गीतार्थबोधिनी.

ह्मणजे 703

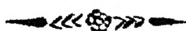
मूळगीतेवर

समश्लोकी, आर्या, दोहा, ओंवी, आणि

अभंग

अशा पांच प्रकारच्या टीका

आहेत.

हें पुस्तक

पुणें येथें रावजी श्रीधर गोंधळेकर यांणीं

आपले जगद्धितेच्छु छा० छा०

मिति भाद्रपद शु० १०मी.

शके १८०३

ता० ३ माहे सपटंबर १८८१

किंमत ४ रु०

टपालखर्च ८८

श्री.

अथगीतार्थबोधिनीप्रारंभः

अध्याय १ ला.

श्रीगणेशायनमः॥ ॥वामनकृतमंगलाचरणश्लोक॥ ॥श्रीमान् जोभगवान्साक्षाच्छेषशायीजगद्गुरू॥मंगलाचरणींवंदूं जगन्मंगलतोहरी॥१॥ भगवान्भगवद्गीतावक्ताजोभक्तसारथि॥टीकाकारहितोसाक्षाद्वामनात्माजगद्गुरू॥२॥समश्लोकीइचें नांवजितुके श्लोकमूळिंचे॥टीकेचेंतितुकेश्लोकसज्जनानंदकारक॥३॥श्लोकाचसारिखेश्लोकश्लोकींश्लोकार्थसंग्रह॥करितोउत्तमश्लोक समश्लोकीअशीहरी॥४॥ दृशींदिसतिहेश्लोकटीकेचेवामनाकृति॥अर्थींत्रिविक्रमतनूसंतदृष्टींसदावितो॥५॥ कोठेंपदपदाचाही अर्थभावार्थयुक्तही॥कोठेंकोठें भावमात्र बोलेल भगवान्स्वयें॥६॥भाषाकेंशीतरीहोकांअर्थीतात्पर्यसज्जना॥तथापिभगवद्वाणीहे प्राकृतम्हणोंनये॥७॥धरी मनुष्यसद्नीं अवतार तरीहरी॥गीताश्रीभगवद्वाणीभाषाटीकेमधें नशी॥८॥वाणीश्रीचक्रपाणीचीवेदगुह्यार्थरूपिणी॥कोण्यामिषें प्रगटलीतेंवेदव्यासबोलतो॥९॥कींपुत्रधृतराष्ट्राचे आणखीपुत्रपंडुचे॥युद्धालागिंकुरुक्षेत्रींमिळाले राज्यकामुक॥१०॥धृतराष्ट्रासितेथीलवृत्तसर्ववदावया॥वेदव्यासेंचिदिधला शिष्यसंजयआपुला॥११॥धृतराष्ट्रपुसेत्यालावृत्ततेथीलयेथुनी॥गीताअष्टादशाध्यायीभीष्मपर्वांतभारतीं॥१२॥सातशेंश्लोक हे गीतार्टीकाहीश्लोकसातशें॥अध्यायांचेआदिअंतींथोडेसेश्लोकवेगळे॥१३॥टीकाअष्टादशाध्यायींशेषशायीजगद्गुरू॥करीसमशत श्लोकीतीचाप्रारंभयेथुनी॥१४

धृतराष्ट्रउवाच.

श्लोक- धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेतायुयुत्सवः॥

मामकाःपांडवाश्चैवकिमकुर्वतसंजय१

टीका-समश्लोकी- धर्मक्षेत्रीं कुरुक्षेत्रीं मिळालेयुद्धकामुक माझे आणीकपांडूचेसंजयावर्नलेकसे १ आर्या- धर्मक्षेत्रींकुरुच्या क्षेत्रीं मिळुनीकरावयासमर माझे अणि पांडूचेकरितीतेंसांगसंजयाकुम-र १ दोहा- धर्मछेत्र कुरुछेत्रमो मिले जुद्धके साज संजयमोस्कत पांडवनें कीन्होकैसोंकाज १ ओंवी- धृतराष्ट्रह्मणेसंजया धर्मक्षे-त्र कुरुक्षेत्राच्याठायां कौरवपांडवमिळोनियां॥तेथेंकायकरिताती १ अभंग- धर्मक्षेत्रीं कुरुक्षेत्रीं रणांगणीं॥ मिळालेआयनींझुंजावया१ प्रज्ञाचक्षुपुसेसंजयासगोष्टी॥अंतरींतोकष्टीपुत्रदुःखें २ पांडुपुत्रआ-णिआमुचे आत्मज केलेंकैसेंकाजराज्यलोभें ३ तुकादासप्रार्थीऐ-कावेंसज्जनें व्यासाचे आज्ञेनें संजयबोले ४ ॥१॥

संजयउवाच·

श्लोक- दृष्ट्वातुपांडवानीकंव्यूढंदुर्योधनस्तदा

आचार्यमुपसंगम्य राजावचनमब्रवीत् २

टी० स०- रचलेंपांडवदळतें दुर्योधनदेखुनी राजावचनहें बोलेद्रोणाजवळियेउनी २ आर्या- तेव्हांपंडुसुताची पाहुनसव्यूहसेन्यरचना ते वेगीं द्रोणाजवळी येउनिबोलेनृपाळवचनानें २ दोहा- पांड-वसेनाव्यूहलखी दुर्योधनदिगआय निजआचार्यद्रोणसोंबोल्योऐसे भाय २ ओंवी- संजयह्मणेरायासी पांडवसेन्यपाहूनिपरियेसीं राजासांगे द्रोणापासीं तयाजवळीयेउनी २ अभंग-हांसो-नीसंजयबोलेऐकराया पांडवीसेनीयाबळवंता १ निजबळदर्पेंचढ-लाअभिमाना॥येणेंदुर्योधनागुरूपासी २ दासतुकाबोलेद्रोणाचे सन्निध राजाउपबोधकरीकाय ३ ॥२॥

श्लो०- पश्यैतांपांडुपुत्राणामाचार्यमहतींचमूं

व्यूढांद्रुपदपुत्रेणतवशिष्येणधीमता ॥३॥

टी०स०-पाहेही पांडवीसेना आचार्याथोरजेबहू तुझ्याचशिष्यें रचिलीशाहाण्याद्रुपदात्मजें ३ आर्या- हेआचार्यास्वामी पांड-वसेनापहाविपाज्ञानें धृष्टद्युम्नेंव्यूहा रचिलें शिष्यें तुझ्याच सुज्ञानें ३

दोहा - पांडवसेनाअतिबडी आचार्यहितूंदेख धृष्टद्युम्नतवशिखनें व्यूहरचोबिशेख ३ ओंवी - आचार्यापांडवसैन्यपाहे द्रुपदपुत्रेंरचनाकेलीआहे तुझाचशिष्यहोय बुद्धिबळेंअधिक ३ अभं० - पाहाजीपांडवसेनासमुदाव साजावलीजीवघ्यावयासी १ शस्त्रेंकवच टोपलेउनिसजले उतावेळझालेझुंजावया २ आचार्याशाहाणेनक्षतपांडव परीराखीनांवधृष्टद्युम्न ३ शिष्यहातुमचाविद्यातुह्मींदिली उपकाराआलीऐसेंझालें ४ द्रुपदाचापुत्रअग्निगर्भीजाला बुद्धिवंतभलातुकाह्मणे ५ ॥३॥

श्लो० - अत्रशूरामहेष्वासाभीमार्जुनसमायुधि॥
युयुधानोविराटश्चद्रुपदश्चमहारथः॥ ४ ॥
धृष्टकेतुश्चेकितानः काशिराजश्चवीर्यवान्
पुरुजित्कुंतिभोजश्चशैब्यश्चनरपुंगवः॥५

टी० सम० - येथेंभीमार्जुनातुल्य शूरथोरधनुर्धर युयुधानविराटाख्यद्रुपदाख्यमहारथी ४ धृष्टकेतुचेकितान काशिराजापराक्रमी पुरुजित्कुंतिभोजाख्य शैब्याख्यपुरुषर्षभ ५ आर्या - भीमार्जुन समयेथें दिसतीधन्वीसमग्रशूररथी सात्यकिविराटआणिक द्रुपदादिकहेमहारथातिरथी ४ तोधृष्टकेतुआहे काशीश्वरआणिचेकितान असे दिसतीवीरपहाहे पुरुजित्सहशैब्यकुंतिभोजअसे ५ दोहा सूरधनुखधारिबडे अर्जुनभीमसमान द्रुपदमहारथीऔरपुनिहें बिराटयुयुधान ४ धृष्टकेतुऔर काशिपतिचेकितानबलवंत कौंतिभोजऔरशैब्यपुनिपुरुजितशत्रुनिकंत ५ ओंवी - पांडवसेनेंत वीरजाण युद्धकरणारभीमार्जुन यांसमविराटयुयुधान द्रुपदऐसे महारथी ४ धृष्टकेतूचेकितान काशिराजावीर्यवान पुरुजितअति तीक्ष्ण कुंतीशैब्यनराधिप ५ अभंग - येथेंभीमार्जुनातुल्यमहावीर युयुधानशूरविराटही १ द्रौपदीचापितापूर्णमहारथी धृष्टकेतु मूर्तिशिशुपाळाची २ चेकितानकाशीपतिवीर्यवान पुरुजितआपण कुंतिभोज ३ नरपुंगवशैब्यपूर्णपराक्रमें तुकाह्मणेनामेंपुढेंऐका ४।५

श्लो० - युधामन्युश्चविक्रांतउत्तमौजाश्चवीर्यवान्

सौभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथाः ॥ ६ ॥
अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम
नायका मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥ ७

टी० सम०— महावीर युधामन्यु उत्तमौजा पराक्रमी अभिमन्यू द्रौपदीचे पुत्र सर्व महारथी ६ आमचे थोर जे त्यांतें आईक ब्राह्मणोत्तमा सैन्याचे जे धनी माझ्या त्यांतें संज्ञार्थ सांगतों ७ आर्या— अतिवीर्य उत्तमौजा विक्रमशाली तसा युधामन्यू सर्वहि महारथी ते पांचाळीचे कुमार अभिमन्यू ६ ऐकावें द्विजवर्या नायक माझ्या विशिष्ट सैन्यातें संज्ञार्थ च मी वदतों जाणावे लोकमान्य मान्या ते ७ दोहा— युधामन्यू और विक्रमी उत्तमौजा रणधीर द्रौपदीसुत अभिमन्य यह महारथी बलवीर ६ मो सेना मो जो बडे सम गिनिये द्विजराज नीके जानत मनिन्हं पुरे जुद्ध के काज ७ ओंवी— युधामन्यु पराक्रमी बहुत उत्तमौजा वीर्यवंत सौभद्रेय आणि द्रौपदीचे सुत हे सर्वही महारथी ६ आह्मांमध्यें जे विशिष्ट ते तूं ऐकगा द्विजश्रेष्ठ माझिया सैन्यांत सुभट ते तुजलागीं सांगतों ७ अभंग— युधामन्यु वीर उत्तमौजा जैसा अभिमन्यू रवासा पार्थपुत्र १ द्रौपदीचे पांच सर्व महावीर आमुचे ही थोर अवधारीं २ अधिकारी त्यांचीं वर्णीन सेनामें सूचना उत्तमें ऐकावीजी ३ तुका ह्मणे गीते माजी नव श्लोक बोलिला पृथक दुर्योधन ४ । ७

श्लो०— भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ८

टी० सम०— तूं भीष्म आण रवी कर्ण कृप जो विजयी रणीं अश्वत्थामा विकर्णाख्य तो ही भूरिश्रवा तसा ८ आर्या— एक तुह्मी आणि भीष्म प्रौढ कृपाचार्य आणि हा कर्ण तो सौमदत्ति आणिक अश्वत्थामा गुणाकर विकर्ण ८ दोहा— तुम और भीखम करण कृप जिअजित संग्राम भूरिश्रवा विकरण और अश्वत्थामा नाम ८ ओंवी— तूं आणि भीष्म कर्ण कृपाचार्य नीतिसंपूर्ण अश्वत्थामा विकर्ण सौमदत्ति ऐसे हे ८ अभंग— पितामह तुह्मी संहारिते अरी तैसा धनुर्धारी कर्ण माझा १ कृपाचार्य गुरु श्रेष्ठांश्रेष्ठ खरा समान साजरा

विजयाख्य २ द्रोणपुत्रचिरंजीवी अश्वत्थामा विकर्णाचा महिमा कायवाणूं ३ भूरिश्रवा नसाकळूं ग्यातुह्मांसी महिमा बोले ऐसी तुकाह्मणे ४ ८

श्लोक- अन्येचबहवःशूरामदर्थेत्यक्तजीविताः
नानाशस्त्रप्रहरणाःसर्वेयुद्धविशारदाः॥९॥

टी० सम०-आणीकही बहू शूर मदर्थ मरणार जे नानाशस्त्रें हाणणारे युद्धीं कुशल सर्वही ९ आर्या- आणिक शस्त्रास्त्रींहे बहूत जे शूर निपुण समराया माझ्या अर्थासाठीं धरुनी आले हिमान समराया ९ दोहा- और शूर बहुत हैं मोलं गतजत परान भातभानआयुध लियें सबजुद्धकों बलवान् ९ ओंवी- आणिकही बहुत वीर माझ्यानिमित्तें मरणार नानाशस्त्रां हाणणार सकळ कुशळ युद्धासी ९ अभंग- आणिकही बहू शूर महाबळी रणींचे डूफळी खेळणारे १ मजसाठीं जीव संकल्पिला ज्योंहीं हाणणारे घाई शस्त्रें नाना २ समरीं कुशळ नामा थिले भले शिपाई दादुले काळदूत ३ अहं तेच्यायोगें बोले राजेश्वर ऐकोत चतुर तुकाह्मणे ४ ७ ॥९॥

श्लो०- अपर्याप्तंतदस्माकंबलंभीष्माभिरक्षितम् पर्याप्तंत्विदमेतेषांबलंभीमाभिरक्षितं १०

टी० सम०- असमर्थ तयांचें तें समर्थ बळ आमुचें जें सैन्य रक्षिलें भीष्में त्यांचें तो भीमरक्षिता १० आर्या- दिसती अपूर्ण अमुची भीष्में रक्षोनि भीमसेनाही पूर्ण दिसे पार्थाची अनुसरतां जाण भीमसेनाही १० दोहा- भीसेना समरथ्य सी भीखमराखत नांही परसेना असमर्थ है राखत भीमसु बाही १० ओंवी- आमुची सेना असे गाढी भीष्मरक्षिता हे प्रौढी त्यांची सेना बलहीन थोडी भीमराखी बळानें १० अभंग- परंतु निर्बळ दिसे पांडवदळ भीमरक्षपाळ असतांही १ आमुचें सबळ तुह्मांवीण दिसे तुह्मी रक्षा केसें कायवाणूं २ विद्येचे अंकुर तैसे महावीर काळदंताकार शस्त्रें हातीं ३ तुकाह्मणे संतां ऐका वें सावध बोलतां सक्रोध राव झाला ४ ॥१०॥

श्लो०- अयनेषुचसर्वेषुयथाभागमवस्थिताः
भीष्ममेवाभिरक्षंतुभवंतःसर्वएवहि ॥११॥

टी० सम०- तथापिसैन्यरक्षेचींस्थानेंजींज्यांसदीधलीं भीष्मातेंचि तुह्मींरक्षासर्वत्यात्यास्थळाहुनी ११ आर्या- अपुल्या अपुल्यास्थानींतिष्ठतयुद्धींधरोनिदृढलक्षा अवघेमिळोनिएका भीष्मालागींजपोनिसंरक्षा ११ दोहा- असपासमोव्यूहकेतुमसबप्रगटेहोहु भीखमकीरछाकरोधरिकेमनमोकोहु ११ ओंवी- ठायींठायींरणभूमीसी जतनकरावेंभीष्मासी तोतुह्मांसमस्तांसीं रक्षीलजाणाप्रतापें ११ अभंग- रक्षावयासेनाभार स्थानेंनेमिलींअपार १ तथापित्यावर्तमाना तुह्मिंआणिजेजोमना २ भीष्मानेंतुह्मीरक्षा राखावयाआत्मपक्षा ३ स्थानीहुनीनेसेसर्व तुकाह्मणेहेंअपूर्व ४ ॥११॥

श्लोक- तस्यसंजनयन्हर्षंकुरुवृद्धःपितामहः
सिंहनादंविनद्योच्चैःशंखंदध्मोप्रतापवान् १२

टी० सम०- तोंदुर्योधनसंतोषा ऐसाभीष्मपितामह गर्जोनिसिंहनादानें प्रतापीशंखवाजवी १२ आर्या- ऐकुनियांनृपवचना त्यासिंकरायातयींप्रमोदातें गर्जूनिसिंहनादें करितोकुरुवृद्धशंखनादातें१२ दोहा- दुर्योधनकेहर्षकोंभीखमजोचितचाय सिंहनादऊंचोकियो दुःसहशंखबजाय १२ ओंवी- वडीलभीष्मप्रतापिया दुर्योधनाहर्षउपजावया सिंहनादकरूनियां प्रतापीशंखवाजवी १२ अभं०- अहोनोकौरवांचाराजा संतोषलाजयाकाजा १ ऐसाभीष्मतोवडील दावीसंतोषनवल २ हांकफोडीसिंहनादें शंखवाजवीआनंदें ३ पूर्णप्रतापाचेंअंग तुकाह्मणेसंतसंग ४ ॥१२॥

श्लोक- ततःशंखाश्चभेर्यश्चपणवानकगोमुखाः सहसेवाभ्यहन्यंतसशब्दस्तुमुलोऽभवत्१३

टी० सम०- तोंवाद्येंशंखभेर्यादिपणवानकगोमुखें वाजविलीं एकसरेंझालातोध्वनितुंबळ १३ आर्या- मगशंखासहभेरी पणवानकगोमुखादिरवदाटे जेणेंशब्देंकरुनी पृथ्वीआकाशसर्वकोंदाटे १३ दोहा- तबशंखभेरीपणवआनकगोमुखभेर तासेंछिन्नबाजतभयोशब्दरहोभरपूर १३ ओंवी- मगशंखआणिभेरी पणवानकेंघेऊनिकरीं गोमुखादिगर्जिलींएकसरीं घोरनादजाहला१३

अभंग- तेव्हांएकवेळासारी शंखध्वनीचीकूसरी १ भेरीगर्जती ठोकिल्या पणवानकाहीगाजल्या २ एकसरेंचिगोमुखें दाहीदिशा नादमुखें ३ जाल्यापूर्णह्मणेतुका लीलापांडवांचीऐका ४ ॥१३॥

श्लो०- ततःश्वेतैर्हयैर्युक्तेमहतिस्यंदनेस्थितौ

माधवःपांडवश्चैवदिव्यौशंखौप्रदध्मतुः १४

टी०सम०- तोथोररथशुभ्राश्वींयुक्तएकारथींतया दिव्यवाजविलेजालेशंखमाधवपांडव १४ आर्या- बैसूनितेश्रेष्ठरथीं संयुक्तश्वेतवर्णहयज्यासी माधवआणिकपांडव वाजवितीतेचिदिव्यजलज्जांसी १४ दोहा- श्वेतबरणघोडेलगेमहारथहिंबनाय हरिअर्जुनतापेंचढेरहेशंखबजाय १४ ओंवी- श्वेतवर्णघोडे महारथीं वरीपांडवश्रीपती दिव्यशंखघेऊनिह्मातीं वाजविते जाहले १४ अभंग- थोरीथोरलातोरथी शुभ्रवर्णहयंनाथी १ दोघेयुक्तरहंवरीं कुंतीपुत्रपूतनारी २ दिव्यवाजवितेझाले शंख करींचेआपुले ३ अहोमाधवींपांडव तुकाह्मणेठेवीजीव ४॥१४

श्लो०- पांचजन्यंहृषीकेशोदेवदत्तंधनंजयः॥

पौंड्रंदध्मौमहाशंखंभीमकर्मावृकोदरः॥१५॥

टी०सम०- हृषीकेशेंपांचजन्य देवदत्तधनंजयें पौंड्रनामामहाशंख भीमेंवाजविलाबळें १५ आर्या- बीभत्सुदेवदत्ता वाजविता कृष्णपांचजन्यासी वाजविलेंपौंड्रासी भीमेंजोनित्यसिद्धयुद्धासी॥ १५ दोहा- देवदत्तअर्जुनलियो पांचजन्ययदुराय भीमभयानकभयदियो पौंड्रशंखबजाय १५ ओंवी-पांचजन्यघेतलाकृष्णें देवदत्तवीरेंअर्जुनें भीमवृकोदरतेणें पौंड्रशंखवाजविला १५ अभं० पांचजन्यहृषीकेशें वाजवितांचीआवेशें १ देवदत्तधनंजयें वाजविलादेऊंभयें २ पौंड्रनामामहाशंख श्रवणेंरिपुसीदेदुःख ३ भीमेंवाजविलाबळें तुकावदेहर्षमेळें ४ ॥१५॥

श्लो०- अनंतविजयंराजाकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः

नकुलःसहदेवश्चसुघोषमणिपुष्पकौ॥१६॥

टी०सम०- राजाअनंतविजय शंखातेंश्रीयुधिष्ठिर माद्रीपुत्रींवा-

जविले सुघोषमणिपुष्पक १६ आर्या- राजा अनंतविजया वा-
जवुनीजोंकरीमहाघोषा सहदेवनकुळतेंसे वाजविमणिपुष्पका-
भिधसुघोषा १६ दोहा- नृपतियुधिष्ठिरफूंकियो अनंतविजय-
कोघोष पुनिनकुलसहदेवने मणिपुष्पक सुघोष १६ ओंवी-
अनंतविजयगजरें वाजविलायुधिष्ठिरें नकुळेंसहदेववीरें सुघोषम
णिपुष्पकवाजविले १६ अभंग- प्रभुअनंतविजय श्रवणार्थीदा-
ताजय १ शंखाळागींयुधिष्ठिर वाजविलोहर्षपर २ आतांनकुल
सहदेवें शंखवाजविलेऐकावें ३ सघोषमणिपुष्पक तुकाह्म-
णेहेरसिक ४ ॥१६॥

श्लोक- काश्यश्चपरमेष्वासः शिखंडीचमहारथः
धृष्टद्युम्नोविराटश्चसात्यकिश्चापराजितः १७॥

टी० सम०- धनुर्धरमहाकाश्य शिखंडीहि महारथी अजिंक्य
सात्यकीवीरधृष्टद्युम्नविराटही १७ आर्या- काश्यें शिखंडिनें-
ही त्याकेलाप्रषतराजशूरानें सात्यकिवीरेंआणिक धृष्टद्युम्नेंवि-
राटवीरानें १७ दोहा- महाधनुखधरकाशीपति रथींशिखंडी
जान धृष्टद्युम्नविराट अतिबली सात्यकिहीमान १७ ओंवी-
काशिराज धनुर्धर शिखंडीमहारथीवीर धृष्टद्युम्नविराटथोर
सात्यकीअपराजित १७ अभंग:- धनुर्धर महाकाश्य राजेजा-
सींसर्ववश्य १ तैसाभीष्मप्राणहारी शिखंडिचो केवढा थोरी २
धृष्टद्युम्नउत्तरपिता सात्यकीतोअपराजिता ३ तुकापुढेंविनवी-
तो ऐकाव्यासज्यावाणितो ४ ॥१७॥

श्लोक- द्रुपदोद्रौपदेयाश्चसर्वशः पृथिवीपते
सौभद्रश्चमहाबाहुः शंखान्दध्मुः पृथक्पृथक् १८

टी० सम०- द्रुपदद्रौपदीपुत्र अभिमन्युमहाभुज शंखवाजविले
यांहीं आपुलाले पृथक्पृथक् १८ आर्या- द्रुपदें अभिमन्यूनें
पृथक्पृथक्द्रौपदीजतनुजानीं वाजवुनीशंखातें भरिलीं दाही
दिगंतरेंजानीं १८ दोहा- द्रुपदद्रौपदीसुतसबे औरसुभद्रा

पूत आपनेआपने शंखले धुनीकीन्हीतासून १८ ओंवी-द्रुपदआ-
णीद्रौपदीसुत सुभद्रापुत्रविख्यात हेहीमिळोनीसमस्त वेगळाले
शंखवाजविती १८ अभंग- जनकद्रौपदीचाऐका ज्याच्यानामेंय-
माधोका १ पांचीपांडवांचींमुलें माजीअभिमन्युदादुलें २ अन्यत्रही
देशपती मिळूनीजलजवाजविती ३ आपुलालेपृथकाकारें तुका
ह्मणेएकसरें ४ ॥१८॥

श्लोक- सघोषोधार्तराष्ट्राणांहृदयानिव्यदारयत्
नभश्चपृथिवींचैव तुमुलोव्यनुनादयन् ॥१९॥

टी० सम०- तोघोषधार्तराष्ट्रांच्या हृदयांतेंविदारुनी आकाश
आणिभूमीतें महातुंबळगर्जवी १९ आर्या- त्याधार्तराष्ट्रचित्तीं
लावुनतोघोषतीव्रधाकाशीं झालातुंबळध्वनिहा भरिलापृथ्वीं-
तआणिआकाशीं १९ दोहा- फुत्योहियोकौरवनको शब्दसुन्यो
ताबार पृथ्वीऔरआकासमें पुरीरह्योगुंजार १९ ओंवी- तया
नादाचेनिगजरें दुमदुमिलीं पाताळशिखरें दुर्योधनासींदुःखानळ
भरें हृदयफुटेखेदानें १९ अभंग- तोघोषधार्तराष्ट्रांचें करीछे-
दनधैर्याचें १ विदारितवक्षस्थळा दिलीसर्वांसीअवकळा २ गग-
नआणिभूमी झालीनादेंकरुनीभ्रमी ३ तुकाह्मणेसैन्यथोवी म-
हातुंबळगर्जवी ४ ॥१९॥

श्लोक- अथव्यवस्थितान्दृष्ट्वाधार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः
प्रवृत्तेशस्त्रसंपातेधनुरुद्यम्यपांडवः॥ ॥२०॥

टी० सम०- तोंधार्तराष्ट्ररचिले हेंदेखोनिकपिध्वजें आरंभितां
शस्त्रघात घेऊनिधनुपांडव २० आर्या- वीरउभेअवघेही क-
रावयालागिशस्त्रसंपातें पाहुनिअर्जुनतेव्हां हातींघेऊनसज्यचा-
पातें २० दोहा- देखेसुतधृतराष्ट्रके अर्जुनधनुखसंवार कपि-
वरजाकेध्वजबसे शस्त्रनपरतनिहार २० ओंवी- सिद्धझाले
दळभार तेअवसरींकपिध्वजवीर देखूनिशस्त्रबडिवार धनुष्य
घेहातींवहिलें २० अभंग- आसव्यवस्थितसारे पाहूनिस्व-
चमूकेंवारे १ धार्तराष्ट्रकपिध्वज घेऊंपाहेयुद्धाआज २ उचलु-

नीधनुकरीं हांसेकौतुकेंअंतरीं ३ आरंभावीरवणारवणी तुकाह्म-
णेत्यानिर्वाणीं ४ ॥ २० ॥

श्लो०- हृषीकेशंतदावाक्यमिदमाहमहीपते
अर्जुनउवाच
सेनयोरुभयोर्मध्येरथंस्थापयमेऽच्युत २१

टी० सम०- तेव्हांपार्थहृषीकेशा बोलिलाहेमहीपती करींमाझा रथउभा यादोंसैन्यांतअच्युता २१ आर्या- बोलेश्रीकृष्णासी अर्जुनतेव्हां करावयाआजी दोहींसेनेमध्यें नेमाझारथहिअच्युता आज्ञी २१ दोहा- अर्जुनकहेज्रूकृष्णासें मेरोचित्तहयचात दोसेनाकेमाझमो रथडारोकरोमात २१ ओंवी- अगारायाभूपती अर्जुनबोलेअच्युताप्रती दोंसैन्यांतनिगुती रथमाझानेइजे २१ अभंग- तेव्हांपार्थहृषीकेशा बोलेकैसाहांसोनी १ मध्यभागींनेईरथ मनोरथपुरवी २ उभयसैन्यपाहेनमी ऐशाभूमीकरीउभा ३ अच्युतह्मणेबैसूनिपाहे तुकयासोयदिसेबा ४ ॥ २१ ॥

श्लो०- यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थि
तान् कैर्मयासहयोद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे २२

टी० सम०- तोंकीं जो यांसमीपाहें जेयुद्धाकारणेंउभे त्यांयेथें कोणकोणाशीं झगडावें रणांतया २२ आर्या- जोंवरिअवघाहर्षीयुद्धोत्सुकहाउभारिपुग्राम पाहिनविचारुनीयां करुंमी कवणाशइटूनसंग्राम २२ दोहा- जबलगदेखोंहोइन्हें जूरेजूद्धकेदाय कोनकोनसोंहोंलरो योरनमेंसमपाय २२ ओंवी- मीपाहेनसर्वांसीं युद्धउत्कंठाकवणाशीं मजहातेंज्यांमारविसी यारणामध्येंकेशवा २२ अभंग- तोंकीं जों यासमीपाहे मनसंदेहवाराया १ झुंजारजेउभेरथीं मोक्षग्रंथीबांधाया २ आह्मी तरी कोणकोणा नारायणाभांडावें ३ तुकाह्मणेऐसेंदेवा अर्जुनतेव्हांबोलिला ४ ॥ २२ ॥

श्लो०- योत्स्यमानानवेक्षेऽहंयएतेऽत्रसमागताः
धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकीर्षवः ॥ २३ ॥

टी० सम०- पाहेनयुद्धकर्त्यातें जेमिळालेरणांतया दुर्बुद्धिधार्तराष्ट्रा-
चें इच्छितीप्रियजेरणीं २३ आर्या- पाहिन अवघेयेथेंआलेयुद्धा-
सिवीरलवलाहें दुर्मतिसुयोधनाच्या युद्धींजेइच्छितीप्रियालाहे २३
दोहा- जुद्धकरणारजोद्धा जितेआयेहैंयासाज दुर्बुद्धिकौरवन
को भलोकरणकेकाज २३ ओंवी- दुर्बुद्धीकौरवपती इष्टइच्छु
आलेभूपती कोणकोणतेनिगुती पाहेनदृष्टींरणींमी २३ अभंग-
पाहेनमींयुद्धींवीर वीरधीरप्रतापी १ मिळुनीआलेआसवर्ग किं-
वास्वर्गसास्पेपी २ मजभासतेंदुर्बुद्धी नाहींशुद्धीचोरवट ३ तु-
काह्मणेपार्थजीवा लागींदेवाखरपट ४ ॥ २३॥

संजयउवाच.

श्लो०- एवमुक्तोहृषीकेशो गुडाकेशेनभारत
सेनयोरुभयोर्मध्येस्थापयित्वारथोत्तमम् २४

टी० सम०- हृषीकेशगुडाकेशें प्रार्थिलाजोंअसानृपा तोंदोंसैन्याम-
ध्यभागीं तोस्थापूनिरथोत्तम २४ आर्या- ऐकुनिऐशावचना
युद्धींजेंबोलिलागुडाकेश दोहींसेनेमध्येंस्थापीनेऊनरथहृषीकेश
२४ दोहा- ऐसोंकह्योश्रीकिसनसों सुनिअर्जुनकीबात दोउसे-
नाकेमाझरथलेराखोताघात २४ ओंवी- अगायेधृतराष्ट्राया
ऐसेंअर्जुनबोलोनियां कृष्णेंरथनेऊनियां दोंसैन्यांतस्थापिला
२४ अभंग- हृषीकेशागुडाकेश बोलेऐसेंप्रार्थुनी १ भारत
शायासंजयबोले प्रेमेंडोलेअंतरीं २ त्यादोंसैन्यामध्यभागीं र-
थशार्ङ्गीकरीउभा ३ तुकाह्मणेविजयीरथ विजयीपार्थसांभाळी

श्लो०- भीष्मद्रोणप्रमुखतःसर्वेषांचमहीक्षितां
उवाचपार्थपश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥२५॥

टी० सम०- समोरभीष्मद्रोणांच्या सर्वभूपाळसन्मुख पार्थापा-
हेंम्हणेयातें मिळालेजेकुरूमती २५ आर्या- भीष्मद्रोणासं-
निध सर्वनृपांच्यासमीपविश्वगुरू बोलेऐसेंपार्था आजिमि-
ळालेपहाचसर्वकुरू २५ दोहा- भीखमद्रोणहिआदिदे नृप

जुहेतेयाठोर अर्जुनसोंबोलतभये करिकौरवकीओर २५ ओंवी- भीष्ममुख्यकरूनी पृथ्वीचेराजेमिळोनी कौरवमिळालेदेखोनी ह्म- णेअर्जुनापाहेतयांतें २५ अभंग- समोरभीष्मद्रोणाच्या भूपा- ळाच्यासन्मुख १ पार्थपाहेह्मणेयातें मिळालेतेकुरूप्रती २ तेव्हां विभोकृष्णामनी विचारध्यानीं आणिला ३ कांहीं कौतुकदिसता हे तुकयासाह्यदीनबंधू ४ ॥ २५ ॥

श्लो०– तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄनथपितामहान् आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखीं- स्तथा ॥ २६ ॥

टी०सम०– तोंपार्थपाहेचुलते आजेजेत्यांत त्यांप्रती गुरुमामेआ- णिभाऊ पुत्रपौत्रसख्यांसही २६ आर्या– पाहे अर्जुनतेथें मातुल आचार्य पुत्रपौत्रांतें त्यापितृपितामहांतें बंधूंतें आणि इष्टमित्रांतें २६ दोहा– अर्जुनवो देखेसबे पितापितामहभायि गुरुमामाभाई सखे सुतनातीकेदायि २६ ओंवी– पार्थसकळहीदेखे पितृव्य पितामहविशेखें आचार्यभ्रातृपुत्रअनेक पुत्रसखेअवघेची २६ अभंग– तोंपार्थपाहेचुलते क्रोधेंपितेखवळले १ आजे त्यांत ते- यांप्रती नाहींक्षितींउपमा २ गुरुमामे आणिभाऊ आपलेजीवुप्र- त्यक्ष ३ पुत्रपौत्रतयांसही तुकापाहीत्यायाठीं ४ ॥ २६ ॥ ७॥

श्लो०– श्वशुरान्सुहृदश्चैवसेनयोरुभयोरपि तान्समीक्ष्यसकौंतेयः सर्वान्बंधूनवस्थितान् २७

टी० सम०– सासऱ्यासोयऱ्यांतेंही यादोन्हीं सैन्यसागरीं देखोनि पुत्रकुंतीचा बंधूंतेंत्यारणांगणीं २७ आर्या– श्वशुरांतें सुहृदां- तें तेव्हांदोनीहिसैन्यसिंधूंतें कुंतीचातोनंदन पाहूनियांसिद्धसर्वबं- धूंतें २७ दोहा– सुरसुहृदबंधूसबे दोऊसेनाकेमाय देखेअर्जु- नउनको ठेरठेरकोंपाय २७ ओंवी– श्वशुरसोयरे दोंसेन्यीं बं- धुवर्गातेंजाणोनी कृपाउपजलीमनीं कौंतेयबोलोंलागला २७ अ- भंग– सासरे सोयरेतेही निःसंदेहीजेउभे १ त्या दोंहीं फोजेआंत युद्धख्यातलावीते २ कौंतेयेंदेखोनियां जीवींमायाझळंबे ३ बंधू-

तेंहीरणांगणीं तुकावाणीज्यालागीं ४ ॥ २७ ॥ ७

श्लोक- कृपयापरयाविष्टोविषीदन्निदमब्रवीत्

अर्जुनउवाच.

दृष्ट्वेमंस्वजनंकृष्णायुयुत्सुंसमुपस्थितम् २८

टी० सम०- कृपेंकरुनिआविष्ट विषादें बोलिलाअसें देखोनिकृष्णा- स्वजन युद्धार्थी सिद्धजे उभे २८ आर्या- मानुनि विषादचित्तीं बोले होऊनियां कृपाव्यास कृष्णापाहुनित्यांतें जेयुद्धोद्युक्त सर्वही आस २८ दोहा- तिन्हेदेखकरुणाभई तबबोलेनरनाह देखेमें सबे सकहृदयह कृष्णाजुद्धकेदाय २८ ओंवी- पाहेपरमकृपेंकरून विषादपावलेंसेमन युद्धकरूंइच्छितीस्वजन पाहेपांश्रीकृष्णदेवा २८ अभंग- कृपेंकरुनीआविष्ट परनिष्ठभावार्थी १ ऐसाविषादें बोलिला कृष्णाभलाप्रार्थित २ देखियेलेंस्वजनास आपणासंजेंवंद्य ३ युद्धार्थीतेउभेसिद्ध जेनिषिद्धतुकयासी ४ ॥ २८ ॥

श्लोक- सीदंतिममगात्राणिमुखंचपरिशुष्यति

वेपथुश्चशरीरेमेरोमहर्षश्चजायते ॥ २९ ॥ ७

टी० सम०- पिळतीसर्वही गात्रें दुःखेंमुखहिवाळतें शरीरीं कांप सुटतो अंगींरोमांच उठती २९ आर्या- गात्रेंखिन्नसमस्तें मुख शुष्कहि आणिसर्वतनुकंपा पाहेरोमांचिततनु उपजलिचित्तांनती त्रअनुकंपा २९ दोहा- मोमूखसूकतहें अंग सबहिसिथिलाय रोमहर्षहोतहे औरदेहकंपबहुभाय २९ ओंवी- दुःखहोतसे गात्रांसी मुखशोषतेंहृषीकेशी कंपरोमांचअंगासी अशीस्थिती जाहली २९ अभं०- पिळितिसर्वहिगात्रें कळावक्रेंत्याकाळीं १ शरीरीं सुटतोकाप रोमरोमकांपती २ तुकाविनवीनारायणा क्लेशमनापार्थाच्या

श्लो०- गांडीवंस्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते॥

नचशक्नोम्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः ॥ ३० ॥

टी० सम०- हातापासोनिगांडीवगळतेंजळतेत्वचा उभाराहोंहिन शकें वारेंभोंवनसेमन ३० आर्या- हस्तापासूनगळतें गांडिव आ-

लाननूंसिहिंवजाळ बैसायाशक्तिनसे भ्रमवीचित्तासमोहजंजाळ ३० दोहा– धनुरवगिरमोहातते तुचालपतअधिकाय थाडेहोनेन. हिसके भ्रमतमोतनचितलाय ३० ओंवी– धनुष्यपडेहातींहून त्वचाजळेसंतापून भ्रमतसेमाझेंमन उभेंराहूंशकेना ३० अभं० हातापासूनिगांडीव गळतेंजीवदग्धला १ उभाराहोंहीनशके चि- त्तशोकेंभ्रमिष्ठ २ तुकाह्मणेकरुणानिधी हेउपाधीनीवारा ३ ।३०

श्लो०-निमित्तानिचपश्यामिविपरीतानिकेशव
नचश्रेयोऽनुपश्यामिहत्वास्वजनमाहवे॥ ३१॥

टी०सम०– देखतोंमीनिमित्तेंही विपरीतेंचिकेशवा नकल्याणहि मीदेखें युद्धींस्वजनमारुनी ३१ आर्या– युद्धींविपरीतासच पा- हतसेंकेशवानिमित्तातें वधुनिस्वजनानादिसे मातेंकल्याणराज्य मत्तातें ३१ दोहा– आपनोभलोनदेखियें हेविपरीतसजान सुज- नहननसंग्राममें तातेंहन्योंजमान ३१ ओंवी– आपलेस्वजनम्यां मारुनी मजसुख व्हावेंतुमजेमनीं विपरीतचिन्हेंदिसतीनयनीं के- शवरायापैंमज ३१ अभंग– देखतोंमीनिमित्तांस विपरीतांसके- शवा १ नकल्याणहीमीदेखें युद्धींसखेमारुनीं २ तुकाह्मणेजे- सेंभयें तैसेंस्वयेंनिवेदी ३ ॥ ३१ ॥

श्लोक– नकांक्षेविजयंकृष्णानचराज्यंसुखानिच
किन्नोराज्येनगोविंदकिंभोगैर्जीवितेनवा ॥ ३२॥

टी०सम०– नइच्छीजयहीकृष्णा नराज्यअथवासुख राज्यभोगें जीवितेंही गोविंदाकायआमुतें ३२ आर्या– इच्छीनामीकृष्णा गो- विंदाराज्यभोगविजयांसी नलगेस्वजनवधेंमज जीवितअणिरा- ज्यभोगविजयांसी ३२ दोहा– चाहोंविजयनकृष्णजू नहिंचाह- तसुखराज राजभोगगोविंदजूनहिंजीवनकेकाज ३२ ओंवी– कृ- ष्णाविजयाचीचाडनाहीं राज्यसुखाचीगोडीकांहीं राज्यभोगस- कळही नलगेमजस्वामियां ३२ अभंग– नइच्छीमनमाझें कां-

हींराज्यादिकओझें जयकांसेविषयींतुझे पायदिव्यआहेती १ कृ-
ष्णागोपाळामाधवा नित्यप्राणांचाविसावा आह्मांकासयासीह्या-
वा हासंसारपातकी २ राज्यभोगेंजीवितहें यासुखाच्यासंदेहें आ-
तांमाझीपाहें लाजरक्षींदयाळा ३ गोविंदाकायआमुतें चाळवणी
वोपाभातें तुकादासकुशब्दातें आसमानीवोरवटीया ४ ॥३२॥

श्लो०-येषामर्थेकांक्षितंनोराज्यंभोगाःसुखानि-
च तइमेऽवस्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच ३३

टी०सम०-राज्यभोगसुखेंआह्मी ज्यांनिमित्तअपेक्षितों टाकोनि
प्राणधनते उभेयुद्धासराहिले ३३ आर्या-जोडावें ज्यासाठीं रा-
ज्यसुखाभोगतेचिहेनिधना ह्मालेसिद्धमराया त्यागुनियांप्राण
गेहमित्रधना ३३ दोहा-राजभोगसुखकृष्णाजू करियतइनके
काज लरतजीवधनछांडिके हमनहिंचाहतराज ३३ ओंवी-ज्या-
कारणेंभोगबहुत आपणहोतोंजोइच्छित प्राणधनटाकूनिसमस्त
युद्धाआलेसर्वही ३३ अभंग-राज्यभोगसुखेंआह्मी कायदिसतें
दुर्नामीं तूंतवकायनेणेस्वामी जेंभार्थीवेंहकुहकू १ अपेक्षितों ज्या
निमित्त तेंतववावजालेंसत्य पदरींमापहेंअसत्य आजघालीरोकडें
डें २ सोडूनितेप्राणधना आणिसंसारींवासना आणिकल्पनाकाम-
ना मेलीकायममतेची ३ उभेयुद्धांतराहिले निःसंदेहीवीरभले॥
यांनसुखचालूनिआलें तुकाह्मणेकोणतें ४ ॥३३॥

श्लो०-आचार्याःपितरःपुत्रास्तथैवचपितामहाः॥
मातुलाःश्वशुराःपौत्राःस्यालाःसंबंधिनस्तथा ३४

टी०सम०-गुरुद्रोणादिभीष्मादि हेआजेचुलतेसुत मामेश्वशुर
नातूहे मेहुणेसोयिरेतसे ३४ आर्या-आचार्यआणिमातुल
पौत्रपितामहहिपुत्रहीपितर शालकआणिश्वशुरहि संबंधी इष्ट
मित्रअणिइतर ३४ दोहा-आचारेयपुनिपितामह पुत्रपौत्रही
देख नातीमातुलश्वशुरअरुसालेहीसबरेख ३४ ओंवी-पितृ

पुत्रपक्षींचे वडीलभीष्मआमुचे द्रोणगुरूबोलिजेवाचे मामेमेहुणे अवघेची ३४ अभंग– गुरूपाहेश्रेष्ठमातें द्रोणनामेंजोआमुतें तैसेंभीष्माचेंहेंनातें कायआजीबुडालें १ ताताबापाचाजोआजा॥ चुलतेपाहेअधोक्षजा कितीपुत्रमहाराजा मरोंआजीरेंकले २ मायबंधूतोचीमामा सासऱ्याचीहेप्रतिमा लेंकपुत्राचेंजोआह्मां अंगें दिसेमारणें ३ स्त्रीचेभाऊहेशालक तैसेसोयरेआणिक तुकाह्मणेजी कौतुक वाटेमजदेखूनी ४

श्लोक–एतान्नहंतुमिच्छामिघ्नतोऽपिमधुसूदन
अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोःकिंनुमहीकृते ॥३५॥

टी० सम०–मीयांतेंमारुंइच्छीना हेजरीमजमारिती त्रैलोक्यराज्यालागींही नेथेंहेभूमितेकिती ३५ आर्या– मारोतमलाअवघे परिमीयांलागिंमारिनादेवा त्रिभुवनराज्यास्तवही पृथ्वीचातेथकायसाकेवा ३५ दोहा– यहमारेंमोकोंजदपि हमनहिंहनेंबिशेष राजतजोंत्रैयलोककों कितभूमीयहशेष ३५ ओंवी– हेमज मारितीजरी परीमीयांतेंनमारीं त्रैलोक्यराज्यझालेंजरी पृथ्वीचा कोणकेवा ३५ अभंग– मीयांसिहोजनार्दना सहसामारूंइच्छीना नसेदुष्टवासना जन्मपणापासूनी १ हेजरीएकवेळें मज मारितीलबळें तेमीनमीवोळें ऐसाहेतउदास २ स्वर्गलोकमृत्यलोक पाताळिंचेनिवासक झालोंहीनआह्मीरंक तेंचसुखआवडे ३ तेथेंभूमिहेथोडकी कितीईचाहोपाडकी तुकावदेलह्याडकी लोकीं ऐसेंदिसेना ४ ॥३५॥

श्लो०–निहत्यधार्त्तराष्ट्रान्नःकाप्रीतिःस्याज्जनार्दन
पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥३६॥

टी० सम०–मारूनिधार्तराष्ट्रासी सिद्धीकायजनार्दना आह्मांपापचिलागेहें आततायीहिमारितां ३६ आर्या– याधार्तराष्ट्रघातें होइलकैसाजनार्दनातोष असतांहिआततायी वधितांयांतेंघडेलमजदोष ३६ दोहा– संतनिहनिधृतराष्टकी नहिसुखरहेमुरार

पापहुहेंइनकेहने जदपिलेइहथियार ३६ ओंवी- धृतराष्ट्रपुत्रमा-
रुनी सुखनवाटेमाझेमनीं शस्त्रेंमारितांपापजाउनी हेंकेवींघडे
श्रीहरी ३६ अभंग- वधोनिहेधार्तराष्ट्र रायाधृतराष्ट्राचेपुत्र
जनार्दनासिद्धिसूत्र कायदिसेमीनेणें १ आसालागुनीपाहतां पा-
पवांटाचीआइता भलानेमिलाअनंता लोकामाजीनिंद्यजो २ आ-
ततायीहीकरून आलोंमारूनीस्वजन तुकावदेलभजन कोण्यातों-
डेंआयकूंमी ३ ॥ ३६ ॥

श्लो०- तस्मान्नार्हावयंहंतुंधार्तराष्ट्रान्सबांधवान्
स्वजनंहिकथंहत्वासुखिनःस्याममाधव ॥३७॥

टी० सम०- यालागीं यांस माराया आम्ही योग्यनहोंकधीं होऊं
स्वजनहत्येनें सुखीहीकेंविमाधवा ३७ आर्या- यास्तव न-
वधावेंम्यां निजबंधूधार्तराष्ट्रहेआस निजजनघातेंकैसें होइल
सुखमाधवामलाप्रास ३७ दोहा- तातेंयहहनियेनही भयोस-
हितनिरधार कृष्णास्वजनकोंमारिकें कैसेव्हेंसुखसार ३७ ओंवी
ह्मणोनियांनारायणा नमारीबंधूतेंजाणा यांचेआपणवधूंप्राणा
सुखकेचेंमजमाधवा ३७ अभंग- यालागींजगत्पती यांसीमा
रावयाचित्तीं वाढविलीउपपत्ती तेउगीचसूनाट १ आम्ही पांडव
लोकींमान्य कर्मनाचरोंअमान्य योग्यनहोहेंपैंमून्य अंगींआंत-
लोंघ्यावया २ होऊंस्वजनहत्येनें सुखीमाधवाकेसेनें तुकाह्मणे
श्रीरूपेनें उणेंआह्मांकायजी ३ ॥ ३७ ॥

श्लोक- यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपहतचेतसः
कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहेचपातकम् ॥३८॥

टी० सम०- तेंहेंनपाहतिजरीं लोभेंकरुनिमूढधी कुलहत्येंतजो
दोष मित्रद्रोहांतपापजें ३८ आर्या- जरिहेंलोभावेशें पाही-
नातोस्वकीयजनघातें मित्रद्रोहाघातें तेंसेंदुस्तरकुलक्षयाघातें
दोहा- येयाकोंदेखतनहीं लोभफ्रसावनमाय कुलछयकोन्हेदो-

षजोजाननहमजदुराय ३८ ओंवी.- जयावंशींकुलक्षयझाला तयाचाकुळाचारबुडाला हाविचारत्यांहींसोडिला मित्रद्रोहेंचपातक ३८ अभंग- तेहेजरीनपाहती सारासारन्यायनीती दृष्टीअंधलोभेंहोती वशवर्त्तीकामाच्या १ आशालागलीद्रव्याची अथवा पुत्रसंततीची तेथेंसहजविवेकाची मानमोडहोतसे २ कुलहत्येंतजोदोष मित्रद्रोहाचाविशेष तुकाह्मणेहोहेंविष दुष्टघालीहोअन्नांत ३ ॥ ३८ ॥

श्लो०- कथंनज्ञेयमस्माभिःपापादस्मान्निवर्त्तितुं
कुलक्षयकृतंदोषंप्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥ ३९ ॥

टी० सम०- पापापासूनियांआह्मी केंसेंनपरतोंहरी कुलहत्येंतजो दोष देखतांहीजनार्दना ३९ आर्या- परिम्यांदेवाकेंसें पापापासूनियानपरतावें स्वकुलक्षयदोषेंजें केंसेंम्यांसत्यर्थीनवर्त्तावें ३९ दोहा- जानिबुझियययपापसू क्योंकरिकोन्होजाय कुलछयकीन्हेंदोषहे देखतहमयदुराय ३९ ओंवी- पापापासावपरतिजे ऐसेंआह्मींकायनेणिजे कुलक्षयकरितांदोषआणिजे ऐसेंआहेकेंवावा ३९ अभंग- ज्याच्याभेणेंसाधनकरी लंघनेंसाधनेंडोंगरीं जातेंपाहातांकेंसारी तूंहातोंचासूटसी १ तयापातकापासूनी सुटोंआह्मीकेंसेनी निंद्यकर्मआचरोनी वंद्यहोऊंतोंकेंसे २ जनार्दनाविषखातां केंचेंअमरत्वआतां जाणतव्याघ्रजाळींजातां॥ आतांभलाकेंसेनी ३ तेंसेकुळहत्येमाजी दोषेंपुण्यलोपेभाजी तुकाकेंसेंविनवाजी हेंदेखतांप्रत्यक्ष ४ ॥ ३९ ॥

श्लो०- कुलक्षयेप्रणश्यंतिकुलधर्माःसनातनाः
धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्यत ॥ ४० ॥

टी०सम०- कुलक्षयेंचिबुडती कुलधर्मपरंपरा धर्मनाशेंसर्वकुळ अधर्मावश्यहोतसे ४० आर्या- बुडतीकुलक्षयानें कुळिंचेप्राचीनधर्महेसारे धर्माच्यानाशानें नशिरेवंशींअधर्मकेंसारे ४०

दोहा- कुलछयकीन्हें कुलधरम जातसबैबिनसाय धर्मनाशकुलमेंन क्यों होनअधर्मसुभाय ४० ओंवी- ज्यावंशीं कुलक्षयझाला त्याचा कुलधर्मबुडाला धर्मगेलियावरी कुळा पापअवश्यहोनसे ४० अ-भंग- कुलक्षयेंचबुडती सत्यजाणतांश्रीपती मगत्यावृद्धिहोती अ-धर्मांच्याअनंता १ कुळधर्मपरंपरा केलाविधीनेंसंसारा त्याचासह-जमातेरा हातेंआमुच्याहोतसे २ धर्मनाशेंसर्वकुळ वश्यअधर्मासक-ळ देखतअन्यायाचेंफळ लांचिवन्यायहोनसे ३ तुकाह्मणेपार्थशब्दीं देवालागलीसमाधी तेणेंवचनेंहींकधीं पैंगानह्मतींऐकिलीं ४ ॥४०

श्लो०- अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकुलस्त्रियः
स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजायतेवर्णसंकरः ॥ ४१ ॥

टी० सम०- अधर्माच्याबळेंकृष्णा दुष्टाहोतीकुलस्त्रिया त्यांच्यादोषें वृष्णिनाथा होतसेवर्णसंकर ४१ आर्या- शिरुनीअधर्मकृष्णा वं-शींच्यादूषितस्त्रियाकरितो वनितादूषितहोतां होतोउत्पन्नवर्णसंक-रतो ४१ दोहा- कृष्णाअधर्मजोबढे दुष्टहोयकुलनार होनबरन संकरतबें तियनिदोषनिरधार ४१ ओंवी- कृष्णाअधर्मझालिया-वरी दुष्टहोतीकुळाच्यानारी अधर्मचाललियावरी वर्णसंकरहोनसे ४१ अभंग- देवानबोलेचिकांहीं तेणेंभ्यालातोहृदयीं काय म-हाराजाठायीं विचारजोयेईल १ आह्मीजरीनबोलावें तरीवहावतें भवें कोण्हीनकादोस्वभावें आह्मारहोफोडणें २ मगविनवीफा-ल्गुन अधर्माच्याबळेंजाण दुष्टकुलस्त्रियापूर्ण होतीयाचाअनुभ-व ३ त्याचादोषयादवराजा होतीवर्णसंकरप्रजा तुकाह्मणेबीजा॥ पासूनितेअंकुर ४ ॥ ४१ ॥

श्लो०- संकरोनरकायैवकुलघ्नानांकुलस्यच
पततिपितरोह्येषांलुप्तपिंडोदकक्रियाः॥ ४२

टी० सम०- संकरेंहोतीनरक कुलघ्नांच्याकुलासही पिंडोदकक्रिया लोपें च्यवतीसर्वपूर्वज ४२ आर्या- होतोकुलघ्नपुरुषा नरक-

प्रदशीघ्रवंशसंकरकीं मगपिंडोदकलोपें पडतीपितृगणसमस्तहीन-
रकीं ४२ दोहा- नरकपडैसंकरभये कुलघातीयहहोय पतितहो-
ततिनकेपितर पिंडदेतनहिकोय ४२ ओंवी- वर्णसंकरझालियावरी
कुळबुडेपैंअघोरीं पिंडोदकक्रियाअवधारी नाहींकरावयाशीं ४२॥
अभंग- त्यासंकरेंनरक प्रकारेंअनेक होतीहाविवेक सर्वांठा-
या १ कुलघ्नांच्याकुळा लागेदोषज्वाळा मगतोउन्हाळा खडखडी-
त २ पिंडोदकक्रिया लोपेदेवराया बोरुंबरीवांया जायजैशी॥३
तुकाह्मणेसर्व पूर्वजांसीच्यव जळींभंगेनाव कोणतारी ४ ॥४२॥

श्लो०- दोषैरेतैः कुलघ्नानांवर्णसंकरकारकैः॥
उत्साद्यंतेजातिधर्माःकुलधर्माश्चशाश्वताः ४३॥

टी० सम०- यादोषींत्याकुलघ्नांचा वर्णसंकरहेतुजे बुडतीजातिचे
धर्म कुलधर्महिशाश्वत ४३ आर्या- यावरिवंशघ्नांची दारुण
रीतीअचारदुष्कर्म होतांतेचिकरीती मुळिंचेउत्सन्नजातिकुळधर्म
४३ दोहा- कुलहिबरनसंकरभये डारनदोषबढाय जातिधर्मकुल
धर्मतें देऊंदेतनसाय ४३ ओंवी- ह्मणोनिकुलघ्नाचेदोषथोर
तेणेंहोयवर्णसंकर बुडेकुळधर्मआचार जातिधर्मतेही ४३ अभं०
त्यादोषेंत्यांमगकुलघ्नांचेखग उडविनांअंगाटिकोंनेदी १ सर्वसंक-
रसेअनंताहोतसे माजीकांनदीसेसार्थकजी २ बुडेजातिधर्म कुळ-
वर्णआश्रम नुरेजेथेंनामआचाराचें ३ कुळधर्मखरेसांगोंमीकिती-
रे तुकाह्मणेसारेखरे बुडती ४ ॥४३॥

श्लो०- उत्सन्नकुलधर्माणांमनुष्याणांजनार्दन
नरकेनियतंवासोभवतीत्यनुशुश्रुम ॥४४॥

टी०- सम०- गेलेज्यांचेवंशधर्म मनुष्यांचेजनार्दना नरकींनिश्च-
येंवास वयांआइकतोंअसें ४४ आर्या- ज्यामनुजांच्यावंशीं या-
परिउच्छिन्नधर्मतेअसती ऐकियलेंऐसेंकीं त्यांलानरकामधेंसदाव-
सती ४४ दोहा- कुलधर्मकेनासमें निःसंदेहहोय सदानरकमेंते

रहे कहताजूसबकोय ४४ ओंवी- अधर्मझालियावरी नरकीवा-
सअघोरीं हेंआयकेंश्रीहरी स्वामीजनार्दना ४४ अभंग- गेले
ज्याचेधर्म अधर्महेशेष कायत्याविशेष धर्मसांगू १ मनुष्याचें
हित जनार्दनास्थित होतेंविष्कळीत पापयोगें २ नरकींनिश्चय
वासत्याचाहोय उद्धारनजाय जयापाशीं ३ तयागतिऐसी ऐक
सोमवासी नकोदशातेसी तुकाह्मणे ४ ॥ ४४ ॥

श्लो०- अहोबतमहत्पापंकर्तुंव्यवसितावयम्
यद्राज्यसुखलोभेन हंतुंस्वजनमुद्यताः॥४५

टी०सम०- महापापीकटकटा आह्मींनिश्चयमांडिला कीराज्य-
लोभेंस्वजनां मारायालाप्रवर्त्तलों ४५ आर्या- आश्चर्यहेंचिआ-
तां आह्मीकरणार पापसिंधूतें राज्यसुखाचे लोभें मारायासिद्धस-
र्वबंधूतें ४५ दोहा- बडेपापकेकरनकों निश्चयकियोबिचार चि-
त्तमेंअन्यराज्यकों हननकुटुंबनिरधार ४५ ओंवी- हेंतंवआश्चर्य
थोर राज्यलोभेंदोषकर स्वजनमारूनिसुखफार इच्छितोंजीश्री कृ-
ष्णा ४५ अभंग- महापापीपुरेंआचरणखरें त्रिभुवनविसरेंजया-
लागीं १ कटकटावोरखदीबुद्धिहेनकरी आह्मीनिश्चयपाठींजीच्याबेसों
२ कींयाराज्यलोभाराळूंपुण्यस्तंभा स्वजनवधारंभाप्रवर्तलों ३ तुका
ह्मणेक्रोधआलियाशिरच्छेद कीजेपरीभेदनकोऐसा ॥४॥ ॥४५॥

श्लो०-यदीमामप्रतीकारमशस्त्रंशस्त्रपाणयः
धार्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत् ॥ ४६॥

टी०सम०- जरींनिःशस्त्रउगला त्यामातेंशस्त्रहस्तहे मारितीया
रणींसर्व माझेंकल्याणत्यामधें ४६ आर्या- मीप्रतिकारकराया
यांवरिनधरीनशस्त्रहानेम हेधार्तराष्ट्रमातें वधितांशस्त्रेंदिसेमह्म
क्षेम ४६ दोहा- करमेंलेहथियारमों योआवेमासमहाय मोव
हनोसज्जजु मानलियेंसुखभाय ४६ ओंवी- जरीनिःशस्त्रमी
उगला रणींमारोकोणीमला मीनमारींधार्तराष्ट्रांला होकामजहेंक्षे

म ४६ अभंग- जरीं मी निःशस्त्र उगा माझें गात्र फाडिती हे अस्त्र घालूनियां १ अवघे बरवाळे छेदो माझे गळे परि मी नातळें विकल्पासी २ कल्याण हें मज माझें दीसे आज तुका ह्मणे काज हेंची बोले ॥ ३॥

संजय उवाच.

श्लो०- एवमुक्त्वाऽर्जुनः संख्ये रथोपस्थ उपाविशत् विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः ४७

टी० सम०- बोलोनि अर्जुन असा रथींतो बैसला उगा बाणेसीं धनु टाकूनी शोकें विह्वळमानस ४७ आर्या- बोलुनि ऐसें युद्धीं टाकुनि तत्काळ पार्थ शर चाप बैसे उगला स्वरथीं पावुनि चित्तांत शोक संताप ४७ दोहा- ऐसे कहि अर्जुन तबें बिगड गयो रथ मांही करते डारे धनुरव शार शोकबस्यो मन मांही ४७ ओंवी- संजय ह्मणे राया ऐसें अर्जुन बोलोनियां धनुष्यबाण टाकूनियां दुःखें बैसला असे ४७ अभंग- कुरुपतीलागीं संजय प्रसंगीं वदे कीं अवघी वार्त्ता ऐसी १ बोलोनि साकल्य पार्थ विवेकल्य द्यावया कैवल्य वांछी शांती २ बाणेसी कमान हातींचो सोडून उगा तो आपण स्वस्थ बैसे ३ शोकें जाजावला विह्वळ चित्ताला मोहें कवळीला तुका ह्मणे ॥ ४॥ ४७

इति श्रीमद्भगवद्गीतायां श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अर्जुनविषादयोगो नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ १॥ ७

इती टीका सम श्लोकी अध्याय प्रथमावरी ॥
श्रीपार्थसारथी कर्ता जो वामन मनोरथीं १॥
इति गीतार्थबोधिन्यां श्रीमद्भगवद्गीताटीकायां प्रथमोध्यायः ॥ १ ॥

द्वितीयाध्यायप्रारंभः

वामन.

आत्मा न मारी न मरे याचा कां व्यर्थ शोक हा ॥

हें येथें कृष्ण बोलेल तें चि सांगेल संजय ॥ १ ॥

संजय उवाच.

श्लो०- तंतथाकृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम्
विषीदंतमिदंवाक्य-मुवाचमधुसूदनः ॥ १ ॥

टीका- समश्लोकी- कृपाविष्टतसा पार्थ आसी नेत्रांत दाटली बोले विषादयुक्तातें त्यातें हें मधुसूदन १ आर्या- संजय ह्मणे किरीटी साश्रु सखेद हि बहू कृपावंत होतां मधुसूदन तो बोले वचनें तयासि भगवंत १ दोहा- लेउसास असुवा भरें अर्जुन करुणा भाय बहु बिखादसों जुगत लखी बोले श्रीजदुराय १ ओंवी- संजय ह्मणे धृतराष्ट्रातें अर्जुन वेष्टिला मोहें बहुतें अश्रुपात आले नेत्रांतें देखोनि बोलिला श्रीकृष्ण १ अभंग- श्रीगुरु व्यासाचा शिष्य सद्बुद्धीचा धृतराष्ट्र देवाचा तोष दानी १ बोले राया देव उघड अपूर्व तरी हें वैभव भोक्ता होसी २ कृपेनें व्यापीला सांडित अश्रुला येथें पार्थ भ्याला विषादानें ३ मग मधुरिपू शांतवी अमूपू शांत व्हावें वंपूतु का ह्मणे ४ ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवा०

श्लो०- कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थितं
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥ २ ॥

टी० सम०- केंचें कश्मल हें तूज उदेले विषमांत या ज्याणें अकीर्तिनरक तुज योग्य न अर्जुना २ आर्या- ऐशा विषमावसरीं आर्यपथ स्वर्ग कीर्त्ति लोटून पार्थानो चाश्रित हें आलें कश्मल तुला चकोटून २ दोहा- अर्जुन यो संग्राम में कित दुख पायो मीत कीरत और स्वर्ग ही हरे काहे भयभीत ३ ओंवी- अर्जुना कश्मल कोठूनी उदेलें विषमकाळीं मनीं हें स्वर्गातें नासूनी अपकीर्तितें देईल ३ अभंग- बोले भगवान योग्या जो निधान कसें कश्मल पण तुज आलें १ उदेलें विषमीं न लागे सत्कर्मी जेणें राहावें धामीं

अकीर्तीच्या २ जोडीनरकासीहें दिसेआह्मांसी त्यागींबुद्धीऐसीतुका ह्मणे ३

श्लो०- क्लैब्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपपद्यते
क्षुद्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥ ३ ॥

टी०सम०- पार्थाषंढनकोहोऊं तुजयोग्यचिहेंनव्हे ऊठटाकूनि- यांतुच्छ लंडीपणपरंतपा ३ आर्या- उचितनक्लीबलनव्हे निज- शौर्याचीनकोकरूंतूट क्षुद्रमनींदौर्बल्या त्यजुनीपार्थापरंतपाऊ- ठ ३ दोहा- नपुंसकताकबहूनकरें यहतोकोनहिजोग छांड कठारीहृदयकी देशार्जुनकोरोग ३ ओंवी- नपुंसकपणनधरी मनीं तुजयोग्यनव्हेजाणूनी क्षुद्रठाकींहृदयींहुनी उठलरितयुद्धा- सी ३ अभंग- पार्थाषंढहोणेंनकोलाजिरवाणें तुजपूर्णपणें बाधकजें १ ह्याडहेकल्पनातूजहेसाजेना तुच्छत्यागींरणालागींऊ- ठ २ लंडीपणपरंतपाहेंत्यागीपां मार्गधरीसोपावडिलांचा ३ तु- काह्मणेदेवोबोलतांसद्भावो वदेमहाबाहोपुढेंऐका ४ ॥ ३ ॥

अर्जुनउवाच

श्लोक- कथंभीष्ममहंसंख्येद्रोणंचमधुसूदन
इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसूदन ॥ ४

टी०सम०- भीष्मासीमीकसाभांडूं द्रोणासीमधुसूदना ज्यापू- ज्यांसीबोलवेना बाणींहाणोंतयाकैसा ४ आर्या- पार्थ ह्मणे ह्याज्यांच्या सन्निधवंदूनिहस्तजोडावे त्याभीष्मद्रोणावरि कैसे बाणप्रचंडसोडावे ५ दोहा- हरजूयासंग्राममों भीखमओरद्रो- न पूज्योंकूंशरसोंहनो मोसोंकहियेतोन ४ ओंवी- पार्थ ह्मणे मधुसूदना भीष्मद्रोणांकडेवडीलपणा पूज्यावयायोग्यजाणा बा- णींकेवींमारूंतयां ४ अभंग- कैसाभीष्मद्रोणाभांडोंजगज्जीव- ना ज्यांसीबोलवेनाविपरीत १ त्यांसीबाणवरीवर्षोनिसमरीं पा- डूंधरेवरीघडेकैसें २ तुकाह्मणेमायाज्ञीवींह्मोंबलीया विसर ला

क्रियाकोरवांच्या ३ ॥ ४ ॥

श्लो०-गुरूनहत्वाहिमहानुभावाञ्छ्रेयोभोक्तुं भैक्ष्यमपीहलोके ॥ हत्वार्थकामांस्तुगुरूनिहैवभुंजीयभोगान्रुधिरप्रदिग्धान् ॥५॥

टी०सम०-नमारितांयांवडिलांगुरूंतें भिक्षाखाणेंवाटतेंश्रेयमातें धनार्थिहेमारुनियाचलोकीं भोगूंरक्तेंभोगमाखूनियांकीं॥५

आर्या-सुमहानुभावगुरुशीं नवधुनिउदरार्थभैक्ष्यमागावें नस्वार्थकामगुरुच्या हननेंरुधिराक्तराज्यभोगावें ५ दोहा-भीखमांगीबररवाइकें गुरुहनिबोअनीत गुरुहीमारिभोगहिकरे भरवोसूलोहूरीत ५ ओंवी-गुरुवधोनिराज्यकरणें त्याहूनबरें भिक्षामागणें वडीलवधोनीभोगभोगणें तेरुधिराक्तभोगजाणणें

अभंग-नमीमारींगायावडिलांगुरूंतें भिक्षाखाणेंमानेंश्रेयवाटे १ द्रव्यलोभेंघातकरावयालोकीं जेणेंसर्वांमुखींनिंद्यह्मावें २ यांच्या रक्तेंभोगमाखुनीभोगावे भक्षीमांसासवेंमद्यजेंसें ३ नकोरेदयाळाघालूंयाअकर्मीं सुखीतुह्मेनामींतुकाह्मणे ४ ॥ ५ ॥

श्लो०- नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः यानेवहत्वानजिजीविषामस्तेऽवस्थिताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः ॥६॥

टी०सम०-आह्मीजिंकोंबरवेंहेंचिआह्मां किंवाजाऊंमेलियामोक्षधामा दोन्हीनेणोंयांसमारूनथापी वांचूंआह्मीहेंनइच्छूंचपापीं६

आर्या- जयकींअपजयबरवा झालाआह्मांसिहाचिसंदेह तेधार्तराष्ट्रठेले त्यागावाज्यांचियावधेंदेह ६ दोहा- यहजूहमनहिजानहिहारिभलेकीजीत जेनहिमारेहमनहि येतेठढोहेमीत ६ ओंवी- अधिकउणेंहोईलकोणा जयोत्यांकींआमणा कौरवमारूनियांजाणा कायजीवित्वआमुचें ६ अभंग- आह्मीजिंकूंनरेतेचआह्मांदेवा किंवामेल्याजीवामोक्षपद १ दोन्हीमार्गत्यागेंज्ञो

मारूंयांसी तथापीप्राणाशीं चिरंजीव २ वांचों बहू काळ वंशारुद्धि करूं नइच्छूं वेल्हारूतुकाह्मणे ३ ॥ ६ ॥

श्लो०- कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामित्वां धर्मसंमूढचेताः यच्छ्रेयःस्यान्निश्चितंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रपन्नम् ॥७॥ ७ ॥

टी०सम०- याधर्माच्यासंकटींदीनझालों तूतेंकृष्णाशरणप्राप्त आलों जेंकल्याणस्वामिनेंतेंवदावें याशिष्यातेंशासनेंवागवावें ७ आर्या- कार्पण्यदोषहतमी शरणागतशिष्यधर्मसंमूढ पुसतों श्रेयस्करनिश्चित शिक्षावेंमजअसेलजेंगूढ ७ दोहा- धर्ममांझमेंमूढहों पूछतकृपास्कंभाय दीनतिहारेशरणहोंदीनेंक्रगत बताय ७ ओंवी- मजदेहीं असेभ्रम ह्मणोनितुह्मांपुसेधर्म मजमूर्खाचाअसंभ्रम श्रेयतेंमजसांगिजे ७ अभंग- याधर्माच्याश्रमेंबुद्धिमूढझालों तुजशरणआलोंजगदीशा १ श्रीरंगाकल्याणज्यामाजीअसेल तोंचिवदेबोलआदराचा २ स्वामीसद्गुरूहो शिष्यासीतुमचा धारकशिक्षेचातुकाह्मणे ३ ॥७॥

श्लो०- नहिप्रपश्यामिममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणाम अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसुराणामपिचाधिपत्यम् ॥८॥ ८

टी०सम०- नतें दिसेजें ममशोकनाशी जोशोकहा शोषक इंद्रियांसी समृद्धराज्यत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनयेथेंनतरीसुखीमी ८ ॥८॥ आर्या- नदिसे शोकहरीतें शोषीजोइंद्रियेंमहाप्राज्य हरिहीपदइंद्राचें मिळेलअसपत्नभूमिचेंराज्य ८ दोहा- भूमिलोकसुरलोककों लहोंअकंटकराज इंद्रियसोखतहीयको जायनसोकसमाज ८ ओंवी- नदिसेऐसेंजेंशोकनाशी शोकजोशोषकइंद्रियांसी पावलियात्रिदशेंद्रलक्ष्मीसी तरीसुखनपवेंमी ८ ॥८॥ अभंग- नतेंदिसेकांहींममशोकनाशक जोशोकशोषकइंद्रियां-

सी १ समृद्धिराज्याचीत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनतरीमीस्करवीनकें २
तुकादासविनवीअगापुरूषोत्तमा बोलतोंतेंक्षमाअपराध ३॥८॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाकेशःपरंतप
नयोत्स्यइतिगोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूवह॥९

टी० सम०- परंतपगुडाकेश हृषीकेशासिबोलिला नकरींयुद्ध गोविंदा ह्मणोनीराहिलाउगा ९ आर्या- यापरिवदतांवदतां वरिलेंमौनेंतदागुडाकेशा नकरींगोविंदामी युद्धअसेंबोलुनीहृ- षीकेशा ९ दोहा- ऐसेंकहीश्रीकृष्णासों अर्जुनताहीबार जु- द्धनहोंहरजूकरो यहकीन्होनिरधार ९ ओंवी- संजयह्मणेधृ- तराष्ट्रासी ऐसेंअर्जुनबोलिलाश्रीकृष्णासी युद्धनकरींमीतयांसी ह्मणूनीउगाचराहिला ९ अभंग- संजयह्मणेरायाहृषीकेशा- प्रती केलीहेविनंतिगुडाकेशें १ शेवटींवचनबोलेहेंचिपार्थ युद्ध आत्मस्वार्थ नकरीमी २ गोविंदाच्चेपदींठेविलामस्तक जन्माचेंसार्थ- कतुकाह्मणे ३ ॥९॥

श्लोक-तमुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवभारत
सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंतमिदंवचः॥१०॥

टी० सम०- त्यानेंबोलेहृषीकेशी करूनीमुखहासतें विषादयुक्ता- प्रतिहें बोलेसैन्यद्वयामधें १० आर्या- दोन्हीसेनांमध्यें याप- रिसविषाददेखुनीपार्थ बोलेहास्यकरूनी मधुसूदनजीप्रगल्भरू- पार्थ १० दोहा- दोउसेनाकेबीचमो अर्जुनकियोविखाद कृपा- वंतहोकृष्णाजू कीन्होबचनप्रसाद १० ओंवी- हांसोनियांदेव अर्जुनाससांगेभाव विषादसांडायाहाव उपदेशकरी १० अभं० त्यानेंहृषीकेशहांसोनीबोलिला विस्मयदादलाअभ्यंतरीं १ वि- षादजाणोनीकळवळिलाहरी बोलेचीउद्धरीसंशयातें २ सैन्य- द्वयामाजीसंवादतीदोघे तुकाह्मणेजगेंतारावया ३ ॥१०॥७

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभा-
षसे गतासूनगतासूंश्चनानुशोचंतिपंडिताः११

टी०सम०- अयोग्यशोककरिशी आणिपांडित्यबोलसी शो-कमेल्याजित्यांचाही नकरीतीचपंडित ११ आर्या- करुनीअ-शोच्यविषयीं शोकातेंवदसिसूज्ञवादातें अगतासूगतासूतें क-रितीपंडितकदानखेदातें ११ दोहा- सोचअशोचक्योंकरत कह-तग्यानकीबात सोचनपंडितकरतहैं जीवनउपजतजात ११ओं-वी- अशोच्यातेंशोचणें जाणिवेचेंबहुबोलणें गेलियामेलिया-चेंदुःखकरणें नकरितीचपंडित ११ अभंग- मेघगंभीररवें बोलेरमानाथ अयोग्यहापंथशोकदिसे १ आह्मीजेंबोलावेंतें तं-वराहिलें पांडित्यनिघालेंतुह्मापून २ पांडित्यबोलसीशोककही क-रिसी परीगानेणसीनिजहित ३ मेल्याजित्यामाजीशोकानेदीचि-त्त तोमान्यपंडिततुकाह्मणे ४ ॥११॥

श्लो०-नत्वेवाहंजातुनासंनत्वंनेमेजनाधिपाः
नचैवनभविष्यामःसर्वेवयमतःपरम् ॥ १२॥

टी०सम०-कधींही नवलोंमीतूं हेराजेनघडे असें पुढेंनासोंहें घ-डेना कीअनादिहिनित्यही १२ आर्या- मीआणितूंहिपार्था सर्व-हिहेभूमिपाळसेनाही नव्हतोंमागेंआह्मी तैसेचिपुढेंनसोंअसेंनाहीं १२ दोहा- हमतुमऔरहुनृपतिये इनकोनासनहोय निनलोकमें थिररहे यहसबहीकोजोय १२ ओंवी- मजतूंजरायांसीं गणि-तनाहींजन्ममरणांसी आणिपुढेंसर्वांशीं असंख्यातजाणपां १२॥ अभंग- कधींकोणकाळींनहोतोंजी आह्मीं येथेंकधींतुह्मीनसा-लकीं १ हेराजेत्यासेनाऐसेंआसवर्ग नव्हताप्रसंगसमराचा २पु-ढेंनाशझाल्याकोणीचउरेना सृष्टीहेरचनाजायक्षया ३ तुकाह्मणे देवअनादिसांगतो नित्यचीवर्णितोखेळचीहा ४ ॥१२॥श्रीराम॥

श्लोक- देहिनोऽस्मिन्यथादेहे कौमारंयौवनंजरा तथादेहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्रनमुह्यति ॥ १३ ॥

टी० सम०- जीवांसीदेहींयांजेसें बाल्यतारुण्यवार्धक तेंसीदेहांतर प्राप्ती मोहेनाधीरतेंस्थळीं १३ आर्या- कौमारयौवनजरा येती जातीप्रथासतावीरा तेंसेंदेहांतरही नकरींचित्तांतमोहत्याधीरा १३ दोहा- बालयुवाअरुवृद्धता जीवदेहिकोंहोय जैसोंदेहांतरलहे धीरनमोहितहोय १३ ओंवी - जीवअसतांदेहीं बाळतरुणवृद्धहो कांहीं जीवदेहधारीपाहीं सत्वधीरमोहनपावती १३ अभंग-जीवासशरीरींजेंसेंबाळपण सवेंचितारुण्यअवस्थाहे १ पुढेंतेंसेंवृद्ध गळेदेहशक्ति पुढें मृत्युप्राप्तिठेविलीसे २ पुन्हायमजाचीपुन्हाजनमायेणें हेंघडेरीतीनेंअचूककीं ३ तेंसीदेहांतरप्राप्तिओळखावी मोहेनापदवीधैर्येंतुका ४ ॥ १३ ॥

श्लोक- मात्रास्पर्शास्तुकौंतेयशीतोष्णसुखदुःखदाः आगमापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्वभारत ॥ १४ ॥

टी० सम०- कौंतेयासुखदुःखेंहीं देतीविषयइंद्रियें यांलाचनाशउत्पत्ती सोसावींहींचभारता १४ आर्या- सुखदुःखशीतउष्णा मद्मात्रास्पर्शभारतासाहें अगमापायिअनित्या हेंज्ञानबळेंसदेवतूंपाहें १४ दोहा- अर्जुनइंद्रियचित्तमिल बिखयदुःखसुखदेत शीतउष्णनहिथीरहे सहियेतिनकोहेत १४ ओंवी- मात्रातीइंद्रियेंजाण विषयअसतीत्यांचेप्राण देतीसुखदुःखशीतउष्ण ह्मणोनीअसत्यजाणपां १४ अभंग- ऐकेंआतांपार्थासुखदुःखदोन देतीविषयपानकरणाजेव्हां १ याचिलागींनाशउत्पत्तीसोसावीं भारताऐकावीनीतीमाझी २ तुकाह्मणेदेवोएकगूजसांगे जेणेंसाधुअंगेंपावेखुण ३ ॥ १४ ॥

श्लो०- यंहिनव्यथयंत्येते पुरुषंपुरुषर्षभ ॥ समदुःखसुखंधीरंसोऽमृतत्वायकल्पते ॥ १५ ॥

टी०सम०– व्यथानदेतीपुरुषा हेजयापुरुषर्षभ समदुःखींसु-
खींधीर तोमोक्षायोग्यहोतसे १५ आर्या– याविषयोंचीपीडा
नोहेऐसीअसेजयायुक्ती तोसमदुःखसुखीहो धीरहितोपावतोमहामु-
क्ती १५ दोहा– जाकेव्यथानहोयकछु सुखदुःखगमेसमान॥
वेहेंबिधियुक्तकेलहे बातवहेपरमान १५ ओंवी– सुखदुःख
तुल्यमानिती जेसुखदुःखानधरिती तेउत्तमपुरुषहोती तयांमो-
क्षअसे १५ अभंग– पैंगानदेतीलव्यथा जयापुरुषासमर्था
१समभावनाआरंभा उत्तमनगरींपुरुषर्षभा २ दुःखींसुखीएक
भावो तोचमोक्षपुरींरावो ३ आणिकसांगणेंतेंकांहीं तुकावदेउर-
लेंनाहीं ४ ॥१५॥

श्लो०– नासतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेस-
तः उभयोरपिदृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः१६

टी०सम०– असद्देहनजोनित्य जीवसत्यअनित्यतो दोंहींचेंतत्त्व
यादोंत तत्त्वज्ञींब्रह्मदेखिलें १६ आर्या– लटिक्यासत्यत्वनसे
नाहींमिथ्यात्वतेंविंसत्याला हानिर्णयदोहोंचा आहेबाविदितत-
त्त्ववेत्त्यांला १६ दोहा– जोऐसेबिनसेनहीं जोबिनसेसोनाय॥
जोइनतत्त्वनकोंलखे गनियेग्यानिनमाय १६ ओंवी– नाहींतें
नुपजेकांहीं आहेत्यासीअभावनाहीं दोन्हींतदोन्हीपणपाही त-
त्त्वज्ञानीपाहती १६ अभंग– असद्देहनजोनित्य जीवसत्यतो
अनित्य १ दोहींचेंतत्त्वयादोनी ब्रह्मदेखेतत्त्वज्ञानी २ तुकाकरितो
प्रार्थना म्हणीम्हणालउमजेना ३ ॥१६॥

श्लो०– अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम्
विनाशमव्ययस्यास्यनकश्चित्कर्तुमर्हति॥१७॥

टी०सम०– अविनाशीतेंचिजाण ज्याणेंहें व्यापिलेंजग कोणीयाअ-
व्ययांशाचा नाशहानकरूंशके १७ आर्या– व्यापीसर्वजगातें पार्था
तूंजाणतेंचिअविनाशी वदतोंहेंचितुलामी कोणअशाअव्ययातया

नाशी १७ दोहा- ज्यासोंयहजगहैभयो अविनाशीयहज्ञान ज्या-
होविनासनकोउसकै नांहींआत्मामान १७ ओंवी- आत्माअ-
विनाशतुवांजाणिजे सर्वव्यापकअसेसहजें तयानाशकरूंनशकेदु-
जें हेंज्ञानधरूनिशोकनकरीं १७ अभंग- नाशारहितजाणतें-
ची जगव्यापीसत्तात्याची १ वार्तातयाचीकोणाला नसेगउकीजना-
ला २ त्याचानाशयाजीवानें नव्हेकोटीहीसाधनें ३ मगशोकअ-
विनाशाचा तुकाह्मणेमिथ्यावाचा ४ ॥१७॥

श्लो०- अंतवंतइमेदेहानित्यस्योक्ताःशरीरिणः
अनाशिनोऽप्रमेयस्यतस्माद्युध्यस्वभारत १८

टी०सम०- देहनश्वरज्याजीवा बोलिलाअंशनित्यतो अनाशीअ-
प्रमेयाचा भांडयास्तवभारता १८ आर्या - अविनाशीजीवाचा
होयतनूलागिभारतामरण यास्तवकुंतीतनया तूंकरिपार्थास्वधर्म
कामरण १८ दोहा- अंतवंतसबदेहमो जीवरहतहैनीतअबि-
नाशीयहजकहै जुद्धकरोतोनीत १८ ओंवी- देहतंवनाशवं-
त आत्मानाशरहित ज्यासिअज्ञानह्मणिजेत पार्थाऊठयुद्धासी१८
अभंग- देहनाशवंतपुरे जीवज्ञानसाचोकारें १ अंशब्रम्हींचा
तोनित्य नव्हेकधींहीअसत्य २ अविनाशीअप्रमेय जाणुनियुद्ध
करीस्वयें ३ तुकाह्मणेहाविकल्प धरित्याबाधीलगापाप ४॥१८

श्लो०-यएनंवेत्तिहंतारंयश्चैनंमन्यतेहतम्॥
उभौतौनविजानीतोनायंहंतिनहन्यते॥१९॥

टी०-सम०- भेदवादीह्मणेमारी चार्वाकह्मणतोमरे दोघेहीने-
णतीआत्मा नहामारीनहामरे १९ आर्या- आत्माबधीह्मणे-
जो आणिवदेजोवधोनिहीतोघे नवधीनमरेआत्मा करिती अ-
ध्यासमूर्खतेदोघे १९ दोहा- जोयाकोहंतागमे हनोगमेजो-
कोय यहमारेनमरेनही अग्यानीवोदोय १९ ओंवी-ऐसेम्ह-
णतीहामारितो दुसराह्मणेहामारवीतो दोघेनेणतीकोणमारि-

तो मारणेंमरणेंअसेना १९ अभंग- भेदवादीयांचेंमत मारी ह्मणतीतेनेमांत १ चार्वाकाचेंज्ञानखोटें मेलेह्मणतीअवघटे २ परीनेणतीदोघेही नतोमारीह्मणेकांहीं ३ तुकाविनवितोसंतां चिन्तदेणेंअपूर्वता ४ ॥१९॥

श्लो०- नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूत्वाभविताावानभूयः अजोनित्यःशाश्वतोऽयंपुराणो नहन्यतेहन्यमानेशरीरे २०

टी०सम.- नहाहोतोमरतोवाकधींही देहासंगेंहोउनी होत नाहीं॥ अजानित्याशाश्वतायापुराणा देहादृश्यामारितांमारवेना २० आर्या- आत्मानहोयनमरे नकधींहोऊनिमागुताहोतो शाश्वतपुराणअजजो नमरेमरतांशरीरआहोतो २० दोहा- यहनमरेउपजेनही भयोनआगेहोय अजपुरातननित्यहै मारेमरेनसोय २० ओंवी- आत्मानाशरहित उपजोंनलाहेनिश्चित हाअजनित्य पुराणशाश्वत यासनाहींसर्वथा २० अभंग- नव्हेजन्मचीज यासी नयामृत्यकेवींग्रासी १ कधींदेहाचेसंगतीं नेणेयेणेजाण्याप्रती २ देहासंगेंअसतांनाहीं हेंचित्याचेंनवलपाहीं ३ अजनित्यशाश्वततो देहेंदृश्येंगचसेनातो ४ मारितांहीमारवेना तुकाह्मणेयापुराणा ५ ॥ २०॥

श्लो०- वेदाविनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययं कथंसपुरुषःपार्थकंघातयतिहंतिकम्॥२१॥

टी०सम०- पूर्वोक्तलक्षणींयांतें जाणतोपुरुषस्वयें प्रकृतीवेगळ्याकोणा मारीवामारवीकसा २१ आर्या- अजअव्ययअविनाशी आत्माऐसेंमनांतचिविचारी मगतोपुरुषकसारे पार्थाकोणासिमारवीमारी २१ दोहा- जोजानतहेआतमा अव्ययअरुअविनाश सोनहिमरेनमारसके अविकारीअविनाश२१ ओंवी- आत्माजाणअविनाश अव्ययह्मणतीतयास अर्जुना

ऐशियाजीवास कवणमारूंशके २१ अभंग- पूर्वोक्तयाच्यालक्ष- णा पुरुषजाणेविचक्षणा १ येन्हवींयाप्रकृतीला मारीकोणवेगळा- ला २ मारितोकैसाआतां तुकाविनवितोश्रोतां ३ ॥२१॥

श्लोक- वासांसिजीर्णानियथाविहायनवानि गृण्हातिनरोपराणि तथाशरीराणिविहायजी- र्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही २२

टी० सम०- वस्त्रेंजुनींटाकुनिजेविंदेनो शरीरधारीनविंअन्यघेतो कलेवरेंटाकुनिजीवजीर्णें घेतोनवींअन्यअनेकवर्णें २२ आर्या- जैसानरकौंतेया नूतनघेतोत्यजूनिजीर्णपट तैसादेहनवाघे दे- हीहीटाकुनीजुनानिपट २२ दोहा- जैसेपटजीरनतजे पहिर- तनरजुनबीन देहपुरानोजीवतजे धरतनईपरबीन २२ ओंवी- जीर्णझालियावरी परिधाननवींकरी कलेवरत्यजूनीधरी देहीअ- न्य २२ अभंग- वस्त्रेंजुनींत्यागुनीयां नवींघेणेंपांघराया १ शरीराचेतेचभावें येथेंचैतन्येंवागावें २ जीर्णदेहत्यागेंदुजा तुका- ह्मणेयाचकाजा ३ ॥२२॥

श्लो०- नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावकः नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः ॥२३॥

टी० सम०- यालानतोडितीशस्त्रें यालाअग्नीनजाळिही नपाणी भिजवीयाला नकरीशुष्कवायुही २३ आर्या- शस्त्रेंछिन्नन- व्हेहा आत्मातैसाचपावकेंनजळे नकरीशुष्कहिवायू करवेना आर्द्रहीतयासजळें २३ दोहा- यहनकटेहथियारसो पाव- कसकेनजारि भीजसकेजलनाहिने सोकनसकेबतयारि २३॥ ओंवी- शस्त्रींनतुटेकांहीं अग्नीनजाळीपाही जळबुडविणार नाहीं वायूच्यानेंनशोषवे २३ अभंग- यालानतोडितीशस्त्रें वन्हिजाळीनाशिखाग्रें १ नपाणीबुडवीयासी वायुनउडवीबळेंसी २ शुष्कवातेंअणुगर्भू हातोनित्यचस्वयंभू ३ सत्तामात्रेंयानिराळा

तुकाह्मणेधन्यकळा ४ ॥२३॥

श्लो०- अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य
एवच नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोऽयंसनातनः२४

टी०सम०- छेदादाहानहायोग्य शोषायाभिजवावया नित्यसर्वांतजोस्तब्ध जोशाश्वतअचंचल २४ आर्या- अच्छेद्यअदाह्यपुरुष कितितुजउघडोनिसांगबावरणं अक्लेद्यअशोष्यतसा नित्याचळआद्यसर्वगावरणं २४ दोहा- कटेजरेसूखेनही औरनभीजनजोग सदारहेसबठौरथिर अबिनाशिबिनरोग २४ ओंवी- नबुडेनतुटेशोषें जीवव्यापूनिअसे स्थाणुवतअचळदिसे परिपूर्णभरला २४ अभंग- छेदावयानहायोग्य यत्नअग्नीचाअयोग्य १ नसेस्रुकलाहाकधीं भिजलानाहींकायबाधी २॥ स्थाणुपरीस्थीरसर्वी नित्याचळभरलीउर्वी ३ अचंचळरूपज्याचें तुकयाध्यानलागेत्याचें ४ ॥२४॥

श्लोक- अव्यक्तोऽयमचिंत्योऽयमविकार्योऽ
यमुच्यते तस्मादेवंविदित्वैनं नानुशोचितुम-
र्हसि ॥२५॥

टी०सम०- नचिंतवेनिराकारा बोलिलानिर्विकारहा याकारणें यासिअसे जाणशोकनकोकरूं २५ आर्या- अव्यक्ताचिंत्यपुरुष अविकारीवदनिजाणसश्लोक जाणुनियास्रवऐसें नकरींपार्थाकदापितूंशोक २५ दोहा- प्रगटनहींजुअचिंत्यहै॥ अबिकारीतूंजान ऐसेंजाकोजानिके सोकलोहिजनमान २५ ॥ ओंवी- नकळेचित्तानयेअव्यक्तीं तयासिअविकार्यह्मणती ऐसेंजाणोनितूं किती वृथाशोककरितोसी २५ अभंग- ज्यासीआकारचिनाहीं त्याचेंचिंतनतेंकायी १ जेथेंद्वैतहेंशीरेंना निर्विकारहेंचीजाणा २ त्याकारणेंयासीअसे शोकनधरीमानसें ३ केलाशोकफळकाय तुकाह्मणेवायांजाय ४ ॥२५॥ श्रीसच्चिदानंद

श्लो०- अथचैनंनित्यजातंनित्यंवामन्यसेमृतम्
तथापित्वंमहाबाहोनैनंशोचितुमर्हसि ॥२६॥

टीका- सम०- आतांदेहासवेंहोनो मरतोजरिमानिसी तरीतूंज महाबाहो याशोकासिनयोग्यता २६ आर्या- नित्यमरेजन्मेतो जीवअसेमानिसीजरीशोक हेविजयमहाबाहो नकरींचित्तींनथापितूंशोक २६ दोहा- जोतूंजाननजीवकों जनममरणपुनिहोय ताहूसोकहीनकरे मनदृढतामेजोय २६ ओंवी- जीवनउपजेननासे हेंतुलाज्ञानअसे अर्जुनाजाणोनिऐसें शोकासिकाय कारण २६ अभंग- आतांदेहासवेंहोनो जरीमरतोमानिसी १ तरीतूंजमहाबाहो शोकयहोनसावा २ सर्वज्ञाणतयांच्याराया पाहेत्दयांशोधोनी ३ तुकाह्मणेकृपावंता दासचिंतातुजआहे ४।२६

श्लो०- जातस्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच
तस्मादपरिहार्ये ऽर्थेनत्वंशोचितुमर्हसि २७

टी०सम०- जोझालात्यासिमरण मेल्याजन्महिनिश्चित परिहार नसेज्याला त्याशोकासिनयोग्यतूं २७ आर्या- झालानिश्चित मरतो निश्चितमेलाहिजन्मतोलोक नटळेहेंकोणाशीं यास्तवनकरीकदापितूंशोक २७ दोहा- जोउपजेसोबिनासेहे मरेसोउपजेआय होनहारसोहोलहे ताहिनसोकबढाय २७ ओंवी- उपजली यासमृत्यू मेलियासजन्मसत्यू हाऐसाअपरिहारअर्थू शोकनकरींमानसीं २७ अभंग- जन्माआलियामरण टाळीकोणअर्जुना १ मृत्युपाठीलागेजन्म कोणनेमढांसळी २ परिहाराजेविरहित नेदीचित्तत्याशोकीं ३ तुकाह्मणेजेअयोग्य होयभोग्यकोठेनी ४।२७

श्लो०- अव्यक्तादीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारत
अव्यक्तनिधनान्येव तत्रकापरिदेवना २८

टी०सम०- भूतांचीआदिअव्यक्तीं मध्येंहोव्यक्तदीसती अव्यक्तींच लयाजाती त्याचातोखेदकांपरी २८ आर्या- मायेपासूनिसुर-

ती भूतेंतीमाजिमागुतींदडती मध्येंउगीचदिसती यासाठींसुज्ञको-णतेरडती २८ दोहा- पाछोंजाइनजाइये आगेंखरेनजाय माझ्न-हिकछुनदेखिये ताकोंसोकनमान २८ ओंवी- प्रकृतीपासूनहो-ती मरणपर्यंतदीसती मागुतींप्रकृतींसामावती हाशोकतुज अ-योग्य २८ अभंग- भूतजातिंआदीएक प्रकाशकअव्यक्त १ म-ध्यव्यक्तयाचाभाव जोस्वभावमृगजळीं २ लयअव्यक्तींनेमिला खेदआलातुजकैसा ३ उगीत्याचित्तवेदना तुकयाध्यानातेंनये ४।२८

श्लोक- आश्चर्यवत्पश्यतिकश्चिदेनमाश्चर्यव-
द्वदतितथैवचान्यः आश्चर्यवच्चैनमन्यःशृणो-
तिश्रुत्वाप्येनंवेदनचैवकश्चित् ॥२९॥ श्रीशां

टी॰सम॰- आश्चर्यवत्साहतियासिकोणी आश्चर्यवद्बोलतिए-कवाणी आश्चर्यवत्ऐकतिएककानी कोणीअहोनेणतिआइ-कोनी २९ आर्या- आश्चर्यापरिकोणी ऐकुनिनेणंतसाचिबा-पाहे कोणीऐकुनिनेणें आत्म्याशींजाणतीनबापाहे २९ दोहा-जोयाकोंदेखतकहे बोलतअचरजभाय सुनेअचंबोसोलगे यह-जानोनहिजाय २९ ओंवी- आश्चर्यरूपकोणीदेखती आश्चर्य कोणीबोलतीऐकती आइकोनीविसरती आश्चर्यथोर २९ अभंग-कोणीपाहतीआश्चर्यें निजधर्मेंसाटोपें १ कोणीआश्चर्यातेंबोले नि-केंभलेमनदेती २ कोणीआश्चर्ययाऐके वार्तापिकेमोक्षाची ३ को-णीनेणतीऐकोनी ऐसीकाहणीह्मणेतुका ४ ॥२९॥

श्लो॰ देहीनित्यमवध्योःयंदेहेसर्वस्यभारत
तस्मात्सर्वाणिभूतानिनत्वंशोचितुमर्हसि ३०

टी॰सम॰- देहधारीनहावध्य सर्वदेहांतभारता भूतेंतोंनश्वरें तस्मात् त्याच्याशोकानयोग्यतूं ३० आर्या- देहींसकळांच्याहो पार्थादेहीअवध्यहेंघोक यास्तवभूतांविषयीं नकरींसरवयाम-नांततूंशोक ३० दोहा- जीवनमारोजातहै बसतसबनकेदे-

ह तातेंशोकूनकीजिये करिकाहूसेंनेह ३० ओंवी- देहीनित्यवंत पाही जीववधिलानवचेकांहीं हासर्वभूतांचेठायीं वृथाशोककरूंन- को ३० अभंग- देहधारीनह्याबद्ध जोअबद्धयमासी १ सर्वदेहां- तभारता पूर्णसत्ताचिन्मय २ भूतेंतरीनाशवंत खेदकरीतकशाचा ३ नव्हेसिअर्जुनातूंयोग्य भवआरोग्यतुकया ४ ॥३०॥

श्लोक-स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनविकंपितुमर्हसि॥
धर्म्याद्धियुद्धाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षत्रियस्यनविद्यते३१

टी०सम०-स्वधर्मपाहुनीकंपा करायासिनयोग्यतूं धर्मयुद्धाहुनी श्रेय क्षत्रियांसनआणखी ३१ आर्या- निजधर्मावरिदृष्टी दे- उनिपार्थाभिऊंनकोयुद्धा युद्धाविणतोक्षत्रिय नपवेकल्याणहेंध- रींश्रद्धा ३१ दोहा- आपनोधर्मबिचारतूं जिनसोंछोडसंग्रा- म धर्मजुद्धतेंक्षत्रियहे औरनकछुअभिराम ३१ ओंवी-स्व- धर्मजाणशीजरी भयासिनव्हसीअधिकारी धर्मयुद्धाहूनिश्रेय तरी क्षत्रियांअधिकनसे ३१ अभंग- स्वधर्मपाहोनिकृपा आ- लीबापायेवेळे १ तरिहेयोग्यनव्हेदया पतनींकायाघालील॥२ धर्मयुद्धारेवांचुनी श्रेययेस्थानींदिसेना ३ क्षत्रियाचेक्षात्रधर्म॥ तुकावर्मनिवेदी ४ ॥३१॥

श्लोक-यदृच्छयाचोपपन्नंस्वर्गद्वारमपावृतम्
सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभंतेयुद्धमीदृशम्३२

टी०सम०-प्रार्थिल्याविणजेंझालें स्वर्गाचेंद्वारउघडें सुखीनि- र्भयतेऐसे युद्धक्षत्रियलाधती ३२ आर्या- आयासाविणमि- ळतां स्वर्गाचेंद्वारयुद्धहेंउघडें मानावेंसौख्यमनीं पार्थाक्षत्रिय जनेंमहासुघडें ३२ दोहा- अपनीइच्छातेलह्यो खुलोस्वर्गको द्वार भागवतक्षत्रियलहे ऐसोरणयाबार ३२ ओंवी-देव ह्मणेपार्थासी दैवेंआणिलारणासीं मुक्तस्वर्गद्वारासी युद्धीं क्षत्रियांलाभ ३२ अभंग- अर्जिल्याविणझालेंहें पुरत्यापा-

यधरूनिसिद्धरणीं ३७ दोहा- लरतमरेस्वर्गहिलहे जितेयहम-
हीभोग ऊठअर्जुनतूंजुद्धकर यहिजेतोकोंजोग ३७ ओंवी- मे-
लियास्वर्गप्राप्ती वांचल्याहोसीलपृथ्वीपती हेंधरूनियांचित्तीं यु-
द्धालागींऊठिगा ३७ अभंग- मेल्यायेथेंस्वर्गवास हातोमोठिला
उल्हास आलावांटास्वकर्मास तोकोणासभंगेना १ नाहींतरी भ्र-
जातेजें जिंकिलीयाकुरूराजें भूमंडळांचेभोगिजे सर्वसुखनित्या-
नीं २ ययालागींशोकत्यागीं ऊठधैर्यबळेंअंगीं झुंझाचियेसेल
भागीं अधिकारीतूंहोई ३ तुकाह्मणेभूमिभार उतरावानिर्धार या-
स्तवअनुभवसार देवोत्यासीनिवेदी ४ ॥३७॥

श्लोक- सुखदुःखेसमेकृत्वा लाभालाभौजयाज-
यौ ततोयुद्धाययुज्यस्व नैवंपापमवाप्स्यसि ३८

टी०सम०- लाभालाभसुखेंदुःखें जयापजयहेसम मानूनिकरि-
तूंयुद्ध याणेंपापनपावसी ३८ आर्या- करुनिसमानजयाजय
लाभालाभांससौख्यसंतापा मगकरियोगरणाचा येणेंपार्थानपा-
वसीपापा ३८ दोहा- लाभहानिसुखदुःखअरु जीतेहारिसमान
तातेअर्जुनयुद्धकर पापलेहिजिनमान ३८ ओंवी- सुखदुःख
समकरूनी लाभअलाभनधरींमनीं अजयोजयोसांडुनी युद्धक-
रितांपापनाहीं ३८ अभंग- प्रीतिधरिल्याजेंपावे सुखतेथेंगा
संभवे विषयवियोगींहेलावे दुःखार्णवलहरी १ दोहींसमबुद्धिध-
रीं लाभालाभतपासरी मगतूंसुखेंयुद्धकरी पापमाथाआदळेना
२ निर्विकल्पतोनिःसंगु निःसंगीचअनुरागु तुकाह्मणेचांगु निज-
मोक्षआतुडे ३

श्लोक- एषातेऽभिहितासांख्ये बुद्धिर्योगेत्वि-
मांशृणु बुद्ध्यायुक्तोययापार्थ कर्मबंधंप्रहास्य-
सि ३९

टी०सम०- सांख्यहेंबोलिलोंयुद्धीं योगाचीबुद्धिआइक ज्याकर्म

योगबुद्धीनें कर्मबंधासितोडिशी ३९ आर्या- कथिलीसांख्यावि-
षयीं यापरिमीसांगतोंमतीपरिस जीकर्मबळूनकरी कोणदुजीश्रेष्ठ
युक्तियापरिस ३९ दोहा- सांख्यबुद्धीतोसोंकही कहतजोगबिधि
तोय ताबुद्धिकेसंजोगतें रहेनकर्मनमोय ३९ ओंवी- बुद्धीसांख्य
मतीची सांगेनतुलामुळींची तेणेंतुटतीलभवबंधाची कर्मबंधनें ३९
अभंग- बोलिलोंयेथेंअर्जुना सांख्यबुद्धीहेचीजाणा सर्वांविशींतूं
देखणा हितघेईआपुलें १ योगीबुद्धीधनुर्धरा जीतबहुतसेविचा-
रा त्यांतदेईकर्णद्वारा जेंस्वहितसर्वांचें २ अहोप्रत्यक्षकर्मयोगें यो-
गीरचाअंतरंगें धुवगनेघेणेंजग तारावयाबुद्धीनें ३ आतांतिच्या
संगतीनें कर्मबंधेंमुक्तहोणें तुकाह्मणेसावधपणें बुद्धिवंतऐकावी
४

श्लो०- नेहाभिक्रमनाशोऽस्तिप्रत्यवायोनविद्यते
स्वल्पमप्यस्यधर्मस्य त्रायतेमहतोभयात् ॥४०॥

टी०सम०- विघ्नेंअपूर्णतायेथें नसेनप्रत्यवायही नाशीथोराभया-
तेंही स्वल्पईश्वरिंअर्पितां ४० आर्या- जेथेंअनुक्रमाचा ननाशाही
प्रत्यवायहीकांहीं स्वल्पहिधर्मपहाहा राखीवारुनिभयाअनेकांहीं४०
दोहा- कर्मकरेबिनबासना तांकोहोयबिनास अल्पकरेजूधर्मयह
काटतभवभयफास ४० ओंवी- निष्कामकर्मेंकरणें प्रत्यवायनव्हे
बोलणें थोडियाधर्माचेनिकरणें महाभयेंतरशील ४० अभंग
विघ्नेंछळितांपूर्ण दिसोंयेतेंयेथेंगोण मिथ्याप्रत्यवायपण ना-
स्तिकत्वेंउडेल १ महाभयातेंहीनाशी भूलोंजेविदेवऋषी कीजे
स्वल्पईश्वरासी अर्पिल्याचेंहेंफळ २ तुकाह्मणेदीनानाथ हीनदी-
नपाहुनिपार्थ दयाकरोनीपरमार्थ हातींत्याच्यादेतसे ३ ॥४०॥

श्लो०- व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनंदन ॥ ब-
हुशाखाह्यनंताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ४१

टी०सम०- निश्चयाचीबुद्धिएक यामार्गींकुरुनंदना बहुशाखा
अशा बुद्धी अनंताकामुकाचिया ४१ आर्या- व्यवसायात्मक

बुद्धी धरिपार्थाएकतूंअविच्छिन्न अव्यवसायीजेनर त्यांच्याबुद्धी अनंतहीभिन्न ४१ दोहा- बुद्धिजुनिश्चयवंतकों एकहेतुकेज्ञान जिनकोनिश्चयनाहिंते तिनहुंबहुबिधमान ४१ ओंवी- बुद्धिनिश्चयात्मक यालागींबुद्धिएक बहुभाष्यबुद्धिदेख कामुकाचिया ४१ अभंग- निश्चयाचीऐकबुद्धी जेकावारकउपाधी यथामार्गामधीं ऐककुरुनंदना १ बहुशाखाभवरुखा छायाशीतळस्वात्मिका तेथेंअनंतकामुका बुजवणीजाहाली २ तुकाह्मणेबुद्धियोगें साधकतरतीनिजांगें कोणीकुबुद्धीकुसंगें प्राणीमात्रबुडाले ३ ॥४१॥

श्लो०- यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः
वेदवादरताःपार्थनान्यदस्तीतिवादिनः ॥४२

टी०सम०- श्रुतींतस्वर्गजोपुष्प मूर्खतेंफलमानिती तेवेदवादींच रत नाहींह्मणतिआणखी ४२ आर्या- अज्ञानीजेमानव पुष्पितवाणीच्हेतयांमान्य जेवेदवादरतते ह्मणतीनाहींचयाविना अन्य ४२ दोहा- बेदहिमानतस्वर्गफुल फलअग्यानीहोय कहत जुहे कच्छुऔरनहीं तिनमेंग्याननहोय ४२ ओंवी- वेदवाचा पुष्पित स्वर्गफूलत्य जावेंसांगत अज्ञियावसेंनिश्चित फलयकूनिकर्मकरी ४२ अभंग- गूढउद्बोधनींप्रीती वेदींगर्जिन्नल्या श्रुती साधनयोगाच्याहातीं स्वर्गफूलअर्पीती १ चाळवलेबहुगेले मूर्खींफळलेंमानिलें तेवदवादींरतले नाहींपाहिलेअनुभव २ स्वर्गापरतेंनाहींसुख ऐसेपावलेमूढदेख तुकादेवापाशींसुख अक्षयाचेंमागत ३ ॥४२॥

श्लो०- कामात्मानःस्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदाम्
क्रियाविशेषबहुलांभोगेश्वर्यगतिंप्रति ॥४३॥

टी०सम०- इच्छितीस्वर्गपरजे जन्मकर्मफलप्रदा बहुकर्मद्रव्य साध्या भोगभाग्यगतीअशा ४३ आर्या- जींजन्मकर्मफल-

दा कर्मेंबहुलासकाममानवतो. भोगैश्वर्यगतीजे स्वर्गार्थीबहुतिला. चमानवतो ४३ दोहा- भोगबढाईकेलिये करतरूपासोंप्रीत॥ स्वर्गलाभकीकामना हेतजकतिनकेचित्त ४३ ओंवी- सकामबुद्धी आचरती स्वर्गसुखातेंपावती पुण्यसरलियाअंतीं पुनरपिभोगिती भोग ४३ अभंग- थोराकर्मेसाधेधनें जनसाधितीसाधनें नावे- कहोत्यामार्गानें द्विजवृंदेंचालिलीं १ भोगभोग्यगतीअशा मत्स्य लुब्धगळामिषा स्वर्गपरपेंदुराशा जन्मकर्मफळरूप २ तुकाह्मणे वासनेला भोगगोडीअशेषाला सुखजायमगशोकाला प्राप्तहोणें अखंड ३ ॥४३॥

श्लो०- भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयाऽपहृतचेतसाम्
व्यवसायात्मिकाबुद्धिः समाधौनविधीयते ४४.

टी०सम०- भोगभोग्यांतआसक्त कामनाल्हतबुद्धिजे एकाग्र- तासमाधींत नबुद्धीसतयांचिया ४४ आर्या- पुष्पितवाणि- सफ़लले भोगैश्वर्यप्रसक्ततेविषयीं व्यवसायात्मकबुद्धी त्या लानोहेसमाधिच्याविषयीं ४४ दोहा- भोगबढाईकामना चित्त- तिनकोहरलेत निश्चयकरिकेबुद्धकों नहिसमाधिमेदेत ४४ ओंवी- भोगभोग्यांतआनंद कामनाल्हतस्वरूपानंद एकाग्रतासमाध तया- चीहेनबुद्धी ४४ अभंग- भोगाभ्यासेंभोग्यदिसे सफ़होईमा- नसें जेसेंकामासीपिसें पैंनाराचेंलागलें १ हरिलीकामनेनेंबुद्धी उरोंनेदीआत्मशुद्धी हिवेंपीडिलातोकधीं प्रावरणासीसोडीना २ मगसमतासमाधींत बुद्धिघालूंनेदीहात तुकाह्मणेप्रेत कायजा- णेअमृता ३ ॥४४॥

श्लो०- त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवार्जु
न निर्द्वंद्वोनित्यसत्वस्थोनिर्योगक्षेमआत्मवान् ४५

टी०सम०- काम्याचेवेदविषय पार्थानिष्कामहोयतूं आणिनि- श्चितनिर्द्वंद्व नित्यसत्वस्थआत्मवित् ४५ आर्या- सत्वस्थद्वंद्व

रहित निर्गुणहोत्रिगुणविषयहावेद जितचित्ताकौंतेया योगक्षेमीं न वाहिजेरवेद ४५ दोहा- त्रिगुणकर्मकोंकहतहै बेदसकलत्यजु मीन धीरजधरेसकरवदुःखलहै जोगछिनतजकचीत ४५ ओंवी-त्रिगुणात्मकवेदजाण अर्जुनाहोयतूंनिर्गुण सत्वेंराहेद्वंद्वत्यजून आत्मलीं असोनियां ४५ अभंग- कामिकचित्ताचेंरंजन वेदबोलिलावचन परीविषयतेसान मानितांचिपोससी १ पार्थानिष्काम होयतूं माझेंवाक्यधरूनीतूं जैसानिर्द्वंद्वनिश्चितू नित्यसत्वनसोडीं २ आत्मवेत्ताहोऊनीया त्यागींकल्पनीकमाया तुकाह्मणेकाया काळजैसासांडवी ३॥४५॥

श्लो०-यावानर्थउदपानेसर्वतःसंप्लुतोदके॥
तावान्सर्वेषुवेदेषु ब्राह्मणस्यविजानतः॥४६

टी०सम०- जेंजेंकार्यजळींक्षुद्रीं होतेंडोहांतसर्वतें वेदींकाम्यसकळें तीहीं ब्रह्मींब्रह्मज्ञजांतयां ४६ आर्या- कूपादिउदकपानीं जींकार्यें तींमहान्ह्रदींघडती तैशींवेदोक्तफळें ब्रह्मज्ञान्यासिसर्वसांपडती ४६ दोहा-सरितासागरकूपसों सरतजुयेकेकाज तैसेंजानेंब्रह्मकों लेतबेदकोंसाज ४६ ओंवी-स्वल्पउदकींघडेजेंकांहीं तेंसर्वसंपादितीन्ह्रदाचेठायीं वेदशास्त्रज्ञासही तेंसकरवब्रह्मींमिळे ४६ अभंग-स्वल्पोदकींजेंजेंकार्यपैंउपजे तेंतेंचनिपजेडोहामाजी १ वेदक्रिया काम्यउद्भवेनियम्य तेंतेंघडेसाम्यब्रह्मबोधीं २ ब्रह्मींजोब्रह्मज्ञ सकरवीतोसर्वज्ञ तुकाह्मणेप्राज्ञपुढेंऐका ३ ॥४६॥

श्लो०-कर्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदाचन॥
माकर्मफलहेतुर्भूर्मातेसंगोऽस्त्वकर्मणि॥४७॥

टी०सम०- अधिकारतुतेंकर्मीं तत्फळींनकदापिही ह्मणीतूंशकिसीकर्म ह्मणीतूंफळइच्छिसी ४७ आर्या- कर्मींअधिकारअसो नकधींत्याच्याफळींअसोपार्था नफळासीकारणहो नत्यागावेंचकर्मरूपार्था ४७ दोहा- तूंअधिकारीकर्ममें नहिफलनकोहेत कर्मनि-

केंफलछांडिकें गहिकर्मकरीचेन ४७ ओंवी- कर्माधिकारीहोउनी तेंफळनधरीमनीं फळाविरहितहोउनी कर्मकरावें ४७ अभंग- अधिकारकर्मीतूतेंआहेपार्था परीनसर्वथाफळींत्याच्या १ कंटाळु- नजरीत्यागकर्मीधरी नेयाधरेवरीअयोग्यकीं २ म्हणीफळआशा धरिसीवीरेशा तुकाह्मणेनाशाकारणाहें ३ ॥४७॥

श्लो०-योगस्थःकुरुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानि-
च सिद्ध्यसिद्ध्योःसमोभूत्वासमत्वंयोगउच्यते४८

टी०सम०-योगस्थकरिकर्मेतूं होउनीटाकुनीफळें सिद्धीअसिद्धीं तसम समत्वायोगबोलिजे ४८ आर्या- योगस्थहोउनिकरी क- र्मासोडुनिधनंजयाममता सिद्धिअसिद्धीसमत्या मानीतूंजाणयो- गतोसमता ४८ दोहा- जोगकेंलियेकर्मकूं सबेसंगकोंत्याग॥ सिद्धिअसिद्धिसमानगनु यहेजोगअनुराग ४८ ओंवी- योगआ- चरोनी कर्मफळसंगत्यजूनी सिद्धिअसिद्धिसमधरूनी राहेंतूंअनु रागी४८ अभंग- सिद्धिगेलेंकर्मतरीनासंभ्रम आणिउपोपरमजा- चूंनेदीं १ ऐसेंकरिचित्तकर्मआचरत फळींत्याचाहेतनठेवूनी॥२ योगस्थकरावेंसमत्वींभरावें तुकाह्मणेव्हावेंजीवन्मुक्त३ ॥ ४८॥

श्लो०-दूरेणह्यवरंकर्म बुद्धियोगाद्धनंजय ॥
बुद्धौशरणमन्विच्छकृपणाःफलहेतवः॥४९॥

टी०सम०-बुद्धियोगाहुनीनीच कर्मफारधनंजया पाहेंरक्षकबु- द्धीतें तुच्छेंकर्मेंफलप्रदें ४९ आर्या- जाणुनिसबुद्धियोगा हु- निपार्थाकर्मयोगतोअवर जाबुद्धिसबाशरण कृपणफळेच्छेसतूं कदानवर ४९ दोहा- बुद्धिजोगसेकर्मकों अर्जनतोघटिजान शरणहोहुबुद्धिकें दीनकामनामान ४९ ओंवी- बुद्धियोगाहुनी हीन ज्ञानयोगातेंइच्छून कर्मकरीफलटाकून तुच्छफळ ४९ अ- भंग- बुद्धियोगाहूनकर्मयोगासन धनंजयाज्ञानबुझेंऐसें १पा- हेरक्षकयाबुद्धिकुरुराया तुच्छकर्मेंतूंयाटाकीफळें २ म्हरूसी.वां-

चूनीभांबावलेज्ञानी तुकाह्मणेज्यानीं आराआटी ३ ॥ ॥४९॥

श्लो०- बुद्धियुक्तोजहातीह उभेसुकृतदुष्कृते॥
तस्माद्योगाययुज्यस्वयोगःकर्मसुकौशलम् ५०

टी०सम०- जिताचिपापपुण्यातें नाशितोबुद्धियुक्तजो ह्मणोनि योगींतूंयोज कर्मींकौशल्ययोगतो ५० आर्या- जोबुद्धियुक्तनरतो टाकीदुष्कृतसुकृत्वउपशल्य यास्तवयोगासिकरी योगचितोज्ञाणकर्मकौशल्य ५० दोहा- बुद्धिजुगतदोउतजगत कहांपुण्यकहांपाप जोकर्मतेंचतुरहे सोईकरीतूंआप ५० ओंवी- ज्ञानअंगीकारूनी फळेंहरपतीदोनी योगातेंअंगीकारूनी कुशळ होय ५० अभंग- जितोंपापपुण्यनाशीबुद्धीगुणें ज्याचींपैंअगण्यसह्यासना १ ह्मणोनीपांडवाबुद्धियोगघ्यावा कर्मीअनुभवाकुशळत्वें २ येणेंमार्गेंज्ञाणेंकर्मासितोडणें आनंदभोगणेंह्मणेतूका३

श्लोक- कर्मजंबुद्धियुक्ताहिफलंत्यक्त्वामनीषिणः जन्मबंधविनिर्मुक्ताःपदंगच्छंत्यनामयं५१

टी०सम०- शास्त्रज्ञजेबुद्धियुक्त कर्माचेंफळटाकुनी संसारबंधछेदूनी निर्दोषपदपावती ५१ आर्या- जेबुद्धियुक्तनरते टाकुनि कर्मांफलानुसंधानें पावतिअनामयपदा होऊनिअलिप्तजन्मबंधानें ५१ दोहा- चाहतनहींकर्मफल जेपंडितबडभाग कर्मबंधकोंछोडिकें लहतमुक्तअनुराग ५१ ओंवी- ह्मणोनियोगीकर्मकरिती फलसंगादिकेंत्यजिती जन्मबंधावेगळेहोती पदपावतीअनामय ५१ अभंग- शास्त्रज्ञजेबुद्धीयुक्तपैंविशुद्धी कर्मफळविधीसोडुनीयां १ प्रपंचबंधनविवेकेंतोडून पावतीनिर्वाणनिर्दोषीक २ तुकाह्मणेदेवज्ञानाच्याअनुभव सुगमहेंठेवसाधकाचीं३५१

श्लो०- यदातेमोहकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति
तदागंतासिनिर्वेदंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यच॥५२॥

टी०-सम०- अज्ञानमोहमयहें तुझीबुद्धितरेजयीं श्रुतअश्रुतभोगाचें तेव्हांवैराग्यपावसी ५२ आर्या- जेव्हांबुद्धितुझीहे पार्थाउतरेलमोहमयकलिला श्रोतव्यश्रुततेव्हां टाकिलपाबूनिभक्तिचीकलिला ५२ दोहा- मोहसिंधताजबतजे अर्जुनतरीबुद्ध जबपेलेबैरागकौं चित्तमेकरिकेशुद्ध ५२ ओंवी- ज्ञानजाणितलिया मोहसागरींतरतोधनंजया पाविजेतयाठाया वैराग्यपावसी ५२ अभंग- अज्ञानमोहमयव्यासचित्तस्वयें तेव्हांतेजपाहेतेचबुद्धी १ मगश्रुताश्रुतभोगाचीप्रतीत झाल्याप्रासहोतवैराग्यतें २ तुकाह्मणेप्राणपश्चात्तापाविण नदेखेनिर्गुणवैराग्यतें ॥३॥५२

श्लो०- श्रुतिविप्रतिपन्नातेयदास्थास्यतिनिश्चला समाधावचलाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि ५३

टी०सम०- लौकिकश्रवणेंतूझी मळलीशुद्धहोयहे बुद्धिथोर समाधींत तेव्हांतूंयोगपावसी ५३ आर्या- श्रुतिविप्रतिपन्नातव बुद्धिसमाधीमधींचतीअचळ जेव्हांस्थिरहोइलबा तेव्हांयोगासिपावसीअचळ ५३ दोहा- तेरिबुद्धवैरागयमे स्थीररहेजबमीत तबसमाधिमेंजागतूं लहियेनिहचलचित्त ५३ ओंवी-श्रवणसंदेहवाटेलजरी संदेहटाकूनिसांवरी तेणेंपावसीअवधारीं॥ योगाभ्यास ५३ अभंग- फळांच्याश्रवणेंतवबुद्धिशिणे तेणेंमळमणेंनिरंतर १ तेंशुद्धव्हावयासमाधीआलीया जेव्हांकांविसाव्याबुद्धियेतें २ तेव्हांतूंपावसीमाझियायोगासी देवअर्जुनासीऐसेंबोले ३ ऐकावयाचित्तएकाग्रमारुत तुकाह्मणेमातधन्यझाली ४

अर्जुनउवाच.

श्लो०-स्थितप्रज्ञस्यकाभाषासमाधिस्थस्यकेशव स्थितधीःकिंप्रभाषेतकिमासीतव्रजेतकिम् ५४

टी०सम०- स्थितप्रज्ञकसासांग जोसमाधिस्थसर्वदा केशवाकायतोबोले असेवर्त्तेजगींकसा ५४ आर्या- चित्तैकाग्र्यरताची

स्थितधीचीकेशवाकवणभाषा स्थितधीकसाअसेतो बोलेचाले- हिसांगनिर्दोषा ५४ दोहा- जाकिबुद्धनिह्चलसदा ताकोचि- न्हबताय कैसेबोलनक्योंरहत चलतस्रकेसीभाय ५४ ओंवी- स्थितप्रज्ञाचीबुद्धीकैसी योगींवर्तणूककैसी योगझालिया त्या- सी स्थितप्रज्ञजाणिजे ५४ अभंग- बोलेपांडुपुत्रदेवासीउ- त्तर सांगाकोणनरस्थितप्रज्ञ १ जोकांसमाधिस्थसर्वदानेमस्त केशवाप्रशस्तबोलावेंजी २ वागतोयाजगींकैसाहोप्रसंगीं तुका- ह्मणेउगीनिगीकैसी ३

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-प्रजहातियदाकामान्सर्वान्पार्थमनो
गतान् आत्मन्येवात्मनातुष्टःस्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ५५

टी०सम०-पार्थासकळहीटाकी जेव्हांकाममनांतिल स्वरूपींच मनेंतुष्ट तोस्थितप्रज्ञबोलिजे ५५ आर्या- टाकीजेव्हांपार्था चित्तापासूनिसर्वकामासी संतुष्टत्यातेव्हां धरीस्थितप्रज्ञयोग्य नामांसी ५५ दोहा- जोहेंमनमोकामना तिनकोंजोतजिजाय आतमसोंसंतोरवगहि निह्चलबुद्धीसोय ५५ ओंवी- देवह्म- णेपार्था जोत्यागीसकळकाममनोरथा आत्मसुखवींस्थिरता तोस्थित प्रज्ञबोलिजे ५५ अभंग- अगायेअर्जुनासावधानमना जेणेंया कामनाटाकियेल्या १ स्वरूपींमानसतोषलेंसुखरस निर्धापायाळा- सतयारीती २ स्थितप्रज्ञतोचीह्मणूंसव्यसाची समाधीजयाची अ- खंडीत ३ आनंदेंभरीतसर्वकाळचित्त तुकाह्मणेस्थितप्रज्ञऐसा ॥४ ५५

श्लोक- दुःखेष्वनुद्विग्नमनाःसुखेषुविगतस्पृहः
वीतरागभयक्रोधःस्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥

टी०सम०- नदुःखींमनउद्विग्न नसुखाचीस्पृहाजया कामक्रोधभ- यातीत स्थितधीमुनिबोलिजे ५६ आर्या- दुःखींउद्विग्ननव्हे निस्पृ- हहिसुखींअसादिसेलतधीं पार्थाक्रोधाग्निरहित जाणावासाधुनीं

जगींस्थितधी ५६ दोहा- दुःखकोंनजीभागेनही सुखचाहेनहि चित्त तजेनेहऔरक्रोधभय अचलबुद्धिसोमीत ५६ ओंवी- दुःखेंनिश्चळसुखसंगीं भयक्रोधटाकूनिविरागी तोमुनीज्ञाणजगीं॥ स्थितप्रज्ञबोलिजे ५६ अभंग- नदुःखमानसींउद्विग्नहोईना॥ सुखेंहीवांछीनाश्रमसोसे १ आस्थानधरीचअसोनीयांआनी कामक्रोधमनींभयातीत २ स्थितबुद्धिमूनीतयासम्हणावें तुकाम्हणेपावे महासूख ३

श्लो॰- यःसर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभं
नाभिनंदतिनद्वेष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥५७॥

टी॰सम॰- नसर्वत्रजयास्नेह बरेंवाईटभोगुनी बरेंवाईटनम्हणे त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ५७ आर्या- पावुनिशुभाशुभासहिं हर्षद्वेषोर्मिचीनदीउतरे कोठेंस्नेहनसेज्या त्याचीप्रज्ञासदाप्रतिष्ठिरे॥ ५७ दोहा- नेहकाहुसोंनहिकरे भलेबुरेनहिचाह भलेबुरेसोंकाज नहीं थिरबुद्धिलखिताह ५७ ओंवी- शुभाशुभप्राप्तझालिया॥ ममत्वेंनगुंतेतयाठाया आनंदबुद्धितया त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठिली ५७ अभंग- सर्वदेहींप्राणसमानत्यापरी नाठवेअंतरींगुणदोष १ बऱ्यावाइटाचाघेतूंअनुभव होऊंनेदीजीवकासावीस २ सुखेंउच्चारितांतोचिप्रज्ञावंत प्रतिष्ठापावतम्हणेतूका ३ ॥५७॥ श्रीराम्

श्लो॰- यदासंहरतेचायंकूर्मोऽगानीवसर्वशः॥
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ५८

टी॰सम॰- जैसाकांसवसर्वांगें इंद्रियेंविषयांतुनी आवरूनिअसेतेव्हां त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ५८ आर्या- विषयांतुनआकर्षी इंद्रियगणजेविंअवयवाकूर्म तोचिप्रतिष्ठितमती योगाचेंजाणतोमहावर्म ५८ दोहा- जोंकच्छुवानिजअंगकों खेंचअपमेलेत तेसेंखेंचेइंद्रियाँ,तजि बिखयचनसोंहेत ५८ ओंवी- कांसवअंगजेसें हातपायअवरीसरसे इंद्रियेंआवरूनिविशेषें नयाज्ञान-

प्रतिष्ठिलें ५८ अभंग– कूर्मजेंसाभावरोधीशरीराचा तैसाइंद्रि यांचामेळूधरी १ आवरोनीऐसेऐसाजोयोगीया प्रज्ञात्याचीतया प्रतिष्ठीत२पर्वकाळींदानस्कृतदात्याचें तैसेंप्रपंचाचेंतुकाम्हणे३ ५८

श्लोक– विषयाविनिवर्त्तंतेनिराहारस्यदेहिनः
रसवर्जंरसो ऽप्यस्यपरंदृष्ट्वानिवर्तते ॥५९॥

टी०सम०– योगीव्रतीतयालागी नभोगनरिवासना असेतेंही ज्ञानियांची ज्ञानेंब्रह्मात्मदर्शनें ५९ आर्या– तोंलोंवादेगोडी जोंजोंदाकीच्वविषयआहार जेव्हांब्रह्मकळेबा गोडीचातेंचहोयसं- हार ५९ दोहा– विषयकरतहेंदूरसों नजतहेरूआहार आत- मदेख्योजातहे अभिलाख्योनिरधार ५९ ओंवी– निराहारीअ- से विषयवर्जेंतुरतीफांसे त्याचीवासनाअसे तीजातसेब्रह्मदर्शनें ५९ अभंग– योगीवीतरागीत्याचेंएकमन भोगनसतांजाणवा- सनाहे १ जरीअसेनरीब्रह्मात्मदर्शनीं मुक्तयेथेंज्ञानीहोऊंसरती २ तुकाम्हणेमनज्ञालीयानिश्चळ तेंचितेंकेवळपरब्रह्म ३ ॥५९॥

श्लो०– यततोह्यपिकौंतेयपुरुषस्यविपश्चितः
इंद्रियाणिप्रमाथीनिहरंतिप्रसभंमनः ॥६०॥

टी०सम०– ज्ञानीनरप्रयत्नींजो त्याचाहीकुंतिनंदना इंद्रियेंबळ- वंतेंही बळेंचिहरितीमना ६० आर्या– जरिहीसाधकमोठा ज्ञा- नीपुरुषप्रयत्नहीकरितो तरिहींमथुनिहठानें इंद्रियगणत्याचि- यामनाहरितो ६० दोहा– ग्यानवंतजोपुरुषहे लहतकठनतासा ध इंद्रियअतिबलवंतहे तेऊंलगावतब्याध ६० ओंवी–पुरुष प्रयत्नविचक्षण आपणज्ञानीअसून इंद्रियेंमननेतीहरून कौं- तेयाजाणतूं ६० अभंग– आत्मज्ञानीनरजोपूर्णप्रयत्नी कौं- तेयाजोध्यानींमाझ्यारूपीं १ परीइंद्रियांसीविसांवलाजरी तरीते अघोरींघालतील २ तुकाम्हणेमनेंइंद्रियांस्वाधीन म्हणोनीसाध- नविघ्नपावे ३ ॥६०॥

श्लो०- तानिसर्वाणिसंयम्य युक्तआसीनमत्सरः
वशेहियस्येंद्रियाणि तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ६१॥

टी०सम०- तींआवरोनिअसतो युक्तहोऊनिमत्सर इंद्रियेंवशाही ज्याला त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ६१ आर्या- युक्तअसावेंमत्सर ज्या- सर्वेंद्रियगणासिसंयमुनी इंद्रियगणवशज्याला प्रतिष्ठितप्रज्ञ जाणतोचिमुनी ६१ दोहा- तातेंरोकेइंद्रियामोमे चितकोलाय॥ बसकीनोजनयहसब बेसोथिरबुद्धिस्कभाय ६१ ओंवी- सर्व नेमालागुनी युक्तनाहींयोगाहुनी इंद्रियेंवशकेल्यानी त्याचेंज्ञान प्रतिष्ठित ६१ अभंग- तयामनालागीआवरोनीअसे युक्तराज तसेमत्सरजो १ इंद्रियेंहिवशज्यालापेंअसती त्याचीप्रतिष्ठितीप्रज्ञा होय२ तुकाह्मणेयेथेंकुसंगनसावा तेणेंचिपावावानिजमोक्ष ३॥६१

श्लो०- ध्यायतोविषयान्पुंसः संगस्तेषूपजायते
संगात्संजायतेकामः कामात्क्रोधोऽभिजायते ६२

टी०सम०- चिंतीविषयजोत्यातें उपजेभोगवासना तेकामातेंउ- पजवी कामक्रोधासिनिर्मितो ६२ आर्या- विषयध्यानेंपुरुषा हो- तोविषयींधनंजयासंग संगापासूनिकाम क्रोधतयाचाउठेचि अ- नुसंग ६२ दोहा- जबध्यावतहेंबिखयकों तिननेंउपजतसंग का- मजुउपजतसंगतें तातेंक्रोधअभंग ६२ ओंवी- विषयांचेंध्या- नंकरी विषयसंगेंकामअंतरीं कामापासूनिक्रोधभारी ऐसेहेहो- तीनिर्वाण ६२ अभंग- चिंतीविषयांलाउपजेवासना भोगहा पुरेनाविषयांचा १ तोयाकामालागींउत्पन्नकरितो कामतोनिर्मितो क्रोधरूपा२ तुकाह्मणेबीजापासूनिअंकूर होतोहाविस्तारयेचपरी ३।६२

श्लो०- क्रोधाद्भवतिसंमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ६३

टी०सम०- क्रोधेंदेहासतामोह मोहेंआत्मस्मृतिभ्रम स्मृतिभ्रंशें बुद्धिनाश मगतोमूढपूर्ववत् ६३ आर्या- क्रोधापासूनिमोह-

हि मोहापासूनिउठेस्मृतिभ्रमनो स्मृतिनाशेंमतिनासे प्रज्ञानाशेंभव भ्रमींभ्रमतो ६३ दोहा- मोहहोतहैक्रोधतें मोहतेंस्मृद्धिनास स्मृद्धिगयेबुद्धिहीनासत बुद्धिनसेमृतपास ६३ ओंवी- क्रोधापासुनिमोहो स्मृतिच्याभ्रंशागवो स्मृतिबुडालियाभावो मूर्खहोतसे ६३ अभंग- क्रोधेंदेहात्मताबुद्धिहेउपजे मोहेंकवळीजेअंतःकरण १ तेथुनियांआत्मस्मृतिभ्रंशजाण स्मृतिभ्रंशेंजाणबुद्धिनाश २ मगतेथुनीयांपूर्ववतमूढ होतसेसदृढह्मणेतुका ३ ॥६३॥ श्रीराम्

श्लोक- रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिंद्रियैश्चरन् आत्मवश्यैर्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ६४

टी० सम०-रागद्वेषाविरहितें इंद्रियेंवशजींनिहीं घेतोविषयशस्त्वात्मा तोप्रसादासिपावतो ६४ आर्या- स्वाधीनइंद्रियेंजरि विषयांभोगावयासिउद्योगी रागद्वेषाविणभज जिंकुनिपावेप्रसादमद्योगी ६४ दोहा- रागद्वेषकोंजोतजे औरबिखयकोंसेब इंद्रियजोनिजबसकरे लहेशांतिकोभेव ६४ ओंवी- रागद्वेषअसेवर्जून तोआत्मावशकरून इंद्रियांसंगेंभोगभोगून तोप्रसाद भोगील ६४ अभंग- रागद्वेषावीणइंद्रियेंस्वाधीन तरीतेणें मनसोडवेना १ घेतसेविषयपरीविशस्त्वात्मा प्रसादींमहिमापावेलतो २ हरिहरामनझालेंजेंअर्पण तुकाह्मणेपूर्णप्रसादतो ३।६४

श्लो०-प्रसादेसर्वदुःखानांहानिरस्योपजायते प्रसन्नचेतसोह्याशुबुद्धिःपर्यवतिष्ठते ॥६५॥

टी० सम०- प्रसादेंयाचियासर्वा दुःखाचानाशहोतसे प्रसन्नबुद्धिचित्तास प्रतिष्ठाशीघ्रपावते ६५ आर्या- होतांप्रसादचित्तीं निरसीदुःखासमूळहीसकळ चित्तप्रसन्नज्याचें जाणावातोप्रतिष्ठितप्रज्ञ ६५ दोहा- शांतिजबेंयहसकलनिहें होतदुःखकोहान ॥ बुद्धितबेंथिरहोतहे यहेतुच्छजबमीन ६५ ओंवी- प्रसादपावलियावरी सर्वदुःखहोयबोहरी आत्मप्रसादेंचित्तआवरी प्रति-

ह्मापावतो ६५ अभंग- प्रसादें याचिया सर्व दुःखनाश पावे अविनाश महासुख १ प्रसन्न ते बुद्धी चित्ताची आयती पावे तो महंती प्रतिष्ठेची २ शीघ्र तया सर्व लाभे महालाभ तुकाह्मणे स्तंभ सुकृताचा ३ ॥ ६५ ॥ ७

श्लो०- नास्तिबुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना
नचाभावयतःशांतिरशांतस्यकुतःसुखम् ६६॥

टी०सम०- नाहीं बुद्धि अयुक्ताला अयुक्ता ध्यानहीन से ध्यानाविणें नयेशांति अशांताको ठुनी सुख ६६ आर्या- बुद्धि अयुक्ता सनसे ध्यानहि पार्था नसे अयुक्ताला ध्यानाविण शांति नसे होइल सुख कोठुनी अशांताला ६६ दोहा- जोग बिना बुद्धी नहीं बुध बिन होत नध्यान ध्यान बिना संतोख नहीं ता बिन सुख न सुजान ६६ ओंवी- ज्ञानाविना न सांपडे बुद्धि बुद्धि विना भावशुद्धि ध्यानावांचूनि शांति धी अशांताको ठुनियें सुख ६६ अभंग- अयुक्त जो त्याला नसे बुद्धि पार्था ॥ ध्यानाचिया पथा जावों नेणें १ ध्यान नाहीं तेथें शांति ही वसेना सुख आठवेना अशांतासी २ नळमळी चित्त कैंचें त्याचें हित तुकाह्मणे अंत सद्धियेसी ३ ॥ ६६ ॥

श्लो०- इंद्रियाणांहिचरतांयन्मनोनुविधीयते
तदस्यहरतिप्रज्ञांवायुर्नावमिवांभसि॥ ६७॥

टी०सम०- इंद्रियें वर्ततां जेकां मोकळें मन सोडिजे तयाची बुद्धि हरितें वारा नाव जळीं जसा ६७ आर्या- धांवति विषयीं करणें ज्याचें पे धांव चित्त त्या माघें हारी मग मन त्याचें जैसी नेनाव अंबुच्या ओघें ६७ दोहा- इंद्रियजित नित फिरत हैं तन मन लावत खेंच मन बुद्धि हर लेत हैं वायु नाव ज्यौं ऐंच ६७ ओंवी- इंद्रियें विचरत असतां आवरीना आपुलें चित्ता प्रज्ञा नाशें पाहतां उदकीं नाव वायु बळें ६७ अभंग- इंद्रियें वर्ततां ज्रेकां मनादेती मोकळिका १ तयांचि रे मग बुद्धि हरोनि नेत देहशुद्धि २ वारा लागली या नाव पावे नेणें पैल ठाव ३ तुकाह्मणे साधकानें बोध मानी जे सुखानें ४ ॥ ६७ ॥ श्री

श्लो०-तस्माद्यस्यमहाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥६८॥

टी०सम०-तस्मात्सर्वेंद्रियेंज्याची विषयांपासूनीबरीं आरोपिलीं महाबाहो त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ६८ आर्या-यास्तवज्याणेंदमिलीं विषयापासूनिइंद्रियेंसकळें त्याचीप्रतिष्ठितमती योगाचीयुक्तिसर्वज्यासकळे ६८ दोहा-जिनइंद्रियरोकीसबें ठौरठौरतेंत्याय बिखयत्यागतिनहिकियो थिरबुद्धितािहभाय ६८ ओंवी-याकारणेंअर्जुना विषयांपासावकरीवंचना टाकीइंद्रियवासना त्याचीप्रज्ञा प्रतिष्ठिली ६८ अभंग-तस्मातइंद्रियें सर्वज्याचींमनोमयें १ विषयापासूनी जोबैसलाआरोपूनी २ महाबाहोप्रज्ञात्याची महिमापावे प्रतिष्ठेची ३ तुकाह्मणेआतां लाभघेणेंसावधश्रोतां ४ ॥६८॥ ६॥

श्लो०-यानिशासर्वभूतानांतस्यांजागर्तिसंयमी
यस्यांजाग्रतिभूतानिसानिशापश्यतोमुनेः६९

टी०सम०-ब्रह्मनिष्ठनिशालोकां जागेह्यातेथसंयमी विषयींजागतीलोक याद्रष्ट्यातेजशीनिशा ६९ आर्या-सकळांभूतांचीजे निशातयेमाजिसंयमीजागा जागतिभूतेंजींत द्रष्टमुनीचीनिशामहाजागा ६९ दोहा-जोजनजागतनहिंजहां तहांहिउनकोबास जीवजहां जागतसबें सोमुनिकोनिसिबास ६९ ओंवी-जेरात्रीसर्वभूतीं॥ तेसमयींयोगीजागती जेथेंभूतांचीजागृती तेरात्रीमुनीसी ६९ ॥ अभंग-ब्रह्मींलीनत्याचीराती जेथेंलोकहेवागती १ जागाजेथें साधुराहे तेथेंलोकझोंपीजाये २ विषयींसावधजन तेथेंयाचेंभ्रांतमन ३ तुकाधिनवीयोडिये स्मरवजोडणेंजोडिये ४ ॥६९॥ श्री०

श्लो०-आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रविशंतियद्वत् तद्वत्कामायंप्रविशंतिसर्वेसशांतिमाप्नोतिनकामकामी७०

टी०सम०-नानाजळांचाउदधींतमेळा मिळेनुलंघीतरिसिंधुवेळा भोगस्वतःप्राप्तअसेचभोगी तोपावतोशांतिनकामसंगी७० आर्या-

पूर्णजलसिंधुमधीं नशिवायालाजलौघतोमुकतो कामौघतेविज्या-
मधिं पावेतोशांतिलानकामुकतो ७० दोहा- जैसेंजलसबसरित
हे मिलतसमुद्रहिजाय सोमनकीसबकामना शांतीरहेतहाय ७०
ओंवी- संपूर्णसमुद्रींजाण तेथेंउदकजायमिळून तेवींकामनालीं-
न शांतिपावे ७० अभंग- नानाउदकस्रव पाहेउदकाचाठाव १ न-
दीमर्यादानसांडी एथ्वीराखीतोकोरडी २ तैसेंभोगभोगीसारे म-
स्तनोहेअविचारें ३ निष्कामाचेंपावेफळ जरीकुटुंबीकेवळ ४ शांति
बाणेत्याचेअंगीं शिववेष्टितभजंगीं ५ अविषमतेपदवी तुकया
समचीभोगावी ६ ॥७०॥

श्लो०-विहायकामान्यःसर्वान्पुमांश्चरतिनिःस्पृ-
हः निर्ममोनिरहंकारःसशांतिमधिगच्छति ॥७१

टी०सम०-टाकूनिसर्वकामांतें भोगितोभोगनिस्पृह मीमाझेंहेंनसे
ज्याला तोज्ञानीशांतिपावतो ७१ आर्या- टाकुनिसर्वहिकामां नि-
स्पृहहोउनिजनांतजोजोगी निर्ममनिरहंकारी पावेतोशांतिसाधनाजोगी
७१ दोहा- तजिकेंसबमनकामना जोगीनिस्पृहहोय अहंकारममता
तजे तामेंशांतिजहोय ७१ ओंवी- सर्वकामसांडुनी संगत्यागेंनिस्पृ-
हहोउनी मोहअहंकारत्यजूनी शांतिपावे ७१ अभंग- सर्वभोगवि-
षयाचे सुखयुंकूनिकामाचें १ भोगभोगीनिस्पृहाचे आत्मानंदपदवीचे २
परिमीआणिमाझें दोनीनातळतीओझें ३ ज्ञानीशांतिसपावतो तुका
ह्मणेममगुरूतो ४ ॥७१॥

श्लोक-एषाब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनांप्राप्यविमुह्य-
ति स्थित्वास्यामंतकालेऽपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ७२

टी०सम०-हेस्थितिब्रह्मिंचीपार्था नमोहेईमपावतां अंतकाळींइ-
च्यायोगें क्षणेंहीमक्तिपावतो ७२ आर्या- धरिजोहीब्रह्मिंस्थिति
मोहनत्यानमितित्यासनिर्वाण अंतींहीधरिजोही पावेलब्रह्मतोचि
निर्वाण ७२ दोहा- ब्रह्मज्ञानतोसोंकहो जातेंमोहनहोय सोबुद्धि

गहेअंतसमे मिलेब्रह्ममेंजोय ७२ ओंवी— अशाब्रह्मींस्थितिवर्तती मोहरूपसंसारनपावती देहावसानींस्मरती तेमुक्तजाण ७२ अभंग- हेतोब्रह्मींचीराहाटी पाहेपार्थाज्ञानदिठीं १ इचेंघरपावलिया मोह- शिवेनाल्हद्या २ अंतझालाइच्यासंगीं सायुज्यासपावेअंगीं ३ तुका ह्मणेवार केलीसफलभहेनीट ४ ॥७२॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनामद्वितीयोऽध्यायः॥२॥

श्लोकवामनी.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायदुसऱ्यावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं १

इतिश्रीगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांद्वितीयोध्यायःसमाप्तः

अथतृतीयाध्यायप्रा०

वामन.

बुद्धीहुनीकर्मनीच पूर्वाध्यायींवदेहरी ॥
तरिकांयोजिसीयुद्धीं ह्मणतोयेथअर्जुन १

अर्जुनउवाच.

श्लोक- ज्यायसीचेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिर्जनार्दन
तत्किंकर्मणिघोरेमांनियोजयसिकेशव॥१॥

टीका- समश्लोकी- कर्माहुनीबुद्धिथोर तुजवाटेजनार्दना तरिकां घोरकर्मींया योजिसीमजकेशवा १ आर्या- हेकेशवातुलाही कर्मा- हुनिबुद्धिभासतेथोर तरिकांजनार्दनामज करवीशीकर्महेंमहाघो- र १ दोहा- बुद्धिभलीहैकरमतें कृष्णकहीतुमजोय करमभयान- कतेंकत्यो कैसेडारतघोय १ ओंवी- अर्जुनह्मणेकृष्णानाथा कर्मा- हूनज्ञानश्रेष्ठअसतां अघोरकर्मींकांअनंता प्रवर्तवितोसिमज १ अ- भंग- पार्थवदेवासुदेवा प्रश्नआमुचाऐकावा १ कर्मागळीबुद्धीहोय ऐशासांगतांप्रस्ताय २ तरीघोरकर्मींयया जनार्दनाघालावया ॥३॥

चिंतेपासूनीकेशवें तुकाह्मणेजोसोडावें ४ ॥ १ ॥ श्रीमद्यदुनंदनाय०

श्लोक- व्यामिश्रेणेववाक्येन बुद्धिंमोहयसीवमे
नदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयो ऽ हमाप्नुयाम् २॥

टी० सम०- व्यामिश्रवाक्येंबुद्धीतें करिसीमोहित्यापरी एकनेमु-
नितेंसांग पावेंमीश्रेयज्यास्तव २ आर्या- संदिग्धबोलसीकां बु-
द्धिसजोठकविचारत्यावाणी पावेंमीश्रेयअसी निश्चितमजसांगएक
तूंवाणी २ दोहा- बचनसुनेंसंदेहहकें मोबुद्धिहैभयभीत निश्चयक-
रीएकेकहो लह्योमुक्तिज्याभात २ ओंवी- मिश्रितवाक्येंयेणें भुल-
विसीमाझीअंतःकरणें तरीएकनिश्चयेंसींसांगज्याणें श्रेयपाविजे-
ल २ अभंग- यामिश्रितउत्तरा ऐकोनिखेदअंतरा १ बुद्धिस्थिति
भांबावली वृत्तिशौर्याचीलाजली २ एकपंथनिवडून सांगजयांतक-
ल्याण ३ श्रेयपावेजयास्तव तुकयाभयेंनेणेंजीव ४ ॥ २ ॥ श्रीराम॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- लोकेऽस्मिन्द्विविधानिष्ठापुराप्रोक्तामयाऽ
नघ ज्ञानयोगेनसांख्यानांकर्मयोगेनयोगिनां३

टी० सम०- यालोकांदोंपरीनिष्ठा पूर्वींजेम्यांनिरूपिली ज्ञानयोगेंचि
सांख्यांला सत्कर्मेंकर्मयोगियां ३ आर्या- लोकींद्विविधानिष्ठा सां-
गितलीनिश्चितार्थमींवदुनी कर्मींजेत्यांकर्म ज्ञान्यासींज्ञानयोगहेदो-
नी ३ दोहा- निष्ठाजोद्वयभांतकीं पहिलीकहीबनाय सिद्धनको
ग्यानभलो कर्मनिकर्मबताय ३ ओंवी- दोंप्रकारचीनिष्ठाताता पूर्वींसां-
गितलीभारता सांख्यमतीज्ञानदाता योगियासकर्मयोगबोलिजे ॥ ३
अभंग- हांसोनीबोलेराधाप्रिय हेकौंतेयाअवधारीं १ निष्ठाद्विविधया-
लोकीं पूर्वींअसेकींबोलिली २ ज्ञानयोगेंचिसांख्याला असेकेलानिश्च-
यो ३ सत्कर्मेंकर्मयोगी तुकाभोगीजेंसुख ४ ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णायनमः

नकर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यंपुरुषोऽश्नुते॥
नचसंन्यसनादेवसिद्धिंसमधिगच्छति॥ ४॥

टी० सम०- जेकर्मातीतनत्सिद्धी नकर्मेंकेलियाविण कर्मसन्यासमात्रें-
ची नत्यासिद्धीसपावतो ४ आर्या- नैष्कर्म्यतोनपावे कर्माचाजोक-
रीअनारंभ केवळसंन्यासानें पुरुषासनमुक्तिचासमारंभ ॥४ दोहा-
कर्मबिनाकिन्हेपुरुख ग्यानलहेनहिकोय कियेसबहिसंन्यासकों
दोऊमुगतननहोय ४ ओंवी-जेकर्मारंभनकरिती तेपुरुषमोक्षनपा-
वती कर्मेंउगीचत्यजिती तयांसीसिद्धीनाहीं ४ अभंग- जेकांकर्मातीं
त सिद्धप्रासचोरवर १ परीकर्मकेल्यावीण कोणसीणमुकला २ कर्मसं-
न्यासमात्रें सिद्धीवक्रेंनपाहे ३ ययालागींतुकावाणी हेनिशाणीकर्माची
४

श्लो०- नहिकश्चित्क्षणमपिजातुतिष्ठत्यकर्म-
कृत् कार्यतेह्यवशःकर्मसर्वःप्रकृतिजैर्गुणैः ५

टी०- सम०- कर्मकेल्याविणेंकोणी कधींहीक्षणहीनसे दाटूनिकर्वि-
तीकर्में सर्वप्रकृतिचेगुण ५ आर्या- कर्माविणकोणीही क्षणभरि
पार्थानराहतांअवश करितोकर्मसदाही प्रकृतिगुणालागिंहोउनी व-
श्य ५ दोहा- करमकियेबिनछिनकहूं रहेनकोऊजंत बिबसभये
करमकरे बांधेमायातंत ५ ओंवी- कोणीकर्महीननसती क्षण-
एककर्मेंनसांडिती दाटूनियांकर्मकरविती प्रकृतीचेगुणजाण ५ अ-
भंग- अहोकर्मकेल्यावीण वागेकोणएथ्वीस १ एकपळनठरेकधीं
कर्मसंधीवांचूनी २ हटेंछंदेंकरविती कर्मप्रकृतीयागुणें ३ तुकाह्म-
णेकर्मातीत त्याअनंतमानीना ४ ॥५॥

श्लो०- कर्मेंद्रियाणिसंयम्ययआस्तेमनसास्म-
रन् इंद्रियार्थान्विमूढात्मामिथ्याचारःसउच्यते ६

टी० सम०- कर्मेंद्रियेंआवरोनी मनींविषयचिंतितो नेत्रलावीबसे
मूढ तोदंभाचारबोलिजे ६ आर्या- कर्मेंद्रियांसिदमुनी विषय
स्मरतोमनामधेंमूढ ह्मणतीत्यातेंज्ञानी मिथ्याचारीसदामहामू-
ढ ६ दोहा- करमइंद्रियनरोकिकें मनबिखयननकोंध्यान कप-
टीमूरखहैबडे ताकोंदंभीज्ञान ६ ओंवी- कर्मेंद्रियांतेंदंडी म-

नकल्पनानसांडी तयानाहींविषयांचीसांडी ह्मणोनिमूर्खह्मणावे ६ अभंग- कर्मेंद्रियाअनिवारा तोपसाराआंवरूनी १ मनींचिंती विषयांस कर्मसंन्याससाधुनी २ डोळेझांकीमूढबसे मिथ्यादिसे दंभतो ३ तुकाविनवितोसंतां ऐसीवार्ताजनार ४ ॥६॥ श्रीराम्

श्लो०-यस्त्विंद्रियाणिमनसानियम्यारभतेर्जुन
कर्मेंद्रियैः कर्मयोगमसक्तः सविशिष्यते ॥ ७ ॥

टी० सम०- अर्जुनाइंद्रियांतेंजो मनेंकरूनआवरी कर्मेंद्रियेंकर्मयोग करीनिष्कामथोरतो ७ आर्या- तोचिविशिष्टहिपार्था अंतःकरणेंदमोनियांकरणें कर्मेंद्रियेंचिज्याला त्यागुनिआसक्तिकर्मतेंकरणें ७ दोहा- मनकरिराखेइंद्रियां कछुकर्मनरचाय फलअभिलाख कोंतजे वातेंग्रह्अधिकाय ७ ओंवी- इंद्रियांदमनकरीस्वभावीं इंद्रियांहातींकर्मकरवी कर्मफलाचीआशानधरावी तोचिश्रेष्ठह्मणिजेअर्जुना ७ अभंग- अरेपार्थाइंद्रियांला मनेंत्यांलाआवरी १ कर्मेंद्रियींकर्मयोग करीनिःसंगथोरतो २ निष्कामाचें जें भजणें तुकाह्मणेविश्रांती ३ ॥७॥

श्लो०-नियतंकुरुकर्मत्वं कर्मज्यायोह्यकर्मणः
शरीरयात्रापिचते नप्रसिध्येदकर्मणः ॥ ८ ॥ ७

टी० सम०- कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठतेंनित्यतूंकरीं देहनिर्वाहहीतूझा नघडेकर्मटाकितां ८ आर्या- कर्मबरेंनअकर्म स्वीकारीं कर्म अवशामात्राही कर्मत्यजितांपार्था नचलेसणभरशरीरयात्राही ८॥ दोहा- अनकरणोतेंकरमहे भलेसकृतकरमीत बिनकिन्हेतेकरम कों देहरहेनहिनीत ८ ओंवी- वर्णाश्रमकर्मकरी कर्मश्रेष्ठहोभवधारी नकरितांकर्मत्यजिसीजरी देहअवसानोंसिद्धिनाहीं ॥८॥ अभंग- कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठावर्ममानतें १ तेंतूंकरींविचक्षणा अंतःकरणाजेशुद्धी २ देहनिर्वाहकाळजी नलगेमाझीमीजाणें ३ कर्मसोडिलियाखोटें मगउफराटेंबांधील ४ तुकाह्मणेजगीं

खंती कर्माहातीनपडावें ५ ॥८॥

श्लो०-यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्रलोकोऽयंकर्मबं-
धनः तदर्थंकर्मकौंतेय मुक्तसंगःसमाचर॥९॥

टी०सम०- विष्णुप्रीत्यर्थजेंकर्म त्याविणेंसर्वबंधकें तत्प्रीत्यर्थंहि कौंतेया संगटाकूनिआचरें ९ आर्या- यज्ञार्थाविणकरितां कौंतेयाकर्मतेंजनाबाधी निःसंगकर्महरिच्याप्रीत्यर्थकरावयाअसोबाधी ९ दोहा- जग्यनबिनजेकरमजो जगबंधनतेहोत निहीकाजकरमनतजो मेरिफलनकोगोत ९ ओंवी- यज्ञविष्णुऐसीश्रुती तया-वेगळेंकर्मेंअन्यत्रअर्पितांबद्धहोती ह्मणूनीकौंतेयातत्प्रीत्यर्थदेतीं फळटाकूनिआचरेंतूं ९ अभंग- देवपितृयज्ञ जेवेदज्ञजाणती १ यावीणमिथ्यायेर नेदीथारपरलोकीं २ संगत्यागेंत्याप्रीत्यर्थ घेपरमार्थकरतळीं ३ माझीप्राप्तीजयामाजो तुकाआजीपावला ४ ॥९॥

श्लो०-सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजापतिः
अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोऽस्त्विष्टकामधुक्॥१०॥

टी०सम०-प्रजायज्ञासवेंब्रह्मा पूर्वीनिर्मूनिबोलिला कींयायज्ञेंहिवृद्धिपावा तुमचीकामधेनुहा १० आर्या- यज्ञासहजनर्निर्मुनि बोलेविधित्यांसहेंअसेंस्पष्ट यज्ञेंप्रसवातुह्मी तुमचापुरवीलकामहाइष्ट १० दोहा- जग्यसहितरचिजगतकों कहीबिधाताबात उदेतिहांरो जग्यतें कामधेनुयहलात १० ओंवी- ब्रह्मयानेंयज्ञआणिसृष्टिकेली मगआशीर्वादाचीउत्तरेंबोलिलीं यज्ञकामधेनुदुहिली भक्तांस्तव १० अभंग- प्रजायज्ञासंगेंविधि पूर्वबुद्धिप्रेरितू १ जेनिर्माणझालेलोक त्यांसशोकनसावा २ कींयामरवेंपावावृद्धी कामसिद्धिधेनुवा ३ तुकाह्मणेआशीर्वाद भवखेदवारकू ४ ॥ १० ॥श्रीः

श्लोक- देवान्भावयताऽनेनतेदेवाभावयंतुवः
परस्परंभावयंतःश्रेयःपरमवाप्स्यथ॥ ११ ॥

टी०सम०- भजादेवांसयायज्ञें देवदेतीफळेंतुह्मां अन्योन्यभज-

तांऐसे पावालश्रेयउत्तम ११ आर्या- यज्ञेंदेवांसितुह्मी देव तु-
ह्मांलापरस्परेंभावा अन्योन्यभावनेनें पावालश्रेयधरूनियांभावा
११ दोहा- जग्यकरीदेवहिजजो देवब्रह्मफलदेत बुद्धिपरस्परय-
उंकरे मनवांछितफललेत ११ ओंवी- तुह्मीदेवातेंभावेंपूजा ते-
प्रसन्नहोतीसहजा परस्परेंतुमचियाभावेंकाजा श्रेयदेतील ११ ॥
अभंग- देवाभजायाअध्वरें फळखरेंदेतील १ तुह्मालाभचिजा-
णावा नित्यभावानूतन २ अन्योन्यभजतांऐसें फळअनायासेंश्रे-
याचें ३ तुकावदेधर्मयज्ञीं सात्वसऋज्ञींअसावें ४ ॥११॥श्रीराम्

श्लो०-इष्टान्भोगान्हिवोदेवादास्यंतेयज्ञभावि-
ताः तैर्दत्तानप्रदायैभ्योयोभुंक्तेस्तेनएवसः॥१२

टी०सम०-इष्टभोगतुह्मादेती यज्ञेंजेदेवपूजिले देवींदिलेसेंदेवां-
ला नदेतांखायचोरतो १२ आर्या- यज्ञींभावितऋरते देतितु-
ह्मांइष्टभोगतेथोर देवींजेंदिधलेंतें त्यांसिनदेतांचिखायतोचोर१२
दोहा- इष्टभोगकूंदेतहे देवजजेतेमीत बिनपूजेजोलेतहे सोय
चोरकोनीत १२ ओंवी- इष्टभावेंकरूनी यज्ञमुखेंसमपूनी
तोदेवअंगीकारूनी फलदेतकल्पनेचें १२ अभंग- इष्टभोग
देतीतुह्मां ऐसामहिमादेवांचा १ यज्ञदेवपूजीलोया तुमचीक्रियास-
फळ २ देवींदिलेंतेंदेवांस नेदीतामसचोरतो ३ तुकाह्मणेआत्मपो-
टा दोरतादाचघळीतें ४ ॥१२॥

श्लोक- यज्ञशिष्टाशिनःसंतोमुच्यंतेसर्वकिल्बि-
षैः भुंजतेतेत्वघंपापायेपचंत्यात्मकारणात्१३

टी०-सम- यज्ञाचेंशेषखाणारे नाशितीसर्वपातकें पापीपाप-
चितेखाती रांधितीस्वनिमित्तजे १३ आर्या- निर्दोषसर्वथाते
सेवितिजेनित्ययज्ञअवशिष्ट भक्षितिकेवळअघते यज्ञाविणभ-
क्षितीअतीमिष्ट १३ दोहा- जग्यशेषजोखातहे पापहुडारत
धोय जग्यबिनाजोखातहे अधरेंझूलतसोय १३ ओंवी-यज्ञ-

शेषजेभक्षिती त्यांचींपातकेंझाती उदरार्थपशुभक्षिती पापभोगिती देख १३ अभंग– यज्ञाचेंशेषखाणारे पापहारेदर्शनें १ आत्मोदरा सांठीनेम तोअधर्मव्यापारू २ पापीपापचितेखाती जेरोधितीस्वेच्छे- नें ३ तुकाह्मणेरोगीजैसे घेऊंबैसेपथ्यासी ४ ॥१३॥श्रीकृष्णाय०

श्लो०– अन्नाद्भवंतिभूतानिपर्जन्यादन्यसंभवः
यज्ञाद्भवतिपर्जन्योयज्ञःकर्मसमुद्भवः॥१४॥॥

टी०-सम०– भूतेंअन्नरसेंहोती अन्नपर्जन्यवृष्टिनें यज्ञेंकरूनि पर्जन्य यज्ञकर्मेंकरूनियां १४ आर्या– अन्नापासूनिभूतें प- र्जन्यापासूनीचतेंअन्न ऋतुपासूनिपर्जन्य ऋतुतोकर्माहुनीनसे भिन्न १४ दोहा– जीवअन्नतेंहोतहे अन्नहुतेंजलहोय मेघज- ग्यतेंहोतहे जग्यकरमतेंजोय १४ ओंवी– अन्नापासूनिभूतें- होती धान्यंपर्जन्येंनिपजती पर्जन्ययज्ञाचेनिस्फूर्ती यज्ञकर्मा- पासूनी १४ अभंग– भूतेंअन्नरसेंहोती अन्नोत्पत्तिपर्जन्यें॥१ यज्ञेंकरूनिपर्जन्य लोकींमान्यजोतिहीं २ यज्ञकर्मापासूनियां व- र्मतुकयाठावकें ३ ॥१४॥

श्लो०– कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्माक्षरसमुद्भवम्॥
तस्मात्सर्वगतंब्रह्मनित्यंयज्ञेप्रतिष्ठितम्॥१५॥

टी०सम०– वेदांपासूनियांकर्म वेदअक्षरसंभव तस्मात्तेंसर्वग- तही सदायज्ञींप्रतिष्ठित १५ आर्या– कर्मब्रह्मजतेंही अक्षरभ- वजाणिजेतसमयज्ञीं सर्वगतब्रह्महिजें प्रतिष्ठितअसेसदेवतें य- ज्ञीं १५ दोहा– करमसूउपजतबेदतें बेदब्रह्मतेंमान ब्रह्मजोस- तसबुनमें नाहिजग्यकरितान १५ ओंवी– कर्मब्रह्मयापासूनी ब्रह्मअक्षराहूनी याकारणेंब्रह्मअजूनी नित्यकर्मकरीत॥१५॥ अभंग– वेदांपासूनियांकर्म उघडवर्मकळतें १ वेदअक्षर सं- भव वासुदेवबोलती २ तस्मात्सर्वगतही श्रुतिग्वाहीसाधका३ प्रतिष्ठितयज्ञींसदा तुकयाछंदापालक ४॥१५॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्तयतीहयः॥ अ-
घायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थसजीवति॥१६॥ ७

टी० सम०- असेंवर्तविलेंचक्र लोकींजोकांनवर्त्तवी वृथातोपापआ-
युष्य इंद्रियांसक्तनोजित १६ आर्या- एवंपरंपरागत जोकोणी
हानचालवीओघ इंद्रियनिरतअघायू त्याचेंआयुष्यसर्वथामोघ१६
दोहा- बेदबतायेकरमजे नकरतजोनरकोय पापीइंद्रियबसभये
जन्मस्करहतजरवोय १६ ओंवी- ब्रह्मचक्राप्रतिष्ठिलें तेंजन्मपा-
वूनिभलें नसंपादिलेंतेपापीजन्मले भूमिभारहोवूनियां॥१६॥
अभंग- ऐसेंवर्तविलेंचक्र कर्मसूत्रयज्ञाचें १ लोकींनवर्त्तवी जो-
कां व्यर्थअसकायातिचा २ वृथाआयुष्यपातकी इंद्रियसुखीं
घालीतूं ३ तुकाह्मणेवांयाभ्रष्ट केलेकष्टनिष्फळ ४॥१६॥श्री-

श्लो०-यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्चमानवः
आत्मन्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्यंनविद्यते॥१७॥

टी०सम०- आत्मलींचजयाप्रीति आत्मलाभेंचितृप्तजो जोआत्म-
लींचसंतुष्ट त्यालाकर्त्तव्यहेंनसे १७ आर्या- आत्मरतआत्मतृ-
प्त क्षत्रियवर्याजगामधींआर्य जोआत्मतृप्तपार्था नाहींत्यालागिं
कोणतेंकार्य १७ दोहा- आतमसोंसंतुष्टजे आतमसोंरतहोय
तृपतजुआतमसोंरह्यो ताहिनकरनेकोय १७ ओंवी- आत्म-
लींजेराहिले आत्मसुखेंतृप्तझाले स्वरूपींचसामावले तयांकर्मे
नलागतीं १७ अभंग- श्रद्धाआत्मस्वरूपींभली वृत्तिरंगली
विरेना १ आत्मलाभेंझालातृप्त भक्त्यासक्तभावार्थी २ स्वरूपीं
तुष्टझालेंमन जनविजनसारिखे ३ त्यालानसेहेखटपट तुक-
यापेठकोंलाची ४ ॥१७॥

श्लो०-नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृतेनेहकश्चन॥
नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिदर्थव्यपाश्रयः॥१८॥

टी०सम०-कर्मीत्यालाफळनसे अकर्मीप्रत्यवायही नज्यांससर्वभू-

तीही कांहींफळअपेक्षित १८ आर्या- कार्येंअर्थअकार्यें अनर्थजो यात्यजीचउभयांस सर्वांभूतींपार्था नाहींअर्थव्यपाश्रयनयास १८ दोहा- नाहिकियेतेंपुण्यनहीं बिनकीन्होनहिदोख ब्रह्मादिकसों काजनहीं आनमहिभयोमोख १८ ओंवी- कर्मनकेलियाकांहीं परस्परेंगुंतलेंनाहीं तैसेंचसर्वभूतांचेठायीं फलेच्छानकरी १८॥७॥ अभंग- नसेफळत्याच्याकर्में अविश्रमेंविरक्तु १ प्रत्यवायउणेपणीं हेतोकाहणीसंपली २ नज्यासससर्वभूतीं कांहींप्रीतीफळाची ३ इच्छा नाहींह्मणेतुका तोनेटकामुक्तपें ४ ॥ १८ ॥

श्लो०- तस्मादसक्तःसततंकार्यंकर्मसमाचर
असक्तोह्याचरन्कर्मपरमाप्नोतिपूरुषः॥१९॥

टीका-सम०- यालागींनिष्कामसदा करावेंकर्मतेंकरीं निष्कामकरितांकर्म पुरुषब्रह्मपावतो १९ आर्या- यास्तवसक्तनहोतां अवश्यजेंकर्मत्याविनानरहा सक्तनहोतांकर्मा करितांब्रह्मासपावतोनरहा १९ दोहा- असक्तनिरंतरकर्मकरी उक्तबेदकेभाय असक्तकरमहिकरतहे परमपुरुखकोंजाय १९ ओंवी- याकारणेंनिष्काम कर्मकरावेंसकाम निष्कामकरावेंकाम तोब्रह्मींमिळे १९ अभंग- यालागींवीरापार्था कामींनिष्कामअर्था सदाआपुलेपरमार्था साधकानेंपाहणें १ करावेंतेंनसांडेकीं कर्मरेषा नंदकी करींपार्थिवाबाकी ज्ञाडावयापाशाची २ कामत्यागित्या निष्काम पुरुषपावेपरब्रह्म तुकाह्मणेवर्म स्फुटकेलेंनिर्मळ ३।१९

श्लो०- कर्मणैवहिसंसिद्धिमास्थिताजनकादयः
लोकसंग्रहमेवापिसंपश्यन्कर्त्तुमर्हसि॥२०॥

टी०-सम०- कर्मेंचकरितांसिद्धी पावलेजनकादिक लोकसंग्रह ह्मणोनें तरीकर्मासियोग्यतूं २० आर्या- जनकादिकहींकर्में ज्ञालेतेसिद्धपावले शर्म जनसंग्रहाकडेही पाहूनिपार्थाकरींसदाकर्म २० दोहा- सिद्धिलहीजनकादिकहू किन्हेकरमसमाज ॥

लोकरीतजोदेखिकें तुमहुंकरोऋकाज २० ओंवी- विदेहादि अनेक बोलिले तेकर्मेंसिद्धीपावले ह्मणोनीश्रेष्ठबोलिले यास्तवतूंकर्मकरीं २० अभंग- कर्मेंचिकवितासिद्धी प्रासश्रेष्ठांसत्रिशुद्धी जनकादिक राज्यामधीं पूर्णझालेविदेही १ वैराग्यझालेंपुरें आत्मतत्वकळेरव- रें तरीलोकसंग्रहारें याकर्मासिनसांडूं २ तुकाह्मणेपार्थाप्रती कर्म- मार्गाचीपद्धती देवसांगेलोकस्थिती आदिअंतींपाळणें ३ ॥२०॥ श्रीशं

श्लो०- यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरोजनः॥ सय- त्प्रमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्त्तते ॥२१॥ श्री ॥ छ

टी०सम०- कींजेंजेंआचरेश्रेष्ठ तेंतेंइतरहीजन तोजोकांनिर्णय करी वर्तनीलोकतेरिती २१ आर्या- चालतिजनत्यामार्गें घालिति जोश्रेष्ठपांडवाधारा तेजेंप्रमाणकरिती वर्ततिजनत्यावरूनिआधारा २१ दोहा- बडेजुअचरणाहीकरे सोईमानेआन ताहिमार्गसबजगच- ले बडेकरेजूप्रमान २१ ओंवी- जेंजेंश्रेष्ठवर्तती लोकतेसेंचआच- रती जेंसेंतेप्रमाणकरिती जनत्यामार्गेंअसे २१ अभंग- जैसें आ- चरतीश्रेष्ठ तोपरनिष्ठपडेमार्ग १ तैसेंचइतरलोक हाविवेकचाळिती २ श्रेष्ठनिर्णयासारिखें जगयासकरवेंमानावें ३ तुकाह्मणेसफळन्या य वेदरायसभेचा ४ ॥२१॥

श्लोक- नमेपार्थास्तिकर्त्तव्यंत्रिषुलोकेषुकिंचन॥ नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त्तएवचकर्मणि ॥२२॥ छ

टी०सम०- पार्थामातेंतिहींलोकीं नाहींकर्त्तव्यकांहिही अवाप्तका- मनिष्काम तरीकर्मींचवर्ततों २२ आर्या- त्रिभुवनिंकर्त्तव्याची माझ्याकांहींमनींनसेऊर्मी अप्राप्तपावयाची नसतांही वर्ततोंचमी कर्मीं २२ दोहा- मोकोंकच्छुकरनोनही तीनलोकमेंकाज नकछु नह्योलहबेनकछु करमकरतयासाज २२ ओंवी- त्रैलोक्याचेठा- यीं पार्थामजकरणेंकांहींनाहीं अवाप्तपावणेंनाहीं तरीकर्मेंकरीत सें २२ अभंग- पार्थातूंमातेंपाहें नसेकांहींहीसंदेह पूर्णरूपब्रह्म

देह जनसर्वहीजाणती १ नसेकांहीं कर्त्तव्यता किंवाफळइच्छाचिंता तरीयालोकींआतां वागेंजगासारिखा २ अवाससर्वहीकामीं कामींअसोनिनिष्कामीं तुकाह्मणेतरीनामीं वर्त्तेंकर्मीनिरत ३ ॥२२॥श्रीराम्

श्लोक- यदिह्यहंनवर्त्तेयंजातुकर्मण्यतंद्रि-
नः ममवर्त्मानुवर्त्तंतेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥२३

टी०सम०- जरीकर्मींनिवर्त्तेंमी कधींहीयत्नपूर्वक मार्गानुरूपमाझ्या हे वर्ततीसर्वमानव २३ आर्या- जरिनिरलसहोउनियां कर्मच्यामीनचालतोंवाटे तरिसकळहिजनमाझ्या मार्गेंयेतीमलाअसेंवाटे॥२३ दोहा- जोहमकरमनहीकरो रहोंआलसीमीत त्योंहीसबनरहोयगे मोमारगकीरीत २३ ओंवी- जरीकर्ममीनवर्तवीं तरीकर्म पडेस्वभावीं ग्याआचरणूककरावी लोकतेसेंचकरतील २३ अभंग- कर्मीजरीनवर्त्तेमी स्वरेंराहेंस्वात्मधामीं यत्नपूर्वककरीनामी मार्गयोतेधर्माचा १ मगतेशीचराहाटी पडेजगपरीपाठी जोजोह्मणेलदेवहाटी नाहींकर्मीवागला २ मगकांहोआपणास आश्रमधर्माचासायास भक्ष्यभक्ष्यवेस्वरस पेऊंअपेयपानजें ३ भक्तनाहींदेवनाहीं गुरुशिष्यनामनाहीं राजानाहींप्रजानाहीं ऐसामार्गपडेल ४ स्वर्गनरकमिथ्याशब्द वृथाशास्त्रवृथावेद तुकाह्मणेकलिछंद मगसहजअनिवार ५ ॥२३॥

श्लो०- उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांकर्मचेदहम्
संकरस्यचकर्त्तास्यामुपहन्यामिमाःप्रजाः॥२४

टी०सम०- भ्रष्टहोतीलहेलोक नकरीकर्ममीजरी तेंहीकरीअन्य धर्में तरीयाभ्रष्टतीप्रजा २४ आर्या- जरिमीनकरीकर्मा तरिहे होतीललोकउच्छिन्न तेंह्मांप्रजाविनाशक संकरकर्त्ताहिमीपरिच्छिन्न २४ दोहा- जोहूंकरमनहीकरो होयसबनकोनास प्रगटाऊंसंकर नबें हनोंप्रजायाआस २४ ओंवी- मीकर्मजरीनकरी संकरहोईलअवघारी लोकभ्रष्टतीयापरी तेंकरणेंमजनाहीं २४ अभंग-आ-

धीचेंहेंमायामय जगअनिवारहोय सांडोनियांस्वार्थन्याय भलता पंथस्वीकारी १ त्यांतआसुचीवर्तणूक जरीदेखतीन्यूनक भ्रष्टहोतीमगअधिक पैंगाचिंताहेमनीं २ जरीकर्मीनिवागेंमी स्वेच्छाकरीन अन्यकामीं तरीप्रजारक्षणनेमीं प्रभूऐसाहोईना ३ तुकाह्मणेथाकें ऐसा देववागेसममाणसां आपणतारकतोसहसा येरबुडतांकळवळी ४ ॥२४॥

श्लो०-सक्ताःकर्मण्यविद्वांसोयथाकुर्वंतिभारत कुर्याद्विद्वांस्तथाऽसक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहं २५

टी०सम०-कर्मफलार्थअज्ञानी जशीकरितिभारता तींनिष्कामकरीज्ञानी जोइच्छीलोकसंग्रह २५ आर्या- अज्ञासक्तजसेकां असतीकर्माचियामहाहाटी ज्ञानीसक्तनतैसा परिजनशिक्षार्थकर्मराहाटी २५ दोहा- मूरखजोकरमनिकरे करिबहुप्रीतसुभाय लोककाजग्यानीकरे मनतासोंनलगाय २५ ओंवी- हेलोकनेणतीकांहीं वडिलांसारिखेंवर्ततीपाही ह्मणवूनिश्रेष्ठीदोनीसोई लोकसंग्रहार्थधर्मकीजे २५ अभंग- कर्मनेमिलींविधीनें सिद्धिजावयासाधनें फळप्राप्तीच्यासंधानें अज्ञानासआनंदु १ तैसेंअवघेंनाशवंत ज्ञानीसिद्धांतेंसंमत जाणनेजेझालेसंत तरीकर्मानयेसोडूं २ लोकसंग्रहोभारता रक्षणेंहामार्गआतां पूर्णसृष्टिचीयाहिता तुकाह्मणेकळवळे ३॥२५॥

श्लो०-नबुद्धिभेदंजनयेदज्ञानांकर्मसंगिनां जोषयेत्सर्वकर्माणिविद्वान्युक्तःसमाचरन्२६

टी०सम०-काम्यकर्मठअज्ञांचा बुद्धिभेदकरूंनये करवावींसर्वकर्मेंतत्त्वज्ञेंयुक्तजोस्वयें २६ आर्या- जेअज्ञकर्मसक्त प्रज्ञात्यांची कदानपर्तविजे युक्तप्रज्ञेंआपण कर्मेंसिकरूनित्यांसिवर्तविजे॥२६ दोहा- निनकि बुद्धिभेदनतजे रहेकर्मलपटाय सावधानग्यानीरहे मेलेगातबनाय २६ ओंवी- ज्ञानीएकचित्तहोऊनी सर्वकर्मेंउत्कृष्टकरूनी अज्ञानीयांसकर्मआचरवावेंदारूनी ज्ञानीयेंस्वयें२६। अभंग-

ऱ्हावीकामनासंपूर्ण काम्यहेतूचतूंजाण तेसेंचभगतूंसाधन कर्मठऐ-
सेंबोलिजे १ अज्ञानझोंबिन्मलें ऐसेंदृष्टीनेंपाहिलें तरीत्याचें अंतर
भलें भेदूंनयेसज्ञानें २ जरीतत्त्ववेत्ताझाला अथवाप्राप्तपुरुषभ-
ला तरीज्ञनांच्याकर्माला नेजद्यावेंम्हणेतुका ३ ॥२६॥ श्रीराम॥

श्लो०-प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः
अहंकारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥२७॥

टी०सम०-कर्मेंसर्वप्रकृतिच्या करिजेतातिर्जांगुणीं अहंकारेंमू-
ढबुद्धी मीकर्तामानितोंअसें २७ आर्या- प्रकृतिगुणानुगकर्में-
होतीऐसें असोनिहामूढ मीकर्ताम्हणउनियां अभिमानीव्यर्थहो-
तआरूढ २७ दोहा- मायाकरिगुणकरतहैं सबेकरमयहजानअ-
हंकारकरिमूढजे लेतआपनकोंमान २७ ओंवी- प्रकृतिगुणांचेंका-
र्य क्रियानिपजेगुणमय नेणत्यासंतोषहोय मीकर्तामानी २७ अ-
भंग- कर्मेंसर्वप्रकृतीच्या गुणींखेळचीमायेचा सोडिलीतीज्याच्या
त्याच्या पुन्हागळींलागती १ जंववरीदेहसंगू तंवनसुटेप्रसंगू उगा
आग्रहीउल्लंघूं पाहतांयेथेंनाडेल २ अहंकारेंमूढबुद्धी म्हणेमा-
झीहेउपाधी नुकाम्हणेकधीं सुटेऐसीदिसेना ३ ॥२७॥ श्रीराम

श्लो०-तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः
गुणा गुणेषु वर्तन्त इति मत्वा न सज्जते ॥२८॥

टी०सम०-तत्त्वज्ञगुणकर्मांच्या दोंभागींस्वअकर्तृता पाहेकीं
स्वस्वविषयीं इंद्रियेंहींचवर्तती २८ आर्या- गुणकर्मविभागीं
तो तत्त्वज्ञान्यासिभेदसाहीना गुणसंधींतचिवर्तति ऐसेंजाणो-
निसक्तहोईना २८ दोहा- गुणऔरकर्मबिभागसों जानतत-
त्वजकोय इंद्रियबिखयनसोंलगी आपमगननहिहोय २८ ओंवी-
प्रकृतिगुणमोहिती मूर्खफलींआसक्तहोती तेज्ञानियांचीयुक्ती॥
इंद्रियगुण २८ अभंग- तत्त्वज्ञींगुणकर्मांला भेदोनअकर्त्या-
ला पाहेस्वस्वविषयांला इंद्रियेंहींवर्तती १ आणिवेचेंतुझेंअंग

महाबाहोम्रंमेंचांग वशावर्त्तलिक्ष्मीरंग भाग्यपूर्णपांडवा २ स्व-
कर्मांचेंपाळण कीजेनकोउत्थापन तुकाबोलिलासाधन तेंचपाहे
सर्वदा ३ ॥२८॥

श्लो०-प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जंतेगुणकर्मसु
तानकृत्स्नविदोमंदानृकृत्स्नविन्नविचालयेत्२९

टी०सम०-प्रकृतीच्यागुणींमूढ झोंबतीविषयेंद्रियीं असर्वज्ञां-
तयांमूढां सर्वज्ञेंरववळूंनये २९ आर्या- प्रकृतिगुणेंमोहितजे
गुणकर्मीसक्तमंदअज्ञानी त्यांचेमनासचालन नकरावेंजाणत्यां-
हिसुज्ञांनीं २९ दोहा- मायागुणकरीमूढजे रहेबिरवयलोलाय
तामानसतेंग्यानिनिन्हें देइनकोपभलाय २९ ओंवी- प्रकृतिचे-
ष्टाकरीमाया विषयींआसक्तहोऊनियां मूढगतीपावोनियां मूर्खा-
सीरववळूंनये २९ अभंग- लागतिप्रकृतिछंदी पडावयामोहबं
दी वृथासंसाराचीमांदी मेळवितीपुष्कळ १ गुणींरिझलेप्रकृतीचे
मूढझोंबेविषयींत्यांचे अज्ञानपाहोनिकाचे रववळूंनयेसर्वज्ञें २
मोठेंअहंकारींपाप घेऊनिमायेचेंनिजमाप उगाणीतीविषयदाप
तुकात्यासींदावीना ३ ॥२९॥

श्लो०-मयिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा॥ निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगतज्वरः३०

टी०सम०- कर्मेंसमर्पूनिमज सर्वअध्यात्मबुद्धिनें टाकूनिआशाममता सुरवेंहेंकरियुद्धतूं ३० आर्या- अध्यात्मविचारेंकरिं माझ्या-
ठायींस्वकर्मसंन्यास निर्ममनिष्कामरणीं निश्चळहोऊनिमारिसे-
न्यास ३० दोहा- चित्तअध्यातममआनिके करमनमोमनरारव अ-
हंकारममतातजे जुद्धहिकूं अभिलारव ३० ओंवी- सर्वकर्मेंम-
जअर्पी चित्तआत्मयातेंसमर्पी उदासपणेंवोपी ऊठयुद्धासी ३०
अभंग- कर्मकायहोईलजे प्रकृतीच्यायोगबीजें तेंतेंममरूपींअ
र्पिजे सर्वाध्यात्ममतीनें १ टाकूनिममताआशा युद्धाकरीतूंवीरेशा

विगततापमाझीदशा तुझ्याअंगींबाणेल २ ऐकतांचतोबोल आत्ना पार्थाअंगींडोल तुकाह्मणेफोल झालासर्वसंशय ३ ॥ ३० ॥ श्रीराम् ॥

श्लो० - येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठंतिमानवाः ॥
श्रद्धावंतोऽनसूयंतोमुच्यंतेतेऽपिकर्मभिः ३१

टी० सम० - नदोषठेवितांमाझें हेंनित्यमतमानव भावेंअनुष्ठितीतेही कर्मापासूनिसूटती ३१ आर्या - ईर्ष्यात्यागुनिपार्था ऐसें माझ्यामतींनजेविटती विश्वासीलेमानव कर्मापासूनिसर्वदासूटती ३१ दोहा - जिनकोहीयामोरमत श्रद्धासोगहिलेत तिनकेजियमेकरमहै करमतजेकरिचेत ३१ ओंवी - हेंमाझेंज्ञानमत नरत्हदयींठेवीअखंडित निर्द्वंद्वकरीश्रद्धायुक्त तोकर्मीविमुक्तअसे ३१ अभंग - उपेक्षूनगुणदोषादिलक्षण निष्ठांजलपण बोलिलोंकीं १ तैसेंचपाहावें हेंचअनुष्ठावें सुटेवेंचीसुटावें कर्मबंधें २ मानवतरायादोषसंहराया केलीनौकायापैलपार ३ ॥ तुकाह्मणेजडनायकतोमूढ पुढेंहीदगडहोऊनीराहाती ४ ॥ ३१ ॥

श्लोक - येत्वेतदभ्यसूयंतोनानुतिष्ठंतिमेमतम्
सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥

टी० सम० - दोषआरोपुनीमाझ्या यामतानअनुष्ठिती जाणसर्वाज्ञानमार्गी बुद्धिभ्रष्टविमूढते ३२ आर्या - करुनीईर्ष्यात्यजिती जेयामाझ्यामतासकीनाश सर्वज्ञानविमूढचि पावतितेजाणपानकीनाश ३२ दोहा - जोमेरेयहमतहिको करतजूदोखलगाय सोमूरखज्ञानतनहीं हैअचेतकेभाय ३२ ओंवी - हेंतुलासांगितलें तेंनअनुष्ठितांतामसगुणीझाले ज्ञानापासूनिचेवले महामूर्ख ३२ अभंग - अथवाकुटिळद्वेषठेवीखळ ज्यासींदेहींमळअहंतेचा १ हेंमतसोडूनीद्वेषहीजोडूनी आत्ममतमनींअनुष्ठिती २ नरीज्ञानमार्गींसर्वांच्याअसंगीं बुद्धिभ्रंशजगींविमूढते ३ तुकाह्मणेंदेवावरिष्ठजाणावा अव्हेरकरावाजेणेंत्याचा ४ ॥ ३२ ॥

श्लो०-सदृशंचेष्टतेस्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि
प्रकृतिंयांतिभूतानि निग्रहः किंकरिष्यति ३३

टी० संम०- ज्ञानीहिपूर्वसंस्कारें वर्त्तेप्रकृतिसारिखा भूतेंवश प्रकृतिला करावेंकायनिग्रहें ३३ आर्या- ज्ञानीहीवशकेला प्रकृतीच्यातूंपहाउपाधीनें प्रकृतीलावशभूतें प्रकृतिसनिग्रहकरीनआधीनें ३३ दोहा- ग्यानवंतहीकरतहे अपनीप्रकृतिसमान सबकोउनिजप्रकृतिसब रोकेतेजुअजान ३३ ओंवी- ज्ञानीअसतीलजरी प्रकृतिचेष्टाकरी पंचभूतांतेंअवधारी तयानिग्रहकाय ३३ अभंग- ज्ञानीपूर्णझालाशास्त्रेंउमजला परीत्यालागलापूर्वसंगू १ प्रकृतीहेमिळेप्राचीनाच्याबळें तैसीबुद्धीखेळेसाधूचीकीं २ पंचभूतभववेगळेगौरव देखतीअनुभवक्षणाक्षणा ३ प्रकृतिस्वाधीनपडलीह्मणून निग्रहींअज्ञानह्मणेतुका ४ ॥३३॥

श्लो०-इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थेरागद्वेषौव्यवस्थितौ तयोर्नवशमागच्छेत्तौह्यस्यपरिपंथिनौ ३४

टी०सम०- गोडत्याविषयींप्रीती वाइटींद्वेषइंद्रियां रागद्वेषचिहेशत्रू वशाहोऊंनयेतयां ३४ आर्या- ज्यात्याहिइंद्रियार्थी राग अणिद्वेषहेरिपूथोर त्यांलावज्ञानचव्हावें हेदोघेमोक्षमार्गिचेचोर ३४ दोहा- सबइंद्रियनकेबिखें रागद्वेषजोहोय तिनकेसबनरजानहि रहेनअरिसमजोय ३४ ओंवी - विषयकल्पनाबहुत रागद्वेषींवर्तत जेतेथेंहोतीआसक्त विषयांवशाहोऊंनये ३४ अभंग- पांचाविषयांचीगोडीआत्मरूची घेतीतेंरागाचीवस्तीहोतें १ वाईटपाहिलेंक्लेशेंउपेक्षिलें द्वेषाचेंहेंझालेंजन्मस्थान २ रागद्वेषदोनवैरीपुरातन नव्हावेंस्वाधीनतुकाह्मणे ३ ॥३४॥श्रीशं

श्लो०-श्रेयान्स्वधर्मोविगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् स्वधर्मेनिधनंश्रेयः परधर्मोभयावहः ३५

टी०सम०- बरास्वधर्मभलता परधर्मबऱ्याहुनी स्वधर्मींमृत्युही

श्रेय परधर्मकरीभय ३५ आर्या- उत्तमपरधर्माहूनि विगुण-
ह्निनिजधर्मपुण्यदेथोर निजधर्मीमरणबरें परधर्मेनरकहोयतो
घोर ३५ दोहा- नूनहोयजोनिजधरम परतेंअधिकोमान नी-
चभलीनिजधरममो परधरमहिभयजान ३५ ओंवी- आप-
लाधर्मअसोनी परधर्मबरवामनींमानी आपलाधर्मटाकुनी पर-
धर्मीभयअसे ३५ अभंग- भलताहीस्वधर्मयोनीसंभवकर्म उ-
त्तमेंउत्तम अनुष्ठीजे १ अग्रणीझालीयादेतुमहाश्रेया जैसीबाळा
माया लांसीजरी २ स्वधर्मीमेलेजेघेतरमासेजे परधर्मारिझेवायां
जाण ३ वधूचेंकुरूपज्याचेंतयासरव पराव्यासीविरवहोऊंगके ४
तुकाह्मणेस्वधर्मकर्मेचीवर्त्तावें परधर्मेपावावेंपतनालागीं ५ ॥ ३५॥

अर्जुनउवाच.

श्लोक- अथकेनप्रयुक्तोऽयंपापंचरतिपूरुषः
अनिच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजितः३६

टी०सम०- आतांकोणेंप्रेरिलाहा सांगजोपातकेंकरी बळेंचियो-
जिजेजैसा वार्ष्णेयाइच्छिल्याविणं ३६ आर्या- पार्थम्हणेको-
णनरें योजियलाकरितपापवदबापा इच्छानसतांचिबरें प्रेरियला-
कींकरीजसापापा ३६ दोहा- कहियेप्रेरेंकोनकें पुरुखहिकर-
तजूपाप याकोंइच्छानाहिंपुनी करमदेतसंताप ३६ ओंवी- हा-
कोणीप्रेरिलाप्राणी पापआचरतोकोठुनी वार्ष्णेयाइच्छिल्या वां-
चूनी बलात्कारेंकोणकरितसे ३६ अभंग- पार्थासीसंदेहदेवा
पुसताहे आतांकोणेंआहेपाववीला १ करीतोपापासीसांगावेंआ-
म्हांसी बळेंयोजीऐसीइच्छानसतां २ अनिच्छेआदळीदोषाचवळ
मोव्ही सांगेहेनवाळीवार्ष्णेयातूं ३ तुकाह्मणेप्रश्नहिनाचाऐकून
बोलिलानंदनवसुदेवाचा ४ ॥३६॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-कामएषक्रोधएष रजोगुणसमुद्भवः
महाशनोमहापाप्माविद्ध्येनमिहवैरिणं ३७

सम०- कामहाक्रोधहीहाची जोरजोगुणसंभव सदाअतृप्तजोपापी यामार्गीशत्रुजाणहा ३७ आर्या- कृष्णह्मणेपार्थाहा रजोगुणोद्भवचिकामहा क्रोध ग्रासकबहुपापीहा वैरीतूंजाणकरुनियांशोध ३७ दोहा- यहजुकामऔरक्रोधहै रजोगुणहितेंहोय कबहूंपूरनहोइनहीं पापीकोंअरीजोय ३७ ओंवी- देवह्मणेगापार्था हेकामक्रोधवैरीजाणनिध्रांता रजोगुणापासूनिहोनअसतां निपजविलीपापातें ३७ अभंग- अगाधर्मध्यात्यानीतोच्याजाणत्या कामक्रोधासत्यादयानाहीं १ रजोगुणेंवाढनमाचेनीप्रौढ सत्वगुणामूढकेलेंईहीं २ खाऊनिआकल्पतृप्तिनेणेंस्वल्प विवेकासीपापलाविताहे ३ ह्मणोनीन्यायाचेमार्गपाडायाचें तुकाह्मणेयांचेंकुशलत्व ४ ॥३७॥ श्रीशम्

श्लो०- धूमेनाव्रियतेवन्हिर्यथादर्शोमलेनच॥
यथोल्बेनावृतोगर्भस्तथातेनेदमावृतम् ३८

टी०स०- वेष्टिजेतोधुरेंअग्नी आरसानाशिजेमळें बांधिजेगर्भहीनाळें कामेंहेंवेष्टिलेंनसें ३८ आर्या- जेसाआदर्शमळें जरायुनेंगर्भवन्हिधूमानें वेष्टितनेसेंपार्था आवरिलेंहेंसमग्रकामानें ३८ दोहा- अगिनढक्योज्योधूमसों दर्पणमैलकेमाय गर्भतंतुजालसोंढक्यो त्योंयहताहीभाय ३८ ओंवी- अग्नीझांकलाधूम्रबळें दर्पणजेसामळें गर्भवेष्टिलाजाळें तेसाआत्माअज्ञानेंकरूनी ३८ अभंग- विस्तधुरेंवेढेनवलहेंमोठें ऐकेत्याचेफांटेजन्मखळ १ आरसामळानें गर्भासीनाळानें कोंनलेंवेश्यानेंजिंकीतेसा २ चैतन्याशेजारींवस्तीनिरंतरीं अनिवारभारीह्मणेतुका ३ ॥ ३८॥

श्लो०- आवृतंज्ञानमेतेनज्ञानिनोनित्यवैरिणा
कामरूपेणकौंतेयदुष्पूरेणानलेनच ॥३९ ॥

टी०सम०- वेष्टिलेंज्ञानहेंकामें ज्ञात्याचेंनित्यशत्रुनें जोनानाकामनारूपी जोकांदुर्भरअग्निवत् ३९ आर्या- ज्ञात्याचानित्यरिपूहा कामज्ञानआंवरीजाण नह्मणेपुरेकधींही पूर्णनव्हेहाकदातुझी-

आण ३९ दोहा- ग्यानहिकोअग्यानइन बेरीराख्योढापि काम-
रूदुःसहअग्निहै सकेनकोउधापि ३९ ओंवी- तैसेंज्ञानज्ञांकोळ
लेंतेणें ह्मणूनिज्ञानियांचानित्यवैरीमीह्मणें कामरूपदेहदहनें दूर-
करूनीत्यजिनी ३९ अभंग- ज्ञानजरीशुद्धहोतेंअसंबद्ध वेष्टन
प्रसिद्धयाचेंह्मणुनी १ नित्यारिज्ञान्याचाहाचिसत्यवाचा कामना
रूपाचागोंधळजो २ अग्निवतभारीजयाचीदुधारी तुकाह्मणेमारीवै
राग्यासी ३ ॥३९॥

श्लोक- इंद्रियाणिमनोबुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते
एतैर्विमोहयत्येषज्ञानमावृत्यदेहिनम् ॥ ४० ॥

टी०सम०- इंद्रियेंमनबुद्धीहीं कामाधिष्ठानबोलिजे यांहींकरू-
निहांमोही प्राण्यातेंज्ञानवेष्टुनी ४० आर्या- इंद्रियमनबुद्धीशीं
आधिष्ठुनियांवसेसदादेहीं ईहींकरूनियानें आवरुनिज्ञानमोह-
वीदेही ४० दोहा- इंद्रियमनओरबुद्धिहे एहिठोरकोंजान इन
करिकेंनासतज्ञहे ग्यानहुकोअग्यान ४० ओंवी- इंद्रियेंआणि
मनबुद्धि यांसीकामआधिष्ठानआधीं यांतेंभूलवूनीत्रिशुद्धी ज्ञान
लोपतसे ४० अभंग- इंद्रियमनबुद्धिहींकामाधिष्ठानीं बोलिजे
सज्ञानीतेहीखरें १ येणेंचिमोहितज्ञानहोतेंखरें बुडालेंनुद्धरेगर्व
ढोहीं २ विरहितअसावेंमगतेणेंबोलावें ऐसेंनदिसावेंकायकरूं ३
तुकाविदेहात्माकेलायाअनंतें आपुल्याउचितेंदयाळुवें ४ ॥४०॥

श्लोक- तस्मात्त्वमिंद्रियाण्यादौनियम्यभरतर्ष-
भ पाप्मानंप्रजहिह्येनंज्ञानविज्ञाननाशनं ४१

टी०सम०- तस्मात्तूंइंद्रियेंआधीं जिंकोनिभरतर्षभा मारींयापा-
पियाकामा ज्ञानविज्ञाननाशका ४१ आर्या- यास्तवइंद्रिय
दमनें विज्ञानज्ञाननाशकाआधीं पापीरिपुकामाला मारुनियां
मारिजेमहाआधी ४१ दोहा- अर्जुनतातेंपहिलही तूंइंद्रियन-
कोरोक हरतग्यानविज्ञानजो सोंयहपापीठोक ४१ ओंवी- या

कारणेंइंद्रिया मना तूंनियमींगाअर्जुना जाळोनिपापकामना ज्ञानविज्ञानांहितअसे ४१ अभंग– तस्मातइंद्रियेंजेकांदशविधआहेतयाबुधअधिकारी १ भरतर्षभाजयघेतांयापासूनी कामाच्या भुवनीं अग्निपेरे २ ज्ञाननाशापुढेंविज्ञानानठेवी तयासनुरवींतुका ह्मणे ३ ॥४१॥

श्लो०–इंद्रियाणिपराण्याहुरिंद्रियेभ्यःपरंमनः
मनसस्तुपराबुद्धिर्योबुद्धेःपरतस्तुसः॥४२॥

टी०सम०–स्थूळापुढेंइंद्रियेंहीं मनत्यांहींपलीकडे मनापलीकडे बुद्धी आत्मातोतीपलीकडे ४२ आर्या– इंद्रियगणहापरतो त्याहुनिमनत्याहुनीमतीपरती तीहुनिआत्मापरतो नाहींउत्कृष्टतानयापरती ४२ दोहा– इंद्रियांसतनतेंपरें तिनकेंपरमनजोय.मन तेंपरेजुबुद्धिहे तापेंआतमसोय ४२ ओंवी– इंद्रियांतश्रेष्ठमन मनाहूनिपरबुद्धिजाण बुद्धीपलीकडेआत्माजाण ऐसीगती ४२ अभंग– स्थूलापुढेंकरणेंवागतीहेपार्था मनपेलपंथातयाचीये १॥ मनापैलीकडे बुद्धिचीतिकडे आत्मानोनिवडेल्यापरता २ साक्षीहोऊनियांलिमनल्हेकर्मा आंतुलियाधर्मासीझेवीरा ३ तुकाह्मणेदेव रूपावंतखरा वरीउजगरादशाआली ४ ॥४२॥

एवंबुद्धेःपरंबुध्वासंस्तभ्यात्मानमात्मना॥
जहिशत्रुंमहाबाहोकामरूपंदुरासदम् ४३॥

टी०सम०–तिणेंअसातीपरता जाणोनीथांबवूनितो मारींशत्रुमहाबाहो कामरूपीअजिंक्यजो ४३ आर्या– एवंबुद्धिपरातेंजाणुनिमतिनेंमनामहाबाहो नियमुनिनिजरिपुकामा मारींजयवंतत्तूंमहाबाहो ४३ दोहा– आतमलखिबुद्धितेंपरें मनकोकारि बलसाह कामरूपअरिदुःसहहें मारिडारोनरनाह ४३ ओंवी– बुद्धीनेंपरमात्माजाण आणिआत्मास्थिरकरून वैराग्यअग्नीनें जाळून कामअजिंक्यजिंकीं ४३ अभंग– तिनेंअसेतीसी परतापापण जाणेंवरीखूणहेचीपार्था १ जाणोनीथांबवातीसी

मनापासी शक्तिचैतन्यासीजंवमीळे २ परीसामर्थ्याचीउठावणी करी हाशत्रूसंहारींकामरूप ३ महाबाहोनामतरीसाचवारे अजिंक्यनीवटेतुकाम्हणे ४ ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेकर्मयोगोनामतृतीयोध्यायः॥३॥श्री॥

इतिटीकासमश्लोकीअध्यायतिसऱ्यावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं२॥
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांतृतीयोध्यायःसमाप्तः

चतुर्थाध्यायप्रारंभः

वामन.

पूर्वाध्यायींकर्मयोग बोलिलाभगवान्स्वयें
ज्ञानांगत्वेंअनादित्व त्याचेंबोलतसेंहरी १॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक०-इमंविवस्वतेयोगंप्रोक्तवानहमव्ययम्
विवस्वान्मनवेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत्॥ १

टी०सम०- यापुरातनयोगातें मीसूर्यालागिंबोलिलों बोलिला सूर्यमनुला पुत्रइक्ष्वाकुलामनु १ आर्या- पार्थासांगितलाम्यां अव्ययहाजाणयोगसूर्यास सूर्येंमनुलाकथिला मनुनेंइक्ष्वाकुराजवर्यास १ दोहा- यहजोगहेंमैंकह्यो पहिलेरविसोंजोय तिनहुंतबेमनुसोंकह्यो मनुइक्ष्वाकुसिकाय १ ओंवी- हायोगकींपूर्वीं म्याउपदेशिलारवी सूर्यमनूसीदावी मनुनेंइक्ष्वाकुसी सांगितला १ अभंग- आनंदाचाकंदगोविंदबोलिला ऐकें या गोष्टीलापूर्वींचिया १ पुरातनयोगमीचआत्मज्ञाहें बोलिलोंज्ञान हेंभानुदेवा २ सूर्यहोनकारमनूसीसांगत नोहिअनुगृहीतुइक्ष्वाकूसी ३ ऐसेंहेंपूर्वींचेंआहेभांडवल सांपडेनवलतुकयासी ॥४॥१॥

श्लो०- एवंपरंपराप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः

सकालेनेहमहना योगोनष्टः परंतप ॥२॥

टी० सम०-परंपरागतअसा योगराजर्षिजाणती तोयोगबहुता काळें अस्तझालापरंतपा २ आर्या-एवंपरंपरागत राजर्षीयोगजाणतीश्रेष्ठ बहुताकाळेंकरुनी होनाझालापरंतपानष्ट २ दोहा-परंपरायाजोगको जानतहैऋखिराय दिनबहूतबितेगये सोऊ जोगनसाय २ ओंवी-ऋषिपरंपराबोलिला हायोगजरींओळखिला तूंभक्तह्मणूनिसांगीतला अतिअपूर्व २ अभंग-परंपरागतऐसाचीजाणीजे ऋषीदेवराजेसखाबले १ योगतरींअचळ परिझालाचळ ॥बहुतयुगमूळजाणोनीयां २ परंतपाअस्तमानागेल्यारवी प्रकाशातुरवीस्वल्पमात्र ३ तुकाह्मणेभाग्यभासेसज्जनाचें झालेंप्रकाशाचेंवांटेकार ४ ॥२॥

श्लोक-सएवायंमयाःतेद्ययोगःप्रोक्तःपुरातनः भक्तोःसिमेसखाचेनिरहस्यंह्येतदुत्तमम्३

टी० सम०-तोचिहाआजिम्यांतूतें वर्णिलायोगपूर्विला तूंसखाभक्तयालागीं रहस्याद्भुतबोलिलों ३ आर्या-भक्तसखातूंह्मणुनी पुरातनतुलाचयोगहाकथिला ऐकेंभारतवर्या परमनिजरहस्ययुक्तिनेंग्रथिला ३ दोहा-वहेपुरानोजोगमें ताकोंदियो बनाय जातेंतूंमोमीतहे औरहुभक्तनभाय ३ ओंवी-आणिम्यां तुजबुद्धीं योगसांगितलाअनादी तूंसखाभक्तआधीं ह्मणोनिरहस्यसांगितलें ३ अभंग-तोचिहाआजीम्यातुजप्रगटिला योगजोलोपलापूर्वींहोता १ तूंतवमाझासखाभक्तहिवरिष्ठ ह्मणोनीउत्कृष्टदयाआली २ नसांगेंबंधूतेंनारीसुतादूता मातापिताचुलता वंचिलेंम्यां३अद्भुतरहस्यअप्राप्तसखवरा अतुडलेंकरातुकाह्मणे ४ ३

अर्जुनउवाच.

श्लो०-अपरंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः॥
कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्तवानिति ४॥

टी० स०-आलीकडेतुझेंजन्म सूर्यजन्मपल्ीकडे तूंबोलिलासि-

पूर्वींहें जाणावेंम्यांकशास्तीं ४ आर्या- जन्मपुरातनरविचा ज-
न्मतुझाथादवादिसेअपर आधींकथिलेंत्वांहें केसेंजाणेनसांग
पाउपर ४ दोहा- तुमतोप्रगटहोअबे रवीपुरातनदेव तुम-
हीकबनासोंकह्यो जानोंचाहतभेव ४ ओंवी- पार्थह्मणेकृ-
ष्णनाथा तुह्मांजन्मआलीकडेअसतां अनादिसूर्यचीकथा॥
म्यांकेवींजाणावें ४ अभंग- पार्थह्मणे मानेंविस्मय वाटतो रा-
गआपणा तोधरूनये १ आलीकडेजन्मतुझापूर्तनारी उत्पन्नह्मा-
पारींआह्मांझालों २ आद्ययुगींरवित्यालागींसंवाद वर्णिसीवि-
शद्‌आह्मांपुढें ३ आतांचेंनेणवेपूर्वीजाणेकोण अंगींपावोंस्तु
णऐसेंकरा ४ लोकसंपादणीतूंतंवत्यापर उघडविचारतुकाह्मणे ४

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- बहूनिमेव्यतीतानिजन्मानितवचार्जु-
न तान्यहंवेदसर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप ॥५॥

सम०- क्रमलींबहुतेंजन्में तुझींमाझींहिअर्जुना मीईशजा-
णेंतींसर्व तूंजीवत्वेंनजाणसी ५ आर्या- तूझींमाझींगेलीं
पार्थाजन्मेंबहूतसंसारीं तेंतूंनेणसिबापा जाणेंसर्वज्ञमीचकंसा-
री ५ दोहा- तेरेअरुमेरेजनम बीतगयेबहुवार तूंतिनकोंजा-
नतनहीं हौंजाननिरधार ५ ओंवी- देवह्मणेतोतुजमज ब-
हुजन्मझालेसहज तेंसर्वआठवेमज जीवत्वेंतुलानाठवे ५ अ-
भंग- बोलेनारायणऐकेंकुरुनाथा व्यर्थनकोंपंथासंशयाचा १
क्रम लींबहुजन्मेंमाझींतुझींतेंही मीजाणतोंपाहींईशपणें २ दे-
हीनूंअर्जुनानेणसीहेंवर्म तुकाह्मणेधर्महानिमुख्य ३ ॥५॥

श्लो०- अजोऽपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्वरो-
ऽपिसन् प्रकृतिंस्वामधिष्ठायसंभवाम्यात्ममा-
यया॥६॥

टी०सम०- अजमीअविनाशीमी भूतांचाईशहीपरी होतोंशरू-
द्यात्ममायेनें स्वप्रकृतीअधिष्ठुनी ६ आर्या- अजअव्यय

भूतेश्वर निर्गुणजोमीउपाधिलात्यजितों प्रकृतिसिअधिष्ठुनीयां मायेनेंआपणासमीसृजितों ६ दोहा- अजअविनाशिप्रगट हीं जगतईशकरतार अपनीइच्छातेंलह्यो सत्तगुणअवतार ६ ओंवी- अजअव्ययअवतार सर्वभूतांचामीईश्वर प्रकृति अधिष्ठाननिरंतर मायाधीनजन्म ६ अभंग- अजह्मणिजे नित्यअविनाशअक्षयीं भावशेषशायीजाणवितो १ भूतेंमज-पासूनकोणापासूनमी आणुनीमन कर्मीपाहेंवरें २ होतोंशुद्ध बुद्ध आत्मेवमायेंत आपुलीआकृतअधिष्ठूनी ३ तुकाह्मणेह-रीसांगेलमाहात्म श्रोतेहोउत्तमश्रवणकाजें ४ ॥६॥ श्रीराम॥

श्लो०- यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत
अभ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजाम्यहम् ७

टी० सम०- जेजेवेळेसधर्माची होलसेहानिभारता अभिवृद्धिअधर्माची आपणानिर्मितोंतयीं ७ आर्या- ज्याज्यास-मयींधर्म ग्लानीहोतीअधर्मउद्भवतो त्यात्यासमयींवेगें भारत वर्याजगांतसंभवतों ७ दोहा- अर्जुनहानिसुजगतमें परेध-रमकेभाय बढतअधरमजहांजहां नबहोंजनमतआय ७ ओं-वी- जेजेकाळींधर्मासी स्थानभ्रष्टताहोयपरियेसीं त्याकाळींअव-तरोनित्यासीं दुष्टांनेंमारिलसें ७ अभंग- जेजेवेळेंधर्मुहानि पावेक्लेशें दैत्यदुरारोषेंअधर्माचेनी १ अधर्मउंचावेत्रैलोक्यजी-णाया तेव्हांआत्मकायासृजीतोंमी २ तुकाह्मणेदेवसांगतोऐका-वें जेणेंपराभवेसंशयहा ३ ॥७॥

श्लो०-परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृ-
ताम् धर्मसंस्थापनार्थायसंभवामियुगेयुगे ८

टी०सम०- साधूंच्यारक्षणालागीं मागयापालकीजनां स्थापा-वयासिधर्मातें होतोंयुगयुगाप्रती ८ आर्या- साधुत्राणक-राया खळदुष्टांचेंकरावयाहनन धर्मस्थापनायासी घेतोंपार्थायु-

गायुगींजनन ८ दोहा- साधुनकीरच्छाकरों पापिनडारोंमार॥ थापनरीतसुधरमकी जुगजुगमाहिविचार ८ ओंवी- पवित्रसाधुनाराखे दुष्टांसिनाशकरावे धर्मस्थापनव्हावें अवतरेंयुगायुगीं ८ अभंग- रक्षावयासाधुजना मारावयासीदुर्जना १ धर्मस्थापनकराया होतोंयुगायुगींकौंतेया २ हेंचिदेहधारणमूळ ऐकेंममायेचाखेळ ३ तुकाह्मणेअभयाचें दानपात्रभाविकाचें ४।८

श्लो०- जन्मकर्मचमेदिव्यमेवंयोवेत्तितत्त्वतः
त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्मनेतिमामेतिसोऽर्जुन॥९॥

टी०स०- अलौकिकेंजन्मकर्मे माझींजाणेअसेंखरें देहाटाकुनितोमातें पावेजन्मानयेपुन्हा ९ आर्या- एवंपार्थामाझें जाणेजोजन्मकर्मनिश्चितरे देहांतींजन्मपुन्हा नपवेमजशींमिळोनितोचिनरे ९ दोहा- मेरेजनमरुकरमकों तत्त्वलहेजोजान देहतजेमोकोंमिले बहुरिनजनमेंआन ९ ओंवी- माझेंजन्मकर्मदिव्यजाण तयानाहींजन्ममरण तेरवूणज्ञानीधरून तेमज पावती ९ अभंग- माझीजन्मकर्मलीळा जाणेभाविकुजोभोळा १ धन्यतोचिभूमीवरी देहिंअसोनिनिर्विकारी २ पदशाश्वतपावेल अनुपम्यहेंगाइल ३ खुंटेपुन्हात्याचाजन्म अनुभवेंतुकाराम ४ ॥९॥

श्लोक- वीतरागभयक्रोधामन्मयामामुपाश्रिताः बहवोज्ञानतपसापूतामद्भावमागताः १०

टी०स०- कामक्रोधभयातीत ध्याननिष्ठमदाश्रित बहुज्ञानतपें शुद्ध मत्स्वरूपासिपावले १० आर्या- रागभयक्रोधरहितमन्मयतेजन्मलेनरसुपूत ज्ञानतपेंपावतबहु पावतिमजलाभमदाश्रयेंपूत १० दोहा- रागक्रोधभयनजे मोमेरारवेभाय बहुतगयानिलपकरिगये मोहिमांझसमाय १० ओंवी- कामक्रोधभयत्यजिती माझ्याआश्रयेंअसती ममप्रसादेंज्ञानपावती स्वरूपीं

मिळोनी १० अभंग– कामक्रोधभयावीण तोचसाधुपूर्णजा- ण १ ध्याननिष्ठमदाश्रित त्यासआह्मीह्मणोंसंत २ बहुतज्ञानतपें शुद्ध जाणावातोमहासिद्ध ३ जेपावलेस्वस्वरूपीं तुकयाशरणत्याचि रूपीं ४ ॥१०॥

श्लो०- येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम्
ममवर्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः ॥ ११ ॥

टी०सम०- जेजसेभजनीमातें मीतसाफळतोंतयां पार्थामनु- ष्यसकल माझ्यामार्गांचिवर्तती ११ आर्या- जेजेंसेंभजभ- जती तैसेंभजतोंतयांसिमीपाहा माझ्यावर्त्मासर्वहि अनुव- र्तेमनुजसंघबापाहा ११ दोहा- जोमोकोंजेसेभजे ताकोंत्योंफ- लदेत अर्जुननरसबजगतमो मोमारगगहिलेत ११ ओंवी- जैं- सेजेभजलाभजती त्यांसिमीभजेंतेचरीती माझेमार्गावर्तती॥ सर्वलोक ११ अभंग- जोजोजेसेंमातेंभजे मीहातयातेंसा उमजे १ जैसाभावठायींमाझे फळेंतेचीत्यासहजें २ पार्थामान- वसकळ ममममार्गांचिनिरखळ ३ वर्ततातीहेंतूंजाण तुकावंदीत्यांचे चरण ४ ॥११॥

श्लोक- कांक्षंतःकर्मणांसिद्धिंयजंतइहदेवताः
क्षिप्रंहिमानुषेलोकेसिद्धिर्भवतिकर्मजा॥ १२॥

टी०-स०- कर्मसिद्धिच्छनी पूजितीअन्यदेवता कर्ममूळाचत्यां सिद्धी नृलोकींहोतिसत्वर १२ आर्या- कर्मांचीहेसिद्धी इच्छुनि- यांदेवतायजनकरिती मानवलोकींहोती कर्मांचीसिद्धिजेहिलोक रिती १२ दोहा- करमसिद्धिकीचाहकरी पूजतदेवनलोय कर- मक्रियेनरलोकमें सिद्धिबेगहिहोय १२ ओंवी- जेकर्मसिद्धी इच्छूनी चित्तठेवितीअन्यदेवभजनीं मनुष्यलोकींक्षणीं सिद्धि- होतीसत्वर १२ अभंग- अन्यदेवतापूजिती जेकांकर्मसिद्धी भती १ नानाविधमार्गांनिरें ध्यानउपास्यगजरें २ कर्ममूळेंचत्यांसि

द्वी नरलोकींपैंत्रिशद्धी ३ पावेशीघ्रभक्तिभावें तुकाह्मणेपूर्वदें-
वें ४॥१२॥

श्लोक- चातुर्वर्ण्यंमयासृष्टंगुणकर्मविभागशः
तस्यकर्त्तारमपिमांविद्ध्यकर्त्तारमव्ययम्॥१३॥

टी०सम०- चारीवर्णहिम्यांकेले गुणकर्मेंविवंचुनी त्यांचाकर्त्तात
रीकर्त्ता नव्हेमीजाणअव्यय १३ आर्या- गुणकर्मविभागेंम्यां
केलेउत्पन्नवर्णहेंचार त्यांचाकर्त्ताहीमी जाणअकर्त्ताकरूनिस्रबि-
चार १३ दोहा- चारबरनमेरचेकरी गुणअरुकरमबिभाग
अकरनकर्त्ताहोरहों नहिमोहेअनुराग १३ ओंवी- म्यासृजि-
लेचारीवर्णा गुणकर्मविभागून त्यांचाकर्त्तामीजाण परीअव्यय
असें १३ अभंग- विप्रक्षत्रियवैश्यशूद्र वर्णविभागचत्वार
१ केलेइच्छेनीआपुले मार्गभिन्नत्वीस्थापिले २ सांभाळितोंपुनःपु-
न्हा असोनिअलिप्तअर्जुना ३ अजअव्ययछंदानें तुकयाजाणा-
नूसंधानें ४॥१३॥

श्लोक- नमांकर्माणिलिंपंतिनमेकर्मफलेस्पृ-
हा इतिमांयोऽभिजानातिकर्मभिर्नसबध्य
ते॥१४॥

टी०स०- कर्मेंनलिंपतीमातें कींनकर्मफळींस्पृहा मातेंजाणेअसें
तोही बद्धकर्मीनव्हेकधीं १४ आर्या- कर्मालिप्तनव्हेमी कर्म-
फळींकामनानबाधांवे ऐसेंजोमजजाणे त्यालाकर्मींकदानबाधा-
वें १४ दोहा- करमनमोकोंलगतहें मोहिनफलकीचाह ऐसें-
जोमोकोंलखे करमनबाधततांह १४ ओंवी- कर्मींजाणतेपाहीं
कींमजकर्मइच्छानाहीं ऐसेंजोजाणेकांहीं कर्मेंतोनबाधिजे॥१४
अभंग- कर्मेंलिंपतीनामातें जरीमाझियेसाक्षीतें १ नवलसां-
गतोंअर्जुना ह्मणेसंशयोहामना २ कर्मस्रफळप्राप्तीआशा नसे
किंचितनरेशा ३ जाणेखुणातोचिमुक्त होयतोचिकर्मातीत ४ ब-
द्धस्रभाशुभींनव्हे तुकावर्णीत्यागौरवें ५॥१४॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः॥
कुरुकर्मैवतस्मात्त्वंपूर्वैःपूर्वतरंकृतम्॥ १५॥

टी० सम०-ऐसेंजाणोनिमोक्षार्थी केलींकर्मेंपुरातनीं करींकर्मेंचि तूंतस्मात्केलेंजेंपूर्वपूर्वजीं १५ आर्या- ऐसेंजाणुनिकर्में केलीं पूर्विलमुमुक्षुच्यानिकरें प्राचीनानींकेलीं कर्मेंम्ह्मणऊनितूंकरींनि-करें १५ दोहा- जेचाहतहैमुक्तिकों करमकरेमनमाय त्योंहि करमकरोसदा पहिलनकोमतपाय १५ ओंवी- ऐसेंजाणोनि करीकर्म मोक्षइच्छूनि करीधर्म याकारणेंवर्णाश्रम केलापाहि-जे १५ अभंग- ऐसेंजाणोनिमुमुक्षीं कर्मेंकेलींपूर्वपक्षीं १ कु-रुवर्यात्याआधारें करीकर्मसाचोकारें २ केलींपूर्वजपूर्वजीं तुका-जयासीनांवाजी ३ ॥१५॥

श्लो०-किंकर्मकिमकर्मेतिकवयोऽप्यत्रमोहि-
ताः तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशु-
भात्॥१६॥

टी० स०-ज्ञानिहीमोहिलेकांहे कैसेंकर्मअकर्महीं सांगेनतेंचि जाणोनी सुटसीअशुभांतुनी १६ आर्या- कर्माकर्मविचारीं मोहितजेथोरथोरकविराय तेंकर्मतुलाकथितों पार्थाजेंजाण-तांअशुभजाय १६ दोहा- कोनअकरमसुकरमकों रहतजु पंडितमोह सुगतकाजसोइकर्ममें कहेदेतहोंतोह १६ ओंवी-अकर्मकर्मतेंकोण कर्मेंबोलखावींजाण आईकतेंसांगेन अ-शुभांतूनिसूटसी १६ अभंग- येथेंमोहिलेंज्ञानियें खुणन-येध्यानाशीं १ कैसेंकर्मअकर्मतें संशयातेंदर्शवी २ जाणुनमी तूंजसांगें अशुभअंगेंसूटसी ३ तुकाह्मणेदिव्यमत सावध चित्तेंऐकावें ४ ॥१६॥

श्लो०-कर्मणोह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविकर्म-
णः अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाकर्मणोगतिः१७

टी०सम०-तत्त्ववेदोक्तकर्मांचें विकर्मांचेंनिषिद्धजें अकर्मांचेंहि

जाणावें कर्मांच्यागहनागती १७ आर्या- कर्माकर्मविकर्मे जा-
णावींसद्विचारसाधूनीं कर्माचीगहनगती ऐसेंकथिलेंसदेवसा-
धूनीं १७ दोहा- जाकेहीयेकरमहै औरविकरमसुभाय सु-
निअकरमगतिजेयहै गहनकरमकेदाय १७ ओंवी- कर्माचें
ज्ञानअसावें विकर्मतेंओळखावें अकर्माचिन्तनद्यावें कर्मगती
गहनह्मणोनियां १७ अभंग- तत्त्ववेदोक्तकर्माचें कर्मत्याचें
अवधारी १ निषिद्धविकर्माचेंजें तेथेंबुझेसर्वज्ञ २ अकर्माचेंही-
जाणावें जीवींध्यावेंएकत्त्व ३ तुकावदेकर्मगती गहनह्मणती-
यास्तव ४ ॥१७॥

श्लो०-कर्मण्यकर्मयः पश्येदकर्मणिचकर्मयः
सबुद्धिमान्मनुष्येषुसयुक्तः कृत्स्नकर्मकृत् १८

टी॰सम०-नबाधेतेंनव्हेकर्म कृष्णार्पणिंअकर्मता अकर्मीपाप-
तेंकर्म देखेसर्वज्ञसर्वकृत् १८ आर्या- कर्मअकर्मीकर्मीं अ-
कर्मपाहेतयाकळेवर्म तोबुद्धिवंतयुक्तहि केलेंत्याणेंसमस्तहीक-
र्म १८ दोहा- करमनमांझअकरतजें लखेअकरमनकरम
बुद्धिवंततिनसबकियो मेटेमनकेभरम १८ ओंवी- कर्मतेंचि
अकर्मपाहें अकर्मतेंकर्महोऊनिराहे मनुष्यांतबुद्धिवंतआहे जो
सर्वज्ञसर्वकर्त्ता १८ अभंग- नबाधेतेंनव्हेकर्म मुख्यवर्मतेंऐ-
सें १ अकर्मताकृष्णार्पणीं सत्यवाणीमानावी २ अकर्मींचिकर्म
पावे हेंतोंअवधेंचोखट ३ तुकावदेसर्वकृत देखेमानसर्वज्ञ ४।१८

श्लो०-यस्यसर्वेसमारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणंतमाहुः पंडितंबुधाः ॥१९॥

टी॰सम०-टाकूनिकामसंकल्प आरंभींसर्वकामजो ज्ञानाग्नीनें
कर्मजाळी ह्मणतीतोचिपंडित १९ आर्या- कर्मारंभजयाचे
इच्छासंकल्पवर्जजेप्राज्ञ कर्मज्ञानाग्नीनें जाळितितेजाणपंडि-
तप्राज्ञ १९ दोहा- जाकेसबआरंभनिज बिनाकामनाहोत ता

सोंपंडितकहतजिन दहेकरमकोगोत १९ ओंवी— सर्वकर्मारं-भकरी कामनात्यजूनिअवधारी ज्ञानाग्नीनेंदाहकरी ह्मणतीतो-चिपंडित १९ अभंग— कामसंकल्पत्यागुनी आत्मध्यानींरतला १ सर्वकर्माजोआरंभी निर्मळनभींचंद्रमा २ ज्ञानाग्निनेंजाळीकर्मा शिवशर्मापैंजैसा ३ तोचिपंडितबोलती तुकास्फुतीकरीज्याची ४।१९

श्लो०— त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृप्तोनिराश्रयः कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपिनैवकिंचित्करोतिसः २० निराशीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ शारीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ॥२१॥

टी०स०— फलेच्छाटाकुनीसर्व सदातृप्तनिराश्रय प्रवर्त्तलासर्वकर्मीं तरीकांहींनतोकरी २० शरीरचित्तस्ववश नआशानपरिग्रह शरीरमात्रेंजोकर्म करीपावेनबंधतो २१ आर्या— कर्मफलातेंत्यागी नित्यसतृप्तस्वयेंचिअनुभवितो कर्मींप्रवृत्तअसतां नकरीकांहींस्वसौख्यअनुभवितो २० निष्कामतनुमनाशीं अवरुनिनिःसंगतेसिजोवरितो केवळतनुसंबंधीं कर्मेंकरुनीनलिंपतो दुरितो २१ दोहा— कर्मफलनछोडेसदा तृपतिकरेनहिंआसताकोंकरमनकरतही लगेनभवकोफांस २० जीतेइंद्रियदेहमन कामपरिग्रहजाय देहकाजकरमनकरत पापनलागततायः २१ ओंवी— फलेच्छात्यजी तृप्तअसोनिनिराश्रयोजी प्रकृतिकर्मींसहजीं नबाधिजेल २० शरीरचित्तस्ववशाकरिशी आशापरिग्रहटाकिशी शरीरेंकर्मकरिशी असानपावेबंधातें २१ अभंग— सर्वटाकुनी फळाशा स्वात्मतोषाभीतरीं १ निराश्रयसदातृप्त पारंगतसच्छास्त्रीं २ सर्वकर्मींप्रवर्तला जेसाभलामिथिलेश ३ नरीकांहींनतो करी साक्षोत्तरींतुकयाचे ४।२० देहचित्तवशकरुनी जोसाधनींविनटला १ परिग्रहनतेंआशा मदईर्ष्यानिणेंची २ शरीरमात्रेंजोकर्म करीधर्मरक्षनी ३ बंधनातेंछेदुनवर्त्ते लाभसरतेतुकयासी ॥४।२१

श्लो०— यदृच्छालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविमत्सरः

समः सिद्धावसिद्धौच कृत्वापिननिबध्यते॥२२

टी०सम०- लाभेंअयाचितेंतुष्ट नजयाद्वंद्वमत्सर सिद्धींअसिद्धींत सम नव्हेबद्धकरूनिहीं २२ आर्या- तुष्टयदृच्छालाभें द्वंद्वरहित जोविमत्सरीयुक्त ज्यालासिद्धिअसिद्धी समतोकर्मेंकरूनिहीमुक्त २२ दोहा- जथालाभसंतोरवजो सुरवदुरवनगनतदोई सिद्धिअसिद्धीएककी करमनिबंधनहोई २२ ओंवी- सुरवदुःखातें नधरी लाभालाभींचाडनकरी द्वंद्वातीतविचारी तोबंधनपावे२२ अभंग- लोभसर्वांसीसारिखा तुष्टदेखाअयाचितें १ सुरवदुःरवद्वंद्वनेणें मत्सरनेणेंभावेंची २ सिद्धिअसिद्धींतसम आत्मारामसाधका ३ बद्धनव्हेकर्मकरितां तुकयावार्तानिवेदी ४॥२२॥

श्लोक- गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः
यज्ञायाचरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते ॥२३॥

टी०स०- कर्तृत्वापासूनीमुक्त स्वरूपींचित्तधारलें यज्ञार्थआचरेंकर्म सर्वतेंज्ञातसेलया २३ आर्या- जोनिःसंगविमुक्त ज्ञानीं ज्याचेंकरीतमननिलया यज्ञार्थकर्मकरितो त्याचींकर्मेंहिपावतीविलया २३ दोहा- तजेसबेजोकामना ग्यानलगावेचीत॥ जग्यकाजकरमनकरे सोनबाधियेमीत २३ ओंवी- कर्तृत्वापासूनिमुक्त अरवंडस्वरूपींजयाचेंचित्त यज्ञार्थकर्मआचरत नेणेंतेंपावतलयातें २३ अभंग- कर्तृत्वापासूनीमुक्त जोविरक्तसर्वदा १ थोरचित्तआत्मरूपीं कींचिद्रूपींरवेळतो २ मरवार्थकर्माचरे निर्व्यापारेंआवडीं ३ सर्वहीतेंजानेंलया ठायींजयातुकाराम ४॥२३

श्लो०- ब्रह्मार्पणंब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतं
ब्रह्मैवतेनगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना ॥२४॥ श्रीः

टी०सम०- कर्त्ताअग्निहविर्द्रव्यें ब्रह्मब्रह्मींचअर्पणें कर्मींब्रह्मसमाधिस्थ त्याणेंब्रह्मींचपावणें २४ आर्या- अर्पणहविहुतवन्ही सर्वहिहेंब्रह्मरूपजोमानी ब्रह्मक्रियासमाधी करुनीब्रह्म-

सिपावतोज्ञानी २४ दोहा– होमअग्निसबब्रह्महै अरपीब्रह्मीं ज्ञान जाईब्रह्मसेसोरहे करमसमाधिस्थान २४ ओंवी–कर्ताहव्यआणिअग्नी होमब्रह्मजाणूनी कर्मब्रह्मसमाधिलावूनी ब्रह्मींचपावे २४ अभंग– कर्ताअग्निहविर्द्रव्यें जिवेंभावेंएकाग्र १ ब्रह्मब्रह्मींचअर्पून झालालीनमाझारी २ कर्मींब्रह्मसमाधिस्थ चिंताग्नींतसारिखा ३ त्याणेंब्रह्मींचपावणें॥ सुखबाणेतुकयासी ४ ॥२४॥

श्लो०–दैवमेवापरेयज्ञंयोगिनःपर्युपासते॥
ब्रह्माग्नावपरेयज्ञंयज्ञेनैवोपजुह्वति॥२५॥

टी०सम०–यज्ञइंद्रादिभावेंचि कर्मयोगीउपासिती ब्रह्माग्नींतचितेज्ञानी यज्ञरीतींचहोमिती २५ आर्या– कर्मठदैवमखातें करितीवदलोंसुयुक्तिहोमीती ब्रह्माग्नीचेठायीं ज्ञानीयज्ञेंकरूनिहोमीती २५ दोहा– देवनिकोईभजतहैं करेजग्यबहुधाय एकब्रह्ममेंजजतहैं ग्यानजोगकेदाय २५ ओंवी–इंद्रातेंभावेंचियज्ञ कर्मयोगीउपासितीजाण ब्रह्माग्नींतचित्तमन ज्ञानीयज्ञरीतींचहोमिती २५ अभंग– इंद्रादिभावेंचि यज्ञ जोसर्वज्ञस्वीकारी १ उपासितीकर्मयोगी पुढेंभोगीनिजमोक्ष २ जेकाज्ञानीब्रह्माग्नींत मनचित्तसामग्री ३ यज्ञरीतींचहोमिती तयाप्राप्तोनिजलाभु ४ तुकाह्मणेआणीकही॥ यज्ञपाहींसांगतु ५ ॥२५॥

श्लो०–श्रोत्रादीनींद्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुह्वति शब्दादीन्विषयानन्यइंद्रियाग्निषुजुह्वति२६

टी०–स०– श्रोत्रादिइंद्रियेंकोणी निग्रहाग्नींतहोमिती त्याइंद्रियाग्नींतकोणी अर्थशब्दादिहोमिती २६ आर्या– संयमवन्हींतकोणी करितीश्रोत्रादिहोमचिसदाहा शब्दादिकविषयांचा करितीकरणाग्निनेंकुणीदाहा २६ दोहा– एकजुहोमत

इंद्रियन संजमअग्नि स्वरूप बिरवयनहोमतएकजन इंद्रियअगिनअरूप २६ ओंवी- श्रोत्रादिज्ञानेंद्रिये संयमाग्नींहोमितीतये शब्दादिकविषयें इंद्रियाग्नींत होमिती २६ अभंग-ज्ञानेंद्रियकर्मेंद्रिय दाहाकरणांचाप्रत्यय एकवटीसमुदाय स्वात्मसत्तेंयाजकू १ पृथगाकारेंनिग्रह सोडवूनिदुराग्रह करुनीआत्मअनुग्रह नियमाग्नींहोमिती २ त्याइंद्रियाग्नींत सावधानयाजकहोत वर्णअर्थसारहुत शब्दालागींहोमिती ३ तुकाह्मणेसंतांप्रती जैसीसारांशापद्धती ऐसेंनिवेदीश्रीपती पार्थाप्रतीऐकावें ४॥२६॥

श्लोक- सर्वाणीद्रियकर्माणिप्राणकर्माणिचापरे
आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्वतिज्ञानदीपिते ॥२७॥

टी०स०- कोणीसर्वाइंद्रियांची कर्मेप्राणादिकांचिहीं चित्प्रकाशांतवृत्तीच्या निरोधाग्नींतहोमिती २७ आर्या- प्राणेंद्रियकर्मांचा अवघासमुदायहोमितांजळतो ज्ञानेंकरुनीकोणी पेटविती आत्मसंयमानळतो २७ दोहा- जेसबइंद्रिनकेकरम ओरकरमसबप्राण होमतसंजमअगिनमें प्रगटकरेचितग्यान २७ ॥ ओंवी- इंद्रियकर्मप्रधान कर्मसर्वांसिजाण संयमाग्नींतहोमून निरोधाग्नींतहोमिती २७ अभंग- कोणीआइकअर्जुना पाहेंनिगमभावना सर्वइंद्रियस्वाधीना हेचइष्टसामग्री १ पांचप्राणयादेहांत वागतातीआत्मस्थित त्याचींकर्मेयथास्थित तींचहूंकडेनिर्मिलीं २ आतांवृत्तीनेंनिवृत्ती पदपावुनीझालीतृप्ती तेथें चिद्भानूचीदीप्ती व्यापेपृथ्वीआकाश ३ तुकाह्मणेतेचकळा निरोधाग्नीचीज्वाळा होमितीघनसांवळा आत्मतांडेवर्णितु॥४॥

श्लो०-द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथापरे
स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्चयतयःसंशितव्रताः॥२८॥

टी०स०-द्रव्ययज्ञतपोयज्ञ योगयज्ञहिसूव्रत वेदार्थज्ञानही

यज्ञ यत्नशील अनुष्ठिती २८ आर्या- स्वाध्यायमखाकोणी करितीज्ञानाध्वरासिसंन्यासी योगद्रव्यतपोमय यज्ञांनें दृढव्रतान्यसंन्यासी २८ दोहा- एकजजतहेंद्रव्यसों एकतपस्याजोग एकजुपढतबेदहिजजे एकजत्नसोंलोग २८ ओंवी- एकद्रव्यवेंचिती त्रिविधतपकरिती एकयोगातेंअनुष्ठिती स्वाध्याययज्ञ २८ अभंग- धनापासूनअभिज्ञ देवहूिजपितृयज्ञ होतोचिद्रव्ययज्ञ पैंतत्त्वज्ञजाणती १ तपोयज्ञतापसांचा योगयज्ञतोयोग्यांचा स्वव्रतवेदार्थाचा ज्ञानयज्ञहीबोलती २ यत्नशीळजेपांडवा अनुष्ठितीस्वात्मदेवा तुकाह्मणेहेंचदेवा झालें पूर्णआवडतें ३ ॥२८॥

श्लो०- अपानेजुह्वतिप्राणंप्राणेऽपानंतथाऽपरे
प्राणापानगतीरुध्वाप्राणायामपरायणाः ॥२९

टी०-सम०- अपानींहोमितीप्राण प्राणींतोचिअपानही प्राणापाननिरोधूनी प्राणायामासितत्पर २९ आर्या- प्राणीं अपानहोमीं प्राणअपानींकुणीस्वबोधानें प्राणापानगतीतें रोधुनिअसतीसमीररोधानें २९ दोहा- होमअपानहिप्राणमो प्राणअपानहिमांह प्राणअपानमेंरोकिकें रहतजुहैंनरनाह ॥२९ ओंवी- अपानहोमितीप्राणीं अपानींप्राणअर्पुनी हठयोगहाजाणूनी यज्ञेंयज्ञफळपावती २९ अभंग- अपानअधस्थ आसनें साधुनीआधारअधिष्ठानें तेथेंहोमिजेप्राणें आत्माहुतीअपानीं १ मगऊर्ध्वदशेचीतेगती स्वाधिष्ठानाचेवरती मणिपुरांतआहुती अपानघेतुप्राणाची २ कोणीप्राणअपानास॥ निरोधोनीषट्चक्रांस जिणोनिप्राणायामास उनावेळझालेज्जे३ तुकाह्मणेसाधकजनीं योगमार्गाअनुभवुनी पंथठेविलानित्यानीं वागावयापांथिका ४ ॥२९॥

श्लो०- अपरेनियताहाराः प्राणान्प्राणेषुजुह्वति
सर्वेऽप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः ॥३०॥

टी० स०- कोणीनेमूनिअन्नादि प्राणीप्राणांसिहोमिती हटयोगी असेंसर्व यज्ञेंपावनयज्ञवित् ३० आर्या- कोणीनियताहारें प्राणीप्राणांसिहोमितीबापा हेसर्वयज्ञवेत्ते क्षाळितियज्ञेंकरूं- नियांपापा ३० दोहा- प्राणनहीमेप्राणको होमनजोआहार जेसबज्ञानजग्यकों मेटेपापविकार ३० ओंवी- अल्पनेमू- निआहारें प्राणीप्राणनेमितीरवरे हटयोगीनिर्धारें यज्ञेंचिय- ज्ञफळ ३० अभंग- हठयोगबारेवात साधुनिआहारनियमि- त तेथेंमनकेवींतृषित पिंडूंशकेलहेंनेणें १ प्राणीप्राणांसिहोमि- ती हटयोगीऐसेरीती सर्वयज्ञेंपावनहोती त्याबोलतीयज्ञवित२ तुकाह्मणेनारायणें केलेंपार्थासिसांगणें नातेंसाधूचेंमागणेंहो- तेंकांहींपूर्वींचें ३ ॥३०॥

श्लो०- यज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातन-
म् नायंलोकोऽस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यःकुरुसत्तम३१

टी० स०- यज्ञशेषरूधाभोक्ते परब्रह्मींचपावती अयज्ञालानहा लोक केंचास्वर्गकुरूत्तमा ३१ आर्या- यज्ञावशिष्टअमृता सेवु- निपावतिसनातनब्रह्म यज्ञावांचुनिकेंसे लोकद्वयपावतीलजें ब्रह्म ३१ दोहा- जग्यशेसअमृतभखे होतब्रह्ममेंलीन यहलो कोंबिनजग्यनही परलोकरूहेछिन्न ३१ ओंवी- यज्ञशेषजे- भक्षिती अमृतपानेंब्रह्मपावती यज्ञशेषजेनकरिती तयांनाहीं परलोक ३१ अभंग- यज्ञशेषजेअमृत देवादिकज्याइच्छित त्या- चेभोक्तेझालेसंत पूर्णहटप्रयत्नें १ मगयांतलाभकाय ऐसाको- णीपुसताहोय तरीपरब्रह्मठाय पैंपावतीभरवसें २ आतांअळ- सीपांडवा नसेयाज्यत्वस्वभावा त्यासींइहलोकबोलावा मान- कैसापरत्रीं ३ कुरुउत्तमाअर्जुना चित्तद्यावेंयावचना कांहींआ- सल्याकल्पना त्यातूंमातेंनिरूपीं ४ तुकाह्मणेचोरवर जेंज्ञानय- ज्ञावरिष्ठ तेंसेवितानेब्रह्मनिष्ठ सोहंमंत्रेंकरूनी ५ ॥३१॥श्री:

श्लो०- एवंबहुविधायज्ञाविततात्रह्मणोमुखे

कर्मजान्विद्धितान्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे ३२

टी० सम०- विस्तारलेबहुअसे यज्ञब्रह्म्याचियामुखें सर्वकर्मजतेजाण ऐसेंजाणोनिसूटसी ३२ आर्या- एवंबहुविधयज्ञ श्रुतिनेंसांगीतलेंअसेंस्वमुखें कर्मजअवघेऐसें जाणनिहो मुक्ततूंनिजात्मसुखें ३२ दोहा- बहुभांतवेदनकहे जग्यसबहुतेमान तेसबजान्योकरमतें लहेमुगतसुखवान ३२ ओंवी- ऐसेबहुविस्तारले यज्ञब्रह्मसुखेंझाले सर्वकर्मविस्तारलें हेंउमजल्यासूटसी ३२ अभंग- बहुयज्ञाचाविस्तार झालाविधिपासूनीसाचार सर्वहीकर्मसारासार ऐसेंजाणूनिसूटसी १ कर्मीबहूतापांडवा ह्मणूनिजडपणठेवा याचेसंगेंजडजीवा तरणोपायकायसा २ ऐसेंकल्पिसीमानसीं ज्ञानीआशंकाविवसी हातींनलगेठेव्यासी पैंगाभूतेंझोंबल्या ३ नयाभूतांचीझाडणी करीलयेथेंगदापाणी पंचाक्षरीतोनिर्वाणीं सोडविलेंसोडवी ४ तुकाध्यायध्यानाजवळ ज्याचीअखंडितमाळ ह्मणूनसंतांमाजीखेळ झालाब्रह्मप्राप्तीचा ५ ॥३२॥

श्लो०-श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप॥
सर्वंकर्माखिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते॥३३

टी० स०- द्रव्ययज्ञाहुनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञचिअर्जुना लौकिकेंवैदिकेंकर्मे सर्वज्ञानींचसंपती ३३ आर्या- द्रव्यमखाहुनिअधिक ज्ञानमखाजाणतेंभवानरती ज्ञानेंकरूनिकर्मे अवघींसाडुनिपरंतपापरतीं ३३ दोहा - द्रव्यजग्यतेंहेबडो ग्यानजग्ययहदाय जितेकरमबेदनकहे ग्यानहुरहतसमाय ३३ ओंवी- सांगीतलाद्रव्ययज्ञ ब्रह्मार्पणबहुतयज्ञ लौकिकवैदिकयज्ञ ज्ञानींहेसर्वसंपती ३३ अभंग- द्रव्ययज्ञाहूनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञहावरिष्ठ॥ पार्थायातेंब्रह्मनिष्ठ बहुधाऐसेंजाणती १ लौकिकवैदिककर्मे सर्वहीतींज्ञानकर्मे पावेसंपत्तीसप्रेमें नोहेकदादरिद्री २ हळहळगेलीज्याची तोसंपत्तीवंतत्याची कीर्तिपाठतुकावाची लोकांमा-

ज्ञीसर्वदा ॥३॥ ३३॥

श्लो०- तद्विद्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया॥
उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः॥३४॥ ७

टी०सम०- तेंजाणवंदनेंप्रश्नें संतसेवेंकरूनियां शास्त्रज्ञतत्त्वज्ञतुतें तेंज्ञानउपदेशिती ३४ आर्या- तेंतूंनमनेंप्रश्नें गुरुसेवेनेंधनंजयाजाण तत्त्वज्ञानीज्ञाना उपदेशितिगुजसख्यातुझीआण ३४ दोहा- कीजेबहुतनम्रता प्रसन्नसेवाभांति तेग्यानीउपदेसहे ग्यानस्फजिनयहशांति ३४ ओंवी- रिघावेंसद्गुरुसीशरण करावें पादसेवन मगतेतुजउपदेशितीज्ञान तेणेंपावनहोशील ३४ अभंग- तेंज्ञानप्राप्तिखुण ऐकेंपांडवालक्षण अधींसद्भावेंनमन मगप्रश्नआवडीचा १ सेवाभावार्थेंकरावी निरपेक्षताअसावी तेव्हांकृपाउपजेजीवीं मगतोहोयउपदेश. २ शास्त्रज्ञतत्वज्ञ ज्ञानसांगतीसर्वज्ञ तेव्हांसहजवमेज्ञ तुकाम्हणेभाविकु ३॥श्रीः॥३४

श्लोक- यज्ज्ञात्वानपुनर्मोहमेवंयास्यसिपांडव॥
येनभूतान्यशेषेणद्रक्ष्यस्यात्मन्यथोमयि॥३५॥

टी० स०- जेजाणोनिपुन्हाऐसा नमोहसिलदेखसी चराचराआपणांत मजसीमगऐक्यतूं ३५ आर्या- ज्याज्ञानेंचकरुनियां,णवसिपार्थापुन्हानमोहमहा जेणेंसमग्रभूतें स्वात्मानिरखिशिममात्मपरसमहा ३५ दोहा- पांडवतूयाकेलियें रहियेनहिफिरमोह सबजीवनकोंदेखियें आपमाहिकेंमोह ३५ ओंवी- ऐसेंज्ञान जाणितल्यावरी मगमोहनपावसीलसंसारीं आत्मरूपदेखसीचराचरीं ऐक्यतेसी ३५ अभंग- जेंज्ञानजाणूनियां पुन्हाऐसा मायामया मोहसील[illegible] हद्भासदिसेना १ स्थूळसूक्ष्मजींभूतें [illegible] आत्मरूपतूंतयांतें आपणातें देखसी २ मगमजशीऐक्यता [illegible] जैसेंपावकें फळलीतां देऐश्वर्यआपुलें ३ गंगासिंधुसमागमीं दीप्तानुन्याय-

थींरश्मी तेवींएकतेथेंनामीं तुकानवचेनिराळा ४ ॥३५॥श्रीराम॥

श्लो०- अपिचेदसिपापेभ्यः सर्वेभ्यःपापकृत्तमः
सर्वंज्ञानप्लवेनैववृजिनंसंतरिष्यसि ॥३६॥७॥

टी०-स०- अससीघोरहीपापी पापियांसकळांततूं तरीयाज्ञाननावेनें तरसीपापसागर ३६ आर्या- मोठापापीअससी जरिपापासीतुझ्यानसेपार ज्ञानप्लवघेउनियां जाशिलवृजिनाब्धिच्याचतूंपार ३६ दोहा- सबपापिनमेंजोबडो पापीहूंजोहोय ग्याननावचदिऊतरे पापसिंधुसमजोय ३६ ओंवी-सकळपापियांमाझारीं थोरपानकीतूंअससीजरी तरीयाज्ञाननावेंतं निर्धारीं तरसीपापसागर ३६ अभंग- असलासजरीपापियाशरीरीं नोहेकवणेपरीउद्धारची १ थोरपापीभीतीऐसीजरीगती झालीतुजप्रतीपार्थवीरा २ तरीपापसिंधुवरिहेअगाधु आहेकींनिर्बाधुज्ञाननौका ३ तुकाह्मणेसारनिवडीरमावर श्रवणेंचिउद्धारभावीकांचा ४ ॥३६॥

श्लो०-यथैधांसिसमिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा॥ ३७॥

समं०- कींजसापेटलाअग्नी काष्ठेंजाळीजशींनशीं ज्ञानाग्निकरीतोभस्म सर्वहीपुण्यपातकें ३७ आर्या- जैसासमिद्धअग्नी करितोभस्मक्षणांमधेंकाष्ठां कर्मेंभस्मकरावीं ज्ञानाग्नीनेंतशीं पराकाष्ठा ३७ दोहा- जैसीज्वालहुताशकी डारतसबहीजार ग्यानअगिनत्योंप्रबलहै डारतसबहीजार ३७ ओंवी- जैसेंमहाभारइंधन भस्महोयअग्निसंगेंजाण सर्वकर्मेंजाळून ज्ञानाग्नीभस्मकरी ३७ अभंग- किंवाजेसापेटेवन्हिजाळीकाष्ठें तेथेंसानमोठेंनविचारीची १ तैसाएकवेळांज्ञानाग्नीउजळला ज्ञाल्याकर्मकळाभस्मकरी २ तेथेंपुण्यपापनोळखेस्वरूप उडवीसंक-

त्पपतंगते ३ तुकामुक्तझालायामार्गेंजोगेला तोचियाजनाला उपदेश ४॥३७॥

श्लो०- नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते॥
तत्स्वयंयोगसंसिद्धः कालेनात्मनिविंदति॥३८

टी० सम०- ज्ञानासमनसेशुद्ध कांहींतेंज्ञानहास्वयें ज्ञानाचि जोयोगयत्नें काळेंचित्तांतबिंबतो ३८ आर्या- नाहींसमज्यादुसरें पवित्रज्ञानामधेंनसेकाळें तेंतूंस्वकर्मयोगें होउनिसंसिद्धिपावसीकाळें ३८ दोहा- तीनलोकमेंग्यानसम पावन नहिंकच्छुऔर जोगसाधनाजोकरे लहेग्यानकीठौर ३८ ओंवी- ज्ञानासारिखेंपवित्र आणीकनाहींसर्वत्र तेंज्ञानसिद्धियोगकरितांनिरंतर ज्ञानेंकरूनिपाविजे ३८ अभंग- ज्ञानासमनसेप्रायश्चित्तदिसें शुद्धजेंआपैसेंदेहाकरी १ ऐसेंनसाधन देखतीलोचन सर्वगुणमानज्ञानासीच २ ज्ञात्याच्याप्रयत्नेंलाभेयोगचिन्हें मगसिद्धिरत्नेंयेतीहाता ३ काळेंयाचित्तांतअनुभवबिंबत तुकयाचेंहितयेवढेंची ४॥३८॥

श्लो० श्रद्धावांल्लभतेज्ञानंतत्परःसंयतेंद्रियः
ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिमचिरेणाधिगच्छति३९

टी० स०- श्रद्धालुतोज्ञानपावे जोतत्परजितेंद्रिय ज्ञानपावूनि जेशांति थोरतोशीघ्रपावतो ३९ आर्या- तत्परविजितेंद्रिय तो ज्याच्याचित्तींसदैवविश्वास ज्ञानेंशांतिसपावे वदतोंमीकृष्णातुजचिविश्वास ३९ दोहा- इंद्रियजितश्रद्धासहित पावेऐसोग्यान तापायेततकालही पावेशांतिसुजान ३९ ओंवी- ज्ञानपाविजेभक्तिकरूनी इंद्रियेंनेमिजेतत्परहोउनी ज्ञाननिष्ठापावूनी थोरत्वपावती ३९ अभंग- श्रद्धालुतोज्ञानपावेहेंतूंजाण पूर्णसमाधानजयापासी १ जोकांइंद्रियांतें आणितूंहारितें आणीब्रह्मत्वातेंतत्परजो २ ज्ञानासपावूनी

शांतीसघेऊनी बैसेनिगमवनींह्मणेतुका ३ ॥ ३९ ॥ श्रीकृष्णा०

श्लो०- अज्ञश्चाश्रद्दधानश्चसंशयात्माविन-
श्यति नायंलोकोऽस्तिनपरोनसुखंसंशया-
त्मनः॥४०॥

टी०स०- बुडेअज्ञनसाश्रद्धा हीनसंशयबुद्धिही त्यांतसंशय बुद्धीला नदोन्हीलोकनासुख ४० आर्या- जोअज्ञअविश्वा-सी करिसंशयवंतआपुलानाश लोकद्वयनाहींही सुखनाहीं ज्यासंसंशयमनास ४० दोहा- जोमूरखश्रद्धाबिन ताके होयबिनास जाकोंयहसंदेहहै दोउलोकनिरास ४० ओंवी- श्रद्धाहीनज्ञानहीन तोसंशयबुद्धीजाण त्यादोन्हीलोकनाहीं जाण सुखत्यानसे ४० अभंग- बुडेअज्ञतेसीअश्रद्धामा-नसीं वसेजयापाशींनिरंतर १ हीनजोसंशयोबुद्धितेसीना-हीं सुखरूपपाहींसर्वकाळ २ बुद्धिसंशयाचीनदोंलोकींरूची फलश्रुतीकाचीतुकाह्मणे ३ ॥४०॥

श्लो०- योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछिन्नसंश-
यम् आत्मवंतंनकर्माणिनिबध्नंतिधनंजय४१

टी०स०- कर्मयोगांतसंन्यासी जोशास्त्रेंमुक्तसंशय जोआत्म-ज्ञनयाकर्में नबाधतिधनंजया ४१ आर्या- योगेंकर्मत्यागी ज्ञानेंछेदीचसंशयात्याला जाणधनंजयातूं कर्मेंबाधितिनआ-त्मवेत्याला ४१ दोहा- मोकोंअर्पैकर्मकरे करीसंदेहदूर ग्या-नीबधनकरमसो रहैसदासुखपूर ४१ ओंवी- कर्मयोगातेंक-रिती जेशास्त्रेंमुक्तहोती आत्मज्ञानातेंपावती धनंजया ॥४१॥ अभंग- कर्मयोगांतरींसंन्यासाचीथोरी वंद्याद्विजवरींअग्रपूजे १ मुक्तझालादेहींनुरेसंशयकांहीं वेदशास्त्रग्वाहीपाहूनीयां २ जोकांआत्मवेत्तातयाकर्मवार्त्ता नबाधितीचित्तामाजीघेईं ॥३॥ तु काह्मणेमुक्तझालेदेहातीन अध्यमनेणतयायांगेलें ॥४॥ ४१ ॥ श्री:

श्लो०- तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थंज्ञानासिनात्म-
नः छित्वैनंसंशयंयोगमातिष्ठोत्तिष्ठभारत ४२

टी०स०- तस्मात्संशयअज्ञानें जोमनींछेदुनीतया ज्ञानखड्गें आ-
णिऊठ स्वकर्मकरिभारता ४२ आर्या- यास्तवअज्ञानेंजो हृद-
यींउपजूनिकरीमहातूट ज्ञानासीनेंछेदुनि संशयतोकर्मयोग
करिऊठ ४२ दोहा- संदेहजोअग्यानतें अपनोअर्जुनआयग्या-
नखर्गसोंकाटिये जोगकरेंकिननाय ४२ ओंवी- याकारणें
अज्ञान हृदयींउपजेसंशयकरून तेंज्ञानेंतोडून योगकरी ४२
अभंग- तस्मात्तूंहावैरीसंशयसंहारी जोवागेअंतरींअमंग-
ळ १ छेदींज्ञानखड्गेंशिरयाचेंवेगें स्वकर्मतूंअंगेंअनुष्ठींपां २
तुकाविनवणीऐकावीसज्जनीं समासयेथूनीप्रसंगूहा ॥३॥४२॥
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादेज्ञानयोगोनामचतु०४

इतिटीकासमश्लोकी चतुर्थाध्यायदीपिका
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं ४

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्थोऽध्यायः४॥

पंचमाध्यायप्रारंभः

वामन.

पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं योगसंन्यस्तकर्मजो आत्मज्ञानीतयाक-
र्में नबाधितिधनंजया १ दुसऱ्याअंतिच्याश्लोकीं उत्तमश्लोक
बोलिला कींऊठकर्मयोगातें करीतूंह्मणऊनियां २ येस्थळीं व-
र्णिलाकृष्णें योगसंन्यस्तकर्मजो तोकर्मयोगामध्येंच कर्मसं-
न्यासदेखतो ३ कींकर्मनकरीबंध ब्रह्मींनिष्कामअर्पिलें याक-
र्मयोगींकर्माचा संन्यासहरिबोलिला ४ कर्मसंन्यासह्मणिजे
कर्मत्यागाचितोअसा कींकरोनिनसेकेलें नकळेअर्जुनाअसें
५ वाटलेंत्यासकींकर्म त्यागबोलोनिसांगती कर्मयोगकरूंसां-
गे तरीसंदिग्धबोलहे ६ यासंशयेंप्रश्नकरी त्यातेंउत्तरदेहरी॥

कींहेएकाविणेएक सिद्धिदेतीनसर्वथा ७ स्वातंत्र्यसांख्ययोगां-
सी कींएकचिअनुष्ठितां दोंहींचेंफळपाहावें नतसेंयंस्थळींघडे
८ऐसेंश्रीकृष्णबोलेल करितांप्रश्नअर्जुन येथूनियांसमश्लोकीं॥
संगतिश्लोकहेंएथक ९

अर्जुनउवाच.

श्लो०-संन्यासंकर्मणांकृष्णपुनर्योगंचशंससि
यच्छ्रेयएतयोरेकंतन्मेब्रूहिसुनिश्चितम्॥१॥

टी०स०- बोलोनिकर्मसंन्यास कर्मयोगहिबोलसी दोहींतश्रेय
जेंएक कृष्णातेंसांगनिश्चित १ आर्या- सांगसिकर्माचा तूं
योगहिसंन्यासहीमलाआंगें कृष्णायादोंमध्यें श्रेयस्करएकनि-
श्चयेंसांगें १ दोहा- कबहुकहतसंन्यासकों कबहूंहीकरमजो-
ग एककहोनिहचयकरी मीटेजिनभ्रमरोग १ ओंवी- पा-
र्थह्मणेकृष्णनाथा संन्यासकर्मसांगतां कर्मकींसंन्यासतत्त्वतां
निश्चयसांग १ अभंग- पुसेपांडुपुत्रपरिसेनीरदगात्र संश-
याचेंसेत्रएकदांसें १ बोलोनियांकर्मसंन्यासाचेंवर्म कर्मयोगो
त्तमनिवेदीसी २ परियादोहींतश्रेयसदावींहित मजसांगसाद्यंत
कृष्णनाथा ३ तुकाह्मणेजगव्यापकाचासंग नयेंज्ञानमगकाय
उणें ४॥१॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०- संन्यासःकर्मयोगश्चनिःश्रेयसकरावुभौ
तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते॥२॥

टी०स०-कल्याणकरसंन्यास कर्मयोगहिहापरी कर्मत्यागाहु-
नीथोर कर्मयोगविचारितां २ आर्या- संन्यासकर्मयोगहि
दोन्हीकल्याणकरपरंतुजनीं कर्मत्यागाहुनिहा विचारितांकर्मयो-
गबहुतगुणी २ दोहा- करमजोगसंन्यासअरु दोउयेसुभदे-
त करमजोगसंन्यासमें करमनलहियतचेत २ ओंवी- श्रीकृ-
ष्णह्मणेपार्था कर्मसंन्यासदोन्हीउभयतां फलएकदोहींचेंनिचा

ऐकाबुद्धिचेबोधक ४ ॥६॥

श्लो०-योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितें-
द्रियः सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलिप्यते७

टी०सम०-कर्मयोगेंशुद्धचित्त जिंकिलींइंद्रियेंमन जोदेहजीवभू-तात्मा करितांहिअलिप्तनो ७ आर्या- विजितात्माशुद्धात्मा-योगीरतजोजितेंद्रियग्राम आत्मासकळांचातो कर्मेंकरूनीअलि-प्तनिष्काम ७ दोहा- इंद्रिजितनेंशुद्धही जोगजुगतजोकोय जीवतजानेंआतमा करमलेसस्रनहोय ७ ओंवी- योगकर्म केलिया शुद्धत्वहोयआत्मया जितेंद्रियाविषया करूनिअलिप्त जो ७ अभंग- चित्तशुद्धिकर्मयोगें कोणापुसावेंनलागे १अ-होजिंकुनियांमन केलींइंद्रियेंस्वाधीन २ जीवभूतांचाहादेह न-लगेकिमपिसंदेह ३ अलिप्तजोकरितांही तुकाह्मणेनोविदेही ४॥७

श्लोक-नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्येततत्त्ववि-
त् पश्यञ्छृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपन्श्व
सन्॥८॥

टी०सम०-नकांहींकरितोंऐसें मानितोनित्यतत्त्ववित् विषयींवर्त-तांजातां निजतांश्वासवाहतां ८ आर्या- अशनींवासग्रहणीं निद्राश्रवणींहिदर्शनींगमनीं स्पर्शींश्वासींकर्त्ता मीहेंतत्त्वज्ञयुक्त तोनमनी ८ ग्यानीकरमनकरतहे मूलीक्रियेनमान सूजतसोच-तसुपनित सुनतफिरतपुनिजान ८ ओंवी- कर्मकरूनीह्मण-तीनाहीं देखणेंआइकणेंपाहीं गंधभोजननिद्रागमननेंही श्वा-सटाकणेंहीआठ ८ अभंग- ऐसेंकांहींनकरीतो स्मृतिसास्त्री-तेंवर्त्ततो १ मानीतोनित्याचारी तत्त्ववेत्ताब्रह्मचारी २ विषयीं वर्ततांजातां नसुटेसमाधितत्वतां ३ निद्राघेतोश्वाससांडी तुका-ह्मणेसहजखांडी ४॥८॥

श्लो०-प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि

इंद्रियाणींद्रियार्थेषु वर्त्तंत इति धारयन् ॥ ९ ॥ ७॥

टी॰ सम॰- कर्मेंद्रियक्रिया होतां निमिषादिहि हालतां इंद्रियेंस्वस्व विषयीं वर्त्ततीमानुनी असें ९ आर्या- निपुणहि निमिषोन्मेषीं दानग्रहणींहि भाषणाप्रमुखीं करणेंकरणार्थींहि वर्त्तति भावुनि सदाविदेहि सुखी ९ दोहा- जागतसोवनचलतऔर बोलत डारहुं देत इंद्रीबिखयनसों लगी जाननहै यहहेत ९ ओंवी- बोलणें आणिघेणेंदेणें पातेंपानयालावणें उघडणें हा इंद्रियेंव्यापारकरणें ऐसें मानूनिवर्त्तती ९ अभंग- वाचापाणिपादलिंग गुदपांचहे कर्मांग १ यांच्याआचरतांक्रिया अंतरशुद्ध बाहेरमाया २ निमिषादिकहीहालतां छिन्नन व्हेसंयोगता ३ इंद्रियें आत्मविषें पेंबागतांतुकाहर्ष ४ ॥ ९ ॥

श्लो॰- ब्रह्मण्याधायकर्माणिसंगंत्यक्त्वाकरोति-
यः लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ १० ॥

टी॰ सम॰- ब्रह्मींअर्पूनियांकर्में संगटाकूनिजोकरी पापेंनलिंपे तोजेसें जळींकमळिणीदळ १० आर्या- ब्रह्मींअर्पुनिकर्में करिजोहोउनिअलिप्ससंगमळीं पापेंलिप्तनसेतो कमळदळजसें नलिप्तहोयजळीं १० दोहा- करमकरेनजिसंगकों सबकोंब्रह्महिजान ताकोंपापनलगतहे पद्मपत्रजिउमान १० ओंवी- ब्रह्मार्पणकर्मकरी संगत्यजूनिअसेंनिर्धारी पापेंनलिंपेऐसियापरी पद्मपत्रउदकींजेसें १० अभंग- कर्मेंब्रह्मींअर्पून झालेंमानसउन्मन १ करीसांडूनियांसंगु निरपेक्षतोचिचांगु २ पापेंनलिंपेतोजेसें स्फटिकरंगाचेकडवसे ३ जळींपत्रकमळिणीचें तुकयासीसाम्यत्याचें ४ ॥ १० ॥

श्लो॰- कायेनमनसाबुद्ध्याकेवलैरिंद्रियैरपि ॥
योगिनःकर्मकुर्वंतिसंगंत्यक्त्वात्मशुद्धये ॥ ११

टी॰ स॰- कायामनेंबुद्धिनेंही वासनातीनइंद्रियें चित्तशुद्ध्यर्थकरि

ती संगटाकूनियांक्रिया ११ आर्या- देहमनबुद्धियांही योगीग-
तवासनेंद्रियांसहित निजचित्तशुद्धिसाठीं संगत्यागूनियांक्रि
याकरित ११ दोहा- देहबुद्धिमनइंद्रियन जोगीहुयेनि संग
करमकरतअतिचाहसों चित्तसोचकेअंग ११ ओंवी- कर्मफ
ळाचीइच्छात्यजूनी शांतिनिष्ठापावेमनीं कायामनेंयुक्तआचरो-
नी फळटाकूनिकर्मकरी ११ अभंग- कायामानसएकाग्र बु-
द्धिहोऊनेदीउग्र १ गेलीवासनापळाली करणेंएकापंथींआलीं
२ मगवांछीचित्तशुद्धी करीनिःसंगत्वसिद्धी ३ संगटाकूनियांक्रि
या स्वात्मप्राप्तीहेतुकया ४ ॥११॥

श्लो०- युक्तः कर्मफलंत्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठिकीं
अयुक्तः कामकारेणफलेसक्तोनिबध्यते ॥१२॥

टी०स०- योगीकर्मफळत्यागें स्थितीचीशांतिपावतो सकामका-
मसंकल्पें बद्धहोतोफळींरत १२ आर्या- त्यागुनिकर्मफळा-
तें पावेतोमुक्तनैष्ठिकीशांती कामेंअयुक्तबंधा कर्मफळासक्त
पावतोअंतीं १२ दोहा- ग्यानीहुमुगतीलहे करमकरेफळछां-
ड मुररवफलकीआसकरे बंधकामनाआड १२ ओंवी- ज्ञा-
नीमुक्तीतेंपावती कर्मकरूनीफळेच्छाटाकिती कामनाबंधेपड-
ती तेबद्धहोत १२ अभंग- योगीऐशाचिन्हीजाण कर्मफळीं
निराकरण १ आत्मस्थितीसपावला सहजशांतिआलीत्याला
२ सकामतालागेपाप जेथेंकामनासंकल्प ३ बद्धफलाशेंबांध-
तो तुकाम्हणेंवायांजातो ४ ॥१२॥

श्लो०- सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्तेसुखं
वशी नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्नकारयन् १३

टी०स०- करूनिकर्मेंसन्यासी मनेंहोउनियांसुखें असेनवद्वा-
रपुरीं कांहींनकरवीकरी १३ आर्या- करुनीकर्मेंहिमनें सं-
न्यासीहोउनीअसेस्वसुखें देहनवद्वारपुरीं कांहींनकरीस्वयें

नकरविस्करवें १३ दोहा- मनकरीकरमजेतजत ग्यानीतिन-
कोंमान नवद्वारपुरमेंबसत लेनस्करवनकीरवान १३ ओंवी-
मनेंकरूनिकर्मेंजोंत्यजी ज्ञानीत्यासह्मणिजेजी देहींनवद्वारपु-
रींजी नकरीनकरवी १३ अभंग- करूनीनिष्कामकर्मास यो-
गीसंपादीसंन्यास १ स्करवीहोउनीयांसनें नकरीरुद्रादिसाधनें
नवद्वारेपुरींदेहीं वर्त्तोसंरक्षीविदेही ३ स्वयेंनकरीकरवीहिना
तुकाह्मणेइतरजना ४ ॥१३॥

श्लो०-नकर्त्तृत्वंनकर्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः
नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्त्तते॥१४॥

टी०स०-कर्त्तृत्वकर्मेंलोकांचीं नईश्वरहिनिर्मितो नकर्मफलभोगा-
तें वर्त्तेसंस्कारचक्रहें १४ आर्या- कर्त्तृत्वकर्मयातें लोकांचेंनि-
र्मितोनईश्वरतें तेंविंनकर्मफळाच्या भोगासंस्कारचक्रहेंवर्त्ते १४
दोहा- ईश्वरकरमनकरतयह नहीकरमकरतार करमफल-
नाहींकरत प्रकृतिकरीबिस्तार १४ ओंवी- ईश्वरनाहींकर्म
करित कर्त्तृत्वयालोकांत नकर्मफलभोगातें संसारचक्रअसे १४
अभंग- कर्त्तृत्वकर्मलोकांचें अथवात्यांच्याप्रपंच्याचें १ ईश्वरनि-
र्मुनीनिराळा कर्मसाक्षित्वेंवेगळा २ ननोकर्मासकरवी अथवाफ-
ळश्रुतीभोगवी ३ वर्त्तेसंसाराचेंचक्र तुकासर्वदाअवक्र ॥४॥ १४॥

श्लो०-नादत्तेकस्यचित्पापंनचैवसुकृतंविभुः
अज्ञानेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यंतिजंतवः॥१५॥

टी०स०-कोणाचेंपापहीनेंघे नेघेपुण्यहिईश्वर अज्ञानेंवेष्टि-
लेंज्ञान त्याणेंकरितिभोगिती १५ आर्या-कोणाचेंअघनेंघे
नेघेपुण्यासहीविभुपरंतू अज्ञानज्ञानातें अवरीतेणेंचिमोह-
तीजंतू १५ दोहा- गहेनसुकृतकाहुकों औरपापनहिलेत॥
छायोग्यानअग्याननें मोहनप्रगटनदेत १५ ओंवी- कोणा
चेंपापनघेजाण पुण्याचेंनलगेकारण अज्ञानेंवेष्टिलेज्ञान त्या-

णेंभोगभोगिती १५ अभंग- पापहिनेघेतोकोणाचें जेणेंयोगें भूरदुःखाचे १ नेघेपुण्यहिईश्वर पावावयास्वर्गद्वार २ अज्ञाना-नेजेंवेष्टित ज्ञानमोहेंविष्कळित ३ यास्तवकरितीभोगिती तुकाह्मणेअहंमती ४ ॥१५॥

श्लो०- ज्ञानेनतुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्मनः
तेषामादित्यवज्ज्ञानंप्रकाशयतितत्परम्॥१६

टी०स०- अज्ञानबुद्धिचेंज्यांचें तेंज्याज्ञानेंचिनाशिलें पराजडा-तेंतेंत्यांचें प्रकाशीज्ञानसूर्यवत् १६ आर्या- आत्मज्ञानेंज्यां-चें अज्ञानसमूळपावलेंनाश सूर्यापरिदावीतें ज्ञानप्रगटोनिआ-त्मरूपास १६ दोहा- दूरकियोअग्यानजिन हियेंग्यानप्रगटाय देखनईश्वररूपतें ग्यानीसूरकेदाय १६ ओंवी- अज्ञानगेलि-यावरी ज्ञानप्रगटवोअंतरीं तोईश्वररूपानिर्धारीं ज्ञानवंतजाण-तू १६ अभंग- अज्ञाननिजबुद्धीचें नाशीज्ञानजिव्हाळ्याचें १ प-रीज्ञानशस्त्रचोख नाशीअज्ञानाचेंदुःख २ पराजडाचेंतेंज्यांचें ॥ अंधनेत्रतिमिराचें ३ ज्ञानसूर्यउदयांत तुकाझालास्वरूपवंत ४॥१६

श्लो०- तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः
गच्छंत्यपुनरावृत्तिंज्ञाननिर्धूतकल्मषाः॥ १७॥

टी०स०- त्याचिज्ञानींबुद्धिचित्त निष्ठातेपरमाश्रय असेतेपावती मोक्ष ज्ञानेंज्याळूनिसंचित १७ आर्या- तन्निष्ठतत्परायणअ-पुनिमनबुद्धिईश्वरींसारी नपवतिपुनरावृत्ति ज्ञानेंनाशोनिक-ल्मषेंभारी १७ दोहा- जोमनकोंअरुबुद्धिकों रोखनईश्वर माह जनममरणतिनकोंनहीं मुगतहोतनरनाह १७ ओंवी- जोमनआणिबुद्धीतें ईश्वरींस्थापीनिश्चितें भयनाहींतयातें मु-क्तहोय १७ अभंग- बुद्धिचित्तत्याचीज्ञानीं एकविधनियमु-नी १ परमाश्रयेंतेंचिनिष्ठा साजेसदायोगभ्रष्टा २ मोक्षपावती ऐसेते विश्वंभरीएकचित्तें ३ तुकाह्मणेदग्धकेलें ज्ञानेंसंचीतजा-

॥४॥ १७॥

श्लो०- विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि
शुनि चैव श्वपाके च पंडिताः समदर्शिनः ॥१८॥

टी०स०- विद्यासद्गुणसंपन्नीं ब्राह्मणीं धेनुही मधें गजीं श्वानांत चांडाळीं पाहतो समपंडित १८ आर्या- विद्याविनयी ब्राह्मण गाय श्वपच गज आणि तीं श्वानें पाहति समदृष्टीं जे पंडित ते वंदिजे- त विश्वानें १८ दोहा- बिद्याबिनयशूद्र जे गोगज सूकर श्वान॥ ग्यानी इनकों गणत हे भेद लेत न हि मान १८ ओंवी- विद्यावि- नयसंपन्न गाय गज सूकर श्वान हे जयासी सम जाण तोची ज्ञानी पंडित १८ अभंग- विद्याविनयसंपन्न अयाचित लोकमान्य १ ब्राह्मणीं धेनूमध्यें यातिभेदादि संबंधें २ गजीं श्वानीं तें चांडाळीं॥ समपंडितु ज्याहाळी ३ ज्ञान ज्याचें अखंडित तुका ह्मणे तो पंडित ४ १८

श्लो०- इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः १९

टी०स०- समीं मन स्थिर ज्यांचें तिहीं जितांच भव जिंकिला समतें ब्रह्म- निर्दोष तस्माद्ब्रह्मींच ते समीं १९ आर्या- स्थिर मन समीं जयांचें जितांचि भव जिंकिला तिहीं पार्था समतें ब्रह्म सुनिर्मळ तस्माद्ब्र- ह्मींच ते समीं समता १९ दोहा- समता जिनके जीव में तिन जी- त्यो सङ्सार समब्रह्म ही कों कहत ब्रह्मलीन निरधार १९ ओंवी- सम ज्यांचे जीवीं वसे त्यांहीं संसार जिंकिला से निर्दोष ही वसतसे ब्रह्मीं तो सम १९ अभंग- सर्वभूतां मन आपुलें जेणें स्थापिलें समान १ तेणें जीत असतां वीरा केला मातेरा भवाचा २ समब्र- ह्म तें निर्दोष जें निःशेष निर्मळ ३ तस्माद्ब्रह्मीं नते समीं तुकया व- मीं मन रातें ४ ॥१९॥

श्लो०- न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियं
स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥२०॥

टी०स०- न हर्षे प्रिय होतां जो अप्रियें घाबरा न से स्थिरबुद्धि न

जोमूढ ब्रह्मींब्रह्मज्ञजोस्थिर २० आर्या- प्रियहोतांहर्षेनाअ-
प्रियहोतांचिदुःखजोसाहे स्थिरबुद्धिनजोमूढ ब्रह्मींब्रह्मज्ञपणं-
डवाराहे २० दोहा- सुखपायेहरखेंनहि दुखपायेनरिसा-
य राखेस्थिरनिजबुद्धिकों ब्रह्मींरहतसमाय २० ओंवी- सु-
खझालियाहर्षनाहीं दुःखझालियाक्रोधनाहीं बुद्धीकरूनीस्थि-
रतेही तेब्रह्मींपावती २० अभंग - नहर्षेप्रियहोतानां ज्याच्या
मनानिश्चळता १ नोहेघाबराअप्रियें ज्ञानरायज्ञान्यांचा २ न-
जोमूढस्थिरबुद्धी देहशुद्धीरहित ३ ब्रह्मींस्थिरब्रह्मवेत्ता तुक-
याचित्तामिळाला ४ ॥२०॥

श्लो०- बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्माविंदत्यात्मनिय-
त्सुखं सब्रह्मयोगयुक्तात्मासुखमक्षय्यमश्नुते २१

टी०-स०- स्पृहानबाह्यांविषयीं स्वरूपींपावतोसुख ब्रह्मयोगीं
युक्तचित्त तोभोगीसुखअक्षय २१ आर्या- बाह्यस्पर्शत्या-
गी पावेअंतःसुखासिजोयोगी तोब्रह्मयोगयुक्त ज्ञानीअक्ष-
य्यपूर्णसुखभोगी २१ दोहा- बाहरकेंसुखकोंतजे हियसु-
खरहेसुजान वहीब्रह्मसुखकोंधरत लहेंजुआनंदमान २१॥७
ओंवी- बाह्यसुखातेंत्यजी ह्रदयींआत्मसुखजाणोनजी ब्र-
ह्मसुखींनिरंतरजी अक्षयसुखभोगी २१ अभंग- स्पृहान
बाह्यविषयीं एकेंद्रयोंगकला १ सुखपावतांस्वरूपीं सहजपा-
पींत्यागिला २ युक्तचित्तब्रह्मयोगीं सुखाभोगींअक्षया ३ तुका-
ह्मणेयापरतें कायउरलेंबोलाया ४ ॥२१॥

श्लो०- येहिसंस्पर्शजाभोगा दुःखयोनयएवते
आद्यंतवंतःकौंतेयननेषुरमतेबुधः ॥२२॥

टी०स०- जोभोगविषयस्पर्शी तेंदुःखाचेंचिकारण आद्यंतवं-
तकौंतेया रमेज्ञानीनत्यासुखीं २२ आर्या- जेविषयभोगपा-
र्था तेदुःखाचेप्रनिक्षणींदाते उत्पत्तिनाशवंत स्ववशेंरमतिति

बुधांसिनकदांते २२ दोहा- बिखेजितेंसङ्सारकें तेहेंदुखकोंमू-
ल उपजतबिनसनहेंतिन्हे पंडतगयेनभूल २२ ओंवी- स्पर्शें
संसारगरलसार तेंदुःखाचेंमूळनिरंतर नाशहोतअपार केंतेथा
ज्ञानीसुखी २२ अभंग- जोकांस्पर्शेंभोगविषय मोहोबाल्य
धरूनी १ तेंतवकारणदुःखाचें जेथेंवेचेआयुष्य २ आद्यंतवंत
पार्था हेअवस्थाभूमीचा३रमेज्ञानीनत्यासुखीं तुकादुःखी
प्रपंचीं ४॥२२॥

श्लोक- शक्नोतीहैवयःसोढुंप्राक्शरीरविमोक्ष
णात् कामक्रोधोद्भवंवेगंसयुक्तःससुखीनरः२३

टी०स०-जोजितांचशकेसोसूं पूर्वींचमरणाहुनी कामक्रोधादिवे-
गातें तोयोगीतोसुखीनर २३ आर्या- निजमरणाहुनिपूर्वीं,
कामक्रोधादिवेगजोसाहे तोयोगीतोचिसुखी तोज्ञानीयोग्य मु-
क्तिलालाहे २३ दोहा- कामक्रोधकेबेगकों साहिसकेजुसु-
भाय सोजोगीनितहीरहे नासुखमेलपटाय २३ ओंवी-यो-
गियातेंहायोग कामक्रोधांचावेग साहूंशकेसांग तोयोगीसु-
खीअसे २३ अभंग- जोजितांचिअर्जुना सोसुंभावनाशकेल१
पूर्वींचमरणाहुनी न्याहाळुनीउपेक्षी २ कामवेगक्रोधोद्भव स्वा-
नुभवरक्षकु ३ नरतोसुखीतोचियोगी पांडुरंगींतुकयातो ४॥२३

श्लो०-योंऽतःसुखोंऽतरारामस्तथांऽतर्ज्योतिरेव-
यः सयोगीब्रह्मनिर्वाणंब्रह्मभूतोधिगच्छति२४

टी०स०-सुखीआंतरमेआंत अंतर्ज्योतिचजोस्वयें झालाब्रह्मचि
तोयोगी ब्रह्मनिर्वाणपावतो २४ आर्या- अंतःप्रकाशमयजो
अंतःसुखयुक्तअंतराराम तोब्रम्ह्युक्तयोगी पावेनिर्वाणपांड-
वाब्रह्म २४ दोहा- जाकेहियेप्रकासहे अंतरसुखआराम॥
बहेजोगिपरब्रह्महे लहेब्रह्मकोंधाम २४ ओंवी- ज्याचेंहृद-
यप्रकाशो अंतरसुखआरामभासे तोचियोगीअसे ब्रह्मींनिर्वा-

णपावनो २४ अभंग— अंतरसुखीअंतरीरमे उंचप्रेमेंनिर्मळु १ अंतर्ज्योतीतजोस्वतां निर्मुक्तताप्रपंचीं २ योगीब्रह्मचितोझाला सां- गत्यालाउणीव ३ पावेनिर्वाण पदा तुकयासदाहरिरूपें ॥४॥२४॥

श्लो०- लभंतेब्रह्मनिर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषाः
छिन्नद्वैधायतात्मानःसर्वभूतहितेरताः ॥२५॥

टी० स०- पावतीब्रह्मनिर्वाण जेज्ञानीक्षीणपातक द्वैतनाशोंस्थिर मती सर्वभूतहितींरत २५ आर्या— निर्वाणब्रह्मातें पावतिऋ- षिवर्यजाणनिष्पापा छिन्नद्वैतयतात्मे करणारेसर्वभूतहितबापा २५ दोहा- जेग्यानीपापनतजत होतब्रह्ममेंलीन द्वंदनतिनके जीयमें रहतसबुनसोंदीन २५ ओंवी— प्राणीपापटाकीत ब्र- ह्मींजेलीनहोत त्यांचेंसुखत्यांचेत्हृदयांत सर्वभूतहितरतअसे२५ अभंग— लाभेब्रह्मरूपतादेहीं निःसंदेहोआकल्प १ क्षीणपात- कजेज्ञानी जगींवसूनीअलिप्त २ स्थिरमतीनासेद्वैत यातायात नोव्हरवे ३ सर्वभूतहितींरत पाहातीसंततुकयासी ४ ॥२५॥

श्लो०- कामक्रोधवियुक्तानांयतीनांयतचेतसां
अभितोब्रह्मनिर्वाणंवर्ततेविदितात्मनाम् ॥२६॥

टी० स० जेकामक्रोधरहित प्रयत्नींवशचित्तजे देहवांचोमरोतेतों मुक्तकेवळआत्मवित् २६ आर्या— कामक्रोधत्यागी जेयतिवश चित्तसाधुजनमेत्र निर्वाणब्रह्मतया विदितात्म्यालाअसेचिसर्व- त्र २६ दोहा— कामक्रोधसोंजोरहित बसकोन्होनिजचीत ग्या- नवंततेहेंसदा ब्रह्मचहादिसमीत २६ ओंवी— कामक्रोधविर- हित आत्माजाणूनिवशाकरित तोचीज्ञानवंतम्हणत ब्रह्मात्मवित्२६॥ अभंग— कामक्रोधाविरहित झालासंततोएक १ जेणेंप्रयत्नकेला बहु मनबाळुकवळीला २ देहमगमरोवांचो अथवासांचोसंपत्ती३ केवळमुक्तआत्मविद तुकयापदवंदीतु ४ ॥२६॥

श्लो०- स्पर्शान्कृत्वाबहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरेभ्रुवोः

प्राणापानौसमौकृत्वानासाभ्यंतरचारिणौ २७

टी०स०- बाहेरबाह्यविषयां दृष्टीतेंभोंवयांमधें नासिकींवाहती· प्राणा पानातेंकरुनीसमा २७ आर्या- बाह्यस्पर्शत्यागें भ्रूम· ध्यामाजिदृष्टिरोधूनी नासांतरसंचारी प्राणापानह्निसमानसा· धूनी २७ दोहा- तजेबिखयसङ्सारके दृष्टिभोंवमेंराख॥ प्राणअपानहुसमकरे नासतमनअभिलाख २७ ओंवी- बाह्य· विषयसंसार त्यजूनीदृष्टिभोंवयांवर प्राणायामसमकर प्राणअ· पानसमकरूनियां २७ अभंग- पुढेंसाह्वावेप्रसंगीं सांगणें· आहेचयोगीं ययालागींतोसारंगी दंशायेथेंजाणवी १ आस्था· लागावीअर्जुना ऐसीमनाचीवासना ह्मणूनीसांख्यतेंसज्जनाय· थाशक्तिसांगतु २ बाहेरबाह्यविषया वीतरागेंदापूनियां दृष्टि देऊनिभोंवया मध्यमार्गांअदकाशीं ३ प्राणींवाहेनिजप्राणु ते· वींचमेळवीअपानु तुकावदेदेतोमानु लोकांमध्येंयोगीया ४।२७

श्लो०- यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः
विगतेच्छाभयक्रोधोयःसदामुक्तएवसः॥ २८॥

टी०स०- बुद्धींद्रियमनस्थैर्य मुनिमोक्षपरायण नाहींइच्छाभय क्रोध झालामुक्तचितोसदा २८ आर्या- इंद्रियमनबुद्धीतें दमु· नीधरिमुक्तिचोमनींचोप तोमुनिमुक्तह्मणावा नाहींज्यालाभयस्पृ· ह्मकोप २८ दोहा- जिनइंद्रियेंरुबुद्धिमन मुगतहिमेंमनदेत इच्छाभयक्रोध जोतजेमुक्तिपदारथलेत २८ ओंवी- इंद्रिय· बुद्धिमनजिंकिलें मुक्तिसाठींमनघातलें इच्छाभयक्रोधत्यजिले मुक्तपदपावला २८ अभंग- बुद्धींद्रियेंहींआकारा मनधरणेंसा· धनबारा मुनिमोक्षाच्यामंदिरा एकसरांचालिले १ चाडनधरीसि· द्धीची तेविंचकामनामोक्षाची झालामुक्तसव्यसाची पुनःपुनःकि· तीसांगूं २ पैंगाजन्माचेंसार्थक मातेंभासेहेंचएक जाणुनितुक· याचाविवेक पदरींघेतीज्ञातये ३

श्लो०-भोक्तारंयज्ञतपसांसर्वलोकमहेश्वरम्

सुहृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशांतिमृच्छति॥२९॥

टी०स०- भोक्तायज्ञतपांचामी सर्वलोकमहेशमी सर्वांचामीसखा मातें जाणोनीशांतिपावतो २९ आर्या- भोक्तायज्ञतपांचा लोकेश्वरमीचवेदवेदांती भूतांचासुहृदहिमी मातेंजाणूनिपावती अंतीं २९ दोहा- तपजग्यनकोभोगता सबलोकनकोईश शांति लहेजोजानिके मोकोंप्रभुजगदीश २९ ओंवी- जपतपयज्ञाचा भोक्ता सर्वलोकांतईशकर्त्ता शांतिपावेजाणतां सर्वांचासखाजाणमी २९ अभंग- भोक्तायज्ञतपांचामी आहेऐश्वर्यभूमी सर्वलोकींमहेशमी सखातेवींसर्वांचा १ ऐसाप्रभूचाअन्वय झाला- तेथेंअहंक्षय मगशांतीवधुप्राय तोपावलोनिर्मळ २ तुकाविनवी वारंवार माझ्यामतींहर्षफार संतींनकरावाअव्हेर प्राकृतभाषा ह्मणोनी ३ ॥२९॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जुनसंवादेकर्मसंन्यासयोगोनामपंचमोऽध्यायः॥५॥ श्रीरुक्मिणीवल्लभायनमः

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायापंचमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ताजोवामनमनोरथीं १

इतिश्रीगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांपंचमोऽध्यायः॥५॥७

षष्ठाध्यायप्रारंभः

पूर्वाध्यायींअर्जुनाचा प्रश्नकींश्रेयएकजें तेंसांगकर्मसंन्यास अथवाकर्मयोगचि १ श्रीकृष्णेंउत्तरदिलें कींमोक्षार्थीतयासियां दोहीं विणेंनव्हेसिद्धी हेसापेक्षपरस्परें २ हेंघडेसांख्ययोगांसी कींत्या दोहींतएकचि अनुष्ठितांसिद्धिपावे बोलिलोंउभयत्रजे ३ संन्याससतुमहाबाहो दुःखमाप्तुमयोगतः याश्लोकांतविनाकर्म बोलिलान्यासदुर्लभ ४ तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते याश्लोकींकर्मयोगातें श्रेष्ठदोहींतबोलिला ५ हेंतोंविरुद्धकींकर्म योगाचीनीन्नपायरी संन्यासज्ञानसिद्धीची सेवटीलीच्चपायरी ६

याचाबोलुनियांभाव विरोधपरिहारया अध्यायप्रथमारंभीं क-
रीश्लोकद्वयेंहरी ७ काम्यानांकर्मणांन्यासं संन्यासंकवयोविदुः
ऐसेंपुढेंबोलणार अध्यायींअठराविया ८ संन्यासदोंपरीऐसा
कींकाम्यत्यागएकहा शिखासूत्रादिकत्याग न्यासआश्रमरूपतो ९
निरग्निआश्रमन्यास शब्दचिन्हासबोलिला कर्मयोगाविणेंजोकां
पूर्वींदुर्लभवर्णिला १० टाकूनिकामसंकल्प कर्मेंकृष्णार्पणेंकरी
कर्मींचित्यासससंन्यास साधयास्तवथोरहा ११ अशब्दचिन्हसंन्या-
सी होतांभ्रष्टचिहोइल निरग्निमगनोकर्मे शब्दचिन्हनहोशके १२
तसाचजोक्रियाटाकी संन्यासपदवीविना प्रत्यवायेंबद्धहोतो उ-
भयभ्रष्टअक्रिय १३ निरग्निहूनिहींश्रेष्ठ कर्मयोगअशागुणें अ-
क्रियाहूनिहींश्रेष्ठ हेंबोलेलजगद्गुरु १४ ॥श्रीमद्रुक्मिणीरम०

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-अनाश्रितःकर्मफलंकार्यंकर्मकरोतियः॥
ससंन्यासीचयोगीचननिरग्निर्नचाक्रियः॥१॥

टी०स०-कर्मींफळासक्तनव्हे करावेंकर्मतेंकरी तोसंन्यासीतोचि-
योगी ननिरग्निनअक्रिय १ आर्या- कर्मफळाचाआश्रय नक-
रुनिजोनरकरीननिजधर्म तोसंन्यासीयोगी नेणोअक्रियअनग्नि-
तेंवर्म १ दोहा- करमफलनचाहेनही करमकरेंनिष्काम जोगीसं-
न्यासीवहहें पावनहेंसुखधाम १ ओंवी- कर्माचेंफळनापेक्षि-
तांकर्मकरी तोचिसंन्यासीयोगीअवधारी जोसाग्निकर्माचाअधि-
कारी तोकर्मयोगीनव्हे १ अभंग- पांडवांसीविस्मय देववद-
तांयोगीराय आपणाठावकाअन्वय असावाहेंवाटलें १ मग-
पुसावेंहाहेत कांकींजेथेंहरिप्रीत तेंचआपुलेंहीहित हेंतोंक-
धींटळेना २ ऐसाभावअंतरींचा जाणुनीसखावदेवाचा ऐकेंपा-
र्थसंशयाचा मूळठावोफिटेल ३ आह्मीअंतरींगेविजे मगनेंको-
णासीअर्पिजे ऐसेंनभेटेलदूजें पेंमायेचेंआवडतें ४ अनन्या-
सींवंचीजोकां होयअधिकारीपानका असोकाळ्ज्ञीसूटका आ-

जिज्ञालेंहेंभाग्य ५ दानायोग्यतूंसत्पात्र जैसेंकन्येजोगेंगोत्र अथ-
वापरमार्थीश्रोत्र जैसादीजेविरक्तीं ६ नरीऐकेंविचक्षणा ऋजधेई
अंतःकरणा अनश्रुतहेवासना कर्मफळींज्यानाहीं ७ करावेंतें क-
रीतो तोचयोगीसंन्यासीतो ननिरग्निहीजोहोतो अक्रियतोनाहीं ८
तुकावदेविचक्षणीं मांदुसगीतारत्नखाणी घ्यावेंएकेकनिवडूनी॥
वचनेंशेषशायीचीं ९ ॥१॥

श्लो०- यंसंन्यासमितिप्राहुर्योगंतंविद्धिपांडव
नह्यसंन्यस्तसंकल्पोयोगीभवतिकश्चन ॥ २॥

टी०सम०- संन्यासजोह्मणावातो कर्मयोगचिपांडवा कींकाम्यत्या-
गसंन्यास कर्मयोगनत्याविण २ आर्या- ज्यासंन्यासह्मणावें
पार्थात्यालाचयोगतूंजाण संन्यासत्यागाविण कोणीयोगीनव्हे तु-
झीआण २ दोहा- ज्याकोंसंन्यासीहिकहें वहेंजोगतूंजान बिनसं-
न्यासहिजोगनहि यहीसाचतूंमान २ ओंवी- ज्यातेंसंन्यासीह्म-
णती तोयोगजाणेंनिश्चिती संकल्पनटाकिलाकिरीटी तोयोगीनव्हे२
अभंग- ह्मणावाजोसंन्यासतो कर्मयोगसिद्धहोतो दोहींमार्गेंजे-
साजातो एकाक्षेत्रावंदाया १ कींयाकाम्याचेत्यागें जोसंन्यासघेतूं
अंगें कर्मयोगहीप्रसंगें नव्हेकांहींदुसरा २ तुकाविनवीभावार्थी
लोकपरिसोपरमार्थी ज्यासप्रीतयोगपंथीं अहर्निशींअखंड ३ ॥२॥

श्लो०- आरुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारणमुच्यते
योगारूढस्यतस्यैवशमःकारणमुच्यते ॥ ३॥

टी०सम०- योगारुरुक्षुजोज्ञानी कर्मत्यासहिकारण तयाचयोगा-
रूढासी ध्यानस्थितिसकारण ३ आर्या- योगारुरुक्षुमुनिजो
पार्थाकारणतयासितेंकर्म योगारूढमुनीला कारणशमतोचिदेस-
हाशर्म ३ दोहा- जोकरमहुतेंलहतहें ग्यानीचित्तबिचार जो-
गहिलहेशांतिहिगये बिखेइंद्रियनसार ३ ओंवी- योगारूढ
जोइच्छित तयाकर्महेंनिभ्रांत योगपावल्याशांत शमबुद्धितोची३

अभंग- योगारूढजोकाझाला जगींत्यावयामान्यता संपादिन आमुचीवार्ता पैंगाजीवींधरूनीं १ कर्मत्यासहीपांडवा कारणहोय यागोरवा जैसेंतेलबळेंदिवा प्रभादावीअनंत २ नयायोगारूढाला गीं ध्यानस्थितकारणअंगीं पुढेंउजळीहेमांगी तुकयाकारागीरतो ३

श्लो०-यदाहिनेंद्रियार्थेषुनकर्मस्वनुषज्जते
सर्वसंकल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते॥४॥

टी०स०-जेव्हांनविषयींगुंतें कर्मींहीनरुतेमन भोगसंकल्पही टाकी तेव्हांआरूढबोलिजे ४ आर्या- जेव्हांकुंतीतनया शकुनिसंकल्पजाळभारूड कर्मींआणिकविषयीं उदासजोतोचियोगिआरूढ ४ दोहा- विखयनसोंअरुकरमसों होंथप्रीतजबदूर सबसंकल्पनकोंतजे जोगरहेतबपूर ४ ओंवी- इंद्रियार्थींझालाहीन कर्मनिपजोंराहेआपण नयासीसंन्यासीम्हणून योगारूढबोलिजे ४ अभंग- जेव्हांनविषयींकदा गुंतेदैवीकसंपदा तूजसांगतोंप्रमदा लाघवजैसेंशंकासी १ कर्मींहीनरुतेमन जैसेंश्रीपादास्वप्न झालागजवाजीवाहन जागाहोतांतेंमिथ्या २ टाकीभोगाचेसंकल्प गेलाजीवींचाविकल्प तेव्हांआरूढज्ञानदीप बोलतोतुकयाऐसें ३ ॥४॥

श्लो०-उद्धरेदात्मनात्मानंनात्मानमवसादयेत्
आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः॥५॥

टी०स०- उद्धरावेंस्वचित्ताला प्रपंचींबुडवूंनये मित्रहेंआपुलेंचित्त शत्रुहीचित्तआपुलें ५ आर्या- उद्धरिजेंअपअपणां करिजेअपुलानघातआहोतो मित्रहिअपुलाआपण पार्थाअपुलाचिशत्रुहीहोतो ५ दोहा- निजआतमकूंउद्धरत अधोगमनकरिहेत आतमाहिरिपुआपकों आतमाहिसुखदेत ५ ओंवी- निजआत्माउद्धरत उद्योगावांचूनिमनठेवित आपलाशत्रुआपणजाणत मित्रआपुलेंचित्तपैं ५ अभंग- अरेविषयडोहांत

जेकांबुडालेसंतत तेंतवउद्धरावेंचित्त आत्मबळेंअभ्यासें १ नयेबु-
डवूंप्रपंचीं पुढेंजाणीवगेल्याची कोणपुसेधनवंनाची लाजजायध-
नगेल्या २ मित्रहेंआपुलेंचित्त सात्यझाल्याफळदेत शत्रुहीहेंच-
होत हाउद्धरूनिअनर्थ ३ तुकाह्मणेसर्वाधिक साधनहेंचिगमे-
एक चित्तझाल्यासन्मुख कायउणेंलाभासी ४ ॥५॥श्रीशम्॥

श्लो०-बंधुरात्मात्मनस्तस्ययेनात्मैवात्मनाजितः
अनात्मनस्तुशत्रुत्वेवर्त्तेतात्मैवशत्रुवत् ॥ ६॥

टी०सम०-मित्रत्याचेंचतेंचित्त जेंस्वरूपेंचिजिंकिलें अनात्मज्ञास
शत्रुत्वें वर्त्तेचित्तचिशत्रुवत् ६ आर्या- जिंकीमनजोत्याचें मा-
नसतेंआत्मबंधुहितकरतो मानसअनात्मयाचें होतेंअपुल्यारिपू-
हितोकरतो ६ दोहा- आपहिजीत्योआतमा सोईबंधूयाहि जि-
नजीत्योनहिंजूवहे अरिसोबरततताहि ६ ओंवी-बांधीआत्मीं
चित्तजिंतोनी तेंचित्तबंधूजाणूनी स्वरूपींवोळखीनाणी चित्तश-
त्रुवतवर्त्ते ६ अभंग- मित्रचित्ततेंह्मणावें जेंकांस्वरूपींविसावे
विश्वरूपअनुभवें जिंकीस्वात्मनतीनें १ हेंकांअलभ्यसाधन विधिइं-
द्रचंद्रेशान मानवतीऐसामान पैंभोगोतेंनिवाडे २ नाहींतरीअज्ञाना-
त मिथ्याभवसिंधूदावीन तुकाह्मणेजीवभ्रांत होयशत्रुहेंझाल्या ३
६

श्लो०-जितात्मनःप्रशांतस्यपरमात्मासमाहितः॥
शीतोष्णसुखदुःखेषुतथामानापमानयोः॥ ७॥

टी०स०-शांताचेंजितचित्ताचें थोरचित्तबरेंस्थिर मानापमानींशी-
तोष्णीं सुखदुःखांतजेंसम ७ आर्या- निजमनशांतात्माजो त्या-
चाआत्माभवार्णवांततरे शीतोष्णींसुखदुःखीं मानामानींअसेस-
माहितरे ७ दोहा- जिनजीत्योहेंआतमा शांतिलहेबहुग्यान
शीतउष्णसुखदुःखजरा औरमानअपमान ७ ओंवी- मनजि-
णोनिशांतिपावे तयापरनिष्ठाजाणावें ऐसियासिसुखदुःखनपा-
वे तैसेचमानापमान ७ अभंग- अरेशांताचेंकुरुपती जितचि-

त्याचीआयती थोरपणाहेंनिगुतीं चित्तधारेस्वरूपीं १ त्याचेंचिन्हहेंची वीरा मानअपमानवारा झगटल्यायाशरीरा मेरूऐसीधैर्यता २ तैसेंचशीतउष्ण विषामृताजैसाकृष्ण सुखदुःखींतोसहिष्णु तुकयाचकोंनेदीजे ३ ॥७॥

श्लोक- ज्ञानविज्ञानतृप्तात्माकूटस्थोविजितेंद्रियः
युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोष्टाश्मकांचनः ॥ ८ ॥ ७ ॥

टी०स०-ज्ञानेंअनुभवेंतृप्त जोकूटस्थजितेंद्रिय तोयोगारूढकीहेम भेंडाधोंडाजयासम ८ आर्या- जोकूटस्थजितेंद्रिय विज्ञानज्ञानतृप्तिनेंधाला देंकुळधोंडासोनें ज्यासमतोयुक्तमान्यविबुधांला ८ दोहा- ज्ञानग्यानविग्यानजो औरइंद्रिजितहोय सोनोपरखान एकसम गनेसोजोगीहोय ८ ओंवी- ज्ञानविज्ञानतृप्तझाले अविनाशविषयगेले जयांसुवर्णमृत्तिकाहेंनकळे तेयोगीजाणतूं ८ अभंग- ज्ञानभोज्यगुरूहातें धालाजेवूनितृप्तीतें सुखेंउद्गारअवचितें पैंगादेतूंसर्वदा १ जितेंद्रियब्रह्मचारी राहेकूटस्थव्यापारीं भासेनभासेंअंतरीं ज्याचाअंनआदळेना २ तोचयोगारूढहेम भेंडाधोंडाजयासम तुकाह्मणेसर्वोत्तम हेरोकडीप्रतीती ३ ॥८॥

श्लो०-सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबंधुषु ॥
साधुष्वपिचपापेषुसमबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९ ॥ ७ ॥

टी०स०-मित्रशत्रुउदासीन मध्यस्थअसखेसखे साधुपापीअशासवीं समबुद्धिविशेषतो ९ आर्या- द्वेष्यउदासीनरिपू बंधूमध्यस्थ सुहृदआणिमित्र साधूपापीयांला पाहेसमतोविशिष्टसर्वत्र ९ दोहा- मित्रउदासीशत्रुपुनि अरुनिजबंधुसमान साधूपापीचित्तमें गनेएकउन्मान ९ ओंवी- सोयरेबंधुमित्रजन वैरीसखा उदासीन यांनेंमानीसमान तोसमबुद्धी ९ अभंग- कोणीकापिलीयामान दुःखेंदनपवेरुदन मित्रजोडेराजशकुन गजवाहनींमिरवी १ दोन्हीसारिखेजयासी तैसेंचित्तसख्यापाशीं घेतनित्यवि-

सांप्यासी असरवाहीतेबींच २ साधुबोधामिथ्याबोली समबुद्धीपूजा केली तुकाह्मणेज्ञानवल्ली त्याचीझालीसफळ ३ ॥९॥श्रीराम्

श्लो०-योगीयुंजीतसततमात्मानंरहसिस्थितः
एकाकीयतचित्तात्मानिराशीरपरिग्रहः ॥१०॥

टी०स०- कर्मयोगींचित्तयोजी सदाएकांतसेवुनी स्थिरचित्ततनूए- क टाकीआशापरिग्रह १० आर्या- जोसंयमचित्तात्मा पार्था- निष्कामसंचयत्यागी एकांतीएकाकी ब्रह्मींयोजीमनासजोयोगी १० दोहा- बैठेकैसेएकचित्त जोगीसाधेजोग एकाकीचाहेनक- छु जोरेनहिसुखभोग १० ओंवी- योगीएकांतींबैसोनी असा- वेंरहस्यध्यानीं चित्तआत्माजिंतोनी टाकीआशापरिग्रह १० अ- भंग- कर्मयोगींचित्तयोजीसदोदित जैसायोगीघेतदिव्यरस १ एकांतसेवनआवडलेंमन पथानेंलोटूनशाहाणावागे २ स्थिरचित्तें चिंतीएकजगत्पती सद्विद्यासत्प्रीतीअनुरागें ३ टाकीआशानेंसा परिग्रहवीरेशा नाहींजीवदशातुकाह्मणे ४ ॥१०॥

श्लोक- शुचौदेशेप्रतिष्ठाप्यस्थिरमासनमात्मनः
नात्युच्छ्रितंनातिनीचंचैलाजिनकुशोत्तरम् ॥११

टी०स०- स्थापूनियांशुद्धदेशीं स्थिरआसनआपुलें नबहूउंचना नीच कुशाचर्मवरीपट ११ आर्या- शुद्धस्थानींअपुलें स्थिरआ- सनघालुनीसुयोगरतें अत्युच्चनीचहिनजें वस्त्राजिनदर्भज्यांत उत्तरते ११ दोहा- ठोरसुपुनितनिहारकें करिआसनबिस्तार न हिऊंचोनीचोनहिं पटकुशाचर्मबिथार ११ ओंवी- पवित्रशुद्ध देशींजाण स्थिरकरावेंआसन उंचनीचनसावेंजाण कुशाचर्मवस्त्र आंथरोनी ११ अभंग- स्थापूनियांशुद्धदेशींयेप्रसिद्धीं प्रयाग अंबुधिसंतग्राम १ स्थिरहें आपुलेंआसनजेणेंकेलें बहुऊंचलले ऐसेंनको २ नीचनरीभूमीदोषलागेऊर्मी कुशामृगचर्मीपटदिव्य ३ तेथेंसुमुहूर्तेंबैसावेंनिरुतें आदवीगूरुतेंतुकाह्मणे ४ ॥११॥७

श्लोक- तत्रैकाग्रंमनःकृत्वायतचित्तेंद्रियक्रियः
उपविश्यासनेयुंज्याद्योगमात्मविशुद्धये॥१२

टी०स०- करूनिमनएकाग्र स्थिरचित्तेंद्रियक्रियें चित्तशुद्ध्यर्थयो- ज्ञावा योगबैसोनिआसनीं १२ आर्या-- त्याआसनिंबैसोनी क- रुनीएकाग्रधीरचित्तमुनी आत्मविशुद्धीसाठीं योजावायोगइंद्रि- येंदमुनी १२ दोहा- करिबैठेमनकोंथिरे सबइंद्रियनकोंजीत करिकेआतमशुद्धकों जोगकरेयारीत १२ ओंवी- मनइंद्रियेंचि- त्तनेमुनी बैसावेंतयेआसनीं आत्मशुद्धीव्हावयालागोनी योग- करावा १२ अभंग- करुनीमानसएकाग्रहव्यास नेदावाल्यपैस मनाघेवों १ स्थिरचित्तहोयइंद्रियांसक्रियां वोळंगतीपायांसदोदीत २ चित्तशुद्ध्यर्थाचा योगपैंहटाचा जयोआसनाचातुकाह्मणे॥३॥१२॥

श्लो०- समंकायशिरोग्रीवंधारयन्नचलंस्थिरः
संप्रेक्ष्यनासिकाग्रंस्वंदिशश्चानवलोकयन्१३

टीका-सम०- माजपाठशिरग्रीवा नीटहेंधरुनीस्थिर ठेवूनिदृष्टि नासाग्रीं नपहाव्यादिशादश १३ आर्या- कायशिरग्रीवांतें सम- अचळकरूनिनीटनासाग्र पाहुनि दिशानपाहुनि करुनीब्रह्मींमनासएका- ग्र १३ दोहा- कायाशिरअरुग्रीवकों राखेएकसमान दृष्टिधरेनि- जनासिका देखनहोदिशआन १३ ओंवी- कायासमकरूनीक- टीहनवटी दृष्टिदोजेनासापुटीं स्थिरकीजेश्वासाचीपरिपाटी दि- शाअवलोकननकरावें १३ अभंग- माजपाठशीरग्रीवानीटस्थी- र धरुनीनिर्धारस्थिरकीजे १ उनताउपाधीतेंशादेहींआधीं गिळी- जेअंबुधीनदाजेसा २ आवरोनीमनाधरीजोधारणा तुकाह्मणेजाणा योगियांतो ३॥१३॥

श्लो० प्रशांतात्माविगतभीर्ब्रह्मचारिव्रतेस्थितः
मनःसंयम्यमच्चित्तोयुक्तआसीतमत्परः॥१४॥

टी०-स०- मननिर्भयजोशांत ब्रह्मचारिव्रतस्थजो मद्रूपींलावु-

नीचित्त वसेमत्पर होउनी १४ आर्या- मजवरिमनज्याचेंत्याशां-
तात्याचेंसमूळभयपरतो सब्रह्मचर्यरतजो युक्तअसोमनदमूनि-
मत्परतो १४ दोहा- शांतगहेभयकोंतजे ब्रह्मचर्यव्रतलेत मो-
मेंरखिरोंकेमन लहेजोगकोंहेत १४ ओंवी- निर्मलमनेंकरूनी
निर्भयमनींहोउनी ब्रह्मचर्यआचरूनी मजसांनिध्यहोईजे १४ अ-
भंग- असेसर्वकाळचित्तासिनिरखळ योजुनीप्रबळनिर्भयजो १
शांतमतीकरणेंजीतीअंतःकरणें व्रतनिर्मळपणेंआचरेहें ॥२ चि-
त्तासिमद्रूपींलावूनिनिक्षेपीं वसेस्वस्वरूपींमत्परजो ३ तुकाह्म-
णेतेथेंसिद्धीस्वसामर्थ्यें येतांयोगीनाथेंनपाहाणें ४ ॥१४॥श्रीशं

श्लो०- युंजन्नेवंसदात्मानंयोगीनियतमानसः
शांतिंनिर्वाणपरमांमत्संस्थामधिगच्छति १५

टी०स०- ऐसेंसदाचित्तयोजी योगीआवरुनीमन मोक्षासिसा-
धनअशी माझीतोशांतिपावतो १५ आर्या- नियमुनिचित्त
ब्रह्मीं योजीजेसासदैवजोयोगी मद्विषयाजेपरमा तेहेनिर्वाण
शांतितोभोगी १५ दोहा- इहविधिकरहीजोगको निजमनकों
थिरराख शांतिलहेमोकोंमिले रहेअभीरसचाख १५ ओंवी-
चित्तठेवीमाझेठायीं मीनिजवस्तूपाहीं समाधिहोऊनिराहीं मजत
त्परअर्जुना १५ अभंग- एवंचित्तऐसेंयोजुनीविन्यासें मनहातीं
तेसेंआकळावें १ मोक्षाअधिकारीहोयनिर्विकारी शांतिदेवीवरीश्री-
कृष्णाची २ तुकाह्मणेयेथें संशयीअनाथ पडतात्यापंथलावीदेव ३
१६

श्लोक- नात्यश्नतस्तुयोगोऽस्तिनचैकांतम-
नश्नतः नचातिस्वप्नशीलस्यजाग्रतोनैवचार्जु
न॥१६॥

टी०स०- नयोगबहुखातांही नएकांतलंघनीं नबहुनिजतांनि-
त्य जागतांहीनअर्जुना १६ आर्या- केवळउपवाश्याला योग-
नकोआणिफारखात्याला जागेफारनिजेही कौंतेयायोगपारखा

त्याला १६ दोहा- जोगलहेनहिबहुभखे नहिबिनखायेमीत सो-
वतेहिसोवेनहि अतिजागतनहिनीत १६ ओंवी- सदामनल-
क्षींअसतां नयेबहुखातां उपोषणनकरितां नजागतांअर्जुना १६
अभंग- नव्हेयोगऐसाखावेबहुतेसा लंघनेंभखसाजायसारा
१ बहूझोंपघेणेंयोगाचींलक्षणें नव्हतीकींजागणेंचिरजेथें २ अ-
र्जुनातूंजाणयोगाचेंप्रमाण अंतरींचीखूणआह्मीसांगों ३ तुका
ह्मणेदेवोकृपाळूपाहावो योगाचाबोलावोआनुवडी ४ १६॥श्रीराम

श्लो०- युक्ताहारविहारस्ययुक्तचेष्टस्यकर्मसु॥
युक्तस्वप्नावबोधस्ययोगोभवतिदुःखहा १७॥

टी०सम०- विहारआहारचेष्टा कर्मींनिद्राप्रबोधही युक्तज्याचीत-
यासाधे योगजोदुःखनाशक १७ आर्या- आहारविहारनि-
यत करितोकर्मींहिनेमिल्याचेष्टा फारनजागेननिजे योगतया-
सौख्यदेकुरुश्रेष्ठा १७ दोहा- जुगतआहारबिहारजो करमजो-
गपुनिहोय जागतसोवतजुगतसों सोडारतदुखधोय १७ ओंवी-
अतिआहारनसावा कर्मींबोधअसावा बुद्धिवंतेंसाधावा योगदुः
खनाशक १७ अभंग - युक्तीनेंवागोजेशोणनआणीजे आहा-
रघेईजेस्वल्पुतेसा १ चेष्टाकर्मसूत्रेंयुक्तीचींपवित्रें जाणीजेस्व-
तंत्रेंजाणतेनी २ निद्राकिंवाजागायेथेंमहाभागा युक्तिशब्दगंगा
पाहिजेगा ३ नयासीहादुःखनासूनीदेसुख तोयोगूपेंचोखतुक-
यालाभे ४ ॥१७॥

श्लो०- यदाविनियतंचित्तमात्मन्येवावतिष्ठते
निस्पृहःसर्वकामेभ्योयुक्तइत्युच्यतेतदा १८

टी०सम०- आत्मस्वरूपींचचित्त राहेजेव्हांनियोजिलें सर्वकामस्पृ-
हाशून्य ह्मणावासिद्धतेधवां १८ आर्या - जेव्हांब्रह्मींचवसे ज्या-
चेंनियमितसदेवअंतरतो निस्पृहकामींतेव्हां युक्तह्मणावासुखा-
नअंतरतो १८ दोहा- जबनिजचितकोंरोकिके राखेआतममांह

तजेसबेजोकामना सोजोगीनरनाह १८ ओंवी- युक्तआहारस्व-
ल्प कर्मचेष्टाकरीअल्प स्वपुसिअसेनियमरूप सिद्धतेव्हांरवरा १८ अ-
भंग- आत्मरूपींचित्तरमेसदोदिन निस्पृहसंतृसस्वपाधन १ काम-
होयशून्यगतीतेअनन्य पाहतांअमान्यनहोंआह्मी २ सिद्धऐसेंत्यातेंह्म-
णावेंसर्वार्थें ऐसेंरमानाथेंवर्णीयेलें ३ ध्यानकेसेंकीजेतेंश्रोत्रांघेई-
जे तुकाह्मणेमाझेंहीतऐका ४ ॥१८॥

श्लोक- यथादीपोनिवातस्थोनेंगतेसोपमास्मृता
योगिनोयतचित्तस्ययुंजतोयोगमात्मनः ॥१९

टी०सम०- निवातसदनींदीप नहालेउपमाअशी चित्तासयोगिया-
च्याजो स्वात्मयोगासियोजितो १९ आर्या- जोआत्मयोगयोजी
जितमनज्याचाहिकामरिपुमेला तोसद्योगीपावे स्वस्थिरनिर्वातदी-
पउपमेला १९ दोहा- जैसोदीपसमीरबिन रहेजोनठहराय जो-
गीनिश्चलचित्तसों उपमाहैयाभाय १९ ओंवी- चित्तनेमिलेंअसे
केवळआत्माचिदिसे निर्वातसदनींदीपअसे तैसीउपमायोगियासी
१९ अभंग- निर्वातसदनींदीपउपमेनी चंचळआसनींहोऊंनये १
योगियाचेंचित्तमिळेऐकामात भजलाहेमानएकविध २ किंवाप-
तिव्रताआलिंगीतकांता वियोगाचीवार्तासहजराहे ३ तुकाह्मणेघन
दृष्टिधरासन तेसेंयोगींमनस्थिरावलें ४ ॥१९॥

श्लो०- यत्रोपरमतेचित्तंनिरुद्धंयोगसेवया॥
यत्रचैवात्मनात्मानंपश्यन्नात्मनितुष्यति॥२०

टी०-स०- जेथेंउपरमेचित्त योगमार्गेंनिरोधिलें जेथेंचित्तेंआत्म
यातें पाहतांषेतयांतची २० आर्या- जेथेंउपरमपावे योग
निरुद्धमननिजस्वरूवेंपुष्ट जेथेंआपणअपणा पाहुनिअपुल्याच
ठायिंसंतुष्ट २० दोहा- जोगीसेवनजोगकों चित्तजहांठहरायनि-
रखतआतमकोंतहां रहतसदास्वरवनाय २० ओंवी- चित्तने-
मिलेंअसे आत्माकेवळदिसे जेथेंआत्माबसे संतोषपाहे २०॥छ॥

अभंग- जेथेंउपरमेचित्तयोगप्रेमें सहजदेहधर्मेसांडवला १ योगाचियापंथेंनिरोधीसर्वार्थी उसंतपेंजेथेंविरामले २ जेथेंआत्मामीळेचित्तानंदमेळें अखंडितखेळेनिरामयीं ३ पाहातोषट्पदजेवींअरविंद तुकाह्मणेनादसुरेठायीं ४ ॥२०॥

श्लोक०-सुखमात्यंतिकंयत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियं
वेत्तियत्रनचैवायंस्थितश्चलति तत्त्वतः॥२१॥ छ॥

टी० स०- तेथेंअनंतसुखजें बुद्धिग्राह्यअतींद्रिय जाणेत्यातेंमग नहा तत्त्वापासूनियांचळे२१ आर्या- बुद्धिग्राह्यअतींद्रिय आत्यंतिकसौख्यजेंतयाजाणे जेथेंसुस्थिरहोतां तत्त्वापासुननहोतसेजाणें २१ दोहा- जोसुखइंद्रियनतेंपरें बहुतबुद्धिकुरलेत वासुखकोंजानेंसबें तापाछेनहिहेत २१ ओंवी- अतिसुखजेंअनुभवेंकरूनी इंद्रियांअगोचरबुद्धिज्ञानेंजाणोनी जोस्थिरद्दढआपुलेमनीं तोनचळेकांहींनिश्चित २१ अभंग- नसेअंतत्यासअनंतह्मणावें सुखानेंमिळावेंऐसेठायीं १ बुद्धिद्दढधरीतेसींचइंद्रियें दमीयोगरायेयोग्यांचातो २ जाणेंत्यातेंमगतोहाकरितांकर्म वर्त्तीसजोधर्मचळोंनेदी ३ पाउलेंपांथिकजेसींउपेक्षीना तुकाह्मणेमनाधरूनीवागे ४ ॥२१॥

श्लो०- यंलब्ध्वाचापरंलाभंमन्यतेनाधिकंततः
यस्मिन्स्थितोनदुःखेनगुरुणाऽपिविचाल्यते२२

टी० स०- नमानीलाभअधिक त्यासुखाहूनिआणखी नचळेथोर दुःखेंही पावतांज्यासुखींस्थिति २२ आर्या- ज्यालाभातेंपावुनि लाभनमानीदुजाअधिकमगतो जेथेंस्थिरमनकरितां मोठ्यादुःखेंहितोनडगमगतो २२ दोहा- जापायेलाभनअधिक और नजानेमीत स्थिरतागहिडोलेनही बहुदुखपायेचित्त २२ ओंवी- यापरताआणीकलाभनाहीं त्याहूनिअधिकनमानीकांहीं राहूनिसुखाचेबाहीं अत्यंतदुःखेंनचळे २२ अभंग- नमानीतो

लाभआणखीत्याहूनी जीवासमाधानीअखंडित १ ज्यासुखाचीगती हातासआलीया मगकष्टझालीयानेघेजोवीं २ आधिव्याधिरोगराजसोभझाला तुकाह्मणेत्यालाआठवेना ३ ॥ २२॥श्रीशांवंदे॥७॥

श्लो०-तंविद्याद्दुःखसंयोगवियोगंयोगसंज्ञितं सनिश्चयेनयोक्तव्योयोगोऽनिर्विण्णचेतसा२३

टी०स०- दुःखसंयोगवृत्तीचा तद्वियोगांतआयता चित्तात्मयोगतो यत्नें साधावाहढनिश्चयें २३ आर्या- दुःखाचालेशनसे ज्यांनहि तोयोगपांडवाजाण सुविरक्तेंयोजावा निःसंशयहाचियोगनिर्वाण२३ दोहा- दुःखहुकेसंजोगकों मानीलेनवियोग निश्चयकरिकेंजोगकरे तावूंकरतज्ञजोग २३ ओंवी- जेथेंदुःखसंबंधनाहीं तोचियोगजाणावानिश्चितपाहीं वैराग्ययुक्तअंतःकरणकरूनीराहीं योगाभ्यासीं २३ अभंग- दुःखसंयोगाचीधुळीआंगानलगे नफाजेसेंउबगेव ज्ञयायें १ बुद्धियोगीकेसीपाण्यांसमासोळी मगतळमळीपार्थाकोण २ चित्तआत्मरूपींराहेसर्वकाळ ऐसेंयत्नबळस्वीकारांतूं ३ निश्चयसद्दढेंऐसाचसाधावा तुकाह्मणेदावायमनकरी ४॥२३॥श्रीशं

श्लो०- संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वासर्वानशेषतः मनसैवेंद्रियग्रामंविनियम्यसमंततः२४

टी०स०-संकल्पकरितांझाले कामनेसर्वटाकुनी मनेंचिइंद्रियग्राम दंडुनिसकळांस्थळीं २४ आर्या- संकल्पेंजेउठती पार्थानेसर्वकामसांडावे सर्वत्रइंद्रियांचा चित्तेंगणदमुनियोगमांडावे २४ दोहा- संकल्पनजोकामना तिन्हेतज्ञेचितचाय मनसोंरोकेइंद्रियन जोगकरेयाभाय २४ ओंवी- संकल्पमात्रेंचिझाले कामतेसर्व टाकिले मनेंइंद्रियग्रामधरिले दंडूनियांसर्वत्र २४ अभंग- संकल्पकरितांकामालेंत्यागुनी शमचिअनुष्ठानीसर्वत्यागें १ मनस्वीखेळतोविषयद्वारींखळ करणग्रामबळभंजोछंदें २ सर्वांठायींदंडमनाहातींदीला कोंलांबाबेसलारामजपीं ३ तुकाह्मणेगोष्टीफुकटनसाधे

विरळाकोटीमध्येंयोगीरावो ४ ॥२४॥

श्लो०-शनैःशनैरुपरमेद्बुद्ध्याधृतिगृहीतया॥
आत्मसंस्थंमनःकृत्वान किंचिदपिचिंतयेत्२५

टी०स०-धारणायुक्तबुद्धीनें व्हावेंस्थिरहळूहळू योजूनिचित्त चिन्मात्रीं कांहींचिंतूंनयेमग २५ आर्या- धैर्येंवळवुनिमतिला हळूहळूउपरतीसजिंकावें ब्रह्मींस्थिरमनकरुनी कांहींमगपांडवा नचिंतावें २५ दोहा- धीरजधरिअरुबुद्धिकरे रहेहरेसबत्यागकृ छूकरेनहिंकामना आतमसोंअनुराग २५ ओंवी- बुद्धिकरूनि धारणेनें हळुहळूस्थिरकरूनिमन चिन्मात्रींयोजींचित्तालागून मगकांहींचिंतूंनये २५ अभंग- धारणायुक्तिगुरुमुखेंसाधी सहजसमाधीप्राप्तहोय १ नव्हेगाढमूढलोकरंजवणें तटस्थतायेणें देहावरी २ तारस्थ्यनेनामसमाधीबोलती उघडफजीतीजनामध्यें ३ येथेंस्वरूपांतप्रवेशहळुहळु स्थिरमनमेळुचिन्मात्रींचा ४ कांहीं न चिंतावेंमगपेंठाझाल्या तुकाह्मणेआल्यांतिन्हीलोक ५ ॥२५॥ ७

श्लो०-यतोयतोनिश्चरतिमनश्चंचलमस्थिरं
ततस्ततोनियम्यैतदात्मन्येववशंनयेत् ॥२६

टी०-सम०-ज्याज्यापदार्थीनिघतें मनचंचळअस्थिर तेथेंतेथेंचि आत्माहा करावेंवशत्यांततें २६ आर्या- चंचळमनअस्थिरहें, ज्याज्याविषयाकडेचिबाधांवे त्यात्यापासुनिआणुनि सुज्ञेंत्हदयीं हळूचबांधावें २६ दोहा- मनचंचलजितजितचलें ताकोंरारवें रोंक करिसंजमनितआनमा साजेताकोंगोक २६ ओंवी- मन चंचळनाहींस्थिर धांवेसैरारनधरीधीर तयाआवरोनीविचार राहेआत्मतत्वीं २६ अभंग- ज्याज्यापैंपदार्थींचित्ताचेंचळण निघेतेथेंज्ञानशस्त्रठेवी १ मनहेंअस्थिरचंचळपांडवा याचानित्य दावापरमार्थीं २ ह्मणूनीजेंपाहेतेथेंआत्मालावी वशत्वेंवळवी मनोवृत्ती ३ त्यांतचिअसतांविसरलेंपुरे करावेंजागेंरेतुकाह्मणे४॥२६

श्लो०-प्रशांतमनसंह्येनंयोगिनंसुखमुत्तमम्
उपैतिशांतरजसंब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७॥

टी०स०-ऐशाप्रशांतचित्ताते योग्यातेंसुखउत्तम साधेरजतमातीत ब्रह्मरूपअकर्मक २७ आर्या- शांतात्मानिष्पाप ब्रह्मींकांहीं असेनअंतरजा उत्तमसुखवरितेंत्या जोह्मायोगीअखंडशांतरजा २७ दोहा- ज्याकेमनमेंशांतिहे पापरहितजोहोय मगनजुब्रह्मानंदकें ताजोगीकोहोय २७ ओंवी- अंतःकरणज्याचेंशांत त्यायोगियासुखअत्यंत रजोगुणेंमुक्तब्रह्मभूत ऐशियाप्रशांती २७॥७॥ अभंग- ऐसेंयाचित्तातेंप्रशांतदशोला योग्यभासेमलासुखपार्थी १ साधेरजतमाअतीतब्रह्मता रूपअकर्मतातुकाह्मणे २॥२७॥श्रीशं

श्लो०-युंजन्नेवंसदात्मानंयोगीविगतकल्मषः
सुखेनब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतंसुखमश्नुते ॥२८॥

टी०स०-योजीऐसासदाचित्त योगीज्यासनवासना ब्रह्मस्पर्शेंअनायासें अत्यंतसुखभोगितो २८ आर्या- एवंसंततयोगी योजीनिष्पापजोमनायास ब्रह्मस्पर्शसुखातें पावेअत्यंततोअनायास २८ दोहा-जोजोगीइहविधिकरे जोगपापकोंत्याग सहजब्रह्मकोंसुखलहे रहेआपअनुराग २८ ओंवी- सदाआत्मचिंतन करितां योगीकिल्बिषेंजिंतीतत्वता सुखेंचिब्रह्मींसायुज्यता अनंतसुखपावतो २८ अभंग- चित्तसदायोजीजेसाकामीवधू किंबालक्षव्याधुधरीवनीं १ योगीतोपांडवादुजीनवासना मायेवीणतान्हासुखनेणे २ ब्रह्मस्पर्शेंनिवेसायासेंवेंचला अत्यंतसुखाला भोक्तातोची ३ इतरतींसोंगेंनक्लेसंपादणी तुकातेकाह्मणीऐकेचीना ४ २८

श्लोक-सर्वभूतस्थमात्मानंसर्वभूतानिचात्मनि
ईक्षतेयोगयुक्तात्मासर्वत्रसमदर्शनः॥२९॥७॥

टी०स०-सर्वभूतांमधेंआत्मा भूतेंतींआत्मयामधें नित्ययोगींचित्तअसे तोपाहेसमदर्शनी २९ आर्या- आत्म्यामाजीभूतें पाहे

भूतांतआत्मयासमहा दृढयोगयुक्तआत्मा ज्याचातोपाहणारजग समहा २९ दोहा- मोहिलखेसबठोरजो सबकोमोहीमांहि मोकोंदेखतसोसदा सोहूंदेखततांहि २९ ओंवी- आत्मलेंसर्वभूतेंदेखे सर्वात्माआपणकौतुकें योगयुक्तआत्मादेखे सर्वत्रसमान तया २९ अभंग- सर्वभूतांमध्येंआत्माअसेएक भूतेंसकळिकआत्मयांत १ नित्ययोगीचित्तऐसाठेवीजरी सर्वनेत्रद्दारींसमदर्शी २ योगनव्हेतरीऐसामार्गचाले येणेंयोगेंफोलनव्हेसाधु ३ तुकाह्मणेकृष्णएकनवलसांगे नोश्लोकप्रसंगेंऐकीजेहो ४॥२९॥

श्लो०-योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वंचमयिपश्यति
तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्रणश्यति॥३०॥

टी०सम०- मातेंसर्वत्रजोपाहे पाहेसर्वमदंतरीं मीत्याचात्यासमोडीना नोमाझासोडिनामला ३० आर्या- पाहेसर्वत्रमला माझ्याठायींहिसर्वलोकांस माझात्याशींमजशीं त्याचानविनाशएकएकास ३० दोहा- व्यापकहोंसबजीवमें मोकोंदेखेकोय कैसेंहूंकितहूं रहे नाकोमोमेंजोय ३० ओंवी- मजसर्वाठायींओळखे मीसर्वत्रत्यासदेखें माझेनिमित्तेंसुखें मीत्याचातोमाझापें ३० अभंग- मातेंसर्वत्रांतजोपाहेअर्जुना जगाचीभावनानदिसेजया १ मजआंतविश्वघेतुह्माअन्वयो व्यतिरेकेंसव्योयोगचीनो २ सोडीनामीमगत्याचात्यासझाल्या सृष्टिप्रळयगेल्यारसातळीं ३ तोहीमगमज सोडीनासहसा तुकाह्मणेकेसालाभचोहा ४॥३०॥

श्लोक०-सर्वभूतस्थितंयोमांभजत्येकत्वमास्थि-
तः सर्वथावर्तमानोऽपिसयोगीमयिवर्तते॥३१

टी०स०-सर्वभूतस्थत्यामातें भजेधरूनिएकता मजमध्येंचितोयोगी प्रपंचीजरिसर्वथा ३१ आर्या- सर्वांभूतींमजजो एकत्वेंभजतपरमउद्योगी आसोनीविश्वांतहि माझ्याठायींअसेचिसद्योगी३१ दोहा- होईएकस्थितसबबिखे लखेभजेजुमोहि रहेकोनहीभा-

तिवह मोमेंबरततजोई ३१ ओंवी– सर्वभूतींजोआत्मत्वें भजततो सर्वथासंसारींनाहींवर्त्तत मजवेगळेनाहींहोईजेत तोनिमीअसे॥३१ अभंग– सर्वभूतस्थात्यामातेंजाणोनीयां भजेएकत्वींयाभावधरी १ मजमध्येंचीतोयोगीयाज्जाणपां तेजगर्भीआपावस्तीजैसी २ जरीतोप्रपंचींसर्वथागुंतला तरीमुक्तत्वाल्लाकायवाणूं ३ तुकाह्मणेब्रह्मलोकींचेरहिवासी आलेयाधरेसीसाकारत्वें ४॥३१॥श्रीमद्रुक्मिणीरम०

श्लो०- आत्मौपम्येनसर्वत्रसमंपश्यतियोऽर्जुन
सुखंवायदिवादुःखंसयोगीपरमोमतः॥ ३२॥

टी०सम०-सर्वभूतींस्वदृष्टांतें जोपाहेसम अर्जुना सुखदुःखासही योगी तोथोरमजसंमत ३२ आर्या– स्वानुभवेंसुखदुःखींज्याचीसर्वत्रदृष्टिसामान्य परमश्रेष्ठमहात्मा पार्थायोगीनतोकसामान्य ३२ दोहा– सबकोंदेखेंआपसम सुखदुखएकेभाय सोजोगीसबतेंबडो मोमेरहेसमाय ३२ ओंवी– आपलेंसुखदुःखसर्वत्र जें देखतीजीवमात्र तेयोगीपरमपवित्र तेथोरमभसंमत ३२ अभं० समदृष्टींसर्वभूतें जोकांपाहेमद्रूपातें १ मजसमानजाणिजे योगीअर्जुनावंदिजे २ देहींसुखदुःखलागे त्याचानिखरनपावेगें ३ देवह्मणेमाझ्याबोलें श्रेष्ठतुकयाकळलें ४॥३२॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०-योऽयंयोगस्त्वयाप्रोक्तःसाम्येनमधुसूदन
एतस्याहंनपश्यामिचंचलत्वात्स्थितिंस्थिराम्३३

टी०सम०-जोयोगहाबोलिलासी साम्येंश्लोकचतुष्टयें त्याच्यास्थितीतेंस्थिरमी नदेखेंमधुसूदना ३३ आर्या– जोयोगतुवांकथिला साम्येंजेणेंघडेसदास्वरतो परिस्थाचंचलतेस्तव त्याचीनदिसेमला स्थितीस्थिरतो ३३ दोहा– जोगकह्योहमकोजुतुम मोकोंएकसमान रहेनमोचितचंचलें जोतुमकियोबखान ३३ ओंवी– पार्थह्मणेयोगसांगीतला देवानाहींतोम्यांपाहिला चंचळमनयाला नि-

ग्रहकेवींघडे ३३ अभंग- करांजळीजोडूनियां अर्जुनपुसेकृष्णारा-
या १ आतांयोगबोलिलासी साम्यंश्लोकचतुष्टयासी स्थिरमीयाची स्थि-
ती नदेखेंहेंकोणगती ३ सांगमानेंमधुसूदना तुकाह्मणेजगजीवना ४
३३

श्लो०- चंचलंहिमनःकृष्णप्रमाथिबलवद्दृढम्॥
तस्याहंनिग्रहंमन्येवायोरिवसुदुष्करम् ३४॥७॥

टी०स०- कींकृष्णाचंचळमन इंद्रियेंजेंमथीबळी त्याचानिग्रहवाऱ्या-
ची मोरजेसीनबांधवे ३४ आर्या- चंचलहेंमनकृष्णा प्रमाथि
दृढसबळविषयशःष्करसें वंचीत्याचेंभासे धारणवायूसमानदु-
ष्करसें ३४ दोहा- मनहेंचंचलकृष्णाजू बहुशोकदृढजान ता-
रोकेंसमपवनहे अतिहीकठिनसुजान ३४ ओंवी- मनचंच-
ळबहुकृष्णा इंद्रियांहूनिबळकटगहन वायूचेपरीजायघेउन त्या-
चानिग्रहदुष्करअसे ३४ अभंग- मनहेंचीकृष्णादेवा चंचळवा-
गवीस्वभावा १ इंद्रियांतबलोत्तर ब्रह्महरंअगोचर २ याचानि-
ग्रहवायूची मोरबांधूंशक्तीकेंची ३ तुकायेतोकाकुळती येवढी
वारावीफजीती ४ ॥३४॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो० असंशयंमहाबाहोमनोदुर्निग्रहंचलम्
अभ्यासेनतुकौंतेय वैराग्येणचगृह्यते ॥ ३५॥

टी०स०- खरेंचहेंमहाबाहो मनचंचलदुर्जय अभ्यासेंआणि
वैराग्यें तरीतेंजिंकिजेनसें ३५ आर्या- चंचलधरवेनाजें निः
संशयमनबहूततापडलें पार्थाअभ्यासानें वैराग्यानेंपरंतुसां-
पडतें ३५ दोहा- अर्जुनउत्तमसाचकही मनचंचलनगहाय
जोगकियोबैराग्यसों नीकेपकरोजाय ३५ ओंवी- खरेंचि-
सांगतोंअर्जुना मनचंचळआवरेना अभ्यासवैराग्येंजाणा जिं-
किलेंजातें ३५ अभंग- हास्यमुरवेंदैत्यध्वंस वदेखरेंचप्रश्नास
१ तुवांकेलेंधनुर्धरा महाबाहोपार्थवीरा २ मनचंचळदुर्जय ॥

आहेमजलाप्रत्यय ३ तरीअभ्यासवैराग्यें मनवळिजेसंतसंगें ४ जिंकिजेलजेव्हांमन तुकातेव्हांसमाधान ५॥ ३५॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लोक- असंयतात्मनोयोगोदुष्प्रापइतिमेमतिः
वश्यात्मनातुयततांशक्योऽवाप्तुमुपायतः॥३६

टी०स०- माझीहेबुद्धिकींयोग नव्हेजोंमननावरे प्रयत्नशीळेंस्ववशें तोपावोंशकिजेमनें ३६ आर्या- वाटेममतिलाजो अजितात्मायासियोगदुष्प्राप वश्यात्मायत्नकरी पावायाशक्यत्यासिनिष्पाप ३६ दोहा- जिनपकन्योनहिंचित्तनिज तापेंजोगनहोय जिनआपनोंमनबसकियो लहतजतनहूसोय ३६ ओंवी- ज्याचेंअंतःकरणस्थिरनाहीं तोदुःखेंकरूनीयोगासीनपवेकांहीं ज्यासआत्मावश्यझालापाहीं तोउपायेंयोगासिपावेसत्य ३६ अभं० हेंचिबुद्धिकींरे योगनोहेसाचोकारें १ मननाटोपेजववरी योगसिद्धिनत्यावरी २ ह्मणूनिप्रयत्नशीळानें वश्यकीजेयासाधनें ३ यत्नशीळापुढेंकिती मगयादुर्जनाचीख्याती ४ तथाभयइंद्रियांचें तुकयाबाळाबागुलाचें ५॥ ॥३६॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०- अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलितमानसः
अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिंकृष्णागच्छति ३७

टी०स०- निष्ठाअसोनिअळसी मनयोगांतुनीचळे नमोक्षपावतांकृष्ण जायकोणेगतिप्रती ३७ आर्या- शिथिलश्रद्धाअसतां ज्याचेंयोगांतुनीहिमनचळतें पावुनिनयोगसिद्धिस कोणगतीत्यासहेंनमजकळतें ३७ दोहा- अजतिऔरश्रद्धासहित योगभ्रष्टतापाय लहेनसिद्धिजोगकी कौनगतहिकोंजाय ३७ ओंवी- पार्थह्मणेकृष्णनाथा भक्तियुक्तहोऊनिप्रयत्नकरितां योगींचळोनीसिद्धिनपावतां कोणगतीपावे ३७ अभंग- अर्जुनपुनःविनवीतो एकऐकेंहाशब्दतो १ निष्ठाअसोनिआळसें नाहींकेलापू-

र्णाभ्यास २ पुढेंसाधनींबैसतां गेलेंआयुष्यअनंता ३ चळेमन दोहींपक्षीं नातोप्रपंचकमळाक्षी ४ कृष्णात्यासीगतीकोण॥ सांगेतुकाह्मणेखूण ५॥३७॥

श्लो०-कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिवनश्यति अप्रतिष्ठोमहाबाहोविमूढोब्रह्मणःपथि ३८

टी०स०-तोकायउभयभ्रष्ट मेघाचेंजेविंथोगळ अपक्कपावलामोह ब्रह्ममार्गीमहाभुजा ३८ आर्या- जोअप्रतिष्ठकृष्णा, ब्रह्मपथामाजिमूढनसमाय होउनिउभयभ्रष्ट च्छिन्नाभ्रापरिविरेनकींकाय ३८ दोहा- केदोकूनवहभ्रष्टहे बादरसोबिनसाय ताकोंकछूनआसरों रहेमूढकेभाय ३८ ओंवी- मूढपणेंनपावतां उभयभ्रष्टतोनत्वतां याचीगतीविचारितां नासेजेसेंअभ्रदिसेवितळे ३८ अभंग- तोकायउभयभ्रष्ट मेघथिगळपेंनष्ट१ अपक्केंमोहपावे ब्रह्ममार्गीनित्यापावे २ महाभुजदेवराजा मत आमुचेंयाकाजा ३ तुकाह्मणेहेंचभय वाटेसाधकानिश्चय ४॥३८॥

श्लो०-एतन्मेसंशयंकृष्णाच्छेत्तुमर्हस्यशेषतः त्वदन्यःसंशयस्यास्यच्छेत्तानह्युपपद्यते॥३९

टी०स०- निःशेषयासंशयातें कृष्णाछेदिसिएकलूं यासंशयाचा संहर्ता नदिसेतुजवांचुनी ३९ आर्या- यामाझ्यासंदेहा कृष्णातूंचीसमर्थवाराया तुजवांणसंशयाचा छेत्ताकोणीनयादवाराया ३९ दोहा- मेरेयासंदेहकों दूरिकरोजगदीस मेटेयासंदेहकों कोनकरेतबरीस ३९ ओंवी- पार्थह्मणेकृष्णा हासंशयछेदेना तुजवांचूनींदीनजना नदिसेसंशयपरिहारिना ३९ अभं० निःशेषयासंशयासी उरोंनेदीहेविवसी १ तूंएकछेदिसीश्रीकृष्णा आहेभरवसासहिष्णा २ संहर्तायासंशयाचा ऐसाप्रनापकोणाचा ३ गुरुनदिसेतुजवीण॥ तुकावाहेआपुलीआण ४॥३९ श्रीगोपालम्

श्रीभगवानुवा०

श्लो०-पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते
नहिकल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति ४०

टी० स०-पार्थानयेथेंनस्वर्गीं त्याचानाशाघडेकधीं कल्याणमार्गी याकोणी बापाजायनदुर्गती ४० आर्या- इहलोकींपरलोकीं नाशनयाचाकधींनसेबापा सत्कृताचारेंकोणी दुर्गतिनपवेनसाचि संतापा ४० दोहा- अर्जुनदोऊलोकमे ताकोंहोयननास भले करमजोकरतहे ताकोंनहिंअधबास ४० ओंवी- देवह्मणेयोगाभ्यासींनाहीं ऐसेंकवणासिघडलेंनाहीं मोक्षमार्गींचालतांकांहीं दुर्गतींनजाय ४० अभंग- हर्षेबोलेभगवान वायांनजायसाधन १ येथेंअथवास्वर्गांत बाधात्यासिअपीडित २ मार्गकल्याणदायक- कोणीदीननव्हेलोक ३ बापानजायदुर्गती तुकाह्मणेयाचीगती ४।४०

श्लो०-प्राप्यपुण्यकृतांल्लोकानुषित्वाशाश्वतीः
समाः शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोऽभिजा-
यते॥ ४१॥

टी०स०-पावूनिपुण्यलोकांतें वर्षेंउमपराहुनी शुचिश्रीमंतसदनीं तोयोगभ्रष्टजन्मतो ४१ आर्या- जेपुण्यवंतत्यांच्या लोकींचिरकाळभोगुनीइष्ट शुद्धाश्रीमंताच्या सदनींघेजन्मयोगविभ्रष्ट ४१ दोहा- पुण्यवंतलोकहिलहे रहेबहुतदिनजाय जोगभ्रष्टधनवंतशुचि तिनघरजनमेजाय ४१ ओंवी- पुण्यश्लोकस्वर्गवासी वर्षेंबहुतस्वर्गासी शेवटींश्रीमंताचेकुशीं जन्मघेणें ४१ अभंग- पुण्यलोकातेंपावूनीं राहेअमृतसेवुनी १ हर्षेभोगकल्पवरी त्याचीसत्तासुरांवरी २ मगइच्छूफिरलिया पावेमृत्युलोकीं येया ३ शुचिश्रीमंतघरांत योगभ्रष्टतुकासुत ४ ॥श्रीशांवदे॥ ७

श्लोक- अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधीमतां
एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशम्॥ ४२॥

टी०सम०-योगियांचेचअथवा कुळींहोतोभल्याचिया हाजन्म

दुर्लभबहु यालोकींजोअसेरिती ४२ आर्या- अथवामतिमंतां-च्या योग्यांच्याजन्मघेकुलोत्तंसीं ऐसेंअतिदुर्लभहें यालोकींजन्म-जाणसहूंशीं ४२ दोहा- बुद्धिवंतजोगीकुलिन आनलेयअवता-र जनमलहतऐसोधरन दुर्लभहेनिर्धार ४२ ओंवी- योगियां-चेकुळींजन्मून आपुल्यापुण्येंकरून लोकींदुर्लभहोऊन यालोकीं हेरीती ४२ अभंग- किंवायोगीयांचेपोटीं योगभ्रष्टपावेहटी १ अथवाभलेकुळींलोक नेथेंहोयप्रकाशक २ जन्मदुर्लभईशाना ऐ-सालोभत्यासज्जना ३ मातापिताउभयपक्षी तुकावदेदेवसाक्षी ४।४२

श्लो०- तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपौर्वदेहिकम्
यततेचततोभूयः संसिद्धौकुरुनंदन ॥ ४३ ॥

टी०-सम०- त्यादेहींपूर्वदेहींचा बुद्धिसंयोगपावतो मोक्षींमग बहूयत्न करितोकुरुनंदना ४३ आर्या- तेथेंजन्मांतरिंचा पा-वेसंयोगयोगबुद्धीचा योगीतोकौंतेया पुनरपिकरितोप्रयत्नसि-द्धीचा ४३ दोहा- तिनहूपहिलीदेहको लहतबुद्धिसंजोग॥ जतनकरतहेंसिद्धिकों बहुविधसोंयहजोग ४३ ओंवी- तया-जन्मींपूर्वदेहबुद्धी तोमोक्षयत्नकरीबोधीं ज्ञानाभ्यासबळेंसिद्धी साधीहेकुरुनंदना ४३ अभंग- यादेहींपूर्वाभ्यासा निजमान-सापावेल १ पावेबुद्धिचासंयोग पुन्हायोगआरंभी २ मगमोक्ष बहूयत्नें वेंचीरत्नेंमतीचीं ३ कुरुनंदनासायास तुकाबहुवसस्वी कारी ४ ॥४३

श्लो० पूर्वाभ्यासेनतेनैवह्रियतेह्यवशोऽपिसः
जिज्ञासुरपियोगस्यशब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४

टी०स०- त्यालागपूर्वअभ्यास बळेंयोगींचयोजितो पूर्वींतो योगजिज्ञासू तरीवेदांअतिक्रमी ४४ आर्या- त्यापूर्वाभ्या-सबळें परवशतोयोगमार्गुतामांडी जाणोंइच्छीयोगचि शब्द-ब्रह्मासितोचिवोलांडी ४४ दोहा- सोतोअपनेंबसनहि हेंपहि-लोअभ्यास तातेंउपजेजोगजो ब्रह्मशब्दमेबास ४४ ओंवी-पू

वींअभ्यासाचाधडा ह्मणूनियोगस्मरलापुढां योगाचाविचारगाढा वेदातेंअतिक्रमी ४४ अभंग- अभ्यासतोत्यालापूर्व बाळसर्वपावतो १ बाळयोजीचित्तजोडे भ्रांतिउडेमायिक २ जिज्ञासुवेदाग मा शब्दब्रह्मामिळाला ३ नपडेधनदारपालचीं तुकयाचवीलागल्या ४।४४

श्लो०-प्रयत्नाद्यतमानस्तुयोगीसंशुद्धकिल्बिषः
अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोयातिपरांगतिम् ॥४५॥

टी०स०-प्रयत्नेंसाधितांयोग जातेकिल्बिषवासना अनेकजन्मीं-जोसिद्ध याजन्मींमुक्तिपावतो ४५ आर्या- यत्नेंयोगकरीतो होतोनिष्पापत्या उपरमगती बहुजन्मेंसिद्धाला योग्यालाहोयजाणपरमगती ४५ दोहा- जोगीजोग जतनकरे डारेसबअघधोय बहूजनमसिद्धिलहे ताहिपरमगतिहोय ४५ ओंवी-ज्ञानप्रयत्नकरी पापदोषहोतीदुरी मगजन्मांतरीं मुक्तिपावे ४५ ॥ अभंग- योगसाधितांप्रयत्नें अलभ्यरत्नेंहातिये १ जयावासनापातकी कायानिकोप्रक्षाळी २ अनेकजन्मेंक्रियमाणा मुक्तिराणावरीतो ३ तुकाह्मणेहितदिसे नरीअनायासेंऐकावें ४ ॥४५॥छ

श्लो०-तपस्विभ्योऽधिकोयोगीज्ञानिभ्योऽपिमतोऽ
धिकः कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीतस्माद्योगीभवार्जुन४६

टी०-सम०- तापसांहूनिहीथोर संमतज्ञानियांहुनी कर्मयोग्यांहुनीतस्मात् योगीतूंहोयअर्जुना ४६ आर्या- अधिकतपस्व्यांहुनिही योगीज्ञान्यांहुनीमहाबाहो आणिअधिककर्मीहुनि यास्तवहोयोगितूंमहाबाहो ४६ दोहा- तापसितेंजोगीअधिक ग्यानिताहुतेंमान करमहुतेंजोगीअधिक जोगीव्हेतूंमान ४६ ओंवी- तपस्वियांहूनिअधिक ज्ञान्याहूनिसंमतअसेएक कर्मियांहूनिअधिक यास्तवयोगीहोयतूं ४६ अभंग- तपियांहुनीथोर योगीश्वरवंदिजे १ माझ्यामतेंम्हणेहरी ज्ञान्यांशिरींहादिसे२ कर्मयोग्यांहूनीश्रेष्ठ होतान्निष्ठनरस्मात्तूं ३ योगीहोयतूंअर्जुना मा-

गेदानतुकया ४ ॥४६॥

श्लो०-योगिनामपिसर्वेषांमद्गतेनांतरात्मना॥
श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः॥४७

टी०सम०-स्वरूपनिष्ठचित्तेंजो यांसर्वांयोगियांमधें भक्तियोगें भजेमातें तोयोगीथोरसंमत ४७ आर्या- सर्वांयोग्यांमध्यें, मातेंमद्गतमनेंहृरूनिनम श्रद्धावंतभजेजो तोमजअतिमान्यजाणयुक्ततम ४७ दोहा- जोगीराखेमनमहीं मोमेनिश्चलभाय श्रद्धावंतमोकोभजे सोसबतेंअधिकाय ४७ ओंवी- योगीश्वरामाझारीं अंतःकरणठेवीनिर्धारीं तोभक्तअवधारीं तोयोगीमजमानला ४७ अभंग- स्वरूपींनिष्ठचित्तेंजोकां लोकलोकांमाझारीं १ यासर्वयोगियांत मजमानततोसांगू २ भक्तियोगेंमातेंभजे जोविराजेप्रेमळ ३ योगीथोरवंदावातो तुकादेतोअभय ४॥४७
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअभ्यासयोगोनामषष्ठोऽध्यायः॥६॥

वामन.

इतिटीकासमश्लोकीषष्ठाध्यायात्मदीपिका
श्रीपार्थसारथीकर्त्ताजोवामनमनोरथीं॥१

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीका यांषष्ठोऽध्यायः॥ ६॥

सप्तमाध्यायप्रारंभः

वामन.

योगियांतहिसर्वांत जोभजेभक्तिनेंमला तोथोरषष्ठाध्यायांतीं भगवान्बोलिलास्वयें १ योगीहोऊनियांकेसा भक्तहेंअर्जुनाप्रती सांगतोसप्तमाध्यायीं प्रसंगेंज्ञानभक्तिही २ श्रीमद्यदुनंदनाय०

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-मय्यासक्तमनाःपार्थयोगंयुंजन्मदाश्रयः

असंशयंसमग्रंमांयथाज्ञास्यसितच्छृणु॥ १॥

टी०-स०-सप्रेममनमद्रूपीं योगाभ्यासींमदाश्रित सर्वत्वेंजाणसी मातें जसेंतेंस्पष्टआइक १ आर्या- माझीआसक्तिमनीं मदाश्रयेंयोगकरुनिनिर्वाण निश्चितसमग्रमातें जाणसितेंऐकसांगतों जाण १ दोहा- मेरोहीकरआसरो मोहीसोंचितराख जानें निःसंदेहसब मोतेंसुनममभाख १ ओंवी- अर्जुनाअवधारीं मनमाझेठायींठेवूनियोगकरीं तुझेसंशयनासतीलजयापरी तें सांगेनआतां १ अभंग- द्वारकानाथबोले पार्थाऐकिलेंपाहिजे २ सप्रेममनमद्रूपीं जोनिक्षेपीभावाळू २ मदाश्रितयोगाभ्यासी अहर्निशीअखंड ३ सर्वज्ञत्वेंजाणमातें स्फुरऐकतोतुकया ४

श्लो०- ज्ञानंतेऽहंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषतः यज्ज्ञात्वानेहभूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते २

टी०-स०-विज्ञानेंसितुतेंज्ञान हेंमीनिःशेषसांगतों जेंजाणोनि पुन्हायेथें जाणणेंतेंउरेचिना २ आर्या- विज्ञानज्ञानतुला कथितोंसाकल्यवदतिजेंशिष्ट ज्यातेंजाणूनिपुन्हा जाणायाचेंहिनुरविअवशिष्ट २ दोहा- ग्यानऔरबिज्ञानसों तोसोंकहतबखानजाकेजानेजानवो कछुनरहतहेजान २ ओंवी- ज्ञानविज्ञानसहित तुजसांगेनसमस्त जेंजाणितलियानिश्चित जाणणेंनउरे २ अभंग विज्ञानेसीतुतेंज्ञान मीसंपूर्णसांगतों १ जेंजाणूनिपुन्हायेथें जाणणेंतेंनुरेची २ ऐसीनवलीकबोली तुकाचालीनिवेदी ३॥ २॥

श्लो०- मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यततिसिद्धये यततामपिसिद्धानांकश्चिन्मांवेत्तितत्त्वतः ३

टी० स०- मनुष्यांच्यासहस्रांत मोक्षयत्नींनरक्वचित यत्नेंहिसिद्ध जेत्यांत जाणेतत्त्वअसाक्वचित ३ आर्या- मनुजांच्याहिसहस्रीं विरळाकरियत्नसिद्धिचासत्वें॥ यत्नहिकर्त्यांसिद्धां माजीविरळाचिजाणतोतत्त्वें ३ दोहा- जतनकरतहेंसिद्धकों एकहजार

नमान तिनमोंजूकोउलहे बहुतलखतमहिमान ३ ओंवी-म
नुष्यांचियासहस्रांमध्यें सिद्धीतेंपावतीएखादे ऐसियासिद्धस
हस्रांमध्यें मजजाणेएखादा ३ अभंग- मनुष्यांचियासहस्रा-
त नरक्वचितप्रयत्नीं १ याहीमोक्षयत्नींजाण जाणेखुणनत्वाची
२ तोविरळामजवारे तुकयाभेटेसोयरे ३ ॥३॥श्रीमद्यदुनंदना०

श्लो०-भूमिरापोऽनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच
अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥

टी०स०- पंचभूतेंबुद्धिमन अहंकारहिआठवा माझीप्रकृतिहेऐ-
सी अष्टधाभेदपावली ४ आर्या- क्षितिजळतेजसमीरण आ-
णिकआकाशहीअविच्छिन्न मनबुद्धिअहंकार प्रकृतिअशीजाण
अष्टधाभिन्न ४ दोहा- भूमिनीरपावकपवन अंबरमनबुधि
मान अहंकारयेआठहि मायाभेदनजान ४ ओंवी- पंचभूतें
मनबुद्धिश्रेष्ठ ऐसींहींअहंकारआठ ऐसीप्रकृतीजनाट असेवेग-
ळाली ४ अभंग- पंचभूतेंबुद्धीमन अहंआठवालागुन वाग-
वीतवपुस्यंदन कर्मज्यासंसारथी १ नेवोदिलतिकडेची चालीप-
डलीरथाची यास्तवमीपणभोगाची तेवाजरक्षणीक २ अष्टधा
प्रकृतिभेदलीसे माझीमजचीसायासें झालीउत्पन्नकेसें चराच-
रव्हावेंहें ३ तुकाह्मणेकेलादेवें तीसकवणेंबारावें वारिलीया-
लाभपावे किंवाहानीउदंड ४ ॥४॥

श्लो०-अपरेयमितस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमेपरां
जीवभूतांमहाबाहोययेदंधार्यतेजगत् ॥ ५ ॥

टी०स०- अपराकार्यरूपाहे मूळप्रकृतितेपरा चिदंशेंजीवजे-
झाली जाणिजेतेंजिणेंजग ५ आर्या- जीवस्वरूपदुसरी प्रकृ
तिपरमजाणसांगतोंतुजगा तूंऐकमहाबाहो धरितीजेयासदासते
भजगा ५ दोहा- मायामेरीएकयह जिनजीत्योसङ्सार सा-
चींमनमेमानिले जीवरूपनिरधार ५ ओंवी- यांहीहुनी आ-

णिकअसेप्रकृति जीवभूतांतेंमहाबाहोधरिती उत्पत्तिप्रलयस्थिती तयामाजा ५ अभंग- येथेंअपरकारण करूंपाहेजोआपण मूळप्रकृतीसंपूर्ण महाज्ञानीबोलती १ परावाचापरामाया बुझेमानसींसरवया परात्परआपणीया पैंह्मणतीतोस्फजाण २ आतांजीवजेचिदंश झालेजयाच्याउद्देशें जाणिजेहेंजगदीशातुकाह्मणेबोलिला ३ ॥५॥

श्लो०-एतद्योनीनिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय
अहंकृत्स्नस्यजगतःप्रभवःप्रलयस्तथा ॥ ६॥

टी०सम०-ईपासूनीचहींभूतें मूळचिच्छक्तिजाणही उत्पत्तिप्रलयस्थान सर्वांचाजाणमीतसा ६ आर्या- प्रकृतीपासुनिभूतें सर्वहिहोतातिहाचिनिर्धार परिमीसकळजगाचा उत्पत्तिस्थितिलयांसिआधार ६ दोहा- मायातेउलहेसब मूलजीवयहदाय॥ होंउपजावनजगसब नासकरेंचितचाय ६ ओंवी- सर्वभूतांची योनी वर्त्ततयाअधिष्ठुनी सर्ताझालीमजपासूनी सर्वांचेंउत्पत्ति प्रळयस्थानमी ६ अभंग- ईपासूनीहोतीभूतें मूळचिच्छक्ति जाणते बहुजाणतीजाणते गोष्टीनसेझांकिली १ आतांउत्पत्ती कीलय स्थाननिर्मळमीहोय आहेसर्वांचाप्रत्यय तुजअसेबहुमुखें २ मीगातेंसाचीजाणीजे वेदादिकांआक्षेपिजे तुकाह्मणेहेंघेईजे निजपदरींअर्थासी ३ ॥६॥

श्लो०-मत्तःपरतरंनान्यत्किंचिदस्तिधनंजय॥
मयिसर्वमिदंप्रोतंसूत्रेमणिगणाइव ॥ ७॥

टी०स०- धनंजयानसेकांहीं मजहूनिपलीकडे ओंविलेंमजमध्येंहें विश्वसूत्रींजसेमणी ७ आर्या- मजहुनिअन्यनिराळें नाहींदुसरेंधनंजयाकांहीं माझ्याठायींग्रथिलें सर्वहिसूत्रींमणयापरीपाहीं ७ दोहा- अर्जुनमोतेंनापरे औरबातयहजान ज्यों मनिपोयोसूततमें मोमेंयोंसबमान ७ ओंवी- मजपरतेंकांहीं

अर्जुनादुसरेंनाहीं मीचअवघेंठायीं जेसासूत्रींमणीपटींतंतू ७ अभंग- धनंजययाधरेचा घेतूंधनंजयनामाचा त्यासीह्मणेयादवांचा राजाआपणहोयजो १ नसेकांहींमजहूनी पैलीकडेपाकशासनी मजमाझारीहोउनी हेंठेविलेंईश्वरें २ सूत्रींमणीएकहेम अळंकाराचेंहिनाम पाणीकल्लोळहेंसम तुकावमेंनिवेदी ३ ॥७॥श्रीः

श्लोक- रसोऽहमप्सुकौंतेयप्रभाऽस्मिशशिसूर्ययोः प्रणवःसर्ववेदेषुशब्दःखेपौरुषंनृषु ८

टी०सम०- जळींविभूतिरसमी चंद्रसूर्यांतमीप्रभा वेदींप्रणवमी शब्द नभींपौरुषमीनरीं ८ आर्या- रविचंद्रांतद्युतिमी सर्ववेदांतमीचओंकार उदकींरसशब्दनभीं पुरुषांतहिमीचपौरुषाकार ८ दोहा- चंद्रसूरजकीकिरणहूं जलरसमोकोंमान बेदनमेमैंहौं प्रणव पौरुषशब्दबरवान ८ ओंवी- सर्वरसांचीगोडी चंद्रसूर्यें माझीप्रौढी पुरुषींपुरुषत्वाचीगाढी ओंकारतोवेदींजाणमी ८ ॥ अभंग- याघृथ्वीचापुण्यगंधु तोमीह्मणेदीनबंधु जळींविभूती प्रसिद्धु रसमीचकौंतेया १ तेवींचंद्रआणिसूर्यांत आहेमाझी प्रभादीप्त प्रणवशब्दमीवेदांत उघडघेईअनुभवें २ नभींविषय शब्दाचा तोमीकेवारीदासाचा नरींअर्थपुरुषार्थाचा वीर्यमानमीचगा ३ ऐसामाझाप्रादुर्भावो पुढेंसांगूंअनुभवो पुण्यगंधपृथ्वीचा हो भूलवणीह्मणेतुका ४॥८॥

श्लो०-पुण्योगंधःपृथिव्यांचतेजश्चास्मिविभावसौ जीवनंसर्वभूतेषुतपश्चास्मितपस्विषु ९

टी०स०- पृथ्वींतमीपुण्यगंध तेजतेंमीहुताशनीं जीवनप्राणिमात्रांत तपमीतापसांमध्यें ९ आर्या- मीभूतलपुण्यगंधहि मीज्वलितविभावसूंततेजअसें तपमीतपस्वियांताहे जीवनभूतांतजाणमीचअसें ९ दोहा- गंधजुहोंयहभूममें होंपावकमेंतेजु जीवन कोंमैजीवहों तपसीतपलखिजेजु ९ ओंवी- मीपृथ्वीचागंध

विषय अग्नीतजठराग्नीमीहोय जीवांचाजीवनगाय तापसीयांतप मी ९ अभंग- आतांपंचपावकांत आहेंज्योत्स्नामीचजोत जीवनजेंप्राणियांत पैंगामीच्चनांदतों १ तपतापशांमाझारी आहेंह्मणतकंसारी तरीधाकचराचरीं पैंलागतोतयांचा २ नाहींशस्त्रअस्त्र सेना नाहींमेळविलेंधना तरीधाकतपोधना देमुनिइंद्राविधीसी ३ तुकाह्मणेनामज्याचें ऐकिल्यायमकाळाचें ह्रदयफुटेमगजीवाचें कायसांगूंमाहात्म्य ४ ॥९॥

श्लो०- बीजंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनम्
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहम् ॥१०

टी०स०- भूतेंमिथ्यांबुमीसूर्य असेंतद्बीजनित्यमी बुद्धिमंतांतमी बुद्धी तेजतेजस्वियांतमी १० आर्या- बुद्धिसुबुद्धांतचिमी भूतांचेंबीजजेंसनातनमी तेजहितेजस्व्यांतचि मीहेंजाणूनियांसनातनमी १० दोहा- सबजीवनकोंबीजहों मोकोंजानिजलेह बुद्धिवंतमेंबुद्धिहों सबतेजनकोंगेह १० ओंवी- सर्वभूतांचेंबीजमीहोउन सर्ववर्तणूकमजपासून बुद्धिवंताचीबुद्धिआदिकरून तेजस्वियांचेंतेजमी १० अभंग- सर्वभूतांमध्येंबीज तोमीह्मणेलक्ष्मीनीज विधीपुरातनअज पार्थाप्रगटीतुजपुढें १ भूतेंमिथ्यामृगजळ॥ मीदिनकरसर्वकाळ नव्हेऐश्वर्याविकळ रतिमात्रफाल्गुना२ असेंतद्बीज नित्यमी बुद्धिमंतांतबुद्धिमी तेजतेजस्वीयांतमी तुकाह्मणेहरिवदे३॥१०

श्लो०- बलंबलवतांचाहंकामरागविवर्जितम्
धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोऽस्मिभरतर्षभ ॥११

टी०स०- बलवंतांतबलमी कामरागविवर्जित नधर्मासीजोविरुद्ध कामहीतोविभूतिमी ११ आर्या- बलहाबलवंतांचें पार्थाजेंकामरागवर्जितमी धर्माविरुद्धकांहीं भूतांमीजोननेतअंधतमीं ११ दोहा- बलवंतनकोंबलजहों कामरागतिननाहीं कामरूपयेहिजहो धरमबसेमोमाहि ११ ओंवी- बळवंताचेंजेंबळ कामरागविवर्जितस-

कळ धर्मविरुद्धमूर्तीमीकेवळ कामतोमीचजाण ११ अभं० बलवंतांमा-
जीबळ तोमीबोलेमेघनीळ कामरागहीनचळ नातुडेतेंनित्यमी ॥१
विरुद्धनधर्मासी कामतोमीगुणराशी याचिलागींपुण्यराशी पैंवेंच-
नीअसंख्य २ अरेपार्थाधनुर्धरा चराचराचापसारा वागवीतोंसद-
योदरा तुकाह्मणेअनुभवें ३ ॥११॥ श्रीमत्सच्चिदानंदस्वरूपिणेनमः

श्लो०-येचैवसात्विकाभावाराजसास्तामसाश्च-
ये मत्तएवेतिनान्विद्धिनत्वहंतेषुतेमयि ॥१२॥

टी०स०-आतांसत्वादिजेभाव तेमिथ्यासर्पदोरमी कींमीरज्जुनत्या-
सर्पीं मजरज्जूंतसर्पतो १२ आर्या- सात्विकराजसतामस मज-
पासूनियांचभावहेसारे त्यांमाजीमीनवसें मजमाजीअसतिभाव-
हेसारे १२ दोहा- सात्विकराजसतामस जेहेसगरेभाय येसंब
मोमेबसनहें मोहिनसोंजकचाय १२ ओंवी- सात्विकराजसताम-
सभाव मजपासूनिझालेसर्व तेंमजअधीनआहेतत्व नयांमाजीमी
नाहीं १२ अभंग- आतांसत्वगुणीशुद्ध रजोगुणीतोविरुद्ध तम
केवळनिषिद्ध भावअसेतयाचे १ आहेमाझासूत्रदोरी तरीअसयतें
वरी त्याचीआहेदानवारी अप्रसिद्धांतआणवी २ तेमिथ्यासर्वदोर रू-
पेंआहेनिर्विकार कींमीरज्जुनसेथार मजरज्जूंतसर्पतें ३ तुका-
ह्मणेसत्यगोष्टी आलीअनुभवासृष्टी देवजाणेहेंअदृष्टी मायामो-
हेंनेणती ४॥१२॥

श्लो०-त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिःसर्वमिदंजगत्
मोहितंनाभिजानातिमामेभ्यःपरमव्ययम् ॥१३

टी०स०-यातींगुणांचियाभावें मोहिलेंविश्वहेंमज नेणेंजोमीआ-
त्मरज्जू गुणसर्पापलीकडे १३ आर्या- भावनिन्हींहेपावत झा-
लेंजगहेंइहींचमोहास नेणेंमातेंपार्था त्रिगुणपरासर्वकामदेहास
१३ दोहा- तीनोगुणकेभावजे तिनमोत्द्योसङसार मोकोंकोउन-
हीलखत इनतेंपेंलेपार १३ ओंवी- त्रिगुणमजपासूनिझाले॥

तेथूनीहेंविश्वरचिलें तेणेंम्ह्‌णोनिमजचुकलें नेणतीपरमअव्यय१३
अभंग- अरेत्रिगुणभावांत विश्वमोहलेंसंतत मातेंनेणोनियां-
मात मायेचीचऐकती १ नेणेंजोमीआत्मादोरू म्ह्‌णसर्पपैलथो-
रू झांकोउघडीबाजारू तैसेंनव्हेगारूड २ उघडेंयेतेंअनुभवा बा-
ल्यतारुण्यप्रभावा वृद्धपणींहीविसांवा तुकाह्मणेविसरलें ३॥१३॥

श्लो०- दैवीह्येषागुणमयीममसायादुरत्यया
मामेवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतिते॥१४॥श्रीशं

टी०स०- मीदेवमाझीत्रिगुणा हेमायातरवेनजे मातेंचिजेभजतिते
मायेतेंतरतातिया १४ आर्या- दैवीहीत्रिगुणमयी माझीमाया
जगांतदुस्तरती येतीशरणमलाजे तेचीमायासमूळहेतरती
१४ दोहा- मेरीमायागुणमयी दुःसहतरेनजाय आवेकोइ-
जोमोशरन सोउतरतसुखभाय १४ ओंवी- माझीमायाहे
त्रिगुण त्यजावयाअशक्यजाण जेकरितीमाझेंभजन ममना-
येतेंतरती १४ अभंग- मीदेवमाझीहेत्रिगुणवेणीहे नंदिनी
संदेहेंअसंभाव्य १नतरवेकांहींउपावचीनाहीं मातेंभजेतोहीतरू
शके २ माझीयानामाचीसांगडफुकाची मगयामायेचीसत्ताराहे
३तुकाह्मणेमातेंबोलिलाअनंत उतरलेसंतसंख्यानसे ४॥१४॥

श्लोक॥ नमांदुष्कृतिनोमूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः
मायया ऽ पहृतज्ञानाआसुरंभावमाश्रिताः१५

टी०स०- मातेंनभजतीपापी मूढजेपुरुषाधम जेभ्रष्टबुद्धिमायेनें
पावलेदैत्यभावजे १५ आर्या- मायाभ्रष्टज्ञानहि मानसिंजेध-
रितिदैत्यभावातें दुष्कृतिमूढनराधम पावतिमजनबळरामभावा-
तें १५ दोहा- पापीमूरखजेजगत सोंनहिपावतमोह ग्यानजुमा-
याकरीहन्यो असुरगुननमेंजोय १५ ओंवी- पापीमूर्खजाण म-
जनेणतीअधमजन मायेनेंहरपलेंज्ञान असुरभावपावले॥१५
अभंग- मातेंनभजतीपापीजेकुमती पुढेंमूर्खोसत्ताझालीज्यांची

अधमतेप्राणीभ्रष्टकुव्यसनी बुद्धिजेमायेनीहरितली २ पावलेवे- भवादैत्याच्याकुभावा कुहरांतदीवामालवला ३ तुकाह्मणेसंगीं यमाचानिःसंगी राहातीकुसंगीकल्पवरी ४ ॥१५॥ श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०- चतुर्विधाभजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्ज्जुन आर्तोजिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ॥१६

टी०स०- भजतीसुकृतीमातें अर्जुनातेचतुर्विध आरोग्यकाम जिज्ञासु अर्थार्थीआणिआत्मवित् १६ आर्या- भजतीभावें मातें नरकौंतेयाचतुर्विधप्रकृती अर्थार्थीजिज्ञासू आर्तज्ञानीअ- सेमहासुकृती १६ दोहा- पुण्यवंतजेचारबिध मोहिभजतचि तचेन ग्यानीरोगीकरमजी तजग्यासीसुरवेन १६ ओंवी- लो- कचतुर्विधभजतीमज जेनरआहेतीसुकृतांचेंबीज तत्वइच्छिती सहज दुःखीअर्थकामीजिज्ञासुज्ञानी १६ अभंग- भजती पु- ण्याचेनयेथेंफुकाचे आमुच्याद्वाराचेअधिकारी १ चतुर्विधजाणा ऐकावेंअर्जुना ठेवींगोष्टीमनापेलतटीं २ आरोग्यकामासदुसरा जिज्ञास अर्थार्थीपरीसआत्मवीद ३ ज्ञानीयांतयुक्तसांगेलअच्यु- त तुकाह्मणेअंतनाहींसुरवा ४ ॥१६॥

श्लो०- तेषांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्य- ते प्रियोहिज्ञानिनोऽत्यर्थमहंसचममप्रियः१७

टी०स०- ज्ञानीत्यांतसदायुक्त एकत्वींभक्तिथोरतो त्यासमीप्रिय कींस्वात्मा तोहीआत्मामजप्रिय १७ आर्या- त्यांतविशिष्टज्ञा- नी करितोजोएकभक्तिमुक्त्यर्थ तोज्ञानीहीप्रियमज त्याप्रियमी नित्ययुक्तइत्यर्थ १७ दोहा- ग्यानीजोभगतीकरे सोसबतेंअ- धिकाय ग्यानीमोकोंभजतहे ग्यानीमोहिसुहाय १७ ओंवी- त्यांमध्येंनित्ययुक्तह्मणूनी ममसमश्रेष्ठज्ञानी ज्ञानियामीआवडेह्म- णूनी ज्ञानीतोमजप्रिय १७ अभंग- युक्तज्ञानीवसेज्यांतभक्ति वसे एकत्वींविलासेभक्तिज्याची १ तोथोरअर्जुनाआवडतोमना त्या-

प्रियभावनाआत्माजेसा २ तोहीआत्मामजप्रियहेंचिनिज बोलेयदु-राजतुकाह्मणे ३॥१७॥

श्लोक॥ उदाराःसर्वएवैतेज्ञानीत्वात्मैवमेमतं
आस्थितःसहियुक्तात्मामामेवानुत्तमांगतिं१८

टी०स०- तेहीथोरपरिज्ञानी मीमदात्माचिमानितों मातेंस्वसद्गतीतेची भजतोयुक्तचित्तजो १८ आर्या- सर्वहिउदारपार्था ज्ञानीआत्माचिमाझियेमतिला मान्यअसेयुक्तात्मा पावेआश्रितमलाचसद्गतिला १८ दोहा- मेरेमनयहसबबढे ग्यानीमोकोंज्ञान उत्तमगतीऊपायनिन फलनलेतनहिमान १८ ओंवी- सर्वहे उदारअसती त्यांमाजीज्ञानीतेमाझाआत्माहोती ह्मणूनीआश्रयें असती माझियातेस्फुरवें १८ अभंग- तोहीथोरपरीज्ञानीयां शरीरीं मीचवस्तीधारीमानीताती १ मातेंसर्वस्वानेंज्याचेनीभजनें सद्गतीतेमनेंवरीयेली २ भजेयुक्तचित्तेंप्राचीनसंचीतें योजीवंची नातेकायामसी ३ अनुरागयेणेंघेतुबळदुणें सार्थककरणेंमानी तुका ४॥१८॥

श्लो० बहूनांजन्मनामंतेज्ञानवान्मांप्रपद्यते
वासुदेवःसर्वमितिसमहात्मासुदुर्लभः१९

टी०स०- बहूजन्माचियाअंतीं ज्ञानीमातेंभजेअसा कींवासुदेवहें सर्व तोथोरअतिदुर्लभ १९ आर्या- बहुजन्मांचेअंतीं पावेतो ज्ञानवंतभवशमना जगवासुदेवरूपीं पाहेतोदुर्लभप्रशस्तमना १९ दोहा- बहुतजनमअंतहिलहे ग्यानबंतरेमीत वासुदेवसबमेलखे सोदुर्लभहेनीत १९ ओंवी- बहुतजन्मकष्टोनी ज्ञान पावेकृपेंकरूनी वासुदेवसर्वजाणूनी तोमजऐसादुर्लभ १९ अभंग- बहुतजन्माचियेअंतींऐसीसोय लाभेंनिधीहोयपायाळाच्या १ ज्ञानीमातेंभजेऐसाचीजाणीजे तोयज्ञेंचिवरसेकर्णगर्भी २ किंवावासुदेवदिसेभाससर्व जेवींविस्तरेपर्वविधिमुखें ३ तोथोरदुर्लभनअतीसुलभ तुकयाअंगींकोंभउमटला ४॥१९॥श्रीराम॥

श्लो०- कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यंतेऽन्यदेवताः
तंतंनियममास्थायप्रकृत्यानियताःस्वया ॥२०॥

टी०स०- ज्याज्याकामींज्ञाननेले त्यात्याकामीसरांतरा त्यात्यानेमें चिभजती वश्यस्वप्रकृतीसजे २० आर्या- त्यात्याकामेंहरिलें, ज्ञानह्मणुनिअन्यदेवतायजिती त्यात्यानियमाधरुनी प्रकृतिसवश होउनीनत्यात्यजिती २० दोहा- ग्याननहीतिनकेहिये सेवतअन्यहिदेव आपनेकामसुभावसे बंधोजुवाहीभेव २० ओंवी- अभिलाषेंज्ञानगेलें अन्यदेवताभजोंलागले स्वप्रकृतीवशझाले त्यात्या नेमेंकरूनियां २० अभंग- ज्याज्याकामींज्ञाननेलेंसुरसाधान अंतराआयनध्यावेंतेंहें १ त्यासमीप्रियकींआत्माचनित्यकीं तोहीस्वात्माबाकीकायउरे २ भजप्रियप्रियनह्मेचअप्रिय तुकातोस्वप्रियकीतीवाणूं ३ ॥२०॥

श्लो०- योयोयांयांतनुंभक्तःश्रद्धयार्चितुमिच्छ
ति तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामेवविदधाम्यहं २१

टी०स०- जोजोज्जोजीतनूभक्त श्रद्धेनेंह्मणनोंभजों त्यात्यासअचळश्रद्धा त्यात्यारूपींचदेतसें २१ आर्या- जोजोज्याज्यादेवा इच्छीपूजावयासिभक्तीनें तेथेंत्यालादेतों अचळश्रद्धेसकपटयुक्तीनें २१ दोहा- श्रद्धाजितजेपूजतहें ज्यादेवहिचितचाय ताकोंताहीमांहिहों देवतसिद्धिबढाय २१ ओंवी- जेज्यादेवातेंभजती॥ श्रद्धेनेंसिद्धीइच्छिती तयांचीमनकामनातृसी त्यादेवनेनेंमीकरीं २१ अभंग- जोजोजीजीभक्तीतनूपुरातनू श्रद्धेसनातनूह्मणेभजों १ त्यात्यासअचळाश्रद्धेचाजिव्हाळा देतोंकुंतीबाळात्यात्यारूपें २ आमुचीआगत्ययेतुलीसांप्रत तेसेंत्यासर्वत्रमाझ्याठायीं ३ मातेच्या उदरींवसवीकुमार प्रीतभारेंथ्यारतुकापदीं ४॥२१॥श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०- सतयाश्रद्धयायुक्तस्तस्याराधनमीहते
लभतेचततःकामान्मयैवविहितान्हितान् २२

टी०स०- त्याश्रद्धेनेंत्यांसपूजी त्यांतजोअन्यसेवक त्यापासूनिहि-

जेपावे कामतेम्यांचनिर्मिले २२ आर्या- त्याश्रद्धेंचकरूनितो त्या इतरांदेवतांसचिभजून म्यांचदिलेंफळघेत्या देवापासूनियाहि समजून २२ दोहा- जोवाहीश्रद्धासहित पूजतवाहीदेव देत जुहोईकामना वहजानतनहिभेव २२ ओंवी- श्रद्धेंकरूनांअन्यदैवतीं त्यांचीआराधनाकरिती जेइष्टकामपावती तयांअचळ श्रद्धामीचअसें २२ अभंग- त्याश्रद्धेनेंत्यांसपूजीसावकाश त्यांतजोअन्यासदेवाधारी १ त्यांपासूनिपावेकामसदाभावें कामानें स्वभावेंमीचनिर्मी २ सारांशजेवृत्तीसारूनिप्रवृत्ती देतुआत्मप्रीती रूपाळूमी ३ तुकाह्मणेदेवनभभक्तभाव वायूचाप्रभावकवळीत ४।२२

श्लो०- अंतवत्तुफलंतेषांतद्भवत्यल्पमेधसाम्
देवान्देवयजोयांतिमद्भक्तायांतिमामपि॥२३

टी०स०- अंतवंतफळेंत्यांचीं अल्पबुद्धीसहोतिजीं मेल्यातेपावती त्यांतें मद्भक्तहिमजप्रती २३ आर्या- परित्याअल्पमतीचें पार्था फळनाशवंततूंसमज देवार्चकदेवातें पावतिमद्भक्तपावतातिमज २३ दोहा- फलथोडोपावतजऊहे बिनाग्यानहेमूढ देवभगतदेव तलहे मेरोमोकोंगूढ २३ ओंवी--हीनबुद्धिमागती तेनाशवंत फळपावती जयाचेंभजनतयांतेचिगती मजभजतीतेपावतीमज २३ अभंग- अल्पबुद्धीज्यालाफळेंप्राप्तत्याला होतीसकळांलाअंतवंत १ मेलेतेतयांसपावतीबहुवस मद्भक्तांनिवासमाझ्याठायीं २ ह्मणुनीयांज्ञानीअसेजोसाधनीं तेणेंमीनीरानीनयेसांडूं ३ आपुलें माहात्म्यवर्णीजलदश्याम,तुकाह्मणेप्रेमअसोयेथें ४ ॥२३॥श्रीराम॥

श्लो०- अव्यक्तंव्यक्तिमापन्नंमन्यंतेमामबुद्धयः
परंभावमजानंतोममाव्ययमनुत्तमम् ॥२४॥

टी०स०- व्यक्तमीमानितोंऐसें अव्यक्तामूढमानिती नेणतांपरवस्तूंतें जेअत्युत्तमअव्यय २४ आर्या- अव्यक्तामजआला व्यक्तिसऐसेंचिमानुनीभ्रमती उत्तममाझाअव्यय नेणुनियांपरमभावतेकुम-

ती २४ दोहा- ज्याकीथोरीबुद्धिहें जानतप्रगटनमोय अबिनासी उत्तमजुहों सबतेंन्यारोजोय २४ ओंवी- मातेंकोणीनेणती अव्यक्तव्यक्तिआलेंह्मणती माझाउत्कृष्टभावनेणती मूढपणें २४ अभंग- पार्थाबाआपुलेंवर्णीतोंनवलें भक्तेंवश्यकेलेंफलवणी १ व्यक्तमीमानीतोंऐसेंचकल्पीतों अव्यक्तासहोतोशब्दकेसा २ अज्ञानपणानेंविसरतीमनें मूढथाभावनेंयेतीकेवीं ३ प्रत्यक्षाप्रमाणलावीतीदूषण अव्यक्तनिर्गुणगूढकल्पी ४ नेणतांहेपरवस्तुअगोचर अव्ययप्रकारअत्युत्तम ५ तुकाह्मणेदयाहरिचीअसलीया नरीचप्रत्ययागोष्टीयेती६ २४

श्लो०- नाहंप्रकाशःसर्वस्ययोगमायासमावृतः
मूढोऽयंनाभिजानातिलोकोमामजमव्ययं २५

टी०स०- ह्मांकलोंयोगमायेनें सर्वांप्रगटमीनसें मातेंनेणेमूढलोक जोअनादिअनंतमी २५ आर्या- मीनदिसेंसर्वांला मायेनेंआसतोंसदागूढ मजअव्ययामलाते ह्मणवुनिपार्थानजाणतीमूढ॥२५ दोहा- ढक्योजुमायाजालही काहुंकोंनप्रकास मूरखमोहिनजानिहें अजरअमरसुखबास २५ ओंवी- मीसर्वांसप्रगटनाहीं॥ योगमायेनेंवेष्टिलेंपाहीं अजअव्ययअसोनही मूढनेणती २५॥ अभंग- ह्मांकलोंमीअसेंकोणासीनदिसें योगमायाभासेमजवरी १ सर्वांसीप्रगटनदिसेंमीअचाट मूढफळकटकायजाणे २ जोकांमीअनादीअनंतपरवादी मोनजेथेंवेदीघेतलेंसे ३ अगाधमीचही कांहीजेंस्वल्पही तुकागर्जेग्वाहीमृत्यलोकीं ४॥२५॥ श्रीमत्सच्चि०

श्लो०- वेदाहंसमतीतानिवर्त्तमानानिचार्जुन॥
भविष्याणिचभूतानिमांतुवेदनकश्चन॥२६॥

टी०-स०- जींगेलींत्यांसमीजाणें होतीत्यांसहिअर्जुना भूतेंहोणारहीजाणें मातेंकोणीचनेणती २६ आर्या- भूतेंआणिभविष्यें जाणेंमीवर्तमानहीभूतें परित्यांमाजीकोणी जाणेमातेंकदाचिनचि भूतें २६ दोहा- जेबीतजानतमहि बरतमानबरतंत होनहारस-

बकोंलखे मोंहिलखेनहिजंत २६ ओंवी- पूर्वीजीझालींभूतें आतां वर्तमानजींवर्ततें भविष्यहीमजकळतें मलाकोणीनोळखेकीं २६ अभंग- जींगेलींतयांसजाणेंमीवीरेशा होतील्यांचीदशापाहातोहें॥१ भूतेंभविष्यानेंहोणारजींपुढें आहेमजकडेजाणीवते २ मातेंगाकोणीचनेणतीपांडवा ऐशानवलावाकितीसांगूं ३ तुकाह्मणेआत्मा जाणजेसादेह देहाससंदेहआत्मरूपीं ४ ॥२६॥

श्लो०-इच्छाद्वेषसमुत्थेनद्वंद्वमोहेनभारत॥
सर्वभूतानिसंमोहंसर्गेयांतिपरंतप॥२७॥

टी०स०- प्रियेच्छाअप्रियद्वेषें द्वंद्वमोहेंकरूनियां सर्वभूतेंसृष्टिकाळीं मोहपूर्वीलपावती २७ आर्या- इच्छाद्वेषभवाच्या पडोनियांद्वंद्वमोहजाळानें सर्वहिभूतेंपार्था पावतिमोहासस्रष्टिकाळानें २७ दोहा- रागद्वेखअग्यानतें सबेजक्तमोहितहोय मानलेतहेंआपकों हमहेंसक्तखनउदोय २७ ओंवी- इच्छाद्वेषापासून द्वंद्वमोहउपजलातेथून तेंभूतसृष्टीचेआदिंजाण मोहानेंपावतीअर्जुना २७ अभंग- प्रियइच्छातैसाअप्रियांतद्वेष होतसेउत्कर्ष त्रिभुवनीं १ द्वंद्वमोहयासीअसेमूळबीज जाणसीसहजबोलूंआह्मीं २ सर्वभूतेंसृष्टिकाळींमोहालागीं पावतीप्रसंगींअनुभवें ३ पूर्वीलमोहदोराओंवीजीवमणी तुकाह्मणेखाणीदुःखाचीजे ४ ॥२७॥

श्लो०-येषांत्वंतगतंपापंजनानांपुण्यकर्मणां
तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्ताभजंतेमांदृढव्रताः ॥२८॥

टी०स०-ज्यांच्याअंतरिचींगेलीं पापपुण्येंक्रियाबळें मातेंभजतितेद्वंद्व मोहत्यागेंदृढव्रत २८ आर्या- ज्यांचेंपापनिमालें लोकींजेफारपुण्यवंतजन तेद्वंद्वमोहविरहित करितीमाझेंदृढव्रतीभजन २८ दोहा- पुण्यकरेजेजगतमें दूरकियेनिजपाप सोऊछूटतमोहतें मोकोंपावतआप २८ ओंवी- ज्यांचेंपापगेलें तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्तझाले माझेंभजनींनिघाले दृढबुद्धीकरूनियां॥२८॥

अभंग- क्रियाचोरवज्यांची तिचीयाबळानें कांएथ्वीजळानें नीच पहावी १ ज्यांच्याअंतरींची गेलींपुण्यपापें अंगींमारेसर्पें चंदना-च्या २ मातेंजोभजेल सुटेलनिश्चयें त्यासीनाहींभयदोघांचेंया ३ दृढव्रततेची घेणारमोक्षासी तुकाह्मणेऐसी गोष्टीझाली ॥४॥२८॥

श्लो०- जरामरणमोक्षायमामाश्रित्ययतंति-
ये तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मंकर्मचाखिलं २९

टी॰स०- नाशावयाजरामृत्यु यत्नज्यांचेमदाश्रयें तेब्रह्मजाणती कीं ते सर्वअध्यात्मकर्महीं २९ आर्या- वारायाजन्मजरा योगी करितीप्रयत्नजेसकळ माझाआश्रयकरुनी अध्यात्मब्रह्मकर्मत्या सकळ २९ दोहा- जरामरणकेहानिकों जेकोउकरतउपाय जान-ततेअध्यातम ब्रह्मकरमकेभाय २९ ओंवी- जरामरणनाशार्थी॥ आश्रयेंममयत्नकरिती तेब्रह्मजाणती कर्मअध्यात्मअवघें २९ अ-भंग- नासावयाजन्ममरणाचेंमूळ जेकांयत्नशीळमदाश्रय १ तेब्रह्म जाणतीकाशास्त्रवजरी अध्यात्मिकसारीकर्ममार्गू २ तेचिगातरलेता-रीतीआणीकां मार्गहाआसकाविस्तारूनीं ३ तुकाह्मणेआतांशेवटील श्लोक तोजगन्नायकबोलेकेसा ४॥२९॥

श्लो०- साधिभूताधिदेवंमांसाधियज्ञंचयेविदुः
प्रयाणकालेपिचमांतेविदुर्युक्तचेतसः॥ ३०॥

टी०स०- अधिभूताअधियज्ञा सहजोअधिदेवमी त्यामातेंजाणती प्राण-प्रयाणींतेंचिजाणती ३० आर्या- मीसाधिदेवपार्था साधि मखहिसाधिभूतमीचअसें ज्ञाणतिमजजेअंतीं ज्ञाणतिमजनित्य युक्ततेचिअसे ३० दोहा- अधिदेवतअधिभूतसों मोकोंजानतमी-न मरनसमेभूलतनहीं जोगीमोकोंचीत ३० ओंवी- अधिभूत अधिदेवतमाझेठायीं जाणतीयज्ञवेत्येयज्ञासही मरणकाळींम-जजाणितलेंपाहीं तेयोगयुक्तझाले ३० अभंग- अधिभूताअ-धियज्ञासिरेपार्था सहितवीरनाथाअधिदेव १ मीचहोयऐसाभ्रख-

सामानुनी भजतीअनुदिनींप्राणीजेकां २ प्रयाणींहीतेचीजाणती पांडवा तुकाह्मणेजीवाकेलेंमुक्त ३ ॥३०॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेज्ञानविज्ञानयोगोनामसप्तमोध्याः

वामन.

इतिटीकासप्तमश्लोकी अध्यायासप्तमावरी ॥
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं॥१॥

अभंग.

ऐसेहेप्रसंगसंपलेपैंसात गीतादेवीभक्तवरदानी १
श्रवणेंपठणेंकरीकार्यसिद्धी मायिकउपाधीवारूनीयां २
तुकाविनवणीकरीसाधुजना श्रवणींभावनाशुद्धधरा ३
इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीता टीकायांसप्तमोऽध्यायः॥७॥

अष्टमाध्यायप्रारंभः

वामन.

सप्तमाध्यायपर्यंत तत्त्वमार्गजगद्गुरु बोलिलाअर्जुनालातें ह्मालेंसर्वपरोक्षवत् १ पुसावेंअर्जुनेंतत्त्व करावीकरुणामग याभावेंसप्तमाध्यायीं सप्तधाज्ञेयबोलिला २ कींब्रह्मअध्यात्मकर्म अधिभूतादिमीनयां मातेंजाणतिपुण्यात्मे भजतीमजलाचिते ३ तद्विद्धिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनहे अध्यायांतचतुर्थांत बोलिलायाचिआशयें ४ कींजाइंसंतांशरण तेज्ञानउपदेशिती भावकींयेशरणतूं मगसांगेनतत्त्वमी ५ परंतुकर्मसंन्यासें कर्मयोगेंकरूनियां श्रेयहासंशयमधें आडआलाधनंजया ६ पंचमाध्यायआरंभीं केलाप्रश्नह्मणूनियां संन्यासकर्मयोगाचें कृष्णेंतत्त्वनिरूपिलें ७ प्रसंगेंआरुरुक्षाला कर्मकारणबोलतां आरूढकेंसाहेशंका हरायायोगबोलिला ८ समाधिनिर्गुणाकार षष्ठाध्यायांतबोलिला विश्वात्मायोगहीतेथें फळरूपेंचिवर्णिला ९ तोविस्तारेंसप्तमांत विभूतिसहबोलिला वासुदेवःसर्वमिति प्रसंगेंभक्तवर्णि

ला १० उत्तमश्लोकमुखिंचें हेंश्लोकामृतसेवितां तत्त्वप्रश्नकरावा
हें नस्मरेपांडुनंदना ११ कृपाजरीउपजली तरीआपणहूंनिजों न-
येशरणजोसंतीं तत्त्वसांगोंनयेतया १२ ह्मणूनिपूर्वाध्यायांतीं ब्र-
ह्मकर्मादिसमधा ज्ञेयबोलोनिसंक्षेपें प्रश्नाचेंबीजपेरिलें १३ कीं
ब्रह्मजाणतीतेची तेंसर्वब्रह्मजाणती भावकींवेगळेंआधीं जाणतांस-
र्वब्रह्मतें १४ अक्षरंब्रह्मपरमं ऐसेंउत्तरहीपुढें होणारकींजेंपरम
शब्दतेंब्रह्मअक्षर १५ भावकींक्षरहीब्रह्म बोलिजेअधिभूतजें अ-
धिभूतंक्षरोभावः ह्मणऊनिवदेलजें १६ जेंअक्षरक्षररहितें जेंसोनें तें-
चिभूषण जेंकांकेवळतेंसोनें ह्मणावेंतेंचिभूषण १७ नविकारस्ञ-
वर्णाला नअळंकारवेगळा निर्विकारक्षरत्वींही नअन्यक्षरभागही
१८ गूढार्थहानकळतां करावाप्रश्नअर्जुनें करावामगतत्त्वाचा उपदे-
शअनुग्रह १९ याभावेंसमधाज्ञेय बोलूनीराहिलाउगा प्रश्नबीजां-
तहीतत्त्व गूढभावेंनिरूपिलें २० त्यामधेंब्रह्मजेंसर्व जाणावेंकायका-
यतें तरीब्रह्मचिअध्यात्म ह्मणिजेतेंचिआपण २१ आपुलाभावअ-
ध्यात्म त्याचेंउत्तरहीअसें भावकींहास्वयंब्रह्म जोजाणोंइच्छितोत-
या २२ कर्मकींक्षरभागाची उत्पत्तिकरिस्रृष्टितें भूतांचाआणखीना-
ना भावांचाजेथउद्भव २३ नभोंवतांभोंवतांहे मेदिनीसृष्टिच्याभ्रमें
ब्रह्मक्रियारूपदिसे अविद्यादृष्टिच्याभ्रमें २४ एवंकर्मब्रह्मआणिअ-
धिभूतादिजेंत्रय तेंहिब्रह्मचिजाणावें तिन्हीएकांतएकजे २५ आका-
शींकुंभसजळ आकाशउदकींघटीं प्रतिबिंबेनभजळीं तिन्हीएकां-
तएकजें २६ ईश्वरामाजिहेदेह देहींव्यापकईश्वर जीवतत्प्रतिबिं-
बांश तिन्हीएकांतएकहें २७ त्यामधेंअधिदैवाख्य जीवात्माप्रतिबिं-
बतो उपाधिवांचुनीआणि बिंबावांचूनिजोनसे २८ प्रतिबिंबदिसे-
व्योम जेंकांडळमळीजळीं बिंबाकाशघटापाण्या वांचूनीतेंअसे-
चिना २९ साधिभूताधिदैवंमां साधियज्ञंचयेविदुः ह्मणूनिदेहींस-
हित अधिदैवनिरूपिला ३० यालागींदेहक्षरजो ह्मणावाअधिभूत-
तो तयासहितजाणावा जीवात्माअधिदैवतो ३१ अधियज्ञासहि-
तकीं निजबिंबात्मयासह जाणावाफळभोक्ताहा तोयज्ञादिफळप्र-

द ३२ प्रश्नोत्तरहिऐसेचि होणारअधिभूतजो क्षरतोआणिपुरुष अधि-
दैवह्मणूनियां ३३ अधियज्ञहियादेहीं मीचयाउत्तरींहरी बोलेलयाचि
अर्थातें पहावेंसज्जनींबरें ३४ गूढार्थहानकळतां करीलप्रश्नअर्जुन॥
तेथूनियांसमश्लोकीं संगतिश्लोकहेपृथक् ३५॥श्रीमत्सच्चिदानंदाय०

अर्जुनउवा०

श्लो०-किंतद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम
अधिभूतंचकिंप्रोक्तमधिदैवंकिमुच्यते॥ १॥

टी०स०-कायतेंब्रह्मअध्यात्म कर्महीपुरुषोत्तमा अधिभूतकसेंकैसें
अधिदैवहिबोलिजे १ आर्या- पुरुषोत्तमकवणातें अध्यात्मब्र-
ह्मआणितेंकर्म अधिदैवहिअधिभूतहि वदत्याचेंतेंअसेलबावर्म१
दोहा- अध्यातमकेब्रह्मकों करमकाहेजगदीश अधिदैवतअधि-
भूतकों तुमजानतबिरन्चीस १ ओंवी- पार्थह्मणेपुरुषोत्तमा कैं-
सानिवाडाकर्मब्रह्मा अधिभूतअधिदैवतआह्मां निवडूनिसांगिजे१
अभंग- पूर्वप्रसंगांनपरमहंसयोग निवेदीश्रीरंगआत्मलाभें १ प-
रीप्रसंगांतींऐकिलेंपार्थिचें अध्यात्मबरवेंअधीभूत २ गूढनसमजे
यास्तवआशंका घेऊनीआसंकाघेतूझाडा ३ तेसमप्रश्नएकामागेंए-
क ऐकासकळीकभावीकहो ४ ऐकामहाराजराजसुगुटांन जोडूनीयां
हातविनवीतो ५ देवरायाकायब्रह्मतेंसांगावें तैसेंचबोलावेंअध्यात्म-
ही ६ पुरुषोत्तमाकर्मकशासह्मणावें अधिभूतबरवेंतेंसेंसांग ७अधि-
दैवतत्यासंस्कारुनीबोले वर्मनकळलेंबोलेतुका ८ ॥१॥श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०-अधियज्ञःकथंकोऽत्रदेहेऽस्मिन्मधुसूद-
न प्रयाणकालेचकथंज्ञेयोऽसिनियतात्मभिः२

टी०स०-अधियज्ञकसाकोण यादेहींमधुसूदना जाणावासिकसा
प्राण-प्रयाणींस्फुज्ञजेनिहीं २ आर्या- कोणकसायादेहीं अधिय-
ज्ञमनांतदेहिंबाणावें कैसेंप्रयाणसमयीं गृहीतचित्तींतुलाहिजाणा-
वें २ दोहा- अधिजग्यहिकासोंकहत कैसेंतुमकोंजोन कैसेंतुम-

कोंजानियें प्राणकरतजबगौन २ ओंवी- अधियज्ञकसाकोण दे-
हांतओळखावाकवण अंतकाळींतूंमधुसूदन यतचित्तीकेवींजाणि-
जे २ अभंग- अधियज्ञकैसा कोणताह्मणावा देहींयाजाणावाकै-
साआह्मीं १ जाणावासिकैसा प्राणाच्याप्रयाणीं प्रत्यक्षकाहाणी
हस्तीलाभे २ सज्जनयानीं विचारपंथानें यावेंमधुसूदनें बोलावें
हें ३ तुकाह्मणेप्रश्न सातअर्जुनाचे हंससत्याब्धीचे हेलावेहे ४ ॥२॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभावोऽध्यात्ममुच्यते
भूतभावोद्भवकरोविसर्गःकर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ ७

टी०स०- अक्षरब्रह्मजेंशब्द अध्यात्मस्वात्मभावजो भूतभौतिक-
उत्पत्ति करिजेसृष्टिकर्मतें ३ आर्या- अक्षरपरमब्रह्म स्वभावअ-
ध्यात्मवदतिमुनिवर्ग पंचमहाभूतांचा विकारतेंजाणकर्मतनुसर्ग
३ दोहा- अच्छरकोंब्रह्महिकहत अध्यातमजुसभाय जोउपजा
वतजगतकों सोईकरमसुदाय ३ ओंवी- अक्षरतेंचिब्रह्म सद्भा-
वतोचिअध्यात्म भूतभावांचेंविसर्गकर्म तेंकर्मजाणिजे ३ अभंग-
हांसोनीबोलीलाकर्त्ताजोजगाचा आमुच्याल्लाभाचासंशयहा १ श-
ब्दब्रह्मजेंतें ह्मणावेंअक्षर अध्यात्मप्रकारभावेंबोले २ भूतभौति-
कांची जेकांहींउत्पत्ती सृष्टीकरीजेतीकर्मजेंकां ३ तुकाह्मणेश्रोतीं
व्हावेंसावधान करावेंचिंतन भगवंताचें ४ ॥ ३ ॥ श्रीमद्रुक्मिणी०

श्लो०- अधिभूतंक्षरोभावःपुरुषश्चाधिदैव-
तम् अधियज्ञोऽहमेवात्रदेहेदेहभृतांवर ४

टी०स०- अधिभूतक्षरतनू जीवात्माअधिदैवत बिंबत्याप्रतिबिं-
बाचा देहींचअधियज्ञमी ४ आर्या- अधिभूतक्षरतनुहे अ-
क्षरअधिदैवहोयअधिकारी अधियज्ञमीचदेहीं जीवाचापाळणा-
रउपकारी ४ दोहा- देहजुयहअधिभूतहे अधिदैवतहेंजीव
सबदेहनकेदेहमो होंअधिजग्यसुपीव ४ ओंवी- अक्षरतेंअ-

धिभूत जीवात्माअधिदैवत आदिअनंतसर्वांत अधियज्ञदेहींमीं ४॥
अभंग- अधिभूताक्षरतनूहाविकार जीवात्माप्रवरअधिदैव॥१॥
बिंबत्याचप्रभेंप्रतिबिंबन्यायें अधियज्ञहोयेंयाचदेहीं २ तुकाह्मणे-
आतांसांगेलअंतर नधरूनीदूरसज्जनासी ३॥४॥श्रीराधाकृष्णायः

श्लो०- अंतकालेचमामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरं
यःप्रयातिसमद्भावंयातिनास्त्यत्रसंशयः ५

टी०-स०- मातेंचिअंतकाळींही स्मरतांदेहसोडुनी जोजायतोमत्स्वरूपा पावेयेथेंनसंशय ५ आर्या- जोमनुजअंतकाळीं स्मरोनिमातेंत्यजीकलेवरतो येथेंसंशयनाहीं माझ्याभावासितोबळेंवरतो ५ दोहा- अंतसमेंदेहहुंतजत मोस्मरनजोहोय सोलबही मोकोंमिले तहांनसंशयकोय ५ ओंवी- अंतकाळींमजस्मरूनी जोजायकलेवरटाकुनी तोपावेमजलागूनी येथेंनाहींसंशय॥५॥
अभंग- मातेंचप्रयाणींजीवींधरूनीयां देहसोडिलीयानामस्मरणें १ जायप्राणनयामद्रूपावांचूनी विश्रांतीनयनींआढळेना २ संशयकायसाकांकणाआरसा पाहाणेंधारसालागलीया ३ तुकाह्मणेनामेंझालागजमुक्त प्राणीतोअशक्तउद्धरेची ४॥५॥श्रीराम

श्लोक- यंयंवाऽपिस्मरन्भावंत्यजत्यंतेकलेवरम् तंतमेवेतिकौंतेयसदातद्भावभावितः ६

टी०स०- जेंजेंआणिकहीरूप स्मरतांदेहजोत्यजी तेंतेंचिपावेस्मरणें रंगलाज्यांचियासदां ६ आर्या- टाकीकलेवरातें ज्याज्याभावासिपांडवास्मरुनी त्यात्याभावापावे चित्तींतेभावनासदाधरुनी ६ दोहा- प्राणीयहजवदेहतजे स्मरेकाजअनान तबनिसंकबहरूपको पावेसोयीआन ६ ओंवी- ज्याज्याभावेंस्मरतां होयदेहत्यजिता त्यात्याभावेंकुंतीसुता सदातद्भावह्मणूनियां ६
अभंग- जेंजेंआणीकहीध्यान अंतींहृदयींधरून १ देहत्यागिला ज्यानें जायपाहेतोतीस्थानें २ एकरंगलेंअंतर आलातेथेंधरी

थार ३ तुकाह्मणेयेहपरी वासनेच्याकरीदोरी ४॥६॥श्रीकृष्णाय॰

श्लो०-तस्मात्सर्वेषुकालेषुमामनुस्मरयुद्धयच
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयम्॥७

टी०स०-तस्मात्तूंसर्वदामातें स्मरहेंयुद्धहीकरी समर्पितांबुद्धिमन मजमातेंचिपावसी ७ आर्या- यास्तवसर्वाकाळीं स्मरमजपरितूंकरींअर्धीयुद्ध पावसिनिश्चितमातें मजलामनबुद्धिअर्पुनीशाद्ध ७ दोहा- मेरोस्मरननितकरे जुद्धकरेकिनमीत अरपेमोमेबुद्धिमन होंआइतबचीत ७ ओंवी- यास्तवमजसर्वकाळींउच्चारीमजस्मरूनियांयुद्धकरी माझेठायींमनबुद्धिदृढधरी तेणेंमजपावसीनिश्चित ७ अभंग- तस्मातत्तूंसर्वदापार्था मातेंस्मरभावपंथा १ युद्धनिःशंककरावें मजह्रदयींसांठवावें २ बुद्धिआल्याआमुचेठायीं मुक्तहोसीसंशयकायी ३ निश्चयेंपावसीमातें तुकाशरणअनन्यातें ४॥७॥

श्लो०-अभ्यासयोगयुक्तेनचेतसानान्यगामि-
ना परमंपुरुषंदिव्यं यातिपार्थानुचिंतयन्८

टी०स०-अभ्यासयोगेंअन्यत्र जायनाऐंसियामनें दिव्यचिन्मात्रपुरुषा पावेसततचिंतितां ८ आर्या- अभ्यासयोगनिरतें, अनन्यचित्तेंसदैवचिंतून दिव्यपरमपुरुषात्या पावेविषयींकदानगुंतोन ८ दोहा- जोगओरअभ्यासमें जाकोथिरचितहोय मोचिंतारारवेसदा स्रुपुरुखपावेसोय ८ ओंवी- अभ्यासयोगें करून चित्तअन्यत्रनकरीगमन स्थिरचित्तझालियाजाण पार्थातेपरमपुरुषातेंपावती ८ अभंग- अगाअभ्यासाचायोग दृढआसलीयाचांग १ मगअन्यत्रमार्गांत पार्थानजातीमहंत २ मनेंऐसीयाकसवटी दिव्यपुरुषींघालीमिठी ३ पावेसततचिन्मात्र तुकींएकचिंतनमात्र ४॥८॥

श्लोक- कविंपुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्म

रेद्यः सर्वस्यधातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णंतमसःपरस्तात् ॥ ९ ॥

टी०स०-पुराणसर्वज्ञफळप्रदाला स्मरेलजोसूक्ष्मअतींद्रियाला अनर्क्यरूपींधरिविश्वजाळा सूर्यप्रकाशूनितमीनिराळा ९ आर्या- तमसःपरिरवितेजा अचिंत्यधाताकविअणुहूनिअणू॥ शास्ता पुराणमीमज चिंतुनिदेजोमनादुर्जनअणू ९ दोहा-सबकरताकच्छमअति कबिस्रुपुरातनजान रबिसमानसबतेंपरे स्मरनताकोंमान ९ ओंवी- कविआणिपुराण लोकशिक्षाकशजाण सर्वउत्पत्तिकारण सूक्ष्माहूनिसूक्ष्म ९ अभंग- अरेपुराणसर्वज्ञ प्रदायकफलाभिज्ञ १ स्मरेलजोसूक्ष्मदीपा अतींद्रियआत्मरूपा २ अतर्क्यत्वगुणेंरूपीं धरीविश्वझालालोपी ३ भानुप्रकाशुनीतमीं तुकाअव्यक्तचिव्योमी ४ ॥ ९ ॥

श्लोक- प्रयाणकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तोयोगबलेनचैव भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्यक्सतंपरंपुरुषमुपैतिदिव्यं ॥ १० ॥

टी०स०-प्राणप्रयाणीमनआवरूनी मद्भक्तिनेंयोगबळेंकरूनी प्राणंनिजभ्रूयुगचक्रभेदी पावेस्वदिव्यापुरुषाअनादी १० आर्या-दिव्यपरमपुरुषाला अचळमनेंयोगभक्तिसाधूनी पावेप्रयाणकाळीं भ्रूमध्येंप्राणतोचिरोधूनी १० दोहा- मरनसमेमनथिरकरे भगतिजोगबलपाय भ्रुकुटिमध्यप्राणहिधरे परमपुरुखमेजाय १० ओंवी-ऐसाजोअंतकाळीं मनचंचळकरीतवेळीं भक्तियोगेंतोबळी प्राणेंभ्रुकुटीभेदीपरमपुरुषातेंपावे १० अभंग- प्राणप्रयाणीयामना आवरूनीरेअर्जुना १ मद्भक्तिच्यायोगबळे करुनीप्राणें एकमेळें २ निजभ्रूवचक्रयुग भेदीपावेज्योतीलिंग ३ दिव्यपुरुषा अनादी तुकासमर्पिलापदी ४ ॥ १० ॥

श्लो० यदक्षरंवेदविदोवदंतिविशंतियद्यतयोवीतरागाः यदिच्छंतोब्रह्मचर्यंचरंतितत्तेपदंसंग्रहेणप्रवक्ष्ये ॥ ११

टी०स०-जेबोलतीअक्षरवेदसंत यतीविरागीनिघतीजयांत इच्छू

निजेकांगुरुभक्तहोती तत्प्राप्तिसांगेननिरोधरीतीं ११ आर्या- जें ब्रह्मचर्यलभ्यहि जेथेंयतिनिरिघतिरागनिस्तारें अक्षरवेदज्ञह्मण- ति तेंपदतुजसांगतोंसविस्तारें ११ दोहा- अच्छरजासोंकहत हे बीतरागहोजात ब्रह्मचर्यकोंजोकरे तापदकोंयोहात ११ ओंo ज्यासअविनाशपदज्ञानबोलती जेंइच्छूनिब्रह्मचर्यआचरती तयातें संन्यासीविरक्तहोवोनिपावती तेंसंक्षेपेंसांगेनमी ११ अभंग- जें- कांअक्षरबोलती वेदसंतजयाप्रती १ यतीवीतरागज्यांत निघती धरूनीगुरुहात २ अहोइच्छूनीयांजगीं त्यागेंलागेलयामार्गीं ३ त्या- चीप्राप्तीसांगोंतुज तुकयानिरोधावेंबीज ४॥११॥श्रीमद्गोपालकृ०

श्लो०- सर्वद्वाराणिसंयम्यमनोहृदिनिरुध्यच
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितोयोगधारणां १२

टी०स०- कोंडूनिसकळद्वारें हृदयांमनकोंडुनी धरूनिमस्तकींप्रा- ण अनुष्ठीयोगधारणा १२ आर्या- रोधुनिसर्वद्वारें हृदयामा- जीमनासहीदमुनी ब्रह्मांडींप्राणअणुनि आश्रिधुनीयोगधारणेस मुनी १२ दोहा- सबद्वारनकोंबसकरे मनरोंकेहियमाय प्राणहि राखेसीसमें रहेधारणागाय १२ ओंवी- सर्वद्वारेंरोधुनी मन हृदयींठेऊनी प्राणमस्तकासीनेऊनी अनुष्ठितीयोगीयोग १२ अ- भंग- कोंडूनियांनवद्वारें नेमींजाणेप्रत्याहारें १ मनहृदयींकोंडू- नी प्राणमस्तकींधरूनी २ योगधारणाअनुष्ठी तुकानोहेकांहींकष्टी ३ १२

श्लो०- ओमित्येकाक्षरंब्रह्मव्याहरन्मामनुस्मर-
न् यःप्रयातित्यजन्देहंसयातिपरमांगतिम् १३

टी०स०- ॐहेंएकाक्षरब्रह्म जपेमातेंस्मरेअसा अर्चिरादिपथेंजा- य ब्रह्म्यासहतयागती १३ आर्या- जोप्रणवासहिजपतो मा- तेंतेंसाचनित्यजोस्मरतो मगअर्चिरादिमार्गें जाउनिसहब्रह्मया गतीलभतो १३ दोहा- प्रणवाच्छरकोजपकरे सुमरेमोकोंनीत यहबिधिजोयहतजे लहेपरमगतिमीत १३ ओंवी- ओमितिब्र-

ह्मउच्चारितां माझेंस्मरणकरितां जोहोयदेहत्यजितां तोपावेपरम गतीस १३ अभंग- हेंएकाक्षरब्रह्म वेदशास्त्रांतउत्तम १ असा जपेमातेंस्मरे कायावाचाश्रद्धाद्वारें २ जायअर्चिरादिमार्गी एक-टदुज्ञानसंसर्गी ३ तयाब्रह्मयासहगती तुकाह्मणेमुक्तहोती ४॥ १३

श्लो०- अनन्यचेताःसततंयोमांस्मरतिनित्यशः
तस्याहंसुलभःपार्थनित्ययुक्तस्ययोगिनः १४

टी०स०- नव्हेइतरमीऐशा चित्तेंमातेंस्मरेसदा पार्थासुलभमीत्या ला योगींजोनित्ययोजिल १४ आर्या- मीअन्यनव्हेऐशा चित्तें-जोस्मरतसेसदामातें पार्थासुलभमित्याला योगींजोनित्ययोजिला त्यातें १४ दोहा- धीरचित्तमोकोंजपे सदानिरंतरहोय ताजोगिकों सुलभहों औरलहेनहिकोय १४ ओंवी- चित्तठेविजेमाझेठा-यीं जेमजध्यातीनित्यपाहीं तयांमीसुलभहोई योगयुक्तह्मणूनिपा-र्था १४ अभंग- नव्हेइतरांसारिखा ऐसाजाणुनियांसखा १ चि-त्तींचिंतीसदास्मरे वत्सधेनूसीहुंबरे २ पार्थासुलभमीत्याला रक्षीं अंतरबाह्याला ३ नित्ययोजिलायोगीजो तुकाह्मणेत्यासींभजो॥४

श्लो०- मामुपेत्यपुनर्जन्मदुःखालयमशाश्वतं
नाप्नुवंतिमहात्मानःसंसिद्धिंपरमांगताः॥१५

टी०स०- मातेंपावूनियांजन्म दुःखाचेंघरनश्वर नपावतीपुन्हासंत॥ थोरजेगतिपावले १५ आर्या- मातेंपावुनिपुनरपि नश्वरजेंजन्म दुःखबीजऋषीं पावतितेनमहात्मे गेलेजेपरमसिद्धिलागिऋषी १५ दोहा- महापुरुखजोसिद्धिलहे मोमेंहोतञलीन दुखकोघरयह जनमहे तामेंहोतनदीन १५ ओंवी- योगयुक्तजेपावलेमज त-यांसिपुनर्जन्मनाहींसहज ऐसेंहेंआहेचोज थोरगतीपावल्याचें १५ अभंग - मजपावूनियांजन्मा नफिरेचज्याचाप्रेमा १ घरदुःखा-चेंनश्वर देहअपवित्रचीथोर २ नपावतीपुन्हासंत पाहायाचोरां-चासंघात ३ थोरपावलेजेगती तुकावर्णीपुढतपुढती ४॥१५॥श्रीशं

श्लो०-आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जु-
न मामुपेत्यतुकौंतेयपुनर्जन्मनविद्यते॥१६॥

टी०स०-अर्जुनापुनरावृत्ति ब्रह्मलोकादिकींहुनी मातेंपावोनितोकोणी पुन्हाजन्मानयेकधीं १६ आर्या- ब्रह्मभुवनपर्यंत प्रगटसकळ होकरीपुनावर्ती मातेंपावुनिकोणी नपडेतोमृत्युदुस्तरावर्ती १६॥७ दोहा- ब्रह्मालोजोलोकहे तिनमेंफिरतजुकोय अर्जुनमोकोंपाइकें जनमलहेनहिसोय १६ ओंवी-जेब्रह्मलोकादिकरून नयांअसे मागुतीपतन मजपावल्याअर्जुनाजाण जन्मानयेमागुतां १६ अभंग- अरेअर्जुनापुनरा वृत्तीनेमचराचरा १ विधिलोकादीकीहूनी उसळतीयेणींजाणीं २ परीमातेंपावलीया कोणफिरेलकौंतेया ३ पुन्हाजन्मानयेतुका कधींपाहावयालोकां ४॥१६॥श्रीराम

श्लो०-सहस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणोविदुः
रात्रिंयुगसहस्रांतांतेऽहोरात्रविदोजनाः १७

टी०स०-युगेंसहस्रादिवस ब्रह्म्याचीरात्रिहीतसी जाणतीयेथ जेगेले क्रममुक्त्यर्थराहिले १७ आर्या- सहस्रयुगपर्यंत ब्रह्म्याचादिवसबोलतीत्याला तोयुगसहस्ररात्रीं विदितअहोरात्रकाळवेत्याला १७ दोहा- जुगसहस्रकेअंतलों ब्रह्माकोदिन जान रात्रीऊतिनहोलहे ग्यानीकरतबखान १७ ओंवी- सहस्रयुगपर्यंत ब्रह्म्याचादिवसहोत तसाचरात्रीचासंकेत हीअहोरात्रिज्ञानीजाणती १७ अभंग- युगेंहजारएकेंदिवसें ह्मणतीयेतसेसहजें १ रात्रीतेंसीचविधीची जेस्तृष्टीचीबुडवण २गेले जाणतीतेथेंजे सुखभोजेंभोगाया ३ क्रममुक्त्यर्थराहिले तुकी नआलेतुकयाच्या ४॥१७॥

श्लोक-अव्यक्ताद्व्यक्तयःसर्वाःप्रभवंत्यहरागमे रात्र्यागमेप्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसंज्ञके १८

टी०स०-प्रकृतीपासूनीव्यक्ती होतीब्रह्मदिनागमीं लीनाप्रकृति

नत्त्वींत्या होतीआरंभतांनिशा १८ आर्या- होतीदिवसारंभीं अ-
व्यक्तांतूनिसर्वहीव्यक्ती रात्रीच्याआरंभीं त्याहोतीलीनत्याचिअ-
व्यक्ती १८ दोहा- ब्रह्माकोदिनहोतही प्रगटेयहसङ्सार निसि-
केआयेजातहे मायामेंताबार १८ ओंवी- अव्यक्तजेअसती ते-
ब्रम्हदिवसाव्यक्तहोती रात्रिझालियाप्रळयपावती अव्यक्ताचेठा-
यीं १८ अभंग- व्यक्तिप्रकृतिपासूनी तूंसज्ञानीजाणसी १ वि-
धिदिनागमींहोती आपुल्याचित्तींवोळखे २ यातत्त्वींप्रकृतीलीना
कांहींवासनानठेवी ३ निशाआरंभितांहोती तुकाप्रकृतिनिवेदी४।१८

श्लो० भूतग्रामःसएवायंभूत्वाभूत्वाप्रलीयते
रात्र्यागमेऽवशःपार्थप्रभवत्यहरागमे॥१९॥

टी०स०- तोचिहाग्रामभूतांचा होतोहोऊनिनासतो रात्रींअवश
हालीन दिनारंभींचहोतसे १९ आर्या- भूतांचासंघहिहा होउ-
निहोऊनिहीसदाहोतो रात्रींतलीनहोतो दिवसांउत्पन्नपरवशोंहो-
तो १९.दोहा- बारबारउपजतसबे जीवतनासतमीत ब्रह्माके
दिनतेनसत बहेजातहैंनीत १९ ओंवी- हीपंचभूतांचीसृष्टी॥
उपजेजायपुढतपुढती नाशपावेब्रह्मादिनांती पुन्हादिवसींउत्प-
त्तिहोयअर्जुना १९ अभंग- तोचिहाग्रामभूतां ब्रह्मसत्ताझाला-
जो १ होतोहोउनीनासतो मीपाहतोंनित्यानी २ लीनअवशाहारा-
त्रीं तृणपत्रींबीजेंसीं ३ पुन्हादिनारंभींहोतो व्यापारतोह्मणेतुका
४।१९

श्लो०-परस्तस्मात्तुभावोऽन्योव्यक्तोव्यक्तात्स-
नातनः यःससर्वेषुभूतेषुनश्यत्सुनविनश्यति२०

टी०स०-सत्तानिराकारतया भूतांप्रकृतिहीहुनी निराळीसर्वभू-
तींजे ननाशोविश्वनासतां २० आर्या- अव्यक्तव्यक्ताहुनि भा-
वअसेपरसनातनदुजातो भूतांच्यानाशींही नकधींहीपाडवाल-
याजातो २० दोहा- ब्रह्मजुमायातेंपरे इंद्रिहुनगत्योजाय स-
बजीवनकेनासतें सोकबहूंनहिंजाय २० ओंवी- मायेपासू-

निरीश्वर अव्यक्तव्यक्तनित्यस्थिर सर्वभूतांतनिरंतर तोननासे जगनासतां २० अभंग– सत्तानिराकारतया विकारनयानसे जो १ भूतांप्रकृतीहूनी सृष्टिभ्रुवनींनादिसे २ निराळीजेसर्वांभू-ती आहेवस्तीआगम ३ विश्वनासतांननासे तुकावसेअव्यक्तीं ४॥२०

श्लो०-अव्यक्तोऽक्षरइत्युक्तस्तमाहुःपरमांगतिं यंप्राप्यननिवर्त्तंतेतद्धामपरमंमम ॥२१॥श्रीः

टी०स०-जोअक्षरनिराकार तोश्रेष्ठगतिबोलिजे नयेतिजेथजे गेले माझेंपरमधामतें २१ आर्या– अव्यक्तअक्षरहिजो परमाग-तिह्मणनित्यासिअनघारे तेंमाझेंधामपरम ज्यातेंपावुनिनयेति माघारे २१ दोहा– सोईअच्छरपरमगत ताहिनदेखेकोय फिर-नताकोंपाइकें परमधामसंजोय २१ ओंवी– अव्यक्तअक्षरऐसें बोलती तोचमाझीपरमगती तेथेंपावलीयापुढती तयांजन्मना-हीं २१ अभंग– निराकारजेंअक्षर नसेक्षरभ्रळयांत १ बोलि-लीतोश्रेष्ठगती पुनरावृत्तीपरिच्छिन्न २ नयेतीतेथेंजेगेले साधन गेलेसाधूनी ३ माझेंधामतेंचीतुका पाडीचोराचोन्यांयशीं ४॥२१॥

श्लोक-पुरुषःसपरःपार्थभक्त्यालभ्यस्त्वन न्यया यस्यांतस्थानिभूतानियेनसर्वमिदंततं२२

टी०स०-तोतोंअद्वैतभक्तीनें पार्थापुरुषपाविजे ज्याच्यास्वरूपींहीं भूतें ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग २२ आर्या– तोपरमपुरुषसरवया सुलभअसेजोअनन्यभक्तीनें भूतेंज्यांतजयानें हेंसर्वव्याप्तजाणयु-क्तीनें २२ दोहा– भगतीकरेतेपाइयें परमपुरुखसोंजान ज्यामेस-गरेजीवहें जगबिस्तान्योआन २२ ओंवी– तोपरमपुरुषजाणगा पार्था तयाभक्तिपाविजेतत्त्वतां भूतींप्रपंचनिरुता ज्याणेंजगव्या-पिलें २२ अभंग– तोतोअद्वैतभक्तीनें कीप्रीतीनेंत्हदयींच्या १ पा-र्थापाविजेपुरुषें छंदोत्कर्षेंविवेकें २ हींभूतेंजयास्वरूपीं लीनव्या-पीलहरी ३ ज्याणेंव्यापिलेंहेंजग निरुद्वेगअसुनी ४ ॥तुकाह्मणे

माहात्म्यअंतीं रमापतीबोलतो ५॥२२॥ ॥श्रीमत्परब्रह्मणेनमः॥

श्लो०-यत्रकालेत्वनावृत्तिमावृत्तिंचैवयोगिनः
प्रयातायांतितंकालंवक्ष्यामिभरतर्षभ॥२३

टी०स०-ज्याकाळींनपुन्हाजन्म योगियांजन्महीजयीं तेंसांगतों देवताही मार्गीभेरतिज्याक्रमें २३ आर्या- पडतांतनुज्याकाळीं जेपुनरावृत्तिअपुनरावृत्ति पावतियोगीकथितों त्याकाळाऐकदेमनोवृत्ती २३ दोहा- फिरआवतजोकालमें नहिंआवतज्याकाल अर्जुनतोसोंकहतहों सुनअनिशीखरसाल २३ ओंवी-ज्याकाळींयोगीमरणपावोनिजन्मानयेती आणिमरणझालिया पुनरावृत्तीहोती तेंसकळअर्जुनातुजप्रती सांगेनमी २३ अभं० ज्याकाळींनपुन्हाजन्म ऐसेंवर्मएकआहे १ योगीहोतांहीजन्मतो तोसांगतोंअवधारी २ देवताहीसांगूंक्रमें नेणोप्रेमेंवंचूंगा ३ मार्गीभेरतीभावेंची ऐकेंतेंचिह्मणेतुका ४ ॥२३॥ परब्रह्मणेनमः

श्लो० अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासाउत्तराय-
णं तत्रप्रयातागच्छंतिब्रह्मब्रह्मविदोजनाः२४

टी०स०-अग्निहीज्योतिहिंदिन पक्षहीशुक्लमाससा उत्तरायणाहामार्ग वेदज्ञाब्रह्मलोकिंचा २४ आर्या- षण्मासउत्तरायण अग्निदिनज्योतिशुक्लपक्षअसे तेथेंप्रयाणकर्त्ते ब्रह्मब्रह्मज्ञपावतातिअसे २४ दोहा- अगिनजोतिअहशुक्लषट उतरायणकोमास जातजुगयानीयासमें लहतब्रह्मकोबास २४ ओंवी- दिवसआणिशुक्लपक्षदेवतअग्नी षण्मासउत्तरायणजाणूनी तेथेंजातीदेहत्यजूनी तेऐक्यहोतीब्रह्मींजाण २४ अभंग-पावक ज्योतहृदयांत हेजागृतअसावी १ दिनपक्षशुक्लमास षट्पूर्णास जेयेती २ उत्तरायणाहामार्ग पावींस्वर्गजात्यासी ३ तुकाह्मणेवेद वेत्ते विधिलोकांतेंपावती ४ ॥२४॥

श्लो०-धूमोरात्रिस्तथाकृष्णःषण्मासादक्षिणायनं

तत्रचांद्रमसंज्योतिर्योगीप्राप्यनिवर्तते ॥२५॥

टी०स०-धूमरात्रिकृष्णपक्ष माससादक्षिणायन चंद्रामृतअशामार्गे योगीपावोनिजन्मतो २५ आर्या- षण्मासदक्षिणायन धूमनिशाकृष्णपक्षसंयोगीं तेथेंचिफिरेकर्मठ चांद्रमसज्योतिपावुनी योगी २५ दोहा- धूमनिसादच्छनअयन कृष्णपच्छजोहोय ससिमंडलजोगीलहे फिरतउआवतसोय २५ ओंवी- कृष्णपक्षरात्रीधूम्रजाण दैवतएकदक्षिणायन योगीजेत्यजितीप्राण त्यांपुनरावृत्तिहोय २५ अभंग- धूमोरातिकृष्णपक्ष माससाक्षतेंवींच १ दक्षिणायनचंद्रामृत ज्ञात्याप्राप्तयद्यपी २ योगीपूर्णतरीफिरे हेंकांबिरेंचुकेना ३ तुकाह्मणेप्रसिद्धहें मार्गद्वयनिर्मिलें ४ ॥२५॥

श्लो०-शुक्लकृष्णेगतीह्येतेजगतःशाश्वतेमते एकयायात्यनावृत्तिमन्ययावर्त्ततेपुनः २६

टी०स०-शुक्लकृष्णागतीऐशा विश्वाच्याशाश्वतावन्या पहिलीनें नयेजन्मा दुसरीनेंफिरेपुन्हा २६ आर्या- ज्याशुक्लकृष्णगतित्या विश्वाच्यामान्यजाणशाश्वतरे एकीनेंजन्माये दुसरीनेंमुक्तहोउनीचतरे २६ दोहा- शुक्लकृष्णयहगतिकही तेसङ्सारहिहोत फिरआवतहैएकगती एकलहतजूमुक्त २६ ओंवी- शुक्लकृष्णयादोनीगती ज्ञानअज्ञानयांसिह्मणती एकगतीपासूनिहोयमुक्ती एकेकरूनजन्मधरी २६ अभंग- शुक्लकृष्णागतीऐशा दोनीसांगितल्याजेशा इतरनव्हतिगातेशा पैंबोलाया आधारु १ जेणेंपंथहा पाहाणें तरोनभरोसेघेणें वोळखतीपैंशाहाणे बन्याशाश्वतपार्थिवा २ अर्चिलापहिलापंथ तोतरीनव्हेगाअनाथ कीर्तीठेउनीसनाथ पणेंसाधुपेंगेले ३ तेनयेतिघेऊंजन्म दुसरीचेंखोटेंकर्म तुकाह्मणेखरेंकाम तरीघ्यावेंपदरांत ४ ॥२६॥

श्लो०-नैतेसृतीपार्थजानन्योगीमुह्यतिकश्चन तस्मात्सर्वेषुकालेषुयोगयुक्तोभवार्जुन ॥२७

टी०स०-जाणूनिमार्गहेदोनी आत्मयोगीनमोहती अर्जुनाहोयतूं

तस्मात् योगयुक्तभवसर्वदा २७ आर्या- यादोहींमार्गांतें जाणुनि योगीनवश्यमोहास यास्तवसर्वांकाळीं करितूंयोगासकामदेहास २७ दोहा- जोजानेदोउगतिन जोगहिमोहनहोय जोगीहेअर्जुन तहूं सरबकालकोजोय २७ ओंवी- दोन्हीआहेतीसृती यासयोगीजाणती तेमोहातेंनपावती यास्तवयोगयुक्तहोयअर्जुना ॥२७ अभंग- जाणोनिमाझ्यामतें मार्गदोन्हीहेआइते बोलखीजेबुद्धिवंतें गतीकिंवाअवगती १ परीहेअज्ञानाप्रसंग आत्मयोगींतोनिःसंग त्यासीनपडेव्यासंग ऊर्ध्वअधमीज्ञात्याला २ ययांलागींबहुतांपरी आह्मीशिक्षिलेंउत्तरीं अर्जुनातस्मातनरी खुणअंतरींधरूनी ३ योगयुक्तिनेंसाधीरे मगजननव्याधीरे तुजसरवयानबाधीरे तुकावदलानिश्चयें ४ ॥२७॥

श्लो०-वेदेषुयज्ञेषुतपःसुचैवदानेषुयत्पुण्यफलंप्रदिष्टम् अत्येतितत्सर्वमिदंविदित्वायोगीपरंस्थानमुपैतिचाद्यम् ॥२८॥

टी०स०-वेदांमधेंयज्ञतपांमधेंही दानांतहीजेंफळपुण्यकांहीं अतिक्रमीजाणुनिसर्वमातें योगीचढेआद्यपरंपरातें २८ आर्या-नपयज्ञवेददानीं जेंहेंफळपुण्यत्यांसिआक्रमुनी हेंजाणुनियांपावे आद्यपरमपदसुयुक्ततोंचिमुनी २८ दोहा- वेदजग्यतपदानकों फलजुकहेहेमीत जोगीताफलकोंलहे सबदिनलहेनिचीत २८॥ ओंवी-वेदयज्ञतपदान यांचेंजेंबोलिजेपुण्य ज्याअसेशुक्लकृष्णगतीचेंज्ञान तोपुण्यवंतपरमगतीतेंपावे २८ अभंग- वेदांमध्येंपाहातानां तैसेंतपहीअर्जुना अथवाविधियुक्तहेंवना करितांफळजेंजोडे १ दशदानेंमहादानें भूमिकन्याशय्यादानें सद्यवारकअवदानें पुण्यजेंकांअर्पीती २ अतिक्रमीजाणुनियां सर्वमातें आणूनियां राहेअलिप्तत्यावायां गेलाह्मणेलकोणगा ३ नाशवंतसांडीसारे योगीचढेसाक्षात्कारें तेआद्यपरंपररे तुकामग्नज्यामाजी ४॥२८॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअक्षरब्रह्मयोगोनामअष्टमोऽध्यायः॥८॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु

वामन.

आठवादेवकीचाजो आठवाअवतारजो आठवातत्कृताध्याय आठवात्हदयींसदा १ इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअष्टमावरी॥ श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं २

अभंग.

ऐसीअष्टमप्रसंगीं गतिनेमीतूंसारंगी साधकासकळेअंगीं सुख-ऐसेंभोगाया १ आहोयेगीश्रेष्ठत्यांत जोकांहरिरूपीसंतत त्याची वर्णियेलीख्यात याचअष्टमअध्यायीं २ पुढेंनवमगेंकावा ज्यांतदेवी सांपडावा तुकाह्मणेआह्मांबरवा ज्यावर्णनीआनंदु ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांअष्टमोऽध्यायः८॥

नवमाध्यायप्रारंभ.

वामन.

देणेंअसेंअनंताचें कींअनंतनमागवे पुसेलमार्गतत्त्वाचे किनीअर्जुन बापुडा १ आलेंकृपेचेंभरतें श्रीकृष्णाकरुणालया ज्ञेंगुह्याहूनिही गुह्य तेंसांगेलअतःपर २ ज्ञानाचेंफळहेंतोंकीं आत्मयांतचराचर देखेचराचरींआत्मा तेव्हांतोसिद्धबोलिजे ३ पावेजोयाअनुभवा योगभ्रष्टनहोयतो कण्वशाखायजुर्वेदीं बोलतेस्पष्टहेश्रुती ४ अथश्रुतिः यस्तुसर्वाणिभूतानि आत्मन्येवानुपश्यति आत्मानं सर्वभूतेषु नततोविजुगुप्सते ५ टीका अर्थकींसर्वभूतांतेंजो आत्म्यांतचिदेखतो आत्म्यांतसर्वभूतांते तोनव्हेनिंद्यत्यावरी ६ अनुष्टुप्श्लोकरीतीहे दिसतेपरिहेश्रुति अर्थहींस्पष्टकींऐसा होयतेव्हांननिंद्यतो ७ योगाभ्यासींभ्रष्टहोय तेव्हांतोनिंद्यबोलिजे कींपदाप्रतिनोधोरा वेधतांचळलाअहो ८ जोयाअनुभवापावे तो कधींभ्रष्टहोइना यालागींश्रुतिबोलेकीं तोनव्हेनिंद्यत्यावरी ९ षष्ठाध्यायांतहरिही श्लोकामाजीतिसाविया बोलिलाकींअसायोगी नेदीअंतरत्यासमी १० श्लोक योमांपश्यतिसर्वत्र सर्वंचमयिप

श्यति तस्याहंनप्रणश्यामि सचमेनप्रणश्यति ११ टीका मातें सर्वत्रजोपाहे पाहेसर्वमदंतरीं मीत्याचात्याससोडीना तोमाझा सोडिनामला १२ षष्ठाध्यायश्लोकटीका समश्लोकींहियेरिती तस्मात्सर्वात्मकध्यानें योगभ्रष्टनव्हेकधीं १३ तद्विद्धिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनिहे चतुर्थाध्यायतेथेंही बोलियेलाजगद्गुरु १४ तद्विद्धिप्रणिपातेन याश्लोकींज्ञानयेरितीं गुरूपदेशाहीघेतू ह्मणूनिहरिबोलिला १५ यापुढेंदुसऱ्याश्लोकीं उत्तमश्लोकबोलिला कीं तूंअशेषहीभूतें आपणामाजिदेखसीं १६ तेधवांमजसीऐक्य॥ कींअखंडअसेरिती भूतेंमजमधेंतूंही ज्ञानयेरितिदेखसी १७ तस्माद्गुरूपदेशाचें फळकींआपणामधें दिसतीसर्वहीभूतें तंतुमाजीजसापर १८ आतांगुरूस्वयेंझाला पूर्वाध्यायींजगद्गुरु ब्रह्मअध्यात्मकर्मादि ब्रह्मत्वेंउपदेशिलें १९ क्षरभागहितेठायीं ब्रह्मत्वें उपदेशिला परंतुसातवाप्रश्न वर्णितांग्रंथवाढिला २० क्षरभागकसाब्रह्म हेंकळेस्पष्टजेधवां सर्वभूतेंआत्मयांत आत्माभूतींदिसेतयीं २१ दोरामध्येंसर्पजैसा ब्रह्मींतेसेंचराचर ब्रह्मदोरदिसेतव्हां॥ दिसेसर्पचराचर २२ तेंज्ञानसांगेलयेथें अध्यायींनवमींहरी कींसूर्यकिरणींपाणी मजमध्येंतसेंजग २३ मूढाचीउदकींदृष्टी जीवदृष्टीजडाजगीं सूर्याचीकिरणींदृष्टी देखूनिहिमृषाजळ २४ स्वस्वरूपींसदादृष्टी सद्गुणाचीतयांतजी भासेचराचरमृषा जाणेसर्वज्ञत्यासहीं २५ अर्जुनाचीजीवदृष्टी विश्वसत्यदिसेतया त्यादृष्टीनेंमज मधीं सर्वभूतेंह्मणेहरी २६ मूढदृष्टींदिसेपाणी सूर्यअंगीकरूनितें ह्मणेमजमधेंपाणी आहेकींतुजदीसतें २७ ह्मणेलमागुती कृष्णा कींमीभूतांमध्येंनसें मूढातेंबोलतोसूर्य कींमीपाण्यांतत्यानसें २८ आतांजसेंजीवदृष्टी आपणांतचराचर अंगीकेलेंतसेंत्यांत मीहीआहेंह्मणेजरी २९ माझ्यादृष्टीसहेंविश्व नाहींचमजअंतरीं माझ्यायथार्थदृष्टीनें मीत्यांतह्मणतांनये ३० ह्मणूनिकृष्णबोलेल कींभूतेंहींविचारितां मजमध्येंनसतिहीं मीतयांतनयास्तव ३१ करूनियांअसाबोध सांगेलतदुपासना कींहींजशीमजमध्यें पा-

हेतूंआपणांतही ३२ आतांतुझोजीवदृष्टी झालेंज्ञानजरीतुज स्वरू-
पींपाहतांविश्व दृष्टीतारागणेंजशीं ३३ जाईलजिकडे दृष्टी दिसती
तिकडेचितीं प्रमाणेंथोरनक्षत्रें अल्पेंदुरुनिदीसती ३४ तसेंतूंआ-
पणांमध्यें ध्यातांसर्वचराचर यथास्थितसमग्रत्वें नदेखशिलजे-
धवां ३५ गुरूक्तहाअनुभव नव्हेह्मणुनितेधवां मानिसीह्मणियाभा-
वें श्लोकबोलेलहाहरि ३६ यथाकाशस्थितोनित्यं वायुःसर्वत्र
गोमहान् यथासर्वाणिभूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ३७ अर्थहा-
कींनभींवायु द्विधाव्यापकचंचळ येचंचळप्रतीतीस नप्रतीतीसये
दुजा ३८ पवनींनतरीभेद नअन्यत्रनभींहुनी ध्यानींस्मरेनस्मरेही
तरीतुजमधेंजग ३९ नाडापसरलाथोर दिसेसर्पनदाश्रयें परीजो
दृष्टितोंसर्प पाहेब्रह्मींअसेंजग ४० नपावतांदृष्टिनाडा उरलासर्प-
तेस्थळीं नभासेआणिकांभासे तरीनाड्यांतत्यांतची ४१ याला-
गींयाअनुभवा नयेतोवायुहीनभीं तेसीमजमधें भूतें ह्मणूनी
अवधारितूं ४२ भूतेंमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजिहीं भूतेंनस-
तिऐसेंतो याअध्यायींनिरूपिल ४३ हेंबोलूनियथाकाशे वायुःसर्वत्र
गोमहान् हाश्लोककृष्णबोलेल कींअसीतदुपासना ४४ कोणीपूर्वो-
क्तदृष्टांतीं श्लोकवाखाणितीपरी दृष्टांतींश्लोकयोजेना पाहावेंसज्ज-
नींबरें ४५ भूतेंमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजितीं नभूतेंसाम्यंहेंके-
सें गगनींपवनींघडे ४६ नदृष्टांतींसर्वसाम्य एकदेशीह्मणूनियां
घ्यावातथापिनघडे दृष्टांतासविरुद्धजो ४७ भूतेंमजमधेंभूतीं मी-
असेंह्मणतांजरी दृष्टांतएकदेशीही येस्थळींसजतोतरी ४८ आका-
शींवायुपरित्या वाऱ्यांतनअसेनभ नतोवायुहिआकाशीं हेंघडेत-
रितेंघडे ४९ भूतांसवायुदृष्टांत नभदृष्टांतआपणा बोलतांतरिदृ-
ष्टांत सजताएकदेशिही ५० भूतेंत्यांतनतोभूतीं नींभूतेंहीनत्यामधें
ह्याअर्थींयेथदृष्टांत नसाधेयांतएकही ५१ भूतेंमजमधेंभूतीं न-
सेंमीयांतहीनसें नभूतेंहींमजमधें नयेदृष्टांतयेथही ५२ सिंहदृ-
ष्टांतशूरासी एकदेशीहिसाजतो ग्रामसिंहासहीधाके तोसिंहह्मण-
वेकसा ५३ आतांअर्थचिलागेना त्यांहींभलतसीगती कृष्णायामुख्य

हाअर्थ सांगतांगोणकांपरी ५४ गीताकारस्वयेंझाला टीकाकारम्ह-
णूनियां मुख्यार्थहेसांपडती तत्कृपाफळरूपजे ५५ स्थळस्थळीं
आणिकही टीकाकारांतरांचिया बोलण्यांतविरुद्धार्थ येणेंरीतींच
पाहतां ५६ भूतेंमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजितीं भूतेंहीनसतीऐ-
सें येथेंबोलेलमाधव ५७ येथेंदृष्टांतविविध टीकाकारनिरूपिती
परंतुएक्यादृष्टांतें तिन्हीगोष्टीनसाधिती ५८ भूतेंमजमधेंसर्व परी
भूतांतमीनसें ज्यादृष्टांतींसाधितीहें पुढिल्यासिविरुद्धती ५९ कींभू-
तेंहींमजमधें नसतीमागुतीह्मणे दृष्टांतींसाधितांयेथें साधेनासर्व-
थातया ६० पाण्यापासूनियांफेंस परीफेंशींनसेजळ हेंसाधिलेंपरि
पुढेंनसाधेबोलतीसरा ६१ नभूतेंहींमजमधें ह्मणतांफेंसहींजळीं न-
सेऐसेंजइंघडे साधेहाअर्थतेधवां ६२ जळाबाहेरजोफेंस नसेफेंस-
हित्याजळीं ऐसेंहीह्मणतांभूतें मजमाजीनहेंघडे ६३ आरोपजोअ-
धिष्ठानीं अधिष्ठाननत्यामधें ज्याचाआरोपतेंहीत्या अधिष्ठानामधें
नसे ६४ अधिष्ठानविवर्त्तांचा दृष्टांतावीणआणिखीं दृष्टांतघेतिये
ठायीं साधेनाअर्थत्यांसहा ६५ तथापितेसंतथोर मत्तहस्तीजयाप-
थें जातीत्याचिपथेंजाती थोरदेखुनियांपथ ६६ भगवद्भावपीयूष
वाळुवंटांतसांडलें हस्तीनलाधतीतेंही मजमुंगीसलाधलें ६७ नेत्रां-
सनदिसेतेंही उपनेत्रांसदीसतें तथापिनेत्रावांचूनी उपनेत्रदृष्टीचि-
ते ६८ तैसेंजरीसूक्ष्मदृष्टी मजहेअर्थसाधले तेत्यांचीचकृपाज्यांचा
श्रीवत्सांकितअंकित ६९ गुंजारत्नासमचढे तीरत्नेंजोखितांतयीं त्यां-
चेंमोलनतेंपावे मीहासंतांतयेरितीं ७० आतांहेबोलहाबोले विश्वा-
त्माभगवानस्वयें स्वविद्याशक्तिचोदावी अमानित्वादिलक्षणें ७१॥
वस्तुतांग्रंथकर्त्ताजो स्वयेंअर्जुनसारथी ज्यामंदिरांप्रगटला तेंहें
मंदिरशोधितो ७२ राजविद्याराजगुह्य आतांबोलेलयेथुनी तेथूनि-
यांसमश्लोकी सांगतीश्लोकहेपृथक् ७३ ॥ ६७ ॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ श्रीः

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक-इदंतुतेगुह्यतमंप्रवक्ष्याम्यनसूयवे॥
ज्ञानविज्ञानसहितंयज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात् १

टी० स०- हेंतोंगुह्याहुनीगुह्य सांगतोंतुजसज्जना विज्ञानासहितज्ञान ज्याज्ञानेंमोक्षपावसी १ आर्या- विज्ञानज्ञानसहित कथितोंतुजगुह्यऐकुनीबाधा ईर्षाविरहितज्यातें जाणुनिनपवसि कदाअशुभबाधा १ दोहा- अर्जुननतोसोंकहतहों एकगुप्तसबबात जासोग्यानविग्यानकों लहेमुगतकोजान १ ओंवी- अर्जुनासीह्मणेकृष्ण हेंगुह्यअसेपरमपावन तूंभक्तमाझाम्हणूनसांगेन ज्ञानविज्ञानसहित १ अभंग- पूर्वप्रसंगींबोलिला अर्जुनासीदेवभला अक्षरेंप्रथमनिरूपिला परब्रह्मयोगजो १ आतांराजविद्यायेथें राजगुह्यतेणेंपंथें ऐकिजेलजीसमर्थे कायवेसेंमाहात्म्य २ हेंतोंगुह्याहुनीगुह्य आम्हीतूतेंसांगूंपाहे तूंसज्जनपरिसतुलाहे हेतरीकांपांवंचना ३ विज्ञानेंसीतुजज्ञान ययाज्ञानेंएकसाधन आहेमोक्षअनुसंधान तुकाज्यांतउद्धरे ४ ॥ १ ॥ श्रीमद्रुक्मिणीरमं०

श्लो० राजविद्याराजगुह्यंपवित्रमिदमुत्तमम्
प्रत्यक्षावगमंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥

टी० स०- विद्यागुह्यांतहेराजा धर्म्यपावनउत्तम प्रत्यक्षींयेअनुभवा नित्यजेंसुखसाध्यजें २ आर्या- उत्तमसाक्षात्कारी धर्म्यहि अणिपूतराजविद्येचें जेंराजगुह्यउत्तम शक्यकरायारिपूअविद्येचें २ दोहा- उत्तमबिद्याराजहें अतिपवित्रतूंजान फलताकोंतिच्छनअति करबेकोंसिरवमान २ ओंवी- गुह्यराजविद्याजाण उत्तमतेंपवित्रपण हेंप्रत्यक्षधर्मजाण सुखदेतसेनाशारहित २ अभंग- विद्यागुह्यांतजोराजा धर्मउत्तमसहजा पावनव्हावयासांप्रतजा नित्यसेवीश्रद्धेनें १ नव्हेशाब्दिकहेंज्ञान कांहींधरिसीअनुमान देतोंप्रत्यक्षनिवडून येईलपाहेंअनुभवा २ नित्यजेंसुखसुकाळ साध्यहोतेंसर्वहिकाळ तेंचकरूंहस्तामळ तुकयालागींआवडे २ ॥ २ ॥

श्लो० अश्रद्दधानाःपुरुषाधर्मस्यास्यपरंतप
अप्राप्यमांनिवर्तंतेमृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥

टी० स०- ज्ञानीरिघोनिहीश्रद्धा याधर्माचीनज्यानरां मातेंनपाव-

तांमार्गी निघालेजन्ममृत्यूच्या ३ आर्या- पुरुषश्रद्धाविरहित नभजतिजेधर्ममार्गकेसारी जोमीयामजनपउनि फिरतीतेमृत्यु वर्त्मसंसारीं ३ दोहा- करबेकोयाधरमकों जाकोसरधानाहीं सो मोकोंपावतनहीं डोलतहैंभवमांहि ३ ओंवी- याधर्मीश्रद्धा नाहीं तोमजनपवेकांहीं जन्मसंसारींवर्त्तेपाही जीवरूपें ३ अभं० होईनमीब्रह्मज्ञानी ऐशाछंदाच्याआस्थानीं पाहतीग्रंथसंमतमुनी केसेअनुभवबोलिले १ मुनीबोलिलेमजसागें नानातर्कहटवरी॥ तेचिपाहूनिपुंढेहोतीं परीआज्ञानेणेची २ शब्दमाझाउपेक्षिला गीताधर्मउच्छेदिला तोमजमित्रद्रोहीझाला यमपुरालामीवोपीं ३ मगतेथेंलागेदंड जन्मनरकाचेउदंड जन्मलियामृत्युभंड तुकाह्मणे चुकेना ४॥३॥

श्लो०-मयाततमिदंसर्वंजगदव्यक्तमूर्तिना
मत्स्थानिसर्वभूतानिनचाहंतेष्ववस्थितः ४

टी०स:- हाविश्वसर्पम्यादोरें व्यापिलास्वअमूर्तिनें सर्वभूतेंमजमधें त्यासर्पीदोरमीनसें ४ आर्या- अव्यक्तमूर्तिनेंम्यां व्यापियलेंनित्यजाणसर्वजगा भूतेंमाझ्याठायीं भूतांमाजीनतूंपहामजगा ४ दोहा- बिस्तारोसबजगतमें मोहिनदेखेकोय॥ सबेजीवमोंमेबसे मैंहिनतामेजोय ४ ओंवी- मीसर्वजगाचे ठायीं व्यापकसर्वभूतींपाहीं सर्वभूतेंमाझेठायीं मजआश्रयो नसे ४ अभंग- हाचिविश्वसर्पदोरें मीयाधारणनिर्विकारें पार्थाकरावांचूनिसारें सूत्रयाचेंचाळितों १ नयनावांचूनिपाहातों केसाभ्रांतजीवभीतो मोक्षालयसांडुनियांतो वनींपळतोविषयांच्या २ कोणीदडेकोणीपडे आइत्याहेंर्षेनाचेउडे ह्रदयावांचुनीमनवेडें माझेंहोतेंहांसतां ३ शेवटशब्दाचासांगतों भूतभासमजमधीं तो त्यासर्पांतमीदोरतो नसेहाचनवलावो ४ मिथ्यासर्पसत्यझाले रज्जूसर्पभ्रांतिमुळें सद्गुरुकृपेंनिसरलें तुकयाभ्रांतिरज्जूतें ५

श्लो०-नचमत्स्थानिभूतानिपश्यमेयोगमैश्वरं

भूतभृन्नचभूतस्थोममात्माभूतभावनः॥५॥

टी०स०–तींहींनमजरज्जूंत पाहेंहेयुक्तिऐश्वरी भूतींनसोनिधरितों कींमाझीबुद्धिकल्पिती ५ आर्या– मजमाजिनभूतेंहीं माझाऐ-श्वर्ययोगबापाहा भूतकरभूतभावन माझाआत्माजगींनबापाहा ५ दोहा– मोमेकोउनहीबसे नहिईश्वरतादेख उपजावतपालत जुहीं नहितिनमेंअवरेख ५ ओंवी– माझेठायींनराहतींभूतें मा-झेंऐश्वर्यतेंनिरुतें भूतांतेंमीधरींआरुतें भूतांवेगळाअसोनी ५ अ-भंग– तेहीसृष्टिसर्पवीरा दुर्लभत्वेंमीदूरदोरा वायुमोडीनरुवरा पृथ्वीसंगेंअलिप्त १ पाहेयुक्तिकैसीमोज ऐश्वर्ययोगसांगूंतुज॥ येरवींहेंस्वस्वरूपबीज हातींयेणेंअप्राप्त २ भूतींनसूनीअर्जुना॥ धरितोंहेकेंकल्पना किंवाकल्पाबुद्धिनाना माझीऐसीतुकाह्मणे ३

श्लो० यथाकाशस्थितोनित्यंवायुःसर्वत्रगोम-
हान् तथासर्वाणिभूतानिमत्स्थानीत्युपधारय ६

टी०स०–नभींचसर्वत्रवायू कळेमोठानभींचतो आत्मयांततसेंस-र्व मानीतूंस्मृतअस्मृत ६ आर्या– जैसासर्वगवायू गगनाधारेंअ-सेजगत्प्राण तेसेंमाझेठायीं सर्वहिभूतेंअसेंबरेंजाण ६ दोहा– जैसोपवनअकासमो फिरतरहेसबबार तेवमोमेसबजीवयह फिर-तजानननिरधार ६ ओंवी– वायूसर्वांचेठायीं अव्यक्तमूर्तीपाहीं॥ भूतेंसर्वमाझेठायीं वायूचेपरी ६ अभंग– नभींवायुहादृष्टांत देतांसत्यभामाकांत सर्वत्रचीसदोदित मित्रअथवारिपूहो १ कळे मोठानभींचतो अवकाशींवावरतो आत्मायांतत्यापरीतो तूंचसर्व मानरे २ स्मृतअस्मृतप्रमाण अवघाआत्माबुझेखूण येथेंजीजी ह्मणूनिचरण वंदीपार्थह्मणेतुका ३॥६॥

श्लो०–सर्वभूतानिकौंतेयप्रकृतिंयांतिमामि-
काम् कल्पक्षयेपुनस्तानिकल्पादौविसृजाम्यहं ७

टी०स०–द्रष्टारज्जूचिमीमाया माझीदृष्टीनिजेलयीं तींतलीनज-

गत्सर्प मीकल्यादींसज्रोसृजीं ७ आर्या-कल्यारंभींभूतें करितों निर्माणमीचनिष्पापा कल्पक्षयींपुन्हातीं येतीप्रकृतींनमाझियाबापा ७ दोहा- मेरीमायामेरहे प्रलेभयेसबजंत कल्पआदिशिरज्यो तने मोमेंनिनकोंतंत ७ ओंवी- सर्वभूतेंअर्जुना प्रकृतीतेंपावतीज्ञाण कल्पांतीसांठवून कल्पादींसृजोमी ७ अभंग- द्रष्टारज्जूच मीमाया माझीदृष्टीनिजालया तींतलीनजगकाया सर्वमीचहेमानी १ कल्पादिसृजा जोमीप्रभूयाभूतांजा ज्ञाणेज्ञानयोगमाझा॥ शिवमातेंभासतो २ ह्मणूनितोमायातीत स्वरूपींरतलासंतत तुकाचरणींशरणागत कृपामाझीत्यावरी ३॥७॥ श्रीरुक्मिणीवल्ल०

श्लोक-प्रकृतिंस्वामवष्टभ्यविसृजामिपुनःपुनः
भूतग्राममिमंकृत्स्नमवशंप्रकृतेर्वशात्॥८॥॥

टी०-स०-पुनःपुन्हाविश्वसर्प मायादृष्टिअधिष्ठुनी निर्मितोंस्वात्मदोरींकीं भूतग्रामनिलावश ८ आर्या- बाकुरुकुळावतंसा आधींप्रकृतीसआपुल्यावरितों परवशभूतसमूह प्रकृतिवशेंमगपुनः पुन्हाकरितों ८ दोहा- आपनीमायातेंलहो सृजनबारहिबार मायाहिकेंबसपरो रहेसदासङ्सार ८ ओंवी- प्रकृतीचेबळेंकरूनीं सृजीमागुतेंमागुतेनी हासर्वभूतग्रामआदिकरूनी प्रकृतीच्या आधीनअसती ८ अभंग-पुनःपुन्हापार्था विश्वहेंसर्वथा माया प्रतिपंथा अधिष्ठीतू १ तिचीदृष्टीमोहरें जीवोत्पत्तीद्वारें माझियाविष्करें रूपावरी २ निर्मितोंमीचजाण स्वात्मबुद्धीचेंकारण दोरिकींतेंस्वप्न जंबूकाचें ३ भूतग्रामतीला स्वयेंचनिर्मियेला बरवा भासला तुकयासी ४॥ ८॥

श्लो०-नचमांतानिकर्माणिनिबध्नंतिधनंजय
उदासीनवदासीनमसक्तंतेषुकर्मसु॥९॥॥

टी०स०-मातेंसृष्ट्यादिकर्मेंतीं नबांधितिधनंजया कींमीउदासीन जसा असेंकर्मींनिलंपट ९ आर्या-परितींकर्मेंमातें बांधुनिनेती

कदानबंधतमीं त्याकर्मीहीअसतों औदासिन्येंअसक्तसंततमी॥९
दोहा– अर्जुनमोकोंकरमही कबहुबाधननाहीं सदाउदासीर-
हतहों असक्तनाहिंनामांही ९ ओंवी– ह्मणूनिकर्मतयांचियां म-
लानबाधेधनंजया उदासहोऊनियां आसक्तनयेंनव्हे ९ अभंग.
मातेंसृष्ट्यादिकेंव्यासीचींकटकें अथवालटिकेस्वप्नधर्म १ नबाधती
वीराधनंजयपुरा पाहेंसारासारधुंडाळूनी २ कींमीउदासीनकेंसातो
सांगेन कर्मासींव्यापूनअंतर्बाह्य ३ परीनालंपटुपाहातांरवटपटु
चांगलेंचोखटुनेणेतुका ४॥९॥

श्लो०– मयाऽध्यक्षेणप्रकृतिःसूयतेसचराचरं
हेतुनानेनकौंतेयजगद्विपरिवर्तते॥१०॥श्रीशं

टी०स०– मीद्रष्टा दृष्टिनेंमाझ्या वितेमायाचराचर याहेतुनेंविश्वसर्प
मजदोरींचहोतसे १० आर्या– मीअध्यक्षह्मणूनी प्रकृतीहीनिर्मितो
चराचरती याहेतूनेंविश्वें संसारामाजिनित्यसंचरती १० दोहा–हों
प्रेरतमायाजबे उपजतसबसङ्सार पारथयेहिहेतलें फिरतसु-
बारहिबार १० ओंवी– प्रकृतिमाझ्याअधिष्ठानेंकरून चराचरातें
प्रसवेजाण याकारणेंहेअर्जुन जगासजन्ममरणहोतसे १० अ-
भंग– मीद्रष्टादेखणासर्वकर्मखुणा जैसाकांपाहुणाचौदिसांचा १
दृष्टिनेंहेंमाझेंचालेसृष्टीबळें अग्निसंगेंकुटिजेलोहोजेवीं २ माया
चराचरजाणेमीअक्षर गोंडाळ्ांतनीरवेगळेंची ३ याहेतुनेंविश्वस-
र्पमहागर्व होतोआविर्भावमजदोरीं ४ रवीमृगजळतेणेंलरिपु-
ष्कळ तुकाह्मणेखेळअचाटहा ५॥१०॥

श्लो०– अवजानंतिमांमूढामानुषींतनुमाश्रितं
परंभावमजानंतोममभूतमहेश्वरम्॥११॥

टी०स०– तोमीमहाईशत्यातें हेमूढअवमानिती मनुष्यतनुदेखू-
नी मीपरंज्योतिनेणती ११ आर्या– जोमीभूतमहेश्वर त्यामाझा
भावपरमजोगूढ नेणुनिमनुष्यमातें मानुनिअवमानितीमहामूढ

११ दोहा- मोकोंमानसजानिके आदरकरतनकोय मूररवयहज्ञा-
नतनहीं मैयहईश्वरहोय ११ ओंवी- मजमनुष्यमूढलोकह्मण-
ती मनुष्यांचीअज्ञानगती मीईशऐसेंनोळखती तेमूर्खजाणपें ॥११
अभंग- तोमहाईशजगाजगदीश परहामहेशानेणेंभावा १ तेथेंमू-
ढमतीमातेंअवमानितो कोणाबळेंतरतीकळेनाहें २ मानवदेहांत दे-
खूनीकर्मांत ह्मणतीअनंतआह्माऐसा ३ परंज्योतीप्रभूनेणुनीस्वयं
भू नेणताहाह्मोभूझालातुकया ४ ॥११॥ ॥श्रीमद्यदुनंदनायनमः

श्लो०-मोघाशामोघकर्माणोमोघज्ञानाविचेत-
सः राक्षसीमासुरींचैवप्रकृतिंमोहिनींश्रिताः१२

टी०स०-वृथाआशावृथाकर्में वृथाज्ञानेंकुबुद्धिचीं राक्षसीआसुरी
मूढा प्रकृतीज्यांतदाश्रित १२ आर्या- आशाकर्मज्ञानहि वृथा-
जयांचेंसकाममंदमती जेंदैत्यराक्षसांची मोहकरीप्रकृतिहोउनी
भ्रमती १२ दोहा- उनकीआससफलनहीं ग्यानकरमताभाय प्र-
कृतिआसुरिराछसी तामेबुडेजुधाय १२ ओंवी- ज्यापुरुषाचीआ-
शानिष्फळ तैसेंचकर्मआणिज्ञानचंचळ त्यांचीगतीननिर्मळ राक्ष-
सीआसुरीमोहिनीयोनीपावती १२ अभंग- वृथाआशास्वर्गवस्ती
ज्यांनेसर्ग पिशाच्याकुळवर्गलग्नीजेसा १ वृथाकेर्मतेंबीमृत्यलोकीं
गोंवी लांवमोहेबरवीकायबाळा २ ऐसेंहीजाणतांधरीजोममता॥
ज्ञानीह्मणतांनांहांस्यूयेतें ३ राक्षसीआसुरीमूढाप्रकृतीरवरी आश्रि-
ताभिकारीतुकावंची ४ ॥१२॥

श्लो०-महात्मानस्तुमांपार्थदैवींप्रकृतिमाश्रि-
ताः भजंत्यनन्यमनसोज्ञात्वाभूतादिमव्ययं१३

टी०स०-महासुबुद्धितेपार्था दैवीप्रकृतिनेंमला अद्वैतेंभजती
आधी अंतींजाणूनिएकमी १३ आर्या- एकाग्रमनमहात्मे त्या-
दैवीप्रकृतिचेअधिष्ठाते अव्ययमीभूतादिहि मजजाणुनिभजति
धरुनिनिष्ठाते १३ दोहा- दैवप्रकृतिजोमिले कामक्रोधकोत्याग

सोजानतमोकोंसबे सदाजिन्हेंअनुराग १३ ओंवी- महात्मबुद्धिनि-
गुती अर्जुनातेसदाश्रितहोती मनोभावेंतत्परअसती अंतींएकत्व-
णूनियां १३ अभंग- महात्मबुद्धितोपार्थामीसांगतों नांवघेतां
येतोडोलूंचगा १ दैवीप्रकृतीनेंआदरीमत्पूजनें जैसींपद्मवनेंमान-
सांत २ परीतेगाभक्तीअद्वैतींचप्रीती कोंमींआदिअंतीजाणूनीयां
३ एकापाशींभावदुजातेथेंवाव पतिव्रतानांवतुकाह्मणे ४॥ १३॥७

श्लो०-सततंकीर्तयंतोमांयतंतश्चदृढव्रताः॥
नमस्यंतश्चमांभक्त्यानित्ययुक्ताउपासते १४

टी०स०-मत्कीर्तनींनित्यरत प्रयत्नींजेदृढव्रत वंदितीआत्मभक्ती-
नें स्वरूपींनित्ययुक्तजे १४ आर्या- संततकीर्तीमातें दृढव्रती-
यत्नशीलअनुरक्त नमुनीमजभक्तीनें उपासितीनित्ययुक्तमद्भक्त १४
दोहा- कीर्तनमेरोजोकरे तिनमेजव्रतराख भगतिसहितमोकों
नमत मनतत्परह्वैभाख १४ ओंवी- माझेंकीर्तनसदाकरी हेंच
व्रतमनींदृढधरी आणिभक्तिउपासनाकरी मनतत्परहोउनी १४॥
अभंग- माझीकथावार्ताऐकेंद्रवचित्ता नित्यरतममतामाझीऐ-
सी १ जेणेंदेवजोडेत्यायत्नींवावडे अभंगपवाडेदृढव्रत २वंदिती
भक्तीनेंनिजात्मप्रीतीनें स्वरूपरीतीनेंनित्यमुक्त ३ जगायया परी
त्याच्याह्यारींकरी कांठीधरूंहारीह्मणेतुका ४॥ १४॥ श्रीगोपालकृष्णा०

श्लो०-ज्ञानयज्ञेनचाप्यन्येयजंतोमामुपासते
एकत्वेनपृथक्त्वेनबहुधाविश्वतोमुखम्॥१५

टी०स०- एविहोमेंचिऐक्येंची कोंध्यातीविश्वतोमुखा पृथक्त्वें ऐ-
क्यजिज्ञासू बहुधादेवयाजक १५ आर्या- कोणीउपासितीते ज्ञा-
नमखानेंसदामलायजनी एकत्वेंपृथकत्वें बहुधामजविश्वतोमुखा
भजुनी १५ दोहा- ज्ञानजगयकोउजजतहैं मोकोंसेवतमीत को-
उमानतएकरी कोउरहतपुनीत १५ ओंवी- कितीएकज्ञानयज्ञें
करून माझीउपासनाकरितीजाण पृथकत्वेंएकजाणून मीअसें

विश्वतोमुखी १५ अभंग– इतिहोमीचकींभावनातेएकी सतीपैं पावकींमायात्मागें १ किंवामजवारेध्यातोनोगोमटें कर्महव्यबाटेवि-श्वतोमुख २ एकत्वेंचऐसाविश्वरूपींपीसा एकचीजिज्ञासापरीगमे ३ बहुधाअसतीदेवायेजगतीं याजकह्मणतीतुकाराम ४॥१५॥श्रीः

श्लो०–अहंक्रतुरहंयज्ञःस्वधाहमहमौषधम्
मंत्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्निरहंहुतम्॥१६

टी०स०– विश्वतोमुखऐसाकीं क्रतुयज्ञपितृव्रतें मीचमीद्रव्यमंत्रा-ज्य अग्निमीहुतहोममी १६ आर्या– कींविश्वमुखीम्हणउनि यज्ञक्रतुअग्निहोमितीतूप मीऔषधस्वधामी पार्थामीसर्वमंत्र गुणरूप १६ दोहा– होंहीक्रतुअरुजग्यहों स्वधाओखधीजान; होंपावकमेंआज्यहूं मंत्रहुमोकोंमान १६ ओंवी– मीचयाग आ-णियज्ञ मीचस्वधाकारऔषधीजाण मंत्रआज्यअग्निआदिकरून हु-तमीचिअसें १६ अभंग– विश्वतोमुखपूर्णत्याचीहेगारखूण बुझेअं-तःकरणऐसाचकीं १ मखयज्ञपुरेपितृव्रतसारें मीचमीद्रव्येरमं-त्रआज्य २ तेथेंमुख्यअग्नीतोमीऐकेंकानीं हुतहीनिदानींमीचहोम ३ तुकाह्मणेनाहींआत्म्यावीणकांहीं सांगेवर्मेपाहींगुरूशिष्या॥४॥

श्लो०–पिताऽहमस्यजगतोमाताधातापितामहः
वेद्यंपवित्रमोंकारऋक्सामयजुरेवच॥१७॥

टी०स०– बापमीमायमीआजा जगाचाधरणारमी यज्ञमीशब्द ओंकार ऋग्यजुर्वेदसाममी १७ आर्या– विश्वाचामीधाता पि-तापितामहहिमीचसाकार मातावेद्यपवित्रहि ऋक्सामयजुः श्रु-तीहिओंकार १७ दोहा– मातपितायाजगतकों मेहीहोंकरतार ऋग्जजुसामपवित्रहों औरबेदओंकार १७ ओंवी– मीचजगाचामा-तापिता मीपवित्रओंकारअसेंतत्वतां चहूंवेदांचावक्ता तोमीचअसें१७ अभंग– बापमीमायमीजगधरणारमी ज्ञेयतेंशब्दमीजाणीवगा१ अकारउकारतीसरामकार अर्धमात्रावरओंकारमी २ ऋग्वेदमीयजु-

वैदमहाराजा सामवेदतेजागायनमी ३ गतीपाळकमीसाक्षीआग-
मनिगमीं तुकाह्मणेस्वामीपुढेंबोले ४ ॥१७॥ ॥श्रीयदुकुलटिलका॰

श्लो॰-गतिर्भर्त्ताप्रभुःसाक्षीनिवासःशरणंसु-
हृत् प्रभवःप्रलयःस्थानंनिधानंबीजमव्ययं१८

टी॰स॰-गतिपाळकमीसाक्षी वासस्थानसखाप्रभू मीसृष्टिस्थि-
तिसंहार निधानबीजनित्यमी १८ आर्या- गतिमीजगपालक-
मी साक्षीआश्रयनिवासमीस्वामी उत्पत्तिस्थितिलयही निधानमी
मित्रबीजविश्वांमी १८ दोहा- गतिनिवासभरतासरन साछिप्रभु
औरबंध प्रलयस्थाननिधानऔर बीजप्रभावप्रबंध १८ ओंवी-मी
गतीसाक्षीपोषक समस्तांस्थानएक अधिष्ठानरक्षक द्रव्यबीजहें
जाणणें १८ अभंग- वासस्थानपार्थामीचपेंसर्वथा नव्हेच अ-
न्यथावचनहें १ शरणागतामान्यसखामीसौजन्य इच्छितीजधन्य
पडेचीना २ मीसृष्टिउत्पत्ति वाटेमाझ्याहातीं मोडेसहजरीतींक्रोधा
चीये ३ विधिमीबीजमीसततनित्यमी तुकाह्मणेस्वामीकायबोले ४

श्लो॰-तपाम्यहमहंवर्षंनिगृह्णाम्युत्सृजामिच
अमृतंचैवमृत्युश्चसदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

टी॰स॰- तपतोंवर्षतोंवृष्टी ओढितोंमीचसोडितो मोक्षमीमृत्यु
मीमीच जडचैतन्यअर्जुना १९ आर्या- रविरूपेंतपतोंमी रस
आकर्षूनिवृष्टिओपितसें अमृतहिमीमृत्युहिमी धरितोंमीस्थूल
सूक्ष्मरूपतसें १९ दोहा- तपतगहीअरुछोडतहों बरखामोहीज
न अमरतपतकारणकरण होंहीअर्जुनमान १९ ओंवी- उत्प
त्तिप्रलयस्थान मीचअसेंसर्वांचेंकारण मोक्षकाळमीजाण सद-
सत्मीचअसें १९ अभंग- तपतोंतोतापवर्षतोंतेवृष्टी ओढितो
मीसृष्टीसोडीतोंमी १ मोक्षमीपांडवाभरणमाझेंनीच जडहीगा्स
चमजसाठीं २ चैतन्यचंचळनिश्चळमाझेनी अर्जुनासूमानीगो
ष्टीखरी ३ तुकाह्मणेभाग्येंआथिलाहापार्थ देवपूर्णअर्थसांगेजया

श्लो०–त्रैविद्यामांसोमपाःपूतपापायज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिंप्रार्थयंते तेपुण्यमासाद्यसुरेंद्रलोक- मश्नंतिदिव्यान्दिविदेवभोगान् २०

टी०–स०– इंद्रादिरूपेंबहुधायजूनी मातेंचिहीवेदिनिसोमपानी प- वित्रतेंप्रार्थुनिइंद्रलोकी निमग्नहोतीसुरभोगपंकीं २० आर्या–वै- दिकसोमपअनघ स्वर्गतिइच्छितियज्ञोनियागातें इंद्रभुवनित्या- पुण्यें भोगितितेदिव्यदेवभोगातें २० दोहा– जग्यकरतपापनद- हत चाहतस्वर्गकोबास इंद्रलोकलहिभोगवे दिव्यसुभोगबि- लास २० ओंवी– तेज्ञातेसोमपानकरिती स्वर्गलोकपावावयाइच्छि- ती तेणेंपुण्येंइंद्रलोकींपावती दिव्यदेवभोग २० अभंग– इंद्रा- दिकरूपेंयजूनीबहुधा केलापुण्यबांधाअक्षयत्वें १ मातेंचपैंवेदींतीं हीसोमपानीं मगतेनिदानींघेतीसुरवा २ इंद्रासनारूढहोतीअमर हद घेतीसुरवाडउर्वशीचा ३ दिविचरफेरेघेतीविमानांत तुकाह्मणे भूतभविष्यकेलें ४॥२०॥

श्लो०–तेतंभुक्त्वास्वर्गलोकंविशालंक्षीणेपुण्ये- मर्त्यलोकंविशंति एवंत्रयीधर्ममनुप्रपन्नागता गतंकामकामालभंते॥२१॥

टी०स०– तेभोगुनीस्वर्गसुरवासिअंतीं यामृत्युलोकापरतोनियेती प्रपन्नजेयेरितिंवेदधर्मीं गतागतीपावतिकामकामीं २१ आर्या- स्वर्गींबहुदिनभोगुनि येतीपुण्यक्षयींक्षितीलातें एवंश्रुतिधर्मानें सकामपावतिगतागतफळातें २१ दोहा– फिरआवतभूलोकमेछी- नपुण्यजबहोय आवागमनजुकरतहें कामबंतयहलोय २१॥७॥ ओंवी– तेस्वर्गींवासकरिती क्षीणपुण्येंमृत्युलोकायेती मायीक धर्मआचरती कामींकाम २१ अभंग– ऐसेंभोगभोगींजववरीसु- कृत सरल्यापतीतलोचीहोय १ हाकफोडीधर्मदूतमहागजरें त- ळींयालोटारेउन्मत्तासी २ पडेदंडशिरींतेव्हांअंतराळीं विमानडळम- ळीअधोमुख ३ तेजेंभरेनभपाहातीभूलोक ह्मणतीपुण्यश्लोक- ढांसळला ४ कौतुककरितीनेणतीआपुलें पापजेंकांकेलेंछळीत-

से ५ असोहेनिपुणवैदिकांचींकर्मे निरूपितोंकर्मेंगतागती ६ पावतीसरवयाऐसेकामकामी तुकाह्मणेआम्हीबरेअसो ७॥२१॥

श्लो०- अनन्याश्चिंतयंतोमांयेजनाःपर्युपासते
तेषांनित्याभियुक्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहम् २२

टी०स०- अन्यराकूनिमातेंची चिंतितीभजतीजन जेनित्ययुक्त त्यांचातो मीयोगक्षेमवाहतों २२ आर्या- चिंतुनिअनन्यमातें सेवितिजननित्ययुक्ततेजाण योगक्षेमतयांचा पार्थामीवाहतोंतुझी आण २२ दोहा- जोअनन्यभगतीकरे मोहीमेंचितराख जोग छेमतिनकेकरों निजजनकोंअभिलाख २२ ओंवी- अन्यठायीं मननघालिती ममउपासनाजेकरिती त्यांचायोगक्षेमनिश्चिती करणेंमजपडे २२ अभंग- अनन्यत्यागेंमातेंभजेगर्भवंत व्यापारानेणतएकध्यानें १ चिंतितीभजतीजनजेपार्थिवा अभियुक्त सेवानित्यमार्गीं २ त्यांचायोगक्षेमराहोआनंदांत वाहतोंमनांतचिंताऐसी ३ मजचिंतानाहींआपलेतनूची काळजीभक्तांचीम्हणेतुका४

श्लो०- येऽप्यन्यदेवताभक्त्यायजंतेश्रद्धयान्वि-
ताः तेऽपिमामेवकौंतेययजंत्यविधिपूर्वकम्२३

टी० स०- अन्यभक्तहिजेदेवां अन्यांभजतिभक्तिनें माझीचपूजा परिते होतेअविधिपूर्वक २३ आर्या- श्रद्धेनेंअन्ययजनि करितीतेअन्यदेवतायजन तेहीमलाचभजती नेणुनियांविधिस मात्रमूर्खजन २३ दोहा- औरदेवकेभगतजे सेवतश्रद्धावंत विधिछोडेमोकोंभजत लहतनमेरोअंत २३ ओंवी- पूजन अन्यदेवताठायीं तेहींमाझेंचघडेपाहीं विधिपूर्वकसोई नाहीं तयांचीकीं २३ अभंग - येरवींकौंतेयाअन्यत्रहीदेवा भावेंकरी सेवाकोणीप्राणी १ अन्यभक्तिभजेअन्यउपासनें येतीभरंवसेनें अमुच्याघरीं २ परंतुअविधीपूर्वकसंचय जेणेंयोगेंक्षयसर्वस्वाचा ३ तैसेंनकोवीरास्पष्टमीसांगतो गुंतीनकरीतूंतुकाह्मणे.४॥२३

श्लो०-अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ताचप्रभुरेवच
नतुमामभिजानंतितत्त्वेनातश्च्यवंतिते॥२४॥

टी०स०-मीस्वामिभोक्तात्यासर्वा यज्ञांचाचपतीनरीं कींमातेंनेणतीतत्वें जोईशोपाधिबिंबमी २४ आर्या- मीसर्वायज्ञाचा भोक्ताप्रभुमजनजाणुनीतत्त्वें ह्मणुनीयांच्यवतीते कैंसेभजतीलते मलासत्त्वें २४ दोहा- सबजग्यनकोंभोगता औरसबनकोंईश जेममततजाननतनहीं डारततिनकेधीस २४ ओंवी- मीसर्वयज्ञाचाभोक्ता स्वामीसर्वांचाअधिष्ठानकर्त्ता तत्त्वननेणतीतत्त्वतां॥ मजनपावतांच्यवतील २४ अभंग- मीचस्वामीभोक्ताप्रभुआहुतीचा आणीकमंत्राचाअसोकोणी १ अग्नीममभुखेंगोकुळींगीळिला यज्ञद्रव्यत्यालाउसत्तीमी २ कींमातेंनेणतीपाहातीतत्त्वझाडा॥ तेथेंतोउघडाईशमीच ३ उपाधिकबीजतेंहीमीअर्जुना ठावकेंसज्जनातुकाह्मणे ४॥२४॥

श्लो०-यांतिदेवव्रतादेवान्पितॄन्यांतिपितृव्रताः
भूतानियांतिभूतेज्यायांतिमद्याजिनोऽपिमाम्२५

टी०स०-देवांसदेवताभक्त पितरांसपितृव्रत भूतेंयजितितेभूतांमातेंमद्भक्तपावती २५ आर्या- देवव्रतीसुरांतें पितृव्रतीपावतांति पितरांतें भूतार्चकभूतांतें पावतिमद्भक्तमजनइतरांतें २५ दोहा- देवभगतदेवनलहे पितृपुजेपितृधान भूतजजेभूतहिलहे मोपूजेभगवान् २५ ओंवी- देवपितृआराधनाकरिती भूतेंदेवतांतें भजती ज्यांभजेत्यांलोकांजाती मजभजतीमजपावतीते २५ अभंग- भजनाचींफळेंआसतीबहुत आम्हींसांगोंत्यांतमुख्यचार१ देवतोपासनीदेवांसपावतो पदवीभोगीतोऐश्वर्याची २ पितरांउद्देशेंश्राद्धपक्षदर्श तेणेंध्यावेहर्षपितृलोकीं ३ भूतांचेंयजनसाधन श्मशानीं अंतींतेंचस्थानींअधिकारी ४ आतांमाझीभक्तीमातेंचपावेल आनंदेंगाईलतुकाजैसा ५

श्लो०-पत्रंपुष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्याप्रयच्छति
तदहंभक्त्युपहृतमश्नामिप्रयतात्मनः॥२६॥

टी०स०-पत्रेंपुष्पेंफलेंपाणी जोजेंअर्पीलभक्तिनें तेंभक्षितोंजेंनिष्कामें भक्तीनेंमजअर्पिलें २६ आर्या- फलफूलदलजलेंही जो मातेंकरुनिभक्तिअर्पितसे भक्तीनेंआणियलें तेंमीअमृतचि म्हणूनिवर्पितसें २६ दोहा- पानफूलफलनीरकों जोआर्चेकरीप्रीत लेउदियोंहोंभगतकों करेप्रेमकेमीत २६ ओंवी- पत्रपुष्पफलउदक जेंमजदेताभक्तिपूर्वक तेंमीअंगीकारींआइक भक्तिभावेंकरूनियां २६ अभंग- संकटतेंनाहीं वैष्णवापूजेचें स्वल्पहृतवरीचेंवर्म सांगूं १ पत्रहोवृक्षाचेंतुळशीचेंबेलाचें फळहीकुकाचेंसांपडेजें॥२ वनफळभिल्लटिचेपरीअसो चवीनगवसोजयामाजी ३ नातरीपाण्याचेंसंकटपडेना होतोंमीहीवेंनाभक्तीतापें ४ भक्षींपसरूनीमुखलाडेंकोडें निष्कामआवडे म्हणेतुका ५॥२६॥श्रीकृष्णपरमात्म०

श्लो०-यत्करोषियदश्नासियज्जुहोषिददासियत् यत्तपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणं २७

टी०स०-करिसीजेंभक्षिसीजें जेंदेसीहोमिसीलजें तपहीकरिसीपार्था जेंतेंकरिमदर्पण २७ आर्या- जेंकरिशीजेंखाशी जेंहोमिशितपशिआणिजेंदेशी तेंमजकरिंअर्पणातूं हामीश्रीकृष्णतुजचिउपदेशीं २७ दोहा- जोकछुकरतरुखातहे जोहोमतजोदेत अर्जुनजोतूंतपकरे मोहिदेनकोंरहेत २७ ओंवी- जेंकरणेंआणिभक्षणें जेंअग्नीसीहोमकरणें जेंतपींतपसाधणें तेंमजअर्पणकरीं अभंग- तूंह्मणसीआम्हाभक्तिकेसीकीजे श्लोकार्थसांगिजेयाचलागी १ करिसीकर्महातेंसुखेंजेंभक्षीसी अथवादानेंदेसीयाचकाला २ होमिसियद्यपिराजसूहयमेधीं नेमेंतपकर्मीआचरसी ३ पार्थाजें तेंकरींमदर्पणसर्व एकगेल्यागर्वतुकाहोतो ४॥२७॥श्रीकृष्णात्म०॥

श्लो०-शुभाशुभफलैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः संन्यासयोगयुक्तात्माविमुक्तोमामुपेष्यसि २८

टी०सम०-फळांबऱ्यांवाइटांही पासूनीसुटसीअसा यासंन्यासेंयु

कवित्त मुक्ततूंमजपावसी २८ आर्या- तेणेंत्यजिसीपार्था शुभा-
शुभफलाख्यकर्मबंधमला संन्यासयोगयुक्तहि पावसिहोऊनिमुक्त
तूंअमला २८ दोहा- भलेबुरेजोकरमहें तिनतेंछूटतमीत जगत
जोगसंन्यासकरी मोमिलहोनिहचीत २८ ओंवी- शुभाशुभफ-
ळ कर्मसंबंधसुटेसकळ संन्यासयोगयुक्तहोऊनिकेवळ तूंमज
पावसी २८ अभंग- घेउनीसुकृतह्मणसीदेसीकाय गोष्टीसु-
खमायतेचऐक १ फलाबन्यावाईटाचातूंविभागी पासूनियांउगी
हृत्तीमुक्त २ असायासंन्यासेंयुक्तचितेत्वरा पावसीसत्वरामजमुक्त
३ तुकादासगुरुकिंकरपावन झालातेणेंजनउद्धरीलें ४॥२८॥छ॥

श्लो०-समोऽहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्योऽस्तिनप्रि-
यः येभजंतितुमांभक्त्यामयितेतेषुचाप्यहं २९

टी०सम०-सममीसकळांभूतीं नद्वेषीमजनप्रिय परिजेभजती
प्रेमें मीत्यांतमजमाजिते २९ आर्या- मीसमसर्वभूतीं नप्रिय
नद्वेष्यहिमजरमाजी मजभजतीजेप्रेमें मीत्यामाजीहितेहिमज
माजी २९ दोहा- हेंसबठोरसमानहों मेरेप्रीतनदोह मोकोंसेवे
भगतजो तिनमेंमेरोमोह २९ ओंवी- सर्वभूतांचेठायीं मीसमबु-
द्धीअसेंपाहीं मजवैरीमित्रद्रोही समचिअसे २९ अभंग- भूता-
कृतीभिन्न छंदयांचेभिन्न साधूसर्वाभिन्नएकमोहो १ द्वेषुनाउमरे
जेंप्रीयतेंतेंसें धरित्रीचेंअसेशीळजेवीं २ वडीलधाकूटासद्गुरुनजाणे
ऐसीममताजेणेंसाधीजेगा ३ माझेठायींतोचीत्याचेठायींमीची दर्पण
बिंबाचीतुकाकळा ४॥२९॥

श्लो०-अपिचेत्सुदुराचारोभजतेमामनन्यभाक्
साधुरेवसमंतव्यः सम्यग्व्यवसितोहिसः॥३०॥

टी०स०-जरीअसेदुराचारी भजेमजनआणिकां तोतूंसाधूचिमाना-
वा कींत्याचादिव्यनिश्चय ३० आर्या- असुनिदुराचारीही म-
जलाहोउनिअनन्यजोभजतो साधुचितोमानावा निश्चयत्याचा

बरागमेमजतो ३० दोहा- दुराचारमोकोंभजे करीअननकेभाय॥ ताकोंतुमसाधुगिनो ज्ञभनिश्चयकेदाय ३० ओंवी- असोदुष्टदुराचारी मातेंभजेअनन्यभक्तीनेंजरी तरीतुवांतोसाधूचमानावाप-री कींत्याचादिव्यनिश्चय ३० अभंग- जरीअसेदुराचारी वाल्हाकोळीयाचेसरी १ भजेमजनआणिका शेवजेंसाकींत्र्यंबका २ तोतोसाधुचमानावा जेथेंदेवसांपडावा ३ तेथेंनिश्चयचिदेव तुकयानेणेंहव्यकव्य ४॥३०॥

श्लो०- क्षिप्रंभवतिधर्मात्माशश्वच्छांतिंनिगच्छति कौंतेयप्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यति३१

टी०स०- तोहोतोशीघ्रधर्मात्मा पावेतोशांतिशाश्वति पार्थामद्भक्तनासेना हेजगींपैजघालितूं ३१ आर्या- सत्वरहोतोसुकृती पावेस्थिरशांतिनमितिजाज्ञातें मद्भक्तांनाशनसे करिकौंतेयाअशाप्रतिज्ञाते ३१ दोहा- शीघ्रहोयधरमातमा शांतलहेबहुभाय अर्जुननिहचयजानतूं नहिंमोभगतनसाय ३१ ओंवी- तेनत्काळधर्मीहोउन निरंतरशांतीतेंअसतीपावून माझियाभक्तासीजाण नाशनाहींअर्जुना ३१ अभंग- तोगाहोतोशीघ्रगती धर्मात्माहेजाणस्थिती १ शांतीशाश्वतपावतो कींमारुतीमजभासतो २ पार्थानासेनामद्भक्त प्रवतेंवाराहेस्वस्थ ३ पैजघालीनहेजगीं तुकालीनपांडुरंगीं

श्लोक- मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेऽपिस्युःपापयोनयः स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेऽपियांतिपरांगतिं३२

टी०स०- चांडाळादिकजातीनें पापीतेहिमहागति पावतीभजतांमातें स्त्रियावैश्यहिशूद्रही ३२ आर्या- माझाआश्रयकरुनी जेकोणीपापयोनिच्यादेहीं स्त्रीशूद्रवैश्यतेसे जातीपरमगतिपवुनिसंदेहीं ३२ दोहा- अर्जुनसेवतमोहिजो पापनजोनहुहोय स्त्रियासूद्रओरबैसपुनि लहेपरमगतिसोय ३२ ओंवी- स्त्रीवैश्यशूद्रआदिकरून पापयोनीअसून माझीभक्तिकेलियान त्यांसी

जाणपरमगती ३२ अभंग- चांडाळादिकजातीनें आश्रयघ्यावा संगतीनें १ पापीतेह्नीमहागतीनें येथेंगर्जतीपुराणें २ मातेंपावतीभजभां येथेंनोहेद्वैतवार्ता ३ स्त्रियावैश्यशूद्रही तुकाह्मणेपारनाहीं

श्लो०-किंपुनर्ब्राह्मणाःपुण्याभक्ताराजर्षयस्तथा अनित्यमसुखंलोकमिमंप्राप्यभजस्वमां ३३

टी०स०-पुण्यब्राह्मणराजर्षी यांचेंनवलकायसें यादुःखामृत्युलोकींतूं राजर्षीभजगामज ३३ आर्या- मगतोभक्तब्राह्मण राजर्षीपुण्यपावतीलनिका मजतूंभजहापावुनि नेश्वरनरलोकघोरदुःखनिका ३३ दोहा- द्विजपुनीतअरुभक्तवर राजऋषीसुखभाय सुखअनित्ययालोककों मोकोंभजचितचाय ३३ ओंवी- यापरी द्विजभक्तपुण्यवंत राजर्षीपावतीसमस्त अनित्यसुखलोकपावुनीत्वरित मजभजेंतूं ३३ अभंग- पुण्यब्राह्मणराजर्षी गाधिजामदग्न्यऋषी १ त्याचेंकायसेंनवल आहेमोक्षचवरडोल २ अनित्य दुःखमृत्युलोकीं फळहेंचगाअवलोकीं ३ मातेंपार्थिवाभजावें॥ तुकयाऐसेंउद्धरावें ४॥३३॥

श्लो०-मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु मामेवैष्यसियुक्त्वैवमात्मानंमत्परायणः॥३४

टी०स०-मद्रूपींमनमद्भक्त माझेंयजनवंदन मदाश्रिनअसेंचित्त योजितांमजपावसी ३४ आर्या- मद्रूपींमनठेवीं मद्भक्तीकारिमलानमीयजरे यापरिमनासियोजुनि मदाश्रयेंपावशीमल्लागजरें ३४ दोहा- मोकोंभजेनिचिंतव्हे मोहीमोंमनराख येहुजुगतकरिमोहिमिले त्योंमनसोअभिलाख ३४ ओंवी- माझ्याठायींअंतःकरण भक्तिरूपमजअर्पण मजउद्देशेंयोगकरून योजितांमजपावसी ३४ अभंग- आतांप्रसंगांतींगोष्ट तुसीएकबोलूंस्पष्ट १ मनज्याचेंमाझ्यारूपीं भक्तिमाझ्याजैशागोपी २ माझेंयजनवंदन राधाप्रियनंदसून ३ मदाश्रितचित्तअसे मजपावेतुका

कैसें ४ ॥३४॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुन संवादे राजविद्याराजगुह्ययोगोनामनवमोऽध्यायः॥९॥ श्रीकृष्णार्पं॰

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायानवमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं १

अभंग.

ऐसामद्याजीचाअर्थ नवमींऐकेभलापार्थ १ प्रसंगसंपलायेथुनी भावजाणावासज्जनीं २ राजविद्याराजगुह्य योगवर्णिलासेपाहे ३श्रवणपठणेंसंशय तुकाह्मणेलयाजाय ४॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांनवमोध्यायःसमाप्तः

दशमाध्यायप्रारंभः

वामनकृत.

विभूतिसप्तमाध्यायीं बोलिलादशमांतया त्याचाबोलेलविस्तार करि- तांप्रश्नअर्जुन १ आरंभींनिजभक्तांची अन्यभक्तींपरीसजो उत्कर्ष- पूर्वअध्यायीं बोलिलातोचिवर्णितो॥२॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक- भूयएवमहाबाहो शृणुमेपरमंवचः॥
यत्तेहंप्रीयमाणायवक्ष्यामिहितकाम्यया॥१॥

टी०स०-पुन्हाआईकहामाझा बोलउत्तमजोतुझ्या हितार्थबोलतो कींतूं श्रवणेंप्रीतिपावसी १ आर्या- पुनरपिहिमहाबाहो कथि- तोंमीपरमवचनबापरिस तुजमीहितगुजवदलों तूंपरमप्रियमला हिबापरिस १ दोहा- फेरबाततोसोंकहत सुनअर्जुनचितलाय होंप्रसन्नतोसोंकहत तेरेहितकेभाय १ ओंवी- कृष्णह्मणे हे- अर्जुन ऐकमाझेंपरमवचन तूंसखाह्मणून हितोपदेशितोंतुझि- याहितालागीं १ अभंग- अहोऐकाविद्वज्जना संतचतुरसज्जना १ माझीदुर्बळाचीमती मानकराठेउनीप्रीती २ जेणेंरंजेतुमचेचित्त न-

सेसाहित्याचाहात ३ बहूपंडितांपुढारी लाजेअर्षिकावैखरी ४ आ-
तांलागलेजेकासे नयेसांडूंत्याप्रकाशें ५ बाळमित्ररंकगोष्टी देवेऐकि-
ल्यागोमटी ६ येथेंवाटेशालज्जोडी तेथेंकेतुलीघोंगडी ७ तुमचेंकेणें
कापूराचें माझेंतेणेंकापुसाचें ८ जेथेंखबळलेरणशूर त्यांतगार
यांचाबडिवार ९ परीईश्वराकरितां मजसांपडलीगीता १० तिच्यासं-
गेंअंगीकार केलातरीद्यावाधार ११ आतांदेवाचाहीदेव बोलेदशमीं
वासुदेव १२ किंकिरीटीपुन्हाऐक बोलमाझाहारसीक १३ तुझ्याहि-
तालागींवदे नात्यामीसेंअंतरिंनादे १४ हितज्ञयाचेंजाणीव प्रीती
मानिसीस्वभाव १५ तुकाह्मणेभावार्थिया देवबोललाकौंतेया १६।१

श्लो०-नमेविदुःसुरगणाःप्रभवंनमहर्षयः॥
अहमादिर्हिदेवानांमहर्षीणांचसर्वशः॥२॥

टी०स०-महर्षीदेवहीमाझ्या प्रादुर्भावासनेणती कींमीमहर्षीदे-
वांचा सर्वांचाआदिकारण २ आर्या- सुरगणआणिमहर्षी नेण-
तिमाझाकुणीचसंभवनो मीआदिचराचरांचा मजपासूनिहोयस-
र्वसंभवनो २ दोहा- देवरुखीजानेनहीं मोउतपनरेमीत देवरुखी-
नकेआदिहो निनहिरहतपुनीत २ ओंवी- माझीउत्पत्तीनेणतीसु-
रवर आणिऋषीहीसमग्र हेनेणतीयाचेंउत्तर यांचीउत्पत्तीमज-
पासूनी २ अभंग- पार्थादेवइंद्रादिक अथवाऋषींचेनायक १ आ-
मचाप्रादुर्भावयातें नसमजलानिगममतें २ कीमीदेवांमहर्षींचा आ-
दिकारणसर्वांचा ३ तुकाह्मणेबीजास्तव झालातरुनेणेंदेव ४॥२॥

श्लो०-योमामजमनादिंचवेत्तिलोकमहेश्वरं
असंमूढःसमर्त्येषुसर्वपापैःप्रमुच्यते॥३॥

टी०स०-जाणेअजअनादित्वें मुख्यासर्वेश्वरामला सुज्ञतोचिम-
नुष्यांत बंधापासूनिसूटतो ३ आर्या- जोमीलोकमहेश्वर अना-
दिजोमींअसंभजसमजला तोनिष्पापशिरोमणि तोचिअसंमूढजा-
णनामजला ३ दोहा- अजअनादिजगदीसमुनी मोकोंलखतजु

कोय सबमेंग्यानीवहिबडो पापनिडारनधोय ३ ओंवी- मज अनादिल्वेंमानें जाणेमजसर्वेश्वरातें लोचिसकळमनुष्यांतें बंधापासूनिसांसुटे ३ अभंग- सकळत्यासआह्मीह्मणूं माझेंमाहात्म्य लागेवर्णू १ अजअनादिल्वेंईश मुख्यसर्वाजोसर्वेश २ मनुष्यांत बंधांतुनी तोसुटलातूंहेंमानी ३ तोंडदेखलीचगोष्ट नव्हेतुकयानेदृष्ट ४॥३॥

श्लो०- बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहःक्षमासत्यंदमःशमः
सुखंदुःखंभवोभावोभयंचाभयमेवच॥४॥

टी०स०- बुद्धिज्ञानक्षमासत्य शांतिइंद्रियनिग्रह मोहनाशसुखेंदुःखें जन्ममृत्युभयाभय ४ आर्या- ज्ञानअसंमोहसख्या शमदमपार्थातिशीचजाणमती सुखदुःखभयाभयही अभावसत्यक्षमाहि उत्तमती ४ दोहा- बुद्धिग्यानयमदमछमा अव्याकुलनाहोय सुखदुःखभावअभावयह औरअभेदजुहोय ४ ओंवी- बुद्धिज्ञानमोहनाही क्षमासत्यदमशमही सुखदुःखउत्पत्तिनाशनाहीं भूतांचेभावहेपृथक् ४ अभंग- आतांसत्पुरुषकेसा जगींमान्य सांगूंनेसा १ बुद्धिज्ञानक्षमासत्य निजशांतीचीआगत्य २ करीइंद्रियनिग्रहो चंद्रकळेग्रासुनिराहो ३ मोहनाशसुखदुःखें जन्ममृत्युभयेंहरिखें ४ तुकाकरितोविनंती कृष्णसांगेकमळापती॥५॥४॥

श्लो०- अहिंसासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोऽयशः भवंतिभावाभूतानांमत्तएवपृथग्विधाः५

टी०स०- तपदानदयासाम्य तृप्तिकीर्तिअकीर्तिही होतीमजचिपासूनी भूतांचेभावहेपृथक् ५ आर्या- संतोषदानसमता यशअपयशतपतशीअहिंसारे भूतांचेबहुविधहे मजपासुनिहोंतिभावहेसारे ५ दोहा- संतोखअहिंसादानतप समअपेसजोजान जीवनकोंसबभावयह मोतेंहोततआन ५ ओंवी- अहिंसासमतासंतोष तपदानयशअपयश सर्वभावउपजतीजीवांस नेवेगळेमजपासूनी ५ अभंग- तपदानदयासाम्य तुष्टिकीर्ती अ-

कीर्तिगम्य १ होतीमजचीपासुनी ऋतुजेसेनभस्थानीं २ भूतांचे-
हीऐसेंथक्भाव लहरीप्रतिसिंधुगव ३ तैसेंरवेळणेंययाचें अंतीं-
आमुच्यातुकयाचें ४ ॥५॥

श्लो०-महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवस्तथा
मद्भावामानसाजातायेषांलोकइमाःप्रजाः६॥

टी०स०- सप्तऋषीमनूचौघे सनकादिकमानस पूर्वीमद्भक्त हे झाले
लोकींयाज्यांचियाप्रजा ६ आर्या- सप्तर्षिचारपूर्वज मनुहेमानस
समग्रमद्भाव झालेलोकींत्यांच्या प्रजाहिज्यांचामहान्‌हिअनुभाव६
दोहा- सप्तऋखीचारोमनू मोमनतेंऊउदेत सबलोकनमेंहेंभरो
होइनहीकोगोत ६ ओंवी- ऋषीआणिचारीमनू हेसर्वमजपासू-
न सृष्टिझालीत्यांपासून ह्मणूनहेलोकमाझीप्रजा ६ अभंग- कौ-
शिकभारद्वाजादिक सप्तऋषीविकर्णिक चौघेमनूमिळूनीएक अक-
राझालेसंख्येनें १ सनकसनंदनथोर बुधसूर्यसनत्कुमार मानस
पुत्रहेसाचार पैंधात्याचेबोलखें २ पूर्वीझालेहेमक्त्य त्यागसर्वां-
चाविरक्त परीपाहातांज्यांचीशक्त प्रजात्यांच्यालोकींया ३ तुकाह्म-
णेआणिकएक श्लोकब्रह्मांडनायक बोलेलतोपुण्यश्लोक साव-
धानऐकीजे ४ ॥६॥

श्लोक-एतांविभूतिंयोगंचममयोवेत्तितत्त्वतः
सोऽविकंपेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः ॥७॥

टी०स०- जोहीविभूतिहायोग माझाजाणेलतत्त्वतां तोमातेंअच-
ळेंयोगें योजेएथेनसंशय ७ आर्या- माझेविभूतिलाही जाणे
योगासितत्त्वतांयोगी किमपिहिसंदेहनसे अतिदृढयोगासिहो-
यसंयोगी ७ दोहा- मेरोजोगविभूतिको तत्त्वग्यानजोलेत नि-
श्चलजोगहिसोलहत रहतजक्याहीहेत ७ ओंवी- ऐसामज-
पासूनिविस्तार मजजोजाणेनर तोदृढयोगपावेनिर्धार येथेंना-
हींसंशयो ७ अभंग- एवंविभूतियोगांस कोंमींआत्मायास-
र्वांस व्यापुनिवेगळ्यापणास जोजाणेलजाणला १ तोचकोणे-

एकेवेळें येउनियांस्वरूपींमिळे हेंहीनकोल्हदयव्राळे टाकमुद्रा तयाची २ ह्मणउनीअचलाअन्वयें मातेंयोजूनीसंशय तुकयाची कृपाहोय तोशफकऐसाअनुभवी ३ ॥७॥

श्लो०-अहंसर्वस्यप्रभवोमत्तःसर्वंप्रवर्त्तते॥
इतिमत्वाभजंतेमांबुधाभावसमन्विताः॥८॥

टी०स०-मीउद्धवसमस्तांचा मजपासूनिसर्वही ऐसेंजाणूनिभजती अभिज्ञमजभक्तिनें ८ आर्या- उद्धवमीसर्वांचा प्रवर्ततें मजहिपासूनीसारें हेंजाणूनिमजभजती बुधतेहोतीनलिप्तसंसारें ८ दोहा- होंहीईश्वरजगतकों मोहिंतेंसबहोय ग्यानवंत यहजानिकें मोहीसेवतजोय ८ ओंवी- मीसर्वांसीउत्पत्तिस्थान प्रवृत्तीसर्वमजपासून ऐसेंजाणूनिसर्वमाझेंकरितीभजन ज्ञानीभावयुक्तहोऊनियां ८ अभंग- नाहींमजवीणकांहीं उदकावीणरसनाहीं बरेंविचारुनियांपाही मीउद्धवसर्वांचा १ मजपासूनी सर्वही भारभूताचळामही शेषकेलाकूर्मतोही आहेवराहआधारें २ त्यासहीधर्ममूळलिंग स्तंभत्याचाआहेसंग पुढेंनसूनेजग म्हणती आधारअच्युत ३ एसेंजाणूनिभजती अभिज्ञाचोअतिप्रीती तुकाविनवितांचित्तीं संशयउडेपरिचारें ४॥८॥श्रीमद्रुक्मिणीपतये०

श्लो०-मच्चित्तामद्गतप्राणाबोधयंतःपरस्परं
कथयंतश्चमांनित्यंतुष्यंतिचरमंतिच॥९॥७॥

टी०स०-माझ्याठायींप्राणचित्त बोधितीजेपरस्परें वर्णितीसर्वदामातें संतोषेंगातिनाचती ९ आर्या- वर्णितिसंततमातें परस्परेंबोधितीसुधीरमती मजवरिचित्तप्राणहि ठेवितिसंतोषतीसुधी रमती ९ दोहा-प्रानचितमेमोहिधरे बुद्धिपरस्परदेत मेरोचरित सुकहिनित माननोरबसुखलेत ९ ओंवी-माझेगयोंचित्तठेउनी॥ माझीगाथाकरूनी राहेसंतोषीहोउनी गातनाचत ९ अभंग- सर्वसाधनाच्याकळा प्राणचित्तहेचपळा स्थिरावल्याएकपळा ममऊणें

तेंकाय १ यासमाज्ञाबोधदावी वळेतरीयुक्तबरवी नातरीआस्थासो-
डावी स्वरूपेंध्यावींमज्ञामें २ मगमीकाळचीकाळाचा ग्रासकरीनरख-
ळांचा परीआत्मिकस्थळाचा नेदीपडोअंतर ३ मगवर्णितीसर्वदा गा-
तीमन्नामसंपदा कोणीनाचेसंवादा ऐकोनीतुकयाच्या ४॥९॥श्रीशं

श्लो०- तेषांसततयुक्तानांभजतांप्रीतिपूर्वकं
ददामिबुद्धियोगंतंयेनमामुपयांतिते ॥१०॥

टी०स०- तयांऐशांसदायुक्ता भजतांप्रीतिपूर्वक देतोंतोमीबुद्धियो
गज्याणेंतेमजपावती १० आर्या- तेनित्ययुक्तमातें प्रीतीनेंभ-
जतित्यांसकामातें तोबुद्धियोगदेतों पावतिजेणेंधनंजयामातें॥१०
दोहा- सेवतमोकोंजेसदा भगतीजोगकेभाय भलीबुद्धिवेलहत
हैं रहतजुमोमेआय १० ओंवी- ऐसेनिरंतरभक्तियुक्त तेप्रीती
करूनीमजभजतीअत्यंत तयांसीयोगज्ञानदेईनबहुत जेणेंतेमज
पावती १० अभंग- तयांऐसासदायुक्त जेवींकोरवींदेवव्रत प्रपंची
असूनीविरक्त श्रेष्ठमाध्यांवंदिती १ प्रीतीपूर्वकभजनासी केल्यास-
णसीकायदेसी तरीबुद्धियोगाकेसी वृद्धिकरितोंहेंनवल २ मज
जेणेंकांपावती ऐसीअचळकरितोमती तुकयाअंगींप्रळयगती ला-
गेनाचसर्वथा ३ ॥१०॥

श्लोक- तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजंतमः॥
नाशयाम्यात्मभावस्थोज्ञानदीपेनभास्वता ११

टी०सम०- ज्ञानदीपेंकृपेनेंमी यांचेंची तम नाशितों अज्ञानेंजेजड-
भ्रांतीं ज्ञानार्केंतीसनाशितों ११ आर्या- मीत्हृदयस्थतयांच्या क-
रुणेनेंज्ञानदीपलावूनी देतोंआत्मस्वरूपातें अज्ञानातेंलयासिनेऊनी
११ दोहा- तमअग्यानस्कदूरिकरी दयावंतवेहोत हौंकरितिनकेही-
यमें ग्यानदीपउद्योत ११ ओंवी- तयांउपजलियाअज्ञानअंधकार
त्यावरीमीकृपाकरींकरुणाकर ज्ञानदीपहासोज्वळनिरंतर अज्ञान
नाशीतयांचें ११ अभंग- योगक्षेपेचारवडतर नासततमाचाअंधार
ज्ञानदिवाशुद्धआकार स्वरूपेंहातींवागवीं १ जेंअज्ञानजडद्वाड भ्रांति

लावीनेंकवाड मगनदिसेमहागाढ मध्यरात्रींअमावासीं २ मगज्ञाना-
र्कअळकतां तमापळवीदिगंता तैंगासोख्याचामागता तुकाझालाहोना-
कीं॥३॥११॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०-परंब्रह्मपरंधामपवित्रंपरमंभवान्॥पु-
रुषंशाश्वतंदिव्यमादिदेवमजंविभुम्॥१२॥

टी०स०-परब्रह्मअधिष्ठान तूंतोअत्यंतपावन आत्माशाश्वतजोदिव्य
आदिदेवअजप्रभु १२ आर्या- तूंचिपरब्रह्मविभू पुरुषपरंधाम
दिव्यशाश्वततूं अजआदीअव्ययतूं परमपवित्रहिजगत्सदींनंतू १२
दोहा- तुमपवित्रपरब्रह्म परमानंदकोधाम अबिनाशीअजपुरु-
खहो आदिदेवतानाम १२ ओंवी- अर्जुनह्मणेअगापरब्रह्मा प-
वित्रतूंपरंधामा सत्यपुरुषशाश्वतनामा आदिदेवतूंनित्यप्रभू १२
अभंग- अर्जुनबोलेविनयेंभावें कांहींवाक्यआईकावें एकअप
राधस्वभावें आमुचाआत्मावाटतो १ तोचीबोलूनदाखवूं राखोंका-
यसाआपाउ जेणेंघेतलासेजीउ तोकाळज्वरटाळावा २ परब्रह्मअ-
धिष्ठान तुझेंअत्यंतपावन आत्माशाश्वतनिधान आलेंयेथेंकळूनी
३ आदिदेहींदिव्यमूर्ति अजप्रभुवराकीर्ति मातेंसमजलीधृति तु-
कयावेंश्यासाररवी ४॥१२॥

श्लोक-आहुस्त्वामृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा
असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैवब्रवीषिमे॥१३

टी०स०-येरितीह्मणतीतूतें ऋषिदेवर्षिनारद देवलव्यासअसित
स्वयेंहीसांगसीमज १३ आर्या- यापरिसांगसितूंही वदतिसक-
ळऋषिहितूजदिव्यास देवऋषीनारदतो देवलअसितहितसामुनी
व्यास १३ दोहा- सबरुखियेहबिधिकहत नारददेवलजान ब्या
सअसिततुमहीकहे तातेंसाचोमान १३ ओंवी- हेंमजसांगितलें
ऋषीश्वरींसर्व देवर्षिनारदादिकदेव असितदेवलव्यासादिकदेव तें-
चस्वयेंतूंसांगसी १३ अभंग- यारितीह्मणतीतूतें घेउनीश्रुतीचीं
संमतें ऋषीराजर्षिसहितें नारदादिदेवऋषी १ देवलव्यासअसित

स्वयेंयेउनीसांगत उभजलेंजयाहीत संजयाऐसेंआमुचें २ परीका-
ळसर्पडसे नतूव्यापिलीसारांशें नयेसमजउद्देशें आतांतुकागहिवरे ३

श्लो०-सर्वमेतदृतंमन्ये यन्मांवदसिकेशव॥
नहितेभगवन्व्यक्तिंविदुर्देवानदानवाः॥१४॥

टी०स०-हेंसर्वसत्यवाटेजें केशवामजसांगसी भगवंतातुझीव्य-
क्ती नेणतीदेवदानव १४ आर्या- जेंवदसिकेशवामज तेंमीअ-
वघेंहिमानितोंसाच व्यक्तिसुरासुरतूझी नेणतिभगवंतअससिऐ-
साच १५ दोहा-जोकछुतुमभोसोंकह्यो मानतहोंसतभाय दा-
नवदेवनजानही तुमहिप्रगटकेदाय १४ ओंवी- सर्वहीतुवांम-
जसांगितलें तितुकेंमजसाचिमानवलें भगवंताज्ञानउपजलें दे-
वादानवानकळेकीं १४ अभंग- हेंअजीचवाटेसत्य पहिलीना-
धरूंअगत्य गाणेंऐकोंउपांगीत नादींजीवठेउनी १ तुझावरीभा-
वकेसा जीवलगूसुहृदजेसा आजउमटलाठसा परब्रह्मानवमुखें
२ हेभगवन्तुझीव्यक्ती दैत्यदानवनेणती तेथेंआमुचापाडकीती तु-
कातरीमनुष्य ३॥१४॥

श्लो०-स्वयमेवात्मनात्मानंवेत्थत्वंपुरुषोत्तम
भूतभावनभूतेशदेवदेवजगत्पते १५॥श्रीभ॰

टी०स०-प्रकाशेंस्वस्वरूपातूं जाणसीपुरुषोत्तमा भूतपाळकभूते-
शा देवदेवाजगत्पती १५ आर्या- आपणचिआपणातूं जाणसि-
बापास्वयेंसुराधीशा भूतोद्भवकरदेवा भूतेशादेवदेवजगदीशा
१५ दोहा- आपनकोंआपनलखो तुमपुरुखोत्तमदेव जानतउ-
पजावतरहत पालतदेवनदेव १५ ओंवी- तूंआपआपणातेंआ-
त्मा जाणसीतूंपुरुषोत्तमा भूतभावनहेमहिमा देवाधिदेवाआ-
हेतूझी १५ अभंग-स्वप्रकाशाचेंरूप अंगेंहोसीस्वयंरूप सर्व
जाणतयांचाभूप पुरुषोत्तमपुरुषीं १ भूतपाळकभूतेशा देवदे-
वजगपरेशा आमुचीपुरविजेआशा हेचइच्छातवमनीं २ वसुदेव
बंदिस्तव निवटिलादैत्यराव मजवाटेवासुदेव झालामजकरीनां

३ मोहबंदीपडिलोंहोतों नवक्षपेंमुक्तझालोतो तुकावरदेंतरलातो गुरुदासहेंवाणूं ४ ॥१५॥

श्लो०- वक्तुमर्हस्यशेषेणदिव्याह्यात्मविभूतयः याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वंव्याप्यतिष्ठसि ॥१६॥

टी-स०- विभूतीज्यातुझ्यादिव्या अशेषेंसांगत्यामला हेलोकज्याविभूतीनें व्यापूनिअसतोसितूं १६ आर्या- दिव्यविभूतीअपुल्या सांगाव्यामजहित्याविभूतीनीं यदुकुळचकोरचंद्रा व्यापिसिहेलोकतूंविभूतींनीं १६ दोहा- निजविभूतिमोसोंकहो प्रभुजीचितकेचाय जोविभूतीश्रीकृष्णजू रहीजगतमेंछाय १६ ओंवी- समस्तदिव्यतुझियाविभूति तूंसांगगामजप्रती जिहींविभूतींश्रीपती त्रिभुवनव्यापूनिआहेसी १६ अभंग- तुझ्याविभूतीज्यादिव्य ह्मणतातीं पांगलीसकीर्तीमहीएष्ठी १अशेषआद्यवीमातेंनिरूपावी यशातूंगोंसावीसंपादीहें २ विभूतिनेंलोकव्यापूनीहेदेख असतोसीव्यापकसदोदित ३ तुकयाआनंदसांगतांसंवाद कींप्रासीवरदतोहीसुखवी ४ ।१६॥

श्लो०- कथंविद्यामहंयोगिंस्त्वांसदापरिचिंतयन् केषुकेषुचभावेषुचिंत्योऽसिभगवन्मया १७

टी०स०- योगेश्वराकसेंतूतें जाणूनीचिंतितोंसदा आहेसीचिंतनायोग्य तूंरूपींकोणकोणत्या १७ आर्या- चिंतुनितुजलाकेसें जाणावेंम्यांमनांतयदुवंशा कोण्याकोण्याभावीं चिंतूंकेसातुझ्याविशिष्टांशा १७ दोहा- ध्यानतुमारोकरतप्रभु कैसेंजानोंतोही कोनपदारथमेंलखो सोसमजावोमोहि १७ ओंवी- योगेश्वरा तुझेंचिंतनकरितां तुजकेंशियारीतींजाणणेंअनंता तुझेंध्यानकोणेस्थळींआतां तेंभगवंतासांगेंमज १७ अभंग- कैसेंयोगेश्वरातुतेंयाअंतरा चिंतुनीसंसारामुक्तहोणें १ सदामीचिंतीतोंतुजगवाआहेतो आहेसीसांगतूंकोण्यारूपें २ योग्ययाचिंतनींजेणेंमोक्षदानीं तेंस्थूलध्यानींप्रगटींदेवा ३ शेषासीनकळेतुकीअगम्य

लीलें अंधुरणींवळेयाचलाजा ४॥१७॥

श्लो०- विस्तरेणात्मनोयोगंविभूतिंचजनार्दन
भूयःकथयतृप्तिर्हिश्रृण्वतोनास्तिमेऽमृतम् १८

टी०स०- विस्तारेंआपुलायोग विभूतिहिजनार्दना मागुतीसांगमीतृप्त नव्हेयाश्रवणामृतें १८ आर्या- आपुलिपुन्हासविस्तर विभूतिआणियोगसांगबहुधातो तुझियावचनसुधेच्या श्रवणेंमाझाहिजीवबहुधातो १८ दोहा- ज्याविभूतीअपनीकही यहजूमोसोंदेव मोकोंतृपतिनहोतहै सुनतअमीरसभेव १८ ओंवी- तुझ्याविभूतीआत्मयोगविस्तारेंकरून वेळोवेळांऐकतांहोयअमृतपान हेंमजप्रसन्नहोऊन सांगस्वामीजनार्दना १८ अभंग- विस्तारेंआपुलायोगह्मसंचिला ह्मणसीनाहींदिलाकोणापुढें १ परीमीअनन्यजाणनीअमान्य केल्याहेंजधन्यबाधीतुज २ जनार्दनाविभूतीवदाव्यामागुतीकांजेनव्हेतृप्तीश्रवणाम्रृतें ३ अमृतअमरकरीगणतीवर तुझीअगोचरकृपासुधा ४ आतांअर्जुनाचीआशंकाजोवींची फेडीतीकृष्णाचीपूर्णदया ५ तोचीशब्दऐकासावधकरीतुका व्यापारलटीकासोडाह्मणे ६॥१८

श्रीभगवानुवाच

श्लो०- हंततेकथयिष्यामिदिव्याह्यात्मविभूत-
यः प्राधान्यतःकुरुश्रेष्ठनास्त्यंतोविस्तरस्यमे १९

टी०स०- हर्षेंकृष्णाह्मणेदिव्या विभूतीआपुल्यातुतें सांगेनपरिमुख्यतें अंतज्याविस्तरानसे १९ आर्या- त्यामुख्यआपुल्याही दिव्यविभूतीदयाअकूपार मीसंक्षेपेंकथितों विस्तारामाझियानसेपार॥१९ दोहा- अर्जुनतोसोंहोंकहत निजविभूतविस्तार मुख्यजितेंतोहीकहों हिएकेदीननहार १९ ओंवी- कृष्णह्मणेअर्जुनाप्रती माझ्यादिव्यविभूतीबहुतअसती त्यांमाजीसांगेनश्रेष्ठतुजप्रती येरापाहतांअंतनसे १९ अभंग- हर्षेंकृष्णह्मणेदिव्याह्याजाणणें विभूतीसवमनेंप्रकाशीतों १ तूतेंयाआपुल्याऐशासांगीतल्या होतीलऐकील्याहीऐशा २ प्रत्यक्षरूपह्मासीसाक्षात्कारघेसी पर्शनसेत्यांसीअदाअंत३

सांगेनमुख्यत्वेंपरिसेंनिजसत्वें तुकयाधन्यत्वेंनांवाजूनीं ॥४॥१९॥श्रीशं

श्लो॰- अहमात्मागुडाकेशसर्वभूताशयस्थित:
अहमादिश्चमध्यंचभूतानामंतएवच ॥२०॥श्रीशं

टी॰स॰- विभूतीमुख्यमीआत्मा सर्वांच्याआशयींस्फुरें जडाचाआदिमध्यांत घटालामृत्तिकाजशी २० आर्या- सकळाभूतांच्यामी हृदयींआत्माअसेंगुडाकेशा मीआदिमध्यअंतहि भूतांचाजाणमजहृषीकेशा २० दोहा- मैसबजीवनकेहिये मांहीआतमजान आदिअंतऔमध्यही मोहीसबमेंमान २० ओंवी- पार्थागाअवधारीं मीआत्मासर्वभूतांच्या शरीरीं मीआदिमध्यनिर्धारीं मीचअंतसर्वभूतांचा २० अभंग- विभूतीमुख्यमीआत्मानरस्वामी नीळीमातेव्योमीव्यापेजेसी १ सर्वांच्या आशयींस्फुरेसर्वांगायीं रिक्तपणनाहींअणुभर २ आदिजोजडाच्यामध्यांतयुक्तीच्या वैष्णवशक्तीच्याआधारेंत्या ३ घटालामृत्तिकाजेवींव्यापीएका तैसाआत्मातुकाएकवीध ४ ॥२०॥

श्लो॰- आदित्यानामहंविष्णुर्ज्योतिषांरविरंशुमा-
न् मरीचिर्मरुतामस्मिनक्षत्राणामहंशशी ॥२१॥

टी॰स॰- विष्णूअदितिपुत्रांत दृश्यज्योतींतसूर्यमी मरीचिनाममरुतीं नक्षत्रांमाजिचंद्रमी २१ आर्या- अदितिसुतींमीविष्णू पार्था ज्योतिर्गणांतमीचरवी मरुतांमाजिमरीची भगणामाजीशशीतनू बरवी २१ दोहा- अदितनमोमेंविष्णुहों जोतिनमेंरबिदेव बायनमाझमरीचिहों तारनमेंससिदेव २१ ओंवी- अदितिपुत्रांतमीविष्णु तेजांतमीअसेंभानू मरुद्गणामाजीमरीचीहोऊनू नक्षत्रांतशशीमी २१ अभंग- अदितिआदित्यप्रसवलीसत्य बारावासांप्रत अहंविष्णु १ दृश्यज्योतीयांतसूर्यमीसाक्षात तरीप्रकाशीतपृथ्वीपरा २ मरीची मरुतचंद्रताराकांत औषधीपोशीनरारीमसपर्शें ३ क्षयकलंकांनीगेला जरीव्यापूनीं सदाशीवमूर्धिविराजला ४ ॥२१॥श्रीमत्कृष्णायनम: ॥

श्लो॰- वेदानांसामवेदोऽस्मिदेवानामस्मिवासव:

इंद्रियाणांमनश्चास्मिभूतानामस्मिचेतना ॥२२॥

टी०स०-सर्वांवेदींसामवेद इंद्रदेवांतमीअसें इंद्रियांमाजिमनमी भूतांमाजिप्रतीतिमी २२ आर्या- इंद्रियगणांतमनमी पार्थवेदां-तजाणसामातें भूतांतचेतनामी स्फुरांतमीइंद्रजाणयामातें॥२२॥ दोहा- सामबेदहोंबेदमें इंद्रअमरगणमांह जीवनमोंहोंचेतना म-नइंद्रिनकोताह २२ ओंवी- वेदांमध्येंसामवेद देवांतइंद्रमीप्रसि-द्ध इंद्रियांतमनसंबंध जीवांचेंचैतन्यमी २२ अभंग- सर्वांवेदां-माजीसामवेदआजी प्रगटलातेजींमाझ्यारूपीं १ इंद्रजोदेवांचाव्या-पारभुवनाचा शास्तादानवांचावज्रीतोमी २ मीषेंइंद्रियग्रामींवावरे मनस्वामी अनिवारनामींअंशेंमाझ्या ३ आतांभूतांतुतीयामाजीप्रती-ती बोलेगोपीपतीतुकाह्मणे ४ ॥२२॥

श्लो०-रुद्राणांशंकरश्चास्मिवित्तेशोयक्षरक्ष-सां वसूनांपावकश्चास्मिमेरुःशिखरिणामहं २३

टी०स०-रुद्रांतशंकरअसें यक्षादिकिंकुबेरमी वसूमध्येंपावकमी॥ शिखराद्रींतमेरुमी २३ आर्या- पावकवसूंमधेंमी राक्षसयक्षांत मीचवैश्रवण मीपर्वतांतमेरू शंकररुद्रांतमीकरीश्रवण २३ दोहा-रु-द्रनमेंशंकरजुहों यच्छनमांझधनेश पावकहोंसबबसूनमें शैलसुमे-रूदेख २३ ओंवी- रुद्रांमध्येंमीशंकर यक्षांमाजीधनेश्वर वसूंम-ध्येंवैश्वानर पर्वतांतमेरूमी २३ अभंग- रुद्रांतशंकरयक्षांतकु-बेर वसूंमध्येंथोरपावकमी १ शिखरिमाजीमेरूबोलेजगद्गुरू आ-हेज्याचाभारूपृथ्वीमानी २ उत्तरेंउत्तरेस्फुरभारेंनठरे दक्षिणहिंयारे क्षेत्रासह ३ मगअगस्तीसीस्थापिलेंवेगेंसी तुकयाधरेसीधीरझाला४ २३

श्लो०-पुरोधसांचमुख्यंमांविद्धिपार्थबृहस्प-तिं सेनानीनामहंस्कंदःसरसामस्मिसागरः२४

टी०स०-पुरोहितांतजोमुख्य तोमीजाणबृहस्पती सेनापतींतमी स्कंद मीसमुद्रसरोवरीं २४ आर्या-मीचउपाध्यायांतहि बृहस्प-

तीमुख्यज्यासइंद्रमनी सागरसरोवरींमी सेनापाळांततोषडाननमी २४ दोहा- देवपुरोहितमुख्यहों मोहिबृहस्पतिजान षण्मुखसेनापतिनमें सरबरसागरमान २४ ओंवी- पुरोहितांतबृहस्पती सेनापतींतस्वामिकार्त्तिकह्मणती सरोवरांतसरितापती सर्वमीचजाण २४ अभंग- पुरुहूतीश्रेष्ठपुरोहितवरिष्ठ देवगुरुश्रेष्ठअंशमाझा १ तरीतेतीसकोटीघालूनिपदींमोठा निजहितगोष्टीविचारितो॥२ आतांपार्थास्वामीकार्तिकअग्रमी सेनापतींतमीह्मणवालों ३ सरोवरींसिंधुह्मणवीदीनबंधु जेणेंदिलावेधुतुकयासी ४॥२४॥श्रीराम॥

श्लोक- महर्षीणांभृगुरहंगिरामस्म्येकमक्षरं
यज्ञानांजपयज्ञोऽस्मिस्थावराणांहिमालयः२५

टी०स०- महर्षीतभृगूवेद वाणींतप्रणवाक्षर जपयज्ञमियज्ञांत अचलांतहिमाचल २५ आर्या- प्रणवाक्षरवाणिंतमी जाणभृगूमीमहर्षिसकज्ञांत मीस्थावरींहिमालय मीजपयज्ञप्रशस्तयज्ञांत २५ दोहा- महारुखिनमोंभृगुकहों बानिनमोंओंकार जग्यनमेंजपजग्यहों स्थावरमेंहिमधार २५ ओंवी- ऋषींमाजिभृगुऋषीश्वर वाचांमाजीएकाक्षर यज्ञांतजपयज्ञेश्वर स्थावरींमी हिमालय २५ अभंग- महर्षीतभृगूदेवह्मणेसांगू ज्याच्याक्रोधीं वागूंशांतीरूपें १ वाणींतप्रणवअक्षरस्वभाव बोलेवासुदेवऐक्यरूपें २ यज्ञींजपयज्ञजाणमीसकयज्ञ पावतीअभिज्ञवांछितमी ३ अचळींहिमालयमीचस्वयेंहोय तुकयासीठायसांपडला॥४॥२५॥

श्लो०- अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षीणांचनारदः
गंधर्वाणांचित्ररथःसिद्धानांकपिलोमुनिः॥२६

टी०स०- अश्वत्थसर्ववृक्षांत देवर्षीमाजिनारद गंधर्वीमीचित्ररथ सिद्धींकपिलजोमुनी २६ आर्या- वृक्षींअश्वत्थहिमी देवर्षीमाजिजाणनारदमी गंधर्वींचित्ररथमी सिद्धकपिलरतसदाशमदमीमीं २६ दोहा- वृच्छनमोंपिप्परकहों ऋखिमेनारददेव गंध-

वनमेंचित्ररथ कपिलसिद्धमेंसेव २६ ओंवी- वृक्षांतअश्वत्थप्रसिद्ध देवर्षीमाजिनारद गंधर्वीचित्ररथ सिद्धांतकपिलमहामुनी २६ अभंग- सर्वहीवृक्षांतरायापिंपळथोर माझाचआकारमूर्तीमय१ देवर्षीतमीचझालोंगानारद कीर्तनाचाछंदवाढावया २ कलहलाउनी पाहातोंकौतुक क्रोधत्रिपुरांतकज्याचानये ३ देवदैत्यांसममान्यगुरु- जैसा कंसकृष्णातेसारारवोंजाणें ४ आतांचित्ररथमीचगंधर्वांत कपीलसिद्धांततुकाआला ५ ॥२६॥

श्लो०-उच्चैःश्रवसमश्वानांविद्धिमाममृतोद्भवम्
ऐरावतंगजेंद्राणांनराणांचनराधिपम् ॥२७॥श्रीः

टी०स०- अश्वांतउच्चैःश्रवामी जोझालाक्षीरसागरीं ऐरावतगजेंद्रांत नरांतनरराजमी २७ आर्या- ऐरावतद्विपांतहि जाणनरामाजितोनराधिपमी उच्चैःश्रवअश्वांतहि जाणरसांमाजितेंविअमृतहि मी२७दोहा- अश्वनमेंउच्चैःश्रवा ऐरावतगजजान नरपतिहोंनरमांहिमें पोरवतसबकेप्रान २७ ओंवी- अश्वांमाजिउच्चैःश्रवावारु गजांतऐरावतकुंजरु मनुष्यांतराजानरु मीचअसें २७ अभंग- उच्चैःश्रवाअश्वीझालाक्षीराब्धींत गजीऐरावतमीचहोय १ नरांतभूपाळमीहोयअर्जुना अकर्मशासनानव्यायिकीं २ राजनिंदाकेली तेंमातेंलागतें मच्छापबाधातेंप्राणीपावे ३ तुकाह्मणेराज्यआह्मां- त्रिभुवनीचें सहजनिंदकाचेंतोंडकाळें ४॥२७॥ ॥श्रीकृष्णापरब्रह्मं॥

श्लो०-आयुधानामहंवज्रंधेनूनामस्मिकामधुक्
प्रजनश्चास्मिकंदर्पःसर्पाणामस्मिवासुकिः२८

टी०स०- आयुधामाजिमीवज्र गोधनींकामधेनुमी संतानहेतुमीकाम मीसर्पामाजिवासुकी २८ आर्या- मीआयुधांतवज्रहि मीसंतानांतयोगिकंदर्प धेनूंतकामधेनू मीसर्पामाजिवासुकीसर्प २८॥ दोहा- हतियारनमेंवज्रहों कामधेनुहोंगाय कामप्रजाकरनारहों वासुकिसर्पनराय २८ ओंवी- शस्त्रांतमीवज्र धेनूमध्येंकामधे-

नूपरिकर संतानहेतुकामनिरधार सर्पांतमीवासुकी २८ अभंग. आयुधांमीवज्रकरींगिरीचूर तेजेंज्याथरारधराकांपे १ अंगवातधा- केंशेषजिव्हाकाटी चंद्रदैत्यमठींजीताहोय २ एवढाप्रतापदधीचीऋ- षीचा त्याचीयाहाडांचादंभोलिहा ३ धेनुकामधेनूसंतानांतकाम स- र्पांतुकानामवासुकीतो ४ ॥२८॥

श्लो०-अनंतश्चास्मिनागानांवरुणोयादसामहम्
पितॄणामर्यमाचास्मियमःसंयमतामहम्॥२९

टी०स०-जलजंतूंतवरुण नागजातींतशेषमी यमनिग्रहकर्त्यांतअ- र्यमापितरांतमी २९ आर्या- पितरांतअर्यमामी शिक्षाकर्त्यांत- जाणमीचयम मीजलचरांतवरुणहि अनंतनागांतमीचहानेम २९ दोहा- नागनमांझअनंतहों वरुणसुहोंजलजंत पितुनमेहोंअर्ज- मा जमहोंसंजमवंत २९ ओंवी- नागामाजीअनंत वरुणमीजळ- चरांत अर्यमापितृगणांत संयमांतयममी २९ अभंग- जळजंतु माजीह्मणवीतोंवरुण शेषमीआपणनागजातीं १ ह्मणूनीअवतारीं रक्षितोंपार्थासी मजह्नीगुणेंसीआगळाजो २ पितृगणामाजीअर्य- माह्मणवीतों भागसर्वदेतोंपितरांसी ३ निग्रहकर्त्यांतयमम्हणवी- तों ज्यासीलोकभितोतुकाह्मणे ४ ॥२९॥

श्लो०-प्रल्हादश्चास्मिदैत्यानांकालःकलयतामहम्
मृगाणांचमृगेंद्रोऽहंवैनतेयश्चपक्षिणां३०

टी०स०-प्रल्हाददैत्यांतअसें चाळणारांतकाळमी श्वापदांमाजि- मीसिंह पक्ष्यांतविनतासुत ३० आर्या- पक्ष्यांमाजिगरुडमी असुरींप्रल्हादमीसगुणबाळ मीकेसरीमृगांतहि आकळणारांत मीअसेंकाळ ३० दोहा- दैत्यनमोंप्रहरादहों प्रेरनहारोकाल सिं- हजुहोंसबमृगनमें पच्छिनमेंरिपुब्याल ३० ओंवी- प्रल्हादमी दैत्यांत काळमीमहाकाळांत सिंहमीश्वापदांत पक्ष्यांतमीगरुड जाण ३० अभंग- दैत्यांतप्रल्हादमीचरक्षपाळ चाळणाराकाळ

मीचझालों १ श्वापदांतसिंहतेसाचखगेंद्र पक्ष्यांतपक्षींद्ररूपमाझें २ शेषाहीअधीकभक्तिगरूडाची नेंसीचआमुचीतुकाह्मणे ३ ॥३०॥

श्लो०-पवनःपवतामस्मिरामःशस्त्रभृतामहं
झषाणांमकरश्चास्मिस्रोतसामस्मिजान्हवी ३१

टी०स०-उडतीत्यांतमीवायू शस्त्रधर्त्यांतराममी मत्स्यांमधेंमकर मी जान्हवीमीनद्यांमधें ३१ आर्या-मीधांवत्यांतपवनहि मत्स्यांमाजीअसेंमह्यामकर सरितांतजान्हवीमी शस्त्रधरांमाजिरामसौख्यकर ३१ दोहा-उतावलिमेंपवनहों शस्त्रधरनमेंराम जलजंतनमेंमगरहों नदिगंगाअभिराम ३१ ओंवी-चाळकांमाजीपवन शस्त्रधरांतमीदशरथनंदन झषांमाजीमगरहोऊन सरितांमाजीजान्हवी ३१ अभंग-उडतीत्यांतवायूशस्त्रपाणीयांत जानकीचाकांतरामतोमी १ मत्स्यांतमगरनद्यांतजान्हवी रूपेंवोळखावीं माझ्याठायीं २ तरीचमस्तकींघेऊनीस्वर्धुनी शिवआनंदवनींविराजला ३ कलियुगींनामतारकहरीचें नेंसंभागीरथीचेंजीवनतुका ४

श्लो०-सर्गाणामादिरंतश्चमध्यंचैवाहमर्जुन
अध्यात्मविद्याविद्यानांवादःप्रवदतामहम् ३२

टी०स०-आद्यंततत्वसृष्टीचा तेंह्यांमध्येंहिमीचकीं अध्यात्मविद्याविद्यांत तत्त्ववाक्यांततत्त्वमी ३२ आर्या-वादांततत्त्ववादहि परिमीआद्यंतमध्यसृष्टींत विद्येंतआत्मविद्या बरवेंहेंजाणआत्मसृष्टींत ३२ दोहा-अध्यातमविद्यानिन्हे तत्तसुबादनमांहि आदिअंत अरुमध्यहों सबेसृष्टिकोंताहि ३२ ओंवी-सृष्टीचेंआदिअंत मध्यस्थान विद्यांतअध्यात्मविद्याजाण वादांततत्त्वकथन सर्वजाणमीचअसें ३२ अभंग-आद्यंततयांतत्त्वसृष्टीचापांडवा मध्यहीमीतेंह्यांप्रकाशांत १ ऐसेंजाणेंखुणेंविद्यातेंअध्यात्म ह्मणवीपुरुषोत्तमविद्येमाजी २ तत्त्ववेत्त्यामाजीतत्त्वह्मणवीतों ज्यामाजीवीरतोतुकास्वयें ३॥३२॥ ॥श्री॥श्रीमद्द्वारकावासीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-अक्षराणामकारोऽस्मिद्वंद्वःसामासिकस्य-
च अहमेवाक्षयःकालोधाताऽहंविश्वतोमुखः३३

टी०स०- अकारमीअक्षरांत समासींद्वंद्वनाममी मीस्वयेंनित्यजो काळ मीसर्वाधारसर्वमी ३३ आर्या- मीअक्षरींअकार द्वंद्वसमासांतहेंविदितसंज्ञा मीअक्षयकाळअसें धातामीसर्वसन्मुखप्रज्ञा३३ दोहा- अच्छरमांझअकारहों द्वंद्वसमासनिजान होंइअच्छईकालहें धातामोकोंमान ३३ ओंवी- अक्षरांमाजीअकारदेख समासींद्वंद्वसमासक मीअक्षयीकाळदेख ब्रह्माविष्णूमीचअसें ३३ अभंग- अक्षरींआकारमीचधनंजया समासींसखयाद्वंद्वनामीं १ नित्यजोकांकाळमीस्वयेंगोपाळ आधारसबळसर्वांचामी २ सर्वीसर्वमुखींत्रसअन्नदाता जीवावाचवीतामीचतुका ३ ॥३३॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-मृत्युःसर्वहरश्चाहमुद्भवश्चभविष्यताम्
कीर्तिःश्रीर्वाक्चनारीणांस्मृतिर्मेधाधृतिःक्षमा३४

टी०स०- मृत्युमीसर्वजोनाशी जन्मतीत्यांतजन्ममी नारींतकीर्तिश्रीवाणी स्मृतिप्रज्ञाधृतिक्षमा ३४ आर्या- मीमृत्युसर्वहर्ता जन्मतिजेयांतजन्ममीपाहें नारींतस्मृतिधृतिमति वाणीकीर्तिक्षमादयापाहे॥ ३४ दोहा- जोसबकोंसंहारहों अरुउपजावनहार स्मृतिधृतिकीरतिसुच्छमा होंहीबुद्धिसंभार ३४ ओंवी- सर्वहरांमाजीमरण जन्मकाळींचेंजनन कीर्तिश्रीवाणीनारींतजाण स्मृतिप्रज्ञाधृतिक्षमामी ३४ अभंग- मरणमीजीवांसंहर्ताजयांची जेथेंवाणीवेचीकळालोपे १ जन्ममीह्मणूनीहोतोंपुत्रोत्सव रंकहोकांरावसुखसम २ नारींतस्त्रीलिंगींकीर्तिजेश्रीवाणी जेणेंगुणेंप्राणीमहत्वाये ३ स्मृतिप्रज्ञाधृतीक्षमातुकाराममी पावलाआरामीनिरंतर ४ ॥३४॥ श्रीराम

श्लो०-बृहत्सामतथासाम्नांगायत्रीछंदसामहं
मासानांमार्गशीर्षोऽहमृतूनांकुसुमाकरः॥३५॥

टी०स०-सामवेदींबृहत्साम छंदींगायत्रिनाममी मासामध्यें

मार्गशीर्ष ऋतूमाजीवसंतमी ३५ आर्या- सामांतबृहत्सामहि गा-
यत्रीमीचअवधियांछंदीं मासांतमार्गशीर्षहि कौंतेयामीवसंतऋ-
तुबृंदीं ३५ दोहा- महासामहोंसाममें गायत्रीहोंछंद मार्गशी-
र्षहोंमासमें ऋतुबसंतसुखकंद ३५ ओंवी- बृहत्सामवेदांत आ-
णिछंदतोगायत्रींत मार्गशीर्षमीमासांत ऋतूंमध्येंवसंतमी ३५॥
अभंग- सामवेदींजाणबृहत्सामसूत्र विचाराचेंपात्रतेंहीमीच
१ छंदींगायत्रीजेनाममीपांडवा मासांतजाणावामार्गशीर्ष २ ऋतूं-
तवसंतवर्णीज्यासीव्यास तुकाह्मणेत्रासकळीकाळा ३॥३५॥श्रीशं

श्लो०- द्यूतंछलयतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं
जयोऽस्मिव्यवसायोऽस्मिसत्त्वंसत्त्ववतामहं३६

टी०स०- द्यूतमीकपट्यांमाजी तेजस्व्यांमाजितेजमी जयनिश्चयदो-
न्हीमी सत्त्ववंतांतसत्वमी ३६ आर्या- तेजस्वियांततेजहि द्यूत-
चिमीजाणकपटकर्त्यांत जयमीआणिकनिश्चय मीसत्त्वहिसत्त्ववं-
ततेजांत ३६ दोहा- द्यूतजुहोंसबछलनमों तेजस्विनमेंतेजु उ-
दमभेनिहचाजुहों सत्तसत्तवतकेजु ३६ ओंवी- छलकांमाजि
द्यूत तेजस्वियांततेजदीस व्यवसायांमाजीजयोसमस्त सत्त्ववं-
तांमध्येंसत्त्वगुणमी ३६ अभंग- कपट्यांमाजीद्यूततेंमीचसाक्षा-
त चोरीबाजारांतनवारवे १ तेजस्वीपुरुषांततेजतेंमाझेंची कांजे
समर्थाचीसत्तानाहीं २ आतांजयोतेवींनिश्चयहीमीच दिवसंदिव-
सउंचकळाचढे ३ सत्त्ववंतींसत्त्वमाझेंचपांडवा जगानींजाचावास्व-
स्थतुका ४॥३६॥

श्लो०- वृष्णीनांवासुदेवोऽस्मिपांडवानांधनंज-
यः मुनीनामप्यहंव्यासःकवीनामुशनाकविः३७

टी०स०- वृष्णिवंशींवासुदेव पांडवांतधनंजय मुनींमध्येंहिमी-
व्यास कवींतकविशुक्रमी ३७ आर्या- वृष्णींतवासुदेवहि कौं-
तेयामीमुनीमधेंव्यास मीपांडवांतअर्जुन कविंमाजीकविसजाण

शक्रास ३७ दोहा- वासुदेववृष्णीनमें पांडवअर्जुनराय मुनिन-
बीचमेंव्यासहों कविमेउसनाराय ३७ ओंवी- यादवांमाजीवा-
सुदेव पांडवांमाजीधनंजय मुनींमध्येंहीमीव्यासदेव कविंमाजीश-
क्रमी ३७ अभंग- वृष्णिवंशींवासुदेव तोमीह्मणेदेवराव १ ज्याचे
अचारपवाडे वर्णनीशुकव्यासवेडे २ विधिशक्रांअगोचर नंदगो-
पांगणिंईश्वर ३ असोपांचपांडवांत धनंजयतूंसाक्षात ४ तापस
वेषेंबहिणनेली आमुचीमजर्जुनपांकलली ५ कांजेंदोघांचेंएकत्व
मुनींतव्यासतेवींसत्त्व ६ कविंमाजीशुक्रजोकां तोहीमीचमानीतुका

श्लो०-दंडोदमयतामस्मिनीतिरस्मिजिगीषतां
मौनंचैवास्मिगुह्यानांज्ञानंज्ञानवतामहम् ३८

टी०स०-दंडमीदंडकर्त्यांत जिंकणारांतनीतिमी परेचेंमौनगुह्यांत
ज्ञानमीज्ञानियांमधें ३८ आर्या- मीनीतिजिंकित्यांतहि दंडहि-
कर्त्यांतजाणमीदंड गुह्यांतमौनमीहें ज्ञात्यांचेंज्ञानजाणउदंड ३८
दोहा- दंडवंतमेंदंडहों नीतवंतमेंनीत ग्यानिनमेंसबग्यानहों मौ-
नगुह्यमेरीत ३८ ओंवी- दंडकर्त्यांतमीदंड जयवंतांतजयनिवा-
ड ज्ञानवंतांतज्ञानमुंड गुह्यांमाजीमौनमी ३८ अभंग- दंडकर्त्यां
मधेंदंड तोमीह्मणूनिप्रचंड १ जीकांन्यायमार्गेनीति तेहीमच्छक्तीनिरु-
ती २ परेचेंजेंगुह्यमौन मीचनजाणेईशान ३ आतांज्ञानजेंज्ञानीयां
ज्ञानेश्वरुवंद्यठायां ४ तुकाह्मणेऐसीरीती सांगूनियांभगवंतीं ५३८

श्लो०-यच्चापिसर्वभूतानांबीजंतदहमर्जुन
नतदस्तिविनायत्स्यान्मयाभूतंचराचरम् ॥३९

टी०स०-जेंनित्यसर्वभूतांचें बीजतेंमीचअर्जुना नघडेकींमज-
विणें कांहींहोयचराचर ३९ आर्या- जेंसर्वभूतांचें बीजअसे
अर्जुनाहितेंहेंमी मजविणभूतचराचर नएकहीजेंविंहोयनगहे-
मीं ३९ दोहा- ओरवद्मेंसबअन्नमें कांचनधातुनमाह सर्व-
समेंज्योंद्रव्यत्यों मेंबिभूतिनरनाह ३९ ओंवी- सर्वभूतांचेंबीज

असेंमीजाण मजवेगळेंनाहींस्थान चराचरींझालेंजाण ऐसेंजाण अर्जुना ३९ अभंग- जेंनित्यसर्वहीभूतां बीजतेंमीपांडुसुता १ नघडेकींमजवीण चराचरांचेंकारण २ मातेंसूदनओळखे पैंमीसर्वांसीपारिखें ३ तुकाउनरेआमुचे एकमानसतुकयाचें ४ ॥३९॥७

श्लो०-नांतोस्तिममदिव्यानांविभूतीनांपरंतप
एषतूद्देशतःप्रोक्तोविभूतेर्विस्तरोमया॥४०

टी०स०-माझ्यादिव्याविभूतींला अंतनाहींपरंतपा हातोंविभूति विस्तार म्यासंक्षेपेंचिवर्णिला ४० आर्या- नाहींकदापिमाझ्यादिव्यविभूतींसअंतनिष्पापा उद्देशेंकथिलातुज म्यांहाविस्तरविभूतिचाबापा ४० दोहा- मेरीदिव्यविभूतिकों अंतनजानेंजाय यहतो थोरोसोकह्यो मोंविभूतकोंभाय ४० ओंवी- माझ्यादिव्यविभूतीअर्जुना अंतनाहींयांसींजाणा हींसांगीतलीरवुणा संक्षेपेंतुला ४० अभंग- झाल्यामजचीपासूनी दिव्यह्मणोंत्यालागुनी १ माझ्याविभूतींचाअंत परंतपाजाणेंमात २ हातोविभूतीविस्तार पाहोंनशकेदिनकर ३ म्यांवर्णिलासंक्षेपें ऐकतुकयाआक्षेपें ४॥ ४०

श्लो०-यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वंश्रीमदूर्जितमेववा
तत्तदेवावगच्छत्वंममतेजोंऽशसंभवम्॥४१

टी०स०-आतांजोकांभाग्यवंत प्राणीश्रीमंतऊर्जित तोतोतूंजाणकींमाझ्या तेजांशाचाचिसंभव ४१ आर्या- जोजोप्राणीश्रीनें विभूतिनेंयुक्तऊर्जितेंरमतो तोतोमाझ्याअंशें संभवलाजाणजोसुखेंरमतो ४१ दोहा- जोकछुयासंड्सारमो काहूगुनअधिकाय सोसबमेरोतेजहे दीनोतोहिबताय ४१ ओंवी- जेऐश्वर्यवंतसत्ववंतदेखसी लक्ष्मीआहेज्यांपाशीं अथवाजयअसेज्यांपासीं॥ तेजाणअंशमाझे ४१ अभंग- आतांजेकांभाग्यवंत प्राणीहोत श्रीमंत १ ठसादेवांचाप्रगटे सूरवसिंधुचिविश्वींदाटे २ तोतोप्राणी कीर्तिमान जाणेंमीचभगवान ३आहेतेजोंशसंभव तरीतुकयाचाभाव४

श्लो०-अथवाबहुनैतेनकिंज्ञानेनतवार्जुन॥वि-
ष्टभ्याहमिदंकृत्स्नमेकांशेनस्थितोजगत्४२॥

टी०स०-आतांयाबहुहिज्ञानें जाणसीकिंतिअर्जुना जेंअधिष्ठुनि उरलों एकांशींहीनहेंजग ४२ आर्या-अथवाबहुताज्ञानें काय-तुलाअर्जुनासुधीराहें जगसकळहिमीबापा एक्याअंशेंचिव्यापुनी राहें ४२ दोहा-ज्ञानबहुततासोंकह्यो अर्जुनबातबनाय सबज-गअपनेंअंससों मेराख्योठहराय ४२ ओंवी-अर्जुनाऐकज्ञान बहुसांगिनलियाकायकारण विश्वझालेंमजपासून एकअंशें जा-णपांतूं ४२ अभंग-आतांबहुतांयाज्ञानें फांटाभरिजेलमनें १ कितीअर्जुनाजाणसी श्रमनदीउतरसी २ जेंकांउतरलेंअधिष्ठुनी॥ एकअंशेंहेंजगमानी ३ तुकावदलाकिंचित झालाविस्तारबहुत४।४२॥
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेविभूतियोगो नामदशमोऽध्यायः१०॥श्रीः

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायादशमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं

अभंग.

झालाप्रसंगसमास कृष्णाअर्जुनासंमत १ योगशास्त्रखरेंदिसे मा-याभंजनशास्त्रअसें २ येथेंविभूतिवर्णिल्या अर्जुनाअंगींविस्तारल्या३ आतांपुढेंचमत्कारें तुकाबोलेलआदरें ४ ॥इतिगी॰बो॰श्री॰भ॰टी॰दश॰

एकादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

बोलिलानवमाध्यायीं पश्यमेयोगमैश्वरं कींपाहेंमजईशाची विश्व-निर्माणयुक्तिहे १ दोरींसर्पतसेंविश्व मद्रूपींपरिदोरमी विश्वसर्पी नसेअंतीं सर्पदोरांतहीनसे २ मातींतघटतोमिथ्या घटींमातीन-यास्तव मातीमध्येंनघटही कींलोवस्तुदुजीनसे ३ मातींतमतीच

असे घरभासेनसूनियां तरीपार्थाकरीऐशी विश्वात्मत्वउपासना ४ आतांतूंजीवतुजला झालेंज्ञानअसेजरी यथास्थितसमग्रत्वें नये- अनुभवाजग ५ निर्धर्मआत्मामाझाही तुझाहीएकतोपरी उपाधि सर्वज्ञमाझा अविद्यायुक्ततोतुझा ६ माझ्याप्रसादेंतूंज्ञाता होशीस- र्वज्ञहीपरी जाणतीतत्त्वमात्रातें नप्रपंचींविचित्रता ७ मणिएकसु- वर्णाचा कळतांसर्वभूषणीं सुवर्णतत्त्वकळलें पांरनेणेचिकूसरी ८ कसाकायअळंकार केवढाकायकूसरी हेंकळेनातसेंविश्व नयेअ- नुभवाबरें ९ तरीदृष्टिसुवर्णांत देतांसर्वसुवर्णतें कांहींदिसेंदिसेना जें तेंहीतेंचिनसंशय १० याभावेंगगनींवायू द्विधात्यामाजिचंचळ कळेनयेअनुभवा स्थिरतोहीनभींचकीं ११ स्वरूपींयेरितींविश्व॥ भावींतूंचिह्मणूनियां बोलिलानवमाध्यायीं भगवान्अर्जुनाप्रती १२ परंतुयेथेंतोन्याय वाटलाअर्जुनासकीं पाकक्रियाशिकवितो क- ल्पवृक्षक्षुधातुरा १३ हादोषमागणाराचा कल्पिलेंकल्पवृक्षदे तरीया- चेंनपाहोंकां विश्वरूपयथास्थित १४ प्रार्थीनकल्पतरुहा जगद्गुरु- असेंरितीं कोंदाखवींविश्वरूप तरीदावीलनिश्चित १५ संकल्पनव- माध्यायीं अर्जुनाचेमनींअसा परीएकापुढेंएक प्रसंगेंशब्दचालिले १६ आइकूनिविभूतीतें पूर्वाध्यायांतशेवटीं माझ्यानएक्याअंशें ही विश्वहेंबोलिलाअसे १७ तरीहेंयेवढेंविश्व जेंअतर्क्यमनासही तें- अनंतस्वरूपांत पाहोंकोणेरितींअसें १८ प्रार्थनाहेकरूंपाहे परंतु अधिकारही पाहिजेतरितोझाला श्रवणेंहरिच्यामुखें १९ मीमार- णारभीष्मादि मरणारअसाभ्रम होतासर्वहितोगेला कृपेनेंश्री- हरीतुझ्या २० आतांतुझेंविश्वरूप दाखवींम्हणऊनियां प्रार्थितों उत्तमश्लोक समश्लोकीअतःपर २१ ॥ ॥श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः

अभंग.

नवमाध्यायींबोलिला पश्यमेयोगमैश्वरबोला १ कांपाहेंरेममईशा- ची विश्वनिर्माणयुक्तीची २ मजमाजीविश्वनसे विश्वामाजीमीनाा- दीसें ३ विश्वपटब्रह्मदोरा त्याहीजाणवीविचारा ४ येथेंसंशयोवा- टला॰ विश्वरूपानभेटला ५ तरीहाहोयकल्पतरू मागतांचदेइल

वरू ६ मगकाळजींनेवांयां ऐसानिश्चयकरूनीयां ७ पुढेंएकामागेंए-
क श्लोकविभूतीकौतुक ८ ऐकतानापेंशेवटीं अपूर्वताकृष्णगोठी ९
एकांशेनस्थितोजगत् पार्थझालाआशंकीत १० तेंचप्रत्यक्षपहावें
एकादशरूतेणेंभावें ११ तुकाएकदेशेंआला एकदेशींवावोझाला १२

अर्जुनउवाच.

श्लो०-मदनुग्रहायपरमंगुह्यमध्यात्मसंज्ञितम्
यत्त्वयोक्तंवचस्तेनमोहोयंविगतोमम ॥१॥श्रीः

टी०-स०-अनुग्रहार्थजेंमाझ्या गुह्यअध्यात्मकेवळ तुवांबोलियलें
तेणें माझाहामोहनासला १ आर्या- अध्यात्मगुह्यउत्तम जेंव-
चनअनुग्रहार्थमजकथिलें तेणेंमोहनिमाला ज्ञानामृतहेंस्वयेंचि
त्वांमथिलें १ दोहा- मोहुपरकीन्हीदया अध्यातमप्रगटाय वचन
तुम्हारेसुननहीं मोहगयोसुनसाय १ ओंवी- अर्जुनह्मणेरेचक्र
पाणी अध्यात्मनिरूपिलेंकृपेंकरूनी जेंबोलिलेतितुम्हीआपुल्याव-
चनीं तेणेंमोहगेलामाझा १ अभंग- घालुनियांलोटांगण करी-
आपणवीनंती १ माझ्याअनुग्रहास्तव वासुदेवकृपाळु २ केवळगुह्य-
जेंअध्यात्म ऋषीउत्तमनेणती ३ तुवांबोधिलेंतेणेंची व्यामोहाची बो-
ळवण ४ झालेंपूर्णपरीएका शब्दींतुकाबुझतो ५ ॥१॥ श्रीकृष्ण

श्लो०-भवाप्ययौहिभूतानांश्रुतौविस्तरशोमया
त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहात्म्यमपिचाव्ययम् ॥२॥

टी०स०-सृष्टिसंहारभूतांचे विस्तारातुजपासूनी ऐकिलेपद्मपत्राक्षे
दिव्यमाहात्म्यहेंतुझें २ आर्या- उद्भवलयभूतांचे अव्ययमाहात्म्य
हीसुराध्यक्षा हेदोन्हीऐकियले तुजपासूनिविस्तरेंचकमलाक्षा २
दोहा- जीवनकीउतपतसुनी औरप्रलयकीरीत कहिजोतुमबि-
स्तारसों आतमकीसबनीत २ ओंवी- भूतांचीउत्पत्तीप्रलयो तोतु-
म्हापासूनिऐकिलाअनुभवो तूंकमळपत्राक्षदेवो माहात्म्यआइक-
लेंतुझें २ अभंग- सृष्टिसंहारभूतांचे निश्चयसाचेतुजपून १ तुज-

पासुनीविस्तार चराचरआघवें २ पद्मदळाक्षामाहात्म्य मनोरमहें तूझें ३ दिव्यऐंकिलेंतुकयानें भरवशानेंस्फटला ४॥२॥श्रीकृष्ण

श्लो०-एवमेतद्यथात्थत्वमात्मानंपरमेश्वर॥
द्रष्टुमिच्छामितेरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम॥३॥

टी०स०- बोलसीआपणातेंहें असेंचपरमेश्वरा विश्वरूपतुझेंपाहों इच्छितोंपुरुषोत्तमा ३ आर्या- यापरिबोलसिजैसें इच्छितसेंध्यावयासिरूपतसें पाहोंइच्छितसेंमी तूझेंदर्शनिंस्वरूपअद्भुतसें ३ दोहा- योहिजोहोकहतहों हरिजुअपनेभेव देखोंचाहतहोंअबे रूपनिहारोंदेव ३ ओंवी- परमऐश्वर्यसांगितलें तेंउत्तमम्यांआइकलें आतांमनीउपजलें जेंपहावेंरूपतुझें ३ अभं० आपणातेंहेंबोलसी आशंकेसीपरिहारु १ परमेश्वरागाऐसेंची करीकृपेचीसृष्टि २ विश्वरूपतुझेंपाहों तेणेंचिहोंनिःशंक ३ इच्छितों मीपुरुषोत्तमा जिंकाक्षमातुकयाची ४॥३॥श्रीमत्सच्चिदानंदम्

श्लो०-मन्यसेयदितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्रभो योगेश्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्ययं४

टी०स०-पाहावेंम्याजरिअसें समर्थामानिसीतरी अव्ययाआपणातेंतूं दावींयोगेश्वरामज ४ आर्या- योग्यअसेंकींतुजमी पहावयालामनांतभावावें मजयोगेशामजला अव्ययईशास्वरूपदावावें ४ दोहा- देखनजोगमेहूंनजो मानतहोजदुराय अबिनाशीनिजरूपवो दीजोमोहिबताय ४ ओंवी- जरीमजदाखवूं येईल पहावेंऐसेंअसेल तरीतेंअपूर्वनवल दाखवींअव्ययरूपतुझें ४ अभंग- जरीअसेपाहोंयेमी दिसेकर्मीअधिकारी १ समर्थामानिसीतरी कृपाकरीमहाराजा २ आपणातेंतूंअव्यया योगनिलयादाखवीं ३ अधिकारूतुझ्यामुखें तुकयासुखेंझालासी ४
४

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोथसहस्रशः

नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतीनिच५

टी०स०-पाहेंमाझींशतशतें रूपेंपार्थासहस्रशा नानाप्रकारचींदि-
व्यें जींनानावर्णआकृती ५ आर्या- माझींरूपेंपाहा कौंतेया तूं
सहस्रशाशतशा नानावर्णजयांतहि प्रकारनानाहिआकृतीहि त-
शा ५ दोहा- अर्जुनअबतूंदेखिले शतसहस्रममरूप बहुतभांति-
हैदिव्यजो नानाबरनहुरूप ५ ओंवी- देवह्मणेपार्थारूपपाहें शत-
सहस्रअनुपमहें नानावर्णांचीसोये नानाकृतीआसती ५ अभंग.
हरिखेपार्थाचीयेस्तुती तोश्रीपतीसाहेना १ ह्मणेउदारवाक्यानें श-
तशतानेंपश्यमे २ सहस्रशोरूपेंपार्थां त्यांतत्वथानाकोणी ३ दिव्य
नानाप्रकारचीं आकृतीचींभिन्नत्वें ४ जेंकांवेधकतुकयाचें मीपणा-
चेंमूळनाशी ५॥५॥

श्लो०-पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौमरुत-
स्तथा बहून्यदृष्टपूर्वाणिपश्याश्चर्याणिभारत६

टी०स०-पाहेंदेववसूरुद्र मरुत्अश्विनिपुत्रही पाहेंनाहींदेखिलीं
तीं नवलेंबहुभारता ६ आर्या- माझेरूपींपाहा तूंवसुरुद्रामरु-
द्गणासत्य पूर्वीनदेखिलींजीं आश्चर्येंभारतामहासत्य ६ दोहा.
देखेरुद्रादित्यबसू अश्विनिसुतमोमांहि औरआचरजरूपजे प-
हिलेंदेखेनाहि ६ ओंवी- आदित्यरुद्रवसूपाहें अश्विनीदेवमरु-
द्गणतेहे हेंपूर्वींदेखिलेंनोहे आश्चर्यरूप ६ अभंग- वसुरुद्रदे-
वपाहें आणिपुत्रहे अश्विनिचे १ देखिलेंतेंनाहींपाहों मगतूंलाहोंघे-
शील २ भारताहेंबहुनवल पूर्वींबोलेअदृष्ट ३ तुकयाचाभाव-
जैसा हरितैसाबोलीला ४॥६॥

श्लो०-इहैकस्थंजगत्कृत्स्नंपश्याद्यसचराचरं
ममदेहेगुडाकेशयच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि॥७॥

टी०स०-एकत्रमाझियादेहीं पाहेंआजिचराचर विश्वसर्वगुडाके-
शा जेंपाहोंअन्यइच्छिसी ७ आर्या- माझ्याएकावयवीं जगसारें

तूंपहाचराचरतें आणिकपाहूंइच्छिसि जेंतूंतेंहीइथेंचिसंचरतें॥७
दोहा- एकठोरममदेहमों थिरचररहेसमाय देखोचाहतजोकछु
सोऊदेतदिखाय ७ **ओंवी-** जगअवघेंएकागर्यी चराचरव्यापूनं-
ही याहूनिआणिकइच्छिसीकांही तेंमाझेदेहींपाहेंपार्था ७ **अभं०**
देहींमाझ्यायाएकत्र भरींवपात्रन्याहाळीं १ चराचरपाहेंआजीको-
ठेंनदुजीकल्पना २ गुडाकेशासर्वविश्वा मीविसावाअक्षयी ३ जेंए-
कदांपाहिलीया इच्छातुकयाचीगेली ४॥७॥श्रीमद्यदुनंदनायनमः

श्लो०-नतुमांशक्यसेद्रष्टुमनेनैवस्वचक्षुषा
दिव्यंददामितेचक्षुःपश्यमेयोगमैश्वरम् ८

टी०स०- परियाचस्वदृष्टीनें पाहूंनशाकसीमज दिव्यदृष्टीतुलेंदेतों
पाहेंईश्वरयोगहा ८ **आर्या-** पार्थायादृष्टीनें मलापहायासम-
र्थतूंनाहीं देतोंतुजलाचक्षु दिव्यतयानेंहिरूपहेंपाहीं ८ **दोहा-** इ-
ननयननहिदेखियें दिव्यदेऊंदृगतोय ईश्वरजोगहिसहजतूं जे-
सेंदेखेमोय ८ **ओंवी-** याचर्मचक्षूनेंनदेखवेमज ज्ञानचक्षुदेतों
तुज मगईश्वरयोगसहज पाहाशीलतूं ८ **अभंग-** परियाचस्व-
दृष्टीनें अदेखणेंहोईल १ मजपाहोंनाशाकसी हेंमानसींउमजलों २
तुलेंदेतोंदिव्यदृष्टि जेणेंकष्टीनाहोसी ३ पाहेंईश्वरीहायोग निरुहे-
गतुकयाचा ४॥८॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्त्वाततोराजन्महायोगेश्वरोह-
रिः दर्शयामासपार्थायपरमंरूपमैश्वरं॥९

टी०स०- ऐसेंबोलूनियांराया महायोगेशजोहरी पार्थासिदावि-
ताझाला रूपजेंपारमेश्वर ९ **आर्या-** श्रीपतियोगेश्वरतो बोलु-
निऐसेंप्रयातनृजाला अपुलेंईश्वररूप प्रेमेंमगत्यासिदाविताझाला
९ **दोहा-** योगेश्वरश्रीकृष्णजू कह्योबचनयाभाय परमरूपईश्व-
रजूहों सोदानोप्रगटाय ९ **ओंवी-** संजयह्मणेराया ऐसेंबासुदे-
वबोलूनियां आपलेंईश्वरत्वधनंजया निजविश्वरूपदाखविलाझाला.

॥९॥ **अभंग**- उल्हासलासंजयबोले हेंऐकिलेंकोंनाहीं १रायाऐसें बोलूनीयां पार्थप्रियाश्रीकृष्णा २ महायोगेशज्ञोहरी दावीसारीस्वकळा ३ रूपश्रेष्ठपरमेश्वर करीगोचरतुकयासी ४॥९॥

श्लो०-अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् ॥
अनेकदिव्याभरणंदिव्यानेकोद्यतायुधम् १०॥

टी०स०-नानानेत्रमुखेंज्यांत नानाअद्भुतदर्शनें नानाआभरणेंदिव्यें॥ नानाधरिलिंआयुधें १० **आर्या**- नानाज्यांतमुखनयन बहुअद्भुतदर्शनेंहिजेंयुक्त नानादिव्याभरणें नानादिव्यायुधेंहिउद्युक्त १० **दोहा**- बहुआननलोचनबहुत देखतअचरजहोत भोगितनानाभूखन शस्त्र अनेकउदोत १० **ओंवी**-अनेकनयनमुखें अनेकअद्भुतरूपेंदेखें दिव्याभरणेंअनेकें दीसिवंतआयुधेंजयामाजी १० **अभंग**- नानानेत्रमुखेंज्यांत जेंविक्रांतसौम्यही १ नानादर्शनेंअद्भुत पाहतांमुक्तपातका २ दिव्यनानाआभरणें दिशाजेणेंसमजेना ३ आयुधेंनानातीक्ष्णकरीं तुकयाशिरींवंदितु ४॥१०॥

श्लो०-दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यगंधानुलेपनम्
सर्वाश्चर्यमयंदेवमनंतंविश्वतोमुखम्॥११॥

टी०-स०-दिव्यपुष्पेंदिव्यवस्त्रें दिव्यगंधेंविभूषित दिव्यसर्वाश्चर्यमय अनंतजगदात्मक ११ **आर्या**- धरिदिव्यलेपद्योतक जेंधरिलें दिव्यजांतपुष्पपट जेंसर्वाश्चर्यमयहि जेंविश्वोन्मुखअनंतनिष्कपट ११ **दोहा**- दिव्यहारदेख्योबसन दिव्यसुगंधलगाय आपरूप मुखहूतिते सोभतनानाभाय ११ **ओंवी**- दिव्यमाळाआणिपीतांबरधारण दिव्यगंधाचेंलेपन सर्वअपूर्वरूपपाहतांगहन दशदिशांमध्येंसन्मुख ११ **अभंग**- दिव्यपुष्पींवस्त्रींदिव्य मूर्तीभव्यरूपाच्या १ दिव्यगंधाविभूषिता वासवानादिदेडे २ दिव्यसर्वाश्चर्यमय ज्ञालाकौंतेयविस्मितु ३ जगदात्मकजोअनंतु तुकासंतुज्यासाठीं ॥४॥११॥

श्लो०-दिविसूर्यसहस्रस्यभवेद्युगपदुत्थिता॥

यदिभाःसदृशीसास्याद्भासस्तस्यमहात्मनः॥१२

टी०स०-नभींसूर्यसहस्रांचें तेजएकसरेंउठे महात्म याच्यातेजाची तरितेनकरीसरी १२ आर्या- जेव्हांगगनामाजी एकसरेंउगवतीसहस्ररवी तेव्हांमहात्मयाच्या कांतीचीसरिनकांतितेमिरवी १२ दोहा-किरनसहस्रअकासमें पुरीरह्योज्योंसोय दीपनताप्रभुकीलखे नेकुनसमताहोय १२ ओंवी-सहस्रसूर्यप्रभाआकाशीं उगवूनिदीप्तहोयएकसरसी तरीचसाम्यताघडेकांहींत्याशीं ऐसेंतेजपरमयाचें १२ अभंग-नभउजळलेंतेजें तेणेंसहस्रयापैजें स्वीकारूनीदिनकरराजे प्रभापार्थादावीती १ तेजनव्हेतोबंबाळ जीवपतंगाकवळ ऐसेएकाकीकल्लोळ एकसरेंऊठिला २ माहात्म्यपूर्वीजेंऐकिलें तेंएकाकीरूपाआलें माहात्म्याचेंनवलझालें संगीसांगायानूरे ३ असोबोलणेंबोलतां रवीहूनउपमीतां तुकाह्मणे दशांशाता उपमानसेश्रुतीची ४॥१२॥

श्लो०-तत्रैकस्थंजगत्कृत्स्नंप्रविभक्तमनेकधा
अपश्यद्देवदेवस्यशरीरेपांडवस्तदा॥१३॥छ॥

टी०स०-एकींअनेकधातेथें विश्वसर्वपृथक्पृथक् शरीरींदेवदेवाच्या देखेपांडवतेधवां १३ आर्या- त्यादेवाच्यादेहीं एकावयवींअनेकधाभिन्न पाहेपांडवतेव्हां हेंसारेंविश्वहीपरिच्छिन्न १३ दोहा-भिन्नभेदजेजगतमे सोदेखेइकठौर देवदेवकीदेहमों अर्जुनदेखेओर १३ ओंवी- तेथेंसर्वएकेठायींपाहिलें जगसर्वत्रहीवेगळालें देवाचेदेहींदेखिलें पांडुपुत्रें १३ अभंग- कामधेनूपासूनीपात्र होयएकाचेसहस्र तैसाएकहोतांउग्र मूर्तिमयमगझाला १ नकळेपाहिली मागीली वडिलकोणतीधाकली पृथक्पृथक्विस्तारली सृष्टिवेळ यापरी २ देवदेवाच्याशरीरीं देखेतेव्हांकीरवारी तुकाह्मणेलोभनगरीं प्रवेशलाभयभीतु ३॥१३॥

श्लो०-ततःसविस्मयाविष्टोहृष्टरोमाधनंजयः
प्रणम्यशिरसादेवंकृतांजलिरभाषत॥१४॥छ

टी०स०-आश्चर्येंउठिलेकांटे देहींतोमगअर्जुन वंदूनिमस्तकींदेवा बोलियेलाकृतांजली १४ आर्या- मगतोविस्मितझाला उठले रोमांचत्यासनरदेवा करुनीसाष्टांगनमन बोलेजोडूनिहस्तनरदेवा ॥१४ दोहा-ताकोंतबअचरजभयो रोमहर्खकेदाय ताहूदेखीप्रणामकरी बोल्योचितकेचाय १४ ओंवी- त्यानंतरआश्चर्यवाटलें अर्जुना रोमांचदाटले मगदोन्हीकरजोडिले केलानमस्कार १४ अभंग- लाहानसीमूर्तीहोती गुप्तपणेंगेलीकेउती घेउनआलीऐशाव्यक्ती होत्या कोण्यासंदुकिंत १ हेंचआश्चर्याचेंमूळ कांटेउठलेसोज्वळ नेणोंविनोदेंसकळ आम्हुचेंहीनाशील २ ईशदेखिलाहीजरी मायिकमोहनवचेदुरी बापदेहाचीहेथोरी मरेहोयनलाजे ३ असेअर्जुनकंपित देवाम-स्तकींवंदित तैसेंकृतांजळीहात तुकाह्मणेबोलतो ४ ॥१४॥ श्रीशाम्

अर्जुनउवा०

श्लोक-पश्यामिदेवांस्तवदेवदेहे सर्वांस्तथाभूतविशेषसंघान् ब्रह्माणमीशंकमलासनस्थमृषींश्चसर्वानुरगांश्चदिव्यान् १५

स०टी०-देहींतुझ्यामीसकरदेखताहें समस्तभूतेंसचराचरेंहें पद्मासनींजोविधिआणिसर्व भुजंगजेदिव्यमुनींद्रसर्व १५ आर्या-तुझियादेहींपाहें सकरभूतविशेषसर्वसंघजग कमलासनस्थविधिहर देवऋषीदिव्यसर्वतेंभुजग १५ दोहा- देखतहोंतवदेहमों सबसुर स्थिरचरसिद्ध बिधिहरपद्मासनऋखि नागसबेजुवृद्ध १५ ओंवी- तुझेदेहींसर्वदेखिलें ब्रह्मदेवनाभीबैसले ऋषिआदिनागकुळातें पाहिलें तुझ्यादेहीं १५ अभंग- देहींतुझ्याविश्वंभरा देखेसकरभारसंभारा देखेंवहनींसाळंकारा हतीयेराउदीत १ आणिकएकनवलावो पंचभूतांतुझाठावो त्याचेंदिसतेंयेवोजावो पैंआधारेंतुमच्या २ चराचरत्याचपरी ब्रह्मापद्मस्थानांतरीं अहोपाहतांत्रिपुरारी जटाजूटगंगेसी ३ मुनीदिव्यतेजोमय नागकुळसमुदाय ऐसा पाहिलाप्रत्यय तुकासाधूज्यासाठीं ४ ॥ १५ ॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामित्वांसर्वतो॰

नंतरूपम् नांतंनमध्यंनपुनस्तवादिंपश्यामि
विश्वेश्वरविश्वरूपम् १६

टी०स० अनेकबाहूमुखनेत्रपोटें त्वद्रूपसर्वत्रअनंतमोठें नआ-
दिमध्यांतहितूजपाहें विश्वेश्वराविश्वशरीरतूंहें १६ आर्या- ब-
हुकरउदरनयनमुख अनंतरूपाचहूंकडेदिससी आद्यंतमध्यन
तुला विश्वेशाविश्वरूपतूंअससी १६ दोहा- बहुबाहूउदरहु ब-
हुत मैदेखेंबहुसीस आदिअंतअरुमध्यनहीं ऐसेतुमजगदीस
१६ ओंवी- अनंतबाहूउदरेंनेत्रेंमुखें अनंतपरीचींदेखें आदि-
अंतनोळखे विश्वेश्वराऐसेंविश्वरूप १६ अभंग- नानाप्रकारी
जेदंड मुखेंकराळविनंड नेत्रवैश्वानरकुंड पोटेंतेसींभ्यासुरें १ त्वद्रूप
सर्वत्रअनंत मोठेंपाहतांनलगेअंत अनादितूंविश्वतात मध्यअंतनही
तूंची २ तुजपाहेंविश्वेश्वरा विश्वरूपाच्याअंतरा तुकाह्मणेकमळावरा
भलीरेआसपुरविली ३॥१६॥

श्लो०-किरीटिनंगदिनंचक्रिणंचतेजोराशिंसर्व-
तोदीप्तिमंतं पश्यामित्वांदुर्निरीक्ष्यंसमंताद्दी-
प्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम्॥१७॥

टी०स०-करींगदाचक्रहिजोकिरीटी तेजोब्धिसर्वत्रहिदीप्तिमोटी॥
सर्वत्रदेखेंतुजउग्ररूप दावाग्निसूर्यद्युतिजोअरूप १७ आर्या-च-
क्रकिरीटगदाधर दिससीसर्वत्रचहुंकडेदीप्त सप्रभअशक्यपाह्या
अचिंत्यदीप्तार्कवन्हिसमआस १७ दोहा- मुकुटसीसकरचक्रगदा
रूपरागभगवान् द्रिगनतेजत्योंबिधिलहे रबिअरुअनलसमान १७
ओंवी-मस्तकींमुगुटगदाचक्रकरीं सर्वतेजोमयदीप्तिअवधारीं तै-
सेंतेजदेखिलेंशरीरीं दावाग्नीसारिखें १७ अभंग- गदाधरिलीउ-
जवी चक्रझळफळीततेवीं माथांमुगुटाचीठेवी अनुपमवाटते १आ-
जतेजसिंधुलहरी घालीदाळआह्मावरी सर्वत्रहीदिशांतरीं दीप्तिमो-
ठीफांकते २ सर्वत्रहेंतुझेंरूप परीगाउग्रत्वाचेंरोप येथेंदावाग्नीतो
दीप नेणोंकोण्याझोंपडीं ३ रविकर्पेऐसीआग किंवाबापाआलारा-
ग तुकाराखावासन्मार्ग सुगायुगींवाटाया ४॥१७॥ श्रीगोपालकृष्णा०

श्लो०-त्वमक्षरंपरमंवेदितव्यंत्वमस्यविश्वस्यपरं निधानं त्वमव्ययःशाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषोमतोमे॥१८॥

टी०स०-तूंशब्दतेंअक्षरजेंकळावें आत्माजगाचानिधिजोस्वभावें तो-वारसीशाश्वतधर्मपाळ जोनित्यतूंअव्ययसर्वकाळ १८ आर्या- अक्ष-रतूंवेद्यपरम अव्ययआश्रयजगानसामान्य शाश्वतधर्मेआतां जुनाट पुरुषतूंमलाअसामान्य १८ दोहा- अच्छरपरमहिप्रगटहो तुमसब जगतनिधान अबिनाशीरच्छकसबुन आदिपुरुखमनमान १८ ओंवी॰ तूंपरमअक्षरआणिज्ञेय याविश्वाचेंतूंनिधानमूळमय तूंशाश्वतधर्मर क्षकअक्षय आदिपुरुषमजमानला १८ अभंग- तूंमहाराजसमज-लासी शब्दअक्षरविलासी ऐसेंकळावेंजीवासी मायापाशमुक्तला १ आत्माजगाचागोविंदा निधीस्वभावेंतूंसदा तोतूंवाढलाएकदां शा-श्वतधर्मपाळजो २ जोकांनित्यतूंअव्यय सर्वकाळअप्रमेय तुकावंदि-तसेपाय याचभयेंवारतें ३॥१८॥

श्लोक-अनादिमध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुं शशिसूर्यनेत्रम् पश्यामित्वांदीप्तहुताशवक्त्रंस्वतेजसाविश्वमिदंतपंतम् १९

टी०स०-आद्यंतनामध्यअनंतवीर्य भुजाअनंतातवनेत्रसूर्य शशी मनोनेत्रमुखींहुताशा पाहेंतयाजोत्रिजगत्प्रकाश १९ आर्या- दी-प्ताग्निमुखहिबहुकर रविशशिनयनबहुवीर्ययातूनें आद्यंतमध्यही-ना पाहेंमीस्वप्रकाशहेतूतें १९ दोहा- आदिअंतमध्यउरहित तु-मरविशशिहेंनैन तेरोमुखदीपतअगिन सबहीकोंतपऐन १९ ओं-वी- अनंतवीर्यानकळेआदिमध्यअंत अनंतभुजाशशिसूर्यनेत्र प्र-ज्वलितअग्निजेसातेजरेखित त्रिजगत्प्रकाशा १९ अभंग- आदि नाहींमध्यनाहीं तेथेंक्षयआलाकाहीं अनंतवीर्यातुजतेंही कायसां-गूंकितीबोलूं १ भुजाअनंतआकृती भगभासेतोशचीपती नेत्रसूर्यहा गभस्ती तवसत्तेनाउडेल २ चंद्रमनह्मणवीतें नेत्रींतेजदाखवीतें मु-खींअग्नीअनादीते रचनाआजिपाहिली ३ पाहेंतयाचाप्रकाश जोतूं

दिनासीदिनेश त्रिभुवनेंसीआकाश तुकयाठायींदिसेना ॥४॥१९॥७

श्लो०-द्यावापृथिव्योरिदमंतरंहिव्याप्तंत्वयैकेनदिशश्चसर्वाः दृष्ट्वाद्भुतंरूपमुग्रंतवेदंलोकत्रयंप्रव्यथितंमहात्मन् ॥२०॥

टी०स०-दिशादहाआणिखअंतरिक्षा तूंएकलाव्यापिसिअंबुजाक्षा देखूनिहेंअद्भुतरूपउग्र महात्मयालोकभितीसमग्र २० आर्या-भूस्वर्गांचेंअंतर दिशाहिएक्याचित्वांअसेव्यास उग्रस्वरूपअद्भुत पाहुनितूझेंहित्रिजगसंतप्त २० दोहा- सबदिसव्यापेगगनभू तुमएकहिहोज अद्भुतरूपजउग्रलखे प्रबथिनलोकसबेज २० ओंवी-तुझेनिएकेंस्वरूपतेजें पृथ्वीनभव्यापिलेंसहजें दशादिशांतदाटलेंउग्ररूपअद्भुतजें तेंदेखूनिभ्यालेंलोकत्रय २० अभंग- दिशाविदिशा पाहातां अंतरिक्षधांडोळितां तूंएकदिससीव्यापितां हेकमलाक्षा कमलेशा १ देखूनिहेंरूपउग्र अद्भुतअद्भुताअत्यग्र लोकभीतीगासमग्र हेंमाहात्म्यनवलाचें २ तुकयाचियाविनंती प्रगटेपुरवाव्यारवंती तवस्वरूपीचजळती असतांआयुष्यगोपाळा ॥३॥२०॥ गोपाळ कृष्णा०

श्लो०-अमीहित्वांसुरसंघाविशंतिकेचिद्भीताःप्रांजलयोगृणंति स्वस्तीत्युक्त्वामहर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंतित्वांस्तुतिभिःपुष्कलाभिः२१

टी०सम०-प्रवेशतीहेसुरवृंददेहीं कृतांजळींवर्णितिभीततेही होस्वस्तिऐसेंऋषिसिद्धमात्र म्हणूनितूतेंस्तवितीविचित्र २१ आर्या-येतीसुरशरणतुला कोणीकरजोडुनीभयेंगाती स्वस्थअसेंवंदुनिमुनि सिद्धहिकरितीस्तुतीअसेगाती २१ दोहा-पैठततोमेदेवसबे स्तुतीकरतभियमान ऋखिऔरसिद्धमहातम निवेजतोकोंजान २१ ॥ ओंवी-तुझेठायींदेवप्रवेशती कितीकभयेंकरूनीस्तुतीकरिती देवऋषीस्तविती देवातुजकारणें २१ अभंग-प्रवेशतीहेसुरवृंद जळींजळजांसीआनंद देहींतुमचियासखेद हेपावतीहेंनवल १ कृतांजळीकृपाळूवा तेहींवाणितीतुजदेवा होकांस्वस्तिऐशाभावा महाऋषीबोलती

२ सिद्धमात्रहीजोतुका म्हणुनतूतेंस्तवीअसका विचित्रहाभासेतुका पाहूनिझालाविस्मीत ३ ॥२१॥

श्लो॰-रुद्रादित्यावसवोयेचसाध्याविश्वेऽश्विनौमरुतश्चोष्मपाश्च गंधर्वयक्षाःसुरसिद्धसंघावीक्षंतेत्वां विस्मिताश्चैवसर्वे२२

टी॰स॰-आदित्यरुद्राष्टवसूतदादि प्रसिद्धआणीकहिदेववेदीं गंधर्वयक्षादिकवासुदेवा हेपाहतीविस्मिततूजदेवा २२ आर्या- वसुरुद्रादित्यमरुत् विश्वेदेवोष्मपाश्विनीकुमर गंधर्वयक्षसाध्यहि पाहति विस्मितहिसिद्धवरअमर २२ दोहा-रुद्रसाध्यआदित्यबसु अश्विनीसुतऔभाय सिद्धमुनिगंधर्वसबे देखतअचरजपाय २२ ओंवी-रुद्रादित्यवसु ऋषीविश्वेदेवमरुद्गणआणिजेसु यक्षआणिराक्षसुदेखतांआश्चर्यपावले २२ अभंग- आदित्यरुद्रादिवसुजेतदादि अनवेदविद्यांप्रसिद्धजे १ गंधर्वांचामेळयक्षगणपाळ पाहातीसकळवासुदेवा २ विस्मयापावतीनेणोआलाशांती भयवागवीतीययास्तव ३ मजनवलवाटेहोतासीतूंकोठें एकाएकींभेटेतुझ्याकेसा॥४॥२२॥७॥

श्लो॰-रूपंमहत्तेबहुवक्त्रनेत्रंमहाबाहोबहुबाहूरुपादं बहूदरंबहुदंष्ट्राकरालंदृष्ट्वालोकाःप्रव्यथितास्तथाऽहम्॥२३॥

टी॰स॰-त्वद्रूपमोठेंबहुनेत्रतोंडें भुजांघ्रिमांड्याउदरेंउदंडें दंष्ट्राकरालबहुज्यांतकांहीं देखूनिभ्यालेंजगआणिमीही २३ आर्या- त्यामाजीबहुदाढा अंकउदरमुखहिनयनपदकरतें विक्राळघोरतूझें रूपजगासहमलाव्यथाकरतें २३ दोहा- रूपबडोबहुमुखनयन भुजपद बाहुउरोय देखिभयानकदाढबहु व्यथितलोकबहुहोय २३ ओंवी- रूपआहेबहुमुखेंनेत्र महाबाहोऊरुपदादिविचित्र बहुतउदरेंविक्राळदाढांचेचरित्र तेणेंलोकांसहितमाझेंमनभयपावलें २३ अभंग-जीजीत्वद्रूपहेंमोठेंसेंबहुहें नेत्रेंतोंडेंपाहेंभयानक १ भुजांघ्रीयाबहुमांड्याउदरबहु कराळात्याबहुदंष्ट्रातुझ्या २ बहुज्यांतकांहीदेखूनीहे देहीं भ्यालेंजगहेंहीमीहीतैसा ३ सखाअवर्षण पडिलेंनारायणा तुका-

ठेवीप्राणाकोणागयीं ॥४॥२३॥

श्लो०- नभःस्पृशंदीप्तमनेकवर्णंव्यात्ताननंदीप्त
विशालनेत्रम् दृष्ट्वाहित्वांप्रव्यथितांतरात्माधृ-
तिंनविंदामिशमंचविष्णो २४

टी०स०- अत्यन्ततेजोमयवर्णचित्र प्रचंडज्याचेंमुखदीप्तनेत्र ऐशा तुतेंदेखुनिअंतरात्मा दुःखीनजाणेंसुखधैर्यवर्त्मा २४ आर्या- बहुवर्णनभस्पर्शी विस्तृतमुखदीप्तविपुलनेत्रांस तेजसख्यातुजपाहुनि गेलेंममधैर्यपावलेंत्रास २४ दोहा- पादभूमिआकाशशिर द्रिगदीरघमुखलाय ऐसेंतुमकोंदेखिके धीरजकगयोपराय २४ ओंवी- अत्यन्तरविचित्र प्रचंडदीप्तनेत्र ऐशासिदेखोनिसर्वत्र धैर्यआणि शांतिनपवे २४ अभंग- अत्यन्तव्यापणावें उंचीनागणावें प्रलयाब्धि हेलावेतेजोमय १ दिव्यरूपसत्यनव्हेजेंअसत्य आसुनीअगत्यऐसी नव्हती २ चंडमुखज्याचेंत्यादीप्तचक्षूचें भयेंआत्मयाचेंधैर्यगेलें ३ ॥ पाहतांऐसेंदुःखसोडूनगेलेंसुख व्यापकवोळखतुकयाची ४॥ २४॥

श्लोक०- दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वैवकाला-
नलसंनिभानि दिशोनजानेनलभेचशर्मप्रसी-
ददेवेशजगन्निवास॥२५॥

टी०स०- दंष्ट्राकरालाविकराळतोंडें देखूनिकालाग्निसमेंउदंडें नेणेंदिशाहीसुखहीसुरेशा प्रसन्नतूंहोयजगन्निवासा २५ आर्या- दंष्ट्राकरालवदनें तूझींकाळाग्नितुल्यदेवेशा पाहुनिदिशाहिभुललों नसुखहिमजहोप्रसन्नजगदीशा २५ दोहा- कालअगिनसबदाढतनु बिनदेखेभयभीन दिसाभूलीसुखहूनगनें अबकीजेप्रभुप्रीत २६ ओंवी- दाढाविक्राळमुखांभीतरी जैसाअग्निप्रगटलाप्रळयअवसरीं तेणेंतेजेंदिशानकळतीसुरारी सुखनपवेजगन्निवासा २५ अभं० दंष्ट्रात्याकराळान्नृसिंहाचीलाळा तुह्मीकांगोपाळाधरिलीसे १ हिरण्यकशिपुनोहेयेथेंपार्थआहे कृपाकरीमोहेंपूर्ववत् २ विकराळतोंडें काळाग्नीचींकुंडें देखिल्याचपडेपहाणारु ३ दिशानेणेंदेवासुखवासुदे

वा प्रसीदात्मभावातुकयाच्या ४ ॥२५॥

श्लोक-अमीचत्वांधृतराष्ट्रस्यपुत्राःसर्वेसहैवा
वनिपालसंघैः भीष्मोद्रोणःसूतपुत्रस्तथाऽसौ
सहास्मदीयैरपियोधमुख्यैः२६

टी०स०-हेसर्वहीजेधृतराष्ट्रपुत्र त्याचेसहायक्षितिपाळमात्र भीष्मस्व-येंद्रोणहिकर्णहाहि जेआमचेवीरसमस्तकांहीं २६ आर्या- हेधार्त-राष्ट्रसारे आणिकहीभूमिपाळततपसी भीष्मद्रोणहिकर्णहि तैसेजे वीरआमुच्यापक्षीं २६ दोहा- पूतसबेधृतराष्ट्रके सबनृपतिनकेसंग करणद्रोणभीरवमजिनें जोधाहैंनबअंग २६ ओंवी- दुर्योधनादि सर्व जयांचेसमुदाव भीष्मद्रोणादिदेव मुखींप्रवेशती २६ अभंग हेसर्वहीजेजेधृतराष्ट्रवीर्यजे त्यांचेसाहायजेआवांतर १ अवनीचेपाळ येथेंभीष्मकाळ द्रोणआतुर्बळकर्णतैसा २ आतांआमुचेहीविश्वाचेजे देही त्यांचेंनवलतेंहीतुकाबोले ३ ॥२६॥

श्लो०-वक्त्राणितेत्वरमाणाविशंतिदंष्ट्राकरा-
लानिभयानकानि केचिद्विलग्नादशनांतरेषु
संदृश्यंतेचूर्णितैरुत्तमांगैः२७

टी०स०-मुखेंतुझींसत्वरत्यांतजाती भयानकेंजींविकराळदांतीं दां-तांतहीचर्वितवीरकाया ज्यांचींशिरेंचाविसिदेवराया २७ आर्या- दं-ष्ट्राकरालभयास्कर जींवदनेंरिघतित्यांतसंपूर्ण दांतांतलागलेजे कों-णीत्यांचींशिरेंदिसतिचूर्ण २७ दोहा- बहुततिहारेबदनमों सबेप-रतहैंआय कोउचाबतदादनतलें कोउरहेलपराय २७ ओंवी- ऐ-शाभयानकमुखांभीतरी एकरिघतांअडकलेदाढेमाझारी एकचूर्णमु-खांतरीं शिरेंअडकलींमजदिसतानि २७ अभंग- मुखेंतूझिंजेथें सत्वरजातितेथें भयानकपंथेंदंताचीये १ विकराळदंतींदातांतश्रीपती च-र्वितुवीरकांतीज्यांचींशिरें २ अहोदेवरायाचाविसीहेवांया आज्ञाचीळ-सीयातुकयाअंगीं ३॥२७॥

श्लो०-यथानदीनांबहवोंऽबुवेगाःसमुद्रमेवाभि-

मुखाद्रवंति तथातवामीनरलोकवीराविशंतिव-
क्राण्यभिविज्वलंति॥२८॥

टी०स०-नदीजळेंजेविंबळेंवहाती वेगींसमुद्राभिमुखेंचियेती ज्वाळा मुखींयातुझियाअनेकीं प्रवेशतीवीरहिजेनृलोकीं २८ आर्या-सागरसन्मुखजाती वेगनद्यांचेजसेहिनीरांचे तेविंतुझ्यादीसमुखीं समूह रिघतीनृलोकवीरांचे २८ दोहा-जोसरितावररवाकतु परतसिंधुमेंजाय त्योंनृपतेरेबदनमें सबेपरतहैंआय २८ ओंवी-जेसींसरिताउदकेंवाहती तींअवघींसागरींमिळती तेसेनरलोकभूपती तववदनींप्रवेशले २८ अभंग-नदीजळेंजेसींवाहतीबळेंसीं वेगेंसिंधूपाशीमिळों येती १ तोहीआत्ममुखींप्रवाहातेंशोरवी तेसीज्वाळामुखींयेथेंदीसे २ अनेकआननेंज्वाळामयरसनें घेसीतूंस्वादानेंरुचीदेवा ३ परंतुआश्चर्य वारेलोकवर्या प्रवेशतीधैर्यातुकाम्हणे ४॥२८॥ ॥श्रीगोपालकृष्णाय०

श्लो०-यथाप्रदीप्तंज्वलनंपतंगाविशंतिनाशाय
समृद्धवेगाः तथैवनाशायविशंतिलोकास्तवा:
पिवक्त्राणिसमृद्धवेगाः२९

टी०स०-कींपेटल्याअग्निमधेंपतंग येतीमरायासिकरूनिवेग तेसेमरायानिघतातिलोक वेगेंतुझ्याहीवदनींअनेक २९ आर्या-जैसेदीप्ताग्निमधें वेगेंचिपडुनिपतंगमरताती तेसेवदनींतुझिया मरावयालोकशीघ्रशिरताती २९ दोहा-दीपागनिपतंगलखी परतजीयकोंरवोय॥ त्योंतवमुखमेंलोकयह आपनासजोहोय २९ ओंवी-जाज्वल्यदीपावरी जेसापतंगरिघेअवधारीं तेसेनाशावयामुखाभीतरी प्रवेशतीलोक२९ अभंग-किंवापेटलीयाअग्निमाजिकाया पतंगमरायाएकवटे १ तेसे लोकमेळमरायासकळ निघतीकेवळतुझ्यामुखीं २ वेगेंशस्त्रअस्त्रेंरथसाळंकारें गजउष्ट्रवाजीरेवाहनेंसी ३ अपारांचीयेणीअपारतुझीखाणी सांडूनेणेंकोणीवस्तुका ४॥२९॥

श्लो०-लेलिह्यसेग्रसमानः समंताल्लोकान्समग्रा-
न्वदनैर्ज्वलद्भिः तेजोभिरापूर्यजगत्समग्रंभा-
सस्तवोग्राःप्रतपंतिविष्णो ३०॥

टी०स०-यासर्वलोकांगिळितोसिजेव्हां ज्वाळामुखींचाटिसित्यांसितें-
व्हां प्रभातुझ्यातीव्रजगासमग्रा व्यापूनिदेवातपतानिउग्रा ३० आर्या-
सर्वत्रदीप्तवदनें लोकांचाकरिसिभक्षनीयास कांतीअत्यग्रतुझ्या ता-
पवितीयाजनांसमग्रांस ३० दोहा-करहिग्रासससबलोकको रसन
ज्वाललपटाय कांतिरावरीजगतकों देततापसबगाय ३० ओंवी-तु-
झीमुखज्वाळाचजिव्हेचेंललन तेणेंहोतसेसर्वलोकग्रसन त्याज्वाळेंभ-
रलेंत्रिभुवन ऐसेंविष्णुउग्ररूपतुझें ३० अभंग-यासर्वलोकांसजे-
व्हांगिळीतोस ज्वाळामुखेंत्यांसचाटीसीतूं १ तेव्हांप्रभातीव्रतुझ्यादर्श-
नाग्र मजगमेंउग्रसौदामिनी २ जगकर्पेज्यांनव्यापुनीतयांत देवातप-
तातअनिउग्रा ३ नेणोंकेसीभूकलागलीअचूक सोडिलीओळखतुकयाची ४।३०

श्लो०-आख्याहिमेकोभवानुग्ररूपोनमोस्तुतेदे-
ववरप्रसीद विज्ञातुमिच्छामिभवंतमाद्यंनहि-
प्रजानामितवप्रवृत्तिम् ३१॥

टी०स०-तूंकोणपांउग्रतनूवदेंहें प्रसन्नहोईतुजवंदितांहें जाणोंतुतें
इच्छितसेंप्रवृत्ती नेणेंतुझीदेववराद्यमूर्ती ३१ आर्या-तूंकोणउग्ररू-
पी वदतुजनमितोंप्रसन्नहोआद्या तुजजाणोंइच्छितसें प्रवृत्तिनेणेंतु-
झीस्वसंवेद्या ३१ दोहा-उग्ररूपतुमकोंनहों मोसोंकहियेदेव तुम-
कोंजानोंचहतहों तवरूपनकोंभेव ३१ ओंवी-तूंउग्ररूपमजसांग-
कवण तुजलानमनहोयप्रसन्न पहिलेंरूपपाहोंइच्छीमन तुझीप्रवृ-
त्तीनकळेस्वामी ३१ अभंग-तूंकोणयाउग्रतनूबोलेंशीघ्र देईकृपापा-
त्रहितांचेंहें १ प्रसन्नतूंहोईतुजवंदनपायीं करितोंहेंपाहींदेवराया २
जाणोंतूंतेंइच्छीप्रवृत्तीनिरइच्छी नेणेंतुझीकेसीआद्यमूर्ती ३ कथींना
देखीलाऐसानायकीला तोतूंप्रगटलातुकयाअंगें ४॥३१॥श्रीराम॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-कालोऽस्मिलोकक्षयकृत्प्रवृद्धोलोकान्स-
माहर्तुमिहप्रवृत्तः ऋतेऽपित्वांनभविष्यंतिसर्वे
येऽवस्थिताःप्रत्यनीकेषुयोधाः ३२

टी०स०-जुनाटलोकांतककाळमीतो लोकांसयायेथहरूंपहातों नमा-

रिसीतूंनरिनासतीहे सेनेंतयाजेनरवीरपाहें ३२ आर्या- मीलोकसं-
हराया झालोंकाळप्रवृद्धऐसारे योद्धेरणींउभेजे तुजवांचुनिउनर-
तीलहेसारे ३२ दोहा- कालरूपहेहोंबडो सबकोंमारनहार तवबि-
नसबजोधानको भखिजेहूंनिरधार ३२ ओंवी- देवझालाबोलता
ह्मणेमीकाळलोकांचासंहर्त्ता तुजवेगळेंकरूनीपार्था हेयुद्धींसर्वसंहा-
रपावती ३२ अभंग- देवबोलेआतांमहाबाहोपार्था ऐकेरेअन्यथानमा-
नीतू १ जुनाटलोकांतकाळमीप्रत्यक्ष मारूंपाहतोंसाक्षपाहेंमाझी २ लो-
कांसयायेथेंहारूंपाहातसे नमारिसीकेसेवांचतील. ३ नरवीरसेनेमाजी
तेअसती झालीयांचीशांतीधनुर्धरा ४ तुजमायायेतेतेमीसोडीलीसे आ-
तांकायकेसेंजाणूंतुका ५ ॥३२॥

श्लो०- तस्मात्त्वमुत्तिष्ठयशोलभस्वजित्वाशत्रून्
भुंक्ष्वराज्यंसमृद्धम् मयैवैतेनिहताःपूर्वमेव-
निमित्तमात्रंभवसव्यसाचिन् ३३

टी०स०- ह्मणूनितूंघेयशऊठवेगीं जिंकूनिहेंराज्यसमृद्धभोगीं त्यां
शांतिकेलीपहिलीचयांची निमित्तमात्रोंनिधसव्यसाची ३३ आर्या-या-
स्तवउठतूंयशघे त्यातोंवधिलेअधींचसर्वअजी करियुद्धराज्यअपुलें
जिंकीतूंहोनिमित्तमात्रअजो ३३ दोहा- तातेंउठरणजीतले कौरव
औरहुराज मैंहनरारव्योनरपति यहसबतेरेकाज ३३ ओंवी- याकार-
णेंऊठतूंयशघेईं वैरीजिंतोनिराज्यवाहीं त्यांमारिलेसर्वही युद्धींनिमि-
त्तधारीहोअर्जुना ३३ अभंग- ह्मणूनिघेतूंहेंयशऊठवेगीं जिंकूनी-
यांभोगीराज्यलक्ष्मी १ सिद्धीचीसमृद्धिआहेतवनिढळीं निवटीमंड-
ळीराजयांची २ त्यांतोंकेलीशांतीपहिलीचयांची निघेसव्यसाचीनि-
मित्ताला ३ तुकयासीवूसीभेदनाअणुभारें हींमाझींउत्तरेंत्हदयींलीहीं ४
३३

श्लो०- द्रोणंचभीष्मंचजयद्रथंचकर्णंतथाऽन्या-
नपियोधवीरान् मयाहतांस्त्वंजहिमाव्यथिष्ठा
युद्ध्यस्वजेतासिरणेसपत्नान् ३४

टी०स०- द्रोणासभीष्मासजयद्रथास कर्णासआणीकहिवीरत्यांस
त्यांमारिलेंमारितुझ्याअदृष्टी आहेजयश्रीह्मणिहोसिकष्टी ३४ आ०

भीष्मद्रोणजयद्रथकर्णतसेअन्यवीरहीप्रथित म्यांवधिल्यांसवधीतूं जिं-
किसिरिपुयुद्धकरनहोव्यथित ३४ दोहा- भीखमद्रोणजयद्रथ कर-
णआदिजेऔर भयतजअर्जुनजुद्धकर अरिमारहुयाठोर ३४ ओंवी.
भीष्मद्रोणजयद्रथकर्ण वीरसर्वमारिलेजाण आतांऊठतूंअर्जुन शत्रू
मारीं ३४ अभंग- अरेहेद्रोणभीष्मआणिहाजयद्रथ कर्णमहारथ
आणिशूर १ त्यांसम्यांमारिलेंतूंमारीसाक्षीला अदृष्टींराज्यालाह्मणू-
नियां २ ह्मणीकृष्टीहोसीतूंयाकर्मीपार्था जयश्रीसर्वथावरीतूज ३ नि-
मित्ताकारणेंघेतूंधनुशर तुकयाचेंअंतरऐसेंआहे ४ ॥ ३४ ॥ श्रीकृष्ण ॥

श्लो०-एतच्छ्रुत्वावचनंकेशवस्यकृतांजलिर्वेपमा-
नःकिरीटी नमस्कृत्वाभूयएवाहकृष्णंसगद्गदं
भीतभीतःप्रणम्य ३५॥

टी० स०-ऐकूनिहींकेशवशब्दधाटी कृतांजलीकांपतसेकिरीटी पुनः
पुन्हानंदुनिकृष्णाजोतें बोलेगळागद्गदभीतभीतें ३५ आर्या- कां-
पेभ्यात्याहुनिभी करजोडुनिकृष्णावचनपांडवतें ऐकुनिपुनरपिस-
द्गद बोलेघडिघडिकरूनिदंडवतें ३५ दोहा- बचनसुनेंश्रीकिसन
के कांपीअर्जुनदेह प्रभुकेपायींलागिकें बोलेबचनसनेह ३५ ओं०
संजयह्मणेऐसेंवचनऐकूनिकृष्णाचें कंठसद्गदिलेंअर्जुनाचें मगअं-
जळीजोडुनिनयाचें मागुतीभीतभीतस्तवितसे ३५ अभंग- कळलें
अंतरभवरोगेंपीडे थुंकूनीतोंतोंडेंअन्नटाकी १ देवाचेंइतरसेवीती
पक्षीसी तैसातोरायासीबोलतसे २ ऐकूनीकेशव वाक्यासीअर्जु-
न वपुनिजमनेंघेईजेकां ३ कृतांजलीकीरीटीबोलतोभयभीत वं-
दूनीअनंतपुनःपुन्हा ४ गद्गदयागिरातेजेंजोअर्दिला जीवस्वरूपाला
तुकानये ५ ॥ ३५ ॥ अर्जुनउवाच.

श्लो०-स्थानेहृषीकेशतवप्रकीर्त्याजगत्प्रहृष्य
त्यनुरज्यतेच रक्षांसिभीतानिदिशोद्रवंतिसर्वे
नमस्यंतिचसिद्धसंघाः ३६

टी० स०-यशोंहृषीकेशतुझ्यास्थितीनें हेंविश्वहर्षेंअनुरागयुक्त दि
शांप्रतीराक्षसजातिधाकें समस्तहीवंदितिसिद्धलोक ३६ आर्या-ज-

गसर्वत्हृषीकेशा यशोंतुझ्यात्हृष्टआणिअनुरक्त राक्षसपळतिभयाने नमितीतुजसिद्धसंघहेयुक्त ३६ दोहा- सबजगताकोंजसलहे तुमहिरहतअनुराग सिद्धनमततोकोंसदा राच्छसजातहुभाग ३६ओंवी- अर्जुनह्मणेनारायण तुमचेनिकीर्तीसंतोषीझालोंजाण भयें दशादिशापळतातिराक्षसगण नमस्कारकरितीसिद्धादिक ३६ अभंग ऐसेंत्हृषीकेशतुझियास्थितीतें पाहूनीहर्षतेंत्रिभुवन १ अनुरागयुक्त झालेंहेंपावन पापीयासीस्नानगंगेजेसें २ येथेंजेराक्षसदिशांतलंघीती भयासपळीतीह्मणूनीयां ३ वंदीतीसद्भावेंसिद्धलोकतुज तुकाह्मणेभोजसंतांचीहे ४ ॥३६॥

श्लो०-कस्माच्चतेननमेरन्महात्मन्गरीयसेब्रह्मणोप्यादिकर्त्रे अनंतदेवेशजगन्निवासत्वमक्षरंसदसत्तत्परंयत्॥३७॥

टी०-स०-नवंदितीकांतुजलासमर्था जोथोरधात्यासहिआदिकर्त्ता अनंतजोविश्वपरांननंतू तूंसत्असतअक्षरशब्दहीतूं ३७ आर्या- तुजजननकांनमितिते ब्रह्म्यालाथोरआद्यतूंकर्त्ता अव्यक्ताहुनिपरतूं अक्षरतूंहीअनंततूंभर्त्ता ३७ दोहा- क्योंननमोतुमकोंजकहों ब्रह्माकेकरतार जगतईसअच्छरअनंत तुमसदसतहोपार ३७ ओंवी- तूंश्रेष्ठह्मणूनिनमस्कारकरिती ब्रह्म्याचीतूंउत्पत्ती ऐसीदेवाविश्वींअनंत स्थिती सदसत्परतूंची ३७ अभंग- नवंदितीकांहेसमर्थातूजला जोथोरविधीलाआदिकर्त्ता १ अनंतजोविश्वपरामाजीनंतू तूंसतअसतूंअक्षरतूं २ शब्दब्रह्मखरेंउत्तरेंदेवाच्या त्हृदयींतुकयाच्यातूंचीदेवा ३॥३७॥

श्लो०-त्वमादिदेवःपुरुषःपुराणस्त्वमस्यविश्वस्यपरंनिधानं वेत्तासिवेद्यंचपरंचधामत्वयाततंविश्वमनंतरूपम्३८॥

टी०स०-विश्वादितूंसर्वपुरींपुराण तूंभूमियाविश्वघटींनिधान ज्ञाताहितूंज्ञेयहिचित्स्वरूपा हेंव्यापिलेंविश्वअनंतरूपा ३८ आर्या- पुरुष परंधामपरम विश्वमयहिआदिदेवतमभेत्ता विश्वव्यासतुवांहें पुरातनानंतवेदतूंवेत्ता ३८ दोहा-पुरुषपुरातनआदिहो तुमहोजगतनिधान

तुमयहसबजगविस्तऱ्यो जानततुमहीग्यान ३८ ओंवी- तूंआदिदेव पुरुषपुरातन तूंविश्वाचेंपरमनिधान तूंउत्कृष्टज्ञानयज्ञ तूंअनंताव्यापिलेंविश्वरूपें ३८ अभंग- विश्वादितूंसर्वपरीतूं पुराण तूंभूमीयापूर्ण जीवालागीं १ विश्वघटहोयत्यापरतानिधान ज्ञाताहीतूंज्ञानमययज्ञ॥२ लांचविश्वरूपेंव्यापिलेंसकळां अनंतरूपालाविश्वंभरू३ आजतुकारूपेंम-जउमजसी विश्रांतीमनासीआलीरवरी ४॥ ३८॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-वायुर्यमोऽग्निर्वरुणःशशांकःप्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च नमोनमस्तेऽस्तुसहस्रकृत्वःपुन-श्चभूयोऽपिनमोनमस्ते॥३९॥

टी·सम०-तूंवायुअग्नीदुयमादिदेव पितामहाचाहिपितात्वमेव नमोनमोतूजसहस्रवेळ नमोनमोमागुतिसर्वकाळ ३९ आर्या- प्रपितामहप्रजापति तूंशशिवरुणाग्निवायुतोशमन नमितोंसहस्रदांमी मागुतिकरितोंपुनःपुन्हानमन ३९ दोहा- वायप्रजापतिअगिनजम वरुणचंद्रनव रूप बारबारसेंनमतहूं तुमहिप्रणामअनूप ३९ ओंवी- वायुअग्निवरुणयम प्रजापतिआणिसोम प्रपितामहतूंमहात्म सहस्रनमनेंपुनःपुन्हा ३९ अभंग- तूंचवायूयमवन्हीहीचंद्रमा देवांचाहीआत्मातूंचदेवा १पिता महाचातूंपिताहेंकळलें तुजसहस्रवेळेनमोनमो २ नमोनमोसर्वकाळतुजमागुती ऐकिजेहेमतीतुकयाची ३॥३९॥ श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥७

श्लो०-नमःपुरस्तादथपृष्ठतस्तेनमोऽस्तुतेसर्वतएव सर्व अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वंसर्वंसमाप्नोषित-तोसिसर्वः४०

टी०स०-मागेंपुढेंवंदनतूजपायीं तूंसर्ववंदूतुजसर्वठायीं अनंतसामर्थ्य पराक्रमीतूं सर्वांपरीजाणसिसर्वतंतू ४० आर्या- सर्वत्रतूजसर्वा नमितोंदेवापुढेंहिअणिमागें अतिविक्रमतूंव्यापिसि तुजनमितोसर्वलोकयामागें ४० दोहा-आगेतोकोनमतहों पाछेतोहिअनंत सर्वदिसनतुमतें नमत प्रबलअमितभगवंत ४० ओंवी- अगणितपराक्रमतुझेंवीर्यअसेजाण पूर्वपश्चिमेतुजनमन तूंसर्वांसिपावनोसह्मणवून तूंसर्वह्मोसी ४० अभंग- देवापाठींपोटींआहेहेंकळेना आहेसनमनाकरूंतेसें १आ-

गेंपुढेंवंदूंनवपदालागीं सर्वत्नूंयालागींसर्वांवंदूं २ अनंतसामर्थ्यपरा-
क्रमीतूंची परींविश्वयाच्यातंतूतूंगा३ केलेंनमनतरीनिश्चळराहावेना ने-
णोंकरिलवदनामाजीकवळू४ मागेंजोहारलाकींकौरवानींकेलें हेंदुसरें
आलेंतुकाह्मणे५।४०॥

श्लो०-सखेतिमत्वाप्रसभंयदुक्तंहेकृष्णहेयादव
हेसखेति अजानतामहिमानंतवेदंमयाप्रमादा-
त्प्रणयेनवाऽपि॥४१॥

टी०स०- जेंबोलिलोंमीसलगीकरूनी रेयादवाकृष्णासख्याह्मणूनी न-
जाणतांयामहिमेसदेवा चुकोनियांप्रीतिकरूनियांवा ४१ आर्या-स्नेहें
अथिप्रमादें नेणुनिमहिमासखाह्मणुनिसदया वदलोंहेंचितुलामीहे-
कृष्णाहेयदूत्तमासखया ४१ दोहा- मित्रजानजोमेकही छमाकरीसो
देव जानेकहांजुबापरो लवमहिमाकोभेव ४१ ओंवी- हेयादवाह्मणू-
निबोलिलों कृष्णासखयावदलों प्रीतीनेंजेंबोलिलों तेंक्षमाकीजे४१॥
अभंग- जेंबोलिलोंमीसलगीकरूनी रेयादवाह्मणूनीकृष्णासख्या१
नजाणतांमहिमादेवापुरुषोत्तमा चुकलोंयाकर्माप्रीतीचीया २ शय्यास-
नींपंक्तींचालतांमार्गीं न केलाजोहास्यार्थक्षमाअसो ३ अपमानकांहींन-
कळतांझाला तुकयाजीवालाशोधनेघे ४ ॥४१॥

श्लो०-यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसिविहारशय्या
सनभोजनेषु एकोथवाऽप्यच्युततत्समक्षंतत्क्षा-
मयेत्वामहमप्रमेयम् ४२

टी०स०-शय्यासनींभोजनिंचालतांही हास्यार्थकेलाअपमानकांहीं मा-
गेंपुढेंहोमजदेवराया क्षमाकरींअच्युतअप्रमेया ४२ आर्या- हास्येंक-
रितांझालों क्रीडासनिंआसनींहिशयनींमी एकांतींलोकांतीं करींक्षमा-
मीक्षमापनार्थनमीं ४२ दोहा-भोजनशयनबिहारमें कियाअनादरभा-
य तेजऊछमासबकीजिये प्रभतुमकेशवराय ४२ ओंवी-विहारआ-
सनभोजनशयन असत्कारिलालीलाविनोदाकारण अच्युताथोरअप-
राधझालाह्मणून क्षमाकरवितोंस्वामियां ४२ अभंग- मागेंपुढेंहीजे
मजदेवराया क्षमाअप्रमेयाकरींसख्या १ अच्युताअहूयानेणूनीयांग-

वें रुसोंफुगों अवघेंक्षमाअसो २ चांगलेंचमागोंउराउरीदेवा सारथीस्वभावा तूजकेलें ३ कौरवांचेसभेधाडिलेंशिष्टाई पाहातांअन्यायीकोटीतुका ४।४२

श्लो०–पितासिलोकस्यचराचरस्यत्वमस्यपूज्य श्चगुरुर्गरीयान् नत्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतोऽ न्योलोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभावः ४३

टी०स०–पिताजगाचांसचराचराचा तूंपूज्यसर्वांगुरुवर्यसाचा नतुल्य कोणीतुजथोरदेवा केंचात्रिलोकींअतुळप्रभावा ४३ आर्या– स्थिरच रलोकांचातूं बाप गुरुश्रेष्ठआणिपूज्यमहा तुजसमअधिकनकोणी त्रि जगांततुझाप्रभावअनुपमहा ४३ दोहा– पिताजुतुमसङ्सारके तु महिपूज्यगुरुईस तवप्रभावत्रयलोकमे कौनकरेतबरीस ४३ ओंवी– तूंपिताचराचरलोकांसी आणिगुरुपूज्यहोसी आणिकअधिकतानाहीं तुजऐसा त्रैलोक्यामाजी ४३ अभंग– पिताहोसीतूंजगाचा चराचर जडजीवांचा १ तूंपूज्यसर्वांगुरू सर्वांसिर्वात्मासाचारू २ तुल्यनाहींकोणी तूज देवाथोरदीसेमज ३ अतुलप्रभावत्रिलोका कोठेंयेवोंनेणेंतुका ॥४।४३

श्लो०–तस्मात्प्रणम्यप्रणिधायकायंप्रसादयेत्वा महमीशमीड्यम् पितेवपुत्रस्यसखेवसख्युःप्रि यःप्रियायार्हसिदेवसोढुम् ॥ ४४ ॥

टी०स०–म्हणूनिवंदींपसरूनिकाया प्रसन्नव्हावेंमजदेवराया क्षमाक रीजेविंपितासुताला सखासख्यालाप्रियहीप्रियाला ४४ आर्या–या स्तवसाष्टांगनमीं प्रसन्नहोमजकरींक्षमाऐशी जैशीकरिबापसुता मि त्रसख्याकींप्रियप्रियातैसी ४४ दो०– तोहीनमतप्रसन्नहो छमादोक जेमोहि जोपितासुतकोंप्रियहो मित्रमित्रकोंजोयि ४४ ओंवी– याका रणेंतुलानमस्कारितों जसासखासख्यासिजो पुत्रासिपिताक्षमाकरि तो तैसीकृपाकरीनारायणा ४४ अभं०– म्हणुनवंदींदेवराया पसरूनी स्वात्मकाया १ देवदेवाहोप्रसन्न आह्मीतरीश्रीसंपन्न २ पितासुताक्षमाक री जेविंसखासख्यानरी ३ प्रियप्रियालासद्भावें तुकाक्षमामागेजीवें ॥४।४४

श्लो०–अदृष्टपूर्वंहृषितोऽस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रव्य थितंमनोमे तदेवमेदर्शयदेवरूपंप्रसीददेवेश

जगन्निवास ४५.

टी०स०-अपूर्वहें देखुनि ह्रष्ट झालों परंतु चित्तांतरिं फार भ्यालों पूर्वीं जसा दाखवि देह तैसा प्रसन्न होऊनि जगन्निवासा ४५ आर्या-पूर्वीं न देखियेलें उठले रोमांच यास पाहूनी भयभीत मनीं मज तें दावीं रूप प्रसन्न होउनी ४५ दो०-रूप अदेख सुरावरो मोहि हरख भय होय पहिलो रूप दिखाइये हों जीवत याजोय ४५ ओं०-कधीं नाहीं देखिलें तें देखून हर्ष आणि भय पावलें माझें मन आतां पहिलेंच रूप दाखवीं प्रसन्न होऊन देवा जगन्निवासा ४५ अभंग-ह्रष्ट झालों हें अपूर्व रूप देखूनी यां सर्व १ परंतु या चित्ता माजी भयें कांपतसे आजी २ आतां पूर्वींचा होनास देह दाखवीं आह्मांस ३ जरी प्रसन्न व्यापका तरी संबोखावा तुका ४।४५॥ श्रीशो जय०

श्लो०-किरीटिनं गदिनं चक्रहस्तमिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्रबाहो भव विश्वमूर्ते ॥४६॥

टी०स०-करीं गदा चक्र किरीट माथां तें इच्छितों दर्शन कृष्णनाथा जें चौं भुजांचें नवरूप स्वल्प तें दावि हें आंकुनि उग्ररूप ४६ आर्या-चक्र किरीट गदानें धरिं पहिलें रूप तूं चतुर्बाहो अमित करा विश्वतनो त्या रूपें इच्छितों तुला पाहों ४६ दोहा-मुगुट बिराजत सीस पर शंख चक्र चहुं हात इहविधि मोंहि दिखाये प्रभु होतुम जगनाथ ४६ ओंवी-माथां मुगुट गदा चक्र करीं पहावया इच्छितों अंतरीं तें रूप तुझें ऐसेंच तुर्भुज मुरारी प्रगट करीं आतां ४६ अभं०-करीं गदा सुदर्शन किरीट मस्तकीं पावन १ कृष्णनाथा अनाथाच्या भेटी याची तों तुमच्या २ सोपी चतुर्भुज मूर्ती जे कवटाळे आह्मां हातीं ३ तीदाखवुनी हे आंका जेथें उमजन घे तुका ४।४६॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् तेजोमयं विश्वमनन्तमाद्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥४७॥

टी०स०-हें अर्जुना तूज कृपानुरागें म्यां दाविलें रूप निजात्मयोगें अनंत तेजोमय विश्वखाणी जें देखिलें तूज विणें न कोणी ४७ आर्या-म्यां-

रूपआत्मयोगें तोषुनितुजपरमदाविलेंतेजें तुजविणअन्यनपाहे वि-
श्वअनंताद्ययुक्तजेंतेजें ४७ दोहा- तोहिदिखायोरूपमें अतिप्रसन्न-
चितहोय आदिअंतजोतेजमें देखसकेनहिकोय ४७ ओंवी- अर्जुना
योगेंकरून रूपदाविलेंहोऊनिप्रसन्न हेंतुजवांचून देखिलेंनाहींकोणीं
४७ अभंग- बोलेदेवतोसाधूचा महामेघगंभीरवाचा १ पार्थाकृपेनें
दाविलें विश्वरूपम्यांआपुलें २ आत्मरूपतेजोमय अनंतकोंविश्वाल-
य ३ नेणेकोणीतूजवीण तुकाह्मणेमाझीखूण ४ ॥४७॥ श्रीकृष्णा०

श्लो०- नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नचक्रियाभिर्न
तपोभिरुग्रैः एवंरूपःशक्यअहंनृलोकेद्रष्टुंत्व
दन्येनकुरुप्रवीर ॥४८॥

टी०स०- योगींनवेदाध्ययनींनदानीं कर्मींनवाउग्रतपेंकरूनी नस-
र्वथाशक्यजगींपहाया मीआणिकांयेरितिभक्तराया ४८ आर्या-
नरलोकींउग्रतपें दानमखेंकर्मवेदअध्ययनें यारूपेंमजतुजविण श-
क्यपहायानअन्ययानयनें ४८ दोहा- वेदजग्यतपदानअरु क्रिया-
ध्ययनतेजोय मेरोरूपअसक्यसो निरुपदिखायोतोय ४८ ओं० वे-
देंयज्ञेंअध्ययनेंदानें विधिनेंकर्माचरणें त्रैलोक्यामाजिकवणें मा-
झेंरूपतुजवेगळें देखिलेंनाहीं ४८ अभं०- योगींवेदाध्ययनस्थळीं दा-
नींसत्कर्ममंडळीं १ उग्रतपाहींपार्था जगींशक्यनसर्वथा २ पाहायासरे
आणीका मीइनराकुरुनायका ३ कांहींनातुडेलोकांहीं अरेदेखेतुकादेहीं
४॥४८

श्लो० मातेव्यथामाचविमूढभावोदृष्ट्वारूपंघोरमीदृङ्ममेदं
व्यपेतभीःप्रीतमनाःपुनस्त्वंतदेवमेरूपमिदंप्रपश्य ॥४९॥

टी०स०- नहोव्यथेनेंमनमूढतूझें अत्यग्रहेंदेखुनिरूपमाझें होऊनि-
र्यानिर्भयमागुतीहें तूंतेंचमाझेंनिजरूपपाहें ४९ आर्या- घोरस्वरूप
पाहुनि नहोव्यथा!मूढभावबापाहा निर्भयसंतुष्टमनें माझेंपूर्वस्वरू-
पबापाहा ४९ दोहा- रूपभयानकदेखिकें नवहीजीवडराय अबव-
हभयकोंडारदे पहिलोंरूपदिखाय ४९ ओंवी- माझेंघोररूपदेखूनि
नयनीं तेणेंभयव्यथानधरीमनीं आतांभयटाकूनीप्रीतीधरूनी पाहिलें

पूर्वरूपपाहेंमाझें ४९ अभंग- याव्यथेनेंमूढमन नहोहोईसावधान १ माझेंरूपभयंकर देखूनभ्यालेरेअंतर २ आतांएकदांमागुती निर्भय होईवीरपती ३ रूपतेंचपाहेंपुन्हा जेथेंतुकाआलाध्याना ४॥४९॥श्री॥

संजयउवाच.

श्लो० इत्यर्जुनंवासुदेवस्तथोक्त्वास्वकंरूपंदर्शयामासभूयः आश्वासयामासचभीतमेनंभूत्वापुनःसौम्यवपुर्महात्मा ५०

टी०स०- बोलूनियांयेरितिवासुदेव तेंअर्जुनादाखविरूपदेव भ्याला बहूदेखुनिजोप्रताप आश्वासिलाहोउनिसौम्यरूप ५० आर्या- बोलुनिऐसेंपुनरपि दावीनिजरूपतोतयाश्वासीं होउनिसौम्यश्रीहरि भ्यालाजोपार्थत्यासिआश्वासी ५० दोहा- अर्जुनसोंऐसीकही पहिलोरूपबताय समाधानबहुबिधकियो भयतेंलियोबचाय ५० ओं० संजयह्मणेदेवेंऐसेंबोलूनी आपुलेंरूपदाखविलेंमागुतेनी आश्वासिलें सौम्यरूपहोउनी भ्यालियाअर्जुनासी ५० अभंग- संजय बोलेकुरुवर्या वासुदेवकृतकार्या १ ऐसेंबोलिलेअर्जुना कृष्णरूपेंझालापुन्हा २ याहिकाच्याचआवडी व्यापारीकउकलीघडी ३ नेघेजाणूनठेविली तुकाह्मणेशांतीदिली ४॥५०॥ श्रीकृष्णापरमात्मनेनमः

अर्जुनउवाच.

श्लो०- दृष्ट्वेदंमानुषंरूपं तवसौम्यंजनार्दन॥
इदानीमस्मिसंवृत्तःसचेताःप्रकृतिंगतः॥५१॥

स०टी० नररूपतुझेंसौम्य हेंदेखूनिजनार्दना आतांअसेंबन्यावृत्तीं॥ बुद्धिसीस्मृतिपावलों ५१ आर्या- हेंमानुषरूपतुझें पाहुनिसौम्य प्रसन्नचित्तअसें स्वस्थप्रकृतिहिझाली वाटेमीजन्मलोंचिआजिअसें ५१ दोहा- रूपअनूपहितुमधन्यो तासुपेंहोंदेख प्रकृतिलहीमें आपनी भयोसुचितअबिशेख ५१ ओंवी- अर्जुनह्मणेजनार्दन॥ मनुष्यरूपातेंदेखून मोहगेलापळून ज्ञानमजजाहलें ५१ अभंग- पार्थआनंदेंनीबाला देवदेखतांसानूला १ स्वप्नापरीआदितेज क्षणेंमावळेसहज २ निशीउदयांनतारा तेवींदेखेसैन्यभारा ३ आपणरथाखा-

लींउभा वरीदेखेपद्मनाभा ४ शंखचक्रादिहत्यारें चतुष्पाणीरूपगो-
जीरें ५ ठाणलक्षणेंनेटका दिसेसौम्यटविटका ६ हर्षेबोलेधनंज-
य तुझेदेखियेल्यापाय ७ आतांबुद्धिस्मृतीआली वृत्तिराहिलीचांग-
ली ८ नकोपालटघेऊंपुन्हा तुकाह्मणेजनार्दना ९॥५१॥श्रीकृष्णाय०

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्टवानसियन्मम ॥
देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यंदर्शनकांक्षिणः॥५२

टी०स०-हेंरूपदेखणेंकष्ट माझेंजेंदेखिलेंतुवां यारूपाचेंदेवतेहीस-
दादर्शनइच्छिती ५२ आर्या- जेंदेखिलेंतुवांरे अशक्यजेंरूपतेंप-
हायास पाहूंइच्छितिसुरही माझ्यारूपासतेमहायास ५२ दोहा-
बिस्वरूपअतिगहनयह जोतूंदेख्योमीत तास्वरूपकोंदेवता देख्यो
चाहतनीत ५२ ओंवी- माझेंहेंदुर्लभस्वरूप तुलादाविलेंअनूप प-
हावयाकरितीतप देवांसदुर्लभजें ५२ अभंग- भक्तनायकाचेश-
ब्द ऐकुनीदेवझालास्तब्ध १ चुकीआपणाकुनझाली ज्यासीजाणी-
वकळोंदिली २ हातींआल्यामेरुराई सत्यबोलतोअन्वयीं ३ मग-
ह्मणेगावेडया काईहासोंधनंजया ४ अरेअभ्रेंवृथागगन खेरेंसां
गतोंनिवडून ५ जयापासूनीअपार होतीजातीदशअवतार ६ कष्टभो
गीतीसुरगण रूपपाहावयासंपूर्ण ७ जेंकांमाझेंदेखिलेंतुवां नव
सुकरीशिवजीवा ८ तुकावदलाकिंचित झालेंत्रिजगींविख्यात ९॥५२

श्लो० नाहंवेदैर्नतपसानदानेननचेज्यया ॥
शक्यएवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमांयथा॥५३

टी०स०-मीवेदांनतपांदानीं नपूजेंहिकरूनियां पाहायाशक्यये-
रीतीं तुवांदेखियलेंजसें ५३ आर्या- यापरिचामीदानें यज्ञेंवेदें
तपेंहिसायासें शक्यपहायासनसें जैसेंत्वांदेखिलेंअनायासें ५३॥
दो०-दानजग्यतपबिधिकिये मोहिनदेखेकोय बिनश्रमपारथतूंअ-
बे मोकोंरव्योजुजोय ५३ ओंवी- वेदयज्ञदानेंकरून हेंरूपकोणा
नदिसेजाण तुवांपाहूनझालेंरूपाचेंज्ञान आणिककोणांपहावयाश-

क्यनोहे ५३ अभंग – दानींतपींवेदींनामी पूजादिकांचेसंभ्रमीं १ शक्यपहायायेरीतीं तुवांदेखिलीजेमूर्ती २ बहूनिदानींचाठेवा तुवां पाहिलापार्थिवा ३ सनकादिकजयासाठीं तुकाह्मणेबहू कष्टी ४॥५३

श्लो०-भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमेवंविधोर्जुन
ज्ञातुंद्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४॥श्रीशम्

टी०स०-तोमीआत्मैक्यभक्तीनें येरितीशक्यअर्जुना जाणायासपहाया-स प्रवेशायासतत्वतां ५४ आर्या – ऐसामीपरिऐका भक्तीनेंलभ्य हीप्रवेशाया जाणावयापहाया तत्त्वेंमीसफलभसमजऐशाया ५४॥ दो०-ऐक्यभक्तिजोकोउकरे सोदेखेयाभाय नीकेजानेंमोहिसोंमो-मेरहेसमाय ५४ ओंवी – मजपाहणेंजाणणेंदेखणें तेंसर्वभक्तीचे-निगुणें ऐसेंमजजेंजाणणें तेंममरूपींप्रवेशावी ५४ अभंग – तोमी आत्मैक्यभक्तीनें शक्यपार्थायेरीतीनें १ जाणायासपहायास अंतीं गतीप्रवेशास २ जरीआवडीसगुणीं चित्तठेवीरेनिर्गुणीं ३ तेंचसार्थकतत्त्व-तां तुकाझालायाजाणता ४॥५४॥

श्लो०-मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भक्तः संगवर्जितः॥
निर्वैरः सर्वभूतेषु यः समामेतिपांडव॥५५॥श्री

टी०-स० मद्भक्तनिःसंगज्याला मीथोरकरिमत्क्रिया निर्वैरसर्वांभूतींजो तोपावेमजपांडवा ५५आर्या – मीतोपरमजयाला मत्पूजकआणिनित्य मद्भक्त निर्वैरसर्वभूतीं पावेमातेंअसंगतोयुक्त ५५ दो० मोनिमित्तकरम निकरे सजेभगतितजिऔर बैरनकाहूसेकरे लहेसमोमेंठौर ५५॥ ओं०-मद्भक्तानेंजाण मीथोरकरीहेंकोरनेन सर्वभूतींनिर्वैरहोणें तो मजमाजीसमावे ५५ अभंग – झालानिःसंगमद्भक्त मीथोरहाधरीहेत १करीमक्रियाचोरवटी सर्वभूतींद्वेषुनुठी २तोगापांडवापावतो माझ्या-मजसामावतो ३घंटेपासूनीयांनादू तुकाह्मणेवीसंवादू ४।५५इतिश्री मद्भग० योग० श्रीकृष्णार्जु० विश्वरूपदर्शनयोगोनामएकादशोध्याय:११ वामन – इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअकरावियाश्रीपार्थसारथीकृ-तीं ओवामनमनोरथीं१ अभंग – संजयसांगेधृतराष्ट्रा विश्वरूपीं

झालीयात्रा १ एकादशाचेमंडळीं पार्थदेवतागोंधळी २ जन्मेजयासांगे कथा पैंतोवेशंपायनगाथा ३ कैलासमासअध्यावो तुकाउदोकारभावो ४ त्याचेपदराच्यापद्धतीं चालेकवीसिद्धमती १ तरीच अधिकाउणीवा॥ देवोरिझालाजाणावा २ श्रीपांडुरंगापायीं गुरुदासठेवीडोयी ३ येथेंतु- कयासंगती गीतासांपडलीहोती ४ तेणेंआशीर्वाददीला नातोकर्णींमं- त्रआला १ विश्वरूपपार्थादावी मजनिद्रिताचेववी २ गेलासंशयउडून तुकातुष्टलाभगवान ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम०टीकायांएकाद०११

द्वादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

श्रीकृष्णोंपूर्वअध्यायीं विश्वरूपधनंजया दावूनिबोलिलाअंतीं तयाप्रति जगद्गुरु १ कींमीनलभेवेदतप दानपूजेंकरूनिहीं पाहायायोग्यज्यारूपें॥ मातेंदेखियलेंतुवां २ तोमीअनन्यभक्तीनें येरि तीशक्यअर्जुना जाणा- वयापहायाला प्रवेशायासअंतरीं ३ अनन्यभक्तिह्मणिजे भजनीहें- ततेंनसे अन्यत्वेंभजणेंवेद पशुतुल्यनिषेधिती ४ अनन्यभक्तिअन्य- त्व उपास्योपासकामधें नसूनिजेकरीभक्ती उपास्याचीउपासक ५अ- नन्यदेवताभक्ती अनन्यविषयीरती ऐसेंभजूनिहीहेतें भजनाभ- क्तितेनव्हे ६ कींऐसीभक्तिदेवाची कि निमित्तकरीजरी आत्मार्थतरिदे वाही परीसप्रीतिआपुली ७ स्वकल्याणार्थनृपती सेवितोश्रीपतीतसा विनाप्रयोजनतरी नकरीभक्तिकोणिही ८ एकतोभक्तिदेवाची दुसरी त्यापरीसही स्वभक्तिआतांहेभक्तीं अनन्यातेंकशीवदा ९ भक्तीचेदो- षजेतीन्ही तेअन्यत्वींचआश्रित तिचेचतीन्हीगुणते अनन्यत्वींच वर्तती १० निमित्तेंव्यवधानत्वें व्यभिचारेंकरूनियां सनिमित्ताव्यव हिता व्यभिचारिणिभक्तिते ११ निमित्तेंभक्तियुक्तांच्या सनिमित्ता- चिभक्तिते व्यवधानक्षणजरी तरीव्यवहिताचिते १२ कल्याणनव्हतां शीघ्र क्षणएकहिनावडी उपजेतेंव्यवहिता व्यवधानेंक्षणाचिया १३ रमेदोंपुरुषींनारी तेजशीव्यभिचारिणी देवींस्वजीवींदोंगयीं भक्ति-

क्यनोहे ५३ अभंग-दानींतपींवेदींनामी पूजादिकांचेसंभ्रमीं १ शाक्यपहायायेरीतीं तुवांदेखिलीजेमूर्ती २ बहूनिदानींचाठेवा तुवां पाहिलापार्थिवा ३ सनकादिकजयासाठीं तुकाह्मणेबहूकष्टी ४॥५३

श्लो०-भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमेवंविधोर्जुन
ज्ञातुंद्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४॥श्रीशंम्

टी०स०-तोमीआत्मैक्यभक्तीनें येरितोंशक्यअर्जुना जाणायासपहायास प्रवेशायासतत्वतां ५४ आर्या-ऐसामीपरिऐका भक्तीनेंलभ्यहीप्रवेशाया जाणावयापहाया तत्त्वेंमीसुलभसमजऐशाया ५४॥ दो०-ऐक्यभक्तिजोकोउकरे सोदेखेयाभाय नीकेजानेंमोहिसोंमोमेरहेसमाय ५४ ओंवी-मजपाहणेंजाणणेंदेखणें तेंसर्वभक्तीचेनिगुणें ऐसेंमजजेंजाणणें तेंममरूपींप्रवेशावी ५४ अभंग-तोमी आत्मैक्यभक्तीनें शक्यपार्थायेरीतीनें १ जाणायासपहायास अंतीं गतीप्रवेशास २ जरीआवडीसगुणीं चित्तठेवींरेनिर्गुणीं ३ तेंचसार्थकतत्त्वतां तुकाझालायाजाणता ४॥५४॥

श्लो०-मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भक्तः संगवर्जितः॥
निर्वैरः सर्वभूतेषुयः समामेतिपांडव॥५५॥श्री

टी०-स०मद्भक्तनिःसंगज्याला मीथोरकरिमत्क्रिया निर्वैरसर्वभूतींजो तोपावेमजपांडवा ५५आर्या-मीतोपरमजयाला मत्पूजकआणिनित्य मद्भक्त निर्वैरसर्वभूतीं पावेमातेंअसंगतोयुक्त ५५ दो० मोनिमित्तकरम निकरे सजेभगतितजिओर बैरनकाहूसेकरे लहेसुमोमेंठोर ५५॥ ओं०-मद्भक्तीनेंजाण मीथोरकरीहेंकीर्तन सर्वभूतींनिर्वैरहोणें तो मजमाजीसमावे ५५अभंग-झालानिःसंगमद्भक्त मीथोरह्याधरीहेत १करीमत्क्रियाचोखटी सर्वभूतींद्वेषुनुठी २तोगापांडवापावतो माझ्यामजसामावतो ३घंटेपासुनीयांनादू तुकाह्मणेवोसंवादू ४।५५इतिश्री मद्भग० योग० श्रीकृष्णार्जु० विश्वरूपदर्शनयोगोनामएकादशोध्यायः११ वामन-इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअकरावियाश्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं १ अभंग-संजयसांगेधृतराष्ट्रा विश्वरूपीं

झालीयात्रा १ एकादशाचेमंडळीं पार्थदेवतागोंधळी २ जन्मेजयासांगे कथा पैतोवैशंपायनगाथा ३ कैलासमासअध्यावो तुकाउदोकारभावो ४ त्याचेपदराच्यापद्धतीं चालेकवीसिद्धमती १ तरीच अधिकाउणीवा॥ देवोरिझालाजाणावा २ श्रीपांडुरंगापायीं गुरुदासठेवीडोयी ३ येथेंतु-कयासंगती गीतासांपडलीहोती ४ तेणेंआशीर्वाददीला नातोकर्णीमं-त्रआला १ विश्वरूपपार्थादावी भजनिद्रिताचेववी २ गेलासंशयउडून तुकातुसलाभगवान ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम०टीकायांएकाद०११

द्वादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

श्रीकृष्णोंपूर्वअध्यायीं विश्वरूपधनंजया दावूनिबोलिलाअंतीं तयाप्रति जगद्गुरु १ कींमीनव्हेवेदतप दानपूजेंकरूनिही पाहायायोग्यज्यारूपें॥ मातेंदेखियलेंतुवां २ तोगीअनन्यभक्तीनें येरितीशक्यअर्जुना जाणा-वयापहायाला प्रवेशायासअंतरीं ३ अनन्यभक्तिह्मणिजे भजनींद्वै-ततेंनसे अन्यत्वेंभजणेंवेद पशुतुल्यनिषेधिती ४ अनन्यभक्तिअन्य-त्व उपास्योपासकामधें नसूनिजेकरीभक्ती उपास्याचीउपासक ५अ-नन्यदेवताभक्ती अनन्यविषयींरती ऐसेंभजूनिहीद्वैतें भजनाभ-क्तितेनव्हे ६ कींऐसीभक्तिदेवाची कि निमित्तकरीजरी आत्मार्थतरिदे वाही परीसप्रीतिआपुली ७ स्वकल्याणार्थनृपती सेवितीश्रीपतीतसा विनाप्रयोजनतरी नकरीभक्तिकोणिही ८ एकतोभक्तिदेवाची दुसरी त्यापरीसही स्वभक्तिआतांहेभक्ती अनन्यातेंकशीवदा ९ भक्तीचेदो-षजेतीन्ही तेअन्यत्वींचआश्रित तिचेचतीन्हीगुणते अनन्यत्वींच वर्तती १० निमित्तेंव्यवधानत्वें व्यभिचारेंकरूनियां सनिमित्ताव्यव हिता व्यभिचारिणिभक्तितें ११ निमित्तेंभक्तिमुक्तींच्या सनिमित्ता-चिभक्तिते व्यवधानक्षणजरी तरीव्यवहिताचिते १२ कल्याणनव्हतां शीघ्र क्षणएकहिनावडी उपजेतेव्यवहिता व्यवधानेंक्षणाचिया १३ रमेदोंपुरुषींनारी तेजशीव्यभिचारिणी देवींस्वजीवींदोंगयीं भक्ति-

होव्यभिचारिणी १४ हे दोषअन्यभक्तीचे आतांयाचेविलक्षण अनन्य-
भक्तिचेतीन्ही गुणतेआइकाअसे १५ सर्वप्रियेंज्यानिमित्तें प्रियजोनि-
र्निमित्तचि तोस्वात्माहोयविश्वात्मा यानिमित्तात्मभक्तिने १६ उपासकां-
चा जोआत्मा तोउपास्यपणेंस्फुरे तेव्हांचअव्यवहिता भक्तिकोंनविटे-
कधीं १७ ज्याआत्म्यार्थउपास्याची करीभक्तिउपासक त्यासीस्वऐक्य
कळतां भक्तिअव्यभिचारिणी १८ अनन्यभक्तितेऐसी याश्रीगीतेंतव-
र्णिली तेणूनिहारहस्यार्थ यथास्वमतिबोलती १९ भेदवाद्यांसअद्वैत
बोलतांउडतेंमत आणित्यालारहस्यार्थ नसूचतिहियेरितीं २० मता-
भिमानीज्ञानीही झालेंआश्चर्यथोरहें निर्गुणोपासनामात्रीं वाहतीअ-
भिमानजे २१ सगुणींप्रीतिमगकां आत्माकळलियावरी ह्मणतीयास्त
वअसा भक्तिमार्गनवर्णिती २२ निर्गुणात्मत्वकळणें ज्ञानेंतेंज्ञानबोलि-
जे त्याज्ञानेंसगुणप्रेमें अद्वैतींभक्तिबोलिजे २३ ज्ञानावांचूनिभक्तीचें
रहस्यनकळेकधीं भक्तिवांचूनियांकष्ट ज्ञानाचीस्थितिबाणणें २४ त्या-
ज्ञानेंसगुणीप्रेम अद्वैतेंभक्तिबोलिजे अधिष्ठानींदिसेविश्व तेंसाक्षी
ईशआपण २५ कल्पूनिदाविहेंज्ञान भक्तिचेंतत्त्वबोलिलें भक्तां
चतुर्विधांमध्यें जैसींआर्तादिलक्षणें २६ ज्ञानीलक्षणचौथ्याचें भज-
नाज्ञानवेगळें जोवासुदेवतंतूतें ज्ञानेंज्ञाननगोपटी २७ त्यातेंपाहे
भजनहें भक्तियालागिंबोलिजे बहूनांजन्मनामंते ज्ञानवान्मांप्र-
पद्यते २८ वासुदेवःसर्वमिति शेवटींहेंचिबोलणें तोवासुदेवतोआ-
त्मा निर्निमित्तचिआवडे २९ तेंचिआवडिहेभक्ति अज्ञानेंनघडेकधीं
तेणूनियांरहस्यातें अज्ञत्वींभक्तिवर्णिती ३० निर्गुणोपासनामात्र॥
ज्ञात्यासिह्मणतीपुरे गीतेंततोंभक्तिथोर अद्वैतज्ञानरूपिणी ३१ गी-
तार्थजाणेतोएक वारवाणीभक्तिजेअसी श्रीकृष्णहीहेंचिबोले अध्या-
यींअठराविया ३२ गीतार्थवर्णनफळ ज्याश्लोकींबोलिलास्वयें
अष्टादशाध्यायश्लोक येरितींबोलिलाहरी ३३ श्लोक य इ
दं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति भक्तिंमयिपरांकृत्वा
मामेवैष्यत्यसंशयः॥ ६८ ॥ ऐसा अष्टादशाध्याय श्लोक
श्लोकार्थतोअसा कींजोहेंगुह्यपरम सांगेपावेचतोमला॥३४॥

कैसेंयांश्रोतयांमीजी सांगावेंकवणेरितीं वक्ताह्मणेलतरितें याश्लोकींकृ-
ष्णाबोलतो ३५ कींमाझेभक्तत्यामध्यें माझेठायींचभक्तिजे करूनिथोरते
सांगे तोपावेमजनिश्चित ३६ अर्थआणीकहीहोतो कींहेंसांगेलगुह्यजो
पावेलमाझेठायींतो भक्तिथोरकरूनियां ३७ परंतुहाअर्थयेथें बोलतांबा-
धलागतो कींसांगण्याचेंफळतो नव्हेजेंत्यासपावणें ३८ करिभक्तिहितो
त्यातें पावेलचिनसंशय तेव्हांभक्तांतगीतार्थ कथनाचेंनहेंफळ ३९मा-
झेठायींभक्तितीतें जोथोरकरुनीवदे तोपावेमजहाअर्थ मुख्यआणिअ-
बाधित ४० तरिज्ञानावीणमुक्ती नघडेभक्तिसाध्यते मागतीभक्तिनेंमुक्ती
ह्मणालतरिआइका ४१ मुक्तिश्रवणमात्रेंची परीक्षित्पावलापरी श्रव-
णेंचितयालभ्य ज्ञानवैराग्यभक्तिही ४२ तैसेंगीतार्थकथन भक्तिथो-
रकरूनिजो सांगेलतोज्ञानहीन हेंकदापिनबोलवे ४३ रहस्यचिनजाणे
जो आत्मैक्यतत्त्वभक्तिचें तोभक्तिथोरकरुनी कायभक्तांतवर्णिल ४४
तस्मात्आत्मज्ञहोंत्सातां ज्ञानसिद्धीसपावला तोगीतार्थअसावर्णी॥
स्थितिबाणेतयासही ४५ मातेंपावेह्मणेकृष्ण तेंत्याचेंहेंचिपावणें कीं-
भक्तियोगेंजेसिद्धि तेंचिगीतार्थवर्णन ४६ परीक्षित्श्रवणेंसिद्ध हें
गीतार्थनिरूपण तस्मात्गीतार्थतोमुख्य कींजेंमुख्यत्वभक्तिचें ४७
द्वैतभक्तीनव्हेतेंतों त्रिदोषाभक्तियास्तव लक्षणात्रयअद्वैत युक्तते भ-
क्तिकेवळ ४८ हेभक्तिथोरकरुनी गीताटीकानिरूपण मुख्यहेंचरमा
ध्याय श्लोकीयास्पष्टसाधिलें ४९ कोणीनिर्गुणमात्रींच ज्ञानमार्ग
उपासना करुनीसगुणप्रीती निषेधतितत:पर ५० बहुक्लेशेंनयासिद्धि
आणिआत्मज्ञहोउनी भजनांसगुणींऐक्य शीघ्रसिद्धीसपावती ५१ हें-
चियाद्वादशाध्यायीं बोलेलभगवान्स्वयें प्रश्नोत्तरींअर्जुनाच्या तरी-
तोअर्थमोडती ५२ कींजयाकळलाआत्मा तेहीसगुणसेविती हेंसिद्ध
होतेंह्मणुनी अर्थहीमोडितीबळें ५३ ह्मणतीहेज्ञानहीन सगुणो
पासनापर तरीज्ञानाहुनीथोर अज्ञकेसेंवदेहरी ५४ भक्तजेससमाध्या-
यीं चतुर्विधनिरूपिले ज्ञानश्रेष्ठचहूंमाजी तेथेंहरिचबोलिला ५५ते-
थेंज्ञानाहुनीअज्ञ ह्मणेलश्रेष्ठजेधवां सर्वज्ञाचीद्विधावाणी परस्पर
विरुद्धकीं ५६ यालागींभक्तजेयेथें मुक्तआणीकसंमत ह्मणेश्रीकृ-

कृष्णतेज्ञानी अज्ञानीहेंह्मणूनये ५७ सगुणोपासकज्ञानी तेयुक्तममसं-
मत म्हणूनिमगसांगेल निर्गुणोपासनापर ५८ तेव्हांअयुक्ततेंआणि
असंमतहिभावहा नबोलूनिहिबोलेल कींतेकश्तियास्तव ५९ निर्गुणो
पासनामात्र करितीत्यांसबोलहा नसोसेह्मणुनीयेथें करितीक्लिष्टकल्प-
ना ६० ह्मणतीबोलिलेहेजे निर्गुणोपासनापर तेतोवेदाभिमानीजे ॥
आत्मज्ञामाजितेअसे ६१ श्लोकांतपांचव्यादुःखं देहवद्भिरवाप्यते म्हणू-
नीबोलिलाकृष्ण याचाहाभावकाढिती ६२ परंतुअर्जुनप्रश्न असतांये-
रितींजरी तरीहाअर्थघडता अन्यथाकल्पनावृथा ६३ आणिश्लोकचतु-
र्थात त्याचींजीलक्षणेंस्फुटें पाहतांसाधनेंत्यांची नसाधेगोष्टिहेतयां
६४ जेइंद्रियांतेंदमिती सर्वत्रसमबुद्धिजे तेकसेअभिमानीजे सर्वभूत
हितींरत ६५ श्लोकांतपांचव्यादुःखं देहवद्भिरवाप्यते ह्मणूनिबोलि-
लात्याचा अर्थयेथेंअशारितीं ६६ कींदेहवंततेदेहीं जीवचित्प्रति
बिंबजो तेंबिंबनिरुपाधित्वें अव्यक्तत्वेंउपासिती ६७ त्यादेहवंतींदुः
खेंहीं अव्यक्तगतिपाविजे येथेंदेहाभिमानीजे म्हणावेकांअहोबळें
६८ यालागिंदेहाभिमानी ज्ञानींहेंतोंनबोलवे सगुणीप्रियहीअज्ञ॥
बोलिलाहेंनबोलवे ६९ कोणीह्मणतिकींयेथें अधिकारधनंजया देखू-
निबोलिलाश्रेष्ठ सगुणोपासनापर ७० तरीत्याचीकायपीड कींतया
कारणेंमृषा ज्ञानियांहूनिअज्ञान श्रेष्ठत्वेंएथबोलिला ७१ आतांह्मणाल
कींत्याला अधिकारनसोनिही भजेह्मणींनिर्गुणींतो याभावेंबोलिला
असे ७२ तरीपार्थरियानाना याअध्यायींनबोलतां कींध्यानींचित्तथारे-
ना तरीअभ्यासतूंकरी ७३ अभ्यासहीनव्हेतेव्हां माझींकर्मेंचआचर
इत्यादिक्रमजोबोले तोअज्ञश्रेष्ठकांह्मणे ७४ निर्गुणोपासनातूंज नग-
केंजरिअर्जुना सगुणोपासनानिष्ठ होयहेंकांनबोलवे ७५ श्रेयोहिज्ञा-
नमभ्यासात् ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते याहिश्लोकींएकएका परीसश्रे-
ष्ठबोलिला ७६ टाकूनियांस्वाधिकार ह्मणीउंचपदाप्रती जातांहोईल
हाकष्टी असेंकांहोनशंकला ७७ आतांहेअर्जुनालागीं सगुणोपास-
माजरी बोलिलाह्मणतांनोही आत्मज्ञाचिनअज्ञतो ७८ पूर्वाध्यायींप-
हिलिया श्लोकींअर्जुनबोलिला कींमाझामोहयागुह्य अध्यात्मेंसर्व

नासला ७९ तस्मात्अर्जुनहोज्ञानी ज्ञानीसगुणसेवक तेंसंमतश्रीह-
रिला नअव्यक्तउपासक ८० सगुणप्रीतिमगकां चिदात्माकळल्यावरी
ज्ञानीस्वमुखचंद्रींहा स्वकलंकनिरूपिती ८१ वत्सापहरणींब्रह्म स्तुति
भागवतामधें तिचीटीकात्रिचरणीं तेथेंहापक्षखंडिला ८२ चरणींप-
हिल्याकांहीं कांहींतिसरियांतही हापक्षवामनमुखें श्रीहरीनेंचिखं-
डिला ८३ तैसेंचवामनमुखें हरिनामसुधेंतही देशभाषेंचकरुनी॥
पक्षहादूषिलाअसे ८४ तैसाचसंस्कृतग्रंथ श्रुतिसारह्मणूनियां हा-
शुष्कद्वैतवाद्यांचा पक्षतेथेंहिदूषिला ८५ आत्माचकळलातेव्हां गु-
रुभक्तीहिकांअसें पुसतांतेंकृतघ्नत्व परिहारार्थबोलती ८६ तुह्मी
ब्रह्मतुह्मालाही कांकृतघ्नत्वपूसतां निमित्तमागतीकांहीं गुरुभक्त्य-
र्थदाविती ८७ गुरुभक्तीनिमित्तेंजें त्यानिमित्तेंचईश्वरा सगुणाला
नभजती सर्वहीज्ञानमानितां ८८ गुरुचीआणिदेवाची करितांभक्ति-
जेगुरु बोलिलाअर्थतेयाला प्रकाशातिह्मणेश्रुति ८९ श्रुतिः यस्य
देवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ तस्यैतेकथिताह्यर्थाःप्रकाशंतेमहा-
त्मनः श्रुत्यर्थकींभक्तिज्याची उत्कंठेंपरमेश्वरीं जशीदेवींतशीभ-
क्ती गुरूचीहिकरीजरी ९० त्यालाजेबोलिलेअर्थ गुरूनेंशास्त्रसंमत
प्रकाशतीतेतयातें तेव्हांजेव्हांभजेअसा ९१ ज्यादेवासारिखीभक्ती गु-
रूचीश्रुतिबोलते त्यादेवाचीचहेभक्ती टाकितीउडवूनियां ९२ तस्मात्
गुरूचीदेवाची आत्मेंकाभक्तिजोकरी त्यालागुरूक्तआत्म्याची स्थिति
बाणेनअन्यथा ९३ आत्मत्वश्रवणेंतेजें साक्षात्कारत्वमानिती त्यां-
चींहींबोलणींशास्त्री पांडित्याच्याबळेंअशीं ९४ गुरुसेवाकृतघ्नत्व प-
रिहारार्थजेधवां नज्ञानपरिपाकार्थ स्वमुखेंबोलतीअसें ९५ ज्ञानाभि-
मानतोहाची असोहेंफोलबोलणें ज्ञानीनिरभिमानीहि कष्टतीसगु-
णाविणा ९६ अर्जुनाच्याप्रश्नमिषें हेंचिबोलेलमाधव अर्जुनेंप्रश्नकां
येथें केलातोहेतुआईका ९७ श्लोकद्वयेंवासुदेवें पूर्वाध्यायांतशेव-
टीं वर्णिलाभक्तआत्मज्ञ तेथेंअर्जुनशंकला ९८ हेंबरेंकींभजनितें
निर्गुणातेंचितेंबरें करूंहाप्रश्नसर्वज्ञा प्रतिहेंधरिलेंमनीं ९९ करीलप्रश्न
याभावें श्रीकृष्णाप्रतिअर्जुन तेच्यूनियांसमश्लोकी संगतिश्लोकहेपृथक् १००

अर्जुनउवा०

श्लो० एवंसततयुक्तायेभक्तास्त्वांपर्युपासते॥ये-
चाप्यक्षरमव्यक्तंतेषांकेयोगवित्तमाः॥१॥श्रीशं

टी०स०-ऐसेतत्वींसमासुक्त भक्तजेभजतीतुतें कोणीनिर्गुणमात्रातें॥ त्यांतउत्तमकोणते १ आर्या- संततयुक्तअसेजे उपासितीभक्ततुज तुझ्याचिमतें अक्षरअव्यक्तभजति त्यांतहितेकोणयोगवित्तमते १ दोहा- जेसेवततुमकोंसदा करीकरमकेसाज अच्छरब्रह्मजेंभजत वहें कोंनहींराज १ ओंवी- तूंविश्वरूपह्मणूनकरितीभजन एकअक्षर अव्यक्तऐसेंजाणून तरीदोहींमध्येंश्रेष्ठकोण तेंसांगमजप्रती १अभं० जाणुनिश्रीपतीचेंमन द्वादशप्रसंगींअर्जुन १ जीवींविचारीकोंहीन हें-चअसल्यासंतत २ मगआपणवंचूंनये देवादिसेअंतराये ३ तरीविश्व रूपाचिया प्रभांसतीवाक्यमया ४ तरीअव्यक्तचांगलें किंवाकृष्णरूप भलें ५ बरेंएकवेळांपुसों मगतेंशास्थितीवसों ६ म्हणूनीबोलेहर्षम य अहोयादववंशराय ७ असेतत्त्वींसदायुक्त भक्ततुजजेभजत ८कोणीनिर्गुणमात्रातें त्यांतउत्तमकोणते ९ सांगेमहाराजभक्ताच्या प्रीती ठेवातुकयाच्या १०॥१॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-मय्यावेश्यमनोयेमांनित्ययुक्ताउपासते
श्रद्धयापरयोपेतास्तेमेयुक्ततमामताः॥२॥श्रीशं

टी०स०-मनघालूनिमद्रूपीं स्वरूपींनित्ययोजले भजतीआत्मभक्ती-नें तेथोरमजसंमत २ आर्या- ठेवुनिमजवरिमनजे परमश्रद्धाध-रूनिहेंअन्य मालेंउपासितीजे तेमजलायुक्ततममहामान्य २ दोहा-जोमोमेंमनराखिकें सेवतसेवकभाय बहुश्रद्धासोंजगतसो सब तेतेंअधिकाय २ ओंवी- माझेठायींमननमून श्रद्धापूर्वककरीभ-जन तोभक्तमजपावेजाण निश्चयेंसी २ अभंग- बोलेभगवान दासा निजमानसामद्रूपीं १ योजूनियांस्वरूपींमन हेंसाधननित्या-चें २ आत्मभक्तीनेंभजती जयांचित्तींतेथोर ३ मजसंमतपांडवा

तुकाबरवावाटतो४॥२॥

श्लो०-येत्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तंपर्युपासते॥
सर्वत्रगमचिंत्यंचकूटस्थमचलंध्रुवम्॥३॥श्रीः

टी०स०-क्षरेनाबोलवेनात्या अव्यक्ताचउपासिती अचिंत्यसर्वत्र लिप्त नजेंअढळशाश्वत ३ आर्या- अव्यक्तध्रुवअक्षर सर्वगज्या निर्गुणांतमननचळ कूटस्थअनिर्देशाहि उपासितीजेअचिंत्यअणि अचळ३ दोहा- अनिर्देसअच्छरवही ध्यावतअचलअरूप सर्बत्रगप्रकृतिपरे अजरअचिंत्यअरूप ३ ओंवी- जेंअक्षरअनिर्वाच्यअव्यक्तजाण तेंसर्वत्रव्यापकसंपूर्ण अंतःकरणासनित्यअगोचरजाणून त्याचीउपासनाकरिती ३ अभंग- नात्याबोलवेक्षरेना उपासनाजरीत्याची १ अव्यक्तीलागेचित्त सर्वअलिप्तअचिंत्य२॥ जेंअढळशाश्वत श्रुतीसंमतजाणवी ३ तुकानेथिंचारहिवासी गुरुदासींपावला ४॥३॥

श्लो०-संनियम्येंद्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः
तेप्राप्नुवंतिमामेवसर्वभूतहितेरताः॥४॥श्रीशं

टी०स०-आटोपुनीइंद्रियांतें सर्वत्रसमबुद्धिजे मातेंचिपावतीतेही सर्वभूतहितीरत ४ आर्या- सर्वत्रतुल्यदृष्टी इंद्रियगतिचें करूनियांदमन सर्वप्राणिहितींजे तत्परपावतिमलाचतेअमन ४ दोहा- सबइंद्रिनकोंरोंकिकें सबकोंलखतसमान सबजीवनकोहितकरत मोहिलखेंयहिग्यान ४ ओंवी- इंद्रियसमूहनेमून सर्वाठायींबुद्धीसमानधरून सर्वहितींतत्परहोऊन तेमजपावतीगाअर्जुना ४ अभंग इंद्रियांतेंआटोपुनी स्वात्मज्ञानीचोखजो १ समबुद्धीनेंसर्वत्र नेणेक्षुद्रउत्तम २ जेहोमातेंचपावती क्रियाशक्तीसहित ३ तुकाजेसासर्वभूतीं रतहितींनिर्मळ ४॥४॥

श्लो०-क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम्
अव्यक्ताहिगतिर्दुःखंदेहवद्भिरवाप्यते॥५॥श्रीशं

टी०स०-कष्टीअधिकतेहोती अव्यक्तींचित्तयोजितां अव्यक्तगतिनेंदेही दुःखेंपावतियास्तव ५ आर्या- अव्यक्तसक्तमनजे होतातिक्लेशत्यां-चियादेहीं अव्यक्तगतीतेंबा बहुतक्लेशेंचिपावतीदेही ५ दोहा-ति-न्हेंकष्टबहुहोतहे ब्रह्मिलगावेचीत रूपरेखज्याकोंनहीं दुखकोंलहि-यतमीत ५ ओंवी- कष्टेंकरूनअव्यक्तींमननेमिती त्यांसिक्लेशचि होती अव्यक्ताचीगतीदुःखेंपावती देहवंतहे ५ अभंग- कष्टीहोती तेअधिक तेमीऐकसांगतों १ चित्तयोजितांअव्यक्तीं देहासक्तिसुफ-ला २ देहींगतींतेअव्यक्त मनाबूजतअर्पूनी ३ तुकापावेनानादुःखें यास्तवतींखेंपावती ४॥५॥

श्लो०-येतुसर्वाणिकर्माणिमयिसन्यस्यमत्पराः
अनन्येनैवयोगेनमांध्यायंतउपासते ॥६॥श्रीशं

टी०स०-मातेंचिमानुनीथोर कर्मेसर्वसमर्पिती तरीअद्वैतयोगे-ची मातेंध्यातीउपासिती ६ आर्या- माझ्याठायींसर्वहि कर्मेजेअ-र्पुनीह्मिमत्परते ध्यातीउपासितीमज अनन्यत्यांचानयोगतोपरते ॥६
दोहा- जोसबकरमनिकरतहें अरपनमोकोंजान ध्यावतकेवलभ-गतिसों ओहिउपासनग्यान ६ ओंवी-सर्वकर्मेमाझ्याठायीं अर्पि-तीजाणूनिमाझीसोयी मजध्यातीअहर्निशींपाहीं माझेंध्यानसर्वदा॥६
अभंग- मातेंमानुनीयांथोर सोडीघोरअन्यत्र १ समर्पितीसर्वकर्मे विधीवर्मेसूचक २ तरीअद्वैतयोगेंची बुद्धित्यांचीसोडीना ३ उपासिती ध्यातीमातें तुकयाचित्तेंसमतोल ४॥६॥

श्लो०-तेषामहंसमुद्धर्तामृत्युसंसारसागरा-
त् भवामिनचिरात्पार्थमय्यावेशितचेतसाम्७

टी०स०-ऐसींचित्तेंमजमधें त्यांचामीभवसागरीं पार्थानलावितांवे-ळ होतोंकेवळतारक ७ आर्या- कुंतीतनयात्यांचा दुःखप्रदमृत्युयु-क्तभवसिंधू अरबूनिउद्धरींमी नेटेंत्यांलागिदीनजनबंधू ७ दोहा-मृत्युसहितउदधीभव तांकोंकरतउधार मोमेंचितराख्योउन नबहुभा-

यनिरधार ७ ओंवी– मीउध्दरींनयांसीं भवसागरींपरियेसीं चित्त-
माझेठायींनेमिसी तारकत्यांतेंहोतसें ७ अभंग– मजमधेंऐसेंचित्तें
झेंपावतेजेझाले १ भवसागरींत्यांचामी अंतर्यामींतारकू २ वेळनला-
वितांपार्था ऊर्ध्वपंथापाठवीं ३ तारकहोतोंतुकयासम प्राचीनश्रमहा-
रूनी ४॥७॥

श्लो० मय्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिंनिवेशय
निवसिष्यसिमय्येव अतऊर्ध्वंनसंशयः॥८॥

टी०स०– यालागींमनमद्रूपीं स्वरूपींबुद्धिघालुनी मजमाजीचमग
तूं प्रवेशासिनसंशय ८ आर्या– ठेवींमजवरिमनतें पार्थाबुद्धीस
हीनदेपरत्नं निःसंशयमजमाजी प्रवेशसीपांडवाअतःपरतूं ८ दो-
हा– तातेंअर्जुनबुद्धिमन मोहिमेंतूंराख यउआगेंमोदेहमों बसे
हेतुअभिलाख ८ ओंवी– योगबळेंकरूनी मनबुद्धीमाझेठायीं
अर्पूनी सखीहोसीलमनमिळणीं यांतसंशयनसेकीं ८ अभंग.
मनमद्रूपींयालागीं असलागींअसावें १ मलाबुद्धीतत्नूंघालीं हाता-
खालींअक्षर २ मगतूंमजमाजीचरें चराचरेंविरहीतूं ३ प्रवेशासीनासं-
शय गवसेसोयतुकयाची ४॥८॥

श्लो०– अथचित्तंसमाधातुंनशक्नोषिमयिस्थि-
रम् अभ्यासयोगेनततोमामिच्छाप्तुंधनंजय९

टी०सम०– आतांचित्तस्थिरकरूं शकेनासिमदंतरीं अभ्यासेंप्राप्तिची
माझ्या इच्छाकरींधनंजया ९ आर्या– जरिशक्यनहोयतुला मज
माजीअचळमनसमाधानें तरितूंमजपावाया इच्छींअभ्यासयोगसं-
धानें ९ दोहा– जोतूंमोमेनहिसके अपनोचित्तहराय करिअभ्या-
समोंमिलनकों मेंहिनिरंतरध्याय ९ ओंवी– तुझियाचित्तानये
स्थिरपण अभ्यासकरींआपण योगाभ्यासेंकरून पावसीधनंज-
या ९ अभंग– स्थिरकरूंचित्तआतां अभ्यासितांयेईना १ मदंतरीं
नाप्रवेशो तदुद्देशेंसांगतों २ अभ्याससत्प्राप्तीची सव्यसाचीकरींइच्छा३

धनंजयासहजेंमग लागेलागतुकयाचा ४॥९॥ ॥श्रीमत्सच्चिदानंदा॰

श्लो॰-अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसिमत्कर्मपरमोभ-
व मदर्थमपिकर्माणिकुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि१॰

टी॰स॰-अभ्यासहीनकरवे करींकर्ममदर्पण मत्कर्मेंकरितांज्ञानी तूं त्यासिस्थितिपावसी १॰ आर्या- अभ्यासनहोयजरी तरिमन्प्रीत्यर्थविहितकर्मकरीं करितांमदर्थकर्में पावसितूंसिद्धिआत्मसौख्यकरी १॰ दोहा-जोअभ्यासनकरसके करमसमर्पणमोहि मेरेकरमनकरतहे सिद्धहोयगीतोयी १॰ ओंवी- अभ्यासहीजरीनकरवे तरीकर्ममजसमर्पावें कर्मकरितांभावें इच्छिलीसिद्धिपावसी १॰ अभंग- नकरवेअभ्यासही ऐसीकांहींअडचण १ मदर्पणकरीकर्में होकांवर्मेंफलतेंसीं २ ज्ञानीमत्कर्मेंकरित प्राकसंचीताजाळित ३ तूंयास्थितिसीपावसी जेतुक्यासीफलभगती ४॥१०॥

श्लो॰-अथैतदप्यशक्तोऽसिकर्तुंमद्योगमाश्रितः
सर्वकर्मफलत्यागंततःकुरुयतात्मवान् ॥११॥श्रीः

टी॰स॰-हेंहीनव्हेतरिमन जिंकींहोयमदाश्रित सर्वकर्मफळेंटाकी फळशब्देंफलरवस्पृहा ११ आर्या- हेंहीजरितुजनोहे तरिकरिंमाझ्याचिआश्रयस्वच्छ जिंकुनिमनहेंपार्था टाकावेंसर्वकर्मफळतुच्छ ११ ॥ दोहा- यहजूंतूंनहिकरिसके मोहिसरनअनुराग सबकरमनकेफलनकों अर्जुनदेतूंत्याग ११ ओंवी- कर्महीजरीनकरवे तरीमाझेपाठींरिघावें कर्मफळटाकावें फलरवस्पृहा ११ अभंग- हेंहीनव्हेमनतरी स्वाधिनकरीपुरतें १ मदाश्रितसख्याहोरे मगमोहरेगतलाभु २ त्यागींफळेंसर्वकर्मी नित्यधर्मीवासना ३ फळशब्देंफलरवस्पृहा करीतुकाहाआपुला ४॥११॥

श्लो॰-श्रेयोहिज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानंविशि-
ष्यते ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छांतिरनंतरं१२

टी॰स॰-अभ्यासाहूनिविश्वात्म ज्ञानतेंध्यानत्याहुनी श्रेयकर्मफल

त्याग ममसुक्तिजितामग १२ आर्या- ज्ञानहिअभ्यासाहुनि श्रेष्ठकरतेंध्यानत्याहुनीहिपर त्याहुनिकर्मफळाचा त्यागत्यागेंचि शांतियाउपर १२ दोहा- ग्यानभलोअभ्यासतें तासोंध्यानवि-शेरव फलत्यागतातेंभलो तातेंशांतिहिलेख १२ ओंवी- अभ्या-साहुनीज्ञानश्रेष्ठ ज्ञानाहूनिध्यानवरिष्ठ ध्यानाहूनित्यागविशिष्ट तोजीवन्मुक्तकीं १२ अभंग- अभ्यासाहूनिविश्वात्मा सच्चिदा-त्माओळखे १ तेंगाज्ञानध्यानत्याला विशेषालासृजीतें २ श्रेयकर्म सुखत्याग पावेलागआमुचा ३ तुकाह्मणेजीवन्मुक्त हरिभक्तचांग ले ४॥१२॥

श्लो०- अद्वेष्टासर्वभूतानांमैत्रःकरुणएवच॥
निर्ममोनिरहंकारःसमदुःखसुखःक्षमी॥ १३

टीका- समश्लोकी- नकरीसर्वभूतांचा द्वेषमैत्रदयाळुजो मीमा-झेंनजयादुःख सुखतुल्यक्षमाजया १३ आर्या- मैत्रक्षमीसदय ही सर्वांभूतींसदैवअद्वेष्टा निर्ममनिरहंकारी ज्याचीदुःखींसुखींहि समचेष्टा १३ दोहा- द्वेसनकाहूंसोंकरे मित्रभावकरिजान अहं-कारममतानजे सुखदुखजाहिसमान १३ ओंवी- सर्वभूतींद्वेष नाहीं मैत्रीदयाळुपाही सुखदुःखनेंही समसमानमानीतसे १३ अभंग- सूत्रचाळकूपरेश्रू जाणेसर्वात्माविशेषू त्याचिलागानुठेद्वे षु पैंगातोचीनिर्वैर १ जीवनरंगाचसारिखें होयनेवींजोहरीखें॥ करुणामैत्रीतेवींदेखे भूतिंभावीदयेला २ मीपणगेलेंगाजयाचें॥ तेथेंमाझेंऐसेंवाचे नाशिवेतोदुःखाचें खतकधींउकलीना ३ तुका वंदीसदाज्याला क्षमाधरेसत्यत्याला कष्टींदेखेजोसुखाला अनु-पमसाधुतो ४॥१३॥

श्लोक- संतुष्टःसततंयोगीयतात्माद्दढनिश्च-
यः मय्यर्पितमनोबुद्धिर्योमद्भक्तःसमेप्रियः१४

टी०सम०- संतुष्टसर्वदायोगी स्थिरचित्तद्दढव्रत मजमाजिमनो

बुद्धि असामद्भक्तमस्प्रिय १४ आर्या— संततयोगकरीजो मनो-
जयानेंसदैवसंतुष्ट अर्पीमनबुद्धिमला दृढनिश्चयभक्तजोमला
इष्ट १४ दोहा— सदारहेसंतोखसों मनराखेनिजहात प्राणबुद्धि-
मोंमेंधरे बहुप्यारोमोसात १४ ओंवी— योगीतृसस्करवेंसी स्थि-
रकरूनिमनासि मजमाजीमनबुद्धिअर्पीनेमेंसी तोचिभक्तमम-
प्रिय १४ अभंग— धालेंमनतोचितृस योगमार्गीतचालत सर्वदा-
हीअखंडित जनाहितनिवेदी १ नायकतांतोक्षोभेना उपरोधेंदुख-
विना स्थिरचित्ताचीवासना दृढव्रतयानांव २ मनबुद्धीसकालवी
दोघांबांधूनपालवी जोकांआलाआसुचेगांवीं विडापाउडबाह्या
३ तुकाविनवितोतया माझ्यादासम्हणूनियां प्रियत्यागेंत्यासुप्रि-
या मींगाप्रेमेंआलिंगीं ४॥१४॥

श्लो०- यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते
च यः हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः १५

टी०स०— नजास्तवभिनीलोक लोकांपासूनिजोनभी हर्षक्रोधत्रा-
सचिंता नसेतोहीमजप्रिय १५ आर्या— भीतीलोकनज्या-
ला लोकांभीतोनजोमलाभजतो हर्षक्रोधभयानीं उद्वेगेंमुक्त
आवडेमजतो १५ दोहा— भयकाहूकोउनरही भयकाहूतेंनदं-
न हरखक्रोधदोऊनजे सोमोकोहरिलेत १५ ओंवी— ज्यापासूनि-
लोकनव्हतीदुःखी लोकांपासावआपणअसेसुखी हर्षक्रोधभयउद्वे-
गनघेविशेषीं तोचिभक्तमजप्रिय १५ अभंग— बुबुळेंभ्रमतांच-
क्षाळी बातेंअंदोळुकमळीं नक्षोभवीभूतावळी ऐसेंज्याचेंवागणें १
तोहीलोकांपासूनियां त्रासनेघेगुरुराया जीवजेवींपाळीकाया ऐ-
सासदासंरक्षी २ हर्षक्रोधदोन्हीनाहीं त्रासनघेतापदेहीं सुलक्ष-
णुऐसामही वरीमाझ्याआवडता ३ तुकावंदीत्याचेंपद उणेंवर्णी-
ज्यागोविंद जनामाजीत्याआनंद विजनींहीत्याहोनी ४ ॥१५॥श्रीः

श्लो०- अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः
सर्वारंभपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः॥१६

टी०स०- निस्पृहीशुद्धजोदक्ष उदासीनमनींव्यथा आरंभसर्वही टाकी आणिमद्भक्ततोप्रिय १६ आर्या- जोशुचिदक्षगतव्यथ निस्पृहजोपूर्णसुगुणराशीन सर्वोद्योगत्यागी तोप्रियमजभक्त अतिउदासीन १६ दोहा- चाहकाहुंकीनाकरे रहेपुनीतउदास॥ सबआरंभहिकोंतजे रहेसुमेरेपास १६ ओंवी- जयाअपेक्षा नसेकांहीं सदाशुचीदक्षपाहीं कर्मारंभटाकूनही असेतोमद्भक्त प्रिय १६ अभंग- लोकपूजनींनागुंते शुद्धवासनाज्याहितें शाहा- णावागवीलोकांतें हेदक्षताचोखट १ गृहदारासुतसुता उदासीनु भाग्ययेतां व्यथानमानीजोचित्ता भागवतींकदर्यु २ करीनकामफ- ळपावों ऐसानधरीचलाहो आरंभाससरीपावो जान्हवीचाकापडी ३ असामद्भक्ततोप्रीय नाहींयाविषयींसंशय तुकानिजानंदेंगाय तेथेंकानमीदेतों ४॥१६॥

श्लो०-योनहृष्यतिनद्वेष्टिनशोचतिनकांक्षति
शुभाशुभपरित्यागीभक्तिमान्यःसमेप्रियः १७

टी०स०-नहर्षेनकरीद्वेष वांछाशोकनजोकरी टाकींशुभाशुभेंआ- णी भक्तमत्प्रियतोनर १७ आर्या- हर्षद्वेषनसेज्या नकरीशोक स्पृहामहाघोर टाकीशुभाशुभांजो प्रियमजलाभक्तियुक्ततोथोर १७ दोहा-प्रियपायेआनंदही अप्रियलहेनदेख सोंचकाहुकोंनहिक- रत नहिंशुभअशुभविशेख १७ ओंवी- नाहींहर्षनाद्वेषशोक नकरीकांक्षेचेंसुख-शुभअशुभत्यागीदेख तोभक्तमजप्रिय १७॥ अभंग- हर्षद्वेषांविरहित वांछाशोकनधरीत टाकीपाउलेंशु- भांत अशुभांतत्यातुल्य १ आणिमद्भक्तमजला प्रियऐशागुणीं झाला एकुलताएकआवडला वृद्धबंधेंबाळकु २ कामनांस्तवभ- क्तीबारे कोस्यावधीकरणारे तुकानिष्कामसखारे जन्मोजन्मींदुर्लभ

श्लो०-समःशत्रौचमित्रेचतथामानापमानयोः
शीतोष्णसुखदुःखेषुसमःसंगविवर्जितः१८॥

टी०स०-शत्रुमित्रींसमतसा सन्मानींअपमानिंहीं शीतांउष्णांसु-

खींदुःखीं समधीरअसंगजो १८ आर्या- समशत्रुमित्रज्याला समानतेसाचिमानअपमानीं त्यागीजोसंगातें शीतोष्णींसौख्य दुःखसममानी १८ दोहा- शत्रुमित्रकोंसमलखे सबेमानअप- मान शीतउष्णसुखदुखतजे संगकरेनहिआन १८ ओंवी- ज- याशत्रुमित्रसमानजाण नाहींमानआणिअपमान शीतउष्णसु- खदुःखसमान जयाआसक्ततानाहीं १८ अभंग- गाईचांगव्या- घ्रखोटा. नदीनेणेंयाबोभाटा शत्रुमित्रातेसाहोंटा तळींशब्दुनाल- वे १ बाळपीडिलेंपूजिलें कल्पनेणेंतेसेंझालें शीतउष्णउबगलें स्थ- ळझाडनसोडी २ तेवींसुखदुःखांतरीं भजेसमानश्रीहरी समधीधी- रपरउपकारी तुकाजेसानिःसंग ४ ॥१८॥ श्रीमल्हारकावासीयदुनं॰

श्लोक॰-तुल्यनिंदास्तुतिर्मौनीसंतुष्टोयेनकेनचि- त् अनिकेतःस्थिरमतिर्भक्तिमान्मेप्रियोनरः॥१९॥

टी॰स॰- मानीनिंदास्तुतीतुल्य तुष्टलाभेंजशातशा निराश्रयस्थि- रमति आणिमद्भक्ततोप्रिय १९ आर्या- निंदास्तुतितुल्यजया गेहत्यागूनिभक्तिलासजला संतुष्टयथालाभें मौनीस्थिरबुद्धितो रुचेमजला १९ दोहा- स्तुतिनिंदाएकसिगनें गहेमानसंतोख जो नरसुस्थिरमतिरहे वहमोंभक्तविशेख १९ ओंवी- स्तुतिनिंदास- मानी आत्मलाभसंतोषदोनी निराश्रयस्थिरहोऊनी जोराहेतोमा- झाभक्त १९ अभंग- मौनीअर्वाचीकनेणें स्तुतिनिंदाकेलीकोणें तुष्टलाभेंतोषघेणें जेसातेसासंतत १ निराश्रयभगवंतीं ज्ञानें केलीशुद्धमती माझीभक्तीआचरती मार्गइतरांकळावया २ तोम- म्रियकितीवाणूं लटिकेंनव्हे तुझीआणू तुकाम्हणेथोरपणू देवसां- डीआपुलें ३॥१९॥

श्लो॰ येतुधर्म्यामृतमिदंयथोक्तंपर्युपासते॥ श्रद्दधानामत्परमाभक्तास्तेऽतीवमेप्रियाः॥२०

टी॰-स॰- बोलिल्याचपरीजेहें धर्म्यामृतउपासिती श्रद्धालुथो- रमीज्यांला भक्ततेबहुमत्प्रिय २० आर्या- पार्थाहेंधर्म्यामृत य-

थोक्तसद्भक्तयासजेभजती विश्वासूमत्परते प्रीतितयांचीअसेचम-
जबहुती २० दोहा– यहधर्मामृतजूकथ्यो ताकोंसेवेकोय श्रद्धा-
जुतमेरोभगत मोसोंप्यारोहोय २० ओंवी– हेंधर्मामृत याचीउपा-
सनाकरित तोजाणजीवन्मुक्त माझाभक्तपैं २० अभंग– बोलिल्या-
चपरीजेंहें धर्मामृतजाणूनहें उपासितीसर्वदाहे आत्मभक्तीचोख
टी १ श्रद्धाळूमाझ्यामार्गी मीचथोरऐशालागी भक्तिवांटीयाविभा-
गी भक्तजेकांममप्रिय २ तेहीप्रीतकितीसांगूं आतांआमुचाजीव
लगू त्याचीकीर्तीवर्णीचांगूं त्यासहीमीबोलतों ३ नाहींतरिगीता
शास्त्र पुढेंजयाचेंवक्त्र अथवाऐकतीलश्रोत्र कायावाचामनोज्ञें
४ तेमीप्रीतीच्यापडिभरें मुगुटींवाईजेआदरें जैसातुकास्वाधिका-
रें तैसामातेंतोप्रीय ५ ॥२०॥ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशा-
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेभक्तियोगोनामद्वादशोऽध्यायः १२॥ श्रीकृष्ण॰

वामन॰

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाद्वादशावरी॰
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं १२

अभंग॰

ऐसेंबोलिलेंअनंतें सांगेसंजयनृपातें तैसाजन्मेजयातें वैशंपाय-
नबोधितु १ गीताभीष्मपर्वआदीं कींहेंमुक्तिचीगवादी किंवालढि-
वाळारवांदी वाहेसमर्थलोकींकीं २ येथेंअर्जुनाचाप्रश्न सगुणनि-
र्गुणउपासन त्यासीबोलिलाभगवान भक्तियोगनिर्मळ ३ आतां
त्रयोदशपुढें देवोवर्णीलिसहटें जेथेंपार्थप्रश्नगाढे जडमूढातार-
क ४ तुकयासद्गुरुसंसर्गें द्वादशअध्याययामार्गें आलासमाप्तीस
अंगें ऐकिलाचऐकावा ५ ॥ ॥ इतिगीसार्थबोधिन्यांश्रीम॰भ॰टी॰द्वा॰

अथत्रयोदशाध्यायप्रारंभः

वामन– सकलक्षेत्रक्षेत्रज्ञतत्त्वाय परमपुरुषाय श्रीवासुदेवायन-
मः॥ ॥ पूर्वाध्यायींवासुदेवें सगुणोपासनापर वर्णिलेंकीं अनन्येंची॥

योगेंतेभजतीमज १ संसारसागरींत्यांचा होतोंउद्धारणारमी अतिसत्वरकींमाझ्या त्यांसविश्वासयेरितीं २ अव्यक्तोपासकांमाझा नसेविश्वासयास्तव तेकष्टतीभावऐसा नसेवैषम्यईश्वरीं ३ कल्पवृक्षासिजोजेसें मागेतेसेंचितोतया फळदेत्यांतवैषम्य नसेयेरितिंईश्वरीं ४ अनन्ययोगेंचतरी जोमीसगुणत्यामला भजतूंहीह्मणुनियां याभावेंहरिबोलिला ५ कींमद्रूपींमनधरी मनसंकल्परूपतें रूपें चरित्रेंहींमाझीं मनेंकरूनिआठवीं ६ आणिमाझ्यास्वरूपींतूं निजबुद्धिप्रवेशवीं बुद्धिशब्देंचित्तघ्यावें कींस्वरूपींहिजेंनिघे ७ माझेचिठायींमनतूं धरींबुद्धिप्रवेशवीं याअर्थाचाभावऐसा कींभजेंदोंपरी मज ८ सगुणाचेंभजनतूं करिसीपरिनिर्गुणीं नथारेचित्ततरितूं अभ्यासकरिनिर्गुणीं ९ अभ्यासहीनकरवे तरिनिष्कामहोइतूं मदर्पणकरीतेंही नठाकेतुजजेधवां १० सर्वकर्मफलत्याग करीतूंचित्तनिग्रहें ह्मणिजेटाकितूंकर्मे आणिकर्मफळासही ११ भावकींसर्वहीधर्म टाकूनिसुखनिस्पृह होऊनियांभजमज जगदात्मत्वदृष्टिनें १२ कर्मसाध्यसुखेंतोच कर्माचींबोलिजेफळें तस्मात्कर्मफलत्यागें वासनात्यागसूचिला १३ स्वर्गादिकफलत्याग ह्मणावातरिकर्मचि नकरीयासतींकैंची फळेंकींत्यागहाकरी १४ कर्मेकरूनिकर्माचा फलत्यागोपदेशहा ह्मणावातरिहाअर्थ पूर्वश्लोकींचबोलिला १५ कींअभ्यासनव्हेतेव्हां मत्कर्मपरहोयतूं मत्कर्मह्मणिजेजेव्हां निष्कामत्वेंमदर्पित १६ याश्लोकींबोलतोंकींतें नठाकेजरिअर्जुना सर्वकर्मफलत्याग करीहोऊनिआश्रित १७ यालागींत्यागकर्माचा येथेंबोलुनिहीपुन्हा फळाचात्यागबोलूनी वासनात्यागसूचिला १८ कर्मेंचटाकीह्मणतां फलत्यागवदेलकां तस्मात्फलत्यागशब्दें वासनात्यागसूचिला १९ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकंशरणंव्रज बोलेलऐसेंअंतींही अध्यायींअठराविया २० येथेंत्यागींफलत्यागें वासनात्यागसूचिला कींजोहावासनाबद्ध तोवरीविधिकिंकर २१ नित्यकर्मनयेटाकूं जोबाध्यसुखवासना कर्मत्यागफलत्याग दोन्हीयास्तवबोलिला २२ फलशब्देंजरिसुख सुखत्यागचिबोलिला ह्मणावेंतरियका-

वे सर्वभोगसुखप्रद २३ तेव्हांप्रारब्धकर्माचा क्षयभोगाविणेंनसे
नबोलवेत्यागतोही वासनात्यागमात्रहा २४ नप्रार्थितांजशीं दुः
खें सुखेंहीप्राप्तयेरितीं मानूनिभोगइच्छीना वासनात्यागयेरितीं
२५ तस्मात्कर्मफलत्याग ह्मणिजेकर्मआ णखीं कर्माचेंफळजेंबाध्य
सुखतद्वासनात्यजीं २६ आतांमत्कर्मह्मणिजे एकादश्यादिकेंव्रतें॥
तेंहीनराकिनीजेव्हां नित्यकर्मेंचितूंकरी २७ याभावेंबोलतोकृष्णा
कींतेंकर्मकरूनियां सर्वकर्मफलत्याग करींश्लोकार्थहाहरी २८ ते-
व्हांमत्कर्मह्मणतां स्वधर्मत्यागबोलिला तदभावींपुन्हात्याला स्व-
धर्मकरुंसांगतो २९ नरितेंकर्मकठिण हेंसोपेंकायत्याहुनी कींतेंन
करवेतेव्हां हेंकरूसांगतोहरी ३० आणिमत्कर्मह्मणतां नित्याचा
त्यागबोलिला ह्मणावींतरिजींनित्यें त्याचींचनव्हतीकशीं ३१ येमे
मतमिदंनित्य- मनुतिष्ठंतिमानवाः ऐसेंतृतीयअध्यायीं बोलिला
श्रीहरीचहा ३२ विष्णुव्रतेंचिकरणें तेंमाझेंमतआणखीं नित्यक-
र्मनतेंमाझें मतहेंतोनबोलिला ३३ तेव्हांमत्कर्मह्मणिजे निष्कामें
ईश्वरार्पित यामध्येंआटलींसर्व कर्मेंविष्णुव्रतांसह ३४ आतांजीं
लौकिकेंकर्में तत्फलत्यागबोलिला ह्मणालतरिमत्कर्म ह्मणतांसर्व
त्यागहे ३५ यज्ञार्थात्कर्मणोन्यत्र लोकोयंकर्मबंधनः ऐसातृतीय
अध्यायीं केलानिर्णयमाधवें ३६ कींयज्ञमीविष्णुमाझें कर्मयज्ञार्थक-
र्मतें त्यावेगळींसर्वकर्में बद्धकेंह्मणवूनियां ३७ तेव्हांमत्कर्मपरम
होयतूंह्मणऊनिजें बोलिलात्यांतहीसर्वे कर्मेंलौकिकआटलीं ३८ म-
त्कर्मह्मणिजेकर्में मदर्पणाकरींअसा भावकींतेंचिअर्पीना तरीम-
त्कर्मतेंनव्हे ३९ त्यांतहीलौकिकेंकर्में ठेवूनिवदलाजरी कांहींबद्ध-
कठेवूनी बोलिलानघडेअसें ४० उगातोत्यागनघडे ईश्वरींअर्प-
ल्याविणें विषभक्षूनिमरण त्यागीतरिमरेचितो ४१ वैद्याचियाक-
रींदिल्हा बचनागकीरस ईश्वरींअर्पिलींकर्में होतीमोक्षासकार-
ण ४२ यालागिंमत्कर्मपर होयतूंबोलिलाहरी लौकिकेंवैदिकेंविष्णु
व्रतेंत्यांतचिआटलीं ४३ आतांतेंहीनकरवे मत्कर्मकरिअर्जुना स-
र्वकर्मफलत्याग करींतूंह्मणतोहरी ४४ कींकर्मेंसर्वहीटाकीं आणि

कर्मफळेंसकरवें ह्मणिजेकर्मसाध्याची सुखाचीटाकिवासना ४५ न-
रीकर्माचियात्यागें प्रत्यवायारव्यबंधनें ज्यासतोवासनात्याग करी-
हीतरितोवृथा ४६ ऐसेंह्मणालतरिहें आत्मज्ञाननसेतया अज्ञा-
जनाचीवार्ताही याप्रसंगांतनादळे ४७ आत्मज्ञासहिजोंकांहीं वा-
सनाशेषनोंवरी कर्मत्यागेंप्रत्यवाय वासनात्यागयास्तव ४८ मा-
गेंतृतीयअध्यायीं कर्माचात्यागनिंदिता तेथेंअसंगजोज्ञानी तोक-
र्मातीतबोलिला ४९ यस्त्वात्मरतिरेवस्या-दात्मतृप्तश्चमानवः आ-
त्मन्येवचसंतुष्ट-स्तस्यकार्यंनविद्यते ५० आत्मत्वींचजयाप्रीती तृ-
प्तिसंतोषत्यांतची नअन्यत्रअसाज्ञानी त्यालाकर्त्तव्यतानसे ५१ सर्वध-
र्मान्परित्यज्य मामेकंशरणंव्रज ह्मणूनिअंतींगीतेच्या बोलिलेश्रीह-
रीअसें ५२ तोहीजोवासनात्यागी ज्ञानीत्यालाचितोविधि जोंवरीवास-
नायुक्त ज्ञानीहीविधिकिंकर ५३ अहंत्वासर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्या-
मिमाशुचः यावाक्येंतोनव्हेज्ञानी ह्मणालतरिआइका ५४ पापापा-
सूनिमीतूतें सोडवीनह्मणूनजें बोलिलापापशब्देंत्या संचितक्षय
सूचिला ५५ पूर्वीलनासतीपापें पुढिल्यालिप्तहोइना ज्ञानझाल्याव-
रीऐसें ब्रह्मसूत्रींअसेस्फुट ५६ ब्रह्मसूत्रः- तदधिगमेउत्तरपू-
र्वाघयोरश्लेषविनाशौ पुण्यहीपापहीलोह- शृंरवलाहेमशृंरवला॥
दोन्हींहीबद्धकेंतस्मात् पुण्यहीपापभावहा ५७ यालागींअर्जुनज्ञा-
नी कर्मत्यागह्मणूनियां शेवटींत्यासबोलेल येथेंहीबोलतोअसा ५८
ह्मणालत्यागकर्माचा बोलिलाजरिअर्जुना युद्धींकांमागुताकृष्णें यो-
जिलातरिआइका ५९ स्वभावजेनकौंतेय निबद्धःस्वेनकर्मणा या-
श्लोकींयुद्धराज्यादि त्याचेंप्रारब्धसूचिलें ६० प्रारब्धकर्मजेंत्याचा॥
क्षयभोगेंचबोलिला यालागींअर्जुनेंयुद्ध करूनीराज्यभोगिलें ६१
आतांआत्मज्ञहाजेव्हां यालाहीपाइन्याअशा उंचनीचवदेकांहो ह्म-
णालतरिआइका ६२ आत्मत्वकळणेंमात्र नव्हेस्थितिसकारण तेंदे-
वगुरुसेवेनें पूर्वाध्यायींनिरूपिलें ६३ आत्मैक्यभक्तिनेंदेवा भजेआ-
णीकानिर्गुणीं मनयोजीअसायोगी शीघ्रसिद्धीसपावतो ६४ बोलिला-
तेंचभगवान् कींभजेंसगुणामज्ञ आणियोगेंअनन्येंची निर्गुणत्वें

भजेंमज ६५ निर्गुणीं चित्तधारेना तरी अभ्यासतूं करी नव्हे अभ्यासत-
रिनूं कर्मयोगचि आचर ६६ तेंही नव्हे तरी त्यागीं कर्म आणिक वासना
परी आश्रित होत्सातां कर्माचा त्याग तूं करीं ६७ भावकीं सत्यचैतन्य त्या-
चा धरुनि आश्रय टाकूनि वासना तेव्हां कर्माचा त्याग तूं करी ६८ ह्मणसी
निर्गुणात्मत्वीं नधारे चित्त जे धवां होऊं कसा आश्रित मी तोंव रीत्याग-
ही तूं या ६९ तरी मीं नवमाध्यायीं बोलिलों तुज लागि कीं प्रत्यक्षावगमं
धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ७० कीं प्रत्यक्षीं अनुभवा ये आणि सुख-
साध्य ही तें तूं विश्वात्मक ध्यान करीं माझें धनंजया ७१ परी तें तू घटींमा-
ती जडीं चैतन्य ये रितीं न यासह्मणणें ज्ञान तें अभ्यासाहुनी बरें ७२ स-
मजूनि असें त्याचें ध्यान तें त्याहुनी बरें तेव्हां हा त्याग कर्माचा ह्मणुनी बो-
लिला हरी ७३ श्रेयोहि ज्ञानमभ्यासात् ज्ञानात्ध्यानं विशिष्यते ध्याना-
त्कर्मफलत्याग-स्त्यागाच्छांतिरनंतरम् ७४ अभ्यासाहूनि विश्वात्म॥
ज्ञान तें ध्यान त्याहुनी श्रेय कर्मफलत्याग मम मुक्ति जितामग ७५ याश्लो
काची समश्लोकीं टीका ही येच रीतिची पूर्वाध्यायीं बोलियेली परिभा-
वार्थ ये रितीं ७६ कीं बोलिलें जो अभ्यास त्याहुनी ज्ञान हें बरें वृत्तीनिरो-
धणें कष्ट त्याहुनी सुखसाध्य हें ७७ ज्ञानशब्दें जडत्यागें सर्व चैतन्य जा-
णणें त्याचें ज्ञान घडे तेव्हां कर्मत्यागासि योग्यता ७८ आत्मा समजणें हें
ची ज्ञान ऐसें प्रसिद्ध हें हा अर्थ तें धवां होता कीं अभ्यास न बोलतां ७९
आत्मा आधीं समजला तेव्हां अभ्यास मांडिला त्याहूनि आत्मा कळणें॥
श्रेय हें बोलणें नव्हे ८० ज्ञानशब्दें तरि जड जग चैतन्य पाहणें हा अ-
र्थ कशावरुनी ह्मणाल तरि आइका ८१ मागें चतुर्थाध्यायांत बोलिला
अर्जुनाप्रति तद्विद्धिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोक दोन हे ८२ बोलिला प-
हिले श्लोकीं गुरूपसदनक्रमें कीं ते गुरु तुतें पार्था हें ज्ञान उपदेशिती
८३ तें ज्ञान कैसें ह्मणसी तरी मी सांगतों खुण कीं त्या ज्ञानें आपणांत भू-
तें निःशेष देखसी ८४ ऐसें दुसरिया श्लोकीं बोलिला याच कारणें ज्ञा-
न कीं तें आत्मयांत जडा भूतांसि पाहणें ८५ अनादि परिभाषा हा कीं
जें निर्गुण केवळ तेथें निरोधवृत्तीचा योग त्यालागिं बोलिजे ८६ जड चै-
तन्य एकत्वें हेमालंकार ऐक्यवत् ऐसें जें पाहणें त्यास महर्षी ज्ञान बो-

लती ८७ दोंश्लोकींयोगवासिष्ठीं वसिष्ठहिअसेरितीं बोलिलाज्ञानश
ब्दाचा तेथेंहीअर्थयेरितीं ८८ योगवासिष्ठश्लोक॥ ॥ द्वौक्रमौचि-
त्तनाशाय योगोज्ञानंचराघव योगोवृत्तिनिरोधोहि ज्ञानंसम्यगवे-
क्षणम् ८९ असाध्यःकस्यचिद्योगो ज्ञानंकस्यचिदेवच प्रकारौद्वौ
ततःसाक्षा-ज्जगादपरमःशिवः ९० प्रसिद्धयोगवासिष्ठीं हेदोन्हीश्लो
कअर्थही हरियेथेंचबोलेल पहावासज्जनींबरा ९१ हेदोनीचित्तना-
शाया योगकींज्ञानराघवा निरोधवृत्तिचायोग ज्ञानसम्यङ्निरीक्ष-
ण ९२ असाध्ययोगकोणासी ज्ञानकोणासिदुर्घट ह्मणूनिदोनि-
प्रकार बोलिलाहेसदाशिव ९३ अर्थभावार्थहीहाची त्यांतसम्य-
ङ्निरीक्षण ह्मणिजेतंतुदृष्टीनें बरेंअंबरपाहणें ९४ दिसेघटअसे
माती ऐसेंसम्यङ्निरीक्षण दिसेविश्वअसेब्रह्म हेदृष्टीज्ञानसंज्ञि-
त ९५ येरितींरघुनाथासी वसिष्ठगुरुबोलिला कृष्णाहीअर्जुनाला-
गीं बोलतोयेचरीतिनें ९६ कींवृत्तिच्यानिरोधाचा जरियोगअसाध्य
हा अभ्यासापरिसज्ञान बरेंसम्यङ्निरीक्षण ९७ धरूनिस्मृतिमा-
तीची जेंघटादिकपाहणें चैतन्यस्मृतिनेंविश्व पाहणेंसम्यगीक्षण
९८ तंतुविस्मरणेंविश्व ह्मणिमागुतिपाहसी यालागिहेंध्यानकरी
ध्यानज्ञानाहुनीबरें ९९ पटींतंतुतसाआत्मा ध्यायींतूंसचराचरीं॥
तेव्हांहाउचितत्याग कर्माचाह्मणवूनियां १०० ध्यानात्कर्मफलत्या-
ग याभावार्थेंचिबोलिला यात्यागावरिजेशांती तोजीवन्मुक्तबोलि-
ला १ याभावेंबोलिलाकृष्ण त्यागाच्छांतिरनंतरम् कींयाध्यानेंअसा
त्याग जीवन्मुक्तसवेंचितो २ बोलिलागूढभावेंजें हेंचिस्पष्टत्रयोदशीं
बोलेलयेथेंभगवान् क्षेत्रक्षेत्रज्ञतत्वही ३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्त-
ज्ज्ञानंमतंमम याश्लोकींस्पष्टबोलेल तत्वजेंजगदात्मक ४ क्षेत्रहेंज-
डहादेह क्षेत्रज्ञक्षेत्रजाणता दोहींतजेंज्ञानत्याचें ज्ञानतेंमजसंमत
५ ऐसेंबोलेलयामाजी क्षेत्रज्ञींज्ञानदीसतें क्षेत्रींजडींज्ञानकैचें ह्म-
णूनिभ्रमतीजन ६ अर्थयाचानकळतां वाखाणितियथारुचि परीतं-
तूवीणपट नसेऐसेंनपाहती ७ घटींमातीदिसेतैसें चैतन्यदिसतें-
जगीं हीकृपेचीकिल्लिज्यांला ठाउकीतेचिजाणती ८ एवंयादुसऱ्या

श्लोकीं पूर्वाध्यायांतजेंहरी विश्वात्मताज्ञानशब्दें बोलिलातेंचिवर्णि
ल ९ पूर्वाध्यायींनिर्गुणींजो योगाभ्यासतयाहुनी श्रेयविश्वात्मक
ज्ञान त्याहूनिध्यानबोलिला ११० तरीआत्माचकळला मगविश्वतदा-
त्मक कळलेंचिदुजेंत्याचें कळणेंज्ञानतेंकसें ११ ह्मणींऐसीअर्जुना-
ला शंकाहोयह्मणूनियां एकब्रह्मद्विधाज्ञेय याअध्यायींनिरूपिलें
१२ ह्मणेलसांगतोंज्ञेय ज्याज्ञानेंमुक्तिपावसी ऐसेंबाराविया श्लोकीं
बोलूनिज्ञेयवर्णिलें १३ त्यांतबाराविया श्लोकीं उत्तरार्धेंकरूनियां व्य-
तिरेकेंतत्त्वशुद्ध सांगेलज्ञेयकेवळ १४ अनादिमत्परंब्रह्म नसत्तन्ना-
सदुच्यते याअर्थेंकरुनीतत्त्व व्यतिरेकेंचवर्णिल १५ दावूनिवेग-
ळीमाती मगसर्वघटांततें दाविजेयेरितींब्रह्म दावीलसत्वरात्वरीं
१६ सर्वतःपाणिपादंतत् इत्यादिमगअन्वयें श्लोकींत्रयोदशींतत्त्व सां-
गेलजगदात्मक १७ तेराविंयाचअध्यायीं श्लोकातेराविंयामधें बो-
लेलअन्वयेंकृष्ण ज्ञेयतेंबहुदुर्लभ १८ ज्ञाताहीससमाध्यायीं बोलि-
येलाअलभ्यकीं वासुदेवःसर्वमिति समहात्मासुदुर्लभः १९ जडा-
च्याव्यतिरेकेंजें शुद्धतेंबहुजाणती नसेसत्तनअसत्ऐसें ज्ञेयजेंये-
थवर्णिल १२० कींविवर्तपणेंविश्व असेब्रह्मह्मणूनियां दृष्टांतबोल-
तीयाचा तत्त्वानुभवनेणती २१ परंतुअन्वयेंसर्व पाहणेंब्रह्मदुर्लभ स-
र्वतःपाणिपादंतत् ऐसेंजेंयेथवर्णिल २२ कींरज्जुदृष्टिसदिसे आधींसर्प
दिसेमग मातीआधींदिसेदृष्टीं तेव्हांकैंचाम्रृषाघट २३ जयाअनुभवेंस-
र्व वासुदेवचिपाहती तेभागवततेज्ञानी तेजीवन्मुक्तदुर्लभ २४ आधीं
दृष्टींदिसेसोनें पाहतांमगभूषण तेंचिसोनेंदिसेजेंसा विश्वद्रष्टाहरी-
चतो २५ दिसूनिहारपेविश्व ब्रह्मीहेंमींजसानग ऐसाअनुभवीलोकीं
दुर्लभाहूनिदुर्लभ २६ याचीकिल्लीगुरुमुखें कळलीपाहिजेपृथक् ज्ञेय
द्विविधयालागीं याअध्यायींनिरूपिल २७ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासात्
ह्मणूनिवदलाहरी पूर्वाध्यायींयाचिभावें कींहोज्ञानकळापृथक् २८
ज्ञानहोउनिहीकोणी विश्वाधिष्ठानविस्मृती करुनीपाहतीविश्व तंतु
विस्मरणेंपट २९ यालागींपूर्वअध्यायीं ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते म्हणू-
निबोलिलाकृष्ण कींध्यानश्रेयत्याहुनी १३० ध्यानतेंहेंचकींपाहे वासु-

देवींचराचर चराचरींवासुदेव आत्माआपणयेरितीं ३१ऐसेंध्यानजया साधे तोयोगभ्रष्टहोइना मुक्तीत्यालायाचजन्मीं याचदेहींनसंशय३२ आरंभीनवमाध्यायीं संगतिश्लोकत्यामधें प्रसंगेंयाप्रसंगातें श्रुतिस्मृत्युक्तवर्णिलें ३३ तस्माद्विश्वात्मकध्यान जीवन्मुक्तिसकारण परंतुआधींविश्वात्म ज्ञानहोइलतेधवां ३४ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासात् ह्मणूनीबोलिलाहरी पूर्वाध्यायींद्विधाज्ञेय याअध्यायांतयास्तव ३५ आणीकस्पष्टबोलेल पूर्वाध्यायोक्तयास्थळीं कींजेसेंकार्यतेरीतीं करावेंध्यानवस्तुचें ३६ पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं मय्येवबुद्धिंनिवेशय ध्यानेनात्मनिपश्यंति ऐसेंतेंयेथवर्णिल३७ मदर्थकर्मकेल्याही ज्ञानस्थितिसपावसी ह्मणूनिबोलिलापूर्वीं तेंहियेथेंनिरूपिल ३८ येथेंबोलेलहरिकीं कर्मयोगेनचापरे ह्मणिजेकर्मयोगेंही पाहतीआत्मवस्तुतें ३९ विश्वात्मध्यानजेंपूर्वीं ज्ञानोत्तरनिरूपिलें अन्येसांख्येनयोगेन ह्मणूनीयेथवर्णिल १४० वेदोक्तसांख्यतें हेंकीं तत्त्वसंख्याकरूनियां चैतन्यजडतत्त्वांत पाहेतंतूपटींजसा ४१ नेणूनियांयाप्रकारें अध्यायद्वयसंगती अर्जुनप्रश्नआरंभीं॥ कोणीकल्पितवाचितो ४२ सातांशतांवेगळातो श्लोकअध्यायतेथुनी इदंशरीरंकौंतेय येथूनभगवान्वदे ४३ तेथूनिचसमश्लोकीं टीकाहीकरितोहरी आतांमागीलजेश्लोक संगतिश्लोकहेपृथक् ४४ अभंग. पूर्वप्रसंगींऐकिलें भक्तिसाकल्यवर्णिलें तेणें संशय घेतले म्हणूनि प्रश्नहेसहा १ देहामाजिललिगाडें निवारुनीयांनिवाडें उघडशब्दूनासांपडे ऐसेंकांहींकल्पीतू २ अहोतोदादुगापार्थिव दांडाइतत्याची ठेव यास्तवपुसेवासुदेव वशझालाजाणून ३ तेथेंतुकयाचेसंगती कांहींप्रसादपंगती लाभेऐसीकेलीयुक्ती नकाघेऊंकंटाळा ४ श्लो० अर्जुनउवाच प्रकृतिंपुरुषंचैव क्षेत्रंक्षेत्रज्ञमेवच एतद्वेदितुमिच्छामिज्ञानंज्ञेयंचकेशव १ दोहा प्रकृतिऔरपुरुखकों छेत्र छेत्रगकहाय यहजाननकीलालसा ग्यानजुग्येयबताय १ ओवी. अर्जुनह्मणेदेवा प्रकृतिपुरुषाचियाभावा क्षेत्रक्षेत्रज्ञनिवडावा ज्ञानज्ञेयइच्छितों १ अभंग देवशिरोरत्नायोगियाचिद्रत्ना ऐकावेंजीप्रश्नादुर्बळाच्या १ ययादेहामाजीठाणेदारराजी बसलेते

आजीचाळवीती २ ऐसेंकांहींभासेतरीबोलावेंसें प्रकृतिविलासेआ-
णीपुरुष ३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञातेंकळोंहें इच्छितें ज्ञानहीज्ञेयतेंतुकाह्मणे ॥४॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-इदंशरीरंकौंतेयक्षेत्रमित्यभिधीयते॥
एतद्योवेत्तितंप्राहुः क्षेत्रज्ञइतितद्विदः॥१॥छ

टी०सम०- देहहाक्षेत्रह्मणुनी कौंतेयाह्मणिजेतसें क्षेत्रज्ञजोया-
सिजाणे तद्वेत्तेबोलतीअसें १ आर्या- हेंतवशरीरपार्था वर्णियेलें
क्षेत्रतत्त्ववेत्त्यांनीं त्यातेंजाणेबाजो तोचिक्षेत्रज्ञबोलिलात्यानीं १ दो-
हा- छेत्रकहतयादेहकों अर्जुनग्यानीलेत जानतहैयादेहकों सो-
छेत्रग्यजकहोत १ ओंवी- श्रीकृष्णह्मणेपार्थापरियेसीं हेंदेहक्षेत्र
जाणावेंयांसी हेंजाणेजोनेमेसीं तोक्षेत्रज्ञह्मणावा १ अभंग-
षड्गुणालंकृतभगवानबोलत लावींबापाचित्तसांगतोंगा १ शब्दा-
च्याआशंकाआल्याघेऊनका पूतनासविरवाजिवीलीम्यां २ देह हेंच
क्षेत्रह्मणुनीपवित्र ह्मणिजेतेंविचित्रकुंतीपुत्रा ३ यासजोजाणेल
क्षेत्रज्ञहोईल तद्वेत्त्याचाबोलऐसातुकीं ४ ॥१॥ श्रीगोपालकृष्णाय॰

श्लो०-क्षेत्रज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतंमम॥२॥छ

टी०-स॰- क्षेत्रज्ञसर्वक्षेत्रींजो तोहीमीजाणभारता दोंहींतजेंज्ञान
त्याचें ज्ञानतेंमजसंमत २ आर्या- क्षेत्रज्ञसर्वभूतीं जोतोमीजा-
णानकरिंअनुमान क्षेत्रक्षेत्रज्ञांचें ज्ञानचितेंहोयजेंमलामान २॥छ
दोहा- सरूपछेत्रगआतमा बसतसबनकेदेह यहीग्यानकोंजानि-
वो मेरोमतहैयेह २ ओंवी- क्षेत्रक्षेत्रज्ञदोन्ही दोंहींचाजाणताह्म-
णूनी तोचिह्मणिजेज्ञानी तोमजमानला २ अभं०- क्षेत्रज्ञसर्वांचेंजो-
तोंनिश्चयाचें मीचऐसावाचेंसांगतोंगा १ भारतातूंजाणनधरीअनुमा-
न दोंहींतजेंज्ञानज्याचेंअसे २ तेंज्ञानमाझेंचीगोष्टीसंमताची तुका
ह्मणेतेंचीबोलेलकीं ३ ॥२॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरब्रह्मस्वरूपिणेनमः

श्लो०-तत्क्षेत्रंयच्चयादृक्चयद्विकारियतश्चय-
त् सचयोयत्प्रभावश्चतत्समासेनमेशृण.३॥

टी०स०-तेंक्षेत्रजेंजसेंजाणे विकारीजेंजयास्तव क्षेत्रज्ञजोज्याप्रकारें संक्षेपेंतेहिआइक ३ आर्या- तेंक्षेत्रहोयजेथुनि जयाविकारेंजसेंहिसंक्षेपें तूंऐकज्याप्रभावें युक्तक्षेत्रज्ञहेंहिसंक्षेपें ३ दोहा-छेत्रजहांतेंहेंभयो जोहेंजैसेंभाय यहप्रकारयामांझहे कहुंसंक्षेपसुनाय ३ ओंवी-तेंक्षेत्रकेसेंजाणिजे आणिक्षेत्रकासयाह्मणिजे यादोंहींचानिवाडावोजें संक्षेपेंआइका ३ अभंग- तेंक्षेत्रजेंजैसेंजयानेंकल्पीलेंसे विकारीजेंजैसेंजयास्तव १ क्षेत्रज्ञतोजाणप्रकारेंचखूण संक्षेपलक्षणसांगूंऐक २ तुकाह्मणेहीतसांगेभगवंत मायाकसाधंततोडावया ३ ॥३॥

श्लो० ऋषिभिर्बहुधागीतंछंदोभिर्विविधैःपृथ-
क् ब्रह्मसूत्रपदैश्चैवहेतुमद्भिर्विनिश्चितैः॥४॥

टी०स०-ऋषीश्वरींबहुविधीं वेदींकरुनिवर्णिलें युक्तसिद्धांतवचनीं॥ ब्रह्म सूत्रींकरूनियां ४ आर्या- बहुधावर्णितऋषिनीं सुज्ञानींहीअनेकविधश्रुतिंत तेंब्रह्मसूत्रपादें सहेतुकेंनिश्चयात्मकेंगीत ४ दोहा-ऋखिनकह्योबहुभांतिजो ओरबेदनहिभाख यहबेदनिनिश्चयकरी कह्योउपनिरवदसाख ४ ओंवी-ऋषींहींबहुतींसांगितलें॥ वेदविधीबोलिलेवेगळाले उपनिषदींनिश्चितकेलें हेंसत्यजाण ४ अभंग-ऋषीश्वरींबहुविधस्वानुभवु वेदींकसमूहूवर्णीलेंसे १ नानायुक्तीत्यांच्या भाषागीर्वाणींच्या सिद्धांतगर्भींच्याठेवण्याज्या २ वाक्याचेप्रबंध ब्रह्मसूत्रबोध करूनीविविध आपादीलें ३ तुकाह्मणेवाणी प्राकृतशिराणि झालीहेकाहाणी नकाह्मणूं ४ ॥४॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-महाभूतान्यहंकारोबुद्धिरव्यक्तमेवच
इंद्रियाणिदशैकंचपंचचेंद्रियगोचराः॥५॥छ

टी०स०-महाभूतेंअहंकार बुद्धिअव्यक्तआठहे दशेंद्रियेंएकमन शाब्दस्पर्शादिपंचक ५ आर्या- पंचमहाभूतेंही बुद्धीअव्यक्तअणिअ-

हंकार एकादशेंद्रियेंने पंचविषयकीरनिजेबहुविकार ५ दोहा-महाभूतअहंकारमति अरुमायाहीजान एकादशइंद्रियबिरवे पंच अगोचरमान ५ ओंवी- महाभूतेंआणिअहंकार बुद्धिअव्यक्तअसेथोर दशेंद्रियांचाविस्तार पांचइंद्रियविषयजाण ५ अभंग-महाभूतेंपांचअहंकारसाच जाणपांऐसाचबुद्धीभेद १ अव्यक्तआठवेंहेंनेर्केचीघ्यावें इंद्रियमेळावेंविपंचक २ मनत्याआगळेंशब्दस्पर्शकळे पंचकंप्रबळेंविषयीक ३ तुकाह्मणेऐसेंचोवीसयामीसें मीचजीवभासेंवाचाद्वारें ५॥५॥

श्लो०-इच्छाद्वेषःसुखंदुःखंसंघातश्चेतनाधृतिः
एतत्क्षेत्रंसमासेनसविकारमुदाहृतम् ॥ ६॥

टी०स०-संघातयाचोविसांचा क्षेत्रइच्छासुखासुख द्वेषप्रतीतिवृत्तीची धारणातद्विकारहे. ६ आर्या- संघातचेतनाधृति वेरेच्छादुःखसौख्यहिविकारी क्षेत्रतुलासंक्षेपें कथिलेंहेंतूंअहेसिअधिकारी ६ दोहा-इच्छासुखदुखचेतना द्वेसधीरताहोय यहजुकत्योसंछेपसों छेत्रग्यानतूंलेय ६ ओंवी- इच्छाद्वेषसुखदुःख देहचेतनाधृतिदेख इतुकीयांतेंक्षेत्रह्मणतीआइक बुद्धिवंतपें ६ अभंग-हिहींदशाऐसीमिळणीसंघातासी क्षेत्रइच्छातेंसीसुखासुखें १ द्वेषप्रतीतिहेवृत्तीचीसत्यहे धारणाजाणहेंतद्विकारू २ तुकाह्मणेऐसेंखटलेंसांचलेंसे तयेंचालेकेंसेंशाहाणीव ३ ॥६॥ श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षांतिरार्जवम् आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमात्मविनिग्रहः ७

टी०स०-श्लाघेचादंभहिंसांचा त्यागक्षांतिअवक्रता भक्तिश्रीगुरुचीशौच स्थिरताचित्तनिग्रह ७ आर्या- मानत्यागअदंभ क्षांतिसरलतातशौचहिअहिंसा स्थैर्यमनोजयशुचिता गुरुसेवाकीरतितापजेहिंसा ७ दोहा- मानदंभहिंसातजे छमासुसरलतामान गुरुसेवासंजमकरन थिरताशौचप्रधान ७ ओंवी- अहंकारनादंभादिधरी हिंसानकरीशांतिआर्जवकरी गुरूचेंभजनअंतरीं पाव-

त्रपणेंअंतःकरणनिरोधी ७ अभंग- श्लाघेचाआधारदंभहीसाचार त्यागशांतिसारअवक्रता १ भक्तिश्रीगुरूचीस्वामीणगुणाची कींज्ञान मार्गींचीदिवटीजे २ शौचस्थिरत्वगाचित्तनिग्रहोगा आणीवीतरागा विषयांच्या ३ वैराग्यअसावेंनिरहंकारभावें तरीसुखभोगावेंतुकयाचें ४।७

श्लोक- इंद्रियार्थेषुवैराग्यमनहंकारएवच॥
जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ८

टी०स०-विषयांमाजिवैराग्य निरहंकारसर्वदा जन्ममृत्युजरारोग दुःखहेदोषपाहणें ८ आर्या- त्यागअहंकाराचा अणिवर्जनइंद्रियार्थतोषाचें दर्शनघडीघडीही जन्मजराव्याधिदुःखदोषांचें ८ दो० बिखयनसोंबैराग्यधरी तजेरहेअहंकार जनममरनसुखदुखजरा व्याधिदोखनिरधार ८ ओंवी- विषयवैराग्यसुखदुःख अहंकारहाहीदेख जन्ममरणव्याधिदुःख यांचेठायींदोषदर्शन ८ अं० जन्महाओखटअहेतींवसोटा झालाबारावाराउधळीजो १ मळमूत्रींशीणलायोनिद्वारेंआला पुढेंगंधीयालायोनीचीगा २ लाचावला हाटींसोडीनापिनकूटी मागेंपुढेंदाटीतिचीकरी ३ ऐसेंजन्मजाणेतेणें न्यायेंमरणें जरारोगघेणेंनित्यदुःख ४ हादोषपहातोतोहाज्ञानीहोतो मुक्तलीलेंजातोतुक्याऐसा ५ ॥८॥ श्रीमद्यदुकुलटिलकाय्यांनमः

श्लो०-असक्तिरनभिष्वंगःपुत्रदारगृहादिषु
नित्यंचसमचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु॥९॥

टी०स०-असक्तलिप्तनाहोणें पुत्रदारगृहादिकीं अनिष्टइष्टहीहोतां समचित्तत्वसर्वदा ९ आर्या- सक्तनहोतांअसणें अलिप्तसर्वत्रदारसुतगेहीं समचित्तनित्यहोणें इष्टानिष्टोपपत्तियोगेंही ९ दो० नेहनपुत्रकलत्रसों तादुखदुःखिनहोय चित्तमेंधरिसमानता भले बुरेकोंखोय ९ ओंवी- स्त्रीपुत्रगृहाचेठायींसंगरहित विषयींनाहींआसक्त इष्टअनिष्टांचेठायींचित्त समचीअसे ९ अभंग- असक्तझालीयालिंपेनकुरुराया पुत्रींकींवाजायापडेदृष्टी १ चांगलेंसद-

नसामग्रीसाधन इष्टत्यादिकरूनअनिष्टादी २ इष्टज्ञाल्यावरीफुगारा नधरी समानचीवरीवृत्तिराखवें ३ सखयासमित्रापार्थाक्षत्रपुत्रा सर्वदायापत्रावाचीतुका ४ ॥९॥

श्लो॰-मयिचानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि॥१०॥

टी॰स॰-अद्वैतयोगेंमद्रूपीं भक्तिअव्यभिचारिणी कंटाळणेंलोकसभे एकांतींबसणेंसदा १० आर्या-पार्थाअनन्ययोगें अव्यभिचारी मतीसममभजनीं तेंसीयाजनसंगीं अप्रीतिप्रीतिपांडवाविजनीं १० दोहा- अटलभक्तिमोमेंधरे सबकोंआतमज्ञान रहेसदाएकांतमें॥ नहींसभासदमान १० ओंवी-असाधारणयोगेंकरूनी दृढभक्तीधरूनी एकांतस्थळींबैसोनी प्रीतीनाहींलोकांठायीं १० अभंग-अद्वैतयोगाचेंभजनयाचे माझीयारूपाचेंलागेवेड १ भक्तीचीशिराणीपरी अव्यभिचारिणी कांतापुण्यखाणीनाथसेवे २एकांताचीप्रीतीजनपदीं खंती कंटाळाज्याचित्तीराजसभे ३ तुकाह्मणेजोणेंधन्यझालेंपणें लोहेंपालटणेंपरीसेनी ४ ॥१०॥

श्लो॰ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वंतत्त्वज्ञानार्थदर्शनं
एतज्ज्ञानमितिप्रोक्तमज्ञानंयदतोऽन्यथा११

टी॰स॰-अध्यात्मबोधींनित्यत्व जडींज्ञानार्थपाहणें हेंज्ञानसाधनेंयाचीं उलटींअज्ञलक्षणें ११ आर्या-अध्यात्मज्ञानरती तत्त्वज्ञानार्थदृष्टिहेंज्ञान कथिलेंतुजम्यापार्था जेंयाव्यतिरिक्ततेंचिअज्ञान ११ दो॰अध्यातमनितग्यानधरे तत्तग्यानकोंदेख यहसबजोमेंकच्छुकहे यही ग्यानअबरेख ११ ओंवी-अध्यात्मींनतसरहोणें तत्त्वज्ञानेंविषयातेंनेमणें जाणिवेच्वेंजाणणें उलटींअज्ञानलक्षणें ११ अभंग- अध्यात्म विचारेंबोधाजाणेंखरें परीतेंप्रखरेंनित्यलगा १ जडींअजडहें निवडीसंदेहें हाचिअर्थपाहेनिजज्ञानीं २ पार्थाहींलक्षणेंशुद्धज्ञानीहोणें आसुचें राहाणेंतयागर्भी ३ हाचीउलटायोगअज्ञानप्रयोग तुकाह्मणेसांगवांयाजाये ४॥११

श्लो॰-ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वाऽमृतमश्नुते

अनादिमत्परंब्रह्मनसतन्नासदुच्यते॥१२॥श्रीः

टी·स०- आतांसांगेनजेंज्ञेय मुक्तिज्ञानेंजयाचिया नआदिअंतजेंशुद्ध ब्रह्मतेंसत्नतेंअसत १२ आर्या- कथितांजेंज्ञेयतुला जाणुनियां अमृतपावतीसत्य तेंब्रह्मअनादिपरम नस्थूलन सूक्ष्मतेंअसेनित्य १२ दोहा- कह्योअमृतसमजानिके जातेंसुगतिजुहोय कारनकारजतेंपरो आदिब्रह्मकोंजोय १२ ओंवी- आतांसांगतोंज्ञेय भक्तिज्ञानेंहोयजय आदिअंतशुद्धहोय ब्रह्मसत्असत्नसे १२ अभंग· आतांतूंह्मणशीज्ञेयवार्त्ताकैसी तेतुझ्याकर्णासीलावीतसों १ जयाज्ञानेंमोक्षआतुडेप्रत्यक्ष नउरेत्यालक्षचौऱ्यांयशींगा २ अनादिअनंतशुद्धाशुद्धिदेत जेथेंमुरेचित्तचांचल्यता ३ नसतनासतउचितसंवाद तुकाह्मणेभेदनिमेजेथें ४॥१२॥

श्लो० सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखं
सर्वतःश्रुतिमल्लोकेसर्वमावृत्यतिष्ठति॥१३॥

टी०स०- तेंरज्जुहेंसर्पहात पायनेत्रशिरेंमुखें सर्वत्रतेंश्रोत्रयुक्त सर्वव्यापूनितेंअसें १३ आर्या- सर्वत्रपादकरजें तैसेंसर्वत्रहोउदाराहे सर्वत्रनयनशिरमुख सर्वव्यापूनिजेंसदाराहे १३ दोहा- सबहिकरअरु चरणशिर त्योंहिमुखदृगकान व्यापरह्योसबजगतमों मोहिदसोंदिसजान १३ ओंवी- सर्वत्रहातपायदिसती शिरेंमुखेंतयाअसती नेत्रकर्णसर्वत्रभासती दशदिशाव्यापूनिअसे १३ अभंग- तेंदोरअहीयादेहाचियाठायां पायनेत्रतयाशिरेंमुखें १ सर्वत्रतेंश्रोत्रयुक्तचि पवित्र व्यापूनिसर्वत्रअसेतेजें २ वैष्णवांच्याराया ऐकेंशब्दायया श्रुतिसंमतीयामिळेस्मृती ३ आतांयाचबोलें होईलरूपकेलें हृयलोकीं भलेंमानीतुका ४॥१३॥

श्लो०- सर्वेंद्रियगुणाभासंसर्वेंद्रियविवर्जितम्
असक्तंसर्वभृच्चैवनिर्गुणंगुणभोक्तृच॥१४॥

टी०स०- सर्वेंद्रियांविरहित विषयेंद्रियभासक जीवत्वींगुणभोक्तें तें जेंसर्वाधारनिर्गुण १४ आर्या- जेंसर्वेंद्रियवर्जित करिसर्वेंद्रि-

यगुणप्रकाशातें सर्वाधारअसक्तहि निर्गुणपरिभोगितोगुणांशातें १४ दोहा- सबबिखयनतेरहितहै सबताकोंअभास संगबिनासबकोंध रे निरगुनकेपरकास १४ ओंवी- सर्वेंद्रियगुणाभासती परीइंद्रियें तयाठायींनसती असक्तअसूनिसर्वांभूतीं निर्गुणहोऊनिगुणभोगी १४ अभंग- इंद्रियेंज्यासत्तेंविषयासघेती किंवाओळखतीखोटेंचां- ग १ विषयइंद्रियेंभासकज्ञालेंजें परीनावीरजेजयामाजी २ जीवींतीं किंवारे गुणभोगाठायीं दीपवतपाहींसाक्षीसदा ३ जेकांरायाऐसेंनि- र्गुणह्मणावें तुक्यानेंजाणावेंसर्वाधार ४॥१४॥श्रीमत्सच्चिदानंदाय:

श्लोक- बहिरंतश्चभूतानामचरंचरमेवच॥
सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयंदूरस्थंचांतिकेचतत्॥१५

टी०स०- बाह्यांतरंगभूतांचें तेंचिस्थावरजंगम अतींद्रियत्वेंअकळ दूरितेंतेंचिसन्निध १५ आर्या- भूतींअंतर्बाह्य व्यापकजेंचरहिआ- णिजेंअचर नकळेसूक्ष्मह्मणूनी सन्निधवर्तेतसेंहिदूरतर १५ दोहा- जेंतजितेंचरहुअचर अंतरबाहिरसोई सबतेंदूरिसुनिकटहै सूछ्- मलखेनकोई १५ ओंवी- भूतींअसेअंतर्बाह्य चरआणिअचरहीहो- य सूक्ष्मह्मणूनिजाणावयाशक्य दूरिअसूनीजवळतें १५ अभंग- ब्रह्मअंतरंगसर्वभूतांलागीं वायुनभअंगींव्यापकत्वें १ स्थावरजंगम तेणेंन्यायेंवागे शून्यतरीजागेसर्वकाळ २ अतींद्रीयपणेंआकळेयो- गींद्रा दूरीजेकांइंद्रासंनिधतें ३ तथेंतोघेणारानिवडीलतुका जोकां ज्ञालाअसकानिकामुका ४॥१५॥

श्लो०- अविभक्तंचभूतेषुविभक्तमिवचस्थितं
भूतभर्तृचतज्ज्ञेयंग्रसिष्णुप्रभविष्णुच॥१६

टी०स०- नसूनीवेगळेंभूतीं वेगळेंसेंहिजेंअसे गिळीउगाळिहीभू- तें धरीहीज्ञेयजाणतें १६ आर्या- भिन्नहिनसूनिभूतीं भिन्नाप- रिराहतेंसमग्रासी तेंज्ञेयहिभूतांचें पोषकआणिनिर्मुनीजगत्रासी १६ दोहा- तामेंभेदकछूनहीं सबतेंरहितविभाग उपजावनना- सनसबे नहिपावतअनुराग १६ ओंवी- भूतांचेठायींअविभक्तअसे

परीविभक्तपणेंदिसे गिळीउगळीअनायासें धरीजाणूनी १६ अभं० नसूनीवेगळेंभूतमात्रागायीं वागेहेनवाईअसंभाव १ ऐसाजेसेंवीतो वेगळीचीपणें त्याचेंकायकोणेंकीजेलगा २ गीळीतोउगळीसर्वभूतां तोची परीनाघेत्याचीओळखण ३ तोचीज्ञेयरूपतुकाह्मणेपाहे धरीही महीहेंऐसेंबळ ४ ॥ १६ ॥

श्लो०- ज्योतिषामपितज्ज्योतिस्तमसःपरमुच्यते
ज्ञानंज्ञेयंज्ञानगम्यंहृदिसर्वस्यधिष्ठितम् ॥ १७

टी०स०- प्रकाशीअंधकारातें असूनीज्योतिवेगळी ज्ञानज्ञेयज्ञानलभ्य सर्वचित्तींअधिष्ठित १७ आर्या- ज्योतींतज्योतिअसें वर्णियलेंपांडवा तमापरतें ज्ञानज्ञेयज्ञान प्राप्यहिसर्वांतरींनयापरतें १७ दोहा- जोत वहूसबजोतमें अंधकारतेपार ग्यानजानिबोहीयमें सबहीकोंनिरधार १७ ओंवी- ज्योतींतजेंज्योती अज्ञानाहूनीपरबोलती ज्ञानज्ञेय असेंह्मणती सर्वचित्तींअधिष्ठूनीअसे १७ अभंग- जेंकांहींप्रकाश आत्मातोतयाचा कांजेरंगत्याचापालटेना १ आंधाराचेंकुंडेंकाळोखें निजबीज असूनीनिस्तेजज्योतिर्मय २ ज्ञानज्ञेयज्ञानलभ्यतेंअर्जुना सर्वहृद्भुवनासत्ताधार ३ अधिष्ठूनीउरेजगत्त्रयांतजें नलागेअंतजें वस्तुतुका ४ ॥ १७ ॥

श्लो०- इतिक्षेत्रंतथाज्ञानंज्ञेयंचोक्तंसमासतः ॥
मद्भक्तएतद्विज्ञायमद्भावायोपपद्यते ॥ १८ ॥ छ

टी०स०- संक्षेपेंक्षेत्रहिज्ञान ज्ञेयहीबोलिलोंक्रमें हेंमाझाभक्तजाणूनीं मत्स्वरूपासपावतो १८ आर्या- ऐसेंक्षेत्रज्ञान ज्ञेयहिउपदेशिलें चिसंक्षेपें मद्भक्तजाणुनीहें मद्भावापावतीअविक्षेपें १८ दोहा- छेत्रग्यानअरुग्येयमें ताकोंदियोबताय इनकेजानेंजोभगत लहेसोमेरे भाय १८ ओंवी- क्षेत्रआणिज्ञान ज्ञेयसांगीतलेंसंक्षेपेंकरून जोमाझाभक्तजाणून माझाप्रसादपावे १८ अभंग- थोडक्यागोष्टींततुजआह्मीवदों पाल्हाळेंविवादोंऐसेंनसे १ क्षेत्रसांगूनीयांज्ञानदर्शवीलें अज्ञानावर्णिलेंथोडक्यांत २ ज्ञेयतरीहेंचक्रमानेंबोलीलों भक्तीनें भू

ललेंतुझ्यासख्या ३ मत्स्वरूपायाचेतोचीतुक्यासम जोकांजाणेवर्म याचेंवीरा ४॥१८॥

श्लो० प्रकृतिंपुरुषंचैवविद्ध्यनादीउभावपि॥
विकारांश्चगुणांश्चैवविद्धिप्रकृतिसंभवान्॥१९

टी०स०-प्रकृतीआणिपुरुष जाणदोघेअनादिहे गुणांविकारांउत्पत्ति जाणप्रकृतिपासूनी १९ आर्या-पुरुषप्रकृतीदोनी जाणअनादी कधींनउद्भवती गुणआणिविकारहिते प्रकृतीपासावजाणसंभवती १९ दोहा-मायापुरुखअनादिहे अर्जुनदोऊजान गुनबिकारसबजो भये मायाहीकेमान १९ ओंवी-प्रकृतिपुरुषांचीस्थिती उभयवर्गे अनादिअसती प्रकृतीपासूनिविकार होती ऐसेंजाणतूं १९ अभंग-प्रकृतीआणीकपुरुषपैंद्वय ज्याभेदींअद्वयविकारलें १ अनादीचपार्थायांचीक्रीडादिसे जेथूनीउमसेभूतलोकु २ आतांरजसत्त्वतमादि त्रीगुण विकारउत्पन्नझालाजीका ३ तुकाजीणेंझालेंप्रकृतीपासूनी प्रकृतीअसूनीअक्षयीनसे ४॥१९॥

श्लोक-कार्यकारणकर्तृत्वेहेतुःप्रकृतिरुच्यते॥
पुरुषःसुखदुःखानांभोक्तृत्वेहेतुरुच्यते॥२०॥

टी०स०-कर्त्तेपणींप्रकृतिहे हेतुहेकार्यकारणीं भोक्तृत्वींसुखदुःखांचा हेतुहापुरुषस्वयें २० आर्या-हेप्रकृतिकार्यकारण कर्तृत्वीं मधियलीसमजहेतूं तैसासुखदुःखाचा भोक्तृत्वींपुरुषबोलिला हेतू २० दोहा-कारनकारजकरनहे मायाइनकोहेत दुखऔसुख केभोगकों वहेपुरुखगहिलेत २० ओंवी-कार्यकारणकर्तृत्व तिहींचें प्रकृतीसकारणत्व सुखदुःखभोगीपुरुषासहेतुत्व ऐसेंबोलिजे २० अभंग-अगळीकदीसेइचेकर्त्तेपणीं पुरुषाकरणींचित्रदावी १ कार्यकांकारणहेतुप्रकृतीचा श्रवणेंजीवींचाबोधुपाहे २ सुखाआणिदुःखाच्याभोक्तृत्वींजोहेतु तुकाह्मणेहोतुपुरुषस्वयें ३॥२०॥श्रीमत्साचिः

श्लो०-पुरुषःप्रकृतिस्थोहिभुंक्तेप्रकृतिजान्गु-
णान् कारणंगुणसंगोस्यसदसद्योनिजन्मसु२१

टी०स०-गुणप्रकृतिचेभोगी प्रतिबिंबूनितज्जळीं नानायोनिनिर्मित्ताया पुरुषाभोगवासना २१ आर्या-प्रकृतिस्थपुरुषहोउनि भोगीप्रकृतिगुणाचिनेणुनीमाया अधमोत्तमयोनिंतही कारणगुणसंगयासजन्माया २१ दोहा-पुरुखप्रकृतिमेंबैठके करतबिखेंकोभोग ऊंचेनीचेजनमकों कारनगुनसंजोग २१ ओंवी-पुरुषप्रकृतिमाजीअसून भोगीप्रकृतीचेगुण ऐसेंसगुणसंगेंकरून नानायोनी जन्मतो २१ अभंग-भोगीप्रकृतीचेगुणांसिपुरुष तज्जळींविशेषबिंबूनीयां १ नानाविधयोनीनिर्मीतयापार्था पुरुषासआस्थाभोगीवासु २ तुकाह्मणेभूलीसेविलीउत्तमें संगींतयाक्रमेंजाणताहा ३॥२१॥श्रीराम्

श्लो०-उपद्रष्टाऽनुमंताचभर्त्ताभोक्तामहेश्वरः
परमात्मेतिचाप्युक्तोदेहेऽस्मिन्पुरुषःपरः२२

टी०स०-जोद्रष्टाजाणताभर्त्ता परमात्मापरेशाजो तोचिभोक्तादुजादेहीं पुरुषप्रतिबिंबजो २२ आर्या-द्रष्टाअनुमोदकही पुरुषहिभोक्तामहेश अणिभर्त्ता यापरिबोलियलातो यादेहाहूनिअसेपरअकर्त्ता २२ दो०परमातमकोंदेहतें न्यारोजानतलोय साच्छीभरताभोगता ईश्वरनिरगुनहोय २२ ओंवी-पाहताअनुमोदनदेता ईश्वरपोषकआणिभोक्ता॥ तोचीपरमात्माह्मणिजेतत्त्वतां देहींपरमपुरुषतो २२ अभंग-जोद्रष्टा जाणताभर्त्तापरमात्मा परेशाचिदात्माअव्ययजो १ अर्जुनागातोचीदुजादेहींभोक्ता पुरुषअनुरक्ताप्रतिबिंबे २ मार्गदुर्लभनोजेथेंकांसांपडे तुकयासवेडेंजेणेंकेलें ३॥२२॥

श्लो०-यएवंवेत्तिपुरुषंप्रकृतिंचगुणैःसह॥स-
र्वथावर्तमानोऽपिनसभूयोऽभिजायते॥२३॥

टी०स०-जाणेलजोयापुरुषा गुणेंसीप्रकृतीसही वर्त्तेजरीप्रपंचीं तो तरीजन्मानयेपुन्हा २३ आर्या-यापरिपुरुषप्रकृति जाणेगुणसहितत्यांतनरकोणी असनांहितोप्रपंचीं नपवेजन्मासिजाणपरतोनी २३ दोहा-जोकोउऐसेपुरुखलखे प्रकृतिअरुगुणभाय सोक्योंहीजगतमेरह्यो बहुरिनउपजेआय २३ ओंवी-प्रकृतीपुरुषआणि गुण ऐसेंजयासीझालेंज्ञान तोसंसारींअसून पुन्हाजन्मानये २३

अभंग- जाणेलकींजोयापुरुषासकोणी प्रकृतीसीगुणीविकारा च्या १ प्रपचींजरीकांवर्तलातोनर नबाधेशरीरहूंहूंत्याच्या २ जा न्हवीनदाकींमेल्यामंगळजें ऐशास्थळींविरजेआत्मातुका ३॥२३॥

श्लो०- ध्यानेनात्मनिपश्यंतिकेचिदात्मानमा त्मना अन्येसांख्येनयोगेनकर्मयोगेनचापरे२४

टी०स०-पाहतीनिर्विशेषात्मा ध्यानेंकोणीकितेकते सांख्येंविश्वात्म योगेंही कर्मींब्रह्मअसेकिती २४ आर्या- कोणीत्हृदयींचिंतीध्या नेंआत्म्यासिपाहतीअपर कोणीसांख्येंयोगें पाहतिकर्मेंहितोचियो गपर २४ दोहा- देहमांझआतमलखे कोउकरनपुनिध्यान सांख्य जोगअरुकरमकरे लखनकरमसहग्यान २४ ओंवी- ध्यानेंपाहती कोणी कोणीदेखतीआपणआपणेनी कोणीसांख्ययोगेंकरूनी को णीकर्मयोगें २४ अभंग- पाहातीजेयोगीनिर्विशेषआत्मा ध्यानींस च्चिदात्मालक्षूनीयां १ कोणीकितेकतेसांख्याचेविचारें विश्वात्माहाबरें न्याहाळीती २ योगेंहीकर्मेंहीब्रह्मऐसेकिती आपुलालेमतींसारिखे गा ३ तुकाह्मणेपंथज्यासजोआवडे तेणेंकेलेंउघडेलोकांनेसें ४।२४

श्लो०- अन्येत्वेवमजानंतः श्रुत्वाऽन्येभ्यउपास ते तेपिचातितरंत्येवमृत्युंश्रुतिपरायणाः॥२५

टी०-स०- आत्मानेणूनिहीकोणी आइकोनिउपासिनी मृत्युसिंधू सितरती तेहीश्रवणतत्पर २५ आर्या- कोणीत्हृदयींऐसें गुरु वचनेंमात्रऐकुनीपुरती पार्थाउपासितीते श्रवणींतत्परहिमृत्युतें तरती २५ दोहा- जोआतमजानतनहीं सुनिकेओरनयेज मन उपासनाकरतहें भवभयमृत्युतरेज २५ ओंवी- आणिजेअज्ञान असती गुरूपासावजाऊनिउपासनाकरिती तेमृत्युसंसारींतरती॥ श्रुतिपरायण २५ अभंग- आत्मानेणूनीहीकोणी ऐकुनितेसेंबा खाणी १ अन्यउपासितीभावें मृत्युसिंधूसतरावें २ तेहीतत्परश्रव णीं तुकाह्मणेज्ञानखाणी ३॥२५॥

श्लो०- यावत्संजायतेकिंचित्सत्त्वंस्थावरजंगमम्

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ ॥२६॥श्रीः

टी०स० प्रतीतिउपजेजेजे जेव्हांजेव्हांचराचरीं क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगें ते-जाणभरतर्षभा २६ आर्या- जितुकेंजेंकांहोतें पार्थास्थावरतसेंचि जंगमतें क्षेत्रक्षेत्रज्ञाच्या योगेंतेंजाणवेदशास्त्रमतें २६ दोहा- जितेजीवयाजगतमें स्थावरजंगमहोत छेत्रओरछेत्रग्यतें तेसबलेत उदोत २६ ओंवी- जेंआकारासीआलें स्थावरजंगमबोलिलें क्षेत्रक्षेत्रज्ञापासूनिझालें तेंजाणभरतर्षभा २६ अभंग- उपजेजेजेकांप्रतीत सृष्टिकारणसंभूत १ चराचरींजेव्हांजेव्हां नसरेचित्तअव्हासव्हा२ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगें हैतविध्येसंप्रयोगे३ जाणभरतर्षभातेंतूं तुक्याहोय पारंगतूं४॥२६॥

श्लो०समंसर्वेषुभूतेषुतिष्ठंतंपरमेश्वरम्॥ विनश्यत्स्वविनश्यंतंयःपश्यतिसपश्यति॥२७॥श्रीः

टी०स०- समानसर्वांभूतींजो आहेत्यापरमेश्वरा अनित्यांतहित्यानित्या जोपाहेतोचिडोळस २७ आर्या- राहेभूतींजोसम भूतविनाशींनंनाशाज्याअसतो परमेश्वरासियापरि पार्थाजोपाहणारडोळसतो२७॥ दोहा- परमेसरसबजगतमें बेठेएकसमान तिन्हेंनसतबिनसेनही॥ जोजानिबोसूजान २७ ओंवी- सर्वभूतांतरीं ईश्वरआहेसर्वांतरीं भूतेंनासूनआपणनाशनपावेनिर्धारीं हेंपाहेतोडोळस २७ अभंग- सर्वांभूतींजोसमान नसेउंचनीचस्थान १ परमेश्वरआहेतया लावीमानसअक्षया २ अनित्यांतहिनित्या घेतूंप्रतीतीनेंसत्या ३ तोचिडोळसजो पाहे तुकाव्यापीअंतर्बाह्ये ४॥२७॥

श्लो०-समंपश्यन्हिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरम् नहिनस्त्यात्मनात्मानंततोयातिपरांगतिम्॥२८

टी०स०-परीतंतूंअसेंपाहे सर्वत्रसमईश्वरा नएकतोआत्मघाती जाय मुक्तीसत्यावरी२८ आर्या- ईश्वरसमसर्वत्र स्थितपाहेतोचियाउपरमगती आपणआपुल्याघाता नकरूनहिपावतोचिपरमगती२८ दोहा· ईश्वरकोंसबठोरजो जानतसमताभाय आतमहीसोहोहीनहीं रहेप-

रमगतिपाय २८ ओंवी– परमात्मासमआहे असेंसमबुद्धिपाहे तोआ-
त्मघातीनहोये जोआपणाओळखे २८ अभंग- असापाहेपरीतंतू दे-
ऊनदृष्टीलाएकांतू १ समईश्वरासर्वत्र पाहेअदेखणेंनेत्र २ आत्मघातीनए-
कनो देहासहपावनहोतो ३ त्यावरिजायमुक्तीपदा तुकयानलागेआपदा
४।२८

श्लो०-प्रकृत्यैवचकर्माणिक्रियमाणानिसर्वशः॥
यःपश्यतितथात्मानमकर्त्तारंसपश्यति॥२९॥श्रीः

टी०स०-प्रकृतीनेंक्रियासर्व करिजेतातिजोअसें पाहेतेव्हांआत्मयाचें
तोअकर्तृत्वपाहतो २९ आर्या- कुंतीनंनयाकर्मे करितीतेजाणसर्वही
प्रकृती आत्माकर्त्तानअसें पाहेजोतोचिपाहतोसकृती २९ दोहा-मा-
याजकरतकरमसब जीवअकारतेजोय जानतजोयहभेदकों लह-
तआनमासोय २९ ओंवी- कर्मेआणिसत्क्रिया जाणप्रकृतीपासूनियां
असेंपाहेआपणयां अकर्त्तृत्त्वपाहतातो २९ अभंग- सर्वक्रियाप्रकृ-
तीनें करिजेतानिस्कमनें १ असेंपाहेतोसर्वदा नेघेपातकआपदा २ पैं-
गातेव्हांआत्मयाचें तोपाहतोअकर्त्याचें ३ अकर्तृत्वीकेंचादोष जैसा
तुकाचनिर्दोष॥४।२९॥

श्लो०-यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति॥
ततएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा॥३०॥श्रीशं

टी०स०-देखेजडतरंगांतें एकाचैतन्यसागरीं त्यापासूनिचविस्तार तें-
धवांब्रह्मपावतो ३० आर्या- भूतांचेंनानात्वहि एक्याब्रह्मींचआणिवि-
स्तार ब्रह्मापासुनिपाहे पावेब्रह्मप्रपंचनिस्तार ३० दोहा- इकआतम-
मेंस्थितकरे सबप्राणिनकेभाय आनमहीतेबिस्तरे लखिसोब्रह्मजुभा-
य ३० ओंवी- ह्मणूनिवेगळालेसर्वाभूतीं आत्मयातेंएकत्वेंदेखतीजें-
बोलिलीविस्तारस्थिती तेब्रह्मपावतीनिश्चयेंसीं ३० अभंग- तरंगातें
देखेजड परीबुद्धिचानीवाड १ एकाचैतन्यसागरीं बाबुडवीकल्पलह-
री २ विस्तारतोत्यापासून गंधींव्यापितीम्कमन ३ तुकाह्मणेसांडोमावा
ब्रह्मपावतोतेधवां ४।३०॥

श्लो०-अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः
शरीरस्थोऽपिकौंतेयनकरोतिनलिप्यते ३१॥श्रीः

टी०स०- अनादित्वेंनिर्गुणत्वें चिदात्माअविनाशिहा असूनिसर्वदेहीं ही अकर्ताबद्धजोनव्हे ३१ आर्या- निर्गुणअनादिह्मणुनी अविनाशीजाणसत्यपरमात्मा देहींअसूनिअकर्ता नित्यअसेंजाणतोचि सुमहात्मा ३१ दोहा- आदिअंतसोंरहितहों निरगुनआतमहोय देहीमांजबहीरहे करमनिलिप्त नहोय ३१ ओंवी- तोनिर्गुणआत्मा त्याआदिनाहीं असापरमात्माअव्ययपाहीं संसारींअसूनिकांहीं अकर्तालिप्तनव्हे ३१ अभंग- अनादित्वेंजोकांअसे निर्गुणत्वेंतोविलसे १ चिदात्माचह्मणतीज्यास अजपाहतांअविनाश २ असूनीहीसर्वशरीरीं अकर्ताचनिर्विकारी ३ नव्हेलिप्तहेंनवल तुकयाप्रेमें देतोडोल ४ ॥३१

श्लोक- यथासर्वगतंसौक्ष्म्यादाकाशंनोपलिप्यते
सर्वत्रावस्थितोदेहेतथात्मानोपलिप्यते ॥३२॥

टी०स०- नलिंपेजेविआकाश सूक्ष्मत्वेंसर्वहीस्थळीं सर्वत्रसर्वादेहींही तसाआत्मानलिंपतो ३२ आर्या- जेसासूक्ष्मत्वास्तव सर्वगनासीनलेपहिनभास तैसासर्वव्यापक देहींआत्माअलिप्तअवभास ३२ दोहा- जोअकाससूछमबसे सबमेंलिपेजनाहि त्योंहिहियेपरमातमा लिप्तनदेहनमांहो ३२ ओंवी- जेसा आकाशघटींसूक्ष्महोऊन असेघटें नलिंपेजाण तैसाआत्मादेहींअसून अलिप्तपैं ३२ अभंग- नभालिंपेनाकोंनेंया वसवूनीछिन्नठायां १ सर्वस्थळांतसूक्ष्मजें स्थळदोषना आपजे २ सर्वादेहांतसर्वत्र तेवींव्याप्यव्यापीसूत्र ३ आत्मालिप्तनेव्हां होये तूकापीडेकलिभयें ४ ॥३३॥

श्लो०- यथाप्रकाशयत्येकः कृत्स्नंलोकमिमंरविः
क्षेत्रंक्षेत्रीतथाकृत्स्नंप्रकाशयतिभारत ॥३३॥

टी०स०- जसाप्रकाशितोलोक सर्वहीएकभास्कर क्षेत्रज्ञसर्वक्षेत्रांतें प्रकाशीएकभारता ३३ आर्या- सकळहिलोकांजेसा कौंतेयाप्रकाशहाचरवी क्षेत्रक्षेत्रज्ञहितो तेसाकरुनीप्रकाशसंचरवी ३३ दोहा- जोप्रकासएकेकरें सबजगसूरजदेव त्योंसबहीकेदेहमें परमातम

कोभेव ३३ ओंवी- जैसासूर्यएक सर्वजनाप्रकाशक तैसासर्वदेहींजीवप्रकाशभासक भारतायेशीनीं ३३ अभंग- एकजैसाप्रकाशितो सर्वहीजगभास्करतो १ सर्वक्षेत्रांतेंक्षेत्रज्ञ प्रकाशितएकसूज्ञ २ ऐकभरतवंशोत्पन्ना भारतीतूंभक्तराणा ३ भक्तराजतुकाकेसा धनलोभ्या जैसापैसा ४।३३

श्लो०-क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरंज्ञानचक्षुषा॥भूतप्रकृतिमोक्षंच येविदुर्यांतितेपरम्॥३४॥श्री:

टी०स०- हाक्षेत्रज्ञक्षेत्रभेद क्षेत्रींहीज्ञानदृष्टिनें जडत्वभूतसंस्कार सोडुंजाणतिमुक्त्ते ३४ **आर्या-** तेंज्ञानचक्षुयोगें क्षेत्रक्षेत्रांतउभयअंतरतें मोक्षहिजनप्रकृतिचा जाणतिपदपरमत्यानअंतरतें ३४ **दोहा-** क्षेत्रओरक्षेत्रग्यके भेदलखेजोकोय जीवप्रकृतीमोक्षकों जानेसुगत जुहोय ३४ **ओंवी-** ऐसाक्षेत्रक्षेत्रज्ञांचाभेद जोदेखेज्ञानचक्षुकरूनी शुद्ध पंचभूतेंआणिप्रकृतिमोक्षजाणूनिनिबंध तोपावेपरमगती ३४॥ **अभंग-** हाक्षेत्रज्ञक्षेत्रभेद तुजदर्शवूंप्रसाद १ ज्ञानदृष्टीनेंक्षेत्रही दाखविलेंयेथेंपाहीं २ भूतसंसारजडत्व जाणेंसोडूंत्यामुक्तत्व ३ तुकाविनविंतोसंतां ऐकामागीलसंमता ४॥३४॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेक्षेत्रक्षेत्रज्ञयोगोनामत्रयोदशोध्याय:॥१३॥श्रीकृष्ण

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींयात्रयोदशीं
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं १

अभंग- झालेप्रसंगपैंतेरा जनार्दनमुख्यगिरा १ येथेंज्ञानआणिजड क्षेत्रक्षेत्रज्ञनीवाड २ केलापुढेंचौदाव्यास ऐकाठेवूनीमनास ३ वदेसंजयाकुरुपती श्रोत्यातुकयासंगती ४ शेवटींचेअध्येसाहा ज्ञानकांडअसेपाहा १ स्फटेपापतापओघ परप्राप्तीचेंअमोघ २ शिष्यशिष्याचासेवक प्रार्थीतुकयाचारंक ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांत्रयोद०

चतुर्दशाध्यायप्रारंभ:

वामन- बोलिलाप्रकृतिक्षेत्र आत्माक्षेत्रज्ञपूरुष याअध्यायींप्रकृतिच्या

गुणाचेभागबोलतो १ अभंग- गुणउकलऐकावा ऐसेंजोवाबाटलें १ज्या-
चेंबेचाड अंतर दावीफेरभ्रांतीचा २ ऐसेंअर्जुनाचेमनीं मोक्षदानीउमजे ३
पुसूंतेंचवांछीजोकां बोलेतुकावरदानी ४॥ ॥श्रीमद्यदुकुलटिलकायनमः

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-परंभूयःप्रवक्ष्यामिज्ञानानांज्ञानमुत्तमम्
यज्ज्ञात्वामुनयःसर्वेपरांसिद्धिमितोगताः॥१॥

टी०स०- ज्ञानांतउत्तमज्ञान थोरसांगेनतेंपुन्हा जेंजाणूनिमुनीसर्वं सि-
द्धिंकैवल्यपावले १ आर्या- पुनरपिपरमज्ञान ज्ञानोत्तमजेंहरीकुबुद्धी-
तें कथितोंज्यातेंजाणुनि गेलेमुनिवर्यपरमसिद्धीतें १ दोहा- परमजु
उत्तमग्यानसों तोकोंदेतबनाय ज्याहीजानिकेमुनिसबे रहेसुगतिकों
पाय १ ओंवी- मागुतीसांगेनपरम ज्ञानाचेंज्ञानउत्तम ऋषीजेंब्रह्म-
जाणून येथूनसिद्धीपावले १ अभंग- ज्ञानीउत्तमतेंज्ञान जेंस्वभान
निर्मळ १ पुन्हासांगेनतेंथोर फोडीघोरभवांध २ मुनीसर्वजेंजाणुनी अ
नुदिनींतत्पर ३ सिद्धीपावलेकैवल्य जिणेंसाफल्यतुकयाचें ४॥१॥छ॥

श्लोक- इदंज्ञानमुपाश्रित्यममसाधर्म्यमागताः
सर्वेऽपिनोपजायंतेप्रलयेनव्यथंतिच॥२॥श्री:

टी०स०- याचिज्ञानाश्रयेंमाझें सारूप्यादिकपावले होतांहीसृष्टिन-
व्हती नपावतिलयींव्यथा २ आर्या- याचिज्ञानाधारें ठेलेमद्रूपहो-
उनीसुमती जन्मतिसृष्टींनतने प्रळयींपार्थाकधींननेभ्रमती २ दोहा-
याहिग्यानकोसेवक मेरोलह्योसरूप प्रलयव्यथातिनकोंनही परेन
तेभवरूप २ ओंवी- हेंज्ञानजिहीं आश्रयिलें माझेंसमानत्वपावले
भवसागरींतेनआले नाशाकाळींत्यांनाशनसे २ अभंग- माझेंयाच
ज्ञानाश्रयें महदाश्रयेंत्यागूनी १ पावलेसारूप्यसिद्धी दीजेसमाधीशुका-
ची २ सृष्टीनव्हतीहोतांही स्थितीदेहींविराली ३ लयींव्यथानपावती त्या
गामूतींतुकयाच्या ४॥२॥

श्लोक- ममयोनिर्महद्ब्रह्मतस्मिन्गर्भंदधाम्यहं
संभवःसर्वभूतानांततोभवतिभारत॥३॥श्रीशं

टी०स०- महत्तत्त्वात्मकब्रह्म जीवतींमजहेतुतें चिदंशठेवितोंत्यांतमी

तेव्हांविश्वहोनसे ३ आर्या- माझीगर्भाधान स्थानप्रकृतीअसेचितीमा-
जी गर्भाधानकरीतों भूतांचींहोतितेथुनीराजी ३ दोहा- ब्रह्मप्र-
कृतिमोजोरहे तामेंगरभठराय उपजावतसबसृष्टिहों अर्जुनचितमें
लाय ३ ओंवी- प्रकृतिमाझेंगर्भाधानस्थान तेथेंमीकरींबीजारोपण
तेव्हांसर्वभूतांचेंजनन होतसेगाभारता ३ अभंग- महत्तत्वात्मकब्र-
ह्म तुजसकगमसांगतों १ मजहेतुनेंजीवतीं मूळतत्वींचाझाडा २ त्यांत
ठेवितांचिदंश उरेअंशमूळभूत ३ विश्वहोतसेंमीतेव्हां तुकाजेव्हांयेज-
न्मा॥४।३॥

श्लो०-सर्वयोनिषुकौंतेयमूर्तयःसंभवंतियाः
तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजप्रदःपिता॥४॥श्री

टी०स०-होतीदेहपितात्यांचा मीदेतोंजीववीर्यजें ब्रह्ममहत्तत्वमाता त्या-
च्याभूतांशशोणितें ४ आर्या- सर्वहियोनीमाजी जेजेहोतातिपांडवा
देह त्यांचीमायाप्रकृती बीजप्रदमीपितानसंदेह ४ दोहा- जेजेमूरत
होतहैं सबजोनिनमेंआय तिनकोंहोंहीजीवहों मैंहिपिताओमाय ४
ओंवी- सर्वांचेगर्भींकुंतीसुता ज्याज्याव्यक्तिहोतीत्यांचामाता प्रकृती
आणिअसेंपिता बीजनिक्षेपकर्तामी ४ अभंग- होतीदेहोसत्तीत्यां-
च्या अधिकाराचामीबाप १ जीववीर्यमीदेतोंजो उपजोनिपजोरचितवे
ळें २ ब्रह्ममहत्तत्वमाता कुंतीसुताऐकरे ३ त्याचाभूतांशशोणितें करीतु
क्यातेंउत्पन्न ४।४॥

श्लो०-सत्त्वंरजस्तमइतिगुणाःप्रकृतिसंभवाः
निबध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिनमव्ययम्॥५॥

टी०स०-प्रकृतीचेचगुणहे सत्त्वआणिरजस्तम देहींबाधतिहेजीवा॥
यागुणातीतअव्यया ५ आर्या- सत्त्वरजस्तमहेगुण प्रकृतीपासु-
निहोतियादेहीं बाधितिअव्ययजीवा जेणेंअपणासिमानितोदेही ५॥
दोहा- सत्त्वरजोतमगुनभये मोहीतेंतूंमान देहमांझयाजीवकों ये-
हीबाधतआन ५ ओंवी- सत्त्वरजतमहेगुण झालेप्रकृतीपासून देहा-
सवेंदेऊन मी गुणातीतअव्यय ५ अभंग- गुणपर्वेप्रकृतीचे उत्प-
त्तीचेंकारण १ सत्त्वआणिरजतम पुरुषोत्तमसांगतूं २ देहींबाधतीहे

जोडा वनओलावापाण्यानें ३ गुणातीतअव्ययजो अंतिमजोतुकया ४॥

श्लोक-तत्रसत्त्वंनिर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम्
सुखसंगेनबध्नातिज्ञानसंगेनचानघ ॥ ६ ॥ श्री

टी०स०-त्यांतजेंसत्त्वनिर्दोष निर्मलत्वेंप्रकाशक सुखेच्छाविषयज्ञान यासंगेंयासबाधतें ६ आर्या- सत्त्वअनामयतेथें निर्मळलक्षणुनीअसे प्रकाशकर ज्ञानसुखाच्यासंगीं बांधीजीवाकरूनियांनिकर ६ दो० निर्मलओरप्रकाशक सत्‌गुणशांतिसुभाय ग्यानसंगसुखसंगसो बाधतजीवहिआय ६ ओंवी- सत्त्वगुणहानिर्मळ धर्मप्रकाशशीळ सुखसंगींबाधेप्रबळ ज्ञानसंगींअनघ ६ अभंग- त्यांतनिर्दोषसत्त्वजें ममतेजेंविराजित १ प्रकाशकनिर्मळत्वें नकर्तृत्वेंअहंकारें २ सुखेच्छाविषयज्ञान सावधान याविषयीं ३ यासीबाधतेंयासंगें तुकानलगेमगसंगीं ४ । ६ ॥

श्लो०-रजोरागात्मकंविद्धितृष्णासंगसमुद्भवं
तन्निबध्नातिकौंतेयकर्मसंगेनदेहिनम् ॥ ७ ॥

टी०स०-रजतेंविषयप्रीति तृष्णासंगींसमुद्भवे बाधेयालाकरवुनी कर्मेंविषयसाधनें ७ आर्या- करिअनुरागहितृष्णा संगापासूनिहोतिसत्त्वरजें कर्माच्यासंगींहा जीवअसेबद्धजाणत्याचिरजें ७ दो० रजगुनराजसरूपहे तृष्णासंगहिहेत करमसंगकोरजीवकों याहीबंधनदेत ७ ओंवी- इच्छात्मकजाणरजोगुण होयतृष्णासंगेंकरून तोबाधेकर्मसंगेंकरून पुरुषातेंगाअर्जुना ७ अभं०-विषयप्रीतीतोचि रज धरीकाजकामाचें १ तृष्णासंगसमुद्भवें मगभवावेंमनेच्छा २ करवूनी बाधेयाला कर्मीवेलाजीवात्मा ३ कर्मेंविषयसाधनें तुकामनेंविरला ४ ॥ ७ ॥

श्लोक०-तमस्त्वज्ञानजंविद्धिमोहनंसर्वदेहिनां
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नातिभारत ॥ ८ ॥

टी०स०-तमआसक्तअज्ञानें करीमोहजडपणम असावधानतानिद्रा आलस्येंनमबाधतें ८ आर्या- मोहकसर्वहिजीवा अज्ञानेंहोयपांड-

वानमतें अलसप्रमादनिद्रे माजीजीवासबांधुनीतमतें ८ दो० होत जुतमअग्यानतें मोहतसबकोजीव विह्वलतानिद्राअलस इनसोबांधतहेव ८ ओंवी- अज्ञानींझालातमोगुण सर्वांमोहकरीजाण विस्मरणअलसनिद्रेन तमबाधितसे ८ अभंग- तमआत्मत्वेंअज्ञान गूढमनेंसंकल्प १ करीमोहोजडभ्रम चुकेवर्मज्यासाठीं २ निद्रा असावधपणीं होयहानीआयुष्या ३ तमबाधतेंआळसें तुकानसेजयांत ४।८

श्लो०-सत्त्वंसुखेसंजयतिरजःकर्मणिभारत॥
ज्ञानमावृत्यतुतमः प्रमादेसंजयत्युत॥९॥श्री

टी०स०-सुखांतप्रबळेंसत्व कर्मांतप्रबळेंरज असावधत्वींज्ञानास वेष्टुनींप्रबळेतम ९ आर्या- करितेंरजकर्मातें सत्त्वकरीपांडवाप्रसादातें ज्ञानातेंआंवरुनी करितेंपार्थातमप्रमादातें ९ दोहा- सतगुणसुखमेंबढतहै करमरंजोगुनहोय अलसमेंतमगुणबढे रहतग्यानसब खोय ९ ओंवी- सुखेंसीयोगकरीसत्वगुण कर्मकरीरजोगुण ज्ञानलपवीतमोगुण प्रबळतमेंवेष्टुनी ९ अभंग - सत्त्वप्रबळेसुखांत येमुखांतरुचिजेवीं १ कर्मांतप्रबळेरज जेवींखाजकर्मठा २ असावधानीयाज्ञानें तेणेंमानेतेतमीं ३ तुकानसेरेजयांत जरीस्वयातरुसली

श्लो०-रजस्तमश्चाभिभूयसत्त्वंभवतिभारत
रजःसत्त्वंतमश्चैवतमःसत्त्वंरजस्तथा॥१०॥

टी०स०-मोडूनियांरजतमा प्रबळेसत्त्वभारता रजसत्त्वतमामोडी तमसत्त्वरजांसतें १० आर्या- मोडुनिरजतमहोतो सत्त्वगुणोत्कर्षहें मलागमतें सत्त्वतमामोडुनिरज रजसत्त्वाहोयमोडुनीतमतें १० दो० रजगुनतमगुनमेलिके रहतसत्त्वगुनपूरि रजसत्त्वनकोंमेलितम रजतेंसततमदूरि १० ओंवी- रजतमातेंपराभवून सत्त्वगुणहोय अर्जुन रजहोयसत्त्वतमभोडून सत्त्वरजांसीतमहोय १० अभंग- रजतमासमोडुनी येवाढुनीसत्त्वांश १ तमसोडीरजसत्त्वां स्वकर्तृत्वादर्शवी १ तमसत्त्वनुरेजेव्हां रजतेव्हांविस्तारे ३ एकाउंचीदोनीखांचे

हेंतुकयाचेसकशब्दीं ४॥१०॥

श्लो०-सर्वद्वारेषुदेहेऽस्मिन्प्रकाशउपजायते॥
ज्ञानंयदातदाविद्याद्विवृद्धंसत्त्वमित्युत॥११॥

टी० स०-सर्वेंद्रियांनदेहींच्या प्रतीतीबरवीजर्यां आणिजेव्हांज्ञानतेव्हां ज्ञाणावेंसत्त्ववाढलें ११ आर्या- ज्ञानप्रकाशहिकरी करिसर्वेंद्रिय गर्णाप्रकाशातें तेव्हांतेंसत्त्वपदा जाणावेंवाढलेंविकाशातें ११ दोहा. सबद्वारनमेंदेहके जीवप्रकासकग्यान सत्वगूनतबहीबढ्यो अर्जुनइहतूंजान ११ ओंवी- सर्वेंद्रियींशरीरीं प्रकाशज्ञानहोयजरी सत्वगुणवाढेतरी असेंहोतसे ११ अभंग- सर्वदेहींहीइंद्रियीं रवीजचींप्रतिबिंबे १ आणिजेव्हांज्ञानतेव्हां जाणेसत्वावाहाड २ तुकाह्मणे देवमन..तेंआधीनसत्त्वाच्या ३ ॥११॥

श्लो०-लोभःप्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमःस्पृहा
रजस्येतानिजायंतेविवृद्धेभरतर्षभ॥१२॥श्रीश

टी०स०-प्रवृत्तिकर्मीआरंभ लोभआणिअशांतता आणीस्पृहाहेविकार विलासरजवाढतां १२ आर्या- करवीकर्मसदाजें अशांतिलोभप्रवृत्तिसींभजतें इच्छाहीकरितेंबहु वृद्धिंगतजाणिजेतदारजतें १२॥ दोहा- बढतरजोगुनहैजबे इनसरीरमेंआय लोभकरमउदीमअसन इननेजूप्रगटाय १२ ओंवी- विषयींलोभवृत्ती कर्मारंभआणिअशांती इच्छाभरतश्रेष्ठाहोती विलासरजोगुणाचा १२ अभंग- आरंभ प्रवृत्तीकर्मीं धरीऊर्मीचित्ताचीं १ अशांतताआणिलोभ देतक्षोभत्रिलोकीं २ विकारआणिस्पृहा करितीमहाकुचेष्टा ३ रजवाढतांविलासे तुकींपोसेंशिरेना४॥१२॥

श्लोक-अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्चप्रमादोमोहएव-
च तमस्येतानिजायंतेविवृद्धेकुरुनंदन॥१३॥

टीका-सम०-कांहींसकचेनावर्तेना देहआणिअसावध बरेंवाईटनकळे वाढतेंतमजेधवां १३ आर्या- अज्ञानअप्रवृत्ती प्रमादआणिमोह जेधवांवाढे तेव्हांजाणसख्यातूं तमलेंवृद्धीसपावलेंगाढें १३ दोहा- अर्जुनजबहीकरतहे तमगुनआयप्रकास अलसमोहअग्यानतें म-

नमेंकरतबिलास १३ ओंवी- अस्फूर्तिअळसविसर असावधमोहफा-
र तमोगुणाचाव्यापार कुरुनंदना १३ अभंग- कांहींवर्त्तेनानस्फुचे
घरभुलीचेंकारण १ देहआणिअसावध परिक्रोधजागतो २ नकळेबरेंकीं
वाईट पडेकोरआधणीं ३ तमजेधवांवाढलें गुणवुकातेंनिरूपी ४॥१३॥

श्लो०-यदासत्त्वेप्रवृद्धेतुप्रलयंयातिदेहभृत्॥
तदोत्तमविदांल्लोकानमलान्प्रतिपद्यते॥१४॥

टी०स०-वाढलेंसत्त्वअसतां देहधारीमरेजरी ज्ञातेउत्तमज्यालोकीं॥
ज्ञातीतोजायत्यांप्रती १४ आर्या- सत्त्वोत्कर्षामाजी देहोपावेजरी
तनुप्रलया तेव्हांपार्थाअमल ब्रह्मविदांच्याचिपावतोनिलया १४॥
दोहा- जोसतगुनकीप्रभावमें तजेजीवनिजदेह तेग्यानीकेलोकमें
जायकरेसोगेह १४ ओंवी- जेव्हांउदयातेंपावेसत्व तेव्हांमृत्युपा-
वेजीव तयांस्वर्गादिठाव राहावयाप्रामहोय १४ अभंग-जन्मभ-
क्रियोगेरंगें घडतीतीर्थेव्रतेंसांगें सत्त्वगुणउत्साहागें जरीवाढेअर्जु-
ना १ त्याचभावेंअंतकाळीं सावधानल्लक्मळीं स्मरूनियांवनमाळी
देहजरीसोडील २ तरीश्रेष्ठज्ञातेलोक जेकांपावतीकौतुक तेथेंपावे
हासात्विक जेवींबाळकपित्यापें ३ तयाप्राप्तिपदाभोगी कोणीउप-
द्रवीनास्वर्गी जरीस्वेच्छाभूमीलागीं आलातरीतुकातो ४॥१४॥श्रीशं

श्लो०-रजसिप्रलयंगत्वाकर्मसंगिषुजायते॥
तथाप्रलीनस्तमसिमूढयोनिषुजायते॥१५॥

टी०स०-रजोवृद्धींतजोमेला कर्मठामाजिजन्मतो तमोवृद्धींतमेलातो
मूढयोनींतजन्मतो १५ आर्या- घेजन्मकर्मठायीं प्राणीकुंतीसुता
विवृद्धरजें तमवृद्धींतमरेजो तिर्यग्योनींतजन्मघेनरजें १५ दोहा-
रजोगुनमेंतजिप्रानको करमठकेगृहजाय तमगुनमेंजोमरतहै पसु-
नमांझप्रगटाय १५ ओंवी- रजोगुणांतमरिजे तरीमनुष्यांमाजिज-
न्मिजे तमोगुणींदेहसांडिजे तरीहोइजेपस्वादिक १५ अभंग- सोसे
केलाजन्मवरी रजःपोशिलाशरीरीं शेवटींतोदेहधारी मरेजरीवासनें॥१

त्यासपुन्हातोचिहाट जेथेंवसतीकर्मठ तेथेंउपजूनीधोपट मार्गसाधी माथिक २ आतांपरपीडापरनिंदा परघातींजीवसदा तमोवृद्धींतमानदा जरीमेलाप्राणीया ३ तरीजन्मेमूढयोनीं स्थावरपाथरकाननीं मगतुकयानयनीं नयानदिसेकल्यांनीं ४॥ १५॥श्रीकृष्णपरमात्मनेनमः

श्लोक-कर्मणःसुकृतस्याहुःसात्विकंनिर्मलंफलम् रजसस्तुफलंदुःखमज्ञानंतमसःफलं १६

टी०स०-वेदोक्तपुण्यकर्माचें फळनिर्मळसात्विक रजाचेंफळतेंदुःख तमाचेंफळअज्ञता १६ आर्या- फलउत्तमकर्माचें निर्मळसात्विकसुखासिजेंफळतें फळअज्ञानतमाचें दुःखरजाचेंहिबोलतीफळतें १६ दोहा- सुकृतकरमतेंहोतहें सात्विकफलअतिस्वच्छ रजगुनकोंफलदुःखहें तमअग्यानफलतुच्छ १६ ओंवी- कर्मकरीसांगसकळ सात्विकशुद्धत्याचेंफळ रजोगुणांतदुःखकेवळ अज्ञान तमापासूनीं १६ अभंग- पैंगानिवातकवचरिपु नगशत्रुजासुधावपु इहीगुणीकुलदीपु मजसात्विकआवडे १ फळनिर्मळसत्वाला वेदजेंकांहींबोलिला पुण्यमार्गउजळीला दुजाभानूहोऊनी २ राजाचेंफळतेंदुःख जरीरुचीनेघेसुख इंद्रियविषयींअसुख आठवूनीमगरडे ३ उघडेंतमाचेंखापर अज्ञानाचाशिरोभार तेंचिफळज्याअपार बोधीतुकानायके ४।१६॥

श्लोक-सत्वात्संजायतेज्ञानंरजसोलोभएवच प्रमादमोहोतमसोभवतोज्ञानमेवच ॥ १७॥श्रीशं

टी०स०-होतेंसत्वास्तवज्ञान होतोलोभरजास्तव असावधत्वअज्ञान॥ अविवेकतमास्तव १७ आर्या- लोभरजापासूनितो सत्वापासूनिहोतसेज्ञान प्रसवेहितमोगुणतो पार्थामोहप्रमादअज्ञान १७ दोहा- लोभरजोगुनतेंभयो सतगुनतेंहोग्यान तमगुनतेंहेंबिकलता मोह ओरअग्यान १७ ओंवी- सत्त्वगुणेंहोयज्ञान लोभरजोगुणेंकरून विस्मरणमोहअज्ञान हेंहोयतमोगुणास्तव १७ अभंग- सत्त्वगुणेंज्ञानवाढे वेदशास्त्रकळेगूढें बुद्धिमोहेनासढें जरीमूढेंवेष्टीला

१रजोगुणवृद्धिअंत पैंगाइंद्रियेंआघात पाठींवाजतांधांवत अविवेक तरुच्छायें २ आतांनमाचेंसार्थक मूळअसावधएक पुढेंअज्ञानपाक॥ पाहुनचालेत्यापाठीं ३मूर्खपणाचेंवेतन प्राणसांडीतेंघेऊन सहजतुकयासमान करूंक्षणतांनष्टले ४॥१७॥

श्लो०-ऊर्ध्वंगच्छंतिसत्वस्थामध्येतिष्ठंतिराजसाः
जघन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छंतितामसाः॥१८

टी०स०-सत्वेंऊर्ध्वगतीजाती मध्येंराहतिराजस जेनिंद्यगुणवृत्तींत तामसांत्यांअधोगती १८ आर्या-उत्तमलोकाजाती सत्वगुणीकरूनिदोषनिःपात मध्येंराजसअसती जेतमवृत्तिस्थत्यांअधःपात १८॥ दो०-सात्विकऊंचोजातहें राजसमध्यमलोक तामसजातअधोगती पावनबहुविधसोक १८ ओंवी-सत्वींराहिलेजातीस्वर्गास मनुष्यलोकींराहेराजस अधःपतनपावतीतामस नीचगुणींजेराहिले१८ अभंग-सत्वगुणेंनरवेडूर्या ऊर्ध्वगतीसाधुवर्या ज्यासमार्गदेतोसूर्यो मगयमलोकीनी १ आतांयेथेंभूलोकांत देहधरणेंअंनवंत येथें उपडेंपडेजीवित मेघातळींरज्ञाचें २ आतांतिसराजोनसु किंवास्मशानींचाधूमू ज्याचाक्रोधवाहेयमू नीचवृत्तीपाहूनी ३ तामसलिंगाअधोगती कधींनपवेसद्गती नयेतुकयासंगती फिरेजरीचोन्यांशीं ४॥१८॥श्री:

श्लो०-नान्यंगुणेभ्यःकर्त्तारंयदाद्रष्टाऽनुपश्यति
गुणेभ्यश्चपरंवेत्तिमद्भावंसोऽधिगच्छति॥१९॥॥

टी०स०-कर्त्तागुणावीणनसे द्रष्टापाहेअसेंजरीं स्वात्मागुणातीतपाहे तोपावेमत्स्वरूपता १९ आर्या-कर्त्तागुणाहुनिदुजा नाहींहेंपाहणारजोपाहे निर्गुणआत्माजाणुनि पावेमद्भावजाणबापाहे १९॥ दोहा-गुणबिनकोकरतारहे जानेग्यानीकोय मोहिलरवेगुनकेपरे॥ मोमेलीनजुहोय १९ ओंवी-गुणाहूनिआणीकनाहींकर्त्ता असेंपाहे जोतत्वतां तोपावेमत्स्वरूपता द्रष्टाअसूनी १९ अभंग-कर्त्ताकार्यकारणाचा गुणावीणठावत्याचा नसेऐसीमाझीवाचा सत्यमानी

अर्जुना १ दृश्यदर्शनातद्रष्टा आहेत्रिपुटींप्रतिष्ठा पाहेऐसेंजरीश्रेष्ठा नलगेकांहींपुसणें २ स्वात्मागुणातीतपाहे तोचपावेमद्रूपहें येथेंतुका निःसंदेहें गुणातीतलेखावा ३।१९

श्लोक-गुणानेतानतीत्यत्रीन्देहीदेहसमुद्भवा-
न् जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नुते २०

टी०स०- लंघूनिगुणहेआणी संस्कारतनुसंभव जन्ममृत्युजरादुःखां॥ वेगळामुक्तिभोगितो २० आर्या- देहोद्भवत्रिगुणहे लंघूनीजायजोसख्या देही जन्मजरामृतिदुःखें मुक्तब्रह्मस्थितीतंनांदेही २० दोहा- देहकरतहेंतीनगुन तिनकोंदेइजुत्याग जनममरनसुखदुःखसों रहेसुगतिकेपाग २० ओंवी- देहींजेझालेतीनगुण त्यादेहींअतिक्रमून जन्ममृत्युजरादुःखांपासून सुटूनमोक्षातेंभोगिती २० अभंग उल्लंघुनीगुणवाटा स्थितीअन्यत्रसुभटा संस्कारतनूघटा माजिरें गजादीसे १ जन्ममृत्युजरादुःखा जोवेगळास्वात्मसुखा भोगीमुक्तीचीयासुखा चिरंतनएकाग्र २ ऐसादेववदेवाणी येरेंपरिसुनीश्रवणीं उल्हासलागांडीवपाणीं पुसेआवडीधरूनीयां ३ सत्यसुखगुण पर कायतयाचेंअंतर तुकावदलासादर श्रोतींचित्तठेवावें ४॥२०॥

अर्जुनउ०-कैर्लिंगैस्त्रीन्गुणानेतानतीतोभवतिप्र-
भो किमाचारःकथंचैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते २१

टी०स०-कोणेंचिन्हींतीगुणांतें हाअतिक्रमिनोहरी असाआचारतोकेसा वर्ततोयांसलंघुनी २१ आर्या-उल्लंघुनीगुणांतें माधवरायामुनीकसाअसतो त्याचाआचारकसा कोण्याचिन्हेंकरूनितोअसतो २१॥ दो०-जिसहुनलागेतिनगुन ताकोंलच्छनकोन कैसोंताकोंआचरन तुमतेंसांजुकहोन २१ ओंवी- अर्जुनह्मणेश्रीकृष्णा कवणेलक्षणींत्रिगुणा उल्लंघिलेंसंजाणिजेंअर्जुना कायत्याचाआचारवर्ततसे २१ अभंग- वदेअर्जुनगोकुळपाळा ऐकवसुदेवाच्याबाळा कोणेंयाचिन्हांचामेळा जोबोललासंतत १ त्रिगुणासउल्लंघून तेव्हांतेंक्रमीसाधन बोलेंहरीसावधान असाआचारतोकेसा २ यांसीलंघुनी

वर्ततो स्थितिंकोणत्यानंदतो तुकाप्रपंचींवागतो केंसावदसीनिराळा३ २१

श्रीभगवानुवाच

श्लोक-प्रकाशंचप्रवृत्तिंचमोहमेवचपांडव॥न-
द्वेष्टिसंप्रवृत्तानिननिवृत्तानिकांक्षति॥२२॥श्रीशं

टी०स०-जाणेप्रकाशप्रवृत्ति मोहसत्वादिलक्षणें प्रवृत्तिकर्मेंनद्वेषी॥ निवृत्तेंजोअपेक्षिना २२ आर्या-पार्थाप्रकाशआणि प्रवृत्तिमोहप्रवृत्तहेअसनां नद्वेषी तोयोगी इच्छीनाहीमहत्तहेनसतां २२ दोहा-मोहग्यानअरुकरमकों जोजानतहियमांहि,बिनपायेचाहेनही,लहिदुखबतनाहिं २२ ओंवी-प्रकाशप्रवृत्तिजाणे सत्वादिमोहलक्षणें प्रवृत्तिकर्मांचेनिगुणें कर्मींद्वेषनसेजया २२ अभंग-बोलेसेघवर्णकांती मेघगंभीरगिरेप्रती ऐकेंमेघवाहनमूर्ती श्रोत्रमेघचातक १ जेणेंप्रकाशेप्रवृत्ती मोहसत्वादिकास्थिती जीलक्षणेंधरीमती प्रवृत्तिकर्मीं नद्वेष २ निवृत्तीतेंअपेक्षिना ऐसीनिश्चळकल्पना तुकाह्मणेमग अर्जुना पुन्हाबोलेगोविंदु ३॥२२॥

श्लोक-उदासीनवदासीनोगुणैर्योनविचाल्य-
ते गुणावर्त्तंतइत्येवंयोऽवतिष्ठतिनेंगते॥२३॥

टी०स०-असेउदासीनअसा नव्हेचंचळजोगुणीं गुणवर्तातिहेऐसें पाहेकांहींनजोकरी २३ आर्या-वसतउदासीनअसा होयगुणेंकरुनियांनचंचळतो गुणवर्ततिहेऐसें जाणुनिराहेकधींनजोचळतो २३ दो०-उदासीनबैठेरहे सुखदुखचपलनहोय गुनसबकारजकरतहे जोजानेसोलोय २३ ओंवी-उदासीनापरीजोराहत कर्मीचंचळनहोत असेहेगुणवर्तत कांहींकाजनकरी २३ अभंग-त्रिभुवनवैभवास घेउनिघांकरगृहास अपूर्वआलानरीत्रास तोउदासयानावें १ त्रितापांकितपीडे ऋतुदेनांनभाकडे नयेचांचल्यत्यापाडें जोकांझालानिश्चळ २ गुणवर्तनीहेऐसें हेकेंनधरीमानसें स्वतांकर्तव्यतानसे कांहींनकरीयालागीं ३ कडकडाटेंगेलावारा सुखनवचेंसांडुनिथारा किंवामेरूपांडुकुमरा कायलेखीतोतुका ४॥२३॥श्रीराम

श्लो०-समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकां-
चनः तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः २४

टी०स०-प्रियाप्रियसुखेंदुःखें स्वनिंदास्तुतिहीसम आत्मनिष्ठज-
यातुल्य भेंडाधोंडासुवर्णही २४ आर्या- ढेंकुळधोंडासोनें सम-
जानिंदास्तुतीहिज्यासमती प्रियअप्रियसुखदुःखहि समज्याजो-
स्वस्थधीरसरसमती २४ दोहा- सुखदुखकोंसमगमें कांचनमाटी
भाय प्रियअप्रियकोंतुल्यगिनें स्तुतिनिंदाइकभाय २४ ओंवी-
स्तुतिनिंदामानापमान समानआत्मनिष्ठताध्यान ज्यासुवर्णमृत्तिका
समान भासतसेज्ञानियां २४ अभंग- नप्रियआलीयासंतोषें अप्रि-
यांत नयेरोषें सुखदुःखादिविशेषें एकसुखेंजोसेवी १ कोणीनिंदि-
लावंदीला प्राप्तदूऐकेनातयाला कोठेंरुसलाफुगला ऐसेगुणजोनेघे
२ स्वात्मनिष्ठेलेंनसोडी ध्रुवनपात्रिदशाकोडी छळितांभक्तिनतोसोडी
मधुवनींमनोहर ३ भेंडाधोंडाकींसुवर्ण परीक्षूंनेणेंवर्णावर्ण तोगा
झालाजरीअवर्ण तुकातरीमत्प्रिय ४॥२४॥ ॥श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमित्रारिपक्ष-
योः सर्वारंभपरित्यागीगुणातीतःसउच्यते २५

टी०स०-मानापमानींशत्रूंचा मित्रांचापक्षहीसम आरंभसर्वहीटा-
की तोगुणातीतबोलिजे २५ आर्या- सर्वारंभत्यागी ज्यालारिपुमि-
त्रपक्षहिसमान ह्मणतिगुणातीततया ज्यासअसेतुल्यमानअपमा-
न २५ दोहा- तुल्यमानअपमानओ मित्रशत्रुसमजाय सबहीआ-
रंभकोंतजे गुणातीतकहेताय २५ ओंवी- तुल्यमानापमान मित्रा-
रिपक्षींसमान आरंभसर्वटाकून गुणातीत असे २५ अभंग- मा-
नअपमानींशत्रुसन्निधानीं मित्राच्याभुवनींसारिखाजो १ हृयपक्षींस-
मतपेभानूत्तम तेसानविषमाझालाकोणा २ आरंभसर्वहीटाकीतोन
पाही मननिःसंदेहीएकविध ३ पार्थागुणातीततोचिबोलिजेत ऐ-
सीजेथेंख्याततुक्यासम ४॥२५॥

श्लो०-मांचयोव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते

सगुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयायकल्पते॥२६॥

टी०स०- मातेंअव्यभिचारेंजो भक्तियोगेंउपासितो तोचिहेगुणलंघूनी ब्रह्मत्वायोग्यहोतसे २६ आर्या- सेवीमातेंपार्था अव्यभिचारी धरूनिभावातें त्रिगुणांतेंउल्लंघुनि पावेतोब्रह्मरूपभावातें २६ दोहा० मोकोंजोदृढभगतिसों सेवतचितकेचाय सोतीनोंगुनलंघिके रहेब्रह्मकोंपाय २६ ओंवी- अव्यभिचारीभक्तिकरून भक्तियोगेंउपासूनं तिन्हीगुणांतेंलंघून ब्रह्मींजातसे २६ अभंग- मातेंअव्यभिचारें सेवीजोआदरें पतिव्रतासरेपतीसवें १ भक्तीयोगेंपूर्णउपासीतोरवुण सांगतोंतुजगुण उलंघीतो २ ब्रह्मत्वासयोग्यझालामहाभाग्य होईल आरोग्यशनैःशनें ३ हेंहीनकोज्यालारसरूपेंओतला वैद्यतोगांजला तुकारामु ४।२६

श्लो०-ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्यच
शाश्वतस्यचधर्मस्यसुखस्यैकांतिकस्यच॥२७

टी०स०-वेदाचीनित्यमोक्षाची धर्मशाश्वतयाचिही एकांतसुखयाचीही प्रतिष्ठामीचकेवळ २७ आर्या- अविनाशीजोमोक्षहि शाश्वतजोधर्मआणिजोनिगम निश्चितसुखजेंत्याचा आश्रयमीभक्तिनेंच मीसुगम २७ दोहा- अर्जुनहोंहीब्रह्महों मुगतिजुमेरोरूप होंअबिनाशीधरमहों आनंदपरमअनूप २७ ओंवी- वेदांचोआणिमोक्षाची शाश्वतधर्माची एकांतसुखाची प्रतिष्ठासोंहळासुखेश्वर २७ अभं० ऐकेंसव्यसाचीनित्यजेवेदांची साक्षीनेंमोक्षाचीसंपदागा १ धर्मजोआपुलाचहूंवर्णीआला याचीयापावलाशाश्वतासी २ एकांतसुखास मीजगन्निवास प्रतिष्ठातयासकेवळगा ३ मीचहोयऐसेंधरावेंमानसें तुकाअनायासेंउद्धरिला ४॥२७॥ इतिश्रीम० गुणत्रयविभागोनाम चतुर्दशोध्यायः१४

वामन- इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींयाचतुर्दशीं श्रीपार्थसारथी कर्ता जोवामनमनोरथीं १४ अभंग- ऐसीहेसुगीतासाधकाचीमाता मजवादेदुहिताश्रीहरीची १ सुभद्रेहूनीयांअधिकामानंया कां-

जेव्यापूनियांउरलीअसे २ तिचाअभिमन्यूइचाबोधमन्यु पतनजयन्यू मानीहरी ३ भाग्यांचासपूरपांडुजाचतुर निवेदीअसूरकुळकाळा ४ झालेअध्येचवदागुणातीतवादा सांगूनीसंवादानेमीतुका ५ ॥ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्दशोऽध्यायः॥१४॥श्रीकृष्ण

पंचदशाध्यायप्रारंभः

वामन- विभागतींहींगुणाचे पूर्वाध्यायींनिरूपिले तेतोंजडस्वयेंत्याला त्याचाभोगनबोलवे १ ह्मणावाभोगचैतन्या तरितेंब्रह्मकेवळ उपाधीनेंतेंचईश त्यालाभोगनबोलवे २ तेव्हांयात्रिगुणींत्याचा प्रतिबिंबांशबीजजो ममयोनिर्महद्ब्रह्म यादोंश्लोकींनिरूपिलें ३ तोभोक्ता आणिबिंबात्मा अभोक्तादोघंहीजगीं एकावृक्षाहूनिपक्षी देहमात्रीं असेरिती ४ प्रपंचाश्वत्थहावेदीं वर्णिलायामिसेंहरी वर्णिलामूळशाखादि भेदेंवेदोक्तपिंपळ ५ अश्वत्थअविनाशीहा ह्मणतीह्मणवूनियां बोलेलप्रथमश्लोकीं त्याचाभावार्थतोअसा ६ कींद्रष्टाजोंवरी पाहे सर्परज्जूततोंदिसे प्रळयींनिजतोद्रष्टा नसेयास्तवतेधवां ७ पाहतोजेधवांद्रष्टा सर्पआहेचितेधवां ऐसाप्रपंचह्मणुनी ह्मणतीयासअव्यय ८ ऊर्ध्वशब्देंब्रह्मयेथें अधःशब्देंतदंशजो जीवकोंऊर्ध्वजें त्याचें प्रतिबिंबअलोकडे ९ मूळतेंमूळमायाच शाखादेहींचअन्यही मूळनेंतोलिंगदेह इत्यादिक्रमयेथुनी १० याअध्यायांतभगवान् आतांबोलेलयेथुनी टीकात्याचीसमश्लोकी संगतिश्लोकहेपृथक् ११

अभंग- नसुनीसाष्टांगींकुळदेवीअष्टांगी लोभूनेकष्टांगीकरूंरिघे १ पंधरावेप्रसंगींपार्थजीवसंगी आशंकाप्रसंगोंउद्भवली २ प्रपंचहेंतीरवेंदिसेकांवरुरवे बोरकीसवीरवेंग्रासीलहें ३ जाणूनीकल्पनानसावी अर्जुना वृक्षाचीभावनानिवेदीतो ४ पुढेंक्षराक्षरूउत्तमसंचारू सांगेभावरूरखुमाईचा ५॥६॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थंप्राहुरव्ययम् छंदांसियस्यपर्णानियस्तंवेदसवेदवित् १

टी०स०- ऊर्ध्वमूलब्रह्ममाया शाखादेहअधोजिवीं विश्वाश्वत्थश्रुतीपानें जाणेजोतोचिवेदवित् १ आर्या- पर्णेछंदेंज्याला शाखाखालीं हिऊर्ध्वज्यामूल अव्ययअश्वत्थवदति जाणेजोत्याकळेश्रुतीमूल १ दोहा- अधशाखाजडउरधतरू अबिनाशीअश्वत्थ बेदपत्रजोजानई सोजानेसबअर्थ १ ओंवी- ऊर्ध्वमूळवृक्षाचे अधःशाखाविस्तारत्याचे सत्यवेदपर्णत्याचें जाणेतोअर्थवेत्ता १ अभंग-दितीजभंजंनुकुटीलागंजनु बोलेनिरंजनुयोगेश्वर १ ऊर्ध्वमूळब्रह्मीं मायाशाखाक्रमी देहअधोऊर्मीजीवीताची २ विश्वाश्वत्थह्मणेअश्वत्थदेखणें श्रुतीपत्रेंजाणेऐसाकोणी ३ तोचिवेदविदगाभासेजीवलगा येथेंपावेलगातुकास्वयें॥४॥१॥

श्लो०-अधश्चोर्ध्वंप्रसृतास्तस्यशाखागुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः अधश्चमूलान्यनुसंततानिकर्मानुबंधीनिमनुष्यलोके२॥

टी०स०- जीवेश्वरींआश्रितदेहशाखा गुणींप्रवृद्धाविषयोपशाखा मूळेंपृथक्‌लिंगतनूजिवींही कर्मेंजयाबद्धमनुष्यदेहीं २ आर्या-गुणवृद्धविषयप्रपल्लव शाखाअधऊर्ध्वज्यासविस्तरती कर्मानुबद्धमूळें विश्वींअधऊर्ध्वकरिनिविस्तरती २ दोहा- गुनसाचीशाखाबडी बिखयापलयाभाय जडफेलीकरमवंधतें मनुजलोकमेआय २ ओंवी- अधऊर्ध्वविस्तारल्याशाखा गुणफांदियापसरिल्यादेखा कर्ममूळें अधोगेलींआइका मनुष्यलोकीं २ अभंग- जीवेश्वरींहेतदेहगा आश्रित त्रिगुणेंप्रवृद्धांततेहीऐका १ उपशाखाबळेंअल्पअंतराळें पृथक्‌तनूमूळेंलिंगदेहीं २ जीवींहीकर्मांचिजयाबंधल्याचे मनुष्यदेहाचेबेचाडगा ३ हाचीब्रह्मरज्जूजगसर्पतेजू सांगेभक्तराजूतुकयाचा॥४॥ २॥

श्लो०-नरूपमस्येहतथोपलभ्यतेनांतोनचादिर्नचसंप्रतिष्ठा अश्वत्थमेनंसुविरूढमूलमसंगशस्त्रेणदृढेनछित्वा ३॥

टी०स०- हाब्रह्मरज्जूजगसर्पआतां आद्यंतनावस्तुहिजोपहातां मू-

ळेंजयाचींप्रबळेंविचित्रें छेदूनिहावृक्षअसंगशस्त्रें ३ आर्या- न-
कळेत्याचेंरूपहि आद्यंतस्थितिहिधुंडितांशास्त्रें अश्वत्यरूढमूळें छे-
दूनीयांअसंगदृढशस्त्रें ३ दोहा- आदिअंतनहिजानिये थानरूप
नहिजाय दृढअसंगहथियारले दुःसहमूलउठाय ३ ओंवी- तया-
चेंस्वरूपनकळेकैसें आदिअंतप्रतिष्ठानदिसे तोदृढमूळअश्वत्थ
असे असंगशस्त्रेंतोडावा ३ अभंग- आतांआदिअंतनसेज्यानि-
श्चित ह्मणावाशाश्वतनतेंहीनाहीं १ पाहतांजयाचीमूळादितत्त्वाची॥
वाचास्वयंभूचीखुंटलीगा २ प्रबळेंविचित्रदिसेदीर्घसूत्र विषयींअ-
न्यत्रपोसलाजो ३ ह्मणीभयेंचिंताधरिसीपंडुसुता उच्छेदनआतां-
सांगोंतुज ४ निष्कामजोदांडनिःसंगाचेखांड गुरुसेवाअखंडधैर्यबं-
तु ५ तोयाभववृक्षानिवटीहेसाक्षा वदेदेवोदक्षाहतामित्रु ६ तुकाह्म-
णेकेलीपायवाटभली जडमूढेंतरलींकांसेलागीं ७॥३॥श्रीशंकरम्॥

श्लो०- ततःपदंतत्परिमार्गितव्यंयस्मिन्गतानिवर्तन्तिभूयः तमेवचाद्यंपुरुषंप्रपद्येयतःप्रवृत्तिःप्रसृतापुराणी॥४॥

टी०स०- तेंत्याचिमध्येंपदधुंडणेंकीं ज्यामाजिगेल्यापरतेनलोकीं॥
कींपावणेंत्यापुरुषाचिआद्या प्रवृत्तिजेथूनिचहेअनाद्या ४ आर्या-
मगतेंपदधुंडावें ज्यातेंपावुनिनमागुतेफिरती आदीपुरुषभजेंतोप्र-
वृत्तिजेथुनिजुनाटजेस्फुरती ४ दो० चाहकरेताठोरकी फिरेनताकों
पाय आदिपुरुषसृष्टीभये ताकोंसरनतूंजाय ४ ओंवी- त्याचें
त्यामध्येंधुंडणें परतूनपेंनयेणें आदिपुरुषींपावणें जाणेंहेंसत्य-
४ अभंग- तेंतोंत्याचमाजीपदधुंडीआजी कींगेल्याज्यामाजीपरतेना
१ लोकींकींपावनपुरुषासनातन आद्यजेंकांस्थानअव्ययाचें २ प्रवृत्ती
जेथूनीनितनवीहोउनी विस्तारपावूनीरूढलीगा ३ अनाद्यातेंहेचीजाण
सव्यसाची तुकावैराग्याचीसेलठेवी ४॥४॥श्रीः

श्लोक- निर्मानमोहाजितसंगदोषाअध्यात्मनित्याविनिवृत्तकामाः द्वंद्वैर्विमुक्ताःसुखदुःखसंज्ञैर्गच्छंत्यमूढाःपदमव्ययंतत्॥५॥

टी०स०-नश्लाघ्यतामोहनसंगदोष निष्कामजेस्वात्मविचारशेष हूं-
द्वेनंज्यांलासुखदुःखसंज्ञ तेजातिनित्यानित्यपदाअभिज्ञ ५ आर्या-मा-
नेच्छामोहरहित अध्यात्मज्ञानयोगआरूढ सुखदुःखद्वंद्वनज्यां अ-
व्ययपद्पावतीचआरूढ ५ दोहा- कामसंगअरुमोहतजे अध्यात-
मरतहोय सुखदुःखतजिताकों लहे अबिनासिजोकोय ५ ओंवी-
गेलामानङ्घोतयांचा विषयसंगत्यजूनिआरंभअध्यात्माचा कामना
संबंधतोडितीसुखदुःखांचा तेज्ञानेपरमपद्पावती ५ अभंग-ना-
हींश्लाघ्यकाममोहनासंगम दोषाचाआगमपंथटाकी १ निष्काम
जोस्वात्मविचारसंभ्रम शेषउरेनामरूपनाहीं २ द्वंद्वासीसुटलासु-
खदुःखसंज्ञेला तेयानित्यपदालाजाणतीगा ३ अभिज्ञअक्षयह्म-
णावेंतयास तुकाह्मणेयासअधिकारू ४ ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णायनमः॥

श्लो०-नतद्भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः
यद्गत्वाननिवर्ततेतद्धामपरमंमम ॥ ६ ॥ श्रीशां

टी०स०-त्यापदासूर्यचंद्राग्नी हेकोणीनप्रकाशिती जेंपावल्यान
संसार माझेंपरमधामतें ६ आर्या- नरवीनाअग्निशशी भास-
वितीज्यासबातुझीआण ज्यातेंपावुनिफिरतीनतेंमाझेंपरमधामतूं
जाण ६ दोहा- पावकरबिअरुचंद्रमा ताहांकरेनप्रकास फिरेन
ताकोंपाइके योंहेमेरोबास ६ ओंवी- सूर्यतेजआणिचंद्रप्रभा
अग्निदीप्तिनाहींशाश्वतनभा माझेंतेजधामअनादिशोभा नाश
रहितसर्वकाळअसे ६ अभंग- त्यापदाशशांकसूर्यहुताशन प्र-
काशितीआननव्हेकोणी १ एकदांगेलीयाखुंटेवेरझार पुन्हानसं-
सारदृष्टीपडे २ माझेंतेंसदनपावनपरम तुकयाचेंधामतेंचीखरें ३॥६

श्लो० ममैवांशोजीवलोकेजीवभूतःसनातनः
मनःषष्ठानींद्रियाणिप्रकृतिस्थानिकर्षति ॥ ७

टी०स०-माझाचप्रतिबिंबांश झालाजीवजगींजडा मनापंचेंद्रि-
यांअन्या प्रकृतिस्थांहिचाळितो ७ आर्या- प्राचीनजीवलोकीं

मदंशजीवस्वरूपभोगार्थ प्रकृतिस्थितिमनषष्ठा आकर्षीइंद्रियां-
सिहाअर्थ ७ दोहा- जीवलोकमेंजीवजो अबिनासीमोरूप मनही
इंद्रियपंचकों औरप्रकृतिकोंभूप ७ ओंवी- सर्वभूतींममांशजाण
असेंमीसर्वव्यापुन साहीइंद्रियेंमनआदीकरून प्रकृतिमीचचालवीं
७ अभंग- माझाप्रतिबिंबअंशजाणपार्था खरीतूजकथानिवेदि-
तों १ झालोंजीवजगींजडाचेतनाजे होयआणीगाजेअहंकार २ म-
नापंचेंद्रियांअन्यासीपाहातां प्रकृतीचाळीताझालोंमीच ३ तुकया-
चेमनींअनुभवजोकां तोचीसांगूनिकाकानूदेई ४॥७॥ श्रीकृष्ण॥

श्लो०- शरीरंयदवाप्नोतियच्चाप्युत्क्रामतीश्व-
रः गृहीत्वैतानिसंयातिवायुर्गंधानिवाशयात्८

टी०स०- घासवेंघेशरीरातें निघेईश्वरजेधवां यातेंघेउनियांजातो॥
वारागंधासजेरितीं ८ आर्या- तनुच्यात्यागींग्रहणीं देहाचाईशजी-
वहींसाहा घेउनियांजायतसा सुमनाचागंधवायुजेंसाहा ८ दोहा-
जोशरीरपावततथा उत्क्रामतयहजीव लेसबहनकोजातहै वायुगं-
धकेंनीव ८ ओंवी- जेशरीरातेंधरितो वागवितोघेऊनिजातो वा-
योपरिमळयेतो वारागंधनेतसे ८ अभंग- ययासवेंघेतांशरी-
रातेंआत्मा निघेपरमात्माईशजेव्हां १ त्यातेंघेऊनीयांजातोकेशरी
रीं पवनगंधाप्रतीतेंसाहाही २ तुकाह्मणेरवेळखेळुनीवेगळा अ-
गम्यनेकळाजाणेकोण ३॥८॥

श्लो०- श्रोत्रंचक्षुःस्पर्शनंचरसनंघ्राणमेवच
अधिष्ठायमनश्चायंविषयानुपसेवते॥९॥श्रीः

टी०स०- श्रोत्रचक्षुत्वचाजिव्हा घ्राणयांपंचइंद्रियां अधिष्ठुनिमना-
तेंही सेवितोविषयांसहा ९ आर्या- चक्षुश्रोत्रघ्राण त्वेकूजि-
व्हाचित्तहींअधिष्ठून पांडुसुताहापाहीं सेवीविषयांतनूंतनिष्ठून९
दोहा- श्रवणनयननासिकात्वक् औरहिरसनाजान इनसबकेंग-
ह्निसंगतें लेतजीवबिरवयान९ ओंवी- श्रोत्रचक्षुत्वचाजिव्हाघ्रा-

ण यांसमनचिअधिष्ठान सकळविषयांचेंसेवन येणेंचिहोय ९ अभंग-श्रोत्रडोळेकांनीजीभनाकपांच ज्ञानदृष्टीपंचइंद्रियेंही १ अधिष्ठूनीमनातेंही एकवट सेवितांसंकटविषयहा २ भोक्तातरीअसेअसूनीदिसेना आश्चर्यहेंमनातुकयाच्या ३ ॥९॥

श्लो०-उत्क्रामंतंस्थितंवाऽपिभुंजानंवागुणान्वितम्
विमूढानानुपश्यंतिपश्यंतिज्ञानचक्षुषः॥१०॥

टी०स०-निघेकेसाअसेकैसा भोगीकेसागुणीकसा हेंनपाहतिजेमूढ॥ पाहतीज्ञानडोळस १० आर्या- देहत्यागींकेसा गुणयुक्तकसातनूमधेंमूढ भोगीविषयांसकसा ज्ञानीहेंजाणतीनतेमूढ १० दोहा-इंद्रिजीतनिकसतकरत सबबिखयनकोभोग मूढजीवकोउनलखे लखे सुग्यानीलोग ११ ओंवी- असणेंअथवाजाणें गुणकर्मभोगणें हें ज्ञानियांलागेदेखणें मूर्खएकनदेखती १० अभंग- निघेकेसापाहे असेकेसाहेंहो लक्षीतांसंदेहोगमेवीरा १ केसाभोगभोगीकेसागुणी वागे अज्ञानावाउगेंवाटेसारें २ ज्ञानदृष्टिज्याचीडोळसतोजनीं पाहेजोहरूनीमायादृश्य ३ तुकयासंगींचाविरळालक्षांत असेलजाणत ईश्वरासी ४ । १०

श्लो०-यतंतोयोगिनश्चैनंपश्यंत्यात्मन्यवस्थितम्
यतंतोऽप्यकृतात्मानोनैनंपश्यंत्यचेतसः॥११॥

टी०स०-प्रयत्नीआणिजेयोगी देखतीयासअंतरीं अशुद्धचित्तयत्नेंही नदेखतिअबुद्धिजे ११ आर्या - योगीत्हृदयस्थाया यत्नें पाहूनियांस्फधीरमती यत्नहिकरितांअकुशल यासिनतेपाहतीअधीरमती ११ दोहा- जोगेश्वरयहजानसकिये देखनहेहियमांहि मूरखजतननकरतहे जीवहिदेखतनाहि ११ ओंवी- योगीआपलेठायीं निजस्वरूपातेंपाही आत्माज्याअधीननाहीं तेअबुद्धिन देखती ११ अभंग-प्रयत्नशीळकीयोगियेचांगला देखतीयेयालाअभ्यंतरीं १ अशुद्धजेदेहींकर्मींअमंगळ यत्नींहीवीटाळजयानरा २ स्वतांनसेज्ञानसांगीतलेंनेघे अबुद्धअवघेस्वैरवागे ३ नदे-

खतीऐसेंईश्वरींगौरव भोगितीरौरवतुकाह्मणे॥४॥११॥श्रीशाम्

श्लो०-यदादित्यगतंतेजोजगद्भासयतेऽखिलम्
यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकम्॥१२॥

टी०स०-तेजजेंसूर्यचंद्राग्नी तेजींहींजेंजगासह प्रकाशीविषयांसर्वां माझेंतूं तेजजाणतें १२ आर्या- जेंतेजयारवींत प्रकाशवीयासमग्रविश्वास जेंअग्नींतशशींतहि माझेंतेंतेजमानिंविश्वासा १२ दोहा. तेजजुआदितमेलहै भासतसबसंसार चंद्रमाझअरुअगिनमें मेरोरुपनिरधार १२ ओंवी- जेंसूर्यतेजजगींभासे जेंचंद्रींआणिअग्नीचेठायींअसे तेंतेजमाझेंनिप्रकाशे तेजतेंमाझेंजाणतूं १२ अ० जेणेंतापेंभानूप्रकाशीत्रिजग शीतळत्वेंचांगचंद्रमाही १ दोनीनसलीयापडेजेंअंधारू तेव्हांदेआधारूपावकजो २ ययावीणजनींजोगुप्तप्रकाश त्हदयांचेकोशाउजळीना ३ विषयाउजळीमाझीतेजजोतु जेथेंमिळेअंतुतुकासाधु ४॥१२॥

श्लो०-गामाविश्यचभूतानिधारयाम्यहमोजसा पुष्णामिचौषधीःसर्वाःसोमोभूत्वारसात्मकः १३

टी०स०-धरितोशक्तिनेंभूतें मीपृथ्वींतप्रवेशऊनी पोषितोंऔषधीचंद्रमीहोऊनिरसात्मक १३ आर्या-तेजेंपृथ्वींतरिघुनि भूतांचाभारमीचसोशीतों रसमयचंद्रहिहोउनि मीसकळांऔषधींसपोशीतों १३ दोहा-धारतहोंसबजीवकों करकेभूमिप्रवेस पोखतहोंहीऔखधी व्हैरसमेंससिभेस १३ ओंवी- पृथ्वींतप्रवेशूनी आत्मबळेंभूतेंधरूनी रसस्वरूपचंद्रहोउनी तेजेंऔषधीपोशितों १३ अभंग-धरितोंशक्तीनेंभूतेंसपर्वत वृक्षनदीपंथसरोनद १प्रवेशूनी धरेमाजी मीसरवया महत्वेंशेषायाआगळीक २ उष्णांकपतीत्याऔषधींचेभार निशिनिशाकरशांतवीतो ३ रसात्मकमीचह्मणूनीसरवया रोगजायलयाव्याधिग्रस्तिं ४ नानाधातुक्रियादिव्यरसायण साद्यघेतीगुणतुकाह्मणे॥५॥१३

श्लोक- अहंवैश्वानरोभूत्वाप्राणिनांदेहमाश्रितः॥प्राणाप

नसमायुक्तःपचाम्यन्नंचतुर्विधं १४

टी०स०-प्राणियांच्याशरीरांत मीवैश्वानरहोउनी प्राणापानींपचवितों मीचअन्नेंचतुर्विधें १४ आर्या-प्राण्याचेदेहींवा अग्निअसेंजाण तूंजसकृचवीतों प्राणांपानासहमी चतुर्विधान्नासिमीचपचवीतों १४॥ दोहा- हांहीजठरअगिनह्वों सबदेहनमेंआय प्राणअपानसहायसें डारतअन्नपचाय १४ ओंवी-मीवैश्वानरहोउनी असेंप्राणियांचेदेहींजठराग्नीं प्राणापानसमानकरूनी मीपचवींअन्नेंचतुर्विधें १४ अभंग-प्राण्यांचेशरीरींमीचवैश्वानर होउनीआहारपचवीतों १ प्राणापानहूयभातेलावूनीयां भस्मविअन्नायाचतुर्विधा २ जठरींअन्न पचेपाहेंमाझीलीळा परीनलगेबाळाढकातेथें ३ गर्भींणित्रिकाळजेवीडोहह्याचें नवलदेवाचेंतुकाह्मणे ४॥१४॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-सर्वस्यचाहंहृदिसंनिविष्टोमत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोहनंच वेदैश्चसर्वैरहमेववेद्योवेदांतकृद्वेदविदेवचाहम् १५॥

टी०स०-सर्वांचियामीह्रदयींप्रविष्ट देतोंस्मृतीविस्मृतिबोधइष्ट मीज्ञेयसर्वश्रुतिगम्यसंतां वेदांतकृद्व्यासमिवेदवेत्ता १५ आर्या-ज्ञानस्मृतिविस्मृतिही मजपासूनीचमीअसेंस्वस्थ सर्वश्रुतिचाहीमी वेद्यहिसर्वेंद्रसर्वह्रदयस्थ १५ दोहा-सबकेहियमेंहोंरहों सबही ग्यानबिचार बेदसबेंमोकोंकहे मैंतिनकोंकरतार १५ ओंवी-मी प्रविष्टअसेंसर्वांचेह्रदयीं मजपासूनीस्मृतिज्ञानअज्ञानपाहीं उपनिषद्रागमीचकेलेतेही वेदहीमीचजाणणार १५ अभंग-सर्वांचियामीह्रदयींप्रविष्ट असेंतरीस्पष्टजाणीवधे १ देतोंश्रुतिस्मृतीबोधविस्मृतीला इष्टमीज्ञेयालाश्रुतिगम्य २ सर्वसंतांकळेवेदांतकृद्व्यास वेदवेत्ता ज्यासमानीविश्व ३ तुकयावरदेंकवीस्मृतीवेळीं कैसीपाल्हावलीसंध्याकाळीं॥४॥१५॥

श्लो०-द्वाविमोपुरुषौलोकेक्षरश्चाक्षरएवच॥ क्षरःसर्वाणिभूतानिकूटस्थोऽक्षरउच्यते॥१६॥

टी०स०-लोकींहेदोघेपुरुष क्षरआणिकअक्षर क्षरतोसर्वहीभूतें अं-

शकूटस्थअक्षर १६ आर्या– पुरुषद्वययालोकीं क्षरअक्षरऐकसांग-
तोंआतां क्षरतोसर्वहिभूतें अक्षरकूटस्थबोलिजेताता १६ दो०– लो-
कमांझदोपुरुरवहे छरअच्छरहोभाय छरशरीरकोंकहतहे अच्छर
जीवगनाय १६ ओंवी– लोकींपुरुषदोनजाण एकक्षरदुसराअक्षर
जाण सर्वभूतेंहेंक्षरप्रमाण अक्षरपरमात्मा १६ अभंग– लोकींजे-
सेंरात्रंदिननभधरा तेंसेहेअवधाराद्विपुरुष १ क्षरआणिदुजाअक्षर
ह्मणुनी ओळखेंनीदानींजीवशिव २ क्षरतोसर्वहीभूतेंगाचतुरा कूट
स्थअक्षराअंशावदे ३ ययाहूनीभिन्नऐकावेंस्फजाणा तुकयाचरणाला
गनसे ॥४॥१६

श्लोक– उत्तमःपुरुषस्त्वन्यःपरमात्मेत्युदाहृतः
योलोकत्रयमाविश्यबिभर्त्यव्ययईश्वरः॥१७॥

टी०स०– पुरुषोत्तमतोअन्य सर्वात्माबिंबबोलिला जीवत्वेंजोप्रवे-
शूनी ईशत्वेंविश्वजोधरी १७ आर्या– अन्यक्षराक्षराहुनि मीउ-
त्तमपुरुषह्मणतिपरमात्मा लोकत्रयींप्रवेशुनि धरिअव्ययईशजो
जगमहात्मा १७ दोहा– पुरुषोत्तमजोओरहे परमातमकोभेस ती-
नलोकजोधरतहे करिकेनिजपरबेस १७ ओंवी– पुरुषउत्तम
तोआणिक परमात्माबोलिजेतोचिएक व्यापकअसूनीधरीतीनलोक
अव्ययईश्वरजो १७ अभंग– तोअन्यपुरुषोत्तम पारनजाणेआगम
१ बिंबसर्वात्माबोलिला पातंजळींनिश्चयकेला २ प्रवेशुनीजोजीव-
त्वें जीवासांभाळीईशत्वें ३ ऐसेंथोडक्यांतबुझे तुकाकेवळदीनमाझें
४।१७

श्लो०– यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपिचोत्तमः
अतोऽस्मिलोकेवेदेचप्रथितःपुरुषोत्तमः॥१८

टी०स०– ज्यालागींमीक्षरातीत अक्षराहूनिउत्तम यालागिंलोकींवे-
दींही ख्यातमीपुरुषोत्तम १८ आर्या– क्षरभिन्नअसेयास्तव उत्त-
ममीअक्षराहुनीचअसें यास्तवलोकींवेदीं पुरुषोत्तममीचबोलताति
असें १८ दोहा– छरअच्छरतेंहोंपरे सबतेंहीअधिकाम जातेंबेदरु-
लोकमें पुरुषोत्तममेंनाम १८ ओंवी– याकारणेंक्षराहूनिमीअतीत

अक्षराहूनिउत्तमह्मणिजेत मीवेदींआणिलोकांत पुरुषोत्तमनाममाझें१८
अभंग– क्षरातीतमीयालागीं तुजकळावेंप्रसंगीं १ उत्तमगाअक्षराहूनमा-
झेंअगाधहेंज्ञान २ लोकींवेदींहीयास्तव आहेआमुचाचिस्तव ३ पुरुषीं
उत्तमविख्यात जाणेतुकयासंमत ॥४॥ १८॥ श्रीराधाकृष्णायनमः॥७॥

श्लोक– योमामेवमसंमूढोजानातिपुरुषोत्तमम्
ससर्वविद्भजतिमांसर्वभावेनभारत १९ श्रीशम्

टी०स०– तोसर्वज्ञअसेंजाणे जोमलापुरुषोत्तम मीचक्षराक्षरअशा स-
र्वभावेंभजेमज १९ आर्या– पुरुषोत्तममीचअसें मनींअसंमूढजाणतो
मजतो मगसर्वजाणतमज सर्वांभावेंहितोमलाभजतो १९ दोहा–अ-
र्जुनमोकोंजेभजत तेईजानसूजान जेकोउमोकोंनहिंभजत तेसब
मूरखमान १९ ओंवी– जेज्ञानीहोऊनिअसती आणिपुरुषोत्त-
मजाणती तेसर्वज्ञाणूनिसमजती सर्वभावेंगाअर्जुना १९ अभंग·
असेंजाणेमलासूज्ञ त्यासीह्मणावेंसर्वज्ञ १ येरमूढशिखामणी ॥
कायचाटावीकरणी २ जोमलापुरुषोत्तमा मीचक्षराक्षरूनासा ३
मजभजेसर्वभावें जैसातुकालागेसेवे ४॥ १९॥ श्रीमद्रुक्मिणीपत०

श्लो०– इतिगुह्यतमंशास्त्रमिदमुक्तंमयानघ ॥
एतद्बुद्ध्वाबुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्चभारत॥२०॥

टी०स०– ऐसेंहेंबोलिलेंशास्त्र मीगुह्यतमसज्जना जाणेलजोबु-
द्धिमंत होयतोकृतकृत्यही २० आर्या– हेंगुह्यशास्त्रतुजम्यां क-
थिलेंअनघाजनांसताराया कृतकृत्यआणिसमती हेंजाणुनिहोयभार-
ताराया २० दोहा– कहीबातग्रंथनजुहे सोंतोकोंकहिदीन पारथजे
जानतयह तेईबुद्धिप्रबीन २० ओंवी– हेंगुह्यतमशास्त्र म्यांसांगी-
तलेंअतिपवित्र हेंउत्तमजेयंत्र त्तांस्वतंत्रहोइजे २० अभंग– ऐसेंशा-
स्त्रबांधीयलें सख्यागुह्यसांगीतलें १ बुद्धिवंतजाणेलजो तोचयेई-
लआह्मांभजों २ कृतकृत्यहोयतो तुकाह्मणेयमभीतो ३॥२०॥ इति-
श्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेपुरुषोत्तमयोगो-

नामपंचदशोध्यायः १५॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ श्रीमद्यदुपतयेनमः
वामन·
इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींपंधराविया श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जो-वामनमनोरथीं १५॥ अभंग- झालेपंधराअध्याय बोधजेथेंचतु-ष्पाय १ पुढेंषोडशींसंयुक्त चंद्रप्रगटेलविरक्त २ निवतीश्रोतेवक्तेम-नीं मोक्षठेवीलानीट्टानीं ३ पाहेंतुकयाच्यासवें कलेवरत्यक्तगर्वे ४ इ-तिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांपंचदशोध्यायःसमाप्तः १५

षोडशाध्यायप्रारंभः

वामन- पूर्वाध्यायींसर्वभावें मद्भक्तभजतीमज ह्मणूनिबोलिलातेंतो दैवीसंपन्निचेनर १ मोक्षदैवीसंपदेनें बद्धतेदैत्यसंपदा ह्मणूनिसंप-दादोन्ही याअध्यायींनिरूपितों २ अभंग- झालीपंधरावीयांत गीता पोथीहेसमास १ नाहींसंशयउरला पार्थकृतकृत्यझाला २ बोधउर-लानसतां मगसोळावाकांआतां ३ तरीतर्कहरीपोटीं देहप्रारब्धकसो-टी ४ देइलसाधकांसंपदा नयेत्यागिल्याआपदा ५ तरीतीचेदोनमार्ग सांगुनिउडवीविसंगें ६ तेंचिकारणासोळावें बद्धमुक्तत्याजनावें ७ शेव टिलशास्त्ररीतीं बहुधापरीसीलीसंतीं ८ आतांभ्रलेहोअवधारा ठेउ-निमायिकपसारा ९ श्रीगुरुपांडुरंगदासा दिलातुकयानेंभरंवसा १०॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- अभयंसत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः
दानंदमश्चयज्ञश्चस्वाध्यायस्तपआर्जवम्॥१॥

टी० स०- सत्त्वशुद्धिभयत्याग ज्ञानयोगांतथारणें दानहीदमही यज्ञ तपशास्त्रअवक्रता १ आर्या- ज्ञानोपायींनिष्ठा ज्ञानस्वाध्या-यचित्तशुद्धिमहा निर्भयतातपयज्ञहि पार्थातेसीअवक्रतादम-हा १ दोहा- अभयसत्त्वकीशुद्धता ग्यानजोगदृढहोय दानज-ग्यनमपाठपुनि तपऔरहिसरजोय १ ओंवी- श्रीकृष्णह्मणेज्ञान योगाचीस्थिती दानयज्ञदमयज्ञह्मणिजेती स्वाध्यायआर्जवकरिती सत्त्वेंसर्वांसीअभयदे १ अभंग- ऐकेंगुणवंताकिरीटी दैवेंफळदि-

त्याहाटीं १ गुणउत्तमधरिजे सत्त्वशुद्धिभयत्यागीजे २ ज्ञानयोगींथोर पणें दानदमयागकरणें ३ तपशास्त्रबांकुडा तोचितुकयासोंगडा ४।१

श्लोक- अहिंसासत्यमक्रोधस्त्यागःशांतिरपैशुन॰ दयाभूतेष्वलोलुत्वंमार्दवंह्रीरचापलम्२॥

टी०स०- अहिंसासत्यअक्रोध त्यागशांतिअपैशुन मनींलज्जादया भूतीं मृदुत्वस्थैर्यनिस्पृह २ आर्या- भूतदयाअक्रोध त्यागअपैशून्यआसणेंनित्य शांतिअहिंसामृदुता लज्जास्थिरताअलोभअणिसत्य २ दोहा- अनहिंसाओरसत्तमय रहेक्रोधबिननीत दान शांतिबहुबिधाचर दोखनआनेचीत २ ओंवी- चिंतानकरीक्रोध नकरी सत्यशांतीअत्यागअस्तुनिदानकरी सर्वत्रमार्दवदयाधारी॥ लज्जाअसूनिचपलतारांकी २ अभंग- सत्यरागनअहिंसा त्यागशांतीचाभरंवसा १ अपैशून्यमनींलाज दयाभूतींमृदुकाज २स्थैर्यनिस्पृहलक्षणें मीओंवाळींपंचप्राणें ३ धन्यमाउलीतुकयाची॥ कुसिसफलपुण्याची ४।२

श्लो०- तेजःक्षमाधृतिःशौचमद्रोहोनातिमानिता भवंतिसंपदंदैवीमभिजातस्यभारत॥३॥

टी०स०- परद्रोहनिजश्लाघा नसणेंधारणाक्षमा शुद्धतातेजहेंहोतींदैवीसंपत्तिच्यानरा ३ आर्या- अद्रोहअमाननशी शुचितातेजक्षमाधृतिअहोतां षड्विंशतिगुणपार्था दैवीसंपत्तिच्यानराहोती ३ दोहा- तेजक्षमाशुचीधीरज तजेद्रोहअभिमान देवसंपदाजिनलहे तामेतेगुनजान ३ ओंवी- सत्यक्षमापरमशुची द्रोहसाभिमाननाहींची अशीबुद्धीजयाची तयादैवसंपत्तीजाण ३ अभंग- नज्याश्लाघ्यपरद्रोहो नसणेंधारणाउत्साहो १ क्षमाशुद्धतापैंतेज हेंहोतीगादेवेंआज २ संपत्तिचातोचीनर मिरवीभूषणींशरीर ३ दैवीदेवाचीह्मणावी वस्तीतुकयाचीगांवीं ४॥३॥

श्लो०- दंभोदर्पोऽभिमानश्चक्रोधःपारुष्यमेव च अज्ञानंचाभिजातस्यपार्थसंपदमासुरीं ४

टी०स०- दंभगर्वस्वाभिमान क्रोधक्रूरत्वअज्ञना आसुरीसंपदेलागीं पावल्याज्यासिहोतिहीं ४ आर्या- अज्ञानआणिदंभ क्रोधक्रूरत्वदर्पअभिमानें त्याच्याठायींअसती ज्यालासंपत्तिआसुरीमानें ४ दोहा- दंभदर्पअग्यानरिस अभिमानहुकोंठोर ज्यामेंएतेंगुनरहे असुर संपदाघोर ४ ओंवी- दंभदर्पअभिमान क्रोधनिंदापारुष्यजाण हे अज्ञानाचेगुण ऐसातोअसुरसंपदीपार्था ४ अभंग- आतांदंभ दर्पगुणें वसवीअहंतेचेंठाणें १ क्रोधक्रूरअवक्रता आसुरीसंपदा अहिता २ ज्यासहोतीतोपावला कांदाजेवींदुर्गंधीला ३ त्यजीकस्तूरीचेंआळें तुकाह्मणेमस्तीबळें ४।४

श्लोक०- दैवीसंपद्विमोक्षायनिबंधायासुरीम
ता माशुचः संपदंदैवीमभिजातोऽसिपांडव ५

टी०स०- मोक्षार्थसंपदादैवी भवबंधार्थआसुरी पांडवाशोकनकरी दैवीसंपत्तिचाचतूं ५ आर्या- दैवीसंपत्तिसदा मुक्तकरीआसुरीकरीबद्ध नकरीखेदअहेसी दैवीसंपत्तिवंततूंफुद्ध ५ दो०- दैवीसंपदानेमुगत बद्धसुआसुरजोय सोचितअर्जुनक्योंभयो दैविसंपदाहोय ५ ओंवी- दैवीसंपत्तीनेंमोक्षहोय आसुरसंपत्तीनेंबद्धहोय तूंदैवीसंपत्तिचाहोय ह्मणूनिशोकाअयोग्यतूं ५ अ० दैवी संपदामोक्षार्थ पहिलासांगितलाअर्थ १ भवबंधार्थआसुरी जेहेंवर्णिलेंदूसरी २ शोकनकरींपांडवा वरूंआलीयासदेवा ३ तूंगा दैवीसंपत्तीचा भावदर्पणतुकयाचा ४।।५।। श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०- द्वौभूतसर्गौलोकेऽस्मिन्दैवआसुरएवच
दैवोविस्तरशःप्रोक्तआसुरंपार्थमेशृणु ।। ६ ।। ।।

टी०स०- द्विधाउद्भवभूतांचा दैवआणिखिआसुर विस्तारेंबोलिलें दैव आतांआसुरआइक ६ आर्या- भूतांचाउद्भवतो द्विविधअसे दैवआणिआसुरतो कथिलाविस्तृतदैवहि आसुरऐकावयासिचित्तरतो ६ दोहा- भूतसरगदोलोकमें दैवहिआसुरकीन दैवकथ्यो बिस्तसदिये आसुरकहुंलेचीन ६ ओंवी- यालोकींभूतसृष्टीदो-

न्ही देवआणि आसुरयोनी दैवीसांगीतलीविस्तारूनी आसुरीआ- तांआइकगापार्था ६ अभंग- द्विधाउद्भवभूतांचा देवआणिआसुरां- चा १ विस्तारेंवदलोंदेव कचिन्हांचाप्रादुर्भाव २ आतांआसुराआइक मनदेउनीनावेक ३ जेथेंदुश्चिन्हांचामेळ तुकयानमानीतोखेळ ४॥६॥

श्लो० प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचजनानविदुरासुराः॥ न- शौचंनापिचाचारोनसत्यंतेषुविद्यते॥७॥श्रीशं

टी०स०- धर्मार्थकामप्रवृत्ति मोक्षमार्गनिवृत्तिही नेणतीशौचआचार सत्यत्यांअसुरांनसे ७ आर्या- नेणतिप्रवृत्तिअणिते निवृत्तिअसु- रस्वभावजेनरते शौचींसत्याचारीं त्यांचेंमानसकदापिहीनरते॥७ दोहा- अबिधीऔरजगतकी आसुरजानननांहि सतसौचआचा- रसुभ नहिंहेगुनतिनमांहि ७ ओंवी- प्रवृत्तिआणिनिवृत्ति असु- रतेनेणती शौचंआचारविसरती आसुरीयोगें ७ अभंग- काम प्रवृत्तिधमार्थी कींमोक्षार्थीनिष्काम १ नेणतीचद्वयमार्गा विषयवर्गा- वरपडे २ शौचआचारतोनाहीं जेसेमहोषीहीरेडे ३ असुरांत्यांनसे सत्य तुकयागतमगकेंची ४।७

श्लो०- असत्यमप्रतिष्ठंतेजगदाहुरनीश्वरम्॥ अपरस्परसंभूतंकिमन्यत्कामहेतुकम्॥८॥

टी०स०- निरीशह्मणतीविश्व मिथ्याकृत्रिमबोलती नविश्वचिदंश- द्योगें ह्मणतीमैथुनोद्भव ८ आर्या- जगअप्रतिष्ठआणिक अनी- श्वरअसत्यहेंचिजगमान्य स्त्रीपुरुषोद्भवबोलति कामाविणहेतु मानितीनान्य ८ दोहा- बेदपुरानईश्वरहियें नाहींमानतमूढ मै- थुनतेंसङ्सारयह कामक्रोधयहगूढ ८ ओंवी- त्रैलोक्यअस- त्यअप्रतिष्ठबोलती ईश्वरनाहींऐसेंह्मणती मैथुनेंचप्रजाप्रती मूढांचेंज्ञानहें ८ अभंग- ईशावीणवर्त्तताती विश्वोत्पत्तीकामानें १ देवह्मणीजेकृत्रिम सर्वक्रमआपुला २ विश्वाकेसेनिउद्योग हा- संयोगस्त्रीनरां ३ अहोमैथुनावांचून कैंदिसूंनयेतूका ४॥८॥श्रीशं

श्लो०-एतांदृष्टिमवष्टभ्यनष्टात्मानोल्पबुद्धयः॥

प्रभवंत्युग्रकर्माणः क्षयायजगतोहिताः॥९॥

टी०स०-हेप्रत्यक्षींदृष्टिज्यांची भ्रष्टधीअल्पबुद्धिजे क्रूरकर्मेलोक घाती दुष्टचार्वाकवर्तती ९ आर्या- नष्टात्मेअल्पमती अनीशजगहेचि दृष्टिधरणार विश्वक्षयार्थउपजति रिपुहेअत्युग्रकर्मकरणार ९ दोहा- अल्पबुद्धिहैनष्टजे यहीदृष्टिगहिलेत हिंसाकृतकरमनकरे रिपुजगछयकेहेत ९ ओंवी- ऐशादृष्टींस्वार्थीगुंतूनी अल्पबुद्धिअल्पज्ञानीहोऊनी उग्रकर्मेआचरूनी क्षयाकारणेंकरितीजगीं ९ अभंग- दृष्टिज्यांचीप्रत्यक्षीहे नजोपाहेसद्वाक्य १ अल्पबुद्धिजोभ्रष्टधी कोणेकधींउद्धरे २ लोकघातीक्रूरकर्मी पाहेऊर्मीबळाची ३ दुष्टचार्वाकवर्तनां नेणेसंतांतुकया ४॥९॥ ॥श्रीगोपालकृष्णायनमः॥छ

श्लो०-काममाश्रित्यदुष्पूरंदंभमानमदान्विताः॥
मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्त्तंतेशुचिव्रताः॥१०॥

टी०स०-दंभश्लाघामदेंमस्त बुडूनीकामसागरीं मोहेंघेऊनिदुर्बुद्धि वर्ततीअशुचिव्रत १० आर्या- दुष्पूरकामसेवुनि पार्थामदमानदंभत्यासअसे मोहेंदुराग्रहीजे अशुचिव्रततेप्रवर्ततीचअसे १० दो० जेमेपायोअबिलहे औरमनोरथनीत दुर्बुधितरेनमोहते अशुचीरहेपुनीत १० ओंवी- दंभश्लाघामदेंकरूनी बुडूनिकामकामनीं मोहेंदुर्बुद्धीकरूनी अशुचिव्रत १० अभंग- दंभश्लाघामदेंमस्त अंगेंसमस्तबोकड १ कामसिंधूंतबुडाला काउडालामर्यादे २ मोहेंघेऊनि दुर्बुद्धी हुंगीगंर्धायोनीची ३ व्रतींअशुचींवर्तती तुकयाप्रतीदेत्रास४॥१०

श्लो०-चिंतामपरिमेयांचप्रलयांतामुपाश्रिताः
कामोपभोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः॥११॥

टी०स०-मृत्युचिंताआणिनाना चिंतातोमृत्युतोजया पुरुषार्थजयां भोग प्रत्यक्षींज्यासनिश्चय ११ आर्या- मरणावधिअतिशयजे चिंतेचाघेतिफारसालाहो अतिसक्तकामभोगीं निश्चितपुरुषार्थभोग ज्यालाहो ११ दोहा- ज्याकोंकछुप्रमाननहीं तेचिंततामेलीन काम

क्रोधअनिहेंभलो निच्छयमानयलीन ११ ओंवी- मृत्कचिंतनेंव्यापिलें मृत्कचिंतनीमृत्कपावले पुरुषार्थभोगवेगळाले प्रत्यक्षनिश्चयोझाला ११ अभंग- मरणादिचिंतानाना आठवीनारोगांसीं १ भयनधरीयमाचें तोरामाचेंकायलागे २ भोगपुरुषार्थभोगी देहभंगीआपण ३ प्रत्यक्षींचनिश्चयजया तोतुकयानपाहे ४॥११॥ श्रीराम्

श्लोकः- आशापाशशतैर्बद्धाःकामक्रोधपरायणाः ईहंतेकामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान्१२

टी०स०- आशापाशशतींबद्ध कामक्रोधांतआश्रित जोडितीकामभोगार्थ अन्यायेंधनसंग्रह १२ आर्या- विषयांच्याभोगास्तव अन्यायेंक्रोधकामतत्परते इच्छितिहिअर्थसंचय आशाशतपाशबद्धते पुरते १२ दोहा- आशापाशनतेबधे कामक्रोधचितचाह जोधन बसअन्यायकरे कामहिभोगनिवाह १२ ओंवी- आशापाशेंबांधले कामक्रोधेंव्यापिले अभिलाषआचरले अन्यायधनें १२ अभं० आशापाशेंतेनिबद्ध देविरुद्धश्रीपादा १ कामक्रोधासीआश्रित कींमिश्रितलोभांगीं २ इहलोकींच्याभोगार्थी परमार्थानायके ३ धनअन्याय संग्रह तुकाग्रहरूपत्या ४॥१२॥

श्लो० इदमद्यमयालब्धमिमंप्राप्स्येमनोरथम्॥ इदमस्तीदमपिमेभविष्यतिपुनर्धनम्॥१३

टी०स०- हेंआजिम्यांमेळविलें ह्याघेणारमनोरथ म्हणतीमजहेंआहे मिळेलहिपुन्हाधन १३ आर्या- हेंअद्यप्राप्तमला मीयाहिमनोरथासिसाधीन हेंमजआहेप्रस्तुत हेंहिपुन्हाधनकरीनआधीन १३ दो० मनबांछितमेंयहलह्यो बिहिहोंचाहतचाहि यहधनमेरेपेंजरयोजरहे आसउमांहि १३ ओंवी- लाभझालाआजिमज मनोरथपावलोंसहज आजिहेंआलेंमज पुन्हाआणिकधनहोईल १३ अभंग- मेळविलेंआजीम्याहें हिशोबपाहेदफलरीं १ मनोरथहाहोणार कीं सोनारदेडांक २ मजआहेहेंबोलती पेंकोलतीपिशाची ३ पुन्हाधन देवेमीळें तुकयारवळेगांजावें॥४॥१३॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरमात्मने०

श्लो०-असौमयाहतःशत्रुर्हनिष्येचापरानपि॥
ईश्वरोऽहमहंभोगीसिद्धोऽहंबलवान्सुखी१४

टी०स०-हाआजिमारिलावैरी आणिकांसहिमारिन समर्थमीमीच भोक्ता बलीसिद्धसुखीहिमी १४ आर्या- हाशत्रुवधियलाम्यां इतरहिमारीनचिंततेंचिअसे ईश्वरमीभोगीमी बलवान्मीसिद्धमीसुखीहिअसें १४ दोहा-यहबैरीतोमेहन्यो करूंऔरकोअंत ईश्वर होंभोगीजुहों सुखीसिद्धबलवंत १४ ओंवी-म्यावैरीमारिले बहुतांचेप्राणघेतले समर्थमीमजभोगझाले मीसिद्धबळकटसुखी १४ अभंग-आजवैरिह्यामारिला आणिकालामारीन १ समर्थतो मीचभोक्ता ऐसावक्ताअस्मादि २ बळेंमीचसिद्धमीच गर्वेचिंचवाकली ३ तुकापाहिलातुकून मीसधनसुखाचा ४ ॥१४॥श्रीगोपालकृ०

श्लो०-आढ्योऽभिजनवानस्मिकोऽन्योऽस्तिसदृशोमया यक्ष्येदास्यामिमोदिष्यइत्यज्ञानविमोहिताः॥१५॥

टी०स०-मीसमृद्धमलाभृत्य कोणहोमजसारिखा यज्ञीनसुखघेईन ह्मणतीश्रीतदैत्यहें १५ आर्या- मीज्ञानयुक्तआढ्यहि मजऐसा अन्यकोणनाआहे होभिनदेईनसुखी होइनमोहेंअशास्त्रमतिपाहे १५ दोहा-मेंहोंधनिककुलीनहों औरनमोरसमान जजोदेवदेवहि लहों मोहतजोअग्यान १५ ओंवी-लोकांमाजीमीथोर कोणीनराहे मजसमोर यज्ञदानकरूनहोईनसुखतर ऐसाअज्ञानेंझांकोळला १ अभंग-मलाद्रुतसमृद्धमी जगनमीनपाहे १ मजसारिखाकोणहो भरीहोनहुंडीचे २ मातेंभजेत्यासमुखें मीअसंख्यदेणारा ३ वदती दैत्यहेश्रीतकीं कुबेरतुकांतुकेना ४।१५॥

श्लो०-अनेकचित्तविभ्रांतामोहजालसमावृताः
प्रसक्ताःकामभोगेषुपतंतिनरकेऽशुचौ॥१६

टी०सम०-चिंतीस्वर्गादिकांभ्रांती मोहजाळेंचिवेष्टिलें कामभोगी सक्तहेही पडतीनरकामधें १६ आर्या-जेमोहजाळबद्ध भ्रमंत

अनेकामनोरथींनरकीं आसक्तविषयभोगीं पडतीतेजाणघोरतरनर
कीं १६ दोहा- उनकोमनअतिभ्रमतहैं मोहमांझपरमीत परतघोरअ-
तिनरकमें कामभोगकरीहेत १६ ओंवी- ऐसामोहजाळेंवेष्टूनीअ-
नेकचित्तेंभ्रमूनी कामभोगातेंइच्छूनी नरकींपडतीतेजाण १६ अ०
चित्तींस्वर्गादिकाभ्रांती तेमहंतीकोरडी १ मोहजाळेंचवेष्टिलें प्रति-
ष्ठिलेंस्त्रीवृंदीं २ नपुरेचकामदेहीं मगविदेहीजेंहोती ३ तेव्हांपडती
नरकांत तुकयाभ्रांनलागेना ४॥ १६॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरमात्मने॰

श्लो०-आत्मसंभाविताःस्तब्धाधनमानमदान्विताः
यजंतेनामयज्ञैस्तेदंभेनाविधिपूर्वकम्॥ १७॥

टी०स०- धनमानमदेंदेही गर्विष्ठतनुपोषिती नांवाचेयज्ञयजिती
दंभेंअविधिपूर्वक. १७ आर्या- जेधनमानमदावृत मीअनमयथोर
ज्यांसहेंभाने यज्ञाभासेंयजिती अविधीनेंयशानिमित्तदंभानें १७
दोहा नीनबडाईबहुकरत नवननधनअभिमान नाममात्रजग्यहि
जजत दंभीबीनबिधान १७ ओंवी- सर्वस्वपणेंम्यांकेलें ऐसेंस्तब्ध
धनेंमानलें त्यांहींजरीसर्वयज्ञकेले नरीतेनाममात्र १७ अभं०- दे-
हींधनेंमानेंमदें तंतुअल्हादेंगर्विष्ठ १ पोसलेजैसेबक दिनावीकमां
सांनीं २ यज्ञयजितीनांवाचे कीदंभाचेडांगोरे ३ विधिपूर्वकचुकले ते
मुकलेतुकयासी॥ ४॥ १७॥

श्लो० अहंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंचसंश्रिताः॥
मामात्मपरदेहेषुप्रद्विषंतोऽभ्यसूयकाः॥ १८

टी०स०- धनविद्यादिकबळें माझाद्वेषघडेनया कीआत्मज्ञानज्यांदे-
हीं द्वेषेंहेंनिंदितीनया १८ आर्या- कामक्रोधअहंकातें बलदर्पांचे
सदैवनेथोर निजपरदेहींमातें द्वेषितिदर्पाकरूनिहीघोर १८ दोहा॰
अहंकारबलदर्पअरु कामक्रोधगहिलेत देखतनिजपरदेहमें मोकों-
तोदुखदेत १८ ओंवी- अहंकारबलदर्पेंकरूनी कामक्रोधातेंआश्र-
यूनी मीपरमात्माअसूनी ज्यांहींनदेखिला १८ अभंग- शरीरींअ-
हंकारपेटे वन्हीनपाहेवसांटे वळेंफळकुवन्हीझटे गर्वदावीतेजाचा

१ कामकापुरमिळवणी क्रोधगंधकाचीखाणी ज्ञालाश्रितघृतकणी उ-
रोंनेदीचाटितु २ ममअंशेंजगझालें ऐसेंज्यासउमजलें इहींतयासभ-
जोंलें ऐसागापुढांहूंषिती ३ ज्वाळानिंदेचीखडतर पोळीसाधूंचेंजिव्हा-
र तेथेंतुकायाचाध्यार आहेआहेनाहींनाहीं ४॥१८॥श्रीकृष्णायनमः॥

श्लो०-तानहंद्विषतःक्रूरान्संसारेषुनराधमान्॥
क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेवयोनिषु॥१९

टी०स०-मद्भक्तांद्वेषकरिती मीत्याक्रूरांनराधमां सदाआसुरीयोनींत
दुष्टजन्मींचघालितों १९ आर्या-द्वेषीक्रूरनराधम जेअशुभतयांसि
नित्यसंसारीं आसुरयोनीमाजी टाकीतोंजाणमीचकंसारी १९ दो०मो-
द्रोहीअरुक्रूरते पापीअधमनिहार जगतआसुरीजोनिमे तिनेंदेतहों
डार १९ ओंवी-ज्यांहींमजद्वेषिलें तेनरअधमबोलिले तेणेंपापें
जन्मले दुष्टयोनींत १९ अभंग-परतापमत्सेवका पाहूनआकांत
यालोका मेघमीवोळेंत्यापावका हस्तोदकाचित्रेंसीं १ माझ्याक्रूरप-
णाचीतीख नभींचमकेलखलख तेव्हांपडेकाळेंमुख जेंगुंडाळेधुवा-
रें २ नराधमाचीविभूती आसुरींपोटींधुंधुवाती पडेतेथेंउद्भवती स-
दाकाळकोळसे ३ दुष्टयोनीपुनःपुन्हा अन्यमार्गुनेणेसीन्हा कांजेतुक-
याचाकान्हा खळेंआगळागांजीला ४॥ १९ ॥श्रीमन्मुरमर्दनायनमः॥

श्लोक-आसुरींयोनिमापन्नामूढाजन्मनिजन्
मनि मामप्राप्यैवकौंतेयततोयांत्यधमांगतिम्२०

टी०स०-आसुरीयोनिजेमूढ जन्मजन्महिपावले नपावतांचनेमातें
जातीघोरअधोगती २० आर्या-आसुरयोनीपावति जन्मोजन्मीं-
हिमूढअवनींत मजलानपावुनीते जन्मतित्याहूनितेकुयोनींत २० दो०
जनमजनममेंमूढते होतजुआसुरआय मोकोंनेपावतनाहि परत
अधमगतिजाय २० ओंवी-तेआसुरीयोनींतजन्मति जन्मोजन्मीं
मजअंतरती तयांहोयअधोगती कौंतेयाजाणपें २० अभंग-आ-
सुरीयोनींमूढ जन्मोजन्मींपावेदृढ तेंहीनठेवींमीगूढ येथेंउघडसां-

गतें १ भीलकावळ्याकींबोकां कर्मगहीसेरटोलका मुंगळामातंगमं-
डुका कंटकरूखपाषाण २ गीधव्याघ्रक्रोडपीसा योनीभोगुनियांअशा
मगयमदंडेत्रासा पावेपडेरौरवीं ३ जेथेंअंतनलगेरवी वायुखुंटेत्या
आथावी पडेविसरमगजीवीं झालापुरातुकयाचा ४॥२०॥श्रीराम्॥

श्लो०-त्रिविधंनरकस्येदंद्वारंनाशनमात्मनः॥
कामक्रोधस्तथालोभस्तस्मादेतत्त्रयंत्यजेत्२१

टी०स०-नरकाचीतींप्रकारें द्वारेंहींआत्मघातक कामक्रोधतसा-
लोभ तस्मात्हेंत्रयटाकिजे २१ आर्या-नरकद्वारेंत्रिविध स्वनाश
करिवश्यकरुनियुक्तीन यास्तवकामक्रोधहि हेशत्रूटाकिजेनकींती-
न २१ दो०नरकद्वारबिधितीनऐ देतआपकोनास कामक्रोधऔरलोभ
पुनिइनछांडेसुखबास २१ ओंवी-आत्मनासावयाकारण द्वारें
असतीगातीन कामक्रोधलोभजाण तस्मातहेंत्रयटाकीं २१ अभं०
जावयानरककूपीं तीनद्वारेंहींसाक्षेपीं द्यातीलागलीयापापी बळेंदे-
तीढकलुनी १ आत्मघातकयास्तव आह्मीठेवूंयांचेंनांव कांकींनचले
उपाव येथेंकोटीसाधनें २ तरीकामक्रोधलोभ तीनद्वारेंहींस्वयंभज्या-
चाभुवनत्रयींक्षोभ कांपेअवघाभूगोल ३ तस्मात्शाहाणातूंहोसी
तरीत्यागींयातिघांसी मगशुद्धमार्गाजासी जेंसातुकावेकुंठा॥४॥२१

श्लो०-एतैर्विमुक्तःकौंतेयतमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः
आचरत्यात्मनःश्रेयस्ततोयातिपरांगतिम्२२

टी०स०-यातिहींनरकद्वारां पासूनिसुटलानर आचरेआपुलेंश्रेय
जायथोरगतीप्रती २२ आर्या-हींतीनतमद्वारें यांपासूनिमुक्तजो
सदाबापा साधुनिआत्मश्रेयहि अणिपावेमोक्षजाणनिष्पापा २२ दो०
तीनद्वारजोनरकके तिनतेंछुटेनकोय जतनकरेकल्याणको तबहि
परमगतिहोय २२ ओंवी-हींअज्ञानाचींतीनद्वारें त्यजूनियांजो
सत्कर्मआचरे तोचिप्राणीपावेनिर्धारें कौंतेयापरमगती २२ अभं०
यांत्रिनरकद्वारा पासूनियांधनुर्धरा सुटलातोनरवरा साधनअध्यापा-

उरीं १ आत्मश्रेयआचरूनी राहेउंसजनींवनीं सदासावधानमनीं हितवागेआपुलें २ त्याथोरासथोरगती होयजनकादीसंगती अथवातुकयापंगती प्रसादीकघेलाभु ३।२२

श्लो०-यःशास्त्रविधिमुत्सृज्यवर्ततेकामकारतः नससिद्धिमवाप्नोतिनसुखंनपरांगतिं२३

टी०स०-जोशास्त्रविधिसोडूनी वर्ततोकामतत्पर नतोपावेलसिद्धीस सुखनाउत्तमागती २३ आर्या-जोशास्त्रविधानातें टाकुनिपार्थयथेच्छआचरतो नोसिद्धीतेंनपवे नसुखीमोक्षींहितोनसंचरतो २३ दोहा-शास्त्रबिधीछोडकेकरे क्रियाकर्मसबकाम सिद्धिलहे नहिपरमगति नहिसुखमेंबिश्राम २३ ओंवी-शास्त्रविधिसोडूनी जोवर्त्तेइच्छेंकरूनी तयासुखनाहींह्मणूनी परमगतीनसे २३ अभंग-सत्यशास्त्रार्थविहीन विधिवासविसर्जन श्रुतिपाठदेलाऊन ऐसाजोकांउन्मत्त १ वागणेंतेंस्वेच्छाचार जेवींअकाळींजळधर कार्यनाशपरीउर फोडीदेउनीकिंकाळी २ सिद्धीवनस्पतीकेंची शुभाअशुभासुखाची नव्हेगोष्टीतेमुखाची पडेधर्मदुष्काळु ३ उत्तमगतीत्याचीहेगा आपणमरेपीडीजगा किंवाओणवाअवघा तुकाह्मणेदेत्रासु ४॥२३॥

श्लो०-तस्माच्छास्त्रंप्रमाणंतेकार्याकार्यव्यवस्थितौ ज्ञात्वाशास्त्रविधानोक्तंकर्मकर्तुमिहार्हसि॥२४॥

टी०स०-तस्मात्प्रमाणसच्छास्त्र कार्याकार्यविचारितां शास्त्रविध्युक्तजाणूनी करायाकर्मयोग्यतूं २४ आर्या-कार्याकार्यविचारींयास्तवशास्त्रप्रमाणतुजताता जाणुनिशास्त्रविधीतें कर्मकरायासियोग्यहोआतां २४ दोहा-तोकोंकाजअकाजमें तोकोंशास्त्रप्रमान करमनकरतजानिकें तिनकोंबिधिसुबिधान २४ ओंवी-शास्त्रतेंकारणप्रमाणें कार्याकार्यकरणें वेदोक्तजें वर्तणें त्यासीयोग्यतूं २४ अ०
तस्मात्उत्तमसच्छास्त्र जैसेंसाळंकारीवस्त्र किंवाविष्णुनामेंवक्र वै-

ष्णावाचेंरंगलें १ विचारितांकार्याकार्य वंद्यहोयजनींआर्य किंवाशिष्य गुरुवर्य मायाजेवींतान्हयां २ शास्त्रेंविधियुक्तजाणूनी वागेजेंसाह्यय पाणी कर्मयोग्यतूंअवनी होशीसरवयाऐकरे ३ तुकाजेंसाकांनिष्काम झालाजगासविश्राम तेवींतुझागाआराम विश्वमनींमानील ४॥२४॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेदेवासुरसंपद्विभागयोगोनामषोडशोऽध्यायः १६॥ वामन– इतिटीकासमश्लोकी षोडशाध्यायनिर्णय श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं॥अभं० ऐसाबोधकरीविष्णु वासुदेवजोसहिष्णु जडजीवजगद्दिष्णु ऐकेजिष्णुसावधान १ संपदेचाह्यासंशय वारूनियांयदुराय केलाषोडशीआत्रेय ज्ञाननर्मीआवडी २ परीत्याचीजीवनकळा होतीस्वाधीनगोपाळा तेहीनरासवेंवेगळा अर्पणकरीकिरीटीसी ३ तेंचसत्रावीचेंपय प्राशिलजेथेंवत्सन्याय तेथेंतुकयाप्रत्यय वदेगुरुदासपें ४ इतिगी०षोड०१६

सप्तदशाध्यायप्रारंभः

वामन०

पूर्वाध्यायींशास्त्रमुख्य तेंजाणूनिचवर्ततूं ह्मणूनिबोलिलाकृष्ण येथें अर्जुनपूसत १ अभंग– कुळींसत्कुळींकुळाधी कुळदेवतकुळभ्रधी नवलदाविलेंकुळसिद्धी जगअवघेंकुळसुखी १ आतांसप्तदशीपोटीं केसीनाकुकहतवटी भस्यसाजुककिरीटी पात्रींदेववोगरी २ तेथेंत्रिगुणमक्षिका वारूनियांस्वादनिका घेणेंपांडुच्याबाळका हरिमाउलीच्याकरें ३ परीसत्ववीपिपिली तारप्रसादालाधली आतांत्रत्तिजेलाधली तेनराहेनिवांत ४ तेंचएकवेळपुन्हा विचारुनीजनार्दना घेतूंकेवळसज्जना तुकयाठेवूनपाहे ५॥ श्रीमद्यदुनंदनायनमः॥

अर्जुनउवाच

श्लो० येशास्त्रविधिमुत्सृज्ययजंतेश्रद्धयान्विताः
तेषांनिष्ठातुकाकृष्णासत्वमाहोरजस्तमः॥१॥

टी०स०–जेशास्त्रविधिसोडूनी श्रद्धेनेंयजितीस्वयें त्यांचीनिष्ठाकोण कृष्णा सत्वकींरजकींतम १ आर्या– शास्त्रविधीतेंनेणुनि लोका-

चारेंचभक्तिनेंयजिती त्यांचीनिष्ठाकेसी सत्वातेंकींरजस्तमांभजती १ दोहा– श्रद्धाबिनजग्यहीकरत तजिबेदनकीनीत सतरजनममें कथितकही कहियेतिनकीरीत १ ओंवी– पार्थह्मणेकृष्णनाथा॥ शास्त्रविधीटाकूनियोगकरितां त्याचीनिष्ठाकोणसमर्था तेसांगिजेमज १ अभंग– महाराजराजयांच्या सत्तानेमीश्रीमंतांच्या ऐकेंप्रभूपंडितां- च्या चिद्भुवनाच्याचिज्ज्योती १ नमस्कारविश्वालया ऐसेंपार्थेंस्तवूनि- यां पुसताझालात्याअन्वया बरीदृष्टीन्यासीजे २ शास्त्रविधीजेसो- डूनी यजनश्रद्धेच्यायाजनीं त्याचीनिष्ठाबोलाननी सत्वरजींकींतम ३ कृष्णागोपाळगोंवळा सांवळीयागोव्रजखेळा गोपीरमणगोवत्स- ळा गोरसचोरातुकयाच्या ४ १

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-त्रिविधाभवतिश्रद्धादेहिनांसास्वभावजा
सात्विकीराजसीचैवतामसीचेतितांशृणु ॥२॥

टी० स०-संस्कारापासूनिश्रद्धा होतेजीवांसतेत्रिधा सात्विकीराजसी आणि तामसीतीसआइक २ आर्या– लोकाचारींमुक्ता वर्ततिदे- हींस्वभावजाभक्ती सात्विकराजसतामस त्रिविधाघडतेचिऐकबायु- क्ती २ दोहा– श्रद्धानरककीतीनबिधहो तजूसहजसुभाय सात्वि- कराजसतामसी सुनयतिनकेपाय २ ओंवी– देवह्मणेगाअर्जुना श्र- द्धात्रिविधअसेजाणा सात्विकराजसतामससमाना तेआतांआइकें २॥ अभंग– बोलेरुक्मिणीचाकांतु रुक्मवस्त्रविराजितु रुक्मांगदीरु- क्मवंतु रुक्मीयाचामेहुणा १ ऐकेंकपींद्रकेतना खगेंद्रध्वजप्रिय अर्जुना सुरेंद्रदेवाधिनंदना मजयोगींद्राप्रियतूं २ श्रद्धासंस्कारा पासुनी त्रिधाहोतीजीवामनीं सात्विकआणिराजसोनी तामसीजे तिसरी ३ ऐकऐसीयात्रिविधा वेणीमायाशिरींमुग्धा बरीडागिने प्रसिद्धा तुकाजडीजडीनें ४॥ २॥ ॥श्रीमदर्जुनसारथयेनमः॥

श्लो०-सत्वानुरूपासर्वस्यश्रद्धाभवतिभारत
श्रद्धामयोऽयंपुरुषोयोयच्छ्रद्धःसएवसः॥३

टी०स०-जसेंसत्वतसीश्रद्धा होतेसर्वांसिभारता ज्याचीश्रद्धातेंचि

होतो जीवश्रद्धामयस्वयें ३ आर्या- सर्वांच्यासत्त्वरज श्रद्धेचीही घडेनशीसोय श्रद्धामयहापुरुष श्रद्धाजीज्यासनोचितोहोय ॥३॥ दोहा- परंपराहिजानिकें श्रद्धाहोतसमान श्रद्धामयपुरुषहे श्रद्धानाहिसमान ३ ओंवी- सत्त्वरूपश्रद्धासर्वांसी परीज्याचीभक्तीते परियेसीं तोपुरुषश्रद्धायुक्तज्यादेवांसी तोतद्रूपहोय ३ अभं० जैसेंसत्त्वतेसीश्रद्धायाजीवांसी कोंभक्तीदेवासीनेमिलोगा १ होतरेसर्वांयाभारताच्याराया धराआधींपायांबळकटी २ ज्याचीश्रद्धातोची होतोसव्यसाची कीळकींनव्हाचीप्रतिष्ठाते ३ जीवश्रद्धामयनेमुची हास्वयें तुकायासीमायमीचजेसा ४ ॥ ३ ॥ ॥श्रीमत्कृष्णपरमात्मने०

श्लो०- यजंतेसात्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसाः
प्रेतान्भूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाजनाः ॥ ४ ॥

टी०स०- देवांयजितिसत्त्वाढ्य यक्षरक्षांसराजस तामसप्रेतभूतांच्या गणांसयजितीजन ४ आर्या- सात्विकदेवगणांतें राजसते यजितियक्षरक्षांतें भूतप्रेतगणांतें इतरहितामसधरूनिलक्षातें ४ दोहा- देवसेवेसात्विकी राजसराच्छसयच्छ भूतप्रेतगणतेंज जन नरजूतामसपच्छ ४ ओंवी- सात्विकदेवांतेंयजिती राजस यक्षगणांतेंपूजिती प्रेतभूतांतेंयजिती तेतामसजाणावे ४ अभं० सत्त्वाढ्यतोदेवाभजेअर्पीभावा भूपार्थसचिवासेवाजेसी १ राजसते यक्षाभजतीगारक्षा गोरससापेक्षाकुर्वाळीगा २ तामसभूतप्रेतींआयुष्य वेंचीती सिंदोछायेप्रतीमद्यपीगा ३ तैसेंअघोरीतेवेंचुनोधनातें गाजीतुकयातेंनकरीती ४ ॥ ४ ॥

श्लो०- अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेयेतपोजनाः
दंभाहंकारसंयुक्ताःकामरागबलान्विताः ॥ ५

टी०स०- शास्त्रींनाहींबोलिलेंतें करितीघोरजेंतप दंभेंकामेंअहंकारें विषयप्रीतिच्याबळें ५ आर्या- करितीघोरतपातें जनजेकुंतीसुता अशास्त्रोक्त दंभाहंकारान्वित आणिकतेकामरागबळसक्त ५ दो० अशास्त्रताजेकरे नवेदमतजेहोय भरेदंभअहंकारसों कामराग

सबगोय ५ ओंवी– अशास्त्रविहितेंघोरें जोतपकरीअविचारें अ-
हंदंभेंअपारें कामक्रोधेंबांधला ५ अभंग–शास्त्रजेंनसांगेतेथें-
रात्रींजागे प्रेतावरीअंगेंपुढेंमंत्रु १ घोरतपकेसेंजोडोजीवहिंसे नेणें
तीर्थींपीसेंपर्वकाळु २ दंभेंकामेंकिंवाअहंकारल्हावा भल्यावरीदावा
चालवूनी ३ विशेषप्रीतीच्याबळेंहीमतीच्या चेष्टातुकयाच्याआरंभीं
ती॥४॥५॥

श्लो०-कर्षयंतःशरीरस्थंभूतग्राममचेतसः॥
मांचैवांतःशरीरस्थंतान्विध्यासुरनिश्चयान्६

टी०स० करितीक्षीणदेहातें जीवात्माआंतमीतयां मजहीपीडितीमू-
ढ त्यांचेआसुरनिश्चय ६ आर्या– शोषितिनिजपरदेहीं भूतग्रा-
मासजाणतूंसुज्ञा पीडितितद्दृदयस्थामज त्याआसुरनिश्चयेंमहा
अज्ञा ६ दोहा– पंचभूतजेदेहमें तिनकोंबैठकदेत हियमोमोकोंह-
नत तेअसुरअचेत ६ ओंवी– शरीरींपंचभूतेंपीडिती मलादेहीं
कष्टहोती ऐसेजेपुरुषअसती तेअसुरजाण ६ अभंग– करितीदे-
हक्षीणहाचीअवगुण नपाहतीशीणउभारिती १ आतांमीजीवात्मा
पीडितांआक्रंदें नेणतीगामदेंमस्तीऐसी २ देवोमीसर्वांसमजदेतीत्रा-
स कायत्याभूतांसहांसूरडूं ३ असुरहेंचिन्हनिश्चयसांगून सांगेआ-
नअन्यतुकयासी॥४॥६॥

श्लो०-आहारस्त्वपिसर्वस्यत्रिविधोभवतिप्रि-
यः यज्ञस्तपस्तथादानंतेषांभेदमिमंशृणु॥७

टी०स०-आतांआहारहीसर्वा त्रिविधप्रियहोतसे यज्ञहीतपहीदान
त्याचेहेभेदआइक ७ आर्या– सर्वांचाआहार त्रिविधप्रियसत्यहेंम-
नींआण तपआणियज्ञदानहि यांच्याभेदासऐकुनीजाण ७ दो०ती-
नभांतिआहारइह सबकोंरोचकहोय जग्यदानतपभेदयह मो-
सोंसुनतुसोय ७ ओंवी– सर्वांजीवांचाआहार त्रिविधआवडती
प्रकार यज्ञतपदानसार तेंतूंआइक ७ अभंग– आतांसर्वांगो-
ष्टीमाजीघेजेश्रेष्ठी आहारपरमेष्ठीनेमीतसे १ त्यासारिखेंहोतगु-
णदेहोत्पन्न त्रिविधभासनआहारजो २ त्रिवर्गांसीप्रियसांगूंयथा-

न्याय मगदावुंप्रत्ययज्ञांचागा ३ तपआणिदानभेदघेऐकून जरीतूंस-
ज्ञानतुकयाऐसा ४॥७॥

श्लो०-आयुःसत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्ध-
नाः रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्याआहाराःसात्त्वि-
कप्रियाः॥८॥

टी०स०-करितीबलआरोग्य सुखप्रीत्यादिवृद्धिजे स्थिरस्निग्धरसें
युक्त आहारप्रियसात्विका ८ आर्या-आयुष्यासहबळसुख हर्ष-
प्रदकरितिरोगसंहार सस्नेहमनोज्ञसुरस आवडतीसात्विकांसआ-
हार ८ दोहा-सुंदरथीरअतिचीकनों सात्विकप्रियआहार आयुस-
त्वअंगबल प्रीतबढावनहार ८ ओंवी-सत्वआयुष्यत्वआहार
वाढवीसुखप्रीतीविस्तार गोडआंबटतिखटप्रकार प्रकारनेहीसां-
गतों ८ अभंग-आयुष्यासीबरेंसत्त्वअवतरे बळआणिबारेवै-
राग्यये १ सुखप्रीतीलागींक्षुधेदेतूचांगी स्थिरस्निग्धअंगींरसें
युक्त २ आहारहाप्रियसात्विकासहोय गोरसकींप्रियशर्करादी३
गोधूमतांदूळसत्त्वींमूगदळ तुकीशाखाफळतुंबीऐसें ४॥८॥श्रीराम

श्लो०कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः
आहाराराजसस्येष्टादुःखशोकामयप्रदाः९

टी०स०-अत्युष्णाक्षारकट्वम्ल रुक्षतीखटदाहक आहारराजसांइष्ट
दुःखशोकव्यथाप्रद ९ आर्या-दाहकअत्युष्णकटू क्षारतिखटरुक्ष
जीवघेणारे आहारराजसांचे रोगप्रददुःखशोकदेणारे ९ दोहा-दा-
ह करूखोउष्णकटु निछनखाटेखार शोकरोगदुखदेतहे राजसय-
हआहार ९ ओंवी-कटुआंबटखारटतीक्ष्ण तिखटकोरडेंअति
उष्ण अन्नराजसांचेंजाण दुःखशोकहोतीतयां ९ अभंग-उ-
ष्णांजीभपोळीक्षारसिंधुउकळी कटूतेंउगळीउदरस्था १ आम्लेंदांत
हालेशुष्कनिर्जीवझाले आणिवीनभालेतिखेंखाय २ खातांनाकींमु
खींधूरउठेकींदुःखीं सर्वांगासशोखींचेननेदी ३ आहारराजसासद्य
फळत्यास शोकभयायासह्मणेतुका ४॥९॥श्रीमद्यदुनंदनकृष्णाय०

श्लो॰ यातयामंगतरसंपूतिपर्युषितंचयत॥
उच्छिष्टमपिचामेध्यंभोजनंतामसप्रियम् १०

टी॰स॰-सिजोनिलोटलाकाळ वाळलेंविटलेंशिळें उच्छिष्टेंअपवित्रेंतीं भोजनेंतामसांप्रिय १० आर्या-उच्छिष्टअशुचिगतरस शीळेंमीळेंज-याशिअतिघाण आहारतामसांला आवडतीपांडवाअसेंजाण॥१० दोहा-जाहीरंधेपहरगयो वासोउदवेगबसाय झूटोअपवित्रजु येहि भोजनतामसखाय १० ओंवी-अमंगळचवीहीन शिळेंवि-टलेंतेंजाण उच्छिष्टअमंगळभोजन तामसांचें १० अभंग-शिजू नीलोटलाकाळबहुगेला उठेपदार्थालाघाणीजेथें १ वाळलीकाचरी रसूनाअंतरीं विटलेंपरोपरीफेंसावलें २ शीळेंह्मणिजेमांसाव्याघ्रसडवी जैसा सदन्नाबुरसावाटेनेवी ३ विदारीलेंम्पूनेंवत्सेंबाळकानें अंतुराहेतें अन्नेंराडीकरी ४ अपवित्रआहारअपवित्रआचार तामसप्रकारतुकानिंदी५॥१०

श्लो॰-अफलाकांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोयइज्यते
यष्टव्यमेवेतिमनः समाधायससात्विकः॥११॥

टी॰स॰-फळांचीटाकुनीकांक्षा यजितीविधिदृष्टिनें यजावेंचीअशाएका भा-वेंनोयज्ञसात्विक११ आर्या-सात्विकयज्ञफलेच्छा विरहितएकाग्रचित्तसंयु क्त वेदाज्ञाचियजावें करिजेतोह्मणुनिशास्त्रविध्युक्त११ दो॰-बिधिबिधा-नसोंजोकीजिये छांडफलनकीआस समाधानधरिहियमें सात्विकजग्य बिलास ११ ओंवी-फळेच्छाटाकुनी यज्ञकरीभक्तीकरूनी एकासएकनिष्ठ भजनीं ऐसायज्ञसात्विकांचा ११ अभं॰-नाहींफळकांक्षावृत्तिनिरपेक्षा तुच्छ शीच्यावृक्षापरीसेवा १ विधिडोळयानेंयजनींहवनें बापालेकीमानेंअलिम-त्तें २ यजावेंतेंअशाएकाजगदीशा गुरुलेंहुताशाप्रतीपाळी ३ सात्विकां-चायज्ञहाचीभावसुज्ञ सांगितलाप्राज्ञह्मणेतुका ४॥११॥श्रीकृष्णायनं॰

श्लो॰-अभिसंधायतुफलंदंभार्थमपिचैवयत्
इज्यतेभरतश्रेष्ठतंयज्ञंविद्धिराजसम्॥१२॥

टी॰स॰-फळांच्याअनुसंधानें दंभार्थअथवायजी यज्ञतोभरतश्रे-ष्ठा जाणकेवळराजस १२ आर्या-इच्छाधरुनिफळाची करिजे तोत्यांतदंभहीअसतो भारतकुलावतंसा कौंतेयाजाणयज्ञराज-

सतो १२ दो॰-करिकेफलकीकामना औरदंभकेभाय ऐसेजोजग्यहीकरेसो
हेराजसदाय १२ ओ॰ दंभेंकर्मजेंकरीमनें फळइच्छातेणें भरतश्रेष्ठाऐसें
भजणें तेंकर्मराजसजाणावें १२ अभं॰-अभिलाषफळांच्युतसक्षामा-
ळीं पाळीनकर्दळीनेवीयज्ञ १ दंभार्थचोहटींदाबितुकोल्हाटी यज्ञांहार
वटीतयामानें २ भरतश्रेष्ठायज्ञराजसाचेंचिन्ह ध्यावेंओळखूनकेवळगा
३ तुकयासीअर्थकळलाराजस्वार्थ प्रपंचपरमार्थचाळीतसे ४॥१२॥श्री॰

श्लो॰-विधिहीनमसृष्टान्नंमंत्रहीनमदक्षिणम्॥
श्रद्धाविरहितंयज्ञंतामसंपरिचक्षते॥१३॥श्रीः

टी॰स॰-हीनजोविधिमंत्रेंही अन्नशांतिनदक्षिणा श्रद्धारहितजोयज्ञ तो
तोतामसबोलिजे १३ आर्या-श्रद्धामंत्रविधीही नज्यांतहीदक्षिणानसे
अन्न पार्थासर्वज्ञमुनी नामसहायज्ञबोलतीभिन्न १३ दोहा-बिनअ
न्नबिनदच्छना बिनामंत्रबिधिहीन बिनश्रद्धाजग्यहिकरे सोतामसहैलीं-
न १३ ओंवी-वेदशास्त्राविरहित श्रद्धानाहींआणिकरित मंत्रहीनदक्षि-
णारहित तोतामसयज्ञबोलिजे १३ अभं॰-नाहींविधीनाहींमंत्रपुराणाही
अन्नशांतीनेहीसूनाटगा १ दक्षिणातेंकेंसीदक्षिणादिशेसी दावीआणीतें-
सीयमरूपा २ श्रद्धाउदरीनसेउगेभलत्यामीसें लोकींसांगतसेसत्काररूली
३ तामसयजनजाणसीसज्ञान आतांसत्त्वचिन्हदावीतुका ४॥१३॥श्रीश

श्लो॰-देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवम्॥
ब्रह्मचर्यमहिंसाचशारीरंतपउच्यते॥१४॥श्रीः

टी॰स॰-देवद्विजगुरुज्ञानी पूजाशुद्धिअवक्रता ब्रह्मचर्यअहिंसाहें शारीर
तपबोलिजे १४ आर्या-देवप्राज्ञद्विजगुरु पूजनतेंब्रह्मचर्यआहिंसा शौ-
चार्जवसहलक्षणती शारीरतपेंनहोयनरहिंसा १४ दो॰-ग्यानीगुरुद्वि-
जदेवकों पूजनेंशुचिमृदुहोय ब्रह्मचर्यहिंसानजे तपसीहैरुखिहोय
१४ ओं॰-देवगुरुब्राह्मण तयांचेंभक्तिसहपूजन ब्रह्मचर्यअहिंसाजा-
ण तेंतपशारीराचें १४ अभं॰-देवद्विजगुरुभजेएकभावें भिन्नत्याच्या
नांवेंनझालाजो १ प्राज्ञपरीयेसापूजगीधींवसा शुद्धिवंतकेंसाअवक्रतें २
ब्रह्मचर्यरवरेंस्त्रीकडेनामोहरे अहिंसकसारेंकर्मजाळ ३ हेंचिदेहतप
जाणावेंअर्जुना बाचीकाच्यागुणावर्णीतुका ४॥१४॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितंचयत्॥
स्वाध्यायाभ्यसनंचैववाङ्मयंतपउच्यते॥१५॥

टी०स०-नेदीक्लेशाअसेंवाक्य सत्यहीप्रियहीहित वेदवेदार्थअभ्यास वाचेन्वेंतपबोलिजे १५ आर्या-अक्लेशकरवचनजें स्वाध्यायाचासदैवअ-भ्यास सत्यप्रियहितह्मणती वाङ्मयतपहेंचिविदितअभ्यास १५ दो० भयनकरेजोप्रियबचन हितकारीसंतभाय करेबेदअभ्यासपुनी बा-चकतपयाभाय १५ ओं०-परापवादहीबोले सत्यप्रियहितबोलिले वे-दपठणींमंत्रींआथिले तेंतपवाचिकगापार्था १५ अभं०-नेदीकष्टश्रो त्याऐसेंजेंबोलणें प्रेमपाल्हावणेंसाधुवल्ली १ परीतेंगासत्यप्रियपराही-त कींवेदवेदांतपाहाणेंगा २ नित्यपाठकरीशिकावेंहव्यास जनम्हणती व्यासअवतरला ३ वाचेचें हेंतपजाणावेंबीभत्स. स्कमनाचेंहीइच्छुतुकापुसे ४ १५

श्लो०-मनःप्रसादःसौम्यत्वंमौनमात्मविनिग्रहः
भावसंशुद्धिरित्येतत्तपोमानसमुच्यते॥१६॥

टी०स०-मनप्रसन्नतामौन सौम्यत्वमननिग्रह चित्तींनिष्कामताऐ-सें बोलिजेतपमानस १६ आर्या-चित्तप्रसन्नमौनहि मननिग्रह आणिभावसंशुद्धी सौम्यत्वहियापरिहें मानसतपबोलतीमहाबु-द्धी १६ दोहा-मनप्रसादजुसौम्यता मृदुबिंद्रिनिग्रहमौन भावशु-द्धयोकहतहों मानसतपसीतोन १६ ओवी-मननिश्चळकरी शांत कांहींनबोलेअसत्य आत्मशुद्धिनिश्चित तपहेंमानसाचें १६ अभंग-मनप्रसन्नतामौनींध्यानींवागे सौम्यत्वेंनपांगेचांचल्यतें॥१॥ निग्रहमनाचाचित्तांतनिष्काम सदास्मरेरामकृष्णहरी २ मानसहेंतपजा-णावेंफाल्गुना आतांसत्वगुणाऐकतुकीं ३ ॥१६॥ श्रीमत्कंसारयेनमः॥७

श्लो०श्रद्धयापरयातप्तंतपस्तत्त्रिविधंनरैः॥अ-
फलाकांक्षिभिर्युक्तैःसात्विकंपरिचक्षते॥१७॥

टी०स०-केलेंजेंपरमश्रद्धे करूनितपतेंत्रिधा विनाफलेच्छाजेंयुक्त तप-सात्विकबोलिजे १७ आर्या-परमश्रद्धेंकरुनी यात्रिविधतपेंमनोज-यींनरजे त्यजुनिफळेच्छातपती सात्विकतपजाणमिश्रितेंनरजें १७ दो० श्रद्धासोंजोनरतपकरे सोहैतीनोभात फलइच्छाछोडकरे सोहिसाति-

कहोन १७ ओंवी-जेंकरणेंतेंश्रद्धेसहित नरतपत्रिविधकरीत तें सात्विकह्मणत तपसात्विकांचेंजाणपां १७ अभंग-महाश्रद्धें केलेंजेंकांआराधन त्रिधातेंकरूनतपालागीं १ फळेच्छावांचूनीनिष्ठायुक्त वाल्हा जेवींबैंसवीलानारदानें २ अथवावामदेवकपिलदत्तात्रेय त्यांच्यापडे पायनिष्कामत्वें ३ सात्वीकहेंतपऐकावेरेकृष्णा राजसाचीतृष्णावर्णीतुका ४ १७

श्लो० सत्कारमानपूजार्थंतपोदंभेनचैवयत् ॥
क्रियतेतदिहप्रोक्तंराजसंचलमध्रुवम् ॥ १८ ॥

टी० स०-सन्मानपूजाश्लाघार्थ आणिदंभेंकरूनिही करितीराजसतपेंतेंचंचळअशाश्वत १८ आर्या-सत्कारमानपूजा यास्तवज्यांचाअसेसमारंभ ह्मणतीचंचळअध्रुव राजसतपहेंजयामधेंदंभ १८ दोहा-पूजाआदरमानसों औरदंभकेकाज सोतपराजसकरेतहें चंचलछनिकसमाज १८ ओंवी-सन्मानपूजाकरूनी दुर्भर्त्सनादंभेंकरूनी हेराजसगुणजाणूनी अशाश्वतंचंचळ १८ अभंग-सन्मानवाढावापूजाघेणेंलोकीं मानीबुद्धीसाकीउघडीना १ श्लाघ्येंधरीपडपआणिदंभभारी राजसअवधारींतपतेंगा २ चित्रींगंगाजळजवळीकनित्य आदर्शीअसत्यधनजैसें ३ चंचळअशाश्वतपार्थिवाजाणावें आतांतमाध्यावेंतुकात्याज्य ४ ॥ १८ ॥

श्लो०-मूढग्राहेणात्मनोयत्पीडयाक्रियतेतपः ॥
परस्योत्सादनार्थंवातत्तामसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥

टी० स०-मूढत्वंआग्रहेंस्वात्म पीडेनेंकरितीतप शत्रूच्चाटनकामेवाह्मणावें त्यासतामस १९ आर्या-मोहेंदुराग्रहेंजें करिजेतेंइच्छुनीचपरघात अपुल्यातेंपीडीजें तामसतपह्मणतिदेंअधःपात १९ दो०-देहकोंदुःखदे मूढहे हटसोंजोतपहोय परकोंकष्टदिखावहि तामसतपयहिजोय १९ ओंवी-मूढत्वज्ञालाअंगेकारी आणिपीडारूपतपकरी दुसरियासीधिक्कारी तामसतपजाणगा १९ अभं०-मूढत्वेंआग्रहेंस्वात्मयापीडूनी स्वमांसरक्तांनींदेतीबळी १ किंवाउगेकरीमनस्वीउपास इंद्रियतापासचढवीतपें २ तेशत्रुमारावेउच्चाटणव्हावें कामपुरवावेइच्छेजोगे ३ तेंतामसगापार्थातपत्वांजाणावें आतांसत्वाभावेंगायतुका ४ ॥ १९ ॥ श्रीशं

श्लो०-दातव्यमितियद्दानंदीयतेनुपकारिणे ॥

देशेकालेचपात्रेचतद्दानंसात्विकंस्मृतम्॥२०॥

टी०स०-देणेंविहितयाभावें देविनाउपकारिंजो देशींकाळींहिपात्रींहीदानसात्विकबोलिजे २० आर्या- द्यावेंह्मणवुनिदीजे प्रत्युपकारार्थहेंनकरिजेतें देशींकाळींपात्रीं सात्विकहेंदानह्मणतिमुनिजेनें २० दो०-दान देउपकारबिन पात्रबिप्रकूंदेख देसकालकोंजानिकें सात्विकदानबिसेख २० ओंवी- यथाशक्तिदानदेणें पात्रापात्रविचारकरणें उपकाराविणदेणें हेंसात्विकदानबोलिजे २० अभंग- देणेंविहीनकींयथाभावेंपार्था नदावीसर्वथाउपकारजो १ अंगासछेदवीझिजविचंदन खरासलेपनजेसेंत्याचें २ पडेपूर्णाहूतीमहायज्ञींजेसी पात्रकाळदेशीसत्वदान ३ तुकाह्मणेऐकारजोगुणकेसा चोरमानीजेसाधनाढ्यासी ४॥ २०॥ श्रीशां

श्लो०-यत्तुप्रत्युपकारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः॥
दीयतेचपरिक्लिष्टंतद्राजससमुदाहृतम्॥२१ श्रीः

टी०स० जेकांप्रत्युपकारार्थ अथवाफलइच्छुनी अथवाकष्टमानूनीदेणेंतेंदानराजस२१ आर्या- प्रत्युपकारासाठीं फलइच्छेनेंहिचित्तखेदानें जेंजाणदेइजेतें राजसऐसेंचह्मणतिनिंदानें २१ दोहा- कीजेजोउपकारकों फलकोआसामान दीजेजोअतिकष्टसों राजसताहीमान॥२१ ओंवी- सेवाकरवूनिदानकरी फलइच्छूनिकर्मकरी कष्टमानूनियांअंतरीं देणेंदानराजस २१ अभंग- प्रत्युपकारार्थजोकांसावधान पक्षांसीप्रधानआमंत्रीजे १ सोयच्याआग्रहआहेरींतेहर्शे फळापेक्षापोटींवाहेतेसी २ देणेंघडेजरीयद्यपिनिष्काम तेव्हांवाटेग्रामलूटकेली ३ दानराजसाचेंऐसेंनिरोपीलें आतांतुकीआलेंतमांधगा ४॥२१॥श्री-

श्लो०-अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदीयते
असत्कृतमवज्ञातंतत्तामससमुदाहृतम्॥२२

टी०स०-कुश्चितादेशकाळींही दानदेणेंअपात्रिंहीं असन्मानेंहेळनेंनें तेंतोंतामसबोलिजे २२ आर्या- देशींकाळींपात्रीं नदेइजेतेंनज्यांतसत्कार तामसतेंदानह्मणति करिजेतेंजेंकरूनिधिक्कार २२ दो०- देशकालजानेनहीं पात्रदेखनहिंदेय बिनामानदुर्बचनसों तामसदानजु होय २२ ओंवी- अदेशींअकाळींकरी भलतियासभजेजरी ज्ञाननेण

तांअसत्कारी तेंदानगातामस २२ अभंग– दानधर्मतमींनसेसंस्कारू घडेतरीघोरूमार्गऐका १ कुत्सितात्यादेशींकाळअवकाळेंसी वांतीमूनीजेसीमिळूंआली २ आतांतेंअपात्रेंकेसेंतरीऐक नित्याचेंपाईक भारापरी ३ लातांबुक्यावरीजेसीबोळवण तैसेंदानपुण्यअमंगळ ४ तामसवर्णिलाआतांश्रुतीपंथ ऐकावेंसमर्थह्मणेतुका ५॥२२॥श्रीराम्

श्लो॰–ॐतत्सदितिनिर्देशोब्रह्मणस्त्रिविधःस्मृतः ब्राह्मणास्तेनवेदाश्चयज्ञाश्चविहिताःपुरा२३

टी॰स॰– ॐतत्सत्रिपदेंब्रह्म बोलिलेंलक्षणत्रय तेणेंपूर्वीविप्रवेद यज्ञादिविधिबोलिजे २३ आर्या– ॐतत्सत्रिपदानीं ब्रह्माचेंनांवबोलिजेत्रिविध तेणेंपूर्वींकेले देवद्विजयज्ञसर्वहेविविध २३ दो॰–ॐतत्सद्ब्रह्मकेंनाम तिनकेतीनप्रकार बिप्रबेदओजग्यतिन कीन्हेपहिलेवार २३ ओंवी– ॐतत्सदितिविचारणें यज्ञदानतपकरणें हीब्रम्हवादीयांचीखुण जाणणेंहेंची २३ अभंग– ॐतत्सत्रिपदेंब्रह्मतेंबोलिलें अवर्णासीकेलेंनामरूप १ त्रिविधलक्षणेंमानमींओळखे शशीपूर्णदेखेंशरदांजेवीं २ तेणेंगापार्थिवापूर्वींविप्रवेद यज्ञादिविविधबोलियले ३ तुकयाच्यादयेंप्रासगुरुदासा पुरलाधिंवसातेणेंत्याचा ४॥२३॥

श्लो॰–तस्मादोमित्युदाहृत्ययज्ञदानतपःक्रियाः प्रवर्तंतेविधानोक्ताःसततंब्रह्मवादिनाम्२४

टी॰स॰–ह्मणुनिओंह्मणुनियां यज्ञदानतपक्रिया वेदवेत्यांक्रियानित्य विधिप्रोक्ताप्रवर्तती २४ आर्या– यास्तवओमितिऐसें उच्चारुनिजाणवेदवेत्याच्या वर्ततियथाविधीनें तपदानमखक्रियासदा त्यांच्या २४ दोहा– क्रियाजग्यओदानतप कहिपहिलेओंकार बेदबंतयहकहतहे बिधिबिधानबिस्तार २४ ओंवी– ॐतत्सदितिउच्चारणें हेंब्रह्मयाचेंबोलणें ह्मणेंकरीवेदयज्ञ ब्रह्मनिर्माण झालेंपाहीं २४ अभंग– ह्मणूनीओंकारयज्ञदानतप क्रियेचेंस्वरूपओळखिनी १ वेदवेत्यांचीयानित्याचीयाविधी प्रोक्तयथासिद्धीप्रवर्त

ती २ मगजेंसाधनविनियोगेंचांग सौंदर्याचेंअंगअळंकार ३ मुखीं ब्रह्मनामहातींसत्यकर्म विनियोगेंवर्मदावीतुका ४॥२४॥श्रीरामः॥

श्लो०-तदित्यनभिसंधायफलंयज्ञतपःक्रियाः दानक्रियाश्चविविधाः क्रियंतेमोक्षकांक्षिभिः२५

टी०स०-तोकुंभलक्षणतांमाती कर्महीब्रह्मतत्सदें मोक्षार्थयज्ञदानादि निष्कामकरितीअसें २५ आर्या- तदितीउच्चारुनियां फलसंधानहिमनींनलक्षूनी करिजेतेंहिसदाहें तपदानमखक्रियामुमुक्षूनीं २५ दोहा- तबयहकहियेकरतहैं क्रियाजग्यतपदान फलअभिलाखछांडिके चाहमुगतनिदान २५ ओंवी- मृत्तिकालक्षणतां कुंभजाण कर्मब्रह्महेंअनुमान मोक्षार्थीकरितीयज्ञतपदान निष्कामप्रमनानें २५ अभंग- तोघटलक्षणतांमृत्तिकाजाणवे भूषणींआघवें भांगारगा १ तत्सदोंज्ञानजेंहोयकर्मब्रह्म बुझेगूढवर्मचतुराब्धि २ यज्ञदानसारेमोक्षार्थीचिजाण निष्कामसंपूर्णकोजेतीहीं ३ ऐसेंजाणुनीयांछेदीसंशयास वधीकोरवांसतुकाह्मणे ४॥२५॥श्रीगोपालकृष्ण

श्लोक- सद्भावेसाधुभावेचसदित्येतत्प्रयुज्यते प्रशस्तेकर्मणितथासच्छब्दःपार्थयुज्यते॥२६॥श्रीः

टीका-समश्लोकी- सत्यत्वींआणिसाधुत्वीं वर्त्तेसच्छब्दत्यामधें निष्कामकर्मींसाधुत्वें पार्थासच्छब्दयोजनो २६ आर्या- सद्भावेंसाधूहीपार्थासदितिप्रयोगहाहोतो तैसाप्रशस्तकर्मीं सच्छब्दचियोजिजेत आहोतो २६ दोहा- साधुभावसद्भावसों सतकोकरतउच्चार और भलेपुनिकरममें सतकोगावतसार २६ ओंवी- भक्तिआणिसद्भाव तेथेंसत्कर्मींतोचिस्वभाव तोचिविचारितांगाव सच्छब्दतोची २६ अभंग- सत्यपणींतेंचसाधूसाचपणीं गोप्याचोकरणीप्रगटली १ सच्छब्देंत्यांतहीवर्त्तेंधनंजया कर्मकरूनीयांअलिप्तता २ निष्काम जेंकर्मींसाधुत्वींभारता सच्छब्देंयोजितांयेथेंहोई ३ मगतूज

बाधनलगेगोत्रहत्या तुकाह्मणेसत्यशास्त्रांचीये ४॥२६॥श्रीरुक्मिणीपत०

श्लो० यज्ञेतपसिदानेचस्थितिःसदितिचोच्यते
कर्मचैवतदर्थीयंसदित्येवाभिधीयते॥ २७॥

टी०स०-सच्छब्देंसाधुनेंहीजे यज्ञींदानींतपींस्थितीं सच्छब्दार्थेंब्रह्मरूप तेंसत्यात्मककर्मसत २७ आर्या- यज्ञींतपींहिदानीं जेस्थितिस दितिह्मणतिबापाहा ब्रह्मार्थकर्महेंजें वदतीसच्छब्दयासबापाहा २७ दोहा- जग्यदानतपकाजअथीत ताहिकहतहेंनाम जाकेजेकरमहे ताकोंनिबिसराम २७ ओंवी- ह्मणूनयज्ञदानतपस्थितीं तोसच्छब्दबोलतां येणेंगमणेंजेकरिती सत्यात्मकसत्यकर्म २७ अभंग- सत्याशब्देंसाधूतेंहोआलेसिद्ध नलगेकर्मबाधब्रह्मलांत १ स्थितीत्याचीस्वज्ञायज्ञींदानींतपीं तोनेंवचिद्रूपींतच्छब्दार्थ २ तच्छब्दार्थब्रह्मसत्यऐसेंबोलीजे कदानंउरीजेमहामौन ३ मौननेंहींगेलेंआटलेंजीवपण शिवसाक्षखूणह्मणेतुका ४।२७॥

श्लो०- अश्रद्धयाहुतंदत्तंतपस्तप्तंकृतंचयत्॥
असदित्युच्यतेपार्थनचतत्प्रेत्यनोइह॥२८॥

टी०स० अश्रद्धेनेंहोमदान तपहोआणिजेंघडे असत्असाधुबोलावे जितामेल्यानिरर्थक २८ आर्या- अश्रद्धेनेंकेलें तपिजेलेंहोमिलेंदिलें लोकीं जेंहेंअसद्वदतिबा उपयोगीतेंनचेहपरलोकीं २८ दोहा- श्रद्धाबिनहोमहीजजत देतजअसबेअकाज अर्जुनसोइहअसतहे यहलोकनहीसाज २८ ओंवी- दानहोमअश्रद्धेनें तपहवनकांकरणें असत्साधनेणें मेल्यांजितांनिरर्थक २८ अभं०-परीकेलेहोमसंध्यादानांचा जरीकांश्रद्धेचालेंमुनाहीं १ तपादीसाधनेंकेलींलोकेषणा व्यर्थमूरेवंशीणाआदरीलें २ प्रेतासभूषणेंलग्ननपुंसका विध्वेसनटका शृंगारूगा ३ असत्तेअसाधूजीतअथवामेले तुकयासुकलेयहपरीं ४॥२८॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशा०श्रीकृ०श्रद्धात्र०विभागयोगोनामसप्तदशोऽध्यायः १७॥ वामन ॥ इतिटीकासमश्लोकीअध्यायींसतरावियां श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथीं॥१॥

अभंग.

ऐसागीतागर्भसत्रावाप्रसंग झालायेथेंसांगहरीरूपें १ ज्यांतगुणप्रा-
गशेवटींअध्यात्मा बोलिलाभक्तात्मापार्थीवासी २ आतांकळसाध्या-
य बोलेपरिणामीं योगियाविश्रामींघडेतुकीं ३ इतिगी० सप्तदशोध्या०

अष्टादशाध्यायप्रा०

वामन.

ओंतत्सत्यातिहिंपदीं ब्रह्मिंचेंलक्षणत्रय बोलूनिपूर्वअध्यायीं कर्म
योगींचयोजिलें १ शंकलापार्थएथेंकीं श्रवणेंब्रह्मलक्षणें कळावेंश्र-
वणंआधीं श्रुतिसंन्यासबोलती २ यज्ञादितोंगृहस्थासी बोलिलेंनय-
तीसहें गृहस्थासिकसेंतेव्हां कर्मीब्रह्मत्वआकळे ३ यालागिंपंचमीष-
ष्ठीं अध्यायींकर्मयोगजो निष्कामईश्वरोद्देशें तोचिसंन्यासबोलिला४
सन्यस्यश्रवणंकुर्यात् ह्मणुनिश्रुतिबोलते तेव्हांतोहाचिसंन्यास नव्हे
आश्रमरूपतो ५ जरीआश्रमसंन्यासें श्रवणालागिंयोग्यता तरीयाश्रव-
णायोग्य कसाझालोंगृहस्थमी ६ आतांजन्मांतरींहोतों मीसंन्यासीह्म-
णूंजरी संन्यस्यश्रवणंकुर्यात् याश्रुतीसविरुद्धतें ७ द्विजत्वपावुनीवे-
द ह्मणावेह्मणतिश्रुति द्विजत्वजन्मांतरींचें नयेकल्पूंतयेस्थळीं ८
बैसूनिनिद्राकरवी यावाक्येंसमयांतरीं होताजरीबैसलाहा उभ्या-
नीचनिजूंनये ९ सन्यस्ययाश्रुतिपदें संन्यासाश्रवणामधें काळाचेंव्यव-
धानत्व सर्वथाबोलतांनये १० संन्यासंश्रवणंकुर्यात् असेंश्रुतिनबोल
ती संन्यासंश्रवणंकुर्यात् ह्मणूनिह्मणतीजरी ११ तरीसन्यस्तशब्दा-
र्थें पूर्वसंन्यासयोजना सन्यस्ययापदेंतोंही कल्पनानाकधींघडे १२
हाअर्थअर्जुनमनीं विचारीआणिआपणा विनाआश्रमसंन्यासझा-
लेंश्रवणतोंखरें १३ ऐसेंचियाज्ञवल्क्यादि गृहस्थजनकादिकां याला-
गिंजोकर्मयोग तोचिसंन्यासनिश्चित १४ आतांमोक्षप्रधानांग एक
त्यागह्मणेश्रुति त्यागेनैकेनह्मणुनी तरीतोत्यागकोणता १५ न्यासत्या-
गासिह्मणती त्यागेंसंन्यासबोलिजे तरीसंन्यासनसतां मुक्तहेजनका
दिक १६ आतांयात्यागशब्देंजो कर्मयोगजगद्गुरु संन्यासत्वेंबोलता

हे तोचित्यागह्मणूजरी १७ नकर्मणानप्रजया ह्मणूनिश्रुतिनेचिकीं॥
बोलतेत्यागमात्रेंजे मोक्षातेंश्रुतिबोलते १८ तरीसंन्यासतोकेसा आ-
णिखीत्यागतोकसा पुसूंयाआदिगुरुला ह्मणतांयेथ्रशंकला १९ कीं
संन्यासद्विविधहा त्यागहीबहुतांपरी तरीयादोहिंचेंतत्त्व कायतेंचि
पुसूंह्मणे २० पुसेलअर्जुनअसें बोलेलश्रीजगद्गुरु कर्मयोगींचदावी-
ल संन्यासत्यागदोनिही २१ काम्यकर्मत्यागत्यांत संन्यासत्वेंनिरूपि-
ल त्यागनिष्कामकर्मेंजीं त्यांचेंहीफळटाकणें२२ नकर्मणाह्मणवुनिश्रु-
तिकाम्येंनिषेधुनी त्यागेंज्यामोक्षवदते त्यागतोकर्मयोगचि २३ तो-
चिसंन्यासपरिहा अर्थनेणूनिअर्जुन पुसतोह्मणुनीकृष्णा अर्थहाचि
निरूपिल २४ निष्कामकर्मींहाबद्ध पितृलोकवदेश्रुति यालागिंतो
कर्मयोग कर्मेंजोंईश्वरार्पित २५ यालागींत्यागशब्दार्थ ईश्वरार्पित
कर्मकीं नकरीबद्धउगला त्यागजोत्यागतोनव्हे २६ यालागींकाम्यक
र्मांचा त्यागसंन्यासवर्णुनी मागुतीसर्वकर्मांचा फलत्यागहिवर्णिला
२७ अन्यथाकाम्यकर्मांचा त्यागबोलूनिमागुती सर्वकर्मफलत्याग कांबो-
लेलजगद्गुरु २८ त्यागजोकाम्यकर्मांचा फलत्यागतयांतची साधकांकींनि-
त्यकर्म स्वयेंनिष्फळजेधवां २९ आतांजोंलौकिकेंकर्में तत्फलत्यागबोलि-
ला ह्मणावेंतरिनित्याचा त्यागतोबोलिलानसे ३० काम्यत्यागेंनित्यकर्मं
करावेंहेंचिबोलिलें नित्यकर्मींतरीबद्ध पितृलोकवदेश्रुति ३१ बद्धकेंनि-
त्यकर्मेंही बद्धकेंलौकिकेंजशीं बद्धकेंनव्हतींकर्में दोन्हीहीईश्वरार्पि-
तें ३२ सर्वकर्मफलत्यागें दोंहींचेंफलटाकणें ह्मणतोयाचभावेंकीं क-
रावींईश्वरार्पितें ३३ करूनिनित्यकर्मेंही नकरीईश्वरार्पण बद्धकेंहो-
तिलतिहीं नचुकेवस्तुचागुण ३४ नलगेमजलामृत्यु ह्मणेतरिमरीवि
षें स्वधानकळतांसेवी तरितोअजरामर ३५ तरिहेशक्तिवेद्याची कीं
वैद्यबचनागही करीरसायणतसा कर्मदेज्ञानईश्वर ३६ यज्ञार्थात्
कर्मणोन्यत्र लोकोयंकर्मबंधनः अध्यायातिसन्यामाजी याश्लोकीं
हाचिनिर्णय ३७ सर्वकर्मफलत्याग ह्मणिजे कर्मनित्यजें आणिलो-
किकतेंसर्व करावेंईश्वरार्पण ३८ येस्थळींचाचिभावेंहा सर्वशब्द
प्रयोगहि उगाकर्मफलत्याग येन्हवींयेथबोलता ३९ जोग्रंथवाम-

नमुरवें कर्मतत्त्वह्मणूनियां रचिलाहरिनेंतेथें हानिर्णयअसापहा४०
प्रश्नआतांअर्जुनाचा टीकाबोलेलयेथूनी तेथूनियांसमश्लोकी सं-
गतिश्लोकहेपृथक् ४१ अभंग- अहोऐकियेलेबोल आलापार्थी
अंगींडोल १ आतांशेवटींअठरावा जाणूनिपुसेवासुदेवा २ येथु-
निगीतादेवीपूजा झालीवाचावीदवोजा ३ तुकयासमहाआनंद सां-
गेश्रोतयांगोविंद ४॥ श्रीः

अर्जुनउवाच

श्लो०-संन्यासस्यमहाबाहोतत्त्वमिच्छामिवेदि-
तुम् त्यागस्यचहृषीकेशपृथक्केशिनिषूदन १

टी०स०-संन्यासाचेंमहाबाहो जाणूंमीतत्त्वइच्छितों त्यागाचेंही
हृषीकेशा वेगळेंकेशिसूदना १ आर्या- संन्यासाचेंआणि त्या-
गाचेंतत्त्वहीमहाबाहो जाणूंइच्छितसेंमी सांगनिराळेंकरूनिम-
जबाहो १ दोहा- त्यागतत्त्वजानोंचाहत कहियेजूभगवान् तत्त्व
औरसंन्यासको न्यारोकरोबखान १ ओंवी- अर्जुनह्मणेनाराय-
णा मीइच्छितोंतत्त्वलक्षणा त्यागआणिसंन्यासहीकवणा वेगळें
करूनीसांगमज १ अभंग- विनविलाविनयभावें प्राणगोपींचागो-
रवें १ ह्मणेअर्जुनसंन्यास महाबाहोनेदीत्रास २ अहोतत्त्वतेंस्मर-
तें जाणेअजअव्ययातें ३ त्यागाचेंहीहृषीकेशा केवींनबोलसीकेसा
४ माझ्यावरुनतुकयाचें देहजंतुउद्धरायाचे ५॥ १॥ श्रीकृष्णायनमः

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-काम्यानांकर्मणांन्यासंसंन्यासंकवयोवि-
दुः सर्वकर्मफलत्यागंप्राहुस्त्यागंविचक्षणाः २

टी०स०-ज्ञानीतोंकाम्यकर्माचा त्यागसंन्यासबोलती सर्वकर्मफल-
त्याग त्यागतोईश्वरार्पणें २ आर्या- कर्मेंसकामत्यांचा त्याग-
चिसंन्यासजाणलीसुज्ञ सर्वहिकर्मफलाचा त्यागचितोबोलतीम-
हाप्राज्ञ २ दोहा- कामकरमसुगतीनतजे ताहिनामसंन्यासक-
रमफलनकोत्यागयह त्यागकहतसुखरास २ ओंवी- अर्जुना

हींऐशीं कामनाफळेंत्यागशी तयाह्मणतीसंन्यासी त्यागईश्वरार्पण २ अभंग– काम्यकर्माचाज्ञानीतो विनियोगमनींघेतो १ त्याग संन्यासजाणती शब्दआहेज्यांचीमती २ फळत्यागसर्वकर्म एकासीपडलेंवर्म ३ ईश्वरार्पणतोत्याग जाणेतुकासारभाग ४॥२॥श्रीराम

श्लो०-त्याज्यंदोषवदित्येकेकर्मप्राहुर्मनीषिणः
यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यमितिचापरे॥३॥श्रीः

टी०स०–दोषाचेंचपरीकर्म टाकावेंएकबोलती टाकूंनयेतेह्मणती यज्ञदानतपक्रिया ३ आर्या– कोणीसदोषकर्में त्यागावींह्मणति पांडवाप्राज्ञ कोणीह्मणतीहेंन त्यागावेंदानकर्मतपयज्ञ ३ दोहा– करमछांडियेदोखले कोउकहेयारीत जग्यदानतपकरमजिन तजेओरयहनीत ३ ओंवी– एकदोषरूपह्मणूनिकर्मत्यजिती एकह्मणतीनपयज्ञदानहेंचिकर्माचीगती एकऐसेंपांसांगती कर्मत्यजूंनये ३ अभंग– परीकर्मजेंदोषाचें त्हदयभेदीजाणत्याचें १ एकबोलतीटाकावें येणेंबंधनाअत्यवे २ नव्हेटाकूंहीबोलती कोणी समूळत्यागीती ३ तपक्रियायज्ञदान आहेतुकयास्वाधीन ४॥३॥श्रीः

श्लोक-निश्चयंश्रृणुमेतत्रत्यागेभरतसत्तम॥
त्यागोहिपुरुषव्याघ्रत्रिविधःसंप्रकीर्तितः ४

टी०स०–माझानिश्चयआईक त्यागींतूंभरतर्षभा त्यागहापुरुषव्याघ्रा आहेत्रिविधबोलिला ४ आर्या– त्यागाविषयींनिश्चय ऐकावाभारतास्वचित्तींही त्रिविधत्यागह्मणूनी वर्णियलाजाणधीरजेतीहीं ४ दोहा– याठोरहीपारथतूं मेरोनिश्चयजान तीनभांतिकेत्यागयह अर्जुनचितमेंआन ४ ओंवी– तोत्यागीनिश्चयेंसी आइक अर्जुनाजाणहेंधीरकौतुक तोत्यागत्रिविधलोक आचरतातीदेखतूं ४ अभंग– माझानिश्चयआईक तुजनसांगूं माचीक १ त्यागींतूंचभरतर्षभा वाक्यजाणुनप्रारंभा २ पुरुषव्याघ्राबोलिलाहेजोत्रिविधु वर्णीतुकापूर्णबोहात्याग जोमीज्ञाणेंयथासांग ३

श्लो०-यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यंकार्यमेवतत्
यज्ञोदानंतपश्चैवपावनानिमनीषिणाम्॥५॥

टी०स०- करावींचनटाकावीं यज्ञदानेंक्रियातपें पावनेंबुद्धिमंतांहीं यज्ञदानक्रियातपें ५ आर्या- दानतपयज्ञकर्महि नत्यागावेंअ-वश्यहेंकार्य मखदानतपेंकरुनी होतीपावनमनीषिजेआर्य ५ दोहा. जग्यदानतपकरमयेह कीजेतजियेनाहीं जातेंपंडितजानइन्हे गन-तपवित्रनमाहिं ५ ओंवी- यज्ञदानतपकर्मनटाकावें कर्मनिरंतर-अवश्यकरावें यज्ञदानतपस्वभावें ज्ञानीनोपवित्र ५ अभंग-नये-सांडूंतींकरावीं जींकांकर्मेंमाझ्याजीवीं १ यज्ञदानतपक्रिया हीनोंज-डासताराया २ पावनेंहीबुद्धिमंतीं मार्गुदावणेंलोकांतीं ३ यज्ञदानक्रि-यातपें गेलींतुकयाचींपापें ४॥५॥

श्लो०-एतान्यपितुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानि-
च कर्त्तव्यानीतिमेपार्थनिश्चितंमतमुत्तमम् ६

टी०स०-हेंहीमीपणटाकूनी फलत्यागमदर्पणें करूनिकरणेंमाझें मतनिश्चितउत्तम ६ आर्या- कर्मेंसर्व्याकरावीं संगत्यागूनियां फलासहित ऐसेंनिश्चितपार्था संमतमाझेंअसेंजनासहित ६ दो० फलछोडेसंगहीनजे करमकरेंचितचाह अर्जुनयेहमेरोमत निश्चय उत्तमदाय ६ ओंवी- फलसंगत्यजूनी नित्यकर्मआचरूनी हेंजा-णूनिमनीं उत्तममजमानिलें ६ अभंग-हेंहीमीपणत्यागूनी प्रपं-चासहीवंचूनी १ फलत्यागमदर्पणें मुखमुक्तीचेंभोगणें २ करूनि-माझेंकरणें जयादासाचेंपाहणें ३ उत्तममतहेंनिश्चयें तुकाविवे-कधामिंयें ४॥६

श्लो०-नियतस्यतुसंन्यासःकर्मणोनोपपद्यते
मोहात्तस्यपरित्यागस्तामसःपरिकीर्तितः॥७

टी०स०-स्वरूपेंनित्यकर्मांचा त्यागशास्त्रेंघडेचिना अविवेकेंकरी त्याग त्यागतामसबोलिला ७ आर्या-न्यासनियतकर्मांचा पार्था कोणासहीकधींनसतो मोहानेंकेलाजरि कर्मांचाजाणत्यागतामसतो

७ दोहा- अवस..रणोकरम ताकोंछांडिनदेय जोछोडेअग्यानतें सोतामसगतिलेय ७ ओंवी-नित्यकर्मकरावें कर्मेंकरूनदुणवावें अज्ञानेंत्यजीस्वभावें तामसत्यागबोलिला ७ अभंग-नित्यकर्माचास्वरूपें जोकांअनित्यआरोपें १ त्यागशास्त्रेंघडेचिना पाहेअज्ञानकल्पना २ अविवेकेंकरीत्याग मूर्खसहजह्मणेजग ३ बोलिजेतोत्यागयेथें नमतुकयापंथें ४।७॥

श्लो०-दुःखमित्येवयत्कर्मकायक्लेशभयात्त्यजेत् सकृत्वाराजसंत्यागंनैवत्यागफलंलभेत्८

टी०स०-कष्टेंमानूनजेंकर्म देहक्लेशभयेंत्यजी केल्यायाराजसत्यागा पावेत्यागफळानतो ८ आर्या-दुःखह्मणुनिकर्मातें कायक्लेशाचियाभयेंत्यागी नपवेत्यागफळातें पार्थातोजाणराजसत्यागी ८ दोहा-येहजानकरमननज्जे मनदेहीदुखहोय येहतोराजसत्यागहे यामेंफळनहिकोय ८ ओंवी-दुःखरूपआहेकर्मसंग शरीरकष्टेंभयें करीत्याग यासह्मणतीराजसजग येणेंत्यागाचेंफळनाहीं ८ अ० कष्टमानुनीहेंकर्म नोहेलोकींपाळीशर्म १ देहक्लेशभयत्यजी जीवेंजीवितासयजी २ केल्याराजसयात्यागा कायफळलाभअंगा ३ तुकाह्मणे जीचतुरीं घ्यावेंसत्वासपदरीं ४।८॥

श्लो०-कार्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेऽर्जुन संगंत्यक्त्वाफलंचैवसत्यागःसात्विकोमतः९

टी०स०-विहितेंह्मणुनीनित्यें करीमीपणटाकुनी मदर्पणेंफलें त्यागी त्यागसात्विकबोलिजे ९ आर्या-कर्मअवश्यकरावें जाणुनिऐसेंकरीनियतकर्म त्यागुनिफळअणिसंगाहि सात्विकतोजाणमान्यदेशार्म ९ दोहा-करनोकरमअवश्ययेह त्यागजुकीजेकरम संगओरफळकोंतजे सात्विकत्यागसधर्म ९ ओंवी- कर्मअवश्यनित्यकरी फळाचीअपेक्षानधरी ऐसाजोत्यागकरी तोसात्विकबोलिजे ९ अभंग-नित्यविहितेंजाणूनी नसांडीतोपूर्णज्ञानी १ करीटाकुनीमीपण परीनेणेंभागशीण २ कृष्णार्पणययाला-

गा फलत्यागेंमहाभागा ३ त्यागसात्विकबोलणें तुकासांगेलाभघेणें ४

श्लो०नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकुशलेनानुषज्जते॥
त्यागीसत्त्वसमाविष्टोमेधावीछिन्नसंशयः १०

टी०स०-प्रवृत्तिकर्मनिंदीना निवृत्तीसक्तहोयना त्यागीसत्वेंबरायुक्त बुद्धीछिन्नसंशय १० आर्या-कुशलींसक्तनसेजो अकुशलनद्वेषिकर्ममेधावी गतसंशयसात्विकनो त्यागीतेणेंचिगुक्तिशोधावी १० दोहा-बुरेकरमनिंदेनहि भलेरहेनहिलाग बुद्धिवंतसंदेहबिन॥ येहहेसात्विकत्याग १० ओंवी-असत्कर्माचाद्वेषनकरी सत्कर्मी आसक्ततानधरी त्यागीसत्वनिष्ठाबरी बुद्धिछिन्नसंशयो १० अभं० निंदीनाप्रवृत्तीचें बंधूनमनींकर्माचें १ नव्हेआसक्तनिवृत्तीं सदासावधानमती २ बरायुक्तसत्वेंत्यागी बुद्धिरंगलीनिजरंगीं ३ छिन्नसंशयचांगला सत्वगुणेंतुकाझाला ४॥१०॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-नहिदेहभृताशक्यंत्यक्तुंकर्माण्यशेषतः यस्तुकर्मफलत्यागीसत्यागीत्यभिधीयते ११

टी०स०-देहधारीनव्हेसक्त टाकायासर्वकर्मही ब्रह्मार्पणेंफळेंत्यागी त्यागीतोएकबोलिजे ११ आर्या-कोणादेहींकर्मे समूळटाकायानसामर्थ्य जोकर्मफळत्यागी तोयोगीबोलिजेअसाअर्थ ११ ॥ दोहा-देहवंतजेकरमसबे नाहिंछांडेजाय करमफलकोंजोंनजे सोहीत्यागीमाह ११ ओंवी-पुरुषासकर्मकरणेंआवश्यक सर्वकर्मत्यागतोहीअयोग्य कर्मफळाचात्याग तोत्यागीबोलिजे ११॥ अभंग-ऐकेंविचक्षणवंता देहधारीजीवजंता १ कर्मत्यागहाघडेना घडल्याटाखवीपतना २ कर्मेंअर्पुनीयांब्रह्मीं आपणवागतोनिष्कर्मी ३ त्यागीतोएकबोलिजे मजभासेतुकासाजे ४॥११॥ श्रीशांबंदे

श्लो०-अनिष्टमिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलं
भवत्यत्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्वचित् १२

टी०स०-संन्यासत्यागपूर्वोक्त नज्यांसत्यांसहीफळें जोंबरींवाइटें

मिश्रें नत्यांसंन्यासियांकचित १२ आर्या- अनिष्टइष्टहिमिश्रहित्या कर्माचेंफलत्रिविधआहे परलोकींहेंपावे सकामसंन्यासियांनसे- बाहे १२ दोहा- सरगनरकभूमियें करमत्रिविधमान करमबंत- कोहोतहें संन्यासिनहोजान १२ ओंवी- अनिष्टइष्टआणिमिश्रि त हेंत्रिविधकर्माचेंफळत्वरित त्यागनकरीपावेसत्य संन्यासीनपा- वती १२ अभंग- संन्यासत्यागपूर्वी जोकांबोलिलोंअपूर्वी १ नसे ज्यासकींधारणा फलेंतयांसीसजाणा २ बरेंवाईटकींमिश्रें कर्म फळहीअव्यग्रें ३ तुकाह्मणेकदाचित नव्हेसंन्यासीहालिप्त ४॥ १२॥

श्लो०-पंचैतानिमहाबाहोकारणानिनिबोधमे
सांख्येकृतांतेप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्मणाम् १३

टी०स०-आतांनिःसंगताहेकीं कर्माचींपांचकारणें बोलिलींसांख्य वेदांतीं आत्मानिःसंगजाणतूं १३ आर्या- हेंकारणपंचकबा उ- मसकळकर्मसिद्धिहोयास सांख्यआणिसिद्धांतीं मजपासूनिजाणि जेंअहोयास १३ दोहा- अर्जुनमोपेंसुनतुं कारनहेंयहपांच कहे सांख्यसिद्धांतमें करमसिद्धकोसाच १३ ओंवी- याकारणेंमज- पासूनी पार्थातूंआईकसावधहोउनी सांख्यमतींबोलतीह्मणूनी क- र्माचीपांचकारणें १३ अभंग- आतांहेचनिःसंगता तुजसांगूंपांडुसु- ता १ पांचकारणेंकर्माचीं युक्तिबुझेसव्यसाची २ सांख्यवेदांतींबोलि लें बरेंपाहिजेऐकिलें ३ तूंआत्मानिःसंगजाणुनी तुकाह्मणेधराध्यानी ४ १३

श्लो०-अधिष्ठानंतथाकर्ताकरणंचपृथग्विधम्
विविधाश्चपृथक्चेष्टादैवंचैवात्रपंचमम् ॥१४॥

टी०स०-अधिष्ठानक्षेत्रकर्ता अहंकारचिइंद्रियें विविधेंसाधनेंदेव त- द्भोगप्रदपांचवें १४ आर्या- बहुविधअनेकचेष्टा कर्ताअणिदैवही अधिष्ठानें नानाविधकरणतसें जाणावीं पांचयोगनिष्ठानें १४ दो० अ- धिष्ठानकरतारजुहे कारणबहुतेंभाय नानाविधीव्यापकओर पंचम देउगराय १४ ओंवी- अधिष्ठानतेंशरीर कर्तातोआत्मा परिकर क-

रणचेष्टाइंद्रियव्यापार पांचवेंअदृष्टपें १४ अभंग- अधिष्ठानस्से-त्रकर्त्ता जोयादेहेंसंगोपतां १ मुख्यवागेअहंकार घेउनिइंद्रियेंस-त्वर २ चेष्टाप्राणाचीयादेवें ऐसेंचारहेजाणावे ३ तद्भोगप्रदऐसे पां-चतुकाजाणनसे ४॥१४॥

श्लो०-शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्मप्रारभतेनरः॥
न्याय्यंवाविपरीतंवा पंचैतेतस्यहेतवः॥१५॥

टी०स०-कायावाचामनेंहीजें कर्मआरंभितोनर त्याबन्यावाइटाभिन्नां पांचहाहींचकारणें १५ आर्या- अन्यायेंवान्यायें कायावाचामनेंहि निजकार्य करिजेतेंत्यालाहे हेतुसख्यापांचजाणतोआर्य १५ दो०-मनओरबचनशरीरसों करमकरतयासाज भलोबुरोकोउकरे इनबिनसरेनकाज १५ ओंवी- शरीरवाचामनाच्यायुक्ती प्राणीजेआचरताती बरेंअथवावाईटकरिती पांचकारणेंत्याकर्माचीं १५ अभंग-कायावाचामनेंहीजे निजकर्मेंआरंभीजे १ तोनरतयावाईटया कर्म बंधनपांचीतया २ हेंचकारणमुख्यत्वें रक्षीसंततहीसत्वें ३ तुका ह्मणेआनएक बोलीयलायदुनायक ४॥१५॥ ॥श्रीकृष्णापरमात्मनेनं०

श्लो०-तत्रैवंसतिकर्त्तारमात्मानंकेवलंतुयः॥
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्नसपश्यतिदुर्मतिः॥१६॥

टी०स०-ऐसेंअसूनिहीकर्त्ता केवळाआत्मयासिजो मानीनशोधितां बुद्धी अंधतोशास्त्रदृष्टिही १६ आर्या-ऐसेंअसतांतेथें आत्माकेवळमलाहिमूढपण कर्त्ताह्मणूनिपाहे दुर्मतितोआंधळास्वयेंअपण १६ दोहा- जेनरऔरआतमकों माननहेकरतार देखेंदेखत नहीं तेनरमूढगवार १६ ओंवी- ऐसेंअसतांकेवळजाण कर्त्ताह्मणूनदेखेबुद्धीकरून तोदुरात्मामूर्खजाण शास्त्रदृष्टिअंधही १६अ० ऐसेंअसूनीहीहिरे कर्त्तामहाचमत्कारे १ आत्मयासजोकेवळा मनीं विचारनास्थळा २ नसेबुद्धीचाहीशोध तेथेंकेंचाशास्त्रबोध ३ अंधपणावेंतयासी तेणेंजोकातुकयासी ४॥१६॥ ॥श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-यस्यनाहंकृतोभावोबुद्धिर्यस्यनलिप्यते

हत्वाऽपिसइमाँल्लोकान्नहंतिननिबध्यते॥१७

टी०स०-मीकर्त्ताहानसेभाव बुद्धिलिप्तनव्हेफळीं मारूनहेलोकही तो नमारीबद्धहीनव्हे १७ आर्या- ज्याचीबुद्धिअलिप्तहि ज्याचेंचित्तीकंधींनआहंता तोयात्रैलोक्यातें मारुनियांजाणबद्धहीनव्हता१७ दोहा- ज्याकीबुद्धिनलिप्तहै अहंकारनहिजाह सोइनलोकनकोंहनत हनेऽबंधनताह १७ ओंवी- जयाअहंभावनाहीं मीकर्त्ताही बुद्धीनर्लिपेकांहीं तोलोकांसिमारीलजहीं तरीपातकासीनलिंपे॥१७॥ अभंग- अहोमीचसर्वकर्त्ता नेणेंवार्त्ताजन्मांत १ केल्याकर्माच्यावें फळ बुद्धिकेवळशीरेना २ मगत्याचनिःसंशाया हातेंलयाजगपावे ३ कधींबद्धतानवचे तुकयात्याचेंनवल ४॥ १७॥ श्रीगोपालकृष्ण॥

श्लो०-ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञातात्रिविधाकर्मचोदना
करणंकर्मकर्त्तेतित्रिविधःकर्मसंग्रहः॥ १८॥

टीका-स०-कर्मींसाधनसाध्याचा साधकांचाविधित्रिधा करणेंकर्मकर्त्ताहा कर्मसंग्रहहित्रिधा १८ आर्या- ज्ञानज्ञेयज्ञाता कर्माचा हाविधित्रिविधआहे कर्त्ताकर्मकरणहा कर्माचासंग्रहत्रिविधपाहें दोहा- प्रेरकतानोकरमके ग्यानज्ञेयकरतार कारणकरमकरनार करमसंग्रहतीनप्रकार १८ ओंवी- ज्ञानज्ञेयआणिज्ञाता कर्मनिहींचीकर्त्तव्यता कर्मकरणआणिकर्त्ता हासंग्रहकर्माचा १८ अ० साधुलागीसाधनतें कर्मानितेंकरूनी १ परीत्रिविधत्याभेदु तुजसंवादुजाणवूं २ कर्मकरणहाकर्त्ता हेचवार्त्ताभेदाची ३ कर्मसंग्रहोहित्रिधा तुकासिद्धानिरूपी ४॥१८॥

श्लो०-ज्ञानंकर्मचकर्त्ताचत्रिधैवगुणभेदतः
प्रोच्यतेगुणसंख्यानेयथावच्छृणुतान्यपि१९

टी०स०- ज्ञानकर्महिकर्त्ताही सत्त्वादित्रिगुणींत्रिधा सांगेनसांख्यशास्त्रोक्त तेयथास्थितआइक १९ आर्या- ज्ञानअणिकर्मकर्त्ता त्रिविध असेत्रिगुणभेदयाहेतू सांख्यींहेसांगितले ऐकेंपार्थायथार्थपाहेंतू १९ दोहा- त्रिविधहोतगुणभेदतें ग्यानकरमकरतार गुणसंख्यानमेकहे

जैसेस्कनयाबार १९ ओंवी- ज्ञानकर्मआणिकर्त्ता वेगळालेगुणभेद-
देखा त्रिगुणांचीसंख्या यथार्थआइक १९ अभंग- ज्ञानकर्मकर्त्तहि-
गा आलेभोगाहेभेद १ सत्त्वरजतमतीन्ही याप्रमाणींओळखें २ सां-
ख्यशास्त्रमतेंसांगूं मगपांगूंनकोतूं ३ ऐकेंयथाविधीराया तुकाअहं-
याचासंगी ४।१९

श्लो०सर्वभूतेषुयेनैकंभावमव्ययमीक्षते॥अ-
विभक्तंविभक्तेषुतज्ज्ञानंविद्धिसात्विकम् २०

टी०स०-सर्वांजिडींज्ञानसत्ता एकभिन्नींअभिन्नजें अविनाशीनश्व-
रांत देखेंतेंज्ञानसात्विक २० आर्या- सर्वहिविभक्तभूतीं अव्यय
अविभूतएकजोभाव पाहेज्याज्ञानानें सात्विकतेंज्ञानतूंमनींभाव
२० दोहा- जोकरदेखेजीवमें अबिनाशीयकभाय न्यारोमेन्यारो
नहि सात्विकग्यानबताय २० ओंवी- सर्वभूतांचेठायीं अव्ययदे-
खेपाहीं वेगळेपदार्थएकेठायीं सात्विकज्ञानदेखें २० अभंग-स-
र्वभूतींदेवोएक हाविवेकजागृत १ भावअव्ययपाहाणें भिन्नपणेंच-
ळेना २ नाशिवंतींअविनाश नलगेपाशयमाचा ३ ऐसेंपाहेतेंसात्विक
ज्ञानएकतुकयाचें ४। २०

श्लो०-पृथक्त्वेनतुयज्ज्ञानंनानाभावान्पृथग्वि-
धान् वेत्तिसर्वेषुभूतेषुतज्ज्ञानंविद्धिराजसं२१

टी०स०-भूतींभिन्नत्वअन्योन्य भोंतिकींजीवहेस्वयें अनादिनावेग-
ळालें जाणेतेंज्ञानराजस २१ आर्या- भेदज्ञानेंभिन्नचि सर्वांभूतीं
अनेकभावातें पाहेहेंतुजवदतों राजसमीज्ञानधर्मभावातें २१ दोहा-
नानाभावनमेंलखे न्यारोन्यारोग्यान भिन्नलखेसबजीवनकों राज-
सग्यानसुजान २१ ओंवी- वेगळालेपदार्थदेखेऐसे नानाभावां-
चीदृष्टिदिसे भूतांचेठायीं वृत्तिअसे तेंज्ञानराजसजाणावें २१ अ०
पृथक्भावेंपाहेजगा द्विजमांगानिवडी १ जीवभासेनेणेशीवा नावा
नावासणीक २ काळेंगोरेंलोहोंहेम हंसोत्तमकावळा ३ देखेराज-
सज्ञानातें जेंतुकयातेंनेणेंगा ४॥२१॥ ॥श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥

श्लो०-यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहेतुकं
अतत्वार्थवदल्पंचतत्तामसमुदाहृतम्॥२२॥

टी०स०-सर्वजेंकारणतसें एकतत्कार्यमानुनी सक्तत्यांतनजेंतत्व अयुक्तक्षुद्रतामस २२ आर्या-सर्वहिकारणतेंसें सक्तअतत्त्वार्थजेंअहेतुकतें अल्पहिजेंकोंतेंया तामसहेंज्ञानसाधनामुकतें २२ दोहा-पूरनजानेएकमें बिनकारनरेमीत तत्त्वअर्थबिनअल्पअति तामसग्यानकीरीत २२ ओंवी-नकरावेंतेंचिकरी अभिमानबळचित्तीधरी अत्यंतबुद्धीभरी तेंतामसज्ञानहोय २२ अभंग-सर्वकारणींतेंगती अंधमतीपाउली १ स्वात्मकार्यावांचूनियां नेणेंजायाकोंनर २ नसेतत्त्वीं अशाश्वतीं जेपाहातीअयुक्त ३ क्षुद्रज्ञानेंगर्वपोसे तुकानसेतामस ४॥२२

श्लोक-नियतंसंगरहितमरागद्वेषतःकृतम्॥
अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्विकमुच्यते॥२३॥

टी०स०-मीकर्त्ताहानसेसंग रागद्वेषनसूनिहा निष्कामेंजेंनित्यकर्म केलेंतेंकर्मसात्त्विक २३ आर्या-रागद्वेषविवर्जित अफलेच्छेनेंअसंगहातविहित सात्त्विकतेंकर्मसख्या तेणेंइहपरहिहोतसेस्वहित २३ दोहा-संगरहितओरद्वेखबिन नीतकरमजोहोय तजेफलकीइच्छाजियेसातकरमसुजोय २३ ओंवी-फळरहितनित्यकर्मकरी रागद्वेषतोनधरी फलउद्देशेंकर्मनकरी तेंकर्मसात्विकबोलिजे २३ अभंग-नीतीपंथींचानिःसंग केलात्यागअहंते १ प्रियाप्रियनेणेंजोकां गुरुनाथकाचिंतनीं २ रोजकर्मीतनिराशा प्रेमपाशासांपडला ३ कर्मसत्त्वाचेंतेंझालें ज्यांतडोलेतुकया ४॥२३॥ श्रीमद्यदुनंदनकृष्णायनमः

श्लो०-यत्तुकामेप्सुनाकर्मसाहंकारेणवापुनः॥
क्रियतेबहुलायासंतद्राजसमुदाहृतम् ॥२४॥

टी०स०-जेंमीकर्त्ताह्मणवुनी कामइच्छेंकरूनियां आणिजें बहुकष्टेंही करीतेंकर्मराजस २४ आर्या-विषयेच्छेनेंकेलें आणिकज्यामाजिबहुअहंकार बहुआयासजयांतहि कथिलेंतेंकर्मराज-

साकार २४ दोहा–जोकीजेकरिकामना कियोकरिअहंकार जामेंश्रम-
हेअतिघनो सोराजसनिरधार २४ ओंवी–सकामकर्मकरणें अहं-
कारदंभधरणें सायासेंआचारदारववणें तेंकर्मबोलिजेराजस २४अ०
स्कंधींघेनलामीपणें आनशाहणेनलेखी १ कामआशापुरवावी हेच
ओंवीधुंडाळी २ अतिसायासेंविषयो कींप्रळयोज्यासंगीं ३ केलेंक-
र्मतेंराजस तुकाज्यासनपाहे ४॥२४॥

श्लो०-अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष्यंचपौरुषम्
मोहादारभ्यतेकर्मयत्तत्तामससमुच्यते॥२५॥श्रीः

टी०स०-मोहेंनत्काळजेंबाधे परहिंसाक्षयार्थजें आरंभिजेनधर्मा-
दि हेतुतेंकर्मतामस २५ आर्या–परिणामक्षयहिंसा पौरुषहीजें
नपाहुनीकरणें मोहेंकवणकरीजें पार्थातेंतामसक्रियाकरणें २५॥७
दोहा–पौरुसहिंसाशुभाशुभ दरबखरचनबिचार जोकीजियेअ-
ग्यानतें तामसकरमनिहार २५ ओंवी– दुसरीयासीबंधनकरणें हिं-
सामोहेंपोसणें आरंभूनिकर्मटाकणें तेंकर्मतामस २५ अभं०-मा-
याबंधुजयामाजी कींघातजीपराचा १ लयपावेस्वात्मजीव ऐसीहा-
वबोरवटी २ करितोदंभुलोकीं धर्मादिकांनांदना ३ छंदतामसकर्मतें
तुकयातेंमानेना ४॥२५॥

श्लो०-मुक्तसंगोऽनहंवादीधृत्युत्साहसमन्वितः
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारःकर्तासात्विकउच्यते२६

टी०स०-फळेच्छानअहंकार ज्यासउत्साहधारणा सिद्धींअसिद्धींतस-
म कर्तासात्विकबोलिजे २५ आर्या–धैर्योत्साहसमन्वित पार्थानिः
संगनाअहंकारा होतांसिद्धिअसिद्धी कर्तासात्विकमनांतअविका-
री २६ दोहा–धरीधीरजुउत्साहकरी नजेसंगअहंकार निर्विकार
सिद्धिअसिद्धि तोसात्विककरतार २६ ओंवी– उत्साहेंकर्मकरी फले-
च्छाअहंकारनधरी सिद्धिअसिद्धिसरी तोसात्विकजाणगा २६ अभंग-
फळाशानअभिमान परीमानउत्सवीं १ धृतीजयाचीतेनेटकी नाचेटा-
कीकल्पना २ झालेंगेलेंनिःसंशय नशिरेपायवासने ३ कर्तासत्वग-

णीरखरा येउत्तरातुकयाच्या ४॥२६॥ ॥श्रीमद्गोपिकारमणायनमः

श्लोक-रागीकर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धोहिंसात्मकोऽशु-
चिः हर्षशोकान्वितःकर्त्ताराजसःपरिकीर्तितः२७

टी०स०-कामीकर्मफळांइच्छा लोभीअशुचिहिंसक हर्षशोकेंयुक्त होय कर्त्ताराजसबोलिला २७ आर्या-रागीलोभीहिंसक हर्षविषादांचयुक्तजोअशुची कर्मफलेच्छूजोकां राजसकर्त्यासतुल्यनापक्षी २७ दोहा-रागीचाहेकर्मफल लुब्धकहिंसकहोय हरखशोक संजूतअशुच राजसकरतासोय २७ ओंवी-कर्मकरूनिफळइच्छी लुब्धकहिंसात्मकअशुची जोसुखसंतोषपावेसवेंची तोराजसजाणगा २७ अभंग-कर्मीफळाशागुंडाळा जोकांमाळापाळक १ कृपण मलीनजेवृत्ति जीवघातसर्वदा २ हरिखेंसवेंचसोसबाहे म्हणुपाहे विचंबु ३ ऐसाराजसहाकर्त्ता तुकापरतानिवेदी ४॥२७॥श्रीकृष्णाय०

श्लो०-अयुक्तःप्राकृतःस्तब्धःशठोनैष्कृतिकोऽ
लसः विषादीदीर्घसूत्रीचकर्त्तातामसउच्यते॥२८

टी०स०-अयुक्तमूढगर्विष्ठ कपटीआळशीशठ विषादीदीर्घसूत्रीजो कर्त्तातामसबोलिला २८ आर्या-प्राकृतअयुक्तउद्धत अपकारीआळसयुक्तजोशठरे खेदकरदीर्घसूत्री कर्त्तातामसनसाधनासिठरे २८ दोहा-शुचिबिनरहेबिबेकबिन ओअनुपकारिनीत सबहीकीनिंदाकरे ओबिखादजूतचीत २८ ओंवी- अयुक्तदेहाभिमानी निश्चळटंकआळशीअज्ञानी रागिटअतिद्वेषजाणूनी कर्त्तातामसबोलिला २८ अभंग-आतांयुक्तनसेजया पापीकायाकुटीळ १ शठआळसी कपटीया म्हणूनयातामस २ द्वेषीदीर्घसूत्रीपूरा हाकर्त्तातमची ३
तुकाम्हणेसत्यवंत हरीसांगतपुढारा ४॥२८॥

श्लो०-बुद्धेर्भेदंधृतेश्चैवगुणतस्त्रिविधंशृणु॥
प्रोच्यमानमशेषेणपृथक्त्वेनधनंजय॥२९॥

टी०स०-बुद्धिचेधारणेचेही भेदत्रिगुणआइक बोलिजेतिअशेषंजें

वेगळालेधनंजया २९ आर्या- बुद्धीचाहिधृतीचा भेदगुणेंत्रिविध हाचिपरिसावा साकल्येंकथितोंतुज ऐकुनिसंशयसमूळनिरसावा२९ दो०-बुद्धिभेदथिरजतिनबिध होनजगुनकेभाय पारथअबकह देहुसब न्यारोन्यारसभाय २९ ओंवी- बुद्धिधृतीचेगुण त्रिविध- हाभेदसांगेन वेगळालेकरून ऐकधनंजयातूंगा २९ अभंग-बुद्धि धारणेचेपार्था गुणसर्वथाऐकरे १ भेदत्रिविधबोलिले आम्हीठेवि- लेजेपोटीं २ तेंचतुजसर्वआज सांगूंगुजगोप्यही ३ पृथकाकारेंधनं- जया जेंतुकयासांगेल ४।२९॥

श्लो०-प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचकार्याकार्येभयाभये
बंधमोक्षंचयावेत्तिबुद्धिःसापार्थसात्विकी ३०

टी०स०-प्रवृत्तिबंधहीदेखे जडाकार्यभयांनजें निवृत्तिमोक्षआत्म- त्वीं निर्भयींबुद्धिसात्विकी ३० आर्या-कार्याकार्यभयाभय निवृ- त्तिसहितप्रवृत्तिहीबुद्धी जाणेहिबद्धमोक्षां पार्थातीजाणसात्विकी बुद्धी ३० दोहा- प्रवृत्तिनिवृत्तिकारजा कारजभेवअभेव बंधमोक्ष जोजानियत सोबुद्धिसात्विकहेव ३० ओंवी-प्रवृत्तिनिवृत्तिआणि कार्य अकार्यभयअभय जाणेबंधमोक्षाचेंस्थैर्य बुद्धीनेसात्विकजा- णिजे ३० अभंग-जाणेप्रवृत्तीनिवृत्तीचोख मनीविचारू १ कार्याका- र्यभयाभयें हाअन्वयघेतला २ बंधमोक्षाचीओळख झालेंसुखमग- त्या ३ निर्भयबुद्धिनेसात्विकी तुकयालोकींपावन ४॥३०॥ श्रीराम॥

श्लो०-यथाधर्ममधर्मंचकार्यंचाकार्यमेवच॥
अयथावत्प्रजानातिबुद्धिःसापार्थराजसी ३१

टी०स०-जाणेधर्मअधर्मातें कार्यातेंकारणासही जाणावेंतत्त्वतानें- सें नेणेतेबुद्धिराजसी ३१ आर्या-धर्माधर्महिजाणे कार्याकार्यहि यथार्थहोनंणे सखयाकुरुकुळटिळका जाणावीबुद्धिराजसीयेणें३१ दोहा- धरमअधरमकोलखे काज्ञाकारजजान जेसेहुंतेसेहिंगने बुद्धीराजसमान ३१ ओंवी- जोअधर्मधर्मधनंजया अकार्यका- र्यजाणिया ऐसेजोयथाविधीनेणिया तेबुद्धीराजसगा ३१ अभंग-

ययाधर्मअधर्मास जेंमानसजाग्रत १ कार्याकार्यतयापरी निजांतरीं ओळखे २ जाणेंसर्वनेणेंएक जोव्यापकचिदात्मा ३ राजसतेबुद्धिजाण नव्हेप्राणतुकयाचा ४।३१

श्लोक-अधर्मंधर्ममितियामन्यतेतमसावृता सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिःसापार्थतामसी ३२

टी०स०-अधर्मातेंधर्ममानी विपरीतार्थहीकरी वेदांपुराणींतेबुद्धी अविद्यावृततामसी ३२ आर्या- अज्ञानावृतहोउनि धर्मह्मणुनि मानितीअधर्मातें विपरीतसर्वअर्थीं पार्थातूं बुद्धिजाणतामसते ३२ दोहा- जानेपापकूं पुन्यकरी दंभअग्यानहोय लखेअरथविपरीत सबे बुद्धितामसीजोय ३२ ओंवी- अधर्मातेंधर्मजाणे सर्वअर्थासीविपरीतह्मणे आचारविपरीतअसाजेणें अज्ञानातेंबुद्धितामसी ३२ अभंग- आतांअधर्मातेंधर्म नेणेवर्मदुरात्मा १ वागेविपरीतअर्थीं तोपरमार्थींपाहेना २ अविद्याव्यालीगुंडें विरवचदेगवचिं ३ वेदशास्त्रनिंदीज्यास तेतामसगाबुद्धी ४ आतांऐकासत्वगुण उणखुण तुकयाची ५।३२

श्लो०-धृत्यायथाधारयतेमनःप्राणेंद्रियक्रियाः॥ योगेनाव्यभिचारिण्याधृतिःसापार्थसात्विकी ३३

टी०स०-जेधारणेनेंधरिजे मनप्राणेंद्रियक्रिया विश्वात्मयोगेंजडता नधरीधृतिसात्विकी ३३ आर्या- प्राणेंद्रियचित्तांचीं कार्यरोधीजिणें नजेचुकती चित्तेकाग्र्येंजीधृति अव्यभिचारीचजाणसात्विकती ३३ दोहा- जोमनबिंद्रियरोंकियें बुद्धचितओरप्रान जोगजगतनिश्चलसदा धीरजसात्विकमान ३३ ओंवी- धैर्यधरूनिमन आणिप्राणेंद्रियजाण निश्चलयोगपणा हेंधैर्यसात्विकाचें ३३ अ०- आतांत्रिगुणतेधृती सांगोंस्पष्टतुजप्रती प्रथमसत्वाचीजेरीती श्रवणकरीश्रीपा १ ज्याकांधरीजेधारणें अव्यग्रता निश्चळपणें मनप्राणेंद्रियांचरणें विश्वंभरांजेंमिळे २ तेथेंअविद्याराहिली जैसीमंथरादुर्बोली रामेंनाहींउद्धरिली ऐसीपरीअलिप्त ३ तुकाविनवीसाधुस सत्वधृति

हेदेवास आवडलीअर्जुनास सांगेप्रेमआदरें ४॥३३॥श्रीरामकृष्णाय॰

श्लो॰ययातुधर्मकामार्थान्धृत्याधारयतेऽर्जुन
प्रसंगेनफलाकांक्षीधृतिःसापार्थराजसी॥३४॥

टी॰स॰- जिणेंधर्मार्थकामातें धरिजेतत्फलासही इच्छिजेवासनासंगें धारणातेचिराजसी ३४ आर्या- धर्मार्थकामवर्गी जीच्यायोगेंसदा स्पृहाअसती जीच्यासंगेंफळही इच्छीधृतिजाणतूंचिराजसती ३४ दोहा- धरमअरथऔकामकों जोधारतहैआय चाहेफलप्रसंगतें धीरजयहसुभाय ३४ ओंवी- धर्मअर्थकामजाण अर्जुनाराहेंधैर्यकरून फळाचीआशाघेऊन तेंधैर्यराजसाचें ३४ अभंग- येऊनियांदेहगांवा स्वर्गसंसारदोसवा नांदेआनंदयाजीवा त्रिउपायेंकरूनी १ मनोरथाचीयाठायीं धर्मअर्थकामभावी तेणेंधैर्यबळेंपाही क्रियाकरीउदीम २ वासनाजेइच्छूंजाय लाभचोगुणींतोहोय प्रसंगेंनलाहेसाव्य धृतीजाणझालीया ३ कृष्णसांगतअर्जुना ऐकबापा विचक्षणा तुकाह्मणेजाणा हेधारणाराजसी ४॥३४॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो॰-ययास्वप्नंभयंशोकंविषादंमदमेवच॥
नविमुंचतिदुर्मेधाधृतिःसापार्थतामसी॥३५॥

टी॰स॰-जिणेंनिद्राशोकभय विषादमदयांसही पार्थानसोडीदुर्बुद्धी धारणातीचतामसी ३५ आर्या- दुर्मतिजिणेंनसोडी निद्रामदहीविषादभयशोक तीतामसधृतिऐसें कौंतेयाह्मणतिसुज्ञजेलोक ३५ दोहा- जोभयसोंबिखामद स्वप्नमाझ्रठहरात दुष्टबुद्धिछोडे नहीं धीरजतामससमात ३५ ओंवी- निद्राशोकभयांनीं विषादआणिमदप्रीती दुर्बुद्धीनह्मोयपरती धारणातामस ३५ अभं॰- जिणें निद्राअखंडित स्वप्नबोधाचापंडित सदाभयानेंदंडित तरीनसोडीविषादु १ मदादिकांसनत्यजी पार्थामस्तनमामाजी त्यासदुर्बुद्धीतेराजी माळघालीघानकीं २ तेगाधारणातामसी सत्यसांगोंतूजपासीं जेकांनावडेतुकयासी देहक्षेत्रामाझारीं ३॥३५॥श्रीगोपालकृष्णाय॰

श्लो०-सुखंत्विदानींत्रिविधंशृणुमेभरतर्षभ
अभ्यासाद्रमतेयत्र दुःखांतंचनिगच्छति॥३६॥

टी०स०-आतांजेंसूखत्रिविध योगींजेथरमेमन अभ्यासंवृत्तिदुःखाच्या त्यासुखेंनाशपावती ३६ आर्या-ऐकेंभरतश्रेष्ठा जेंकांसुख त्रिविधसांगतोंआतां अभ्यासानेंजेथें रमतांदुःखांतपावतोताता ३६ दोहा-अबअर्जुनमोपेंसुनों सुखकेतीनप्रकार जाकेअभ्यासकिये दुःखकोंहोयनिवार ३६ ओंवी-आतांत्रिविधतेंसुख भरतर्षभातूंआइक दुःखजाऊनियोगाभ्यासक तोउत्तमगतीपावतो ३६ अभंग-आतांत्याच्यावांटणीला आलेंत्रिविधसुखाला ऐकावेंकींतूंदादुला होसी विरक्तिवधूस १ लागेयोगियाचेंचित्त यथाध्यासेंदुःखातीत वृत्तिहोइलनिभ्रांत पंचाक्षरीविवसीये २ नाशझाल्याकुनक्लेशा सुखअक्षयनदेशा तुकाह्मणेंनेशीदशा येतांचुरेदरिद्र ३॥३६॥श्रीगोपालकृष्णाय०

श्लोक-यत्तदग्रेविषमिवपरिणामेमृतोपमम्
तत्सुखंसात्विकंप्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम्३७

टी०स०-आरंभींविषजेंवाटे शेवटींअमृतोपम चित्तींबुद्धींप्रसादेंहें उपजेसुखसात्विक ३७ आर्या- बाआधींविषवतजें परिणामींअमृततुल्यजेंरिकतें स्वस्थपणेंमनबुद्धी उपजेसुखबोलतातिसात्विक तें३७दो०-पहिलेंतोबिखसोलगे बहरिअमृतसांहोय सोसुखसात्विकहैकहो बुधिप्रसादतेंजोय ३७ ओंवी-आरंभींविषाचेपरी शेवटींअमृतहोयअवधारीं आत्मबुद्धीनेंजेंकरी तेंसुखसात्विकजाण३७ अभंग-कटुप्रथमऔषधी पुढेंहरीमहाव्याधी किंवाकष्टपाकामधीं देमगसुखतृप्तीचें १ तैसेंविखवतभासे सेवींअमृतहोतसे चित्तबुद्धीच्याउल्हासें प्राणापावेप्रसादु २ हेंसात्विकाचेंसुख आम्हीसांगों प्रसन्मुख आतांकांहींतेसेंनिरख तुकावणीरजातें ३॥३७॥श्रीराम

श्लोक-विषयेंद्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम्
परिणामेविषमिवतत्सुखंराजसंस्मृतम्॥३८॥

टी०स०-विषयेंद्रिययोगेंजें आरंभींअमृतोपम शेवटींजेंविषातुल्यसु-
खतेंजाणराजस ३८ आर्या- विषयेंद्रियसंयोगें आरंभींअमृततु-
ल्यजेंदिसतें परिणामींविषवत्जें जाणावेंसुखसदेवराजसतें३८॥
दोहा- बिंद्रिबिखेंसंजोगतें फलहैअमृतसमान पाछेजोबिखसों
लगे सोसुखराजसजान ३८ ओंवी- विषयेंद्रियसंयोगें भोगभो-
गीसुखसंगें शेवटींविषतुल्यसांगे तेंराजससुखजाण ३८ अभंग
विषयइंद्रियांमीळणीं होतीसुखावोळगणी तेथेंहरीखालोळणी
घालूंवाटेसर्वदा १ मगकायतेंअमृत शिळेंह्मणुनीविटेचित्त आतां
शेवटींअहित मैथुनजेवींशक्तीचें २ कर्जावरीलआरंभु व्याघ्रसोज-
न्याचालाभु पुढेंविघ्नाचाप्रारंभु धेनुपावेशेवटीं ३ धनधनीचोरहोती
परीरक्षकतोडिती तुकयाचेनलगेमती सुखतेंगाराजस ४॥३८॥श्रीः

श्लो०-यदग्रेचानुबंधेचसुखंमोहनमात्मनः॥
निद्रालस्यप्रमादोत्थंतत्तामससमुदाहृतम्॥३९

टी०स०-आरंभींफळबंधींही जेंकांबुद्धीसमोहक निद्राविस्मृतिआ-
लस्यें सुखतेंसुखतामस ३९ आर्या- आरंभींपरिणामीं मोहकरी
तेंमनासिजेंदुष्ट निद्राप्रमादअळसें उपजेसुखह्मणतितामसीस्पष्ट
३९ दोहा- पहिलेऔपाछेसखद मोहनकरेजुदेह आलसनिद्रातेंउ-
ठे तामससुखहैयेह ३९ ओंवी- आरंभदारववीबंधमोक्षाचियेपरी
परिणामींतोचपदार्थविचारी निद्राआळसअज्ञानधरी तेंसुखतामसा-
चें ३९ अभंग- आरंभींचघालापडे फळप्रामीवेळेरडे कोल्हाटीयज्ञा
परवडे करितीउपजीविका १ माराभेणेंपरगृहीं प्रमदाराहेदुराग्रहीं
तेथेंतेंचतेंविदेहीं जेंकांउठतीउमाळे २ आतांमद्यप्राशिलीया घाणेंमु-
खस्मृतीलया जायतेथेंनिजलिया वाटेगेलास्वर्गासी ३ आळसेंहोय
वपुजड सुखतामसनिवाड तुकाह्मणेज्याणेंह्राड तेंसात्विकऐकावें४
३९

श्लो०-ननदस्तिपृथिव्यांवादिविदेवेषुवापुनः
सत्त्वंप्रकृतिजैर्मुक्तंयदेभिःस्यात्त्रिभिर्गुणैः४०
टी०स०-नपृथ्वींतनसेस्वर्गीं देवांमाजिहिसत्त्वतें जेनातळेयात्रि-

गुणा तेंमाझेंसत्वकेवळ ४० आर्या–स्वर्गींसुरलोकींही पृथ्वीमाजीहि पांडवाकोणी प्रकृतीच्यात्रिगुणानीं सोडियलाजोअसानसेप्राणी॥ ४०॥ दोहा–सोउपमेंकछूनही सुरमेंओरअकास सोतजुनतिनागुन बंधो जुमांयाफास ४० ओवी–यापृथ्वीवरीपाहीं स्वर्गींअथवादेवाचेठायीं त्रिगुणाविरहितसुटकानाहीं तेंमाझेंतेजकेवळ ४० अभंग–नतेंपृथ्वी माझीपाही स्वर्गीजयाचासंदेहो तेथेंसिद्धगुणसमूहो सत्वाहीन बापुडें १ आमरणींजेंमिळेना पाहतांइंद्रानेंस्वनयना मजभासतेंअर्जुना यात्रिगुणानानळे २ माझाजीवतेंगासत्व तेथेंसुरवावलाशिव केलाखाणीचाउद्भव परीसत्वनटळे ३ तुकाह्मणेऐकावचन कायबोलिलाभगवान तेथेंदेऊनियांमन वर्णधर्मअवधारा ४॥४०॥श्रीकृष्णायनमः॥श्रीः

श्लोक–ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचपरंतप
कर्माणिप्रविभक्तानिस्वभावप्रभवैर्गुणैः॥४१

टी०स०–ब्राह्मणांक्षत्रियांवैश्यां शूद्रांच्याहीक्रियापृथक् अधिष्ठानस्वभावेंजें झालेंत्रिगुणत्यागुणीं ४१ आर्या–विप्रक्षत्रियशूद्रहि वैश्यहिजेअसतिनित्यनिजधर्मे स्वप्रकृतिगुणेंत्यांची दिसतिंनिराळींसदैव सत्कर्मे ४१ दोहा–द्विजछत्रीओवैसके आशूदरकेकरम निजसुभावगुनसोभये न्यारोन्यारोधरम ४१ ओवी–ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रजाण चारीवर्णहेप्रमाण त्यांचींकर्मेंवेगळालींजाण परीउपजतीत्रिगुणापासुनी ४१ अभंग–विप्रबाहुज्यांवैश्यांला शूद्रयुक्तमीज्याला क्रियापृथक्याला पूर्वीअसेस्थापिली १ अधिष्ठानस्वभावेंजें झाले त्रिगुणसहजे तयागुणींमुनीराजे व्याख्याबहूवाणिली २ तेचयेथेंहीप्रसंगीं कथीअर्जुनासारंगीं तुकासर्वजनालागीं निर्मिलासेवदाया ४

श्लो०–शमोदमस्तपःशौचंक्षांतिरार्जवमेवच॥
ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजम् ४२

टी०स०–तपक्षमाशमदमशौचास्तिक्यअवक्रता ज्ञानविज्ञानयाझाल्या विप्रवर्णासहक्रिया ४२ आर्या–आस्तिक्यशौचआर्जव शमदम

धारणतसेंचिशांतीचें विज्ञानज्ञानतप स्वाभाविककर्महेंद्विजातीचें ४२
दोहा– शमदमतपसोंपुनी सरलताऔरशांति आस्तिकग्यानबिग्यान यहब्रह्मकरमकीभांत ४२ ओंवी– शमदमतपआचार शुचिशांतिआर्जवपर ज्ञानविज्ञानआस्तिक्यस्थिर हेंकर्मगाब्राह्मणाचें ४२॥७
अभंग– तपप्रथमविप्राचा गुणदायकमोक्षाचा क्षमेविणनाशत्याचा होतांफळनालागे १ शमदमकाशास्त्रव घ्यावाइंद्रियांचाजीव शौचतेंसाचस्वभाव आस्तिकाचापाहिजे २ नव्हेभूतांसीवांकुडा ज्ञानेंनव्हेविषयींवेडा वक्काविज्ञानपवाडा सांगेजगतारणी ३ क्रियाब्राह्मणा प्रथम सांगेपार्थापुरुषोत्तम पुढेंक्षत्रियाचेनेम तुकावर्णीस्वानंदें ४ ४२

श्लो०– शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायनं
दानमीश्वरभावश्चक्षात्रंकर्मस्वभावजम्॥४३

टी०स०– शूरत्वतेजदक्षत्व धारणारणधीरता दातृत्वईशभक्तीया ज्ञात्याक्षत्रासहक्रिया ४३ आर्या– युद्धींअपलायनतें धृतिईश्वरभावदक्षतादानें शौर्यहितेजहिकथिलें स्वभावजक्षात्रकर्मवेदानें॥४३
दोहा– शूरतेजधीरजचतुर जुधमेंकोनपलाय इहठकुराईसोंरहेछत्रीकरमसुभाय ४३ ओंवी– शौर्यतेजधृतिदक्षपणें संग्रामींपाठनदेणें दानसमर्थपणें हेंकर्मक्षत्रियाचें ४३ अभंग– शौर्यतरीरणधीर तेजेंशत्रूंचींतिरखट परीधारणाचोखट जाणेंन्यायअन्याया १ दक्षजेसादक्षापरी युद्धींपळवणेंवैरी दानाजेवींधरेवरी पुण्यश्लोकजगासी २ सेवामहंताचीजाणें नव्हतमनदेवाअर्पणें हींगानव्हतीं लक्षणें जगदुद्धारगुरूतो ३ राज्याअंतींनरकतया वोलणारपावेसया सुखसाम्राज्यआलेया आलेंतुकीएकत्व ४॥४३॥श्रीशांवदे॥

श्लो०– कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजं
परिचर्यात्मकंकर्मशूद्रस्यापिस्वभावजम्॥४४॥

टी०स०– कृषिगोरक्षणेंद्रव्य विकूणेंवैश्यकर्महें सेवाशूद्रक्रियाया ही ज्ञात्यावर्गासिमागमें ४४ आर्या– गोपालनवाणिज्य स्वाभावि-

कवैश्यकर्मआणिकृषी परिचर्याशूद्राचें स्वाभाविककर्मबोलतातिऋषी ४४ दोहा- खेतीगोरछाबनिज वैसकरमयेहजान सबह्मेकीससेवा करे शूद्रकरमयेहज्ञान ४४ ओंवी- कृषिगोरक्षआणिवाणिज्य हेंवैश्यकर्मस्वभावज शूद्रासिसेवाकर्मसहज झालेंवर्णासमागमें ४४ ॥ अभंग- उदरार्थकुटुंबार्थ करीकृषिवळीस्वार्थ परीतयांतपरमार्थ जेंरक्षणगायीचें १ द्रव्यव्यवसावोतेवीं वाणिज्यांतउठाठेवी वैश्यकर्मनृनीयभावीं. तूंओळखेंसकज्जाणा २ आतांशूद्रजोकांअसे वर्णत्रय सेवावसे त्याचेंजीवनजाणऐसें चारवर्णांत्याक्रिया ३ सांगावया हेंकारण क्षत्रियवंशींतूंनिर्माण झाल्यास्फटेलकेसेंरण तुकयां-जेसासंसारू४॥४४

श्लोक-स्वेस्वेकर्मण्यभिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः
स्वकर्मनिरतःसिद्धिंयथाविंदतितच्छृणु॥४५

टी०स०-स्वस्वकर्मीचरतजो सिद्धीतेंपावतोनर स्वकर्मीनिष्ठनोसिद्धी पावेतेरितिआइक ४५ आर्या- रतअपुलाल्याकर्मी पावेसिद्धीसमनुजभक्तिरसें पावेस्वकर्मरततो सिद्धिजसीपांडवासख्यापरिसें॥४५ दोहा- अपनेंअपनेंकरमतें सिद्धिलहेसबकोई सोबिअबेमोमेंसःनो करमसिद्धिजेहोई ४५ ओंवी- आपुलालेकर्मीवर्तत तेनरसिद्धीतेंपावत आपुलेकर्मीसिद्धीहोत केसीतेंआइकपां ४५ अभंग. आपुलालेकर्माचारें वर्णाश्रमयाआधारें जेंकांस्वहितउपचारें आलें असेवांटणी १ नकरितांप्रयत्नकांहीं सिद्धिओळंत्याच्यागेहीं नवल होयलोकींतीहीं नरहाह्मणतीपुण्यात्मा २ स्पष्टसांगतोंवीरेशा आकर्णीतूंगुडाकेशा साहित्येसीप्राप्तदशा प्राण्याप्रगटेभूलोकीं ३ जरीसांडिलास्वधर्म मगअवघेंव्यर्थाकर्म नसांपडेसौख्यवर्म तुकाह्मणेसांगिजे ४॥४५॥

श्लो०-यतःप्रवृत्तिर्भूतानांयेनसर्वमिदंततम्
स्वकर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिंविंदतिमानवः ४६

टी०स०-जेथेंप्रवृत्तिभूतांची ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग स्वकर्मेत्यास पूजूनी पावतोसिद्धिमानव ४६ आर्या- भूतप्रवृत्तिजेथुनि ज्या-

णेंहेंसर्वहीअसेव्यास पूजुनित्यानिजकर्में होतीमनुजाससिद्धितेप्रास
४६ दोहा–जातेंउपजतजीवसबे जिनकीन्होबिस्तार करमकरेंताकों
जजे सिद्धिलहेकरतार ४६ ओंवी– स्वकर्मेंजगाचीप्रवृत्ति तेणेंस-
र्वबांधिलेअसती ह्मणूनीस्वकर्मेंआचरती तेसिद्धिपावतीदेख॥४६॥
अभंग– भूतप्रवृत्तिजेथुनी होतीउत्पन्नमेदिनी स्थितिपालकनिदा-
नीं प्रळयदावीरूसल्या १ जगाव्यापिलेंसेंजेणें जोविश्वात्मायेणेंगुणें
त्यासस्वधर्मआचरणें तोषवावेंसंतत २ त्याचेंसोळाप्रकाराचें कर्मचिए-
वंविधवाचें पूजनघडेमाधवाचें नित्यनूतनआवडी ३ त्याचासहजउ-
तराई आशीर्वादियेतेठायीं मनोरथपूरेपायीं घालीतुकामुरकुंडी४
४६

श्लो०–श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठिता-
त् स्वभावनियतंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ४७

टी०स०–स्वधर्मनीचहीश्रेष्ठ परधर्मबऱ्याहुनी स्ववर्णानेंमिळेंकर्म
करितांपातकीनव्हे ४७ आर्या– विगुणस्वधर्महिबरा अनुष्ठिताचा-
गलानपरधर्म पावेदोषांनकदा स्वभावनियमेंनटाकितांकर्म ४७॥
दोहा–नीकेहूंपरधरमनें बिगुनभलोजऊधरम कछुपापपावेनहिक-
रतअपनोधरम ४७ ओंवी–स्वधर्महीनपरितोकल्याण परधर्मापरी-
स उत्तमजाण आपुलेंकर्मआचरण येणेंपापनहोयनिश्चित॥४७॥
अभंग–नीचनमानीस्वधर्म आलेभागप्रांतकर्म ज्ञानझालेंतरीश्रम
स्वयानिचानमानिजे १ बाळामायचणाहिजे तेथेंउर्वशीनासुजे मी-
नेंजळावीणमरिजे मधुघटामीनरीं २ एवंनकरीवेदपत्र यतिहातीं
आलेंशस्त्र व्यर्थतेवींशोभेवस्त्र स्वात्मधर्मआचरणें ३ बोलसीतूंगोत्र
वधी हत्याघडतेसंबंधी नवकर्मपापवधी येसीशस्त्रीतुकयाचे ४॥ ४७॥

श्लोक–सहजंकर्मकौंतेयसदोषमपिनत्यजेत्
सर्वारंभाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताः॥४८ ॥

टी०स०–जेंवर्णासहज्झालेंतें नटाकावेसदोषही कींकर्मवेष्टिलेंदोषें
सर्वअग्निधुरेंजसा ४८ आर्या– कर्मादोषहिसहज क्षत्रियवर्यान

सोडितांचिनरे धूमेंवन्हिजसातो दोषेंकर्मेंसमस्तआवृतरे ४८ दोहा-दोख सहितनिजकरमकरे रहेनकोहुत्यागी दोखभरेआरंभसबे धूमसहजो आगि ४८ ओंवी- ह्मणूनिस्वकर्मगाअर्जुन दोषरूपह्मणूनह्यावेंटाकून थेन्हवीसर्वकर्मनाहींदोषावीण अग्नितेथेंधूम्रअसे ४८ अभंग- वर्णविभागांतसुकृतदुष्कृत पुढेंजनाहोतत्याच्यालेशें १ तेथेंगुणीखरे अवगुणीनिकरे वेष्टिलासेधूरेंजैसाअग्नी २ यास्तवबोखरेंमानिजेगोमटें चैत्रींकडुवटेंनिंबजेवीं ३ कुश्चळफ्रनारींमनठेवीनारी पावेलसंसारींतुकाह्मणे॥४॥४८॥

श्लो०-असक्तबुद्धिःसर्वत्रजितात्माविगतस्पृहः
नैष्कर्म्यसिद्धिंपरमांसंन्यासेनाधिगच्छति४९

टी०स०-मुक्तितेंसिद्धिनैष्कर्म्या तोसंन्यासेंचिपावतो अलिप्तबुद्धि जोकर्मीं जितचित्तगतस्पृह ४९ आर्या- निस्पृहआणिजितात्मा ज्याचीसर्वत्रतेंनसक्तमती संन्यासानेंपावे तोचीनैष्कर्म्यसिद्धिउत्तमती ४९ दोहा- लगनबुद्धिबहुनहिकरे जीतेमनकीआस परमसिद्धिकरमकी पावेकरिसंन्यास ४९ ओंवी- सर्वत्रबुद्धीअसक्तकरूनी निस्पृहवर्तेआत्माजिंकूनी तयासीकर्माचीपरमसिद्धीदेऊनी तोसंन्यासेंपावनसे ४९ अभंग- निष्कामजेंमनमुक्तिचेंभुवन त्याकरजोडून सिद्धीनमी १ पावतोसंन्यासेंप्रपंचउदासें मानसउल्हासेहरीपदीं २ कर्मींनव्हेलिप्तबुद्धीजितचित्त झालास्पृहागतआत्मबोधें ३ तुकाह्मणेजन्मसार्थकउत्तम तयामाजीप्रेमअनंताचें ४॥४९॥श्रीराम

श्लो०-सिद्धिंप्राप्तोयथाब्रह्मतथाप्नोतिनिबोधमे समासेनैवकौंतेयनिष्ठाज्ञानस्ययापरा५०

टी०स०-गुरूपदेशांसिद्धीतें पावलाब्रह्मतोकसा पावतोज्ञाननिष्ठातें तूंसंक्षेपेंचिआइक ५० आर्या- नैष्कर्म्यसिद्धिनरतो ब्रह्मकसापावतोअविक्षेपें जेपरमज्ञानाची निष्ठातेऐकतूंचिसंक्षेपें॥५० दोहा- सिद्धीपायेपरब्रह्मकों जैसेजुपावेसार कथोजुकहोंसंछेप सों निष्ठाग्यानअपार ५० ओंवी- जैसेंब्रह्मतैसेसिद्धिपावती तें

आई्कअर्जुनासांगेनयथास्थिती नयाज्ञानाचीप्रतीती संक्षेपें क- रितांहोय ५० अभंग- देतुगुरुकृपालाभझालासोपा पावलानिरो- पासिद्धाचिया १ केसाब्रह्मपावेसिद्धीज्यासभावे ओंवाळितानांवेंचि- न्मयाचें २ तेस्थितीनिश्चयेंसंक्षेपेंअन्वयें ऐकेंआणिहोयतूंहीतेसा ३ ज्ञाननिष्ठावंतपरात्परीचित्त योगीयाअतीतलुकाझाला ४॥ ५०॥श्रीशं

श्लो०-बुद्ध्याविशुद्धयायुक्तोधृत्यात्मानंनियम्य- च शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वारागद्वेषौव्युदस्यच ५१

टी०स०-निष्कामचित्तआत्मत्वीं धारणेनेंधरूनियां शब्दादिभोगटा- कूनी द्वेषप्रीतिहिटाकुनी ५१ आर्या- शुद्धमतीनेंयुक्तहि धैर्येंकरु- नीमनासरोधून टाकुनिशब्दादिविषय रागद्वेषांसनित्यबांधून ५१ दोहा- जोगरहेबुद्धिस्फधसों धीरजसोंमनधारी शब्दआदिबिखय नतजे रागद्वेखकोंमारी ५१ ओंवी- आत्मत्वींनिष्कामचित्तीं बुद्धी करूनियांधरिती शब्दादिविषयांतेंत्यजिती प्रीतिद्वेषटाकूनियां ५१ अभंग- चित्तजेंनिष्कामभजेआत्माराम तोचिघालानेमकर्णासी- रें १ धरूनीधारणेंयोगाच्याविंदाणें जगींविचरणेंनिरंकुश २ शब्दस्प- र्शादीकविषयदशाक त्यागीनपुंसकजारीणते ३ प्राप्तीचाहरीखअप्रा- प्तीचेंतीरव तुकाशिवबीरवप्राशीतज्ञा ४॥ ५१॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-विविक्तसेवीलघ्वाशीयतवाक्कायमानसः ध्यानयोगपरोनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रितः॥ ५२॥

टी०स०-एकांतलघुआहार मनोवाक्कायनिग्रह ध्यानयोगीसदानि- ष्ठ वैराग्यधरिजोदृढ ५२ आर्या- एकांतनित्यसेवी मितभोजीवा- ङ्मनासितोरोधी वैराग्ययोगयुक्त ब्रह्मध्यानींसदैवअवरोधी ५२ ॥ दोहा- रहेउन्योएकांतमें लघुभोजनमनजीत ध्यानजोगतत्परसदा यहवैराग्यकीनीत ५२ ओंवी- एकांतींबेसूनियां लघुआहारअसू- नियां मनोवाक्कायनिग्रहकरूनियां योगध्यानवैराग्य ५२ अभंग. नावडेलोकींकसंगुप्रपंचीक आहाररसीकभरेपोटा १ मनोवाचेंकायें

नेमितनिग्रहें नपीडीआग्रहेंशिष्यवर्गी २ निश्चेसदामनयोगाचेंआसन सोडूंनेणेध्यानईश्वराचें ३ धरीबळकदाविनरागदारवंटा तुकाह्मणे तोटानफानेणें ४॥५२॥

श्लो०-अहंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंपरिग्रहम्
विमुच्यनिर्ममःशांतोब्रह्मभूयायकल्पते॥५३

टी०स०-बलगर्वअहंकार कामक्रोधपरिग्रह सोडूनिममताशांत ब्रह्मत्वायोग्यहोतसे ५३ आर्या-कामक्रोधअहंकृति बलदर्पपरिग्रहांकरुनिशांत ममताविरहितहोउनि पावेमोक्षासिहाचिसिद्धांत५३ दोहा-क्रोधपरिग्रहकामबल दर्पऔरअहंकार ममतानजेनिर्मलरहे शांतिब्रह्मसंसार ५३ ओंवी-कामक्रोधबलदर्पक अहंकार परिग्रहादिक सोडूनिहोइजेनिर्ममशांतनिःशंक जेब्रह्मत्वावयाइच्छिती ५३ अभंग-तनुबळानेणेंगर्वासटाळणें अहंचळवणेंठिकाणीचा १ कामाभंगीतसाक्रोधकेलापीसा धाडीदीशावासापरिग्रहो २ मेलीजेथेंममताअन्नअन्नकरितां शांतीचीदुहिनाबाटविली॥३ तेब्रह्मजीवायाभावेंअपूर्नियां झालाउत्तराईयातुकयाचा॥४॥५३॥

श्लो०-ब्रह्मभूतःप्रसन्नात्मानशोचतिनकांक्षति
समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिंलभतेपराम्॥५४॥

टी०स०-ब्रह्महोतांप्रसन्नात्मा इच्छाशोकननोकरी सर्वभूतींभक्तिमाझी तोसर्वसमभागतो ५४ आर्या-सर्वभूतींपार्था स्वच्छमनब्रह्मभूतजोसमहा ज्यालानहर्षशोकहि लाभेमद्भक्तिलाभत्यासमहा ५४ दो०-ब्रह्मभूयोजऊप्रसन्न मनसोंचकरेनहिचाह सबजीवनकोंसमलखे पावेभगतिप्रवाह ५४ ओंवी-आत्माप्रसन्नझालियाब्रह्महोती शोकइच्छाहीनकरिती भक्तिमाझीसर्वभूतीं तेसर्वपावतीसम ५४ अभंग-स्प्रसन्नआत्मात्यावावीरोत्तमा झालाजेव्हां ब्रह्मसंगमांत॥१॥ मगत्याभरतीइच्छानेकेउती शोकनरीहंतीधरीकेसा २ जेथेंतेथेंमाझीभक्तिगंगेमाजी सर्वभूतेंआजीशुद्धझालीं ३ समानसर्वांतेंशांतीहेलावत तुकाह्मणेमात हरपली ४॥५४

श्लो०-भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मित-
त्त्वतः ततोमांतत्त्वतोज्ञात्वाविशतेतदनंतरम् ५५

टी०स०-अनंतब्रह्मपुच्छत्वें जाणेसर्वात्मभक्तिनें तत्त्वजाणूनिदेहां-
तीं निघूनिननिघेपुन्हा ५५ आर्या- भक्तीनेंमजजाणे जितुकाजें-
साहिमीअसेंतत्त्वें मगज्ञाणुनियांमातें तदनंतरपावतोमलासत्त्वें
५५ दोहा- मोकोंजानेभगतिकरे जोतहोयजुभाय सोहिज्ञानिके
तत्त्वसों मेरोभगतिकराय ५५ ओंवी- भक्तीनेंसमजाणती जशी-
आहेमाझीस्थिती आत्मत्वेंतत्त्वजाणती प्रवेशतीतयांत ५५ अभं०
तेगासर्वात्मताभक्तीचाजाणता झालासप्रेमतादेहभावें १ अनंतब्र-
ह्मांडेंअनंतीचघडे अनंतासींगडेकेलेजीवा २ तत्त्वींप्रवेशलाप्रांताचे
वेळेला जयालेशोंआलातेथेंगुम ३ पुन्हामगनिघणेंप्राणांनीहीनेणें
ऐसीस्थितीबाणेतुकयास४।५५॥

श्लो०-सर्वकर्माण्यपिसदाकुर्वाणोमद्व्यपाश्रयः
मत्प्रसादादवाप्नोतिशाश्वतंपदमव्ययम्॥५६॥

टी०स०-प्रारब्धेंसर्वकर्मेंहीं करीजरिमदाश्रयें माझ्याप्रसादेंतोपावे
पदशाश्वतअव्यय ५६ आर्या- सर्वहिकर्मेंकरिजो ज्यालामाझास-
दैवअवलंब पावेममप्रसादें अव्ययशाश्वतपदासिअविलंब ५६ दो०
मोकरमकोनितकरे मेरोआश्रयपाय सोप्रसादतेसोरहे अछयप-
दवीपाय ५६ ओंवी- सर्वकर्मेंप्रारब्धेंहोती मदाश्रयेंजेकरिती मा-
झ्याप्रसादेंपावती जेंपदशाश्वतअव्यय ५६ अभंग-कर्मघडतेंसारें
संचीतआधारें जाणतांविचारेंयथायोग्य १ मगतेंचकर्मीमातेंचीरोत्तम
अर्पीतोसप्रेमामदाश्रित२माझीयाप्रसादेंतोपावेस्वानंद अव्ययजेपद
अनुच्छिष्ट३शाश्वतपणाचोगतिनेणेवीरंची तेथेंतुकयाचेंयेणेंझालें४।५६

श्लो०-चेतसासर्वकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्परः
बुद्धियोगमुपाश्रित्यमच्चित्तःसततंभव॥५७॥

टी०स०-अर्पूनिसर्वहीकर्मे चित्तेंमत्परहोउनी ज्ञानयोगाश्रयेंचि-
त्त मदर्पीलाचित्तूंसदा ५७ आर्या- चित्तेंसर्वहिकर्मे माझेगयींस-

मर्पुनीआहो मतियोगाश्रितहोउनि मत्सरचित्तांनतूंहिसंननहो ॥५७॥ दो०- मनसोमेरोकरमकर मोलसरलतालेय बुद्धीजोगकोंसोचकरेमो-हीमेंचितदेय ५७ ओंवी- मनपूर्वकमाझेठायीं सर्वकर्मअर्पीपाहीं सुबुद्धीधरूनिराहीं मजनत्सरहोउनी ५७ अभंग- सर्वकर्मेंपार्था अर्पूनीसर्वथा ऐकेंमाझीकथाअखंडित १ मत्सरमनानेंकरींहरीध्या-नें डोलेंस्वानंदानेंनिर्विकल्प २ ज्ञानाचाअथवायोगाचापांडवा आश्र-यराखावामनंपर्शी ३ तूंचऐसाहोयमद्रूपीसंशय नाहींआणवाहेतु-काजेथें ४।५७॥

श्लो०- मच्चित्तःसर्वदुर्गाणिमत्प्रसादात्तरिष्य-
सि अथचेत्त्वमहंकारान्नश्रोष्यसिविनंक्ष्यसि ५८

टी०स०- मच्चित्तमत्प्रसादेंतूं सर्वदुःखाब्धिलंघिसी आतांजरिअहं कारें नआइकसिनाशासी ५८ आर्या- सर्वहिदुर्गेंतरसी मच्चित्तें माझियाप्रसादानें पावसिविनाशतरितूं नऐकुनीजरिअहंकृतिम-दानें ५८ दोहा- मोप्रसादतेंदुर्गबल तरिजेहेअनयास अहंकार-केबसनेनहि यहमानोजूपास ५८ ओंवी- माझेठायींचित्तठेविसी तरीमाझ्याप्रसादेंसर्वदुःखेंतरसी अहंकारधरूनीकरिसी तरीसर्व दुःखेंहोतीतुज ५८ अभंग- मच्चित्तेंकरूनमद्रार्थ्यपावून होयसमा-धानमत्प्रसादें १ दुःखगिरीजळेनवंचतांपळे सर्वहीमावळेक्लेशकांटा आतांअहंकारेंजरीयानीतीरे नायकसीबारेघातुतुझा ३ महाक्ष्येंतर-लाबहुलोकबुडाला जेंनाहींतुक्यालाकेलेंमान्य ४।५८॥श्रीकृष्णायन०

श्लोक- यदहंकारमाश्रित्यनयोत्स्यइतिमन्य
से मिथ्येषव्यवसायस्तेप्रकृतिस्त्वांनियोक्ष्यति ५९

टी०स०- अहंकारधरूनीयां भांडेनाम्हणतोसितूं हेंमिथ्यातुजतूंझी-च युद्धींप्रकृतियोजिल ५९ आर्या- धरुनिअहंकारातें मानसिन करीनमीकधींचरण मिथ्यानिश्चयतूझा करवीलप्रकृतितूजआच-रण ५९ दोहा- लरोनहींतूंजोकहत अहंकारकोंमान यहनोसब अबसूटहे प्रकृतिलगावेआन ५९ ओंवी- मनींअहंकारधरूनीं यु-

दूनकरीऐसेंमनीं तरीयाउद्योगाचीहोईलहानी प्रकृतियुद्धकरवील
तुज ५९ अभंग– अहंपणेंह्मणसीनभांडेंमीयासी यास्तवहेंव्ळसी
अमुचेंमत १ कौरवांमारणेंपापीह्मावेंकोणें दिसेलाजिवणेंजीणेंपुढें
२ हेंमिथ्याकल्पिततनुस्वभावांत सहजहोईलघातकौरवांचा ३ प्रकृ-
तिक्षत्रियांचीअनीवारसाची तुकाह्मणेअरिचीपुर्वीनिपाठ ४॥५९॥श्रीः

श्लो०– स्वभावजेनकौंतेयनिबद्धःस्वेनकर्मणा
कर्त्तुंनेच्छसियन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपितत् ६०

टी०स०– संस्कारेंकर्मजेंझालें प्रारब्धेंबद्धतूंतया करूंनिइच्छिसी
मोहें करिसीलअवश्यतूं ६० आर्या– स्वाभाविककर्मानें बद्ध त्व-
थातूंदुराग्रहाधरसी मोहेंनकरूंइच्छिसि होउनिपरवशपरीचतेंक-
रिसी ६० दोहा– अर्जुनअपनेंकरमसों यहतूंराख्योनाहीं परोन
चाहतमोहतें परसबक रिहोसाहि ६० ओंवी– अर्जुनातूंस्वभावें
बांधलासी अज्ञानेंकरूनीयुद्धनकरींह्मणतोसी तरीयुद्धकर्मतूंअव-
श्यकरिसी यासिसंदेहनाहीं ६० अभंग– कर्मप्रादुर्भावसंस्कारत्या-
परी वागेधरेवरीभूतजात १ प्रारब्धेंबांधलेंतेंकैसेंसुटेल जरीकांदाटे-
लउरमोहें २ नइच्छिसीस्नेहें अगत्यकरिसी तूंचीक्रोधीहोसीकाळास-
म ३ तुकाह्मणेदेहस्वभावकवणा नांवरेहेंजाणाविधिलेख ४॥६०॥

श्लो०– ईश्वरःसर्वभूतानांहृद्देशेऽर्जुनतिष्ठति
भ्रामयन्सर्वभूतानियंत्रारूढानिमायया ६१

टी०स०– अर्जुनासर्वभूतांच्या असेहृदयींईश्वर बुद्धिसूत्रेंकाळ
यंत्रीं आरूढेनाचवीतसे ६१ आर्या– सर्वांभूतांच्याही हृदयीं ई-
श्वरवसूनिचाळवितो सर्वांभूतांनेह्मां यंत्रेंजसिंसूत्रधारचाळवितो
६१ दोहा– ईश्वरसबकेहीयमें अर्जुनरहतजुगूढ जीवभ्रमा-
वतहेसदा करिकेमायाआरूढ ६१ ओंवी– सर्वभूतींअसेईश्वर
व्यापूनिजगनिरंतर खेळखेळवीसाचार सूत्रधारीआपणअसे६१
अभंग– सकळभूतांच्याहृदयींदेवआहे अनुभवेंपाहेंवीरोत्तमा १

त्यासमान्यझालेंतारीलतेंकर्म अमान्यअकर्मसहजची २ जोकांबुद्धिसू-त्रेंकळावेळयंत्रें नाचवीसर्वत्रेंबाहूलीं ३ एकासीपळवीपाठीलावीएका हरपवीतुकापळमात्रें ४॥६१॥

श्लो०-तमेवशरणंगच्छसर्वभावेनभारत॥
तत्प्रसादात्परांशांतिंस्थानंप्राप्स्यसिशाश्वतम् ६२

टी०स०-त्यातेंचिजाईंशरण याभावेंकांसमस्ततो तत्प्रसादेंथोरशांती पदशाश्वतंपावसी ६२ आर्या- जाईंशरणतयातें सर्वाभावेंनयाम-धींभ्रांती त्याच्याप्रसादयोगें शाश्वतपदथोरपावसीशांती ६२ दोहा• होयसदावाकेंसरन अर्जुनतूंसबभाय अबिनासीथिरशांतिपद ता-प्रसादतेंपाय ६२ ओंवी- भारतासर्वभावेंकरूनी शरणहोयमजला-गुनी माझ्याप्रसादपावुनी पदशाश्वतपावसी ६२ अभंग- त्यानें शरणजावेंकायावाचामनें व्हावेंगाअनन्यअनन्यांनीं १ भावभक्तिबो-धराहेचिरंतन ऐसेंघेमागूनप्रसादास २ त्याच्याआशीर्वादेंशांतिप्रा-प्तहोय जेंपदआलयशाश्वताचें ३ ऐसालाभजाणानसोडीअर्जुना तुकाजेसामनासमर्पीत ४।६२॥

श्लो० इतितेज्ञानमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमया
विमृश्यैतदशेषेणयथेच्छसितथाकुरु॥६३॥

टी०स०-ऐसेंगुह्याहुनीगुह्य ज्ञानम्यांउपदेशिलें विचारूनिअशेषें-हें तुजमानेलतेंकरीं ६३ आर्या- गुह्याहूनिगुह्यअसें कथिलेंम्यां ज्ञानतूंजनिष्पापा साकल्येंविवरुनियां जेंइच्छिसितेंसुखेंकरीबापा ६३ दोहा- ग्यानकह्योतोसोंजुमें जोजगप्रगटेनाहि जोजानेसोइक-रो यहिसंजोजयमाहि ६३ ओंवी- अंतरीचेंगुह्यांतर तुलाउपदे-शिलेंसार मनायेईलतोकरीविचार सांगणेंतेंसांगीतलें ६३ अभं० ऐसेंहेंगुह्याचेंअंतरजेंगुप्त कधींप्रगटीतझालेंनव्हतें १ ऐसाश्रोता कोणीनव्हतासीव्हाला जोप्रेमेंआथीलापरीपूर्ण २ तुजज्ञानश्रेष्ठउप-देशीलेंआह्मीं पाहेंअंतर्यामींअशेषजें ३ यावरीमानेलतेंकरींवीर-शा तुकयाचीआशापूर्णयेणें ४।६३॥ ॥श्रीमद्यदुकुलटिलकश्रीकृ-ष्णायनमः॥

श्लो०-सर्वगुह्यतमंभूयःश्रृणुमेपरमंवचः॥
इष्टोऽसिमेदृढमितिस्ततोवक्ष्यामितेहितम्६४

टी०स०-सर्वगुह्याहूनीगुह्य आतांह्याशब्दआइक रुबुद्धि इष्टतूंमा- ह्मा ह्मणूनिवदतोंहित ६४ आर्या- सर्वांतगुह्यउत्तम माझेंतूंवच- नहेंपुन्हापरिस कथितोंहिततुजयास्तव मजप्रियतूंबाअतिप्रियाप- रिस ६४ दोहा- जोकछुहेसबतेंऊन्यो परमबचनमोंमान तूंदृढ बु- द्धिमीतजो तोहितकरतबखान ६४ ओंवी- सर्वगुह्यतमज्ञाण हेंसां- गतोंमित्रह्मणून तूंप्रीतीचासखामाझाजाणून तुझेंहितसांगतसें६४ अभंग- सर्वांगुह्यांमाजीगुह्यहेंकीरीटी हेंनव्हेचावटीबाजारीगा॥१ आतांऐकेंशब्दह्याजोशेवटींचा कांकींसद्बुद्धीचाघडीवतूं २ मित्रमाझा आणीह्मणवीशीदास यास्तवहितासांगतसों ३ तुकाविनयत्वेंप्रार्थी साधुजनां कायत्याअर्जुनाबोलेदेव ४॥६४॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः॥

श्लो०- मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु
मामेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोऽसिमे ६५

टी०स०- मद्रूपींमनमद्भक्त यजींवंदींमलाचतूं मातेंचिपावसीसत्य प्रतिज्ञाकरितोंसख्या ६५ आर्या- मद्भक्तमन्मनाहो वंदींपूजींमलाब- रेंसमज करितोंखरीप्रतिज्ञा असासिप्रियमजहिपावसीलमज॥६५ दोहा - मोकोंजजतूंनम्रव्है मनमोहीमेराख अंतसमेव्हैमाहिमें॥ प्यारोतूंयहसाख ६५ ओंवी- मनठेवूनिमाझीभक्तीकरीं मजवंदून रुजकरीं मजपावसीनिर्धारीं प्रियसख्या ६५ अभं०- मद्रूपींसतनय- यामनालावीं मद्भक्तीकरावीदृढव्रतें १ यजनमाझेंचीवंदावेंमातेंची म गस्वरूपाचीपद्दग्रंथी २ मीचतूंतूंमीचऐसेंहोईलगा शिवांतरींजागा जेवींविष्णु ३ विष्णुत्हृदयींपहुडेशिवपरमात्मा प्रतिज्ञाप्रतिमातुकीयेतो ४।६५

श्लो० सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणंव्रज॥
अहंत्वासर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशुचः६६

टी०स०-एकामातेंशरणाये सर्वधर्मांसटाकुनी संचितेंक्रियमाणें

हीं मीनाशीनभिऊंनको ६६ आर्या- टाकुनिसर्वहिधर्मा एक्यामातेंचि शरणजायुक्त नकरींखेदमनींतूं करितोंमीसर्वपापनिर्मुक्त ६६ दोहा- सबधरमनकोंत्यागिकें मोसरनतूंआय दूरीकरोसबपापहों शोकनजोयाभाय ६६ ओंवी- सर्वधर्मातेंत्यजूनी मजएकासीशरणहोउनी संचितक्रियमाणजाणूनी मीसर्वनाशीनभिऊंनको ६६ अभंग- सर्वधर्मा प्रतीत्यागूनिसरवया शरणमाझेगयांतुवांयावें १ एकमीप्रसन्नहोईना जेंवरी धर्मानेंआदरींतंवमानीं २ तेथेंधर्मीवागेमत्कृपानाज्यास सहजपतनासअधिकारू ३ संचितेंक्रियमाणेंपापासीहरीन भयायेत्यागुनतुकाह्मणे ४।६६॥

श्लो०-इदंतेनातपस्कायनाभक्तायकदाचन॥
नचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमांयोऽभ्यसूयति॥६७॥

टी०स०- तपहीनानकोसांगूं अभक्तांतेंकदापिहें श्रवणेच्छाविहीनाला दोषलावीमलातया ६७ आर्या- सेवाहीनअभक्ता तपहीनातेंहि रेनसांगावें ईर्षाकरिजोमाझी पार्थात्यालाकदानलागावें ६७ दो०- जाकेतपनहीभक्तिनहि औसत्यस्कबुध्दिनाहि तासोंतूंजिनयहकहे मोदेखिजगमाहि ६७ ओंवी- ज्ञानतपअनुष्ठानहीन भक्तिविनाजेंश्रवण अभक्तांतेंदेआपण तेदोषलाविती ६७ अभंग- अतपीपापाधीजोत्यासआमुचीगोष्टी कदापींकीरिटीनचावळी १ अथवातपीझालामजन भजनां त्याप्रतीहेंवार्तासांगूंनये २ तपींभक्तिखरीश्रवणींनेदीमन मगत्यासांगुनफळकाय ३ किंवामातेंदोषठेवीजोअर्जुना तुकाह्मणजाणानव्हेपात्र ४।६७॥

श्लो०-यइदंपरमंगुह्यंमद्भक्तेष्वभिधास्यति॥
भक्तिंमयिपरांकृत्वामामेवैष्यत्यसंशयः॥६८

टीका-सम०- माझ्याभक्तांतजोमाझी भक्तिथोरकरूनियां सांगेल हेंमहागुह्य पावेलमजनिश्चित ६८ आर्या- जेंहेंअतिगुह्यपरम माझ्याभक्तांसआदरेंपदवी उत्तमभक्तिकरूनी निश्चयमाझ्यापदींध्वजा चढवी ६८ दोहा- मोभक्तनजोकहत परमेन्योयहग्यान सोमेंभीभग-

तीलहे मोमेरहेनिदान ६८ ओंवी– हेंपरमगुह्यपावन जोमाझ्याभ-
क्तांसीउपदेशीजाण माझीभक्तीअसेकरून तोमजपावेनिःसंदेह ६८
अभंग– भक्तवृंदीभक्तीकरूनियांमान्य झालात्यासधन्यआह्मींह्म-
णूं १ तेथेंगुह्यश्रेष्ठप्रगटूनीवाणील तैसाचीऐकेलभावेंकोणी २॥ नि-
श्चयेंपावनमाझेगयींयेती तुकयासंगतीकीर्तीतेची ३॥६८॥श्रीराम

श्लो०–नचतस्मान्मनुष्येषुकश्चिन्मेप्रियकृत्तमः
भवितानचमेतस्मादन्यःप्रियतरोभुवि॥६९॥

टी०स०–त्याहूनिहीमनुष्यांत माझेंप्रियकरीअसा नहोणारनत्याहूनी
कोणीमत्प्रिययाजगीं ६९ आर्या– प्रियकरत्याहुनिमाझा कोणीनाहीं
नहोयभूलोकीं मजहोप्रियतमत्याहुनि नाहींदुसरामहींतअवलोकीं
६९ दोहा– मोभगतनसोंप्यारो नहिहोप्यारोहोयी वहमोहीरारव-
तहे होंरारवतहियमाहि ६९ ओंवी– मनुष्यांतसांगीतलेंकरी तो-
माझाभक्तअवधारीं त्याहूनमजपृथ्वीवरी कोणीप्रियनसे ६९ अभं०
मानवकोटींतविचारितांनित्य त्याऐसासांप्रतनसेकोणी १ त्याचानोप्रि-
यंकरयेतूलाओळखे भानुचक्षू देखेघडेचिना २ पुढेंहिहोणारभवि-
ष्येंपाहिलें परीनपडलेलाभादृष्टीं ३ त्यालोकींमत्प्रियत्याहूनीदिसेना
तुकाविनवीदीनापरीक्षिजे ४॥६९॥ ॥श्रीमद्यदुनंदनश्रीकृष्णाय०

श्लो०–अध्येष्यतेचयइमंधर्म्यंसंवादमावयोः
ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमेमतिः॥७०॥

टी०स०–गीताहाधर्म्यसंवाद माझातूझाह्मणेलजो ज्ञानयज्ञेंचि
मीत्याणें पूजिलोंमजवाटतें ७० आर्या– हाधर्मरूपअमुचा संवा-
दपुढेंसदैवजोसमती त्याणेंज्ञानमखेंमी यजिलोंहोतीमलाअसी-
चमती ७० दोहा– धरमसंवादयमेंकत्यो पढेजुकोईजान ग्यानज-
ग्यतिनहुजज्यो यहमेरोमतमान ७० ओंवी– धर्मकारणहासंवाद
पठणकरीजोसांडूनिभेद तोज्ञानयज्ञेंयजूनपावेपरमानंद माझी
बुद्धीनिश्चित ७० अभंग– नित्यज्यालानेमउषःकाळींस्नान करू-

नीसंध्यापठणकरीपाठ १ हाधर्मसंवादमजतूज्ञशब्दीं अनुवादलें नादींलागूनियां २ तरीज्ञानयज्ञेंमजतेणेंयजिलें कींभासेपूजिलेंउपचारें ३ तुकाह्मणेदेवाआवडजेमोठी तेचीकसवटीभक्तामाजी ४।७०

श्लो०-श्रद्धावाननसूयश्चश्रृणुयादपियोनरः
सोऽपिमुक्तःशुभाँल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणां७१

टी०स०-श्रद्धालुयासनिंदीना आइकेहीअसानर तोहिपावेपापमुक्त लोकांपुण्यात्मिकांचियां ७१ आर्या-धरूनीश्रद्धानरजो ऐकेईर्षा त्यजूनिवीराहे तोपुण्यश्लोकांच्या शुभलोकींमुक्तहोउनीराहे ७१ दो० श्रद्धाकृतदोखेबिना यहेसुनेजोकोइ पुण्यवंतभगतनलहे मुगतजुनाकोंहोई ७१ ओंवी-भक्तियुक्तजोहोउनी आदरेंकरूनीआइकेश्रवणीं तोउत्तमलोकातेंपावुनी मुक्तहोयसत्यजाण ७१ अभंग.-हृदयीं जागेज्याच्याश्रद्धा जोकांनिंदिनाविबुधा १ ऐकेंसदाठेवुनीभाव ऐशा नराचाउपाव २ माझेंपदपावेअंतीं निष्पातकवागूनिक्षितीं ३ जेथेंलोक पुण्यवान तुकयातेथेंअधिष्ठान ४॥ ७१ ॥ श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥

श्लो०-कच्चिदेतच्छ्रुतंपार्थत्वयैकाग्रेणचेतसा
कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रणष्टस्तेधनंजय॥७२॥

टी०स०-हेंऐकिलेंसकींनाहीं पार्थाएकाग्रमानसें अज्ञानमोहगेलाकीं नाहींसांगधनंजया ७२ आर्या-पार्थाआयकिलेंकीं एकाग्रमनेंचिहेंमलासांग अज्ञानमोहतूझा गेलाकींकायहेंमलासांग ७२ दो० चित्तएकाग्रहसुनें अर्जुनयहतोधरम मोठेमोहअग्यानतवें छूटे चितकोभरम ७२ ओंवी-अर्जुनाम्यांसांगीतलें तुवांएकाग्रमनेंऐकिलें अज्ञानमोहआहेकींगेले हेंसांगधनंजया ७२ अभंग-बरीऐकिलीकींगीता किंवानमानिलीचित्ता १ पार्थामानसएकाग्र आहेयेथेंकीं अव्यग्र २ अज्ञानमोहखळ गेलानाहींकींप्रांजल ३ सांगमातेंधनंजया एकवेळहेंतुकया ४॥७२॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०-नष्टोमोहःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसादान्मयाऽच्यु-
त स्थितोऽस्मिगतसंदेहःकरिष्येवचनंतव ॥७३॥

टी०स०-स्मृतिआलीमोहगेला प्रसादेंअच्युतातुझ्या असेंमीगतसंदेह तुझेंवचनमानिन ७३ आर्या-गेलामोहस्मृतिही आलीदेवातवप्र-सादानें निःसंदेहअहेंमी करितोंहेंसमरतवप्रसादानें ७३ दोहा-मोह नसतअबआई स्मरनहोंश्रीभगवान् भयोदूरिसंदेहअब तत्त्वग्या-नप्रधान ७३ ओंवी-गेलामोहह्मणेपार्थ तुमचेप्रसादेंसावचित्त संदेहफिटलानिश्चित साचकरीनवचनतुझें ७३ अभंग-ऐकेंसुर-प्रियकार्या यादवकुलकमलसूर्या १ मोहगेलास्मृतीआली चित्तवृ-त्तीआनंदली २ तुझ्याप्रसादेंअच्युता ज्ञानमात्रेचादेखता ३ जीजीज्ञा-लेंएकवेळ गतसंदेहप्रांजळ ४ असेंनिश्चळआतांमी तुझेंवाक्यमा-नीनस्वामी ५ निवटिनकौरवांला निश्चयरक्षिनतुकयाला ६॥७३॥७॥

संजयउवाच.

श्लो०-इत्यहंवासुदेवस्यपार्थस्यचमहात्मनः॥
संवादमिममश्रौषमद्भुतंरोमहर्षणम्॥७४॥

टी०स०-श्रीवासुदेवपार्थांचा हासंवादमहाद्भुत रायाआइकिलाअं-गीं कांटेअद्यापिमाझियां ७४ आर्या-संवादश्रेष्ठाचा श्रीकृष्णा-चाअसाचपार्थाचा अद्भुतरोमांचकरी आयकिलाम्यानिधीचअ-र्थांचा ७४ दोहा-हरीअर्जुनकीबातयह सुनिजोमेयाभाय अचरज रूपअनूपअति रोमहरखचितचाय ७४ ओंवी-देवपार्थांचासंवाद ऐकूनिअद्भुतपरमानंद रोमांचउभेस्वानंद तेंवाचेंकायसांगों ७५ अ-भंग-श्रीमद्वासुदेवआणी धनुर्धरगांडिवपाणी १ संवादलेमहाद्भु-त ऐसेकोणयाधरेंत २ ऐकिलेंहोमहाभूपा दावीअद्यापीतनुकंपा ३ रोमहर्षणेंफूगतां तुकाघालीदंडवतां ४॥७४॥ श्रीकृष्णायनमः॥७

श्लो०-व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहंपरम्
योगंयोगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतःस्वयं ७५

टी०स०-ह्याम्यांआइकिलागुह्य योगव्यासकृपेस्तव योगेश्वराच्याकृ-

ण्याच्या साक्षाच्छ्रीमुखपंकजें ७५ आर्या- श्रीकृष्णेंयोगेशें कथिला साक्षात्स्वयेंचितोविजय जोपरमगुह्ययोग व्यासकृपेंबोलिलोंमिहाविजय ७५ दोहा- परमकृन्योतत्वजुहें कृन्योव्यासप्रसाद जोगेसरश्रीकिसनजूं निजस्कखकियोबिबाद ७५ ओंवी- वेदव्यासाचेप्रसादें प-रमगुह्यअनुवादे योगेश्वरश्रीकृष्णेंआनंदें स्वमुखेंसांगीतलें ७५अ० रायाव्यासकृपेस्तव यायोगाचाअनुभव १ ऐकियलेंगुह्यज्ञान सम-चीतसमाधानं२ योगेश्वरजोकृष्णाजी तेणेंश्रीमुखपंकजीं ३ साक्षात प्रीतिकरोत्तरें तुकारिझविलाआदरें ४॥७५॥ श्रीकृष्णापरमात्मनेनमः

श्लो०-राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसंवादमिममद्भुतं
केशवार्जुनयोःपुण्यंहृष्यामिचमुहुर्मुहुः॥७६

टी०स०-केशवाअर्जुनांचाहा पुण्यसंवादअद्भुत पुनःपुनःआठवूनी हर्षतोंमीपुनःपुनः ७६ आर्या- आठवुनीयाराजा उठतीकांटे पुनःपुन्हादेहा श्रीकेशवार्जुनांचा अद्भुतसंवादपुण्यजोदेहा ७६॥ दोहा- बारबारकुमरतहों यहसंबादहिराज हरखहोतमोकोंमहा अतिपवित्रकेसाज ७६ ओंवी- रायातोपुनःपुन्हाआठवत॥ जोसंवादअतिअद्भुत केशवार्जुनांचापुण्यपवित्र तेणेंपुनःपुन्हा-आनंदहोतसे ७६ अभंग- केशवार्जुनउभयांचा हाहोसंवाद सु-खाचा१पुण्यदातामहाद्भुत तूतेंवदलोंसाद्यंत २ पुनःपुनःआठवू-नी हर्षतोंमीआत्ममनीं ३ देवासरिखेत्यापुसे तुकाविनवीऐकाकैसें ४॥७६

श्लो०-तच्चसंस्मृत्यसंस्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः
विस्मयोमेमहाराजन्हृष्यामिचपुनःपुनः७७

टी०स०-स्मरूनिअत्यद्भुततें विश्वरूपपुनःपुनः रायाआश्चर्यमानूनी हर्षतोंमीपुनःपुन्हा ७७ आर्या- आठवुनाश्रीहरिचें अत्यद्भुतरूपतें प्रमोदेंही नवलबहुतमजराया उठतीकांटेपुनःपुन्हादेहीं ७७ दोहा-अद्भुतरूपश्रीकिसनकों कुमिरकुमिरहोताहे हरखहोतमोकोंबहुत विस्मयकोंनिरवाहे ७७ ओंवी- तेंआठवेहरिचेंरूप विस्मयहोयअपु-

प स्फुरवहोयअकस्मात पुनःपुन्हाकायसांगों७७ अभंग–तेंहीस्म-
रूनीअर्जुन झालीएकादशीमात १ पार्थाविश्वरूपदावी पुनःपुन्हा
मीआठवीं २ नृपामानुनीआश्चर्य वारंवारस्फुरेआर्य ३ सांगतुजला
हेंस्फुरव आलेंकिंवाप्राप्तदुःरव ४ ययासंजयाच्याबोला अंधूमनांत
तापला ५ मूर्खपोरगेंव्यासाचें भलतेंबडबडेजेंरूचें ६ यासीबरें द-
टावूनी आपलेंघ्यावेंविचारूनी ७ मगबोलिलात्याभावें जैसेंब्रह्म्या
दशग्रीवें ८ शास्त्राध्ययनीरामास वारवाणीतांधडकेत्रास ९ तैसें म्ह-
णेप्रज्ञाचक्षु राहूंदेहाकृष्णपक्ष १० रवाऊंघालितीपांडव त्यांचावला-
सीगोरव ११ पुरेपुरेहेचावटी ज्यागापाणिकक्षपूटी १२ एकपुसतोंतें
सांग प्रस्तुतयुद्धाचाप्रसंग १३ येथेंमांडिलेंसमर यशश्रीचाकोणवर
१४ मजभासेमाझेसुत करितीपांडवांचाघात १५ यावरीतुझेंगाज्यो-
तिष सांगऐकूंदेविशेष १६ आमुच्यामहामहाधूरा निकडेअवघाचा-
राचुरा १७ धर्मेमेळविलेंपीसें जेवींप्रेतापेंकोळ्से १८ ययाधृतराष्ट्र
बोला चित्तीसंजयोपातला १९ तुकाह्मणेत्याचरीतीं शिक्षिंऐकावें पं-
डितीं २०॥७७॥

श्लो०–यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधनुर्धरः
तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम॥७८॥

टी०स०–जेथेंश्रीकृष्णयोगेशा जेथेंपार्थधनुर्धर माझ्यामतेंतेथजय
भाग्यश्रीनीतिशाश्वती ७८ आर्या– योगेशकृष्णजिकडे जिकडेपा-
र्थहिधनुर्धरचिउचित तिकडेऐश्वर्यविजयस्फूवनीतीहिमन्मतीरवचि-
त ७८ दोहा–जोगेश्वरश्रीकृष्णजू अर्जुनहैयाठोर तहांविजयओर
जीतहै अछयसंपदाओर ७८ ओंवी– जेथेंश्रीकृष्णयोगेश्वर दु-
सरापार्थधनुर्धर श्रीआणिविजयपरिवार दोन्हीअचळतेथराया॥
७८ अभं० – बरेंऐकियलेंराया जेसेंरवींयाबोलसी १ आह्मीको-
पावेंतेंवांयां नमनायागुरूच्या २ लवप्रसादेंहालाभ पद्मनाभ जो-
डला ३ तुझ्याअवगुणाकार नसेंधीरकारण ४ अवगुणजायज्याचा
तोदैवाचामोहरा ५ देहस्वभावकठिण गेल्याप्राणजाईना ६ उपदे-

शेंवळेकसा जैसासमावागुरीं ७ दीपदीपबाळीगावी सूकराचवीविष्टे-
ची ८ अनसूयापरीसली उंठेरूसलीज्यारीण ९ ज्वाळानृसिंहमंत्रांत॥
नाचेभूतस्वच्छंदें १० असोज्याचात्यासलाभ तोचिस्रोभइतरां ११ ये-
थेंहरीनेंवर्णिलें मागेंझालेत्रिगुण १२ सत्त्वचोखमध्यमरज तमाआ-
जपतन १३ शुद्धसत्त्वगुणउत्तम तमअधमवोखरा १४ आतांपांडु-
वपरिवार प्रियशूरसत्वतें १५ भीष्मद्रोणापरीसात्य रजंहोयसब-
ळतो १६ तमोगुणीतेकौरव मेलेजीवजाणार १७ तमाधमतूंदीससी
कींनिंदिसीगीतेला १८ अशुद्धसत्त्वेंतेगाजाण जेसुजाणगीतेचे १९
आतांजेथेंतोश्रीकृष्ण योगजिष्णुयोगीया २० तैसातेथेंपार्थवीर ध-
नुर्धरप्रतापी २१ माझ्यामतेंतेथेंजय भाग्यालयश्रीनीती २२ शाश्व-
तमतीहोरा हानवरादीसतो २३ शेवटींचेंहेंउत्तर हृदोत्तरदेग्रंथी २४
अंधापावकशीनळ किरणमाळ होईल २५ मेरूचळेलआसनीं हनुम्यां
मनींस्त्रीरिघे २६ नघडावेंतेंघडेल परीबोलनामिथ्या २७ ऐसानिष्ठुरा-
चाबोल लागेखोलशब्दातें २८ असोइकडेअर्जुन सावधानरथेंसीं २९
कपीमनींहर्षान्वित तोफोडितकिंकाळी ३० जन्मेजयासीपावन वैशं-
पायनबोलिला ३१ अठराअध्येऐसीगीता समासतापावली ३२ मो-
क्षसंन्यासतोयेथें जगन्नाथेंवर्णीला ३३ झालेअठराअध्याय ज्ञा-
नोपायचोखट ३४ श्रीगुरुपांडुरंगदास पुरवीआसतुकया ३५॥७८

इतिश्रीमद्भगवद्गीता-
सूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेमोक्षसं-
न्यासयोगोनामाष्टादशोऽध्यायः १८॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥श्रीराम

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींअठराविया श्रीपार्थसारथीकर्त्ताजो
वामनमनोरथीं १ इतिश्रीभगवद्गीता श्रीकृष्णेंपांडुनंदना स्व स-
खाभक्तम्हणुनी कृपेनेंउपदेशिली २ संजयेंधृतराष्ट्रातें यथाश्रुत
निवेदिली हेंचवैशंपायनेंही बोलिलीजनमेजया ३ सूतेंहीनैमिषा
रण्यीं पाविजेशौनकादिक त्यांपाशींवर्णिलीहेची वेदगुह्यार्थरू-

पिणी ४ विश्वरूपेंकौरवांतें स्वयेंमारुनिदावुनी मारवीअर्जुनाहातीं यशाश्रीराज्यदेतया ५ तोचिस्वयेंसमश्लोकी करुनीकरिवामन कृतार्थबोधेंकर्तृत्वें करुनीयशादेतया ६ हेचश्रीभगवद्गीता साक्षात श्रीभगवत्तनू त्यावरीमुक्तिदानाचे वरयेविषयींइला ७ जिज्ञासुझालियाहोती आत्मज्ञानासपावती गीतार्थवर्णनेंअंतीं श्रवणेंमुक्तहोइजे॥८॥

इतिवामनकृतश्लोकाःसमाप्ताः

दोहा.

येहगीताअतिअद्भुत श्रीमुखकियोबिबाद बारबारनिराधारक्यो पराभगतिकोंसाद १ भगतवत्सलश्रीकृष्णाजू येहकिन्होनिरधार करेभगतीइच्छासबे येहबेदकोंसार २ भगवद्गीताजोकीयो पढेसुनेमनलाय पावेभगतीअखंडसों श्रीहरिसदासहाय ३ गीता प्रतिदिनिंउच्चार सदास्वस्थजगमाहि मनसावाचाकर्मणा तिउसमकोऊनाहिं ४ जोकोऊचाहेभगवंतकों कृष्णाकमलद्रिगपास सकलश्रमछांडिकें करोगीताअभ्यास ५ भाखासोमुगतनकोभली कटे अजरभवपास यहगीताभाषाकरी जगहिततुलसीदास ६॥श्री॥

इतितुळशीदासकृतदोहरेस०

ओंवी.

जरीभजतीगोविंदा तरीजन्मानयेकदा समूळचुकेभवबाधा तोचि मुक्तीपावला १ परंतुगीतापढतां पुण्याचीराशीजोडतां अर्थीप्रीतीउपजतां मगमुक्तस्वयेंचितो २ याजन्मींचहरीत्याला गुरुरूपेंदेव भेटला अथवापुढीलजन्माला त्यातेंमुक्तीनसंशय ३ अष्टादशाध्याचींवर्णिलें योगभ्रष्टजसाबळें पावूनिपुण्यतेंझालें तोमुक्तसंशय ४ आत्माकळेगुरुमुखें अभ्यासयोगाचेसुखें तोपावेनिकें मुक्तसुख ५ सर्वात्मभावेंशरण मजहोयतूंलीन ज्ञानेंकरूनियेशरण भवबंधापासूनिमुक्तकरी ६ लीलाविश्वंभरवदनें अज्ञानासिझालेंज्ञान॥ मुक्तमुक्तेश्वरप्राण झालाजाणसहजेंची ७ मुक्तेश्वरकृतओंवीसमा०

अभंग.

जन्माचेंसार्थकअसेलज्याकरणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी १ अज्ञान जाऊनीज्ञानीरतहोणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी २ शद्धप्रेमयावेंवा- णीशद्धकरणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी ३ लक्ष्मीकांताचीकृपाज्या- सघेणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी ४ आरंभीलेंव्रतशेवराज्यानेणे॥ आराधणेंतेणेंगीतादेवी ५ साधनसिद्धीचेंसौख्यज्याघेणें आरा धणेंतेणेंगीतादेवी ६ जन्ममृत्युरोगपरिहारकरणें आराधणेंतेणें गीतादेवी ७ कलियुगप्रसंगेंघडतीदुराचरणें आराधणेंतेणेंगीता देवी ८ दृष्टादृष्टपापेंहेव्हासंहारणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी ९ ऐसा गीतादशकुबराजीवींधरणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी १० श्रीगुरुदा- सातेंप्रेमतुकादेणें आराधणेंतेणेंगीतादेवी ११॥ ॥इतिश्रीगीता- र्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांअष्टादशोध्यायःसमाप्तः॥१८॥

इतिगीतार्थबोधिनीसमाप्ता.

